شاهنامهٔ فردوسی

آکادمی علوم اتحاد شوروی

سلسلهٔ آثار ادبی
ملل خاور

متون

سری بزرگ

۲

ادارهٔ انتشارات «دانش»

شعبهٔ ادبیات خاور

انستیتوی ملل آسیا

شاهنامهٔ فردوسی

متن انتقادی

جلد پنجم

تصحیح متن باهتمام
رستم علییف
زیر نظر ع. نوشین

مسکو ۱۹۶۷

فهرست

[داستان بیژن و منیژه] ٦
[داستان دوازده رخ] ٨٦
[جنگ بزرگ کیخسرو با افراسیاب] ٢٣٥
[اندر ستایش سلطان محمود] ٢٣٥
ملحقات ٤١٩

شاهنامهٔ فردوسی

[داستان بیژن و منیژه][1]

شبی چون شبه روی شسته بقیر　　نه بهرام پیدا نه کیوان نه[2] تیر
دگر گونه آرایشی کرد[3] ماه　　بسیچ گذر کرد[3] بر پیشگاه[4]
شده تیره اندر سرای درنگ　　میان کرده باریک و دل کرده تنگ
ز تاجش سه بهره[5] شده لاژورد　　سپرده هوارا[6] بزنگار و[7] گرد
سپاه شب تیره بر دشت و راغ　　یکی فرش[8] گسترده[9] از[10] پرّ زاغ
نموده[11] ز هر سو بچشم اهرمن　　چو مار سیه باز کرده دهن[12]
چو پولاد زنگار خورده سپهر　　تو گفتی بقیر اندر اندود چهر
هر آنگه که برزد یکی باد سرد　　چو زنگی برانگیخت ز انگشت گرد[13]
چنان[14] گشت[15] باغ و لب جویبار　　کجا موج خیزد ز دریای قار
فرومانده گردون گردان بجای　　شده سست خورشیدرا دست و پای
سپهر[16] اندر آن چادر قیرگون　　تو گفتی شدستی بخواب اندرون
جهان از دل خویشتن[17] پرهراس　　جرس برکشیده[18] نگهبان پاس

---

[1] Л — اندر داستان بیژن و گرگین　K, VI — داستان بیژن با دختر افراسیاب　I, IV — داستان بیژن با منیژه　[2] Л — و　[3] I — کرده　[4] I — доб.:
چنان تیره آن شب که از لب خروش * ز بس تیرگی ره نبردی بگوش
[5] Л — سبهری　K, VI — ز تاجش دو بهره　[6] K, VI — بشسته هوارا　[7] I, IV — و оп.　[8] K, VI — یکی خلعت　I, IV — همی خلعت　[9] K, I, IV — افگند　VI — افگنده　[10] VI — بُد　[11] K, IV, VI — نمودم　[12] K, I, IV, VI — порядок бб.: 5, 7, 6, 8.　[13] K, VI — کز انگشت بر کرد گرد　[14] IV — جهان　[15] K — کرد　[16] I, IV — زمین　[17] K, I, IV, VI — جهانرا دل از خویشتن　[18] I, IV — برگرفته

نه آوای مرغ و نه هرّای دد   زمانه زبان بسته از نیک و بد
نبد هیچ پیدا نشیب از[1] فراز   دلم تنگ شد زان شب دیریاز[2]
بدان تنگی اندر بجستم ز جای   یکی مهربان بودم اندر سرای[3]
خروشیدم و خواستم زو چراغ   برفت آن بت مهربانم ز باغ[4]
مرا گفت شمعت چباید همی   شب تیره خوابت بباید همی[5]
بدو گفتم ای بت نیم مرد خواب   یکی شمع پیش آر[6] چون آفتاب[7]
بنه پیشم و بزم را ساز کن   بچنگ آر چنگ[8] و می آغاز کن
بیاورد شمع و بیامد بباغ[9]   برافروخت[10] رخشنده شمع و چراغ
می آورد و نار و ترنج و بهی   زدوده یکی جام شاهنشهی[11]
مرا گفت برخیز و دل شاد دار   روانرا ز درد و غم آزاد دار[12]
نگر تا که دلرا نداری تباه   ز اندیشه و دادِ فریاد خواه
جهان چون گذاری همی بگذرد   خردمند مردم چرا غم خورد
گهی می گسارید و گه چنگ ساخت   تو گفتی که هاروت نیرنگ ساخت
دلم بر همه کام پیروز کرد   که بر من شب تیره نوروز کرد[13]

---

[1] Л — و   [2] K, I, IV, VI — درنگ دراز   [3] I — порядок бб.: 15, 20, 18, 19, 17, 25, доб. б., 29, 28, 31, 32, 27, доб. два бб., 36, 37, доб. четыре бб.   [4] K, VI — بیاورد شمع و بیامد بباغ I, IV — б. оп.   [5] K, I, IV — نیاید همی VI — бб. 17—20 оп.; Б — содержание бб. 15 — 19 передает так: فصحت بالغلام و قلت: قد طال الظلام و شرد عن عینی المنام فقم و اشعل الشمعة و هیئ المجلس وأحضر الشراب واستنطق الجنك و الرباب   [6] K, I, IV — بیاور یکی شمع   [7] K — доб.:

نگار سمن بوی هم در شتاب * بیاورد جامی ز یاقوت ناب
در درج گوهر بمرجان گشاد * ورا گفتم ای یار فرخ نهاد

[8] IV — زمانی ز چنگ   [9] K, I, IV — برفت آن بت مهربانم ز باغ   [10] K, I, IV — بیاورد
[11] K — порядок бб.: 21, 25, 26, доб. б., 30, 31, 27, 33, 35, 34, доб. б., 36, доб. четыре бб., 32, доб. четыре бб., 37; IV — порядок бб.: 21, 25, 26, 17, доб. б., 29, доб. б., 30, доб. б., 28, 31, 32, 27, доб. два бб., 36, 37, доб. четыре бб.   [12] K, I, IV, VI — бб. 22—24 оп.   [13] K — بتیره شبان مر مرا روز کرد I, IV — شب تیره هچون گهِ روز کرد VI — бб. 25—36 оп.; K, I, IV — доб.:

بگفتم نیاید همی خواب من * بماندم باندیشه و تاب من

بدان سروبن گفتم ای ماه‌روی   یکی داستان امشبم بازگوی[1]
که دل گیرد[2] از مهر او فرّ و مهر   بدو اندرون خیره ماند سپهر[3]
مرا مهربان یار بشنو چگفت   از ان پس که با کام گشتیم جفت[4]
بپیمای می تا یکی داستان   بگویمت از گفتهٔ باستان[5]
پر از چاره و مهر و نیرنگ و جنگ[6]   همان[7] از در مرد[8] فرهنگ وسنگ[9]
بگفتم بیار ای بت خوب[10] چهر   بخوان داستان و بیفزای[11] مهر
ز نیک و بد چرخ ناسازگار   که آرد بمردم ز هر گونه کار[12]
نگر تا نداری دل خویش تنگ   بتابی ازو چند جویی درنگ[13]
ندانند کسی راه و سامان اوی[14]   نه پیدا بود درد و درمان اوی[15]
پس آنگه بگفت ار ز من[16] بشنوی   بشعر آری از دفتر پهلوی[17]

---

[1] K, I, IV — مرا امشب آن داستان بازگوی I, IV — доб.:

مگر طبع شوریده بگشایدم * شب تیره ز اندیشه خواب آیدم
ز تو طبع من گردد آراسته * ایا مهربان یار پیراسته

[2] I, IV — بدل گیرد [3] K — бб. 28, 29 оп. [4] I, IV —

مرا گفت آن ماه خورشید چهر * که از جان تو شاد بادا سپهر

[5] K — زدفتر فرو خوانم از باستان I, IV — زدفترت برخوانم از باستان [6] K — رنگ
[7] K, I, IV — همه [8] IV — доб. و [9] IV — شنگ (!) [10] I — بیا ای مه خوب IV — مه روی
[11] Л — بیارای [12] I, IV — б. оп. [13] K, I, IV — б. оп. [14] Л — او [15] Л — او I, IV — б. оп.; K — доб.:

نیابی ازو چند یابی درنگ * نگر تا نداری دل خویش تنگ
مگر طبع شوریده بگشایدم * شب تیره اندیشه بفزایدم

[16] K — مرا گفت ار چون ز من I, IV — همی گفت کز من سخن [17] K — доб.:

بگویم ترا من یکی داستان * ز دفترش برخوانم از باستان
تو بشنو سخنها ز من گوش دار * خرد یار گیر و بدل هوش دار
بدو گفتم ای سرو پیراسته * ز تو گشت طبع من آراسته
چو گویی بمن باز پوشیده راز * مرا طبع ناساز گردد بساز

далее идет б. 32, а затем доб.:

که بی دل ز مهرش شود تازه چهر * بگردش درآید رونده سپهر
از آن گفت باشد ترا نیز برخ * سپهر ار نماید بسرگشت چرخ
بخواند آن بت مهربان داستان * ز دفتر نبشته گه باستان

همت گویم و هم پذیرم سپاس   کنون بشنو ای جفت نیکی شناس[1]

* * *

چو کیخسرو آمد بکین خواستن   جهان ساز نو خواست[2] آراستن
ز توران زمین گم شد آن تخت و گاه[3]   برآمد[4] بخورشید بر تاج[5] شاه
بپیوست با شاه ایران سپهر   بر آزادگان بر بگسترد مهر[6]
زمانه چنان شد که بود از نخست   بآب وفا روی خسرو[7] بشست
بجویی که یک روز بگذشت آب   نسازد[8] خردمند ازو جای خواب
چو بهری ز گیتی[9] برو گشت راست   که کین سیاوش همی باز خواست[10]
بگماز بنشست یک روز شاد   ز گردان لشکر همی کرد یاد
بدیبا بیاراسته گاه شاه   نهاده بسربر کیانی[11] کلاه
نشسته بگاه اندرون می[12] بچنگ   دل و گوش داده بآوای چنگ
برامش نشسته بزرگان بهم   فریبرز کاوس با گستهم
چو گودرز[13] کشواد و فرهاد و گیو   چو گرگین میلاد[14] و شاپور[15] نیو

---

[1] K—
بدو گفتم ای جفت نیکی شناس * همت گویم و هم پذیرم سپاس
I, IV — доб.:
چنان چون ز تو بشنوم دربدر * بنظم [بشعر — I] آورم داستان سربسر
بگویم بشعر [بنظم — IV] و پذیرم سپاس * ایا مهربان جفت نیکی شناس
بخوان ای بت مهربان داستان * ز دفتر نوشته گهِ باستان
بگفتار شعرم کنون گوش دار * خرد یار دار و بدل هوش دار
VI — доб. варианты этих бейтов. Доб. заголовки: Л, IV, VI — آغاز داستان K — آمدن ارمانیان بدرگاه کیخسرو و داد خواستن از دست گراز I — گفتار اندر داستان بیژن گیو Б — содержание бб. 21—37 передает так: ثم قال: إن كنت لاتنام فأضع التي حتى أقرأ عليك من الكتاب الفهلوی قصة لتنظمها وكان يقرأ وأنا أنظم [2] K, IV — ساخت [3] K — آب و جاه I, IV — تخت گاه VI — دستگاه [4] K — بیامد [5] K, I, IV, VI — تخت [6] K — برسر افگند مهر VI — بپیوست چهر [7] K — خودرا [8] IV — بسازد [9] I, IV — ز گیتی دو بهره [10] K — б. оп. [11] K, I, IV, VI — ز گوهر [12] K, I, IV, VI — یکی جام یاقوت پرمی [13] VI — доб. و [14] K, VI — خرّاد [15] IV — доб. و

شه نوذر آن طوس لشکر شکن　　　چو رهّام[1] و چون بیژن رزم زن
همه بادهٔ خسروانی بدست　　　همه پهلوانان خسرو پرست
می اندر قدح چون عقیق یمن　　　بپیش اندرون لاله و نسترن[2]
پری چهرگان پیش خسرو بپای　　　سر زلفشان بر سمن مشک سای
همه بزمگه بوی و رنگ بهار[3]　　　کمر بسته بر[4] پیش سالاربار
ز پرده درآمد یکی پرده دار　　　بنزدیک سالار شد هوشیار
که بر در بپایند ارمانیان　　　سر مرز توران و ایرانیان
همی راه جویند[5] نزدیک شاه　　　ز راه دراز آمده دادخواه
چو سالار هشیار بشنید[6] رفت　　　بنزدیک[7] خسرو خرامید[8] تفت
بگفت آنچ بشنید و فرمان گزید　　　بپیش اندر آوردشان چون سزید
بکش کرده دست و زمین را بروی　　　ستردند[9] زاری کنان پیش اوی
که ای شاه پیروز جاوید زی　　　که خود جاودان زندگی را سزی
ز شهری بداد آمدستیم دور　　　که ایران ازین سوی[10] زان سوی تور[11]
کجا خان[12] ارمانش خوانند نام　　　وز ارمانیان[13] نزد خسرو پیام
که نوشه زی ای[14] شاه تا جاودان　　　بهر کشوری دسترس بر بدان
بهر هفت کشور توی شهریار　　　ز هر بد تو باشی بهر شهر یار
سر مرز توران در شهر ماست　　　ازیشان بما بر چه مایه[15] بلاست
سوی شهر ایران یکی بیشه بود　　　که ما را بدان بیشه اندیشه بود
چه مایه بدو اندرون کشتزار[16]　　　درخت برآور همه میوه‌دار
چراگاه ما بود و فریاد[17] ما　　　ایا شاه ایران بده داد ما
گراز آمد اکنون فزون از شمار　　　گرفت آن همه بیشه و مرغزار[18]

[1] I, IV — خرّاد　[2] I, IV — دسته نسترن　[3] K, I, IV — بوی و رنگ و نگار　VI — رنگ و بوی بهار　[4] K, I, IV, VI — در　[5] K — خواهند　[6] IV, VI — доб. و　[7] K — بدرگاه　I, IV — برگاه　[8] Л, IV — доб. و　[9] K — ستودند　I, IV — برفتند　Б — ودعواله　[10] K, I — ازان سو و　[11] IV, VI — ازین روی و آنروی تور　[12] I, IV — خوان　[13] K — ز ارمانیان　[14] K — انوشه بزی　I, IV — که نوشه زی ای　VI — کانوشه بزی　[15] K, I, IV, VI — بیکروی از ایشان بمابر　[16] I, IV, VI — کشته زار　[17] K, VI — بنیاد　[18] K, IV, VI — جویبار

بدندان چو پیلان بتن همچو کوه وزیشان شده شهر[1] ارمان[2] ستوه
هم از چارپایان و هم[3] کشتمند ازیشان بما بر چه مایه[4] گزند
درختان کشته نداریم[5] یاد بدندان بدو نیم[6] کردند شاد
نیاید بدندانشان سنگ سخت مگرمان بیکباره برگشت بخت
چو بشنید گفتار فریادخواه بدرد دل اندر بپیچید شاه
بریشان ببخشود خسرو بدرد بگردان گردنکش آواز کرد
که ای[7] نامداران و گردان من که جوید همی نام ازین[8] انجمن
شود سوی این[9] بیشهٔ خوک خورد بنام بزرگ و بننگ و نبرد
ببرّد سران گرازان بتیغ ندارم ازو گنج[10] گوهر دریغ
یکی خوان زرین بفرمود شاه که بنهاد گنجور در پیشگاه
ز هر گونه گوهر برو ریختند همه یک بدیگر بر آمیختند
ده اسپ گرانمایه[11] زرّین لگام نهاده برو داغ کاوس نام
بدیبای رومی بیاراستند بسی ز انجمن[12] نامور خواستند
چنین گفت پس شهریار زمین که ای نامداران[13] با آفرین
که جوید بآزرم[14] من رنج خویش ازان[15] پس کند گنج من گنج خویش
کس از انجمن هیچ پاسخ نداد مگر بیژن گیو فرخ نژاد
نهاد از میان گوان پیش پای ابر شاه کرد آفرین[16] خدای
که جاوید بادی و پیروز و شاد سرت سبز باد و دلت پر ز داد[17]
[گرفته بدست اندرون جام می شب و روز بر یاد کاوس کی][18]
که خرم بمینو بود جان تو[19] بگیتی پراگنده فرمان تو[20]

---

[1] I, IV — خلق [2] K — شده شهر ارمان از ایشان [3] K — همان I, IV, همان چارپای و و کشته — I, IV درختان که کشته نداریم — [5] K, VI چندگونه — [4] VI چارپای و هم از — VI آن — [9] K, I, IV, VI ازان — VI بر — [8] K, I, IV کزین — [7] I, IV نیمه — [6] K, VI که داریم [10] K, I, IV, VI — доб. و [11] K, I, IV, VI — ده اسب آوریدند [12] K, I, IV — بس از انجمن [13] VI — پهلوانان [14] Л, VI — که خرّد بآزرم I, IV — که داند یکی رنج [15] K, I, IV, VI — وزان [16] IV — доб. بر [17] K, I, IV, VI — б. оп. [18] K, I, IV, VI — б. оп.; Б — оп. подробности. [19] K. پیمان تو — [20] K, VI که جز تو مبیناد ایوان تو — I, IV منم گوشداده بفرمان تو — VI

من آیم بفرمان این[1] کار پیش   ز بهر تو دارم تن و جان خویش[2]
چو بیژن چنین گفت گیو از کران   نگه کرد و آن کارش آمد گران
نخست آفرین کرد مر شاه را   ببیژن نمود آنگهی راه را
بفرزند گفت این جوانی چراست   بنیروی خویش این گمانی چراست
جوان گرچه[3] دانا بود با گهر[4]   ابی آزمایش نگیرد هنر
بد و نیک هر گونه باید کشید   ز هر تلخ و شوری[5] بباید[6] چشید
براهی که هرگز نرفتی مپوی   بر شاه خیره مبر[7] آبروی[8]
ز گفت پدر پس برآشفت[9] سخت   جوان بود و هشیار و پیروز بخت[10]
چنین گفت کای شاه پیروزگر[11]   تو بر من[12] بسستی گمانی مبر
تو این گفته‌ها از من اندر پذیر[13]   جوانم و لیکن باندیشه پیر
منم بیژن گیو لشکر شکن   سر خوک را بگسلانم ز تن[14]
چو بیژن چنین گفت شد شاه شاد   برو آفرین کرد و فرمانش داد
بدو گفت خسرو که ای پرهنر   همیشه بپیش بدیها[15] سپر
کسی را کجا چون تو کهتر[16] بود   ز دشمن بترسد[17] سبک سر بود
بگرگین میلاد گفت آنگهی   که بیژن بتوران[18] نداند رهی
تو با او برو تا سرِ آب بند[19]   همش راهبر باش[20] هم یارمند[21]
از آنجا[22] بسیچید بیژن براه[23]   کمر بست و بنهاد بر سر کلاه

---

[1] K, VI — بگفتا من آیم بدین   I, IV — بدین   [2] K, VI — доб.:

که خسرو تویی مهربان مان تویی * بگیتی پراگنده پیمان تویی

[3] K, I, IV, VI — ارچه   [4] K, I, IV, VI — نامور   [5] K, I, IV, VI — شور و تلخی   [6] K — نباید IV, VI — نیاید   [7] IV — مریز   [8] Б — бб. 97—105 оп.; Л — доб.:

بتنها که یارد چنین کار کرد * نبایدکه گردی بدین روی زرد
یکی بیشه پر خوک گردن فراز * تو گویی سرانشان ببرم بگاز
تو یاوه سخن چند گویی همی * گل زَهر خیره چه بویی همی

[9] I, IV — بیژن آشفت   [10] K, VI — جوانمرد هشیار بیدار بخت   I, IV — جوانمرد بیدار هشیار بخت   [11] VI — با شاه کای دادگر   [12] VI — (sic!) تو بودی   [13] VI — گفتهارا ز من درپذیر   [14] K, I, IV — обратный порядок мисра.   [15] I, IV — تویی پیش هر بد   [16] VI — چاکر   [17] K, I, VI — نترسد   [18] K — (sic!) جوان و   [19] I, IV — بر ستور نوند   [20] K, I, IV, VI — доб. و   [21] VI — و هم راه بند   [22] I, IV — وزان پس VI — وزانجا   [23] K — بسیچید بیژن برفتن براه

بیاورد گرگین میلاد را * هم آواز ره را و فریاد را[1]
برفت از در شاه با یوز و باز * بنخچیر کردن براه[2] دراز
همی رفت چون پیل کفک[3] افگنان * سر گور و آهو ز تن برکنان
ز چنگال یوزان همه دشت غرم[4] * دریده برو دل پر از داغ و گرم[5]
همه گردن گور زخم کمند[6] * چه بیژن چه طهمورث دیوبند[7]
تذروان بچنگال باز اندرون[8] * چکان از هوا بر سمن برگ خون[9]
بدین سان همی[10] راه بگذاشتند * همه دشت را[11] باغ پنداشتند
چو بیژن ببیشه برافگند چشم * بجوشید خونش[12] بتن بر[13] ز خشم
گرازان گرازان نه آگاه ازین * که بیژن نهادست بر بور زین[14]
بگرگین میلاد گفت اندر آی * وگر نه ز یکسو[15] بپرداز جای
برو[16] تا بنزدیک آن آبگیر * چو من با گراز اندر آیم بتیر[17]
بدانگه که از بیشه خیزد خروش * تو بردار گرز و بجای آر هوش
ببیژن چنین گفت گرگین گو[18] * که پیمان نه این بود با شاه نو[19]

---

[1] K — هم آورد و هم زور فرهاد را I — هماواز و هم یار فریادرا VI — هم آورد هم روز فریاد را K, VI — доб. заголовок: رفتن بیژن با گرگین بجنگ گرازان [2] IV — بروز [3] K, IV, VI — کفّ [4] IV — دشت و غرم [5] IV, VI — داغ گرم [6] K, I — گور خمّ کمند IV — گور و خمّ کمند [7] IV — طهمورث چه دیوبند (метр нарушен). [8] I — ما ز اندرون (؟) [9] VI — سرنگون [10] K — بدین گونه می VI — برینسان همی [11] I, IV — راهرا [12] I, IV — جوشن [13] K, I, IV — بروبر VI — بتن در [14] K, VI — доб.:

رسیدند آنجا که بیشه ببود * فرود آمدند بر لب بیشه زود
یکی هول آتش برافروختند * نشستند و هیزم همی سوختند
یکی خیک می داشتند آن زمان * یکی گور افگنده بودش گران
بکردند یکسر بآتش کباب * بخوردند و کردند رای شراب
گشادند بر باده دست آن زمان * ببودند یک با دگر شادمان
چو شد چیره بر مرد وتن بر شراب * طلب کرد گرگین یکی جای خواب
بدو گفت بیژن ترا خواب نیست * مجنب ای برادر زمانی بایست
که تا بیشتر کار محکم کنیم * دل شاه ازین رنج بی غم کنیم

[15] K, VI — بیکسو IV — ز یکسر [16] K — تو رو [17] K — обратный порядок мисра; I, IV — б. переставлен со следующим б. [18] VI — گیو [19] VI — نیو

تو برداشتی گوهر و سیم و زر — تو بستی مرین رزمگه‌را کمر[1]
چو بیژن شنید این سخن خیره شد — همه چشمش از روی او[2] تیره شد
ببیشه درآمد[3] بکردار شیر — کمانرا بزه کرد مرد دلیر[4]
چو ابر[5] بهاران بغرّید[6] سخت — فرو ریخت پیکان چو برگ[7] درخت
برفت از پس[8] خوک چون پیل مست — یکی خنجر آب داده بدست[9]
همه جنگ‌را پیش[10] او تاختند — زمین‌را بدندان برانداختند[11]
ز دندان همی آتش افروختند — تو گفتی که گیتی همی سوختند[12]
گرازی بیامد چو آهرمنا — زره را بدرّید بر بیژنا
چو سوهان پولاد بر سنگ سخت — همی سود دندان او بر درخت
برانگیختند آتش کارزار — برآمد یکی[13] دود زان[14] مرغزار[15]
بزد خنجری بر میان بیژنش[16] — بدو نیمه[17] شد پیل پیکر تنش
چو روبه شدند آن ددان دلیر — تن از تیغ پر خون دل از جنگ سیر
سرانشان[18] بخنجر ببرید پست — بفتراک شبرنگ سرکش ببست
که دندانها[19] نزد شاه آورد — تن بی سرانشان براه آورد
بگردان ایران نماید هنر — ز پیلان جنگی جدا کرده سر
بگردون برافگند[20] هر یک چو کوه — بشد[21] گاومیش از کشیدن ستوه
بداندیش گرگین شوریده رفت[22] — ز یکسوی بیشه[23] درآمد چو تفت[24]
همه بیشه آمد بچشمش کبود — برو آفرین کرد و شادی نمود
بدلش اندرآمد ازان کار درد — ز بدنامی خویش ترسید مرد
دلش‌را بپیچید آهرمنا — بد انداختن کرد با[25] بیژنا

---

[1] VI — بدین رزمگه بر تو بستی کمر [2] K, VI — تو گفتی که گیتی بر او [3] K, VI — درون شد [4] Перед б. доб. заголовки: I — رزم بیژن باگرازان IV — جنگ کردن بیژن با گرازان و چگونگی آن [5] K — رعد [6] Л — ببارید [7] K, I, IV, VI — چو باران فرو ریخت برگ [I, IV — از] [8] K, VI — پی [9] Л — б. оп. [10] K, VI — سوی [11] Л — б. оп. [12] I, IV — б. оп. [13] K, I, IV — همی [14] K, I, IV, VI — ازان [15] K — б. стоит после б. 126. [16] IV — سرش [17] K — پاره [18] Л — سرشرا [19] K, I, IV — دندانشان [20] I, IV — برافگنده [21] K, I, IV, VI — شده [22] K, VI — شوریده کش (؟) I — شوریده هش IV — شوریده پیش [23] K — ز یکسو به بیشه [24] K, I, IV, VI — درآمد خمش [25] K, I, IV, VI — ساخت بر

1*

سگالش چنین بد نوشته جزین[1] — نکرد ایچ یاد از جهان آفرین
کسی کو برهبر کند ژرف چاه — سزد گر نهد در بن چاه گاه[2]
ز بهر فزونی وز[3] بهر نام — براه جوان بر[4] بگسترد دام[5]
نگر تا چه بد ساخت[6] آن بی‌وفا — مر اورا[7] چه پیش آورید از جفا[8]
بدو آن زمان مهربانی نمود — بخوبی مر اورا فراوان ستود[9]
چو از جنگ و کشتن بپرداختند — نشستنگه رود و می ساختند[10]
نبد بیژن آگه ز کردار اوی[11] — همی راست پنداشت گفتار اوی[11]
چو خوردند زان سرخ می اندکی — بگرگین نگه کرد بیژن یکی
بدو گفت[12] چون دیدی این جنگ من — بدین گونه با خوک[13] آهنگ من
چنین داد پاسخ که ای شیر خوی[14] — بگیتی ندیدم چو تو[15] جنگجوی
بایران[16] و توران ترا یار نیست — چنین کار پیش تو دشوار[17] نیست
دل بیژن از گفت او شاد شد[18] — بسان یکی سرو آزاد شد[19]
ببیژن چنین گفت پس[20] پهلوان — که ای نامور گرد روشن روان[21]
برآمد[22] ترا این چنین کار چند — بنیروی یزدان و بخت بلند
کنون گفتنیها بگویم ترا — که من چندگه[23] بوده‌ام ایدرا

---

[1] IV — چنین [2] I, IV — [IV — گیاه] سزد گر کند خویشتن را گناه [3] K, VI — واز [4] K, IV, VI — براهجوانی [5] K, VI — доб. приложение I; VI — б. оп. [6] K, VI — سازید [7] K, VI — پدوبر [8] I, IV — бб. 143—151 оп. [9] K, VI — مر اورا بقول و زبان می ستود [10] K, VI — вместо б. доб.:

از آن بیشه هر دو ببیرون شدند * بدان معدن خویش باز آمدند
نشستند بار دگر در شراب * یکی را نشاط و یکی را عذاب

[11] Л — او [12] K, VI — بگفتش که [13] K, VI — تواند کسی کردن [14] K, VI — بدو گفت گرگین که ای خوبروی [15] K, VI — بعالم ندیدیم چتو [16] K, VI — در ایران [17] K, VI — ز تو این چنین کار بسیار [18] K, VI — گشت [19] K, VI — ندانست کش دل چو پولاد گشت и доб.:

بخوردند باده دو سه هر کسی * بکردند بازی و شادی بسی
پس آنگاه گرگین به بیژن بگفت * که از شیر مردیت ماندم شگفت

[20] K, I, IV, VI — کای [21] K, I, IV, VI — دل کارزار و خرد را روان [22] K — برآید [23] K, VI — چندره

چه با[1] رستم و گیو و با گژدهم[2] — چه با طوس نوذر چه با گستهم[3]
چه مایه هنرها برین[4] پهن دشت — که کردیم و گردون[5] بران برگذشت
کجا نام ما زان برآمد[6] بلند — بنزدیک خسرو شدیم ارجمند
یکی جشنگاهست ز[7] ایدر نه دور — بدو روزه راه اندر آید[8] بتور
یکی دشت بینی همه سبز و زرد[9] — کزو شاد گردد دل راد مرد[10]
همه بیشه و باغ و آب روان[11] — یکی جایگه[12] از در پهلوان
زمین پرنیان و هوا[13] مشک بوی[14] — گلابست گویی مگر آب جوی
[ز عنبرش خاک و ز یاقوت سنگ — هوا مشک بوی و زمین رنگ رنگ][15]
خم آورده از بار[16] شاخ سمن — صنم گشته پالیز و گلبن شمن[17]
خرامان بگرد[18] گل اندر[19] تذرو — خروشیدن بلبل از شاخ سرو
ازین پس کنون تا نه بس روزگار — شود چون بهشت آن در ومرغزار[20]
پری چهره بینی همه دشت و کوه — ز هر[21] سو نشسته بشادی گروه
منیژه کجا دخت افراسیاب — درفشان[22] کند باغ چون آفتاب[23]
همه دخت توران[24] پوشیده روی — همه سرو بالا همه[25] مشک موی[26]

---

[1] K — ابا I, VI — چو با [2] I, IV — گستهم [3] I, IV — گژدهم [4] K — بدین [5] K — چندی [6] IV — برآید [7] K, I, IV, VI — از [8] K, VI — راهست از آنجا [9] I, IV — سرخ و زرد [10] K, IV — زاد مرد [11] I — بیشه و آبهای روان [12] I, IV — جایگاه VI — بزمگاه [13] VI — پرنیان آسمان [14] K — هوا خوش گسار و زمین مشکبوی [15] K, I, IV, VI — б. оп. [16] I, IV — باد [17] Л — چمن [18] VI — بزیر [19] I, IV — گلان بر [20] Л — در مرغزار K, VI — همه جویبار I, IV — لب جویبار [21] K, I, IV, VI — بهر [22] K, I, IV, VI — درخشان [23] K, VI — доб.:

ستاره دهد نور [بیاید بران دشت — VI] دخت گزین * بود با کنیزان با آفرین
زند خیمه آنگه در آن مرغزار * ابا صد کنیزک همه چون نگار
بیاید بدان باغ آن گلستان * ابا او زنان همه مهتران

I, IV — доб.:

ستاره دوم دخت شاه زمین * همان با کنیزان با آفرین
بیاید بدان دشت دخت گزین * ستاره زند بر گل و یاسمین

[24] K, I, IV, VI — ترکان [25] K, I, IV, VI — سرو قدّ و همه [26] Л — مشکبوی VI — ماهروی (нет рифмы).

همه رخ پر از گل همه چشم خواب   همه لب پر از می ببوی گلاب[1]
اگر ما بنزدیک آن جشنگاه   شویم و بتازیم یک روزه راه
بگیریم ازیشان پری‌چهره چند   بنزدیک خسرو شویم[2] ارجمند
چو گرگین چنین گفت بیژن جوان   بجوشیدش[3] آن گوهر پهلوان[4]
گهی نام جست اندران گاه کام   جوان بد[5] جوانوار برداشت گام[6]
برفتند هر دو براه دراز   یکی از نوشته دگر[7] کینه‌ساز
میان دو بیشه بیک[8] روزه راه   فرود[9] آمد آن گرد لشکر پناه
بدان[10] مرغزاران ارمان[11] دو روز   همی شاد بودند[12] با باز و یوز[13]
چو دانست گرگین که آمد عروس   همه دشت ازو شد چو چشم خروس
ببیژن پس آن داستان برگشاد   وزان جشن و رامش بسی[14] کرد یاد[15]

---

[1] K, VI — доб.:

همه دشت بینی بیاراسته * چو بتخانهٔ چین پر از خواسته

[2] K, VI — بریم   [3] K, I, IV, VI — بجنبیدش   [4] K, VI — доб.:

خوش آمد مر اورا حدیث چنان * که مولع بد و چرب دل پر زبان
بگفتا هلا هین برو تا رویم * بدیدار آن جشن خرم شویم
بر اسبان نشستند آنگاه زود * برفتند از آن سو که آن جشن بود

[5] Л — هم   [6] K, VI — بود و از مهر برداشت گام   [7] K — راست پیشه یکی   I, IV — آز پیشه   VI — یکی مهربان و دگر   [8] I — یکی   [9] I, IV — برون   [10] I, IV — بر آن   [11] I — زمان تا
[12] VI — صید کردند   [13] K, VI — доб.:

بیامد منیژه بدان وقت نیز * که بد دختر شاه و بودش عزیز [باصدکنیز — VI]
بتوران زمین زن نبد همچو اوی * بدیدار و بالا و با روی و موی
بد او نازش جان افراسیاب * همیشه دلش ز آتش او بتاب
ابا صد کنیزک بسان پری * بیامد بدان جشن آن مشتری
چهل تا عماری مفرق بزر * بیاورد آن لعبت سیمبر
فراوان طعام و فراوان شراب * همان جامه بسیار از بهر خواب
نشستند شادان بدان جشنگاه * گشادند آن رویهای چو ماه

[14] K, I, IV, VI — همی   [15] K, VI — доб.:

چو بیژن شنیدش دگر باره آن * بجنبید اورا بتن در روان

بگرگین چنین گفت پس بیژنا * که من پیشتر سازم این رفتنا
شوم بزمگه را[1] ببینم ز دور * که ترکان همی[2] چون بسیچند[3] سور[4]
وز آنجایگه پس بتابم[5] عنان * بگردن برآرم[6] زدوده سنان
زنیم آنگهی رای هشیارتر * شود دل ز دیدار بیدارتر[7]
بگنجور گفت آن کلاه بزر[8] * که در بزمگه بر نهادم[9] بسر
که روشن[10] شدی زو همه بزمگاه * بیاور که مارا کنونست گاه[11]
همان طوق کیخسرو و گوشوار * همان یارهٔ گیو گوهرنگار
بپوشید رخشنده رومی قبای * ز تاج اندر آویخت پرّ همای[12]
نهادند بر پشت شبرنگ زین * کمر خواست با پهلوانی نگین[13]
بیامد بنزدیک آن[14] بیشه شد * دل کامجویش[15] پر اندیشه شد
بزیر یکی سروبن شد بلند * که تا ز آفتابش نباشد گزند
بنزدیک آن خیمهٔ خوب چهر * بیامد بدلش اندر افروخت[16] مهر[17]

[1] I, IV — بزمگهشان [2] K, VI — توران همی I, IV — تورانیان [3] K, IV, VI — بسنجید
[4] K, VI — доб.:
نخستین یکی رویشان بنگرم * ببینم که آید بدل خوشترم
[5] K, VI — وزآنجا بتابم همانگه I, IV — وزآنجا هم آنگه بتابم [6] I, IV — بگردون برآرم
[7] K, VI — доб.:
بدو گفت گرگین برو شاد باش * همیشه از اندوه آزاد باش
چو برخاست بیژن دو رخ همچو ورد * ز بهر شدن کار خود راست کرد
[8] K, I, IV, VI — کلاه پدر [9] K, I, IV, VI — برنهادی Б — و وضع علی رأسه تاجاً کان یلبسه فی مجالس الأنس [10] K, VI — رخشان [11] K, VI — (sic!) بیاور که هستم کنون بزم گاه I — جزینست راه IV — ببزمست راه I, IV — доб.:
بیاورد گنجور چونان که گفت * بر بیژن پهلوان از نهفت
[12] Л, K, VI — فرّ همای I — б. оп. [13] I, IV — доб.:
باسب اندر آورد پای و برفت * همی تاختش تا بدآنجای تفت
[14] K — به نزدیکتر رفت و در I, IV — بیامد چو نزدیک آن VI — بیامد چو نزدیکی [15] K, I, IV, VI — دل از کام خویشش [16] K, I, IV — آویخت [17] K, VI — доб.:
بداشت اسب را هم بدان جایگاه * همی کرد پنهان بدیشان نگاه
زنان دید چون لعبت قندهار * بیاراسته همچو خرم بهار

همه دشت ز آوای[1] رود و سرود — روانرا همی داد گفتی درود[2]
منیژه چو از خیمه کردش نگاه[3] — بدید آن سهی قد[4] لشکر پناه[5]
برخسارگان چون سهیل یمن — بنفشه گرفته دو برگ سمن
کلاه تهم[6] پهلوان بر سرش — درفشان[7] ز دیبای رومی برش
بپرده درون دخت پوشیده روی — بجوشید مهرش دگر شد بخوی[8]
فرستاد مر دایه‌را چون نوند — که رو زیر آن شاخ سرو بلند
نگه کن که آن ماه دیدار کیست — سیاوش مگر زنده شد گر پریست[9]
بپرسش که چون آمدی ایدرا — نیایی بدین بزمگاه اندرا[10]
پریزاده‌ای گر سیاوشیا[11] — که دلها بمهرت همی جوشیا[12]
و گر[13] خاست اندر جهان رستخیز — که بفروختی آتش مهر تیز
که من سالیان اندرین[14] مرغزار — همی جشن سازم بهر نوبهار[15]
بدین بزمگه بر ندیدیم کس[16] — ترا دیدم ای سرو آزاده[17] بس[18]

---

[1] K, VI — دشت آوای I, IV — از آوای [2] K, VI — доб.:

بماند او بخیره ز کردارشان * نماندش صبوری ز دیدارشان
برافتاد چشم منیژه بروی * یکی مرد را دید بس خوبروی
بر اسبی نشسته بپیش درخت * منیژه عجب داشت زان کار سخت

перед этим б. доб. заголовки: K — دیدن منیژه بیژن را و فرستادن دایه نزد وی VI — فرستادن منیژه دایه‌را پیش بیژن [3] K, I, IV, VI — چو آن خوب چهره ز خیمه براه [4] VI — سرو [5] I, IV — بدید آن رخ پهلوان سپاه [6] I, IV — جهان [7] K, I, IV, VI — فروزان [8] K, I, IV, VI — بپوشید روی (нет рифмы). [9] K, VI — یا پریست I, IV — سیاوش گمانم که هست ار پریست [10] I, IV — که آوردت ایدون بدین چادرا VI — جشنگاه اندرا [11] K, I, IV, VI — یا سیاوخشیا [12] K, I, IV, VI — همی بخشیا [13] K, VI — ویا I, IV — مگر IV — перед б. доб. заголовок: عاشق شدن منیژه بر بیژن و فرستادن دایه [14] K — تا سالیان من بدین I, IV — من سالیان تا بدین [15] I, IV — نو سازم اندر بهار VI — بخرّم بهار [16] K, VI — ندیدم بدین جشنگه هیچ کس [17] K, VI — ماه دیدار VI — доб. و [18] K, I, IV, VI — доб.:

بگویش که تو مردمی یا پری * برین جشنگه بر همی بگذری [نگذری — I]

далее K, IV, VI — доб.:

ندیدم کسی چون تو ای ماه‌روی * تو اکنون چه نامی کدامی بگوی
چو بشنید دایه ز دختر پیام * سبک رفت و میزد بره تیزگام

چو دایه[1] بر بیژن آمد فراز   برو آفرین کرد و بردش نماز[2]
پیام منیژه ببیژن بگفت   همه روی[3] بیژن چو گل برشکفت
چنین پاسخ آورد[4] بیژن بدوی   که من ای فرستادهٔ خوب روی[5]
سیاوش نیم نز[6] پری زادگان   ازایرانم[7] از تخم[8] آزادگان
منم بیژن گیو ز[9] ایران بجنگ   بزخم[10] گراز آمدم بی درنگ[11]
سرانشان بریدم فگندم براه   که دندانهاشان برم نزد شاه
چو زین جشنگاه[12] آگهی یافتم   سوی گیو گودرز نشتافتم
بدین بزمگاه آمدستم فراز   بپیموده بسیار راه دراز[13]
مگر چهرهٔ دخت افراسیاب   نماید مرا بخت فرّخ بخواب[14]
همی بینم[15] این دشت آراسته   چو بت‌خانهٔ چین پر از خواسته
اگر نیک رایی کنی تاج زر   ترا بخشم و گوشوار و کمر
مرا سوی آن خوب چهر آوری[16]   دلش با دل من[17] بمهر آوری
چو بیژن چنین گفت شد دایه باز   بگوش منیژه سراید راز
که رویش چنینست بالا چنین   چنین آفریدش جهان آفرین[18]
چو بشنید از دایه او این سخن   بفرمود رفتن سوی سروبن[19]

---

1 K, VI — و زآنجا   2 I — доб. заголовок: پیغام دادن منیژه بنزدیک بیژن   3 K, I, IV — دو رخسار   4 K, I, IV, VI — چنین گفت خود کامه   5 I, IV — گوی   6 نه‌از = نز   7 VI — زایرانم   8 Л, K, I, IV — ازشهر   9 K, I, IV, VI — از   10 VI — برزم   11 K, I, IV, VI — تیزچنگ
I, IV, VI — بزمگه   13 K, VI —

سبک راه این بیشه برداشتم * پر اندیشه این راه بگذاشتم

12 K, I, IV — б. оп.   14 K, VI — доб.:

گرم تو برین کار یاور بوی * بتو بخشم این جامهٔ خسروی
بیابی ز من جام گوهرنگار * ز گوهر بدو اندرون گوشوار

15 VI — کنون دیدم   16 K, VI — چهره بری   17 K — دلش با من ایدون   I, IV, VI — دلش با من ایدر   18 K, VI — доб.:

بدایه بگفتش مرا مادری * هلا تا بنزد منش آوری
فرستاده آمد همان رهنمای * دل و گوش بیژن بپاسخ سرای

19 K, I, IV, VI — б. оп.

فرستاد پاسخ هم اندر[1] زمان   کت آمد بدست آنچ بردی[2] گمان[3]
گر آیی خرامان بنزدیک من   بپیروزی[4] این جان تاریک من[5]
نماند آنگهی[6] جایگاه[7] سخن   خرامید زان[8] سایهٔ سروبن
سوی خیمهٔ دخت آزاده خوی   پیاده همی گام زد بآرزوی
بپرده درآمد چو سرو بلند   میانش بزرّین کمر کرده بند
منیژه بیامد گرفتش ببر   گشاد از میانش کیانی کمر
بپرسیدش از راه و رنج دراز[9]   که با تو که آمد بجنگ گراز[10]
چرا این[11] چنین روی و بالا و برز[12]   برنجانی ای خوب چهره بگرز[13]
بشستند پایش بمشک و گلاب   گرفتند زان[14] پس بخوردن شتاب
نهادند خوان و خورش گونه گون   همی ساختند[15] از گمانی فزون
نشستنگه رود و می ساختند[16]   زبیگانه خیمه[17] بپرداختند
پرستندگان ایستاده بپای   ابا بربط و چنگ و رامش سرای
بدیبا زمین کرده طاوس رنگ   ز دینار و دیبا چو پشت پلنگ
چه از مشک و عنبر چه یاقوت و زر   سراپرده آراسته سر بسر
می سالخورده بجام بلور   بر آورده با بیژن گیو شور[18]
سه روز و سه شب شاد بوده[19] بهم   گرفته برو[20] خواب[21] مستی ستم[22]

---

[1] VI — بر بیژن آمد بگفت آن [2] VI — بنزد آنچه گفتی [3] K — б. оп. [4] IV, VI — برافروزد [5] I, IV — доб.:

بدیدار تو چشم روشن کنم * بدین دشت خرگاه گلشن کنم
فرستاده آمد همان رهنمای * دل و گوش بیژن بپاسخ سرای

VI — доб. вариант тех же бб.; IV — доб. заголовок: (sic!) رسیدن بیژن و منیژه دختر افراسیاب
[6] K, I, IV, VI — آنزمان [7] K, VI — هیچ جای [8] K, I, IV, VI — از آن [9] K, I, IV — و از کاروان VI — وآزادگان [10] K, I, IV, VI — از گوان [11] Л — با [12] K, VI — روی و آن فر و برز I, IV — قد و این یال و برز [13] Л — доб.:

تو با این چنین روی و برز کیان * چرا از کمر رنجه داری میان

Б — перевод б. отсутствует. [14] K, I, IV, VI — از آن [15] K — تاختند [16] I — خواستند [17] I, IV — خرگه [18] K, IV, VI — زور [19] K — بودند [20] VI — سر از [21] K, IV — доб. و [22] K VI — б. 237 помещен после этого б.

چو هنگام رفتن فراز آمدش بدیدار بیژن نیاز آمدش[1]
بفرمود تا داروی هوشبر پرستنده آمیخت با نوش بر
بدادند مر بیژن گیو را[2] مر آن نیک دل نامور نیو را[3]
منیژه چو بیژن دژم روی ماند پرستندگان را بر خویش خواند
عماری بسیچید رفتن[4] براه مر آن خفته را اندر آن جایگاه
ز یک سو نشستنگه کام را دگر ساخته جای[5] آرام را
بگسترد کافور بر جای خواب همی ریخت بر چوب صندل گلاب
چو آمد بنزدیک شهر اندرا[6] بپوشید بر خفته بر چادرا[7]
نهفته بکاخ اندر آمد بشب ببیگانگان هیچ نگشاد[8] لب[9]
چو بیدار شد بیژن و هوش یافت نگار سمن بر در آغوش یافت[10]
بایوان افراسیاب اندرا[11] ابا ماه رخ سر ببالین برا[12]
بپیچید بر خویشتن بیژنا بیزدان بنالید[13] ز[14] آهرمنا
چنین گفت کای[15] کردگار ار مرا[16] رهایی نخواهد بُدن زایدرا[17]
ز گرگین تو خواهی مگر[18] کین من برو بشنوی[19] درد و نفرین من
که او بُد مرا بر بَدی[20] رهنمون همی خواند بر من فراوان[21] فسون

---

[1] I, IV—б. 237 помещен после этого б. [2] K, VI—چون خورد می گشت مست I, IV—ابی خویشتن I—همان خوردن و سرش بنهاد پست [3] K—چون خورد شد مرد مست ابا خویشتن سر فرو برد VI—ابر خویشتن سرش بنهاد سست IV—سرش بنهاد پست و سست [4] K, VI—آمد [5] I, IV—دگر سوی از بهر [6] Л—اندرای [7] Л—چادرای [8] IV—ننمود [9] K, VI — доб.:

بیاراستندش یکی جای خواب * ببیداریٔ بیژن آمد شتاب

I, IV — доб.:

بیاراستند اندرو جای خواب * بدیدار بیژن درآمد [IV—بیژنش آمد] شتاب

K— еще доб.:

بیاورد روغن مر اورا بداد * که تا گشت بیدار و چشمش گشاد

[10] VI — б. оп. [11] Л—اندرای [12] Л—برای I, IV, VI—ماهرویی ببالین سرا [13] K, I, IV—پناهید [14] K, I, IV, VI—از [15] K—با [16] Л—مرای I, IV—کردگارا مرا VI—کردگارِ مرا [17] Л—ز ایدرای VI—نخواهد بدن چون رهایی مرا (без рифмы). [18] K—همی [19] Л—نشنوی [20] K, I, IV, VI—که او بُد بدین بَد مرا [21] K, I, IV, VI—هزاران

منیژه بدو گفت دلشاد دار — همه کار نابوده‌را باد[1] دار
بمردان ز هرگونه کار آیدا — گهی بزم و گه کارزار آیدا[2]
ز هر خرگهی گلرخی خواستند[3] — بدیبای رومی[4] بیاراستند[5]
پری چهرگان رود برداشتند — بشادی همه[6] روز[7] بگذاشتند
چو بگذشت یک چند گاه این چنین[8] — پس آگاهی آمد بدربان ازین
نهفته همه کارشان[9] باز جست — بژرفی نگه کرد کار از نخست
کسی کز[10] گزافه سخن راندا — درخت بلارا بجنباندا
نگه کرد کو کیست و شهرش کجاست — بدین[11] آمدن[12] سوی توران چراست
بدانست و ترسان شد از جان خویش — شتابید نزدیک درمان[13] خویش
جز آگاه کردن ندید ایچ رای[14] — دوان از پس پرده برداشت پای[15]
بیامد بر شاه ترکان[16] بگفت — که دختت ز[17] ایران گزیدست جفت
جهانجوی کرد از جهاندار یاد — تو گفتی که بیدست هنگام باد[18]
بدست از مژه خون مژگان برفت[19] — برآشفت و این داستان باز گفت[20]
کرا از[21] پس پرده دختر بود — اگر تاج دارد بداختر بود
[کرا دختر آید بجای پسر — به از گور داماد ناید[22] بدر][23]
ز کار منیژه دلش خیره ماند[24] — قراخان سالار را پیش خواند[25]

---

[1] K, IV — بیاد [2] K, I, IV, VI — доб.:
نهادند هر دو بخوردن سرا * که هم دار بد پیش و هم منبرا
[3] VI — بیافتند [4] K, I, IV — چینی [5] VI — نشستن گه خوش بیاراستند (без рифмы).
[6] I, IV, VI — همی [7] IV — رود (sic!) [8] K, VI — چو یکچند بگذشتشان این چنین I, IV — چو بگذشت یک روزگار اندرین [9] K, IV, VI — رازها I — کارها [10] I, IV — کو [11] I — بدان [12] IV — اندروی [13] K, VI — دربان [14] I — راه VI — آنچه‌رای [15] I — راه (без рифмы); доб. заголовки: Л — آگاهی یافتن افراسیاب از کار منیژه و بیژن IV — آگاه شدن افراسیاب از کار منیژه [16] I, IV — توران [17] K — دختر از I, IV — دخترت از [18] I, IV — شد هوش و توشش بباد [19] K — ز دیده برخ خون مژگان برفت VI — ز دیده بمژگان همی خون برفت [20] Л — б. оп.; VI — را بگفت Б — فدخل علیه و قال: إن ابنتک قد جاءت بزوج من إیران وحکی له الحکایة فغاظه ذلک وارتعد غضبا و قال: إن أبا البنت لمنحوس الطالع و البخت و إن کان صاحب التاج [21] VI — که هر کش [22] نیاید = ناید [23] K, I, IV, VI — б. оп. [24] K, I, IV, VI — بخیره بماند [25] K, I, IV, VI — سالارفش را بخواند

بدو گفت ازین کار ناپاک زن — هشیوار با من یکی رای زن
قراخان چنین داد پاسخ[1] بشاه — که در کار هشیارتر کن نگاه
اگر هست خود جای گفتار نیست — ولیکن شنیدن[2] چو دیدار نیست[3]
بگرسیوز[4] آنگاه گفتش بدرد[5] — پر از خون دل و دیده پر آب زرد[6]
زمانه چرا بندد این بند من[7] — غم شهر ایران و[8] فرزند من[9]
برو با سواران هشیار سر — نگه دار مر کاخ را بام و در
نگر تا که بینی بکاخ اندرا — ببند و کشانش بیار ایدرا
چو گرسیوز[10] آمد بنزدیک در — از ایوان خروش آمد و نوش[11] و خور
غریویدن چنگ و بانگ رباب — برآمد ز ایوان[12] افراسیاب
سواران در و بام آن کاخ[13] شاه — گرفتند و[14] هر سو ببستند[15] راه
چو گرسیوز آن کاخ در بسته دید — می و غلغل نوش پیوسته دید[16]
سواران گرفتند گرد اندرش — چو سالار شد سوی بسته درش[17]
بزد دست و برکند بندش ز جای — بجست از میان در اندر[18] سرای
بیامد بنزدیک آن خانه زود — کجا پیشگه[19] مرد بیگانه بود
ز در چون ببیژن برافگند چشم — بجوشید خونش برگ بر[20] ز خشم
در آن[21] خانه سیصد پرستنده بود[22] — همه با رباب و نبید وسرود[23]

---

[1] K, I, IV, VI — چنین داد پاسخ قراخان [2] K, VI — شنیده [3] I, IV — доб.:

چو پاسخ چنین یافت افراسیاب * ز گفت قراخانش آمد شتاب

[4] IV — کرشیوز [5] K, I, IV, VI — اندر یکی بنگرید [6] K, IV, VI — کز ایران چه دیدیم و خواهیم دید I — تو گفتی میانش بخواهد برید [7] K, VI — بگیتی کرا بد چنین روز بد I, IV — بند بد [8] VI — ز [9] K, VI — خود I, IV — بد K, VI — доб б. 268. [10] IV — здесь и везде کرشیوز [11] I IV — گیر [12] VI — همی آمد از کاخ [13] I, IV — ایوان VI — در و بام اورا سواران [14] IV — و оп. [15] K — هر سوی جستند VI — گرفتند بروی ببستند [16] K, I, IV, VI — б. помещен после б. 276. [17] K, VI — доб.:

ببسته در کاخ را استوار * نه آگه منیژه ز چندان سوار

[18] K, I, IV, VI — از در اندر میان [19] I, IV — اندرو [20] K — خونش بروبر I, IV — جوشن بروبر VI — بجوشید و خون در تن او [21] K — بدان [22] I, IV — دید [23] I, IV — سرود و نبید K, VI — доб.:

منیژه نشسته میان زنان * بکف بر می سرخ شادی کنان
بلرزید بر خویش و پس بانگ کرد * که بشناس جای خود ای خیره مرد

بپیچید بر خویشتن بیژنا / که چون رزم سازم[1] برهنه تنا[2]
نه شبرنگ با من نه رهوار[3] بور / همانا که برگشتم امروز هور
ز گیتی[4] نبینم همی یار کس / بجز ایزدم[5] نیست فریادرس
کجا گیو و گودرز[6] کشوادگان / که سر داد باید همی رایگان
همیشه بیک ساق موزه درون / یکی خنجری داشتی آبگون
بزد دست و خنجر کشید از نیام / در خانه بگرفت و برگفت نام
که من بیژنم پور[7] کشوادگان / سر پهلوانان و[8] آزادگان
ندرّد کسی پوست بر من مگر / همی سیری آید تنش[9] را ز سر
وگر خیزد اندر جهان رستخیز / نبیند کسی پشتم اندر[10] گریز[11]
تو دانی نیاکان و شاه مرا / میان یلان پایگاه مرا[12]
وگر جنگ سازند مر[13] جنگ را / همیشه بشویم بخون چنگ را
ز تورانیان من بدین خنجرا / ببرم فراوان[14] سرانرا سرا[15]
گرم نزد سالار توران[16] بری / بخوبی[17] برو داستان آوری[18]
تو خواهشگری کن مرا زو بخون / سزد گر بنیکی بوی[19] رهنمون[20]
نکرد ایچ گرسیوز آهنگ اوی[21] / چو دید آن چنان[22] تیزی چنگ اوی[23]
بدانست کو راست گوید[24] همی / بخون ریختن دست شوید همی
وفا کرد با او بسوگندها / بخوبی[25] بدادش بسی پندها
بپیمان جدا کرد زو[26] خنجرا[27] / بخوبی[28] کشیدش ببند اندرا[29]

---

[1] Л — کجا رزم سازد [2] I, IV — доб. б. 284. [3] Л — доб. و [4] I, IV — بگیتی [5] K, I. IV, VI — جز ایزد مرا [6] K — پور گودرز I, VI — گیوِ گودرز IV — گیو و رهام [7] I, IV — بیژن گیو [8] Л — و оп. [9] I — تنم [10] K, I, IV, VI — پشت من در [11] K, VI — доб.:

بگرسیوز آنگاه آواز کرد * که بر من چنین بخت بدساز کرد

I, IV — доб. вариант того же б. [12] K — دستگاه مرا VI — бб. 290—291 оп. [13] K — جویند من I, IV — سازید من [14] K, VI — فراوان ببرم [15] I — б. оп. [16] Л — ترکان [17] K, I, IV, VI — بخوانم [18] K, VI — برین داستان داوری I, IV — داستانِ پری [19] I, IV — شوی [20] VI — б. оп. [21] Л, K — او [22] I, IV, VI — بجنگ اندرون [23] Л, K — او [24] I, IV — چو دانست کو جنگ جوید [25] VI — بچربی [26] K, I, IV, VI — ازو [27] VI — خنجرش [28] I, IV — بچربی [29] VI — که آرد بحیله ببند اندرش

بیاورد بسته[1] بکردار یوز | چه سود از هنرها چو برگشت روز[2]
چنین‌ست کردار این[3] گوژ پشت | چو نرمی بسودی بیابی درشت[4]
چو آمد بنزدیک شاه اندرا | گو[5] دست بسته[6] برهنه سرا[7]
برو آفرین کرد کای شهریار | گر از من کنی راستی خواستار
بگویم ترا سربسر داستان | چو گردی بگفتار همداستان[8]
نه من بآرزو جستم این جشنگاه[9] | نبود اندرین کار کس را گناه
از ایران بجنگ گراز آمدم | بدین[10] جشن توران فراز آمدم
ز بهر یکی باز گم بوده را | برانداختم مهربان[11] دوده را
بزیر یکی سرو رفتم بخواب | که تا سایه دارد مرا ز آفتاب[12]
پری دربیامد[13] بگسترد پر | مرا اندر آورد خفته ببر
از اسبم جدا کرد و شد تا براه | که آمد همی لشکر و[14] دخت شاه
سواران پراگنده بر گرد[15] دشت | چه مایه[16] عماری بمن برگذشت
یکی چتر هندی[17] برآمد ز دور | ز هر سو گرفته[18] سواران تور
یکی کرده از عود مهدی[19] میان | کشیده برو چادر پرنیان
بدو اندرون خفته بت[20] پیکری | نهاده ببالین برش[21] افسری
پری یک بیک ز اهرمن کرد[22] یاد | میان سواران درآمد[23] چو باد

[1] I, IV — سراپای بستتش VI — ببستند از آن پس
[2] VI — доб.:
بدان‌سان بنزدیک افراسیاب * ببردند رخ زرد و دیده پر آب
[3] K, I, IV — گردندهٔ
[4] Л — بسایی درشت K — که نرمش بزودی بباشد درشت I, IV — چو نرمش بسایی بیابی درشت IV — доб.:
بران‌سان بنزدیک افراسیاب * ببردند رخ زرد و دیده پر آب
[5] Л — گوی
[6] K — ببسته دو دستش
[7] IV — доб. заголовок: آوردن کرشیوز بیژن را بسته نزدیک افراسیاب
[8] K, I, IV, VI — б. оп.
[9] K, I, IV — پیشگاه VI — رزمگاه
[10] K — بدان
[11] K, I, IV — میهن و VI — سستی و
[12] VI — доб. заголовок: آوردن کرسیوز بیژن را پیش افراسیاب
[13] K, VI — بیامد پری و I, IV — پریی بیامد
[14] K — و оп.; VI — همانگه بیامد ز ره
[15] I, IV — در پهن
[16] K — ز هر سو I, IV — فراوان
[17] I, IV — توری
[18] K, VI — گرفتند هر سو I, IV — گرفته ز هر سو
[19] K, VI — یکی هودجی ساخته در I, IV — یکی نو عماری بد اندر
[20] VI — بُد
[21] K, I, IV — ببالینش بر VI — ببالین او
[22] VI — ز اهرمن کرد ناگاه
[23] Л, I, IV — بیامد

مرا ناگهان در عماری نشاند   بران خوب چهره[1] فسونی بخواند
که تا اندر ایوان نیامد[2] ز خواب   نجنبید و من چشم کرده[3] پر آب
گناهی مرا اندرین بوده نیست   منیژه بدین کار آلوده نیست
پری بیگمان بخت برگشته[4] بود   که بر من همی جادوی آزمود
[چنین بُد که گفتم کم و بیش نه   مرا ایدر اکنون کس و خویش نه][5]
چنین داد پاسخ پس افراسیاب   که بخت بدت کرد بر تو شتاب
تو آنی کز ایران بتیغ[6] و کمند   همی رزم جستی بنام[7] بلند
کنون چون زنان پیش من بسته دست   همی خواب گویی بکردار مست
بکار دروغ آزمودن همی   بخواهی[8] سر از من ربودن همی
بدو گفت بیژن که ای شهریار   سخن بشنو از من یکی هوشیار[9]
گرازان بدندان و شیران بچنگ   توانند کردن بهر جای جنگ
یلان هم بشمشیر و تیر و کمان[10]   توانند کوشید با بدگمان
یکی دست بسته برهنه تنا   یکی‌را ز پولاد پیراهنا
چگونه درد[11] شیر بی چنگ تیز   اگر چند باشد دلش پر ستیز
اگر شاه خواهد که بیند ز من   دلیری نمودن بدین[12] انجمن
یکی اسپ فرمای و گرزی گران   ز ترکان گزین کن هزار از سران[13]
بیاوردگه بر[14] یکی زین[15] هزار[16]   اگر زنده مانم[17] بمردم مدار
ز بیژن چو[18] این گفته بشنید چشم   بروبر فگند و برآورد خشم
بگرسیوز اندر[19] یکی بنگرید   کز ایران چه دیدیم و خواهیم دید[20]
نبینی[21] که این بدکنش ریمنا   فزونی سگالد همی بر منا
بسنده[22] نبودش همین بد که کرد   همی رزم جوید بننگ و نبرد

[1] VI— چهری [2] IV— بیامد [3] Л— بجنبیدم این چشم کرده — K, VI بجنبید و من دیده کرده I, IV— کردم [4] VI— خوی بدگشته [5] K, I, IV, VI—б. оп. [6] I, IV— بگرز [7] K— ونام VI— بننگ [8] IV— نخواهی [9] K, I, IV, VI— گوش دار [10] I, VI— بگرز گران [11] Л— کُند I, IV— چخد [12] VI— بمردن درین [13] K— ز توران گزین کن هزاران سران I, IV, VI— گزین کن ز ترکان هزاران سران [14] K, IV— گر [15] K, I, IV— زان [16] VI— برون کن هزار [17] K— ماند [18] K, I, IV, VI— چو از بیژن IV— بدو گفت چون آن سخنها شنید [19] IV— ایدر [20] K, VI— کز ایرانیان ما چه خواهیم دید [21] IV— ندانی [22] IV— پسنده

ببر همچنین بند بر دست و پای هم اندر زمان زو بپرداز جای[1]
بفرمای داری زدن پیش در که باشد ز هر سو برو رهگذر[2]
نگون بخت‌را زنده بر دار کن وزو نیز با من[3] مگردان[4] سخن
بدان تا ز ایرانیان زین سپس نیارد بتوران نگه کرد کس
کشیدندش از پیش افراسیاب دل از درد خسته دو دیده[5] پر آب
چو آمد بدر بیژن خسته دل ز خون مژه پای مانده[6] بگل
همی گفت اگر برسرم کردگار نوشتست[7] مردن ببد روزگار[8]
ز دار و ز کشتن نترسم همی ز گردان ایران بترسم همی[9]
که نامرد خواند مرا دشمنم ز[10] ناخسته بردار کرده[11] تنم
بپیش نیاکان پهلو[12] منش پس از مرگ بر من بود سرزنش
روانم بماند هم ایدر بجای[13] ز شرم پدر چون شوم باز جای[14]
دریغا که شادان شود دشمنم چو بینند بر دار روشن تنم[15]
دریغا ز شاه و ز مردان نیو[16] دریغا که دورم ز دیدار گیو[17]
ایا باد بگذر بایران[18] زمین پیامی بر از من بشاه[19] گزین[20]
بگویش که بیژن بسختی درست چو آهو که در چنگ شیر نرست[21]
ببخشود یزدان جوانیش را بهم برشکست آن کمانیش را[22]

---

[1] VI — доб.:

برون بر مر این را تو از پیش من * که زیر زمین به بداندیش من

[2] IV, VI — برو بر گذر [3] K, I, IV — ما [4] VI — مغزای با من [5] VI — پر خون و دیده

[6] Л — نمانده [7] K, I, IV — نبشتست [8] IV — доб.:

بتدبیر و اندیشهٔ نابکار * نه برگردد از ما بدِ روزگار

[9] K — بپیچم همی I — وزین کار بر دل نیارم غمی и доб.:

ز گردان ایران نترسم همی * وز ایرانیان من بتفسم همی

VI — سخن نیز از کس نپرسم همی IV — وز ایرانیان من بتفسم همی [10] VI — که [11] VI — بیند [12] K, IV — خسرو I, VI — برتر [13] VI — بپای [14] Л — شود باز جای K, I, IV — б. оп.

[15] Л — برآید همه کام دل روشنم K, VI — бб. 347 и 348 оп. [16] I, IV — شهنشاه و گودرز و گیو [17] I, IV — ز گردان نیو [18] K — بر ایران [19] VI — خبر بر بر پهلوان [20] K — доб. приложение II. [21] I, IV — تنش زیر چنگال شیر نرست K, VI — б. оп.

[22] K, VI — б. переставлен со след. б.

کـنـنـده هـمـی کـنـد جـای درخـت   پـدیـد آمـد از دور پـیـران ز بـخـت
چـو پـیـران ویـسـه بـدانـجـا رسـیـد   هـمـه راه تـرک کـمـر بـسـتـه دیـد
یـکـی دار بـر پـای کـرده بـلـنـد   کـمـنـدی بـرو بسته[1] چـون پـای بـنـد[2]
ز ترکان بـپـرسـیـد کـیـن[3] دار چیست   در شـاه‌را از در دار کـیـسـت[4]
بـدو گـفـت گـرسـیـوز این بـیـژنست   از ایـران کـجـا شـاه را[5] دشـمـنـسـت
بـزد اسـب و آمـد بـر بـیـژنـا   جـگـر خـسـتـه دیـدش بـرهـنـه تـنـا
دو دسـت از پس پشت بسته چـو سنگ   دهـن خـشـک و رفـتـه ز رخساره رنگ[6]
بـپـرسـیـد و گـفـتـش[7] کـه چـون آمدی   از ایـران هـمـانـا بـخـون آمـدی
هـمـه داسـتـان بـیـژن اورا بـگـفـت   چـنـان چـون رسـیـدش ز بدخواه جفت
بـبـخـشـود پـیـران ویـسـه بـروی   ز مژگـان سـرشـکـش فـرو شـد بـروی[8]
بـفـرمـود تـا یـک زمـانـش بـدار   نـکـردنـد و گـفـتـا هـم ایـدر بـدار[9]
بـدان تـا بـبـیـنـم یـکـی روی شـاه   نـمـایـم بـدو اخـتـر نـیـک راه[10]
بـکـاخ انـدر آمـد[11] پـرسـتـارفـش   بـر شـاه بـا دسـت کـرده بـکـش
بـیـامـد دمـان[12] تـا بـنـزدیـک تـخـت   بـر افـراسـیـاب آفـریـن کـرد سـخـت
هـمـی بود در[13] پـیـش تـخـتـش[14] بـپـای   چـو دسـتـور پـاکـیـزه و[15] رهـنـمـای
سـپـهـبـد بـدانـسـت[16] کـز آرزوی   بـپـایـسـت پـیـران آزاده خـوی
بـخـنـدیـد[17] وگفتش[18] چه خـواهـی بگوی   تـرا بـیـشـتـر نـزد مـن آبـروی

---

[1] K— فرو هشته

[2] I, IV, VI— فرو هشته از دار پیچان کمند

[3] K, I, IV, VI— بتورانیان گفت کین

[4] IV, VI— چیست

[5] K— کجا شاهرا بدترین

[6] K, VI— ز روی آب و رنگ; I, IV— ز رخ آب و رنگ

[7] K— گفتا

[8] K, I, IV, VI— فرو ریخت آب از دو دیده بروی

[9] Л— نکردند و گفتا زمانی بدار; K— نگه دار را گفت یک دم بدار; IV— بکردند و گفتش هم ایدر بدار

[10] I, IV— доб.:

ز فـرمـان پـیـران نـبـودش گـزیـر * بـدو گـفـت کـای پـهـلـوان هـژیـر
بـداریـم اورا هـم ایـدر بـپـای * مـگـر بـاشـدش پـهـلـوان رهـنـمـای
بـزد اسـب پـیـران ویـسـه بـرفـت * بـر شـاه تـوران خـرامـیـد تـفـت

[11] I— اندرون شد

[12] K, I, IV, VI— پیاده دوان. Доб. заголовки: K— دیدن پیران بیژن را در پای دار و خواستار شدن و در چاه کردن; IV— رهانیدن پیران بیژن را از کشتن

[13] I, IV— بر

[14] K— خسرو

[15] K, I, IV, VI— پاکیزهٔ

[16] K— جهاندار دانست; I, IV, VI— سپهدار دانست

[17] VI— بپرسید

[18] K— گفتا

اگر زرّ خواهی[1] و گر گوهرا — و گر پادشاهیٔ هر کشورا[2]
ندارم دریغ از تو من گنج خویش — چرا برگزینی همی رنج خویش
چو بشنید پیران خسرو پرست — زمین را ببوسید و بر پای جست
که جاوید بادا ترا بخت و جای[3] — مبادا ز تخت تو پردخته جای[4]
ز شاهان گیتی ستایش تراست — ز خورشید برتر نمایش[5] تراست
مرا هرچ باید ببخت[6] تو هست — ز مردان وز گنج و[7] نیروی دست
مرا این نیاز از در[8] خویش نیست — کس از کهتران تو درویش نیست[9]
بداند شهنشاه برتر منش — ستوده بهر کار بی سرزنش[10]
که من شاه را پیش ازین چند بار — همی دادمی پند بر[11] چند کار
بفرمان من هیچ نامد فراز — ازو داشتم کارها[12] دست باز
مکش گفتمت پور کاوس را — که دشمن کنی[13] رستم و طوس را
کز ایران بپیلان بکوبندمان — ز هم بگسلانند پیوندمان[14]
سیاوش که بود از نژاد کیان — ز بهر تو بسته کمر[15] بر میان[16]

---

¹ K, VI—زر بخواهی ² K, IV—وگر کشورا I—وگر لشکرا VI—доб. заголовок: در خواستن پیران بیژن را از افراسیاب ³ K—تخت جای I, IV—بخت جای VI—تخت و جای ⁴ K, VI—نیامد بجز تخت تو تخت جای I—نیامد جز از تخت تو تخت جای IV—نباید جز از بخت برتخت جای ⁵ K, I, IV, VI—تابان نیایش ⁶ VI—بتخت ⁷ K, VI—و گنج و ز I, IV—زاسبان و مردان و ⁸ K, IV, VI—پی ⁹ K, VI—доб. приложение III; I, IV—доб.:

من از پادشاهی تو آباد ما * بزرگان فرخنده بنیاد ما
همی غم خورم تا به آرام من * نپیچد کسی گم کند نام من

¹⁰ K, I, IV, VI—б. оп. ¹¹ K, VI—بسی داده‌ام پند در ¹² K, VI—از آن کارها داشتم I, IV—بدو داشتم کارها ¹³ I, IV—شوی و ¹⁴ K, I, IV, VI—б. переставлен со след. б. ¹⁵ I, IV—کمر بسته مهر ترا ¹⁶ K—доб.:

بسا کس که در کینه بی جان کنید * بسا کس که در خاک پنهان کنید
بسا زن که بی‌شوی گردد دژم * بسی شیر مردان که گردند کم
ایا شاه پند مرا کار بند * بترسم کزین کار گردی نژند

VI—доб.:

بسا کس که از کینه پیچان کنند * بسا خون که در خاک ریزان کنند

بکشتی بخیره سیاوش را — بزهر اندر آمیختی نوش را[1]
بدیدی[2] بدیهای ایرانیان — که کردند با شهر تورانیان
ز ترکان[3] دو بهره بپای ستور — سپردند[4] و شد بخت را[5] آب شور
هنوز آن سر تیغ دستان سام — همانا نیاسود[6] اندر نیام
که رستم همی سرفشاند[7] ازوی[8] — بخورشید بر خون چکاند[9] ازوی[10]
بآرام[11] بر کینه جویی همی — گل زهر خیره ببویی همی
اگر خون بیژن بریزی برین — زتوران برآید همان گرد کین[12]
خردمند شاهی و ما کهترا — تو[13] چشم خرد باز کن بنگرا[14]
نگه کن ازان[15] کین[16] که گستردیا — ابا شاه ایران چه بر خوردیا[17]
هم آنرا همی[18] خواستار آوری — درخت بلا را ببار آوری
چو کینه دو گردد نداریم پای — ابا پهلوان جهان کدخدای
به از تو نداند کسی گیو را — نهنگ بلا[19] رستم نیو را
چو گودرز کشواد پولاد چنگ — که آید ز بهر نبیره بجنگ
چو برزد بران آتش تیز آب — چنین داد پاسخ[20] پس افراسیاب
که بیژن نبینی[21] که با من چه کرد — بایران و توران شدم روی زرد
نبینی کزین بدهنر[22] دخترم — چه رسوایی آمد[23] بپیران سرم
همان[24] نام پوشیده رویان من — ز پرده بگسترد بر انجمن

چو مردان ایران کنند اشتلم * بسا شیر مردان که گردند گم
بترسم کزین کار گردی نژند * ابا شاه پند مرا کار بند

[1] K, I, IV, VI—доб.:

ز چشمت بشد رستم نیورا * سر پهلوان زنگه گیورا

[2] K, I, VI — ندیدی [3] K, I, IV, VI — توران [4] K, I, IV, VI — ببردند [5] I, IV — بخت ما [6] Л — بیاسود I, IV — نسودست [7] I — تراشید IV — فرازید [8] Л — ازو K, VI — بدوی [9] I, IV — چکانید [10] Л, VI — ازو [11] K, I, IV, VI — برآرام [12] K, VI — یکی گرد خیزد بتوران زمین I, IV — بتوران برآید یکی گرد کین [13] K, VI — دو [14] I, IV — تو خود چشم دل باز کن بهترا [15] K — بدان VI — بدین [16] I, IV — بد [17] K, VI — دم از شهر توران برآوردیا [18] K — همانا دگر I, IV — همانا همی VI — همانا همان [19] K, I, IV, VI — دژم [20] VI — چنان پاسخ آورد [21] K, I, IV — ندانی [22] K, I, IV — بی هنر VI — بد کنش [23] K — آید [24] K, I, IV, VI — همه

کزین ننگ تا جاودان بر سرم[1]   بخندد همی کشور و لشکرم[2]
چنو[3] یابد از من رهایی بجان[4]   گشایند بر من ز هر سو زبان[5]
برسوایی اندر بمانم[6] بدرد[7]   بپالایم از دیدگان آب زرد[8]
دگر[9] آفرین کرد پیران بدوی[10]   که ای شاه نیک‌اختر راست‌گوی
چنینست کین[11] شاه گوید همی   جز از ننگ نامی[12] نجوید همی
و لیکن بدین[13] رای هشیار من   یکی[14] بنگرد ژرف سالار من
ببندد مر اورا[15] ببند گران   کجا دار و کشتن گزینند بران
هر آنکو بزندان تو بسته ماند   ز دیوانها نام او کس نخواند[16]
ازو پند گیرند ایرانیان   نبندند ازین پس بدی را میان
چنان کرد سالار کو رای[17] دید   دلش با زبان شاه بر جای[18] دید
ز دستور پاکیزهٔ[19] راهبر   درفشان شود[20] شاه برگاه بر[21]
بگرسیوز آنگه بفرمود شاه   که بند گران ساز و تاریک چاه
دو دستش بزنجیر و گردن بغل[22]   یکی بند رومی بکردار مل[23](؟)
ببندش بمسمار آهنگران[24]   ز سر تا بپایش ببند اندران
چو بستی نگون اندر[25] افگن بچاه   چو[26] بی بهره گردد ز خورشید و ماه
ببر پیل و آن سنگ اکوان دیو   که از ژرف دریای گیهان خدیو
فگندست در[27] بیشهٔ چین ستان   بیاور ز بیژن بدان[28] کین ستان
بپیلان گردون[29] کش آن[30] سنگ را   که پوشد سر چاه ارژنگ را
بیاور سر چاه اورا[31] بپوش   بدان[32] تا بزاری برآیدش هوش

---

[1] K, I, IV — درم [2] K, I, IV, VI — کشورم و لشکر [3] K, VI — او چو I, IV — او گر [4] VI — چنین [5] VI — بکین [6] I, IV — بمانیم [7] I, IV — ودرد [8] VI — б. оп. [9] K, I, IV, VI — بسی [10] K, I — بروی [11] K — که می I — چون IV, VI — چنین بُدکجا [12] K — نیکنامی I, IV, VI — نام نیکی [13] I, IV — ازین [14] K, I, IV — نکو [15] I, IV — ببندیم اورا [16] K, I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [17] VI — راه [18] K, I, IV — یکتای VI — یکتاه نیز [19] K — شایستهٔ [20] IV — کند [21] K, I, IV, VI — شاه را گاه وفر [22] K, I, IV, VI — بمسمار برکش بغل [23] K, I, IV — بل [24] K, I, IV, VI — بپیوند مسمارهای گران [25] K, VI — پس آنگه نگونش در I, IV — نخستین نگون اندر [26] K, VI — که [27] K, I, IV, VI — بر [28] Л — برو [29] I — گردن [30] VI — ببر پیل و آور گران [31] VI — بروی [32] K, I, IV. VI — بمان

وز آنجا بایوان آن بی هنر[1] — منیژه کزو ننگ یابد[2] گهر[3]

برو با سواران و تاراج کن — نگون بخت را بی سر و تاج کن[4]

بگو ای بنفرین شوریده بخت — که بر تو نزیبد همی تاج و تخت

بننگ از کیان پست کردی سرم — بخاک اندر انداختی افسرم[5]

برهنه کشانش ببر تا بچاه — که در چاه بین آنک[6] دیدی بگاه[7]

بهارش توی غمگسارش توی — درین تنگ زندان زوارش توی[8]

خرامید گرسیوز از پیش اوی[9] — بکردند[10] کام بداندیش اوی[11]

کشان بیژن گیورا پیش دار[12] — ببردند بسته بران[13] چاهسار

ز سر تا بپایش بآهن ببست[14] — برو بازوی و گردن و پای و دست[15]

بپولاد خایسک[16] آهنگران — فرو برد[17] مسمارهای گران[18]

نگونش بچاه اندر انداختند — سر چاه را بند[19] برساختند

وز آنجا بایوان آن دخترش — بیاورد گرسیوز آن لشکرش[20]

همه گنج و گوهر[21] بتاراج داد — ازین بدره[22] بستد بدان تاج داد

منیژه برهنه بیک[23] چادرا — برهنه دو پای[24] و گشاده سرا

کشیدش دوان تا بدان[25] چاهسار — دو دیده پر از خون[26] و[27] رخ جویبار

---

[1] K—بدهنر VI—بدگهر [2] K—بینند IV, VI—دارد [3] VI—هنر [4] I—бб. 419—421 оп. [5] K, IV—گوهرم [6] IV, VI—آنکه [7] VI—نگاه دارد [8] K, I, IV, VI—تویی [9] Л—او [10] I—بگردید [11] Л—او I, IV—доб.:

بیاورد سنگ آنکه فرمود شاه * بپیلان گردونکشان تا بچاه

[12] K, VI—زیردار I, IV—از پیش دار [13] K, I, IV—بدان VI—نزدیک آن [14] K—گرفت VI—ز آهن ببست [15] K, I, IV, VI—بروی میان و بزنجیر دست [16] K, IV—خاسیک (خایَسک در متن=چکش و پتک آهنگران) [17] I—برده [18] IV—б. оп. [19] K, I, IV, VI—سنگ [20] I, IV—доб.:

خبر زان بنزد منیژه رسید * شد از آب دیده رخش ناپدید

VI—доб.:

چو از ماه ساره (!) بایوان رسید * وزانجا بسوی منیژه کشید

[21] I, IV—گنج اورا VI—کاخش [22] K—بهره [23] K—بماندش ابی I, IV, VI—بیامد ببیک [24] Л—پا [25] K, VI—کشانش ببردند تا I, IV—کشیدندش از پیش تا [26] K—دل از درد [27] IV—و оп.; VI—دو پر خون

بدو گفت اینک[1] ترا خان و مان — زواری برین[2] بسته[3] تا جاودان[4]
غریوان همی گشت بر گرد دشت[5] — چو یک روز و یک شب برو[6] برگذشت
خروشان بیامد[7] بنزدیک چاه — یکی دست را اندرو کرد راه
چو از کوه خورشید سر بر زدی — منیژه ز هر در همی نان چدی
همی گرد کردی بروز[8] دراز — بسوراخ چاه[9] آوریدی فراز
ببیژن سپردی و بگریستی — بران[10] شوربختی همی زیستی[11]
چو یک هفته گرگین بره بر بپای — همی بود و بیژن نیامد[12] بجای
ز هر سوش پویان بجستن گرفت — رخانرا بخوناب شستن گرفت
پشیمانی آمدش زان[13] کار خویش — که چون بد سگالید بر یار[14] خویش
بشد تازیان تا بدان جشنگاه[15] — کجا بیژن گیو گم کرد راه[16]
همه بیشه برگشت و کس‌را ندید — نه نیز اندرو[17] بانگ مرغان[18] شنید
همی گشت بر گرد آن مرغزار — همی یار[19] کرد اندرو خواستار
یکایک ز دور اسپ بیژن بدید[20] — که آمد ازان[21] مرغزاران[22] پدید
گسسته لگام و نگون کرده[23] زین — فرو مانده[24] بر جای اندوهگین[25]
بدانست کورا تباهست کار — بایران نیاید[26] بدین روزگار
اگر دار دارد اگر چاه و بند — از افراسیاب آمدستش گزند

---

1 VI—کاینک 2 I, IV—بدین 3 IV—گشته 4 K, VI—доб.:

بدرد دل اندر منیژه بماند * ز دل بر دو رخ قطرهٔ خون فشاند

I, IV—доб.:

چو گرسیوز [گرشیوز—IV] از چاه او باز گشت * منیژه ابا درد انباز گشت

5 VI—کوه و دشت 6 K—برین 7 K, I, IV—بیامد خروشان VI—بیامد غریوان 8 VI—براه 9 K—بدان چاهسار 10 K, I, IV—بدین VI—بدان 11 Доб. заголовки: I—باز آمدن گرگین بایران و دروغ گفتن IV—بازگشتن گرگین از توران و دروغ گفتن در کار بیژن 12 K, VI—ببود و نیامدش بیژن 13 K, I, IV, VI—ازان 14 VI—یا 15 K—تا بدان مرغزار I, IV—تا بدان جایگاه VI—تا بدان پیشگاه 16 K—همی یار کرد اندرو خواستار 17 I—اندران 18 K—مردم 19 IV—باز VI—پاره 20 I, IV—یکی نعره از اسپ بیژن شنید 21 VI—دران 22 K—جویباری I, IV, VI—جویباران 23 K, I, IV—نگونسار 24 K—ماند 25 I, IV—فرو برده لفچ و برآورده کین VI—فرو برد آنچ (لفچ) وبرآورد چین 26 I—نیامد

کمند اندر افگند و برگاشت روی   ز کرده پشیمان و دل جفت جوی[1]
ازان[2] مرغزار اسب بیژن براند   بخیمه درآورد و روزی بماند[3]
پس آنگه[4] سوی شهر ایران شتافت[5]   شب و روز آرام و خوردن[6] نیافت[7]
چو آگاهی آمد ز گرگین بشاه   که بیژن نبودست با او براه
بگفت این سخن گیورا[8] شهریار   بدان تا ز گرگین کند خواستار
پس آگاهی آمد همانگه بگیو   ز گم بودن رزمزن پور نیو[9]
ز خانه بیامد دمان[10] تا بکوی   دل از درد خسته پر از آب روی
همی گفت بیژن نیامد[11] همی   بارمان ندانم چه ماند[12] همی
بفرمود تا بور کشوادرا   کجا[13] داشتی روز فریاد[14] را
بروبر[15] نهادند زین خدنگ[16]   گرفته بدل گیو کین پلنگ[17]
همانگه بدو اندر آورد پای   بکردار باد اندر آمد ز جای
پذیره شدش تا کند خواستار   که بیژن کجا ماند و چون بود کار
همی گفت گرگین بدو[18] ناگهان   همانا بدی ساخت اندر نهان
شوم گر ببینمش بی بیژنم[19]   همانگه سرش‌را ز تن برکنم
بیامد چو گرگین مر اورا بدید   پیاده شد و پیش او در[20] دوید
همی گشت[21] غلتان بخاک اندرا   شخوده رخان و برهنه سرا
بپرسید و گفت ای گزین سپاه   سپهدار سالار و خورشید گاه[22]

---

[1] IV — فرجع بالفرس قارعًا — Б در جست و جوی — VI پشیمان دل و جفت جوی
سنّ الندم منکس الرأس من الهم و الأسف [2] I, IV, VI — وزان [3] K, VI — доб.:
بایران زمین اندر آورد روی * همی کرد با خویشتن گفت و گوی
[4] I, IV, VI — وزآنجا [5] K — چو بر بودنی راه بودن نیافت [6] IV — خفتن [7] K, VI — доб.:
همی رفت با وسوسه راه‌را * چه گویم چو بینم رخ شاه را
[8] K, VI — گیو با [9] K — بیژن آن پور نیو [10] K, IV, VI — دوان [11] VI — نیاید [12] Л, K, I — باید [13] K — همی [14] I — زور فولاد [15] I, IV — بدوبر [16] K, VI — پلنگ [17] K, I, IV, VI — نهنگ [18] K, VI — مگر [19] K — ببینم ابی بیژنم [20] I, IV — پیشش اندر [21] Л — ایران و سالار شاه — I, IV [22] K, VI — ایران نگهبان گاه — I, IV — همی رفت همی روی

پذیره[1] بدین راه چون آمدی   که با دیدگان پر ز خون آمدی
مرا جان شیرین نباید همی   کنون خوارتر گر برآید[2] همی
چو[3] چشمم بروی تو آید[4] ز شرم   بپالایم از دیدگان آب گرم[5]
کنون هیچ مندیش کورا بجان   نیامد گزند[6] و بگویم[7] نشان
چو اسب پسر دید گرگین بدست   پر از خاک و[8] آسیمه برسان[9] مست
چو گفتار[10] گرگینش آمد بگوش   ز اسب اندر افتاد و زو رفت هوش
بخاک اندرون شد سرش ناپدید   همه جامهٔ پهلوی بر درید
همی کند موی از سر و ریش[11] پاک   خروشان بسر بر همی ریخت خاک
همی گفت کای[12] کردگار سپهر   تو گستردی اندر دلم هوش و مهر
گر[13] از من جدا ماند فرزند من   روا دارم ار بگسلد[14] بند من
روانم بدان جای نیکان بری   ز درد[15] دل من تو آگه تری
مرا خود ز گیتی هم او[16] بود و[17] بس   چه اندهگسار و چه فریادرس[18]
کنون بخت بد کردش از من جدا   بماندم چنین[19] در جهان مبتلا[20]
ز گرگین پس آنگه سخن باز جست   که چون بود خود روزگار از[21] نخست
زمانه بجایش کسی[22] برگزید   وگر خود ز چشم تو شد ناپدید
ز بدها چه آمد مر اورا[23] بگوی   چه افگند بند سپهرش[24] بروی
چه دیو آمدش پیش در مرغزار   که اورا تبه کرد و[25] برگشت کار
تو این مردهری اسب[26] چون یافتی   ز بیژن کجا روی برتافتی
بدو گفت گرگین که باز آر هوش   سخن بشنو و پهن بگشای گوش

---

1 I, IV — پیاده   2 IV — برگراید — VI بدانست کز تن برآید   3 K — دو   4 K, I, IV — نگویم — IV   7 زیان — VI   6 همی روی شویم بخوناب گرم — 5 K, VI   افتد — VI آمد   8 Л — و оп.   9 VI — مانند   10 VI — چو آواز   11 K, I, IV — روی   12 K — ای I, IV — ایا   13 K, I, IV, VI — چو   14 I, IV — بگسلی   15 K — رنج   16 I, IV — همین VI — بعالم همین حاصلم   17 Л — و оп.   18 K —
بگیتی مرا خود یکی پور بود * همم پور و هم پاک دستور بود
19 K, VI — چنین ماندم   20 I, IV — چنین ماندم اندر دم اژدها   21 Л, IV, VI — از оп.   22 K — بدی همی — VI بخاکش همی — IV یکی   23 K, I, IV, VI — آمد چه بروبر   24 K, I, IV, VI — سپهری   25 IV — و گشت   26 K, I, IV, VI — اسب بی مرد

که این کار چون بود و کردار[1] چون ‏ بدان[2] بیشه با خوک پیکار چون
بدان پهلوانا و آگاه باش ‏ همه بیشه فروزندهٔ گاه باش
برفتیم ز ایدر بجنگ گراز ‏ رسیدیم نزدیک ارمان فراز
یکی بیشه[3] دیدیم کرده چو دست[4] ‏ درختان بریده چراگاه پست[5]
همه جای[6] گشته کنام گراز[7] ‏ همه شهر ارمان از آن در گراز[8]
چو ما جنگ را نیزه برگاشتیم[9] ‏ ببیشه درون بانگ[10] برداشتیم
گراز اندر آمد بکردار کوه ‏ نه یک یک بهر[11] جای گشته گروه
بکردیم جنگی بکردار شیر[12] ‏ بشد روز و[13] نامد دل از جنگ سیر
چو پیلان بهم بر فگندیمشان ‏ بمسمار دندان بکندیمشان
وزآنجا بایران نهادیم روی ‏ همه راه شادان و نخچیر جوی
برآمد یکی گور زان[14] مرغزار ‏ کزان خوبتر کس نبیند نگار
بکردار گلگون گودرز موی[15] ‏ چو خنگ[16] شباهنگ فرهاد روی[17]
چو سیمش دو پا و[18] چو پولاد سم ‏ چو شبرنگ بیژن سر و گوش و دم
بگردن چو شیر و برفتن چو باد ‏ تو گفتی که از رخش دارد نژاد
بر بیژن آمد چو پیلی نژند[19] ‏ برو[20] اندر افگند بیژن کمند[21]
فگندن همان بود و رفتن[22] همان ‏ دوان گور و بیژن پس[23] اندر دمان
ز تازیدن[24] گور[25] و گرد سوار ‏ برآمد یکی[26] دود زان[27] مرغزار
بکردار دریا زمین بردمید ‏ کمند افگن و گور شد ناپدید

---

1 K — پیکار (без рифмы). 2 K, I, IV, VI — دران 3 VI — دشت 4 Л, K, I — دشت
5 K — چراگاه کشت Л — без рифмы; I — چراگاه و کشت Б — оп. подробности. 6 VI — خار
7 K — خار گشته ز بیم گراز 8 K — گشته بدو در گداز I, IV — مانده ازو در نیاز VI — در گداز (کراز در متن = تب و رنج) 9 K — برداشتیم I, IV — چو در جنگ نیزه برافراشتیم VI — بفراشتیم 10 I, IV — نعره 11 K, I, IV, VI — که هر 12 VI — بکردار پیلان بچنگال شیر 13 VI — شب و روز 14 K, I, IV, VI — ازان 15 K — روی 16 IV — جنگ (описка) 17 K — موی IV — فریاد روی 18 K, VI — چو سیمرغ بالا I — چو سیمرغ یال و IV — چو سیمرغ بال و 19 K, I, IV, VI — بلند (IV, VI — پیل) 20 I, IV — بسرش VI — برو
21 K — پس آنگاه بگرفت پیچان کمند 22 I, IV — بردن 23 I, IV — دمان بیژن و گور
24 K, I, IV, VI — تابیدن 25 K — هور 26 K, I, IV — همی 27 K, I, IV, VI — ازان

پی اندر گرفتم همه دشت و کوه   که از تاختن شد سمندم ستوه
ز بیژن ندیدم بجایی[1] نشان   جزین اسب و زین از پس ایدر کشان[2]
دلم شد پر آتش ز تیمار اوی[3]   که چون[4] بود با گور پیکار اوی[5]
بماندم فراوان بر[6] آن مرغزار   همی کردمش هر سوی خواستار
ازو بازگشتم چنین نا امید   که گور ژیان بود و[7] دیو سپید
چو بشنید گیو این سخن هوشیار   بدانست کورا تباهست کار
ز گرگین سخن سر بسر خیره دید   همی چشمش از روی او[8] تیره دید
رخش زرد از بیم سالار[9] شاه   سخن[10] لرز لرزان و دل پرگناه[11]
چو فرزندرا گیو گم بوده دید   سخن را بر آنگونه آلوده دید
ببرد اهرمن گیورا دل ز جای[12]   همی خواست کورا درآرد ز پای[13]
بخواهد ازو کین پور گزین   وگرچند نیک آید[14] اورا ازین
پس اندیشه کرد اندران بنگرید   نیامد همی روشنایی پدید[15]
چه آید مرا گفت از[16] کشتنا   مگر کام بدگوهر آهرمنا[17]
ببیژن چه سود آید از جان اوی[18]   دگر گونه سازیم درمان اوی[18]
بباشیم تا زین[19] سخن نزد شاه   شود آشکارا ز گرگین گناه[20]
ازو کین کشیدن بسی کار نیست   سنان مرا پیش دیوار نیست
بگرگین یکی بانگ برزد بلند   که ای بدکنش ریمن پر گزند[21]
تو بردی ز من شید[22] و ماه[23] مرا   گزین سواران و[24] شاه[25] مرا

---

[1] K, I, IV— بگیتی VI— بجایی ندیدم [2] K— او کشان VI— شمشیر و گرز گران
[3] Л— او [4] K— کجا [5] Л— او и б. переставлен с предыдущим б. [6] I, IV, VI— در [7] Л— و оп.
[8] K— جهان پیش چشم اندرش [9] I, IV— گشته هم از بیم [10] K, I, IV, VI— تنش
[11] K— ز بیم گناه VI— ز ترس گناه [12] IV, VI— ز راه [13] K— که گرداند آن تیغ زن را ز پای I, IV, VI— که گرداند اورا بره بر تباه (I—без рифмы). [14] K— نیکست I, IV, VI— آمد [15] VI— برای اندرون صبررا برگزید [16] K, I, IV, VI—доб. ازین [17] K— اهریمنا
[18] Л, VI— او [19] I, IV— تا این [20] K, VI—б. переставлен со следующим б. [21] K, VI— بدگزند [22] K, VI— مران شیر I, IV— زره مهر [23] VI— شاه [24] Л— و оп. [25] VI— ماه

فگندی مرا[1] در تک و پوی پوی بگرد جهان اندرون چاره جوی[2]
پس اکنون بدستان و بند و فریب کجا یابی[3] آرام و خواب[4] و شکیب
نباشد ترا بیش ازین دستگاه کجا[5] من ببینم[6] یکی روی شاه
پس آنگه بخواهم[7] ز تو کین خویش ز بهر گرامی[8] جهانبین خویش
وز آنجا[9] بیامد بنزدیک شاه دو دیده پر از خون و دل کینه خواه
برو آفرین کرد کای شهریار همیشه جهانرا بشادی گذار
انوشه جهاندار نیک اخترا نبینی که بر سر چه[10] آمد مرا
ز گیتی یکی پور بودم جوان شب و روز بودم بدو بر نوان[11]
بجانش پر از بیم گریان[12] بدم ز درد[13] جداییش بریان[14] بدم
کنون آمد ای شاه گرگین ز راه زبان پر ز یافه[15] روان[16] پرگناه
بد آگاهی آورد از[17] پور من ازان نامور پاک[18] دستور من
یکی اسپ دیدم[19] نگونسار زین ز بیژن نشانی ندارد[20] جزین
اگر داد بینند بدین[21] کار ما یکی بنگرد ژرف سالار ما
ز گرگین دهد داد من شهریار کزو گشتم اندر[22] جهان خاکسار[23]
غمی شد ز درد دل گیو شاه برآشفت و بنهاد فرخ[24] کلاه
رخ شاه برگاه بی رنگ شد ز تیمار بیژن دلش تنگ شد
بگیو آنگهی گفت گرگین چه گفت چه گوید کجا ماند از[25] نیک جفت
ز گفتار گرگین پس آنگاه گیو سخن گفت[26] با خسرو از پور نیو
چو از گیو بشنید خسرو سخن بدو گفت مندیش و زاری[27] مکن

---

[1] VI— ورا [2] K—доб.:

ز کار دروغ آزمودن همی * بخواهی سر از من ربودن همی

[3] K, I, IV, VI— یابم [4] K, VI— صبر [5] K, I, IV— که تا [6] K— نبینم [7] I, IV— بخنجر [8] K, I, IV— ز بهر VI— بخواهم ز بهر بخنجر [9] K— از آنجا [10] K— ز گرگین چه [11] I, IV— برو شادمان [12] K— بریان [13] I, IV— ببیم [14] K— گریان [15] K— گزافه I, IV— یاوه [16] K— دلی VI— زبان [17] I, IV— доб. آن [18] K— شاه و [19] K, VI— دارد [20] K, I, IV, VI— ندارد نشانی [21] IV— برین VI— درین [22] K— گشته ام در [23] K— سوگوار [24] I, IV, VI— تندی [25] K, VI— آن I— آن IV— ماندم از چگونه کجا ماندم [26] K, VI— راند [27] VI— از سر

که بیژن بجانست[1] خرسند باش / بر امّید گم بوده فرزند باش
که ایدون شنیدستم از موبدان / ز بیدار دل نامور بخردان
که من با سواران[2] ایران بجنگ / سوی شهر توران شوم بی درنگ
بکین سیاوش کشم لشکرا[3] / بپیلان سر آرم از[4] آن کشورا[5]
بدان کینه اندر بود[6] بیژنا / همی رزم جوید چو آهرمنا[7]
تو دلرا[8] بدین کار غمگین[9] مدار / من اینرا همانا[10] بسم خواستار
بشد گیو[11] یکدل[12] پر اندوه و درد / دو دیده پر از آب و[13] رخساره زرد[14]
چو گرگین بدرگاه خسرو رسید / ز گردان در شاه پردخته[15] دید
ز تیمار بیژن همه مهتران[16] / ز درگاه با گیو[17] رفته سران[18]
همه پر ز درد و همه پر ز رنج / همه همچو گم کرده صد گونه گنج[19]
پراگنده رای و پراگنده دل / همه خاک ره ز اشک کرده چو گل
وزین روی گرگین شوریده رفت / بنزدیک ایوان درگاه تفت
چو در پیش کیخسرو آمد زمین / ببوسید و بر شاه کرد آفرین
چو الماس دندانهای گراز / بر تخت بنهاد و بردش نماز
که خسرو بهر کار پیروز باد / همه روزگارش چو نوروز باد[20]
سر دشمنان تو بادا بگاز / بریده چنان کان سران گراز
بدندانها چون نگه کرد شاه / بپرسید و گفتش که چون بود راه
کجا ماند از تو جدا بیژنا / برو بر[21] چه بد ساخت آهرمنا[22]

---

[1] K, I, IV, VI—بجایست [2] I—با من سواران IV—که گر با سواران [3] K—سیاوخش لشکر کشم [4] IV—من [5] K—بمردی از آن جایگه سرکشم [6] K, I, IV, VI—کینه‌گه بر بُوَد [7] K—اهریمنا [8] K, I, IV, VI—تو شو دل [9] K—رنجه [10] K, VI—همانا من اینرا I, IV—همانا من اورا [11] K—доб. و [12] I, IV, VI—با دل [13] K, VI—خون و I—پر آب و دو [14] VI—رخ لاجورد IV—перед б. доб. заголовок: آمدن گرگین بنزد شاه کیخسرو و بند کردن اورا [15] K—پردخت [16] K, I, IV, VI—پهلوان [17] VI—نیو [18] K, I, IV—نوان [19] K, I, IV, VI—бб. 549—551 оп. и вместо них дают:

برفت از در کاخ تا پیش اوی * پر از شرم جان بداندیش اوی

[20] K, VI—доб:

تو ای شاه تاجاودان شاد باش * ز تیمار و اندوه آزاد باش

[21] K, I, IV—بدوبر [22] K—اهریمنا

چو خسرو چنین[1] گفت گرگین بجای[2] — فرو ماند خیره همیدون بپای[3]
ندانست پاسخ چه گوید بدوی — فروماند بر جای بر زردروی[4]
زبان پر ز یافه[5] روان[6] پر گناه — رخان[7] زرد و لرزان تن از بیم شاه[8]
چو گفتارها یک بدیگر نماند — برآشفت وز پیش تختش براند[9]
همش خیره‌سر دید[10] هم بدگمان — بدشنام بگشاد خسرو زبان
بدو گفت نشنیدی آن[11] داستان — که دستان زدست از گه باستان
که گر شیر با کین[12] گودرزیان — بسیچد[13] تنش را سر آید زمان[14]
اگر نیستی از پی نام بد — وگر پیش[15] یزدان سرانجام بد
بفرمودمی تا سرت را زتن — بکندی بکردار مرغ اهرمن
بفرمود خسرو بپولادگر — که بند گران ساز و مسمارسر[16]
هم اندر زمان پای کردش[17] ببند — که از بند گیرد بداندیش پند
بگیو آنگهی گفت باز آر هوش — بجویش بهر جای و هر سو بکوش
من اکنون ز هر سو فراوان سپاه[18] — فرستم بجویم بهر جا نگاه[19]
ز بیژن مگر آگهی یابما — بدین کار هشیار بشتابما[20]
وگر دیر یابیم زو[21] آگهی — تو جای خردرا مگردان تهی
بمان تا بیاید مه فرودین — که بفروزد[22] اندر جهان هور[23] دین
بدانگه که بر گل نشاندت باد[24] — چو بر سر[25] همی گل فشاندت باد[26]
زمین چادر سبز در پوشدا — هوا بر گلان زار بخروشدا

---

1 K—چنان 2 I, IV—بپای 3 I, IV—بجای 4 K, I, IV, VI—б. оп. 5 K—گزافه I, IV—یاوه VI—و گزاف 6 K, VI—دلی 7 K, VI—دو رخ I, IV—رخش 8 K, VI—доб.:
سخن چند بر گفت ناسازوار * ازان بیشه و گور وان مرغزار
9 K—бб. 561—562 оп. 10 I, VI—доб. و 11 I—این IV—از 12 VI—تخم 13 K, IV—بکوشد VI—بپیچد 14 K, VI—زیان I—б. оп. 15 K—و یا پیش I, IV, VI—و یا سوی 16 VI—زر 17 VI—گرگین 18 K, I, IV, VI—سوار 19 K, VI—همه از در کارزار I, IV—هم اندر خور کارزار 20 VI—برتابما IV—б. оп. 21 K, I, IV, VI—یابم ازو 22 I, IV, VI—بفزاید 23 IV—(sic!) دلِ هور 24 I, IV—شود باغ شاد 25 K, I, IV—ابرسر 26 I—فشاند ز باد VI—б. оп.

بهر سو[1] شود پاک فرمان ما — پرستش که فرمود یزدان ما[2]
بخواهم من آن[3] جام گیتی نمای — شوم پیش یزدان[4] بباشم بپای
کجا هفت کشور بدو اندرا — ببینم برو بوم هر کشورا
کنم آفرین بر نیاکان خویش — گزیده جهاندار[5] و پاکان خویش
بگویم ترا هر کجا بیژن ست — بجام اندرون این مرا[6] روشن ست
چو بشنید گیو این سخن شاد شد — ز تیمار فرزند آزاد شد
بخندید و بر شاه کرد آفرین — که بی تو مبادا زمان و زمین[7]
بکام تو بادا سپهر بلند — بجان تو هرگز[8] مبادا گزند[9]
زنیکی دهش بر تو باد آفرین — که بر تو[10] فرازد کلاه و نگین[11]
چو گیو از بر گاه خسرو برفت — زهر[12] سو سواران فرستاد تفت[13]
بجستن گرفتند گرد[14] جهان — که یابد مگر زو بجایی نشان
همه شهر ارمان[15] و تورانیان[16] — سپردند و نامد ز بیژن نشان[17]
چو نوروز فرخ[18] فراز آمدش — بدان جام روشن[19] نیاز آمدش
بیامد پر امّید دل پهلوان — ز بهر پسر گوژ[20] گشته نوان[21]
چو خسرو رخ گیو پژمرده دید — دلش را بدرد اندر آزرده دید
بیامد بپوشید رومی قبای — بدان تا بود پیش یزدان بپای
خروشید پیش جهان آفرین[22] — بخورشید[23] بر چند برد[24] آفرین

---

[1] K, I, IV, VI—بهرمز [2] K, VI—نیایش برافزاید این جان ما [3] K—این VI—از [4] K—بپیش جهاندار [5] K, VI—بزرگان [6] I, IV, VI—بجام این سخن مرمرا [7] K—یکی پاک دل خسرو پاک دین I, IV—که بر تو نیازد کلاه و نگین VI—کلاه و نگین [8] I, IV, VI—ز چشم بدانت [9] K—бб. 583 и 584 оп.; IV—доб.:

بکام تو بادا همه کار تو * خداوند گیتی نگهدار تو

[10] I, IV—از بر [11] VI—یکی پاک دل خسرو بآفرین [12] I, IV—بهر [13] Л—فرستاد و تفت K—برون رفت تفت [14] K, I, IV, VI—گرفتش بگرد [15] K, VI—ایران I—بوم ایران [16] K, I, VI—توران بپای [17] K, I, VI—نشانش بجای IV—б. оп. [18] I, IV—خرّم [19] K, I, IV—خرّم VI—فرخ [20] I, IV, VI—گیو [21] K—б. оп. [22] Л—بیزدان بخشنده کرد آفرین [23] K, I, IV, VI—برخشنده [24] K, VI—برکرد چند I, IV—چند کرد

ز فریادرس زور و[1] فریاد خواست   از آهرمن[2] بدکنش داد خواست
خرامان ازان جا بیامد بگاه[3]   بسر بر نهاد[4] آن خجسته کلاه
یکی جام بر کف نهاده نبید   بدو اندرون هفت کشور پدید[5]
زمان[6] و نشان سپهر بلند   همه کرده پیدا چه و چون و چند
ز ماهی بجام اندرون تا بره   نگاریده[7] پیکر همه یکسره
چو[8] کیوان و[9] بهرام و[10] ناهید[11] و شیر   چو[12] خورشید[13] و تیر از بر و[14] ماه زیر
همه بودنیها بدو اندرا   بدیدی جهاندار[15] افسونگرا
نگه کرد و پس جام بنهاد پیش   بدید اندرو[16] بودنیها ز بیش[17]
بهر هفت کشور همی بنگرید   ز بیژن بجایی نشانی ندید[18]
سوی کشور گرگساران رسید   بفرمان یزدان مر اورا بدید
بچاهی ببسته[19] ببند گران   ز سختی همی مرگ جست اندران[20]
یکی دختری از نژاد کیان[21]   ز بهر زوارش ببسته میان
سوی گیو کرد آنگهی روی شاه   بخندید و رخشنده شد پیشگاه
که زندست بیژن دلت[22] شاد دار   ز هر بد تن مهتر آزاد دار
نگر غم نداری بزندان و بند   ازان پس که بر جانش نامد گزند
که بیژن بتوران ببند اندرست   زوارش یکی نامور دخترست
ز بس رنج و سختی و تیمار اوی[23]   پر از درد گشتم من از کار اوی[23]
بدان سان گذارد همی روزگار   که هزمان بروبر بگرید زوار[24]
ز پیوند و خویشان شده ناامید   گرازنده بر[25] سان یک[26] شاخ بید

---

1 K—فریادگر چند I, IV—فرّ و 2 K—اهریمن 3 K—بیامد بدانجایگاه 4 K—برنهاده 5 IV—доб. заголовок: نگاه کردن کیخسرو در جام گیتی نمای 6 K, I, IV, VI—ز کار 7 I—نگارنده 8 I, IV—چه 9 I, IV—چه 10 I, IV—هرمز چه 11 K, VI—هرمزد I, IV—چه بهرام 12 I, IV—چه 13 K, I, IV, VI—ناهید 14 K, IV, VI—و оп. 15 Л—سپهدار 16 K, VI—اندرون 17 I, IV—بودنی کمّ و بیش VI—جمله از کم و بیش 18 K, VI—نشانش ز گم بوده نامد پدید I, IV—نیامد ز بیژن نشانی پدید 19 K, I, IV, VI—بدان چاه بسته 20 K—جستی بران 21 Л—منیژه کجا بود دخت کیان 22 K, I, IV, VI—تو دل 23 Л—او K—گشتم ز آزار اوی VI—گشتم ز تیمار اوی 24 K—بزار I, IV—که هردم بگرید چو ابر بهار VI—بگرید برو زار زار 25 K—گذارد ابر VI—گریزنده بر 26 I, IV—گرازان و لرزان چو یک

دو چشمش پر از خون و دل پر ز درد | زبانش ز خویشان پر از یاد کرد
چو ابر بهاران ببارندگی | همی مرگ جوید بدان زندگی
بدین چاره اکنون که جنبد ز جای[1] | که خیزد میان بسته اینرا بپای[2]
که دارد[3] بدین کار[4] مارا وفا | که آرد ز سختی مر اورا رها
نشاید جز از[5] رستم تیزچنگ | که از ژرف دریا برآرد نهنگ
کمر بند و برکش سوی نیمروز | شب از رفتن راه ماسا[6] و روز
ببر نامهٔ من بر رستما | مزن داستانرا بره‌بر[7] دما[8]
نویسندهٔ نامه‌را پیش خواند | وزین[9] داستان چند با او[10] براند[11]
برستم یکی نامه فرمود شاه | نوشتن[12] ز مهتر سوی نیکخواه[13]
که ای[14] پهلوانزادهٔ پرهنر | ز گردان لشکر[15] برآورده سر
دل شهریاران و پشت کیان | بفرمان هر کس کمر برمیان[16]
توی از نیاکان مرا یادگار | همیشه کمر بستهٔ کارزار[17]
ترا داد گردون بمردی[18] پلنگ | بدریا ز بیمت خروشان[19] نهنگ
جهانرا ز دیوان مازندران | بشستی و کندی بدانرا سران
چه مایه سر تاجداران ز گاه | ربودی و برکندی از[20] پیشگاه[21]
بسا دشمنان[22] کز تو بیجان[23] شدست | بسا بوم و بر کز تو ویران شدست
سر پهلوانی[24] و لشکر پناه | بنزدیک شاهان ترا دستگاه

---

1 Л — جا 2 Л — بپا 3 I, IV — آرد 4 K, I, IV, VI — راز 5 I, IV — مگر 6 K, I, IV, VI — ره‌میاسای 7 VI — برو بر 8 K — доб.:
بخوانم وزین کارش آگه کنم * غمان برتو ای گیو کوته کنم
9 I, IV — ازین 10 K — وی 11 Доб. заголовки: Л, VI — نامه نوشتن کیخسرو برستم زال
K — نامه شاه کیخسرو برستم و بردن گیو نامه‌را IV — نامه کیخسرو بنزد رستم و رفتن
گیو بزابلستان 12 IV — نبشتن 13 I — سوی مهتر نیکخواه IV — سوی گرد لشکر پناه
K—доб. приложение IV. 14 K — تویی 15 I, IV — کیهان VI — بهر جا بمردی 16 K, I, IV, VI — б. помещен после б. 624. 17 IV — б. оп. 18 K, VI — داده گردن بمردی I, IV — داده
گردی و مردی 19 K, I, IV — خروشان ز بیمت VI — ز خشمت بسوزد 20 K — ربودی
در تو فگندی 21 K, VI — порядок бб.: 629, 626, 627, 628, 630. 22 K, IV — دشمنا 23 I, IV —
پیچان 24 K, VI — نامداران I, IV — پهلوانان

همه جادوانرا ببستی بگرز[1]   بیفروختی[2] تاج شاهان[3] ببرز[4]
چه افراسیاب و چه شاهان چین   نوشته[5] همه نام تو بر نگین
هران بند کز دست تو بسته شد   گشایندگانرا جگر خسته شد
گشایندهٔ بند بسته توی   کیانرا سپهر خجسته توی[6]
ترا ایزد این زور پیلان[7] که داد   دل و هوش[8] و فرهنگ[9] فرخ نژاد
بدان داد تا دست فریاد خواه   بگیری برآری ز تاریک چاه[10]
کنون این یکی کار بایسته[11] پیش   فراز آمد و اینت[12] شایسته خویش[13]
بتو دارد امید گودرز و گیو   که هستی بهر کشور امروز[14] نیو
شناسی بنزدیک من جاهشان   زبان و دل و رای یکتاهشان
سزد گر تو اینرا[15] نداری[16] برنج   بخواه آنچ[17] باید ز مردان و گنج
که هرگز بدین دودمان غم نبود   فروزنده‌تر زین[18] چنانکم شنود
نبد گیورا خود جز این[19] پور کس   چه فرزند بود و[20] چه فریادرس
فراوان بنزد منش دستگاه   مرا و نیای[21] مرا نیکخواه
بهر سو که جویمش یابم بجای[22]   بهر نیک و بد پیش من بر بپای[23]
چو این نامهٔ من بخوانی مپای   بزودی تو[24] با گیو خیز اندرآی[25]
بدان تا بدین کار با ما بهم[26]   زنی رای فرخ بهر[27] بیش و کم[28]
ز مردان وز[29] گنج وز[30] خواسته   بیارم بپیش تو[31] آراسته[32]

---

[1] I — ببند [2] IV, VI — برافروختی [3] IV — تاجشان را [4] I — تاج و تخت بلند [5] K, I, IV — نبشته [6] I — б. оп. [7] Л — сверху زور و بازو VI — بازو [8] K, VI — دل شیر [9] I, IV — بر و بازو و چنگ [10] K, VI — доб.:

چنین باد کاندر جهان جز توکس * نباشد بهر کار فریادرس

[11] K, I, IV, VI — شایسته [12] K — آمد اینست I — آمد ای گرد IV — آمدست اینْت VI — آمد [13] K — بیش I — کیش [14] K — کشور و مرز [15] I, IV — آنرا [16] K, VI — نداری تو از بهر [17] K — ببرآنچه IV — آنچه [18] K — زان [19] I, IV — جزو [20] K, I, IV, VI — بودش اینرا [21] Л, K, I, IV — تبار [22] K — جویم بیابم بپای [23] K — رهنمای VI — текст бб. 642—643 испорчен. [24] K, I, IV — سبک باش و [25] VI — درآی [26] I, IV — ما چون کنیم [27] K — هر گونه از [28] I, IV — که این خار از پای بیرون کنیم и доб.:

ابا ما همیدون نشینی بهم * زنی رای فرخ بهر بیش و کم

[29] K, VI — واز [30] K, VI — واز [31] K — بیاریم در پیشت IV — بیاریم پیش تو [32] I — б. оп.

بفرخ پئ و بر[1] شده نام تو   ز توران برآید همه کام تو
چنان چون بباید بسازی نوا   مگر بیژن از بند یابد[2] رها[3]
چو بر نامه بنهاد خسرو نگین   بشد[4] گیو و بر شاه کرد آفرین[5]
سواران دوده همه برنشاند   بیزدان پناهید و لشکر براند[6]
چو نخچیر از آنجا که برداشتی[7]   دو روزه بیک روزه[8] بگذاشتی
بیابان گرفت و ره هیرمند   همی‌رفت پویان بسان نوند[9]
بکوه و بصحرا نهادند[10] روی   همی شد خلیده دل و[11] راه جوی[12]
چو از دیده‌گه دیده‌بانش بدید   سوی زابلستان فغان برکشید
که آمد سواری سوی هیرمند   سواران بگرد اندرش تیز چند[13]
درفشی درفشان پس پشت اوی[14]   یکی زابلی تیغ در مشت اوی[14]
غو دیده بشنید دستان سام   بفرمود بر چرمه کردن لگام
پر اندیشه[15] آمد پذیره براه   بدان تا نباشد یکی[16] کینه‌خواه
ز ره[17] گیورا دید پژمرده روی   همی آمد آسیمه و پوی پوی[18]

---

[1] Л — و оп.; K — به پی (нарушен метр). [2] K, I, IV, VI — گردد [3] K, VI — доб.:

نویسنده نامهٔ نیکخواه * چو بنوشت نامه سپردش بشاه
بسنجید و عنوان نبشتش بزر * سپردش بدان رهبر نامور
چو خسرو همان ساعت انگشتری * نهادش بر آن نامه از مهتری

[4] I, IV — ستد [5] K, VI — доб.:

وزانجا بیامد چنان کم شنود * بسیچ ره سیستان کرد زود
نگر تا بدان راه او در چه دید * چه مایه بلاها و سختی کشید

K, I, IV, VI — доб.:

چو گیو از بر شاه فرخ برفت * ره سیستانرا بسیچید و تفت

[6] K, I, IV, VI — نامش بخواند [7] K — جایگه داشتی [8] I — روز [9] K, I, IV, VI — سواران بگرد اندرش پای چند [10] K, VI — سوی سیستان زود بنهاد I, IV — بتنها بران ره برآورد [11] VI — و оп. [12] I, IV — доб.:

چو نزدیکئ زابلستان رسید * زخاک سیه برگلستان رسید

[13] K, VI — بگردش بسان نوند [14] Л, VI — او [15] K, I, IV, VI — بزد اسب و [16] I, IV — کسی [17] K, VI — بره [18] VI — که آمد خلیده دل و راهجوی

بدل گفت کاری نو آمد بشاه * فرستاده گیوست کامد[1] براه
چو نزدیک شد پهلوان سپاه * نیایش کنان بر گرفتند راه
بپرسید دستان ز[2] ایرانیان * ز شاه و ز پیکار[3] تورانیان
درود بزرگان بدستان بداد * ز شاه و ز گردان[4] فرّخ نژاد
همه درد دل پیش دستان بخواند[5] * غم پور گم بوده با او براند[6]
همی گفت رویم نبینی برنگ * ز خون مژه پشت پایم بلنگ(?)
ازان پس نشان تهمتن بخواست * بپرسید و گفتش[7] که رستم کجاست[8]
بدو گفت رستم بنخچیر گور * بیاید همانا که برگشت[9] هور
شوم گفت تا من ببینمش روی[10] * ز خسرو یکی نامه دارم بدوی[11]
بدو گفت دستان کز[12] ایدر مرو * که زود آید[13] از دشت نخچیر گو
تو تا رستم آید بخانه[14] بپای * یک امروز با ما بشادی گرای[15]
چو گیو اندرآمد بایوان ز راه[16] * تهمتن بیامد ز نخچیرگاه
پذیره شدش گیو کامد[17] فراز * پیاده شد از اسب و بردش[18] نماز
پر از آرزو[19] دل پر از رنگ[20] روی * برخ بر نهاد از دو دیده دو جوی[21]
چو رستم دل گیورا خسته دید * بآب مژه روی او شسته دید
بدو گفت باری تباهست کار * بایران و بر شاه بد[22] روزگار

---

[1] K, I, IV, VI — که گیوست از ایران فرسته [2] K, IV, VI — از [3] I, IV, VI — بزرگان و
[4] I, IV — دلیران [5] K — بگفت [6] K — بجامه رخ از خون دیده برفت [7] K — گفتا [8] VI — доб. заголовок: رسیدن گیو پیش زال [9] K, I, IV, VI — بشبگیر [10] K — تا ببینم یکی روی اوی I, IV, VI — من تا ببینمش روی [11] VI — بروی [12] K, VI — از I, IV — چنین گفت دستان کز [13] K, VI — [K — هم] که آید خود [14] K, VI — هم ایدر [15] K, VI — доб.:
ز هرچت بکارست ایزد دهد * ز خرداد باشی همیشه تو شاد
بتو خان و مانت چو مرداد باد * همه ساله بخت تو آباد باد
I, IV — доб.:
برفتند هر دو بایوان زال * نشستند هر دو سخن‌را سگال
[16] VI — زایوان براه [17] K — کز ره آمد VI — گیو و آمد [18] K — فرود آمد و برد پیشش VI — پیاده ببود و ببردش [19] Л, VI — آرزوی [20] I, IV — آب VI — پر آزار دل بود و پر چین
[21] K, I, IV, VI — ز دیده نهاده برخ بر دو جوی [22] K — به I, VI — وبر

ز اسب[1] اندر آمد گرفتش ببر   بپرسیدش از خسرو تاجور
ز گودرز وز[2] طوس وز[2] گستهم   ز گردان[3] لشکر همه بیش و کم
ز شاپور و فرهاد[4] وز[5] بیژنا   ز رهّام و گرگین وز هر تنا[6]
چو آواز[7] بیژن رسیدش بگوش   برآمد بناکام ازو یک خروش[8]
برستم چنین گفت کای بآفرین   گزین همه خسروان زمین[9]
چنان شاد گشتم بدیدار تو   بدین پرسش خوب و گفتار تو[10]
درستند ازین هرک[11] بردی تو نام   ازیشان فراوان درود و پیام[12]
نبینی که بر من بپیران سرم[13]   چه آمد ز بخت بد اندر خورم[14]
چه چشم بد آمد بگودرزیان   کزان سود مارا سر آمد[15] زیان
ز گیتی مرا خود[16] یکی پور بود   هم[17] پور و هم پاک دستور بود[18]
شد از چشم من در[19] جهان ناپدید   بدین دودمان کس چنین غم ندید
چنینم که بینی بپشت ستور   شب و روز تازان بتاریک[20] هور[21]
ز بیژن شب و روز چون بیهشان   بجستم بهر سو[22] ز هر کس نشان
کنون شاه با جام گیتی نمای   بپیش جهان آفرین شد[23] بپای
چه مایه خروشید و کرد آفرین   بجشن کیان هرمز[24] فرودین

---

[1] K, VI — از اسب [2] K, I — واز [3] VI — بزرگان [4] I, IV, VI — رهّام [5] K, I — واز [6] I — زفرهاد و گرگین آهوتنا IV — ز فرهاد و گرگین وز هرتنا VI — بفرهاد و گرگین واز هرتنا [7] K — از نام [8] K, VI — доб.:

بگفتا که هستند همه تندرست * بدو گفت رستم چرایی تو سست
چرا مستمندی که ایرانیان * همه تندرستند پیر و جوان
چرایی چنین مستمند و حزین * بگو تا بسازیم درمان این
بدو گفت شادان دل تهمتن * مرا حسرت از بهر فرزند من

[9] K — б. оп. [10] I, IV — پرهنر جان بیدار تو [11] I, IV — ازین ها که [12] K, VI — وزیشان بتوبر درود و سلام I, IV — وزیشان درود و سلام و پیام [13] K, I, IV, VI — سرا [14] K, I, IV, VI — خورا [15] K — سرمایه I, IV — کزین سود جستن سر آمد VI — کزین کار مارا چه آمد [16] VI — مرا خود بعالم [17] I, IV — که هم [18] VI — که در چشم من بهتر از نور بود [19] K, VI — چشم اندر [20] K, I, IV — تازان و تاریک [21] VI — بنزدیک هور [22] K, IV — ز گیتی بجستم I — شب و روز جستم VI — ز هر سو [23] K, VI — بر [24] VI — доб. و

پس آمد ز[1] آتشکده تا بگاه[2] | کمر بست و بنهاد بر سر کلاه[3]
همان جام رخشنده بنهاد پیش | بهر سو نگه کرد ز[4] اندازه بیش
بتوران نشان داد زو[5] شهریار | ببند گران و ببد روزگار
چو در جام کیخسرو ایدون نمود | سوی پهلوانم دوانید زود
کنون آمدم با دلی پر امید | دو رخساره زرد و دو دیده سپید[6]
ترا دیدم اندر جهان چاره‌گر | تو بندی بفریاد هر کس کمر
همی گفت و مژگان پر از آب زرد | همی برکشید از جگر باد سرد[7]
ازان[8] پس که[9] نامه برستم بداد[10] | همه کار گرگین بدو کرد یاد
ازو نامه بستد دو دیده پر آب | همه دل پر از[11] کین افراسیاب
پس از بهر بیژن خروشید زار | فرو ریخت از دیده خون برکنار[12]
بگیو آنگهی گفت مندیش ازین | که رستم نگرداند از رخش زین
مگر دست بیژن گرفته بدست | همه بند و زندان او کرده پست
بنیروی یزدان و فرمان شاه | ز توران بگردانم این تاج و گاه
وزآنجا بایوان رستم شدند | بره بر[13] همی رای رفتن زدند
چو آن نامهٔ شاه رستم بخواند | ز گفتار خسرو بخیره بماند
ز بس آفرین جهاندار شاه | بد آن نامه بر[14] پهلوان[15] سپاه
بگیو آنگهی گفت بشناختم | بفرمان او راه‌را ساختم
بدانستم این[16] رنج و کردار تو | کشیدن[17] بهر کار تیمار تو
چه مایه ترا نزد من دستگاه | بهر کینه‌گاه اندرون کینه‌خواه
چه کین سیاوش چه مازندران | کمر بسته بر[18] پیش جنگاوران

---

[1] K, I, IV — از [2] K, VI — با کلاه — I بازگاه — IV بانگاه (?) [3] K, VI — کمر بست و بنشست در پیشگاه [4] K, I, IV, VI — از [5] K, I, IV, VI — ازو [6] K, I — سفید
[7] I, IV — мисра оп. [8] K, VI — وزان [9] K — چو [10] I, IV — мисра оп. [11] VI — دلش گشته پر
[12] I, IV — доб.:
که خویشان ایشان بد از دیر یاز * زن گیو بد خواهر سرفراز
همان بیژن از خواهر پیلتن * گوی بد سرافراز در انجمن
[13] K, VI — همه ره [14] K, I, IV — بر آن نامور [15] VI — доб. و [16] K — آن VI — از [17] I, IV — که بندم [18] K, I, IV, VI — در

بریزن[1] آمدن رنج برداشتی / چنین راه دشوار[2] بگذاشتی
بدیدار تو سخت شادان شدم / و لیکن ز بیژن غریوان شدم
نبایستمی کاین چنین سوگوار[3] / ترا دیدمی خستهٔ روزگار[4]
من از بهر این نامهٔ شاه را / بفرمان بسر بسپرم[5] راه را
ز بهر ترا خود جگر خسته‌ام[6] / بدین کار بیژن کمر بسته‌ام[7]
بکوشم بدین[8] کار گر[9] جان من / ز تن بگسلد پاک یزدان من
من از بهر بیژن ندارم برنج / فدا[10] کردن جان و مردان و گنج
بنیروی یزدان ببندم کمر / ببخت شهنشاه پیروزگر
بیارمش زان[11] بند[12] تاریک و چاه / نشانمش با شاه در[13] پیشگاه[14]
سه روز اندرین خان من[15] شاد باش / ز رنج و ز اندیشه[16] آزاد باش
که این خانه زان[17] خانه بخشیده نیست / مرا با تو گنج و تن و جان یکیست[18]
چهارم سوی شهر[19] ایران شویم / بنزدیک[20] شاه[21] دلیران شویم[22]
چو رستم چنین گفت برجست گیو / ببوسید دست و سر و[23] پای نیو
برو آفرین کرد کای نامور[24] / بمردی و نیروی و بخت و هنر[25]
بماناد بر تو چنین جاودان / تن پیل و هوش و دل موبدان[26]
ز هر نیکئی بهره‌ور بادیا[27] / چنین کز دلم زنگ بزدادیا[28]

---

[1] K, I, IV — بدین VI — ازین [2] I, IV — دشخوار [3] VI — روزگار [4] VI — وسوگوار [5] K — بسر بسپرم سر بسر [6] VI — ز بهر تو من خود کمر بسته‌ام [7] VI — جگر خسته‌ام [8] VI — درین [9] K, I, IV, VI — اگر [10] Л, I — فدی [11] K — بر آرمش ازان. I, IV — ازان [12] K, I, IV — доб. و [13] I, IV — برنامور [14] VI — б. оп. [15] K — ما [16] K, IV, VI — می و نوش پرداز و I — ز می نوش پرداز و [17] IV — با آن (метр нарушен). [18] K, VI — б. оп. [19] Л, VI — شاه [20] K, I, IV, VI — بفرمان [21] IV — доб. و [22] K, I, IV, VI — доб. перед этим б.:

سه روز اندرین خانه باشیم شاد * ز گردان ایران بگیریم یاد

[23] K, I, IV — بر و VI — سرا [24] K, VI — سرفراز [25] K — بنیروی یزدان همیشه نیاز I, IV — پیروزی و بخت و فر VI — بنیروی مردی بگیتی بناز K, VI — доб.:

همیشه ترا ای جهان نامور * بزرگی و رادی و بخت و هنر

[26] K, VI — دل و زور پیل و هش موبدان I, IV — دل و زور پیل و هش بخردان [27] I, IV — بودیا [28] I, IV — بزدودیا

چو رستم دل گیو پدرام دید   ازان[1] پس بنیکی سرانجام دید
بسالار خوان گفت پیش آر خوان   بزرگان و فرزانگان را بخوان
زواره فرامرز و دستان وگیو   نشستند بر خوان سالار نیو
بخوردند خوان[2] و بپرداختند   نشستنگه رود و می[3] ساختند[4]
نوازندهٔ رود با میگسار   بیامد بایوان گوهرنگار
همه دست لعل[5] از می لعل‌فام   غریونده[6] چنگ و خروشنده[7] جام[8]
بروز چهارم گرفتند ساز   چو آمدش هنگام[9] رفتن فراز
بفرمود رستم که بندید بار   سوی شاه ایران بسیچید کار
سواران گردنکش از کشورش[10]   همه راه را ساخته[11] بر درش[12]
بیامد برخش اندر آورد پای   کمر بست و پوشید رومی قبای[13]
بزین اندر افگند گرز نیا   پر از جنگ سر دل[14] پر از کیمیا
بگردون بر افراخته گوش رخش   ز خورشید برتر سر تاج بخش
خود و گیو با زابلی[15] صد[16] سوار   ز لشکر گزید از در کارزار[17]
که نابردنی بود بر گاشتند[18]   بزال و[19] فرامرز بگذاشتند
سوی شهر ایران نهادند روی   همه راه پوییان و دل کینه‌جوی
چو رستم بنزدیک ایران رسید   بنزدیک شهر دلیران رسید[20]

---

[1] K, I, VI — وزان [2] K, VI — نان [3] K — خرّمی [4] I, IV — б. оп.; VI — خوش بیاراستند
[5] I, IV — جام [6] I, IV — خروشنده [7] I, IV — گسارنده [8] K, VI — доб. приложение V; I, IV — доб.:

سه روز اندر ایوان رستم شراب * بخورد و نکرد او برفتن شتاب
ببودند ازین گونه شادان سه روز * چهارم چو بفروخت گیتی فروز

K — далее доб. заголовок: آمدن رستم بایران بنزدیک شاه کیخسرو [9] I, IV — آمد بهنگام
[10] K, VI — لشکرش [11] IV — ساختند [12] I, IV — доб.:

بفرمود تا رخش را زین کنند * سواران بروها پر از چین کنند

[13] I — б. оп. [14] K — دل سر [15] K, I — زاولی [16] K — چند [17] K — کمر بسته بر جنگ و بر کارزار K, VI — б. переставлен со след. б. [18] K — کجا بودنی بود برداشتند I, IV — که تا بردنی جمله بر داشتند VI — همه هر چه بایست برداشتند [19] I, IV, VI — بزابل
[20] K, I, IV, VI — سر تخت کیخسرو آمد پدید

یکی باد نوشین درود[1] سپهر[2] * برستم رسانید شادان بمهر
بر[3] رستم آمد همانگاه[4] گیو * کز ایدر نباید شدن پیش نیو[5]
شوم گفت[6] و[7] آگه کنم شاه را * که پیمود رخش تهم راه را[8]
[چو رفت از بر رستم پهلوان * بیامد بدرگاه شاه جوان][9]
چو نزدیک کیخسرو آمد فراز * ستودش فراوان و بردش نماز[10]
پس از گیو گودرز پرسید شاه * که رستم کجا ماند چون بود راه
بدو گفت گیو ای شه نامدار * برآید ببخت تو هر گونه کار[11]
نتابید رستم ز فرمان تو * دلش بسته دیدم بپیمان تو
چو آن نامهٔ شاه دادم بدوی * بمالید بر[12] نامه بر چشم و روی
عنان با عنان من اندر[13] ببست * چنان چون بود گرد[14] خسروپرست[15]
برفتم من از پیش تا با تو شاه * بگویم که آمد تهمتن ز راه
بگیو آنگهی گفت رستم کجاست * که پشت بزرگی و تخم وفاست
گرامیش کردن سزاوار هست * که نیکی نمایست[16] و خسروپرست[17]
بفرمود خسرو بفرزانگان * بمهتر[18] نژادان و مردانگان[19]
پذیره شدن پیش او با سپاه * که آمد بفرمان خسرو براه
بگفتند گودرز کشواد را * شه نوذران طوس و فرهاد را[20]

1 K — بسان   2 VI — و سلام   3 K — پس   4 K, I, IV, VI — پس آنگاه   5 K, I, IV, VI — که رفتم بایران من از پیش نیو   6 VI — زود   7 K, IV — و оп.   8 K — доб.:

بدو گفت رستم برو شاد باش * بگو شاه را وز غم آزاد باش
بمژده بشد گیو نزدیک شاه * که پاکیزه دل بود و کوبنده راه

9 K, I, IV, VI — б. оп.   10 K — доб.:

که آمد ایا پادشا روستم * بمقدار صد مرد با او حشم

11 VI — روزگار   12 I, IV — آن   13 I — ایدون   IV — ایدر   14 I, IV — مرد   15 I — бб. 752—754 оп.   16 VI — فزایست   17 K — доб.:

چنین گفت گیو آنگهی شاه را * سزاوار دارندهٔ گاه را
که من آمدم از دو منزل به پیش * به آگاه کردن سوی شاه خویش
چو بشنید خسرو ز گیو این تمام * بخواندش سپهرا همه خاص و عام

18 K, I, IV, VI — بخسرو   19 K, VI — آزادگان   20 VI — б. оп.

دو بهره ز گردان[1] گردنکشان   چه از گزرداران[2] مردمکشان[3]
بر آیین کاوس برخاستند   پذیره شدن را بیاراستند
جهان شد ز گرد سواران بنفش   درخشان سنان[4] و درفشان درفش
چو نزدیک رستم فراز آمدند   پیاده برسم[5] نماز[6] آمدند
ز[7] اسب اندر آمد جهان پهلوان   کجا[8] پهلوانان بپیشش نوان[9]
بپرسید مر هر یکی را ز شاه   ز گردنده[10] خورشید و تابنده[11] ماه[12]
نشستند گردان و رستم براسب   بکردار رخشنده آذرگشسب[13]
چو آمد بر شاه کهتر نواز   نوان پیش او رفت و بردش نماز
ستایش کنان پیش خسرو دوید[14]   که مهر و[15] ستایش مر اورا سزید[16]
برآورد سر آفرین کرد و گفت   مبادت جز از بخت پیروز جفت[17]
چو[18] هرمزد بادت[19] بدین پایگاه[20]   چو[21] بهمن نگهبان[22] فرّخ کلاه[23]
همه ساله اردیبهشت هژیر[24]   نگهبان تو با[25] هش و رای پیر[26]
چو شهریورت باد[27] پیروزگر   بنام بزرگی و فرّ و هنر[28]

[1] K, I, IV — доб. و VI — و مردان [2] I, IV — доб. و [3] K, VI — همه سرفرازان و دشمن کشان [4] K, VI — خروشان یلان I, IV — خروشان ستور [5] I — همه در IV — همه با [6] IV — نیاز [7] K, I, IV, VI — از [8] K, VI — همه [9] I, IV — بپرسیدن رنج دیده گوان K, VI — доб.:

یکایک همی برد وی را نماز * چو آن دید آن پهلو سرفراز

[10] I — ز تابنده IV — رباینده [11] K — وز بخش (!) I, IV — رخشنده [12] K, VI — доб.:

درستست گفتا تو شاد آمدی * که از جان تو دور بادا بدی

[13] K — доб.:

وز آنجا برفتند زی شهریار * بپیش اندرون رستم نامدار

[14] K, I, IV, VI — رسید [15] Л — و оп. [16] Л — доб.:

یکی آفرین کرد رستم بشاه * که هرگز نکرد آن کس از دیرگاه

VI — б. стоит после б. 467. [17] K, VI — مبادا جز از مهر و خوبیت جفت I, IV — که بادی همه ساله با بخت جفت VI — доб. пропущенный б. 667. [18] K — ز I, IV, VI — که [19] I, IV — هرمز دهادت [20] VI — بارگاه [21] I, IV — که [22] I, IV — نگهدار [23] K, IV, VI — تخت وکلاه [24] VI — هجیر [25] I, IV — شده بر [26] K, VI — باد بهرام و تیر [27] Л — باد شهریرگر K — همه روز نوروز [28] I, IV — б. оп.

سفندارمذ پاسبان تو باد * خرد جان روشن روان تو باد
چو خردادت از یاوران بر دهاد[1] * ز مرداد باش از[2] بر و بوم شاد[3]
دی و اورمزدت خجسته بواد * در هر بدی بر تو بسته بواد[4]
دیت آذر افروز و فرخنده روز[5] * تو شادان و تاج تو گیتی فروز
چو این آفرین کرد رستم بپای[6] * بپرسید و کردش[7] بر خویش جای
بدو گفت خسرو درست آمدی * که از جان[8] تو دور بادا بدی
توی پهلوان کیان جهان * نهان آشکار آشکارت نهان
گزین کیانی و پشت[9] سپاه * نگهدار ایران و لشکر پناه[10]
مرا شاد کردی بدیدار خویش * بدین پرهنر جان بیدار خویش[11]
زواره فرامرز و دستان سام * درستند[12] ازیشان چه داری پیام[13]
فرو بود[14] رستم ببوسید تخت * که ای[15] نامور خسرو نیکبخت[16]
ببخت[17] تو هر سه درستند و شاد * انوشه کسی کش کند شاه یاد
بسالار نوبت بفرمود شاه * که گودرز و طوس و گوانرا بخواه
در باغ بگشاد سالار بار * نشستن گهی بود بس شاهوار[18]
بفرمود تا تاج زرین و تخت * نهادند زیر گلفشان درخت
همه دیبهٔ[19] خسروانی بباغ * بگسترد و شد گلستان[20] چون[21] چراغ
درختی زدند از برگاه شاه * کجا سایه گسترد بر تاج و گاه

---

[1] I, IV — ترا باد فرّخ نیا و نژاد [2] I, IV — ز خرداد بادا [3] K — б. оп.; VI —
بخرداد باش از بروبوم شاد * همیشه تن و جانت آباد باد
[4] I, IV — доб.:
تن چارپایانت مرداد باد * همیشه تن و تختت آباد باد
[5] K, VI — دی از دیت فرخنده تر شب ز روز I, IV — ترا باد فرخنده ترشب ز روز
[6] K, VI — خسروستای [7] K — دادش I, IV — شهنشه بدادش [8] I, IV — خان [9] VI — وینت
[10] VI — تخت و کلاه [11] K, VI — ازین پرسش و نغز گفتار خویش [12] K — چه گویند VI — چه گفتند [13] I, IV — و شادان دل و نیک نام [14] I — رفت [15] Л — کای [16] K, I, IV, VI — شاه پیروز بخت [17] K, VI — بفرّ [18] K, VI — ساخت شاهانه‌وار I, IV — ساختش شاهوار
IV — доб. заголовок: رفتن کیخسرو و رستم بباغ بعشرت کردن [19] IV — دست [20] I, IV — بوستان [21] K — چون گلستان

تنش سیم و شاخش[1] ز یاقوت و زر | برو گونه گون خوشه های[2] گهر
عقیق و زمرّد[3] همه برگ و بار | فروهشته از تاج چون[4] گوشوار[5]
همه بار زرّین[6] ترنج و بهی | میان ترنج و بهیها[7] تهی
بدو اندرون مشک سوده بمی | همه پیکرش سفته[8] برسان نی[9]
کرا[10] شاه برگاه بنشاندی | برو باد ازو[11] مشک بفشاندی
همه میگساران بپیش اندرا | همه بر سران افسر از گوهرا
ز دیبای زربفت چینی[12] قبای | همه پیش گاه[13] سپهبد بپای
همه طوق[14] بر بسته و گوشوار | بریشان همه جامه[15] گوهرنگار[16]
همه رخ چو دیبای رومی برنگ | فروزنده عود و خروشنده چنگ
همه دل پر از شادی و می بدست | رخان ارغوانی و نابوده مست[17]
بفرمود تا رستم آمد بتخت[18] | نشست از برگاه زیر درخت
برستم چنین گفت پس شهریار | که ای نیک پیوند و[19] به روزگار
ز هر بد توی پیش ایران سپر | همیشه چو سیمرغ گسترده پر
چه درگاهِ[20] ایران[21] چه پیش کیان | همه بر در رنج بندی میان
شناسی تو کردار گودرزیان | به آسانی[22] و رنج و[23] سود و زیان
میان بسته دارند پیشم بپای | همیشه بنیکی مرا رهنمای
بتنها تن گیو کز انجمن | ز هر بد سپر بود[24] در پیش من
چنین غم بدین دوده نامد بنیز[25] | غم و درد[26] فرزند برتر ز چیز[27]

[1] IV — ساقش [2] K — گونه گونه نشانده I, IV — شاخهای VI — بافته چند گونه [3] I, IV, VI — ز برجد [4] I, IV — شاخها VI — شاخ دو [5] K — б. оп. [6] I — بار و بَرّش IV — نار زرّین [7] K, VI — بهی بُد I, IV — بهی را [8] K — سوده [9] IV — (sic!) پی VI — مانند نی [10] I, IV — اگر [11] K — ازآن I, IV — باد بَر [12] K, VI — چینی و رومی [13] VI — پیش تخت [14] Л — طرف [15] I, IV — بدست اندرون جام [16] K, VI — همه جامه پر گوهر شاهوار [17] K, I, IV, VI — б. переставлен со следующим б.; I, IV — перед б. доб.:

همه طوق دار و همه حلّه پوش * همه با شراب و می و نای و نوش

[18] Л — ز تخت [19] K, I, IV — و оп. [20] K, I, IV, VI — در شهر [21] Л — доб. و [22] K, I — تناسانی IV — برآسانی VI — توآسانی [23] VI — و оп. [24] I — بوده [25] K, VI — پدید IV — ماند نه نیز [26] K, VI — از درد I, IV — از بهر [27] K, VI — که دید I, IV — چه چیز

بدین[1] کارگر تو ببندی میان[2] پذیره نیایدت شیر ژیان[3]
کنون چارهٔ کار بیژن بجوی[4] که اورا ز توران[5] بد آمد بروی
ز گردان و اسبان و شمشیر[6] و گنج ببر هرچ[7] باید مدار این برنج[8]
چو رستم ز کیخسرو ایدون شنید[9] زمین را ببوسید و دم در کشید[10]
برو آفرین کرد کای نیک نام چو خورشید هر جای گسترده کام
ز تو دور بادا دو چشم نیاز دل بدسگالت بگرم و گداز
توی بر جهان[11] شاه و سالار و کی کیان جهان مر ترا خاک پی[12]
که چون تو ندیدست یك شاه گاه نه تابنده[13] خورشید و[14] گردنده ماه
بدانرا ز نیکان تو کردی جدا تو داری بافسون و بند[15] اژدها
بکندم[16] دل دیو مازندران بفرّ کیانی و گرز گران[17]
مرا مادر از بهر رنج تو زاد تو باید که باشی بآرام و شاد
منم گوشداده بفرمان تو[18] نگردم بپرسان ز پیمان تو[19]
دل و جان نهاده بسوی کلاه بران ره روم کِم بفرمود شاه[20]
و نیز از[21] پی گیو اگر بر سرم هوا بارد آتش بدو ننگرم
رسیده[22] بمژگانم اندر سنان ز فرمان خسرو نتابم عنان
برآرم ببخت[23] تو این کارکرد سپهبد نخواهم نه مردان مرد
کلید چنین بند باشد[24] فریب نه هنگام گرزست و روز[25] نهیب[26]

[1] K — برین [2] K, VI — اگر تو نبندی کمر [3] K, VI — نبینم بگیتی دگر چاره‌گر I, IV — پذیرت نیاید هژبر ژیان и доб.:

برین کار اگرتو نبندی کمر * نبینم بگیتی دگر چاره‌گر

[4] VI — بگوی [5] K — ترکان [6] K, I, IV, VI — زاسب و سلیح و ز مردان [7] K, I, IV, VI — هر چه [8] K, I, IV, VI — ایچ رنج [9] K, I, IV — شنود [10] K, I, IV — برجست زود VI — برو بر بسی آفرین گسترید [11] I, IV — کیان [12] K — бб. 811—812 оп. [13] VI — رخشنده [14] I, IV — شید و نه [15] VI — کندی بافسون سر [16] I — بکندی [17] K, VI — б. помещен после б. 817. [18] K, I, IV — شاه [19] K — بدان سو روم کم نمایند راه I, IV — بران سو روم کو نمایدم راه VI — بدان سو روم من که پیمان تو [20] K, I, IV, VI — б. оп. [21] K, VI — وگر از I, IV — چنان کز [22] K, I, VI — گر آید IV — برآید [23] K, I, IV — بفرّ [24] I — باید [25] K, I, VI — جنگ و [26] IV — б. оп.

چو رستم چنین گفت گودرز و گیو   فریبرز و فرهاد و شاپور نیو
بزرگان لشکر برو[1] آفرین   همی خواندند از جهان آفرین[2]
بمی دست بردند با[3] شهریار   گشاده بشادی[4] در[5] نوبهار
چو گرگین نشان تهمتن شنید   بدانست کآمد غمش را کلید
فرستاد نزدیک رستم پیام   که ای تیغ بخت و[6] وفارا نیام[7]
درخت بزرگی و گنج وفا   در رادمردی و بند بلا[8]
گرت رنج ناید ز گفتار من   سخن گسترانی[9] ز کردار من
نگه کن بدین گنبد[10] گوژ پشت   که خیره[11] چراغ دلمرا بکشت
بتاریکی اندر مرا ره نمود   نوشته[12] چنین بود[13] بود آنچ بود
برآتش نهم خویشتن پیش شاه   گر آمرزش آرد[14] مرا زین گناه
مگر باز گردد ز بد نام من   بپیران سر این بُد سرانجام من
مرا گر بخواهی ز شاه جوان[15]   چو غرم ژیان با تو آیم[16] دوان[17]
شوم پیش بیژن بغلتم بخاک   مگر باز یابم من آن[18] کیش[19] پاک
چو پیغام گرگین برستم رسید   یکی باد سرد[20] از جگر برکشید
بپیچید ازان درد و[21] پیغام اوی[22]   غم آمدش ازان بیهده کام اوی[22]
فرستاده را گفت رو[23] باز گرد   بگویش که ای خیره ناپاک مرد
تو نشنیدی آن[24] داستان پلنگ   بدان[25] ژرف دریا که زد با[26] نهنگ
که گر برخرد چیره[27] گردد هوا   نیابد ز چنگ هوا کس رها

---

[1] VI — برو· سربسر   [2] I, IV — доб.:

بمی دست بردند و مستان شدند * ز یاد سپهبد بدستان شدند

[3] I, IV — همی خورد می   بشادی   [4] I, IV — بمجلس   [5] K — دل و   [6] VI — تیغ بخت   [7] I, IV — که ای نیکپی فرّخ نیک نام   [8] K — کان سخا   [9] I — گسترانم   [10] K — که این گوژ پرگار   که این گردش   VI — تو در کار این   I, IV — این   [11] K, I, IV — بخیره   VI — چگونه   [12] K, I, IV — نبشته   [13] K, VI — доб. و   [14] I, IV, VI — آید   [15] K, I, IV, VI — جهان   [16] I, IV — بندم   [17] K, VI — دمان   I, IV — میان   K, VI — б. стоит после б. 832.   [18] IV — این   [19] VI — زین گنه   [20] VI — بسی سرد باد   تن بشوییم   [21] I, IV, VI — و оп.   [22] Л — او   [23] I, IV — شو   [24] I, IV — نشنیدهٔ   [25] I, IV — بدین   [26] I — دریا و کام   VI — بکامِ   [27] K, IV — خیره

خردمند کآرد هوا را بزیر — بود داستانش چو شیر دلیر
نبایدش بردن[1] بنخچیر روی[2] — نه نیز از ددان رنجش آید[3] بدوی[4]
تو دستان نمودی چو روباه پیر — ندیدی همی[5] دام نخچیرگیر
نشاید کزین[6] بیهده کام تو — که من پیش خسرو[7] برم نام تو
و لیکن چو اکنون[8] ببیچارگی — فرو مانده گشتی[9] بیکبارگی[10]
ز خسرو بخواهم گناه ترا — بیفروزم این تیره‌ماه ترا
اگر بیژن از بند یابد[11] رها[12] — بفرمان دادار گیهان خدا[13]
رها گشتی[14] از بند و رستی بجان — ز تو دور شد کینهٔ بدگمان[15]
وگر جز برین روی[16] گردد سپهر — ز جان و تن خویش بردار مهر
نخستین من آیم بدین کینه‌خواه[17] — بنیروی یزدان و فرمان شاه
وگر من نیایم چو[18] گودرز و گیو — بخواهد ز تو کینهٔ پور نیو
برآمد برین کار یک روز و شب — و زین گفته بر شاه نگشاد[19] لب
دوم[20] روز چون شاه بنمود[21] تاج — نشست از بر سیمگون تخت عاج
بیامد تهمتن[22] بگسترد بر — بخواهش بر شاه خورشید فر[23]
ز گرگین سخن گفت[24] با شهریار — ازان گم شده بخت و[25] بدروزگار
بدو گفت شاه ای سپهدار من — همی بگسلی بند و زنهار من
که سوگند خوردم بتخت و کلاه — بدارای بهرام[26] و خورشید و ماه
که گرگین نبیند ز من جز بلا — مگر بیژن از بند یابد[27] رها

1 K — بودن 2 K, VI — بوی 3 K, VI — آمد 4 K, VI — بروی I, IV — б. оп. 5 K — همان 6 K, VI — برین I, IV — بدین 7 K — که نزدیک خسرو 8 K, VI — کنونت I, IV — کنون پس 9 K, VI — بینم 10 I, IV — بیغمت یکبارگی 11 I, IV — گردد 12 K — رهای 13 K — خدای 14 K — گردی I, IV — بودی 15 K, I, IV — پهلوان 16 K, IV — برین گونه I, VI — بدین گونه 17 K, I, IV — گاه 18 K — نه 19 K, I, IV — از آن کار نگشاد بر شاه VI — کزین هیچ بر شاه نگشاد 20 K, I, IV — سوم VI — دگر 21 VI — بنهاد 22 I, IV — تهمتن بیامد 23 I, IV — فیروزگر Доб. заголовки: K — درخواست رستم گرگین را از شاه و بخشیدن بدوی I — درخواست کردن رستم گرگین را از شاه کیخسرو IV — شفاعت کردن رستم بکیخسرو از بهر گرگین 24 I, IV, VI — رفت 25 K, I, IV, VI — و оп. 26 K, VI — بناهید و بهرام I, IV — بدادار هر داد 27 K, I, IV — گردد

جزین آرزو[1] هرچ باید[2] بخواه ز تخت و ز مهر و ز تیغ و کلاه
پس آنگه چنین گفت رستم بشاه که ای پر هنر[3] نامور پیشگاه
اگر بدسگالید پیچد[4] همی فدا[5] کردن جان بسیچد همی
گر آمرزش شاه نایدش[6] پیش نبودیش[7] نام و بر آید[8] ز کیش
هر آن کس که گردد[9] ز راه خرد سرانجام پیچد ز کردار خود[10]
سزد گر کنی یاد کردار اوی[11] همیشه بهر کینه[12] پیکار اوی[11]
بپیش نیاکانت بسته کمر بهر کینه گه با[13] یکی کینه‌ور
اگر شاه بیند بمن بخشدش مگر اختر نیک[14] بدرخشدش
برستم ببخشید[15] پیروز شاه رهانیدش از بند و تاریک چاه
ز رستم بپرسید پس شهریار[16] که چون راند خواهی برین گونه کار[17]
چه باید[18] ز گنج و ز لشکر بخواه که باید[19] که با تو بیاید براه
بترسم ز بدگوهر افراسیاب که برجان بیژن بگیرد[20] شتاب
یکی بادسارست دیو نژند بسی خوانده افسون و نیرنگ و بند[21]
بجنباندش اهرمن دل زجای[22] بیندازد[23] آن تیغ زن را ز پای[24]
چنین گفت رستم بشاه جهان که این کار ببسیچم[25] اندر نهان
کلید چنین بند باشد[26] فریب نباید[27] برین کار کردن نهیب
نه هنگام گرزست و تیغ و سنان بدین[28] کار باید کشیدن عنان[29]

---

[1] Л — آرزوی [2] K, VI — داری [3] K, I, IV — باگهر [4] K, I, IV, VI — سگالد بپیچد [5] I, IV — فدی [6] I, IV, VI — ناید به [7] I — نیرزدش IV, VI — ببرّدش [8] K — ببرّدش جان و ببرّدش I — نیرزدش IV, VI — ببرّدش [9] K, VI — پیچد [10] K, VI — بپیچد سرانجام از کار بد [11] Л — او [12] K, VI — جنگ I, IV — کار [13] I, IV — بر [14] K, VI — بخت یک لخت I, IV — بخت یکباره [15] K, IV, VI — برستمش بخشید [16] K — پیروز شاه [17] K — ازین بارگاه I, IV — بدین کینه کار VI — بدین کارزار [18] K, I, IV, VI — خواهی [19] K, VI — خواهی IV — باشد [20] K, VI — بیژنش گیرد [21] K, VI — بدو داده اکوانش افسون و بند I, IV — بدو داده افسون و بند و گزند [22] Л — جا K, I, IV, VI — یکزمان دل ز جای [23] K, I, IV, VI — بگرداند [24] Л — پا [25] K, VI — کاررا سازم I, IV — که ببسیچم این کار [26] I, IV — باید [27] VI — بسی کار باشد که یابد [28] K, VI — برین [29] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра.

فراوان گهر باید[1] و[2] زرّ و سیم[3] — برفتن پر امّید[4] و[5] بودن ببیم[6]
بکردار بازارگانان شدن — شکیبا فراوان بتوران بدن
ز گستردنی هم ز پوشیدنی — بباید بهایی و بخشیدنی
چو بشنید خسرو ز رستم سخن — بفرمود تا گنجهای کهن[7]
همه پاک[8] بگشاد گنجور شاه — بدینار[9] و گوهر بیاراست گاه
تهمتن بیامد همه بنگرید — هر آنچش ببایست زان[10] بر گزید
ازان[11] صد شتر بار دینار کرد — صد اشتر ز گنج درم[12] بار کرد
بفرمود رستم بسالار بار — که بگزین ز گردان لشکر[13] هزار
ز مردان[14] گردنکش و[15] نامور — بباید تنی چند بسته کمر[16]
چو گرگین و چون زنگهٔ شاوران — دگر گستهم شیر[17] جنگ آوران
چهارم گرازه که راند[18] سپاه — فروهل نگهبان[19] تخت و کلاه[20]
چو فرهاد و رهّام[21] گرد دلیر — چو اشکش که صید آورد نرّه[22] شیر
چنین هفت یل باید آراسته — نگهبان این[23] لشکر و خواسته
همه تاج و زیور[24] بینداختند — چنان چون ببایست بر ساختند
پس آگاهی آمد[25] بگردنکشان — بدان[26] گرزداران دشمن[27] کشان
بپرسید زنگه که خسرو کجاست — چه آمد برویش که مارا بخواست
چو سالار نوبت بیامد بدر — بشبگیر بستند گردان کمر

---

[1] I — بباید بسی گوهر [2] K, IV — و оп. [3] VI — سیم و زر [4] K, I, IV — بامید [5] I, IV — و оп. [6] VI — ز زرینه بسیار تاج و کمر [7] I — доб.:
بیارد بر شاه گنجور اوی * ز گنج آنچ فرمود دستور اوی
[8] Л, I, IV — سر بدره [9] K, VI — بدیبا [10] K, I, IV, VI — ازان [11] I, IV — وزو [12] K, VI — گهر I, IV — گوهر همه [13] I, IV — لشکر سواری [14] K — گردان I, IV — شیران [15] K, I, IV — و оп. [16] I — б. стоит после б. 881, а здесь доб. заголовок: رفتن رستم ببازارگانی بتوران VI — б. оп. [17] K — شاه I — تیز IV, VI — تیغ [18] K, VI — دارد [19] I, IV — نگهبان گردان و [20] I — б. переставлен со след. б. [21] I — فرهاد و رهّام IV — بهرام و فرهاد [22] K, VI — جهانگیر و چون اشکش نرّه I, IV — که او هست یل نرّه [23] IV — آن [24] K, I, IV — برفزونی VI — کار نیکو [25] I, IV — آنگاه گفتش [26] I, IV — بران [27] I, IV — مردم

همه نیزه داران جنگ‌آوران   همه مرزبانان نام‌آوران[1]
همه نیزه و تیر بار[2] هیون[3]   همه جنگ‌را دست[4] شسته بخون[5]
سپیده دمان گاه بانگ خروس   ببستند بر کوههٔ پیل کوس
تهمتن بیامد چو سرو بلند   بچنگ اندرون گرز و بر زین کمند
سپاه از پس پشت و گردان ز پیش   نهاده بکف بر همه جان خویش[6]
برفت از در شاه بالشکرش   بسی[7] آفرین خواند بر کشورش
چو نزدیکی مرز توران رسید   سرانرا ز لشکر[8] همه برگزید
بلشکر چنین گفت پس پهلوان   که ایدر بباشید روشن روان
مجنبید از ایدر مگر[9] جان من   زتن بگسلد[10] پاک یزدان من
بسیچیده باشید مر جنگ را   همه تیز کرده بخون[11] چنگ را
سپه بر سر[12] مرز ایران[13] بماند   خود و سرکشان سوی توران براند
همه جامه برسان بازارگان[14]   بپوشید و بگشاد بند از[15] میان
گشادند گردان کمرهای سیم   بپوشیدشان جامه های گلیم
سوی شهر توران نهادند روی   یکی کاروانی[16] پر از رنگ و بوی
گرانمایه هفت[17] اسب با کاروان[18]   یکی رخش و دیگر نشست گوان
صد اشتر همه بار او[19] گوهرا   صد اشتر[20] همه جامهٔ لشکرا
ز بس[21] های و هوی و درنگ[22] درای   بکردار تهمورثی کرّنای
همی شهر بر شهر هودج کشید[23]   همی رفت تا شهر توران[24] رسید

---

[1] K, I, IV, VI — доб. б. 897. [2] VI — نیزه وحربه [3] I, IV — تیرشان رهنمون [4] I, IV — دست را پاک [5] Доб. заголовки: Л — رفتن رستم زال بترکستان بشکل بازرگانان K — رفتن رفتن رستم بتوران زمین [بطلب بیژن — VI] برسم — IV, VI رستم بتوران بشکل بازرگانان [6] K, I, IV, VI — б. оп. (см. прим. к б. 893). [7] K, I, IV, VI — همی [8] I, IV — سران بازرگانان [9] K — وگر [10] I, IV — نگسلد VI — زمن نگسلد [11] K — بخون رنگ داده همه [12] K, I, IV — سپه را بدان [13] VI — سپه بر دِر مرز ارمان [14] K — بازاریان [15] I, IV — نپوشیده ببر و گشاده [16] Л — کاروان [17] I, IV — هشت [18] K, I, IV — درکاروان VI — بازارگان [19] I, IV — بارشان [20] K, VI — دگرصد [21] K — ازآن [22] Л — доб. و K, I, IV, VI — جرنگ [K, VI — و] [23] K, VI — همه دشت از آوازشان می چمید I, IV — همه دشت آوازشان می شنید [24] K — پیران

چو آمد بنزدیک شهر ختن   نظاره بیامد برش مرد و زن[1]
همه پهلوانان توران بجای[2]   شده پیش پیران ویسه[3] بپای
چو پیران ویسه ز نخچیرگاه   بیامد تهمتن بدیدش[4] براه
یکی جام زرّین پر از گوهرا   بدیبا بپوشید رستم سرا
ده[5] اسب گرانمایه با زیورش[6]   بدیبا بیاراست اندر خورش
بفرمان بران داد و خود پیش رفت   بدرگاه[7] پیران خرامید[8] تفت
برو آفرین کرد کای نامور   بایران و توران ببخت و هنر[9]
چنان کرد رویش جهاندارساز   که پیران سر اورا ندانست باز
بپرسید و گفت از کجایی بگوی   چه مردی و چون آمدی[10] پوی پوی
بدو گفت رستم ترا کهترم   بشهر تو کرد ایزد آبشخورم
ببازارگانی ز[11] ایران بتور   بپیمودم این راه دشوار و[12] دور
فروشنده‌ام هم خریدار نیز   فروشم بخرّم[13] ز هر گونه چیز
بمهر تو دارم روانرا[14] نوید   چنین[15] چیره[16] شد بر دلم برامید
اگر پهلوان گیردم زیر بر   خرم چارپای[17] و فروشم گهر
هم از داد تو کس نیازاردم   هم از ابر مهرت گهر باردم
پس آن جام پرگوهر شاهوار   میان کیان[18] کرد پیشش نثار
گرانمایه اسبان تازی نژاد   که بر مویشان گرد نفشاند[19] باد
بسی آفرین کرد و آن خواسته   بدو داد و شد کار آراسته[20]
چو پیران بدان گوهران بنگرید   گزان جام رخشنده آمد پدید
برو آفرین کرد و بنواختش   بران تخت پیروزه بنشاختش

[1] K, I, IV, VI — б. оп. [2] K, I, IV, VI — نبد پهلوان سواران بجای [3] K, I, IV, VI — ببید [4] K, VI — بدیدش تهمتن [I, IV — پیش میدان او بر پیران] [5] K, I, IV, VI — دو [6] K, I, IV, VI — گوهرش [7] K, VI — سوی گاه I, IV — برگاه [8] Л, IV — доб. و [9] VI — پرهنر [10] K, VI — چرا آمدی این چنین [11] K, I, IV, VI — از [12] K, I, IV, VI — و оп. [13] K, IV, VI — که دارم ز خرم I — چه دارم چه خرّم [14] I, IV — دارد روانم [15] K, I, IV, VI — کنون [16] K, IV — خیره [17] Л — چارپا [18] K — نیایش کنان I, IV — میان مهان VI — ستایش کنان [19] K, I, IV, VI — ننشاند [20] I, IV, VI — شد کار پیراسته

که روشاد و ایمن بشهر اندرا[1] کنون[2] نزد خویشت[3] بسازیم جا[4]
کزین[5] خواسته بر تو تیمار نیست کسی را بدین با تو پیکار نیست
برو هرچ داری بهایی بیار خریدار کن هر سوی خواستار
فرود آی درخان فرزند من چنان باش با من که[6] پیوند من
بدو[7] گفت رستم که ای پهلوان هم ایدر[8] بباشیم با کاروان[9]
که با ما[10] ز هر گونه مردم[11] بود نباید که زان گوهری گم بود[12]
بدو گفت رو بآرزو گیر جای[13] کنم رهنمایی[14] بپیشت بپای[15]
یکی خانه بگزید[16] و برساخت کار بکلبه درون رخت بنهاد و بار
خبر شد کز ایران یکی کاروان بیامد بر نامور پهلوان
ز هر سو خریدار بنهاد گوش چو آگاهی آمد ز گوهر فروش
خریدار دیبا و فرش و گهر بدرگاه پیران نهادند سر
چو خورشید گیتی بیاراستی بدان[17] کلبه بازار برخاستی[18]
منیژه خبر یافت از کاروان یکایک[19] بشهر اندر آمد دوان
برهنه دوان دخت افراسیاب بر رستم آمد دو دیده پرآب
برو آفرین کرد و پرسید و گفت همی باستین خون مژگان برفت[20]

---

¹ K, I, IV — اندرای ² K — که تا I, IV — که ما ³ VI — شاهانت ⁴ K, I, IV — جای
⁵ K, I, IV, VI — ازین ⁶ I, IV — چو ⁷ K, I, IV — چنین ⁸ K, VI — اینجا ⁹ I, IV — برکاروان
VI — درین کاروان K — доб.:
همین خواسته سر بسر مر تراست * گر آنجا بباشیم از ایدر رواست
I, IV, VI — доб.:
همه خواسته سربسر مر تراست * بهر جا که باشیم ازین پس رواست
¹⁰ K, I, IV, VI — من ¹¹ I, IV — گوهر ¹² K, I, IV, VI — доб.:
به پیروز بخت جهان پهلوان * از ایران بتور آمدم بی‌گمان
[I, IV — کز ایران ترا راندم این کاروان VI — نگیرد کسی کار با کاروان] ¹³ Л — جا ¹⁴ K, I, IV, VI — رهنمایان ¹⁵ Л — بپا ¹⁶ Л — بگرفت ¹⁷ I, IV — بران ¹⁸ K, I, IV, VI — доб.:
برآمد همی [I, IV — برین] روزگاری چنین * که رستم بماندش بتوران زمین
Доб. заголовки: IV — آمدن منیژه بنزد رستم و احوال گفتن VI — خبر یافتن منیژه از بازارگان ایران ¹⁹ K — همیدون ²⁰ I, IV — обратный порядок мисра.

که بر خوردی از جان وز[1] گنج خویش　　مبادت پشیمانی از[2] رنج خویش
بکام تو بادا سپهر بلند[3]　　ز چشم بدانت مبادا گزند[4]
هر امید دلرا که بستی میان　　ز رنجی که بردی مبادت زیان
همیشه خرد بادت آموزگار　　خنک بوم[5] ایران و خوش[6] روزگار
چه آگاهی‌استت[7] ز گردان شاه[8]　　زگیو و ز گودرز و ایران سپاه[9]
نیامد بایران ز بیژن[10] خبر　　نیایش نخواهد بدن[11] چاره‌گر[12]
که چون او[13] جوانی ز گودرزیان　　همی بگسلانند بسختی میان[14]
بسودست پایش ز بند[15] گران　　دو دستش[16] ز[17] مسمار آهنگران
کشیده بزنجیر و بسته[18] ببند　　همه چاه پر خون آن[19] مستمند
نیابم ز درویشی خویش خواب　　ز نالیدن او دو چشمم پر آب
بترسید رستم ز گفتار اوی　　یکی بانگ برزد براندش ز روی[20]
بدو گفت کز پیش من دور شو　　نه خسرو شناسم نه سالار نو
ندارم ز گودرز و گیو آگهی　　که مغزم ز گفتار کردی تهی
برستم نگه کرد و بگریست زار　　ز خواری ببارید خون بر کنار
بدو[21] گفت کای مهتر پر خرد　　ز تو سرد گفتن نه اندر خورد
سخن گر نگویی[22] مرانم ز پیش　　که من خود دلی دارم از درد ریش
چنین باشد آیین ایران مگر　　که درویش را کس نگوید[23] خبر

---

[1] K, VI — و از　I — از خوان واز　IV — از نام وز　[2] Л — از оп.　[3] K — برین　[4] K — ز نیکی دهش بر تو باد آفرین　IV — б. оп.　[5] K — بادت　I, IV, VI — شهر　[6] K, VI — به　[7] Л — آگاه داری　[8] VI — گردنکشان　[9] K — از ایران واز پهلوان سپاه　VI — زگودرز و ازگیو پرسم نشان　[10] I, IV — ز بیژن بایران　[11] K — نیاید بدین　VI — شدن
[12] K, VI — доб.:

تو با فرهی گر بایران شوی * بنزدیک شاه دلیران شوی
بدرگاه خسرو مگر گیورا * ببینی و گر رستم نیو را
بگوشان که بیژن ببند اندرست * وگر دیر گیری شود کار پست

[13] K — چونان　I, IV — چونین　[14] I, IV — ز سختی روان　VI — мисра оп.　[15] K, I, IV — ببند　VI — мисра оп.　[16] I — پایش　[17] K, I, IV, VI — به　[18] I — کرده　[19] K, I, IV — ازان　VI — ازو　[20] I, IV — زکوی　VI — بروی　[21] K, I, IV, VI — چنین　[22] VI — دلم گر نجویی　[23] K, I, IV, VI — نپرسد

بدو گفت رستم که ای زن چه بود   مگر اهرمن رستخیزت نمود
همی بر نوشتی تو بازار[1] من   بدان[2] روی بد با تو پیکار من
بدین تندی[3] از من میازار بیش   که دل بسته[4] بودم ببازار خویش
و دیگر بجایی که کیخسروست   بدان شهر من خود ندارم نشست
ندانم همی[5] گیو و گودرز را   نه پیموده‌ام هرگز[6] آن مرز را
بفرمود تا خوردنی هرچ[7] بود   نهادند در پیش درویش زود
یکایک سخن کرد ازو[8] خواستار   که با تو چرا شد دژم روزگار[9]
چه پرسی ز گردان و شاه و سپاه[10]   چه داری همی راه ایران نگاه
منیژه بدو گفت کز کار من   چه پرسی ز بد بخت و[11] تیمار من
کزان[12] چاهسر با دلی پر ز درد   دویدم بنزد تو ای رادمرد[13]
زدی بانگ بر من چو جنگاوران   نترسیدی[14] از داور داوران
منیژه منم دخت افراسیاب   برهنه ندیدی[15] رخم[16] آفتاب
کنون دیده پر خون و دل پر ز درد   ازین در بدان در دوان گرد گرد[17]
همی نان کشکین فراز آورم   چنین راند[18] یزدان[19] قضا بر سرم
ازین زارتر چون[20] بود روزگار   سر آرد مگر بر من این کردگار
چو[21] بیچاره بیژن بدان[22] ژرف چاه   نبیند شب و روز خورشید و ماه
بغلّ و بمسمار و بند گران   همی مرگ خواهد[23] ز یزدان بران
مرا درد بر درد بفزود زین[24]   نم[25] دیدگانم بپالود زین[24]

---

[1] VI — در نوشتی تو آزار [2] K, I, IV, — ازین VI — بران [3] Л — بد تو [4] IV — گشته [5] K, I, IV — زبن [6] I, IV — نه هرگز بپیمودم [7] I, IV, VI — هرچه [8] K — زو [9] VI — б. оп. [10] K, VI — و از تخت شاه I, IV — از ایران و از تخت شاه [11] K, I, IV — ز رنج و ز VI — ز درد و ز [12] K, I, IV — ازان [13] VI — بنزدت دویدم من ای زاد مرد I, IV — доб.:

که از تو بپرسم یکی من خبر * ز گیو و ز گودرز پرخاشخر

[14] VI — نترسی تو [15] I, IV — ندیده [16] K, I, IV, VI — مرا [17] K, I, IV, VI — دو رخساره زرد [18] K, I, IV — کرد [19] I, IV — ایزد [20] I, IV — خود [21] K, VI — که I, IV — ز [22] I, IV, VI — دران [23] K, VI — جوید [24] K, I, IV, VI — ازان [25] K, I, IV, VI — доб. از

کنون گرت باشد[1] بایران گذر ز گودرز[2] کشواد یابی خبر
بدرگاه خسرو مگر گیورا ببینی و گر[3] رستم نیورا
بگویی که بیژن بسختی درست[4] اگر دیر گیری[5] شود کار پست
گرش دید خواهی[6] میاسای دیر که بر سرش[7] سنگست و آهن بزیر
بدو گفت رستم که ای خوب چهر که مهرت مبرّاد از وی سپهر[8]
چرا نزد باب تو خواهشگران نینگیزی[9] از هر سوی مهتران
مگر بر تو بخشایش آرد پدر بجوشدش خون[10] و بسوزد[11] جگر
گر آزار بابت نبودی ز پیش ترا دادمی چیز ز[12] اندازه بیش
بخوالیگرش[13] گفت کز هر[14] خورش که اورا بباید بیاور برش
یکی مرغ بریان بفرمود گرم نوشته[15] بدو اندرون نان[16] نرم
سبک دست رستم بسان پری بدو در نهان کرد[17] انگشتری
بدو داد و گفتش[18] بدان چاه بر که بیچارگانرا توی راهبر[19]
منیژه بیامد بدان چاه سر دوان و[20] خورشها گرفته ببر
نوشته[21] بدستار چیزی که برد چنان هم که بستد[22] ببیژن سپرد
نگه کرد بیژن بخیره بماند[23] ازان چاه خورشید[24] رخ را بخواند
که ای مهربان از کجا یافتی خورشها کزین گونه بشتافتی
بسا رنج و سختی کت آمد بروی ز بهرمنی در جهان پوی پوی[25]
منیژه بدو گفت کز کاروان یکی مایه‌ور مرد بازارگان

---

[1] VI—افتد [2] Л, VI—доб. و [3] I, IV, VI—ویا [4] K, I, IV—ببند اندرست [I, IV—بچاه] I, IV—آیی VI—جنبی [6] K, VI—اگر دید خواهی I, IV—چو خواهی که بینیش [7] I—ببالاش IV—که از بال [8] K, I, IV, VI—چرا باری از دیدگان آب مهر [9] Л—نه انگیزی [10] K—بجنبدش مهر [11] VI—همی جنبدش مهر و سوزد [12] K, I, IV, VI—از [13] I, IV—بخوالیگران [14] I—هر چون IV—هرگه [15] I—نبشته [16] I—نام [17] I, IV, VI—نهان کرد در مرغ [18] I, IV—گفتا [19] K, VI—доб.:

چو دیگر بیاید سوی ما خرام * که از تو دریغم نیاید طعام

[20] I—آن [21] K—ببسته VI—نهفته [22] I, IV—نوشته IV—доб. заголовок: آگاه کردن منیژه بیژن را از آمدن رستم [23] VI—بدو خیره ماند [24] I—چاهسر ماه [25] K, I, IV—چاره جوی VI—من ای مهربان پوی پوی

از ایران بتوران ز بهر درم — کشیده ز هر گونه بسیار غم
یکی مرد پاکیزه باهوش و فر — ز هر گونه با او فراوان گهر
گشن دستگاهی نهاده[1] فراخ — یکی کلبه سازیده بر[2] پیش کاخ
بمن داد زین[3] گونه دستار خوان — که بر من جهان آفرین‌را بخوان
بدان چاه نزدیک آن بسته بر[4] — دگر هرچ باید[5] ببر سر بسر[6]
بگسترد بیژن پس آن نان پاک — پر اومید یزدان دل از بیم و باک[7]
چو دست خورش برد زان[8] داوری — بدید آن نهان کرده انگشتری
نگینش نگه کرد و نامش بخواند — ز شادی بخندید و خیره بماند
یکی مهر پیروزه رستم بروی[9] — نبشته بآهن[10] بکردار موی
چو بار درخت وفارا بدید — بدانست کآمد غمش‌را کلید
بخندید خندیدنی[11] شاهوار — چنان کآمد[12] آواز بر[13] چاهسار
منیژه چو بشنید خندیدنش — ازان چاه تاریک بسته تنش[14]
زمانی فرو ماند زان[15] کار سخت — بگفت این چه خندست ای نیک بخت[16]
شگفت آمدش داستانی نزد[17] — که دیوانه خندد[18] ز کردار خود[19]
چه گونه گشادی بخنده دو لب — که شب روز بینی همی روز شب[20]
چه رازست پیش آر و با من[21] بگوی — مگر بخت نیکت نمودست روی
بدو گفت بیژن کزین کار سخت — بر اومید[22] آنم که بگشاد بخت
چو با من بسوگند[23] پیمان کنی — همانا[24] وفای مرا نشکنی[25]

---

[1] K — و کاخی I, IV — همش دستگاهست و هم دل [2] K, I, IV, VI — در [3] K, I, IV, VI — ازین [4] K, I, IV — رو VI — شو [5] K, I, IV, VI — گر بخواهد [6] K, I, IV, VI — نوبنو [7] K, I, IV — پر امید دل بود و با ترس و باک VI — پر امید دل گاه با ترس و باک [8] K, I, IV, VI — ازان [9] IV — بدوی [10] K, I, IV, VI — باهن نوشته [11] K, IV, VI — و خندیدن [12] I — چنانک آمد [13] I, IV — آوازش از [14] K, VI — جنبیدنش [15] I, IV — منیژه عجب ماند ازان [16] K, VI — б. оп.; IV — мисра оп. [17] K, VI — بزد [18] IV — گردد [19] Л — بد I, IV — б. переставлен с предыдущим б.; K, VI — доб.:

بدو گفت ای بیژن پرخرد * چه خندیدنست اندرین روز بد

[20] IV — бб. 1013—1014 оп. [21] K — پیش من آنرا VI — بگشای و با منَ [22] K, I — برامّید IV, VI — بامّید [23] K, I, IV, VI — بسوگند بامن تو [24] K, I, IV, VI — کنون گر [25] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра.

بگویم سراسر ترا داستان چو باشی بسوگند همداستان
که گر[1] لب[2] بدوزی ز بهر گزند زنان را زبان کم بماند[3] ببند
منیژه خروشید و نالید زار[4] که بر من چه آمد بدِ روزگار[5]
دریغ آن[6] شده[7] روزگاران من دل خسته و چشم باران[8] من
بدادم ببیژن تن و[9] خان و مان کنون گشت بر من چنین بدگمان
همان گنج دینار و تاج[10] گهر بتاراج دادم همه سربسر
پدر گشته بیزار و خویشان ز من برهنه دوان بر سر انجمن[11]
ز[12] امید بیژن شدم ناامید جهانم سیاه و دو دیده سپید
بپوشد همی راز بر من چنین تو داناتری[13] ای جهان آفرین
بدو گفت بیژن همه راستست ز من کار تو جمله[14] برکاستست
چنین گفتم اکنون[15] نبایست گفت ایا مهربان یار و هشیار جفت
سزد گر ببهر کار پندم دهی که مغزم برنج اندرون شد تهی
تو بشناس کاین[16] مرد گوهر فروش که خوالیگرش مر ترا داد توش[17]
ز بهر من آمد بتوران فراز وگر نه نبودش بگوهر نیاز
ببخشود بر من جهان‌آفرین ببینم مگر پهن روی زمین
رهاند مرا زین غمان دراز ترا زین تکاپوی و[18] گرم و گداز
بنزدیک او شو[19] بگویش نهان[20] که ای پهلوان کیان جهان
بدل مهربان و بتن چاره‌جوی اگر تو خداوند رخشی بگوی
منیژه بیامد[21] بکردار باد ز بیژن برستم[22] پیامش بداد
چو بشنید گفتار آن خوب[23] روی کزان راه دور آمده[24] پوی پوی[25]

[1] VI — بر [2] K, VI — لبرا [3] K — هم نباشد I, IV — نماند VI — کی بماند [4] K, I, IV, VI — سخت [5] K, I, IV, VI — ز بدخواه بخت [6] I, IV — دریغا [7] K, VI — همه [8] K, VI — گریان [9] K, VI — ببیژن سپردم چنین [10] K, IV, VI — در گنج دینار و تاج و I — در گنج و دینار و تاج و [11] I, IV — б. стоит после б. 1021. [12] K, VI — بر [13] I, IV, VI — آگه تری [14] I, IV — ز مژگان تو آب [15] I, IV — گفت کاکنون [16] K, I, IV, VI — کان [17] I, IV, VI — دوش [18] Л — و оп. [19] I, IV — رو [20] VI — نشان [21] I, IV — بیامد ز بیشه [22] I — منیژه برستم IV — بنزدیک رستم VI — منیژه ز بیژن [23] I — ماه [24] I, VI — آمدش [25] IV — آمد و پوی پوی K — б. оп.

بدانست رستم که بیژن سخن * گشادست بر لاله[1] سرو بن
ببخشود و گفتش[2] که ای خوب چهر * که یزدان ترا زو مبرّاد مهر
بگویش که آری خداوند رخش * ترا داد یزدان فریاد بخش
ز زاول[3] بایران ز[4] ایران بتور * ز بهر تو پیمودم این راه دور
بگویش که مارا بسان پلنگ * بسود از پی تو کمرگاه و چنگ[5]
چو با او[6] بگویی[7] سخن راز دار * شب تیره گوشت بآواز دار
ز بیشه فراز آر هیزم بروز * شب آید یکی آتشی برفروز
منیژه ز گفتار او شاد شد * دلش ز اندهان یکسر[8] آزاد شد
بیامد دوان[9] تا بدان چاهسار[10] * که بودش بچاه اندرون غمگسار
بگفتش که دادم سراسر پیام * بدان مرد فرخ پی[11] نیک نام
چنین[12] داد پاسخ که آنم درست * که بیژن بنام و نشانم بجست
تو با داغ دل چند پویی همی * که رخزرا[13] بخوناب شویی همی[14]
کنون چون درست آمد از تو نشان * ببینی سر[15] تیغ مردم کشان
زمین را بدرانم اکنون بچنگ * بپروین[16] برافرازم آسوده سنگ
مرا[17] گفت چون تیره گردد هوا * شب از چنگ خورشید یابد[18] رها[19]
بکردار کوه آتشی برفروز * که سنگ[20] و سر چاه گردد چو روز[21]
بدان تا ببینم سر چاه‌را * بدان روشنی بسپرم راه‌را[22]
بفرمود بیژن که آتش فروز[23] * که رستیم هر دو ز تاریک روز[24]

---

1 K, VI — سیم تن I, IV — ماه رخ 2 I, IV — بدو گفت رستم که 3 I, IV, VI — زابل
4 I, VI — از; IV — وز 5 K, I, IV, VI — б. оп.; I, IV — доб.:

بسا غم که خوردی درین روز چند * ز تیمار گشتی چنین مستمند

6 K — وی 7 I, IV — چو این گفته باشی 8 I, IV — دلشرا ز بند غم 9 I, IV, VI — دمان
10 I, IV — کوهسار 11 K, I, IV, VI — بدان نیک پی فرخ 12 VI — چنان 13 K, VI — رخانرا
I, IV — دو رخ را 14 K, I, IV, VI — доб. пропущенный б. 1041. 15 I, IV — کنون 16 I, IV — بگردون 17 IV — بمن 18 I, IV — گردد 19 K — فرمانروا 20 K, I, IV — دشت 21 IV — мисра оп. 22 I, IV — б. оп. 23 IV — мисра оп. 24 K — б. оп.; VI —

چو بشنید بیژن دلش گشت شاد * که یزدان ز بند غمش برگشاد

سوی کردگار جهان کرد سر — که ای پاک و بخشنده و[1] دادگر
ز هر بد[2] تو باشی مرا دستگیر — تو زن بر دل و جان[3] بدخواه تیر
بده داد من ز آنک[4] بیداد کرد — تو دانی غمان من و داغ و درد
مگر باز یابم[5] بر و بوم را — بمانم بننگ[6] اختر شوم را
تو ای دخت رنج آزموده ز من — فدا[7] کرده جان و دل و چیز و تن
بدین رنج کز من تو برداشتی — زیان مرا سود پنداشتی[8]
بدادی بمن گنج و تاج و گهر[9] — جهاندار خویشان و مام و پدر
اگر یابم از چنگ این اژدها — بدین روزگار جوانی رها
بکردار نیکان یزدان پرست — بپویم بپای[10] و بیازم[11] بدست
بسان[12] پرستار پیش کیان — بپاداش نیکیت بندم میان
منیژه بهیزم شتابید سخت — چو مرغان برآمد بشاخ درخت
بخورشیدبر چشم و هیزم ببر — که تا کی برآرد شب[13] از کوه سر
چو از چشم خورشید شد ناپدید — شب تیره بر کوه دامن[14] کشید
بدانگه که آرام گیرد جهان — شود آشکارای گیتی نهان
که لشکر کشد تیره[15] شب پیش روز — بگردد سر هور[16] گیتی فروز
منیژه سبک[17] آتشی برفروخت — که چشم شب قیرگونرا بسوخت[18]
بدلش[19] اندرون بانگ رویینه خم — که آید[20] ز ره رخش پولاد[21] سم
بدانگه که رستم ببربر گره[22] — برافگند و زد بر گره بر زره[23]
بشد پیش یزدان[24] خورشید و ماه — بیامد بدو کرد[25] پشت و پناه

---

1 K, I, IV, VI — [K — رخشنده] پاک بخشندهٔ 2 K — ازین غم VI — بهر غم 3 K, VI — پشت 4 IV, VI — ز آنکه 5 K — ببینم 6 K, VI — بخاک I, IV — بمانم من این [IV — نمانم] 7 I — فدی 8 K, I, IV — همه رنج من شادی انگاشتی 9 K, IV, VI — تاج و گنج و گهر؛ I — تاج و گنج و کمر 10 Л — بپا 11 I, VI — بباژم 12 I, IV — ز پیش 13 Л — خور 14 I, IV — لشکر 15 K — تار VI — زاغ 16 I, IV — بگیرد سرگاه 17 K, I, IV — بشد VI — بلند 18 I, VI — بدوخت 19 I, IV — بگوش VI — بپیش 20 I, IV — آمد 21 I, IV — رویینه 22 K, I, IV, VI — تهمتن بپوشید رومی زره 23 K, I, IV, VI — بند زره را گره 24 K — هرمزد I, IV — بپیش خداوند VI — دادار 25 K, VI — نیایش بدوبرد I, IV — ورا کرد

همی گفت چشم بدان کور باد | بدین کار بیژن مرا زور باد[1]
بگردان بفرمود تا همچنین | ببستند[2] بر گردگه بند کین[3]
بر اسبان نهادند زین خدنگ[4] | همه جنگ را تیز کردند[5] چنگ
تهمتن برخشنده[6] بنهاد روی | همی رفت پیش اندرون راه جوی
چو آمد بر[7] سنگ اکوان فراز | بدان چاه اندوه و[8] گُرم و گداز
چنین گفت با نامور[9] هفت گرد | که روی زمین را بباید سترد[10]
بباید شمارا کنون[11] ساختن | سر چاه از سنگ پرداختن
پیاده شدند آن سران سپاه | کزان[12] سنگ پردخت مانند[13] چاه
بسودند بسیار بر سنگ[14] چنگ | شده مانده گردان و آسوده[15] سنگ
چو از[16] نامداران بپالود خوی | که سنگ از سر چاه ننهاد پی
ز رخش[17] اندرآمد گو شیرنر | زره‌دامنش را بزد بر کمر
ز یزدان جان آفرین[18] زور خواست | بزد دست و آن سنگ برداشت راست
بینداخت در[19] بیشهٔ شهر چین[20] | بلرزید ازان سنگ روی زمین
ز بیژن[21] بپرسید و نالید زار | که چون بود کارت ببد روزگار
همه نوش بودی ز گیتیت[22] بهر | ز دستش چرا بستدی جام زهر
بدو گفت[23] بیژن ز تاریک چاه | که چون بود بر پهلوان رنج راه
مرا چون خروش تو آمد بگوش | همه زهر گیتی مرا گشت[24] نوش
بدین[25] سان که بینی مرا خان و مان | ز آهن زمین و ز سنگ آسمان
بکنده دلم[26] زین سرای سپنج | ز بس درد و سختی و اندوه و رنج

---

[1] Доб. заголовки: K — رفتن رستم بسر چاه و بیرون آوردن بیژن را I, IV — بیرون آوردن رستم بیژن را از چاه VI — آمدن رستم بسر چاه بیژن [2] K — ببندند [3] VI — زین [4] K, VI — پلنگ [5] I, IV — ساخته تیز [6] K, VI — سوی چاه [7] VI — بدان [8] Л — و оп. [9] K, I, IV, VI — رستم بدان [10] Л, K, VI — سپرد [11] K, VI — بباید کنون چارهٔ [12] I, IV — که آن [13] I, IV — مانند ز [14] K, IV, VI — با سنگ بسیار [15] I — که پای از سر چاه ننهاد [16] I, IV — از آن [17] K, I, IV, VI — از اسپ [18] K, VI — نیکی دهش I, IV — زور آفرین [19] K, I, IV, VI — بر [20] VI — شیر چین [21] Л — به بیژن [22] K, I, IV, VI — ز گیتی همه نوش بودیت [23] I, IV — چنین گفت [24] K, I, IV, VI — شدم پاک [25] K — برین [26] K, IV — بکندم دلم I — بکندیم دل VI — گرفته دلم

بدو گفت رستم که بر جان تو   ببخشود روشن جهانبان تو
کنون ای خردمند آزاده خوی   مرا هست با تو یکی[1] آرزوی
بمن بخش گرگین میلادرا   ز دل دور کن کین و بیدادرا
بدو گفت بیژن که ای یار[2] من   ندانی[3] که چون بود پیکار من[4]
ندانی تو ای مهتر[5] شیر مرد   که گرگین میلاد با من چه کرد[6]
گر افتد[7] بروبر[8] جهانبین من   برو رستخیز آید از کین من
بدو گفت رستم که گر بدخوی   بیاری[9] و گفتار من نشنوی
بمانم ترا بسته در چاه پای   برخش[10] اندر آرم[11] شوم باز جای
چو گفتار رستم رسیدش بگوش   ازان تنگ[12] زندان برآمد خروش
چنین داد پاسخ که بد بخت من[13]   ز گردان وز[14] دوده و[15] انجمن
ز گرگین بدان[16] بد که بر من رسید   چنین[17] روز نیزم بباید کشید[18]
کشیدیم و گشتیم خشنود ازوی[19]   ز کینه دل من[20] بیاسود[21] ازوی[22]
فرو هشت رستم بزندان کمند   برآوردش از چاه با پای بند
برهنه تن و[23] موی و[24] ناخن دراز   گدازیده[25] از رنج و درد و[26] نیاز[27]
همه تن پر از خون و رخساره زرد   ازان بند[28] زنجیر زنگار[29] خورد
خروشید رستم چو اورا بدید   همه تن در آهن شده ناپدید
بزد دست و بگسست زنجیر و[30] بند   رها[31] کرد ازو حلقهٔ[32] پای بند
سوی خانه رفتند زان[33] چاهسار   بیک دست بیژن بدیگر زوار[34]

---

[1] K — ماند زِیِّ تو یک   I, IV — ماند از تو یکی   [2] K — خال   I — از کار   [3] K, I — چدانی
[4] K — حال من   IV — мисра оп.   [5] K, VI — چه دانی تو ای نیک دل   [6] IV — бб. 1098—1101 оп.
[7] K, I, VI — آید   [8] K — بدوبر   [9] K, I, VI — بسازی   [10] K, I, VI — باسب   [11] VI — آیم
[12] I, VI — ننگ   [13] IV — мисра оп.   [14] K, I, VI — و از   [15] Л — و оп.   [16] K — چنین
I, VI — بُد این   IV — برین   [17] I, IV, VI — بدین   [18] K — نه چشمی بدید و نه گوشی شنید
[19] VI — ازو   [20] K — ما   [21] I — بپالود   VI — دل ما ز کینه برآسود   [22] VI — ازو   [23] K — شده
VI — سرو   [24] Л — و оп.   [25] I, IV — گدازنده   [26] Л — و оп.   [27] K — گرم و گداز   [28] K, I, IV —
و доб.   [29] K — (sic!) پولاد   [30] Л — و оп.   [31] K, I, IV, VI — جدا   [32] K, I, IV — حلقه و
[33] K, I, IV, VI — ازان   [34] K, VI — доб.:

پر از مهر جان و دل هر دوان * کنان آفرین هر دو بر پهلوان

تهمتن بفرمود شستن سرش * یکی جامه پوشید نو بر[1] برش[2]
ازان پس چو[3] گرگین بنزدیک اوی * بیامد بمالید بر خاک روی
ز کردار بد پوزش آورد پیش * بپیچید زان[4] خام کردار[5] خویش
دل بیژن از[6] کینش آمد براه * مکافات ناورد پیش[7] گناه
شتر بار کردند و اسبان بزین * بپوشید رستم سلیح گزین
نشستند بر باره[8] ناماوران[9] * کشیدند شمشیر و گرز گران
گسی کرد بار و برآراست کار * چنان چون بود در خور کارزار
بشد با بنه اشکش تیز هوش * که دارد سپه‌را بهر جای گوش[10]
ببیژن بفرمود رستم که شو * تو با اشکش و با منیژه برو
که ما امشب از کین افراسیاب * نیابیم آرام و[11] نه خورد و خواب[12]
یکی کار سازم کنون بر درش * که فردا بخندد برو کشورش[13]
بدو[14] گفت بیژن منم پیش رو * که از من همی کینه سازند[15] نو
برفتند با رستم آن[16] هفت گرد * بنه اشکش تیزهش‌را سپرد
عنانها فگندند بر پیش زین * کشیدند یکسر[17] همه تیغ کین[18]

I, IV — доб.:

پر از غم نشستند هر دو جوان * همی یاد کردند بر پهلوان

[1] I, IV — در [2] K, VI — اندر خورش [3] K, VI — پس آنگاه [4] K, I, IV, VI — ازان [5] K, VI — بیهده کار [6] Л — ز (нарушен размер). [7] K — پیشش [8] I — رخش K, IV, VI — نشست از بر رخش و [9] K — گرزگران I — کنداوران [10] I, IV — доб.:

بپیش اندرون کاروان و بنه * سپه‌را همی برد او یکتنه

[11] K, VI — نه آرام گیرم I, IV — نه آرام یابیم و [12] K, VI — نه خواب I, IV — خور و خواب [13] K, I, IV — لشکرش VI — بجنگ آید آن لشکرش K, VI — доб.:

ضعیفی تو از رنج و زندان و بند * نشاید برزم این تن دردمند

VI — далее доб.:

جهانرا بسازم برو بر سیاه * ببرم سرشرا برم نزد شاه
تو رو با منیژه که با رستخیز * برآرم ز توران بشمشیر تیز

[14] I, IV — چنین [15] K — سازید [16] I, IV — این [17] K, I, IV, VI — گردان [18] VI — б. оп.; доб. заголовки: Л — رزم رستم زال با افراسیاب I — شبیخون کردن رستم با گردان بر در خانه افراسیاب IV — شبیخون کردن رستم در ایوان افراسیاب VI — شبیخون بردن رستم و بیژن بر سر افراسیاب

بشد تا بدرگاه افراسیاب بهنگام سستی و آرام و[1] خواب[2]
برآمد ز ناگه ده و دار وگیر[3] درخشیدن تیغ و باران تیر[4]
سرانرا بسی[5] سر جدا شد ز تن پر از خاک ریش[6] و پر از خون دهن[7]
ز دهلیز در[8] رستم آواز داد که خواب تو خوش باد و گردانت شاد[9]
بخفتی تو بر گاه[10] و بیژن بچاه مگر باره[11] دیدی ز[12] آهن براه
منم رستم زابلی پور زال نه هنگام خوابست و آرام و هال[13]
شکستم در بند[14] زندان تو که سنگ[15] گران بد نگهبان تو
رها شد سر و پای بیژن ز بند بداماد بر کس نسازد گزند
ترا رزم و کین سیاوخش بس بدین[16] دشت گردیدن[17] رخش بس[18]
همیدون[19] برآورد بیژن خروش که ای ترک بد گوهر تیره هوش[20]
براندیش[21] زان[22] تخت[23] فرخنده جای[24] مرا[25] بسته در پیش کرده بپای[26]
همی رزم جستی[27] بسان پلنگ مرا دست بسته بکردار سنگ
کنونم گشاده بهامون ببین که با من نجوید ژیان[28] شیر کین[29]

---

[1] I, IV — آسایش و گاهِ   [2] VI — б. оп.; I, IV — доб.:

بزد دست و بگسست مسمار و بند * چو شیر ژیان خویشتن را فگند

[3] Л — برآمد که بندد ده و گیر و دار   I, IV — بیامد ز هر سو ده و دار و گیر   [4] Л — چنان چون بود رسم درکارزار   [5] I, IV, VI — همه   [6] I, IV, VI — چنگ   [7] K, VI — б. оп.   [8] K, I, IV, VI — دهلیز او   [9] IV — که خواب خوشت بر تو ناساز باد   [10] VI — بر گاه خفتی   [11] VI — یاره   [12] K, I, IV, VI — از   [13] I, IV, VI — گاه نهال   [14] K, VI — در و بند   I, IV — در و بند و   [15] I — سنگی   [16] I, IV, VI — برین   [17] I — گردید پی   IV, VI — کردی پی   [18] K, I, IV, VI — доб.:

که بر جان بیژنت آمد شتاب * دلت خیره بینم همی سر بخواب

[19] K, I, IV, VI — چنین هم   [20] K, VI — خیره گوش   [21] VI — بداندیشی   [22] K, I, IV, VI — ازان   [23] VI — доб. و   [24] Л — جا   [25] VI — سرا   [26] Л — بپا   [27] IV — جستم   [28] K — نیاید همی   [29] K — доб.:

درآمد گه خنجر و دار و گیر * درخشیدن تیغ و باران تیر

VI — доб.:

بزد دست بر[1] جامهٔ افراسیاب * که جنگ[2] آوران را ببستست[3] خواب
بفرمود زان پس که گیرند راه * بدان نامداران جوینده گاه[4]
ز هر سو خروش[5] تکاپوی خاست * ز خون ریختن بر درش جوی خاست[6]
هر آنکس که آمد ز توران سپاه[7] * زمانه تهی ماند زو[8] جایگاه
گرفتند بر کینه جستن شتاب * ازان خانه بگریخت افراسیاب[9]
بکاخ اندر آمد خداوند رخش * همه فرش و دیبای[10] او کرد بخش
پری چهرگان سپهبد پرست * گرفته همه دست گردان[11] بدست
گرانمایه اسبان و زین پلنگ[12] * نشانده گهر در جناغ خدنگ[13]
ازان پس ز ایوان[14] ببستند بار * بتوران نکردند[15] بس روزگار
ز بهر بنه تاخت اسبان بزور * بدان تا نخیزد ازان کار شور
چنان رنجه بد رستم از رنج راه[16] * که بر سرش بر درد بود از کلاه[17]
سواران ز بس رنج و اسبان زتگ * یکی را بتن بر نجنبید رگ[18]
بلشکر فرستاد رستم پیام * که شمشیر کین برکشید از[19] نیام
که من بیگمانم[20] کزین پس بکین * سیه گردد از سمّ اسبان زمین
گشن[21] لشکری سازد افراسیاب * بنیزه بپوشد[22] رخ آفتاب

کنون وقت و هنگام کین جستن است * بخون تیغ را وعدهٔ شستن است

K, VI — доб. далее пропущенный б. 1127.

[1] VI — در [2] K, I, IV — رزم [3] K, I, VI — ببستند IV — ببردست [4] K, I, IV — б. оп. и вместо него дают:

برایشان ز هر سو بگیرید راه * که جوید نگین و که خواهد کلاه

I, IV — доб. далее:

ز لشکر هر آنکس که آنجا شدند * همه خسته و کشته باز آمدند

VI — б. оп. [5] K, I, IV — доб. و [6] VI — б. оп. [7] K, VI — ز ترکان براه [8] K, I, IV — ازو [9] K — б. помещен после б. 1145. [10] K, I, IV — آلات [11] K — همه دست گردان گرفته [12] K, VI — برزین پلنگ I, IV — بزین خدنگ [13] Л — حنای خدنگ I, IV — چناق پلنگ [14] K, VI — از ایوان ببستند و بردند I, IV — از ایوان پیران ببستند بار [15] K, VI — نبودند [16] K — شد پهلوان سپاه VI — چنان تفته آمد بنزد سپاه [17] K, VI — کجا بر سرش بود رنج از کلاه [18] I, IV — б. оп. [19] IV — ماند اندر [20] K — بدگمانم [21] VI — کنون [22] I, IV — برآرد

برفتند یکسر سواران جنگ — همه رزم‌را[1] تیز کردند چنگ
همه[2] نیزه‌داران زدوده سنان — همه[2] جنگ‌را گرد کرده عنان[3]
منیژه نشسته بخیمه درون — پرستنده بر[4] پیش او[5] رهنمون
یکی داستان زد تهمتن بروی[6] — که گر می بریزد[7] نریزدش بوی
چنینست رسم[8] سرای سپنج[9] — گهی ناز و نوش و گهی درد و رنج[10]
چو خورشید سر برزد[11] از کوهسار — سواران توران[12] ببستند بار
بتوفید شهر و برآمد خروش — تو گفتی همی کر کند[13] نعره گوش[14]
بدرگاه افراسیاب آمدند — کمر بستگان بر درش صف زدند
همه یکسره جنگ‌را[15] ساخته — دل از بوم و آرام[16] پرداخته
بزرگان توران[17] گشاده کمر — بپیش[18] سپهدار[19] بر خاک سر
همه جنگ[20] را پاک بسته میان — همه دل پر از کین ایرانیان[21]
کز اندازه بگذشت مارا سخن — چه افگند باید[22] بدین[23] کار بن
کزین ننگ بر شاه و گردنکشان[24] — بماند ز کردار بیژن نشان[25]
بایران بمردان ندانندمان[26] — زنان کمر بسته خوانندمان
برآشفت پس شه[27] بسان پلنگ — ازان پس بفرمودشان ساز جنگ[28]
بپیران بفرمود تا بست کوس — که بر ما ز ایران همین بد[29] فسوس

---

1 K, I, IV, VI — جنگ‌را 2 IV — همی 3 K, I, IV, VI — доб.:
نگهبان دیده برآمد ز دور * همی دید راه سواران تور
доб. заголовки: Л — لشکر کشیدن افراسیاب از دنبال رستم IV — رزم رستم زال با افراسیاب VI — آمدن افراسیاب بر پی رستم 4 I, IV, VI — در 5 I, IV — با 6 K, I, IV, VI — بدوی
7 K, I, IV — که گر مشک ریزد 8 K, VI — کار 9 VI — سپنجی سرای 10 VI — بد و نیک‌را
11 K, I, IV, VI — بر زد سر 12 Л, K, VI — ترکان 13 I, IV — شد از او بود رهنمای
14 K — б. оп. 15 K, VI — جنگ‌را یکسره 16 K, VI — بوم و بر پاک I, IV — ازجای 17 IV — ترکان 18 I, IV — ز پیش 19 K — جهاندار 20 I, IV — سوگ 21 VI —
نهادند و از جای برخاستند * زبانرا بگفتن بیاراستند
22 I, IV — خواهی 23 I, IV, VI — برین 24 K, I, VI — ما جاودان IV — تا جاودان 25 I, IV — نابخردان 26 K, IV, VI — ندارندمان 27 K, I, IV — مهتر VI — رستم 28 K, I, IV, VI — وزان پس — همین بس IV — بس است این I — کزان کارش آمد شگفتی 29 K — ننگ‌را ساز فرمود جنگ
VI — که بر ما از این ننگ باشد

بزد نای رویین بدرگاه شاه — بجوشید در[1] شهر توران سپاه[2]
پلان صف کشیدند بر در[3] سرای[4] — خروش آمد از[5] بوق و[6] هندی درای
سپاهی ز توران بدان مرز[7] راند — که روی زمین[8] جز بدریا نماند[9]
چو از دیدگه دیدبان بنگرید — زمین را چو دریای جوشان بدید[10]
بر رستم آمد که بسیچ کار — که[11] گیتی سیه شد ز گرد سوار
بدو گفت ما زین نداریم باک — همی جنگ را برفشانیم خاک[12]
بنه با منیژه گسی کرد و بار — بپوشید خود جامهٔ کارزار
ببالا برآمد سپه را بدید[13] — خروشی چو شیر ژیان برکشید[14]
یکی داستان زد سوار دلیر — که روبه چه سنجد بچنگال شیر[15]
بگردان جنگاور[16] آواز کرد — که پیش آمد امروز ننگ و[17] نبرد
کجا تیغ و ژوپین زهر آبدار[18] — کجا نیزه و گرزهٔ گاوسار
هنرها کنون کرد باید پدید — برین دشت بر کینه باید[19] کشید[20]
برآمد خروشیدن کرّنای — تهمتن برخش[21] اندر آورد پای[22]
ازان کوه سر سوی[23] هامون کشید — چو لشکر بتنگ اندر آمد پدید
کشیدند لشکر بران پهن جای[24] — بهر سو ببستند ز[25] آهن سرای[26]
بیاراست رستم یکی رزمگاه — که از گرد اسبان هوا[27] شد سیاه[28]
ابر میمنه اشکش و گستهم — سواران بسیار[29] با او بهم
چو رهّام و چون زنگه بر[30] میسره — بخون داده مر[31] جنگ را یکسره[32]

---

[1] I — بر [2] K, VI — چو دریا بیامد ز هر سو سپاه [3] K — پیش [4] VI — پیشش بپای [5] IV — و [6] IV — و оп. [7] VI — دشت [8] I — زمان [9] K — б. оп. [10] K, VI — جوشنده دید I, IV — خروشی چو شیر ژیان برکشید [11] IV — ز [12] I — доб. заголовок: باز گشتن رستم بایران بفیروزی [13] I, IV, VI — سپه بنگرید [14] I, IV — جهانرا چو دریای جوشنده دید и доб. б. 1184. [15] VI — бб. 1177—1180 оп. [16] K — گردنکش VI — دگر باره [17] K, I, IV, VI — آن روزگار [18] K, I, IV, VI — آهن گذار [19] I, IV — دشت کینه بباید [20] K, VI — مرین جنگ را پیش باید دوید [21] VI — باسب [22] K — бб. 1181—1184 оп. [23] I, IV — کوه رستم به [24] VI — دشت [25] I, IV — از [26] VI — راه گذشت и обратный порядок мисра. [27] I, IV, VI — جهان [28] IV — б. оп. (см. прим. к б. 1176). [29] VI — بیدار [30] VI — فرهاد و زنگه ابر [31] I, IV, VI — زبون داشت آن [32] K — бб. 1185—1189 оп.

خود و بیژن گیو در قلبگاه نگه‌دار[1] گردان و پشت سپاه
پس پشت لشکر کُه بیستون حصاری ز شمشیر پیش اندرون[2]
چو افراسیاب آن سپه را بدید که سالارشان رستم آمد پدید[3]
غمی گشت و پوشید[4] خفتان جنگ سپه را بفرمود کردن درنگ
برابر بآیین[5] صفی[6] برکشید هوا نیلگون شد زمین ناپدید
چپ لشکرش را بپیران سپرد سوی راستش را بهومان[7] گرد
بگرسیوز و شیده قلب سپاه[8] سپرد و همی کرد هر سو نگاه[9]
تهمتن همی گشت گرد سپاه ز[10] آهن بکردار کوهی سیاه
فغان کرد کای ترک شوریده بخت که ننگی تو بر[11] لشکر[12] و تاج و تخت
ترا چون سواران دل جنگ[13] نیست ز گردان لشکر ترا ننگ نیست[14]
که چندین بپیش[15] من آیی بکین بمردان و اسبان بپوشی زمین
چو در جنگ لشکر شود تیز چنگ[16] همی[17] پشت بینم ترا سوی جنگ[18]
ز دستان تو نشنیدی آن داستان که دارد بیاد از گه[19] باستان
که شیری نترسد ز یک دشت گور ستاره نتابد چو تابنده[20] هور
بدرّد دل و گوش غرم سترگ اگر بشنود نام چنگال گرگ
چو اندر هوا باز گسترد پر بترسد ز چنگال او کبک نر
نه روبه شود ز آزمودن دلیر نه گوران بسایند[21] چنگال شیر
چو تو کس[22] سبکسار خسرو مباد چو باشد دهد پادشاهی بباد[23]
بدین[24] دشت و هامون[25] تو از دست من رهایی نیابی بجان و بتن

---

[1] I, IV, VI — نگهبان [2] VI — восстанавливает бб. 1177—1180. [3] VI — که رستم بقلب
[4] K — برابر بر آیین — I, IV وزانپس بپوشید — شد بپوشید [5] K, I, IV — اندرون نارمید
میمنه نیز هومان — IV راستش جای هومان — [6] K — سپه [7] K, I, VI — بر ایران سپاهش — VI
[8] I, IV — که هر دو سوی قلب دارند راه — [9] K — سرخه فرمود شاه — VI سرخه سالار گاه
[10] K, VI — در [11] K — با [12] I, IV, VI — کشور [13] K — که دارند قلب سپه را نگاه — VI
[14] K — چنگ تیز — [15] VI — بنزد [16] VI — همیشه یکی کار تو نغز نیست — دل و مغز
[17] I, IV — همه [18] K — б. оп.; VI — همه روی دارد بسوی گریز [19] I, IV — از که برگوید
[20] K, I, IV — نتابد فراوان ستاره چو — گفته [21] K — بکاوند [22] K, I, IV — دلیرو [23] IV —
доб. заголовок: رزم افراسیاب با رستم بانبوه VI — б. оп. [24] K, I, IV — برین [25] IV —
اکنون — VI هومان

چو این[1] گفته[2] بشنید ترک دژم   بلرزید و بر زد یکی تیز[3] دم
برآشفت کای[4] نامداران تور   که این[5] دشت جنگست گر جای[6] سور
بباید کشیدن درین رزم رنج   که بخشم شمارا بسی تاج و گنج[7]
چو گفتار سالارشان شد بگوش   ز گردان لشکر برآمد خروش
چنان تیره‌گون شد ز گرد[8] آفتاب   که[9] گفتی همی غرقه ماند در[10] آب
ببستند[11] بر پیل[12] رویینه خم   دمیدند شیپور با گاودم[13]
ز جوشن یکی بارهٔ آهنین   کشیدند گردان بروی زمین[14]
بجوشید[15] دشت و بتوفید[16] کوه   ز بانگ سواران هر دو گروه
درفشان[17] بگرد اندرون تیغ تیز   تو گفتی برآمد همی[18] رستخیز
همی گرز بارید[19] همچون تگرگ   ابر جوشن و تیر و بر[20] خود و ترگ
و زان رستمی[21] اژدهافش[22] درفش   شده روی خورشید تابان بنفش
بپوشید روی هوا گرد پیل[23]   بخورشید گفتی براندود نیل[24]
بهر[25] سو که رستم برافگند[26] رخش   سرانرا سر از تن[27] همی کرد بخش
بچنگ اندرون گرزهٔ گاوسار   بسان هیونی گسسته مهار
همی کشت و می‌بست در رزمگاه   چو بسیار کرد از بزرگان تباه[28]
بقلب[29] اندر آمد بکردار گرگ   پراگنده کرد آن سپاه[30] بزرگ
برآمد چو باد آن سرانرا ز جای   همان بادپایان فرخ همای(؟)[31]
چو گرگین و رهّام و فرهاد[32] گرد   چپ لشکر شاه توران ببرد[33]

[1] VI — آن [2] I — گفت [3] VI — سرد [4] VI — بر [5] K, I, IV — بدین [6] K — یا جای I, IV — یا بزم و VI — یا جنگ [7] K, I, IV, VI — б. оп. [8] K, VI — رخ [9] I, IV — تو [10] I, IV — همی ماند غرق اندر [11] I, IV — فروکوفت [12] VI — برآمد همی بانگ [13] K — б. оп. [14] I, IV, VI — برآن دشت کین [15] I, IV, VI — بجنبید [16] VI — بنالید [17] I, IV — درخشان [18] I — یکی VI — مگر [19] K — یکی گرز پولاد I, IV, VI — همی گرز پولاد [20] K, I, IV, VI — ببارید بر جوشن و [21] VI — ازان رستم [22] K — اژدهافش درفشان [23] I, IV — هوارا بتیر VI — هوا ابر تیر [24] I, IV, VI — قیر K — б. оп.; VI — б. стоит после б. 1215. [25] VI — زهر [26] VI — برانگیخت [27] I, IV — سواران [28] K, I, IV, VI — б. оп. [29] K, VI — ز قلب [30] K, VI — گشتند خورد و [31] K, I, IV, VI — б. оп. [32] I, IV, VI — فرهاد و رهام [33] K, I, IV VI — б. переставлен со след. б.

درآمد[1] چو باد اشکش از دست راست — ز گرسیوز[2] تیغزن[3] کینه خواست
بقلب[4] اندرون بیژن تیزچنگ — همی بزمگاه آمدش جای[5] جنگ
سران سواران چو برگ درخت — فرو ریخت از بار[6] و برگشت بخت
همه رزمگه سربسر جوی خون — درفش سپهدار[7] توران[8] نگون
سپهدار[9] چون بخت برگشته دید — دلیران توران[10] همه[11] کشته دید
بیفگند شمشیر هندی ز دست — یکی اسپ آسوده تر[12] برنشست
خود و ویژگان[13] سوی توران شتافت — کز ایرانیان[14] کام و کینه نیافت
برفت از پسش رستم گرد[15] گیر — بباریدبر لشکرش گرز و تیر
دو فرسنگ چون اژدهای دژم[16] — همی مردم آهخت ازیشان بدم[17]
سواران جنگی ز توران[18] هزار — گرفتند زنده پس از[19] کارزار
بلشکرگه آمد[20] ازان رزمگاه — که بخشش کند خواسته بر سپاه[21]
ببخشید و بنهاد بر پیل بار — بپیروزی آمد بر شهریار
چو آگاهی آمد بشاه دلیر — که از بیشه پیروز برگشت شیر
چو[22] بیژن شد[23] از بند و زندان رها — ز بند بداندیش نرّ اژدها
سپاهی ز توران بهم برشکست — همه لشکر[24] دشمنان[25] کرد پست
بشادی[26] بپیش جهان آفرین — بمالید روی و کُلَه[27] بر زمین
چو گودرز و گیو آگهی یافتند — سوی شاه پیروز بشتافتند
برآمد خروش و بیامد[28] سپاه — تبیره زنان برگرفتند راه

---

[1] I, IV — برآمد [2] IV — کرشیوز [3] K, VI — کینه کش [4] I, IV — بچنگ [5] VI — دشت [6] Л — باد I, IV — б. стоит после б. 1221. [7] K, IV — سواران VI — شهنشاه [8] Л — ترکان [9] K, I, IV, VI — جهاندار [10] Л — ترکان [11] K — سواران توران بسی [12] I, IV, VI — آسوده را [13] K, VI — هزیمت شد و I, IV — سرکشان [14] I, IV — ایران همی [15] I, IV, VI — شیر [16] K, VI — دمان [17] K — برفت او همی از پس بدگمان VI — ازانسان برفت از پی بدگمان [18] Л — ترکان [19] VI — پس (از оп.). [20] K, VI — آورد [21] IV — доб. заголовок: هزیمت شدن افراسیاب و رفتن رستم بایران [22] I — و IV — که [23] K, VI — شدش بیژن [24] I, IV — کامهٔ [25] K, VI — بند و زندان او [26] K, I, IV, VI — ز شادی [27] K, VI — فراوان بمالید رخ I, IV — بیامد بمالید رخ [28] IV — برآمد

دمنده[1] دمان گاودم بر درش   برآمد خروشیدن از لشکرش[2]
سپه کرده میدانش[3] اسپان بسم   همه شهر آوای[4] رویینه خم[5]
بیک دست بربسته شیر و پلنگ   بزنجیر[6] دیگر سواران جنگ[7]
گرازان[8] سواران دمان و دنان[9]   بدندان زمین زنده پیلان کنان[10]
بپیش سپاه اندرون[11] بوق و کوس   درفش از پس پشت گودرز و طوس[12]
پذیره شدن پیش پهلو سپاه[13]   بدین[14] گونه فرمود بیدار شاه[15]
برفتند لشکر گروها گروه   زمین شد ز گردان بکردار کوه
چو آمد پدیدار از انبوه نیو   پیاده شد از باره[16] گودرز و گیو[17]
ز[18] اسب اندرآمد جهان پهلوان   بپرسیدش از رنج دیده[19] گوان
برو آفرین کرد گودرز و گیو   که ای نامبردار[20] و سالار نیو
دلیر از تو گردد بهر جای شیر   سپهر از تو هرگز مگرداد سیر
ترا جاودان باد یزدان پناه   بکام تو گرداد[21] خورشید و ماه[22]
همه بنده کردی تو این دوده را   ز تو یافتم پور گم بوده[23] را
ز درد و[24] غمان رستگان توییم   بایران کمر بستگان توییم
بر اسبان نشستند یکسر[25] مهان   گرازان بنزدیک شاه[26] جهان
چو نزدیک شهر جهاندار شاه   فراز آمد آن گرد لشکر پناه[27]

---

1 IV — دمیده 2 K — خروش ازهمه کشورش 3 K — زمین را سپه دید از — VI گشت میدان ز
4 I, IV — ازآواز — VI همه دشت از آواز 5 K — برآمد خروشیدن گاودم 6 I, IV, VI — доб. و 7 K — б. оп.; I, IV, VI — б. стоит после б. 1246. 8 K, VI — جهان از — I, IV — کیان و
9 IV — زنان VI — دمان 10 VI — همه زنده پیلان جهانرا کنان 11 K — بپیش اندرون نالهٔ
12 I, IV, VI — см. прим. к б. 1244. 13 VI — شدش پیش رستم ز راه 14 I, VI — برین 15 I, IV — پیروز شاه K — б. оп. 16 K, I, IV — اسب VI — دور 17 K — доб.:

ازانسان ز درگاه گردان براه * پیاده برفتند خود با سپاه

I, IV — доб.:

بدینسان بزرگان ایران سپاه * پیاده برفتند یکسر براه

VI — доб. вариант этого б. 18 K — از 19 K, VI — بپرسید از رنج دیده I, IV — بپرسیدن رنج دیده 20 K, VI — و оп. 21 K, I, IV, VI — گردنده 22 K, VI — б. стоит после б. 1251. 23 K — کرده 24 K — زیکسر 25 K — یک یک 26 K — بر شهریار I, IV — بدرگاه شاه 27 K, VI — бб. 1257—1258 оп.

پذیره شدش نامدار[1] جهان * نگهدار ایران و شاه[2] مهان
چو رستم بفر[3] جهاندار شاه * نگه کرد کآمد[4] پذیره براه[5]
پیاده شد و برد پیشش[6] نماز * غمی گشته[7] از رنج و[8] راه دراز
جهاندار خسرو گرفتش ببر * که ای دست مردی و جان هنر[9]
تهمتن سبک[10] دست بیژن گرفت * چنانکش ز شاه و پدر بپذرفت[11]
بیاورد و بسپرد و بر پای خاست * چنان پشت[12] خمّیده‌را کرد راست[13]
ازان پس اسیران توران[14] هزار * بیاورد بسته بر شهریار
برو آفرین کرد خسرو بمهر * که جاوید بادا بکام سپهر[15]
خنک زال کش بگذرد روزگار * بماند بگیتی ترا[16] یادگار
خجسته بر و[17] بوم زابل که[18] شیر * همی پرورانند گوان و[19] دلیر
خنک[20] شهر ایران و فرخ گوان * که دارند چون تو یکی پهلوان[21]
وزین هر سه برتر سر و بخت من * که چون تو پرستد همی تخت من[22]
بخورشید ماند همی[23] کار تو * بگیتی پراگنده کردار تو[24]
بگیو آنگهی گفت شاه جهان * که نیکست با کردگارت نهان

---

[1] I, IV — شهریار [2] I, IV — گردان و تاج [3] K, VI — چو نزدیک رفت آن [4] K, VI — از اسب و بردش و آمد [5] K — доб. заголовок: آمدن شاه کیخسرو باستقبال رستم [6] I, IV — همی [7] K — بپرسیدش VI — گشت [8] I, IV — و оп. [9] K, VI — کان مردی و جان هنر I, IV — شاه جهان گفت کای پهلو پرهنر и далее доб. приложение VI. [10] Л — ببیک [11] I, IV — وزان مانده گردان همه در شگفت VI — بپذرفت [12] Л, K — بخت [13] VI — доб.:

سپردش پس اورا بگیو و بشاه * جهاندار نیک اختر نیک خواه

[14] Л — ترکان [15] I, IV, VI — доб.:

سرت سبز باد و دلت شادمان * ابی تو مبادا زمین و زمان [تن زال دور از بد بدگمان — I, IV]

[16] K, IV — بگیتی بماند چو تو [17] Л — و оп. [18] K — خنک شهر زاول که تو نرّه [19] K — سوار I, IV — یلانرا VI — کیانِ [20] I, IV — خوشا [21] K — б. оп. [22] I, IV — доб.:

تویی تاج شاهان و پشت مهان * نخواهیم بی تو زمانی جهان
همان نیمروز تو خالی مباد * که چون تو ندیدست گیتی بداد

[23] K, I, VI — همه [24] K, I, IV, VI — بنیکی بهر جای دیدار تو

که بردست رستم جهان آفرین * بتو داد پیروز پور گزین[1]
گرفت آفرین گیو بر[2] شهریار * که شادان بدی تا بود روزگار
سر رستمت[3] جاودان سبز باد * دل زال فرخ بدو[4] باد شاد
بفرمود خسرو که بنهید خوان * بزرگان برترمنش را[5] بخوان
چو از خوان سالار برخاستند * نشستنگه می بیاراستند[6]
فروزندهٔ مجلس و[7] میگسار * نوازندهٔ چنگ با پیشکار[8]
همه بر سران افسران گران[9] * بزر اندرون پیکر از گوهران[10]
همه رخ چو[11] دیبای رومی برنگ * خروشان ز چنگ و پریزاده[12] چنگ
طبقهای سیمین[13] پر از مشک ناب * بپیش اندرون آبگیری[14] گلاب
همی تافت از[15] فرّ شاهنشهی * چو ماه دو هفته ز سرو سهی
همه پهلوانان خسرو پرست * برفتند ز[16] ایوان سالار مست
بشبگیر چون رستم آمد[17] بدر * گشاده دل و تنگ بسته کمر
بدستوری باز گشتن بجای * همی زد هشیوار با شاه رای
یکی دست جامه بفرمود شاه * گهر[18] بافته با قبا و[19] کلاه
یکی جام پر گوهر شاهوار * صد اسب و صد اشتر بزین و ببار[20]

---

[1] I, IV — доб.:
زمین را ببوسید گیو دلیر * که گیتی مبادا ز رای تو سیر
[2] I, IV — بسی آفرین کرد بر [3] I, IV — برستم سرت [4] VI — بتو [5] I, IV — والامنش را
[6] K — доб. б. 1280. [7] VI — و оп. [8] K — بیامد بایوان گوهر نگار I, IV, VI — با گوشوار [9] VI — افسر از گوهران [10] VI — بزرگان نشستند با گل رخان [11] K, VI — رخان همچو [12] IV, VI — پری چهره [13] K, I, IV, VI — زرّین [14] K — بود و جام I, IV — آبگیر VI — برآمیخته با عبیر و [15] I, IV, VI — زو [16] I, IV, VI — از [17] I, IV — بشبگیر رستم بیامد [18] K, VI — بزر [19] K, IV — قبای [20] I — بزین و صد اشتر ببار IV — бб. 1286—1312 оп. и вместо них дает:
چو خسرو یکی ماه در سیستان * بشادی همی بود همداستان
سر ماه هنگام بانگ خروس * ببستند بر کوههٔ پیل کوس
دو منزل سپهبد جهان پهلوان * همی رفت شادان و روشن روان
جهاندار دستان و برزو بهم * برفتند با شه چو شیر دژم
جهاندار رستم همانجا بماند * خود و نامداران زابل براند

دو پنجه پری‌روی بسته کمر — دو پنجه پرستار با طوق[1] زر
همه پیش شاه جهان کدخدای — بیاورد و کردند یکسر[2] بپای
همه رستم زابلی[3] را سپرد — زمین را ببوسید و برخاست گرد[4]
بسر بر نهاد آن کلاه کیان — ببست آن کیانی کمر بر میان
ابر شاه کرد آفرین و برفت — ره سیستانرا بسیچید[5] تفت
بزرگان که بودند با او بهم — برزم و ببزم[6] و بشادی و غم
بر اندازه‌شان یک بیک هدیه داد — از ایوان خسرو[7] برفتند شاد
چو از کار کردن بپردخت[8] شاه — بآرام بنشست بر[9] پیشگاه
بفرمود تا بیژن آمدش پیش[10] — سخن گفت زان[11] رنج و تیمار خویش
ازان تنگ زندان و رنج زوار[12] — فراوان سخن گفت با شهریار[13]
و زان[14] گردش روزگاران بد — همه داستان پیش خسرو بزد
بپیچید[15] و بخشایش آورد سخت — ز درد و غم دخت گم بوده بخت[16]
بفرمود[17] صد جامه[18] دیبای روم — همه پیکرش[19] گوهر و زرّ[20] بوم
یکی تاج و[21] ده بدره دینار نیز — پرستنده و فرش[22] و هر گونه چیز
ببیژن بفرمود کاین خواسته — ببر سوی ترک روان کاسته
برنجش مفرسا[23] و سردش مگوی — نگر تا چه آوردی[24] اورا بروی
تو با او جهانرا بشادی گذار — نگه کن بدین گردش روزگار
یکی را برآرد بچرخ بلند — ز تیمار و دردش[25] کند بی‌گزند
وزانجاش گردان[26] برد سوی خاک — همه جای بیمست[27] و تیمار و باک

بپایان رسانیدم این داستان * بدانسان که بشنیدم از باستان
چو از رزم برزو بپرداختم * ز گودرز و پیران سخن ساختم

[1] VI — доб. و [2] VI — بپیشش [3] K, I — زاولی [4] K, I, VI — برجست گرد I — доб. заголовок: باز گشتن رستم بزابلستان [5] Л — доб. و [6] K, I — بجنگ و برنج [7] K — شاهی [8] I, VI — پرداخت [9] I, VI — در [10] K, I, VI — آمد بپیش [11] K, I, VI — ازان [12] K — دراز I — کار زوار [13] K — با شه براز I — راند با شهریار [14] K, VI — چه از I — همان [15] I — ببخشود [16] I — تخت [17] K, VI — بیاورد [18] VI — تخت [19] K, VI — پیکر از [20] VI — доб. و [21] VI — و оп. [22] K, I — زرّ [23] K, I — مفرسای VI — مفرمای [24] I, VI — آورد [25] K, VI — رنجش [26] I — گریان [27] K, I, VI — ترسست

هم آنرا که پرورده باشد بناز[1] — بیفگند[2] خیره بچاه نیاز
یکی را ز چاه آورد سوی گاه — نهد بر سرش بر[3] ز گوهر کلاه
جهانرا ز کردار بد[4] شرم نیست — کسی را برش آب و آزرم[5] نیست
همیشه بهر نیک و بد دسترس — و لیکن نجوید خود آزرم کس
چنینست کار[6] سرای سپنج[7] — گهی ناز و نوش و گهی درد و رنج[8]
ز بهر درم تا نباشی بدرد — بی آزار بهتر دل رادمرد[9]
بدین[10] کار بیژن سخن ساختم[11] — بپیران و گودرز پرداختم[12]

---

[1] K, I — پرورد برتر بناز VI — پرورد اورا بناز [2] I — درافگند [3] VI — بر سر او
[4] K, I — ز کردار بدرا جهان [5] K, I, VI — بنزدیکش آزرم [6] K — رسم [7] K, I — سپنجی سرای
[8] K, I — بدو نیک را او بود رهنمای [9] I — доб.:

ز بهر درم تند و بدخو مباش * تو باید که باشی درم گو مباش
کسی کو بگنج و درم ننگرد * همه روز او بر خوشی بگذرد

I, VI — далее доб.:

تمامی بگفتم من این داستان * بدانسان که بشنیدم از باستان

[10] VI — چو از [11] K — ساختیم VI — گودرز و پیران ساختم [12] K — پرداختیم I — доб. приложение VII.

[داستان دوازده رخ[1]]

جهان چون بزاری[2] برآید همی   بد و نیک روزی سر آید همی
چو بستی کمر بر در راه آز   شود کار گیتیت یکسر[3] دراز
بیک روی[4] جستن بلندی سزاست   اگر[5] در میان دم اژدهاست[6]
ودیگر که[7] گیتی ندارد درنگ   سرای سپنجی چه پهن و چه تنگ
پرستندهٔ[8] آز و جویای کین   بگیتی ز کس نشنود[9] آفرین
چو سرو سهی گوژ[10] گردد بباغ   بدو بر[11] شود تیره روشن چراغ
کند برگ پژمرده و بیخ سست   سرش سوی پستی گراید نخست
بروید[12] ز خاک و شود باز خاک   همه جای ترسست و تیمار و باک
سر مایهٔ مرد سنگ و خرد   ز گیتی[13] بی‌آزاری[14] اندر[15] خورد
در دانش و آنگهی راستی   گزین دو نیابی روان کاستی[16]
اگر خود[17] بمانی بگیتی دراز   ز رنج تن آید برفتن نیاز
یکی[18] ژرف دریاست بن ناپدید   در گنج رازش ندارد کلید[19]

---

[1] Л — گفتار اندر رزم دوازده رخ K, VI — داستان جنگ دوازده رخ I — داستان گودرز با پیران IV — گفتار اندر داستان رخان گوید IV — бб. 1—10 оп. [2] K — براری I — برانی [3] K — کوتاه بر تو VI — گیتی ابر تو [4] VI — روز [5] I — دگر [6] K —
همه نیکویی کرد و پس راستی * گزین دو نگیرد کسی کاستی
[7] I — چو VI — ولیکن [8] K — سزایندهٔ [9] K — بگیتی نیابد ز کس [10] I — کژ [11] K, I, VI — بروبر [12] I, IV — برآید [13] I — بگیتی [14] IV — بی آزارگی [15] K, VI — بی آزاری و راستی در [16] K, I, IV, VI — б. оп. [17] I, IV — تو [18] Л — اگر [19] I — б. оп.

اگر[1] چند یابی[2] فزون بایدت — همان خورده[3] یک روز بگزایدت[4]
سه چیزت بباید کزان[5] چاره نیست — وز و[6] بر سرت نیز[7] پیغاره نیست
خوری گر[8] بپوشی وگر[9] گستری — سزد گر بدیگر سخن ننگری
چو زین[10] سه گذشتی همه رنج و آز — چه در آز پیچی چه اندر نیاز[11]
چو دانی که بر تو نماند جهان — چه پیچی تو زان جای نوشین روان[12]
بخور آنچ داری و بیشی[13] مجوی — که از آز کاهد همی[14] آبروی[15]

* * *

دل شاه ترکان چنان کم شود — همیشه برنج[16] از پی آز بود
ازان[17] پس که برگشت زان[18] رزمگاه — که رستم برو کرد گیتی سیاه[19]
بشد تازیان تا بخلّخ[20] رسید — بننگ از کیان شد سرش[21] ناپدید
بکاخ اندر آمد پر آزار دل — ابا کاردانان هشیار دل
چو پیران و گرسیوز[22] رهنمون — قراخان و چون شیده و[23] گرسیون
بر ایشان همه داستان[24] برگشاد — گذشته سخنها همه[25] کرد یاد
که تا بر نهادم بشاهی کلاه — مرا گشت خورشید و[26] تابنده[27] ماه
مرا بود بر مهتران دسترس — عنان مرا برنتابید کس
ز هنگام رزم[28] منوچهر باز — نبد دست ایران بتوران دراز

---

[1] K—ازو [2] VI—داری [3] K—قوت [4] VI—یکروزه نزد ایدت [5] I, IV—کزو [6] K, VI—وزان [7] K, I, IV, VI—نیز بر سرت [8] I, IV, VI—یا [9] K, I, IV—یا [10] K, IV, VI—کزین [11] I — бб. 16—18 оп.; IV — бб. 17 и 18 оп.; I, IV — вместо этих бейтов дают:
چنین است این گنبد تیز گرد * گهی شادمانی دهد گاه درد
VI—بآزار پیچی و اندر نیاز [12] K, VI—چه رنجانی از آز جان و روان [13] K, VI—فزونی
[14] K—همه [15] Л, K, I, IV, VI—доб. заголовок: آغاز داستان [16] K, I, IV—بدرد [17] K, VI—وزان
[18] K, I, IV, VI—ازان [19] IV — доб. известный эпизод «Барзӯ-нāма» (برزو نامه) из 4400 бейтов.
[20] K, VI—بلخلغ [21] I, IV, VI—سر شده [22] IV—کرشیوز [23] IV—شیدهٔ [24] K—راز دل VI—رازها [25] K, I, IV, VI—همی [26] Л, I, IV—و оп. [27] I, IV—تابان و [28] K—زو و VI—شاه

شبیخون کند[1] تا در خان من[2]   از ایران بیازند[3] بر جان من[4]
دلاور شد آن مردم نادلیر   گوزن[5] اندر آمد ببالین شیر
برین[6] کینه گر کار سازیم زود   وگر نه برآرند زین[7] مرز[8] دود
سزد گر کنون گرد این کشورم   سراسر فرستادگان گسترم
ز ترکان[9] وز[10] چین هزاران هزار   کمر بستگان از در کارزار
بیاریم[11] بر گرد[12] ایران سپاه   بسازیم هر سو یکی[13] رزمگاه[14]
همه موبدان رای هشیار خویش[15]   نهادند با گفت[16] سالار خویش
که ما را ز جیحون بباید گذشت   زدن کوس شاهی[17] بران[18] پهن دشت
بآموی[19] لشکرگهی ساختن   شب و روز ناآسودن از تاختن
که آن جای[20] جنگست و خون ریختن   چه با گیو و با[21] رستم آویختن[22]
سرافراز گردان گیرنده شهر   همه تیغ کین[23] آب داده بزهر
چو افراسیاب آن سخنها شنود   برافروخت از بخت[24] و شادی نمود
ابر پهلوانان و بر موبدان   بکرد آفرینی برسم ردان
نویسندهٔ نامه را پیش خواند   سخنهای بایسته چندی[25] براند
فرستادگان خواست از انجمن   بنزدیک فغفور و شاه ختن
فرستاد نامه بهر کشوری   بهر نامداری و[26] هر مهتری[27]

---

1 K, I, IV, VI — کنون 2 K — باد فرجام ما 3 K — بتازند IV — بیازید VI — بیارند
4 K — ما и доб.:

یکی قطره ابرش چو پیکان من * بخستند ازیشان همی جان من

IV — доб.:

تو دیدی که از بهر بیژن چه کرد * درین بوم ما رستم آن دیو مرد

5 VI — کنون 6 K, VI — بدین 7 K, I, IV, VI — ازین 8 I — رزم 9 VI — توران 10 K, I, VI — و از 11 K — بسازیم I, IV — بیارم VI — بتازیم 12 I, IV — همه گرد 13 K — بر هر سویی VI — ازهرسویی 14 I, IV — برگردشان کینه گاه 15 IV — پیش 16 I, IV — درپیش 17 K — خسرو 18 I, VI — دران 19 K — بدان مرز 20 VI — هنگام 21 I, IV — ابا گیو و با VI — با — оп. 22 IV — آمیختن VI — برآمیختن 23 K — بپیکان جنگ I, VI — نهنگان جنگ IV — بهنگام جنگ 24 K, I, VI — تخت 25 K, I, IV — سخن هر چه بایست با او VI — سخن آنچه بایست 26 IV — نامداران VI — (так!) بد هر بزرگی 27 K — б. оп.

سپه خواست کاندیشهٔ جنگ داشت ز بیژن بدان[1] گونه دل تنگ داشت[2]
دو هفته بر آمد ز چین و ختن ز هر کشوری شد سپاه[3] انجمن
چو دریای جوشان زمین بردمید چنان شد که کس روز روشن[4] ندید[5]
گله هرچ بودش ز اسبان[6] یله بشهر اندر آورد یکسر گله
همان گنجها کز گه تور[7] باز پدر بر پسر بر همی داشت راز
سر بدرها را گشادن گرفت شب و روز دینار دادن گرفت
چو لشکر سراسر شد آراسته بدان بینیازی شد از[8] خواسته
ز گردان گزین کرد پنجه هزار همه رزم جویان سازنده کار
بشیده[9] که بودش نبرده پسر ز گردان[10] جنگی برآورده سر
بدو[11] گفت کین لشکر سرفراز[12] سپردم ترا راه خوارزم ساز
نگهبان[13] آن مرز[14] خوارزم باش همیشه کمر بستهٔ رزم باش
دگر پنجه از نامداران چین بفرمود تا کرد پیران گزین[15]
بدو[16] گفت تا شهر ایران برو همان رخت[17] و مه تخت[18] سالار نو[19]
در آشتی هیچ گونه مجوی سخن جز بجنگ[20] و بکینه مگوی
کسی کو برد آب و آتش بهم ابر هر دوان[21] کرده باشد ستم
دو پرمایه بیدار و[22] دو پهلوان یکی پیر و با هوش[23] و دیگر جوان
برفتند با پند افراسیاب بآرام[24] پیر و جوان بر[25] شتاب

---

1 K, VI — همیشه برآن 2 I, IV — бб. 44—45 оп. 3 K, VI — از اطراف ترکان شدند
4 I, IV — روی هامون 5 I — б. помещен после б. 49. 6 K — ترکان 7 K, VI — (так!) توژ
8 K — (так) ازین VI — همه بینیاز ز هر بینیازی 9 K — چو شیده 10 K, I, IV, VI — شیران
11 K, I, IV — چنین 12 K, I, IV, VI — رزمساز 13 I, IV — نگهدار 14 K — هم اکنون نگهبان
15 I, IV — вместо б. 55 доб.:

بیاورد پنجه هزار دگر * همه کینه جویان بسته کمر
بپیران ویسه سپرد آنگهی * که بنشست بر تخت شاهنشهی

16 VI — برو 17 Л — تخت 18 Л — بخت T — بنه تخت بر تخت 19 K, VI — نگون کن 20 K — بگرز VI — بتیغ 21 K, I, IV — برین هر دو بر 22 K, I, IV — و оп.; VI — بیدار دل 23 K — یکی پیر سر بود I, IV — هوشور پیر VI — پر خرد پیر 24 I, IV — بر آرام 25 K — با IV — پر

ابا ترگ[1] زرّین و کوپال و تیغ خروشان بکردار غرنده میغ
پس آگاهی آمد بپیروز شاه که آمد ز توران بایران سپاه
جفا پیشه بد گوهر افراسیاب ز کینه نیابد شب و روز[2] خواب
برآورد خواهد همی سر ز ننگ[3] ز هر سو فرستاد لشکر بجنگ[4]
همی زهر ساید بنوک سنان که تابد مگر سوی ایران عنان[5]
سواران جنگی[6] چو سیصد هزار بجیحون همی کرد خواهد گذار
سپاهی که هنگام ننگ و نبرد ز جیحون بگردون برآورد[7] گرد
دلیران بدرگاه افراسیاب ز بانگ تبیره نیابند خواب
ز آوای[8] شیپور و زخم[9] درای تو گویی[10] برآید همی دل[11] ز جای
گر آید بایران بجنگ آن سپاه هژبر دلاور نیابد براه[12]
سر مرز توران[13] بپیران سپرد سپاهی فرستاد با او نه خرد[14]
سوی مرز[15] خوارزم پنجه هزار[16] کمر بسته رفت از در کارزار
سپهدارشان شیده شیردل کز آتش ستاند بشمشیر دل
سپاهی بکردار پیلان مست که با جنگ ایشان شود کوه پست
چو بشنید گفتار کاراگهان پر اندیشه بنشست شاه[17] جهان
بکاراگهان[18] گفت کای بخردان من ایدون شنیدستم از موبدان
که چون ماه[19] ترکان[20] برآید بلند ز خورشید ایرانش آید گزند
سیه مار کورا سر آید[21] بکوب ز سوراخ پیچان[22] شود سوی چوب
چو خسرو بپیداد کارد درخت بگردد برو[23] پادشاهی و تخت[24]

---

[1] K — کوس I — زنگ IV — رنگ [2] K — شب آرام و I, IV — شب تیره VI — نیابد شب
و روز آرام و [3] I, IV — شور جنگ [4] K — فراز آمد از هر سویی ساز جنگ I, IV — فراز آمد
از هر سویی جنگ تنگ VI — ز هر کشوری لشکر آرد بجنگ [5] VI — ایرانیان [6] K — توران
[7] K, I, IV — برآرند [8] K, I, IV, VI — وز آواز [9] K — بانگ [10] I, IV — گفتی [11] K — برآید
همی دل تو گویی [12] I, IV — نیابند راه [13] K — ایران [14] IV — доб. заголовок: فرستادن
افراسیاب لشکر بمرزهای ایران بجنگ [15] K, I, IV, VI — شهر [16] I, IV — جنگی سوار
[17] I, IV — شد شهریار [18] I, IV — پس آنگه چنین [19] IV — شاه [20] I — توران [21] I, IV —
چون سر برارد [22] I, IV — پر خون [23] K, VI — ازو [24] I, IV — б. оп.; T — بخت

همه موبدانرا بر خویش خواند[1] — شنیده سخن پیش ایشان براند
نشستند با شاه ایران براز — بزرگان فرزانه و[2] رزمساز
چو دستان سام و[3] چو گودرز و گیو — چو شیدوش و فرهاد و رهّام نیو
چو طوس و چو رستم یل پهلوان — فریبرز و شاپور شیر دمان[4]
دگر بیژن گیو با[5] گستهم — چو گرگین و چون زنگه و[6] گژدهم
جزین نامداران لشکر همه — که بودند شاه جهانرا رمه
ابا پهلوانان چنین گفت شاه — که ترکان همی رزم[7] جویند و گاه
چو دشمن سپه کرد و[8] شد تیزچنگ — بباید بسیچید مارا بجنگ
بفرمود تا بوق با گاودم[9] — دمیدند و[10] بستند رویینه خم
از ایوان بمیدان خرامید شاه — بیاراستند از بر پیل گاه[11]
بزد مهره در[12] جام[13] بر پشت پیل — زمین را تو گفتی براندود نیل[14]
هوا نیلگون شد زمین رنگ رنگ[15] — دلیران لشکر بسان پلنگ[16]
بچنگ اندرون گرز و دل پر ز کین — ز گردان چو دریای جوشان زمین[17]
خروشی برآمد ز درگاه شاه — که ای پهلوانان ایران سپاه[18]
کسی کو بساید عنان و رکیب — نباید که یابد[19] بخانه شکیب[20]
بفرمود کز روم وز[21] هندوان — سواران جنگی گزیده[22] گوان
دلیران گردنکش از تازیان — بسیچیدهٔ جنگ[23] شیر ژیان

---

[1] I, IV—پس آنگه همه موبدانرا بخواند [2] I, IV—فرزانهٔ [3] K—چو دستان و رستم [4] K, VI—

چو طوس سرافراز نوذر نژاد * فریبرز کاوس و فرخ قباد

б. переставлен со след. б.; I, IV — б. оп. [5] I, IV—بیژن و اشکش و [6] K—وزنگه ابا [7] K—تاج [8] I, IV—ساخت [9] K, I, IV, VI—تا بردرش گاو دم [10] I—و оп. [11] I, IV—آن سران سپاه б. переставлен со след. б. [12] I, IV—بر [13] K—مهره و کوس [14] K—ازو بانگ بر شد فزون از سه میل [15] K, VI—نیل رنگ [16] I, IV — б. оп.; доб. заголовки: I—رفتن گودرز بجنگ پیران ویسه IV—آگاه شدن کیخسرو از افراسیاب و لشکر فرستادن بمرزهای توران [17] I, IV — б. оп. [18] I, IV—بیاراستند از برپیل گاه [19] K—دارد I, IV—باشد [20] I, IV — б. помещен после б. 97. [21] I, IV—واز [22] K, VI—جنگ آوران و I, IV—جنگ و مبارز [23] K, VI—بسیچیده بر I, IV—بسیچند هر یک چو

کمر بسته خواهند[1] سیصد هزار / ز دشت سواران نیزه گزار[2]
هر آنکو چهل روزه‌را نزد[3] شاه / نیاید نبیند[4] بسر بر کلاه
پراگنده بر گرد کشور[5] سوار / فرستاده با نامهٔ شهریار
دو هفته برآمد بفرمان شاه / بجنبید[6] در پادشاهی سپاه
ز لشکر همه کشور[7] آمد بجوش / ز گیتی برآمد سراسر خروش
بشبگیر گاه خروش خروس / ز هر سوی برخاست[8] آوای کوس[9]
بزرگان هر[10] کشوری با سپاه / نهادند سر سوی[11] درگاه شاه
در[12] گنجهای کهن باز کرد / سپه‌را درم دادن آغاز کرد[13]
همه لشکر از گنج و[14] دینار شاه / بسر بر نهادند گوهر[15] کلاه
به برگستوان و بجوشن چو کوه / شدند انجمن[16] لشکری[17] هم گروه
چو شد کار لشکر همه ساخته / وزیشان دل شاه پرداخته[18]
نخستین ازان لشکر نامدار / سواران شمشیرزن سی هزار
گزین کرد خسرو برستم سپرد / بدو گفت کای نامبردار[19] گرد
ره سیستان گیرو برکش بگاه[20] / بهندوستان اندر آور سپاه[21]
ز غزنین برو تا براه[22] برین / چو گردد ترا تاج و تخت و نگین[23]
چو آن[24] پادشاهی شود یکسره / بآبشخور آید پلنگ[25] و بره
فرامرزرا ده کلاه و نگین / کسی کو بخواهد[26] ز لشکر گزین
بزن[27] کوس رویین و شیپور و نای / بکشمیر و کابل فزون زین[28] مپای[29]
که مارا سر از جنگ افراسیاب / نیابد[30] همی خورد و[31] آرام و خواب

1 K — خواهید 2 Л, I, IV, VI — گذار 3 K, I, IV, VI — روزرا پیش 4 I, IV — نیابد 5 I, IV — کردند هر سو 6 K, I, IV, VI — بجوشید 7 K — کشور همه لشکر 8 K, I, IV — ز هر سو همی خاست 9 IV — обратный порядок мисра; VI — б. оп. 10 I — ز هر 11 K, I, IV, VI — کشیدند صف پیش 12 I, IV — سر 13 VI — бб. 104—105 оп. 14 Л — و оп. 15 K — نهادند بر سر ز گوهر I, IV — گردان 16 K, I, IV, VI — آهنین 17 K — لشکرش 18 K — б. помещен после б. 103. 19 Л — доб. و 20 K, I, IV — سپاه (I, IV — без рифмы). 21 K — اندرون کینه خواه VI — بگاه 22 K, IV — برای 23 I — б. оп. 24 I, IV — این 25 VI — آیندگرگ 26 VI — بخواند 27 K — وزان 28 I — فزونی 29 VI — бб. 114—116 оп. 30 K, IV — نباید که یابیم I — نیابد نباید 31 K — نیابد

الانان و غزدژ[1] بلهراسب داد   بدو گفت کای گرد خسرو نژاد
برو با سپاهی بکردار کوه   گزین کن ز گردان لشکر گروه
سواران شایستهٔ کارزار   ببر تا برآری ز دشمن[2] دمار
باشکش بفرمود تا سی هزار   دمنده هژبران نیزه گزار[3]
برد[4] سوی خوارزم کوس[5] بزرگ   سپاهی بکردار درنده[6] گرگ
زند[7] بر در شهر خوارزم گاه   ابا[8] شیدهٔ رزم[9] زن کینه خواه[10]
سپاه[11] چهارم بگودرز داد   چه مایه ورا پند و اندرز داد
که رو با بزرگان ایران بهم   چو گرگین و چون زنگه و[12] گستهم
زواره فریبرز و فرهاد[13] و گیو   گرازه سپهدار و رهّام[14] نیو
بفرمود بستن کمرشان بجنگ   سوی رزم[15] توران شدن بی درنگ
سپهدار گودرز کشوادگان   همه پهلوانان و[16] آزادگان
نشستند بر زین بفرمان شاه   سپهدار گودرز پیش سپاه
بگودرز فرمود پس شهریار   چو[17] رفتی کمر بستهٔ[18] کارزار
نگر تا نیازی بیداد دست[19]   نگردانی ایوان آباد پست[20]
کسی کو بجنگت نبندد میان   چنان ساز کش از تو ناید[21] زیان
که نپسندد از ما بدی دادگر   سپنجست گیتی و ما بر گذر
چو لشکر سوی[22] مرز توران بری   مکن تیز[23] دلرا بآتش[24] سری
نگر تا نجوشی[25] بکردار طوس   نبندی بهر کار بر پیل کوس
جهاندیده‌ای سوی پیران فرست   هشیوار وز یادگیران فرست
بپند فراوانش بگشای گوش   برو چادر مهربانی بپوش
بهر کار با هر کسی داد کن   ز یزدان نیکی دهش یاد کن[26]

---

[1] I, IV — غرجه [2] K — گردان I, IV — ترکان [3] Л, IV, VI — گذار [4] K, IV — بزد VI — برو [5] I — وکوس VI — کوه [6] K, IV — غرنده [7] I, IV — که زد VI — بزن [8] K — بد VI — از که [9] K, VI — تیغ [10] I, IV — پور شاه VI — رزمخواه I, IV, VI — обратный порядок мисра. [11] K — سپاهی [12] VI — زنگهٔ [13] K — فریبرز کاوس و فرهاد VI — فرامرز و فرهاد [14] K — شاپور [15] K, I, IV, VI — شهر [16] Л — و оп. [17] I, IV, VI — که [18] K — برفتن کمر بستن [19] K — جنگ [20] K — بکردار بد هیچ مگشای چنگ [21] K — کز تو نیابد I, IV, VI — ناید از تو [22] K — بر [23] K — گرم [24] VI — از آتش [25] VI — نکوشی [26] K — б. оп.

چنین گفت سالار لشکر بشاه[1] — که فرمان تو برتر از شید[2] و ماه
بدان[3] سان شوم[4] کم تو فرمان دهی — تو شاه جهانداری و من رهی[5]
برآمد خروش از در پهلوان — ز بانگ تبیره زمین[6] شد نوان
بلشکرگه آمد دمادم سپاه — جهان شد ز گرد سواران سیاه
بپیش سپاه اندرون پیل شست[7] — جهان پست گشته ز پیلان مست[8]
وزان[9] ژنده پیلان جنگی چهار — بیاراسته[10] از در شهریار
نهادند بر پشتشان تخت زر — نشستنگه شاه با زیب و فر[11]
بگودرز فرمود تا برنشست — بران تخت زر از[12] بر پیل مست
برانگیخت پیلان و برخاست گرد — مر آنرا بنیک[13] اختری یاد کرد
که از جان پیران برآریم دود — بران[14] سان که گرد[15] پی پیل بود
بی آزار لشکر بفرمان شاه — همی رفت منزل بمنزل سپاه
چو گودرز نزدیک زیبد[16] رسید — سرانرا ز لشکر همی[17] بر گزید
هزاران[18] دلیران خنجر[19] گزار[20] — ز گردان لشکر دلاور سوار[21]
از ایرانیان نامور ده هزار[22] — سخن گوی و اندر خور کارزار[23]
سپهدار پس گیورا پیش خواند — همه گفتهٔ شاه با او[24] براند
بدو گفت کای پور سالار سر[25] — بر افراخته سر ز بسیار سر[26]
گزین کردم اندر خورت لشکری — که هستند[27] سالار هر کشوری[28]

[1] I, IV — پناه [2] K, I, IV — هور — VI فرمانت برتر ز خورشید [3] K, I, VI — بران [4] K, VI — روم [5] K — زهی (!) — VI جهاندار و چون من رهی [6] K, I, IV — جهان [7] I, IV — شصت پیل [8] I, IV — که از بانگ ایشان زمین شد چو نیل VI — б. оп.; доб заголовки: K — رفتن گودرز با لشکر بجنگ پیران I — پیغام گودرز بپیران و رفتن گیو IV — فرستادن گودرز گیورا پیش پیران برسولی [9] I, IV — ازان [10] K, I, IV, VI — بیاراستند [11] K — نشست از برش شاه پیروزگر I, IV — تاج و فرّ VI — نشست از بر تخت بسته کمر [12] I, IV — تخت زرّین [13] K, I, IV, VI — وزان گرد نیک [14] K, I — بدین VI — برین [15] K — گرد از VI — گردی [16] K — توران VI — پیران [17] K, I — همه [18] K, I, IV — هزار از [19] K, I, IV — نیزه [20] IV, VI — گذار [21] K — همه نامدار I, IV — همیدون هزار VI — همان نیز گردان شمشیردار [22] K — آزموده سوار [23] K — б. переставлен со след. б.; I, IV, VI — б. оп. [24] K — وی [25] K — من [26] K — برافراشته سر ببسیار فن [27] K — شایند [28] VI — سرافراز هر مرز و هر کشوری

بدان تا بنزدیک پیران شوی / بگویی و گفتار او بشنوی
بگویی بپیران که من[1] با سپاه / بزیبد[2] رسیدم بفرمان شاه
شناسی تو گفتار و کردار خویش / بی آزاری و رنج وتیمار[3] خویش
همه شهر توران بدی را میان / ببستند با نامدار کیان[4]
فریدون فرخ که با داغ و درد[5] / ز گیتی بشد دیده[6] پر آب زرد
پر از درد ایران پر از داغ شاه / که با سوک ایرج نتابید ماه
ز ترکان تو تنها ازان[7] انجمن / شناسی بمهر و[8] وفا خویشتن[9]
دروغست بر تو همین نام مهر / نبینم بدلت اندر[10] آرام مهر[11]
همانست کان شاه آزرمجوی[12] / مرا گفت با او همه[13] نرم گوی[14]
ازان کو بکار[15] سیاوش[16] رد / بیفگند یک روز[17] بنیاد بد[18]
بنزد منش دستگاهست نیز / ز خون پدر بی گناهست[19] نیز
گناهی که تا این زمان کرده‌ای / ز شاهان گیتی که آزرده‌ای[20]
همی[21] شاه بگذارد از تو همه[22] / بدی نیکی انگارد از تو همه
نباید که بر دست ما[23] بر تباه / شوی برگذشته فراوان گناه[24]
دگر کز پی جنگ افراسیاب / زمانه همی بر[25] تو گیرد شتاب
بزرگان ایران و فرزند من / بخوانند بر تو همه[26] پند من[27]
سخن هرچ[28] دانی بدیشان بگوی / وزیشان همیدون[29] سخن باز جوی
اگر راست باشد دلت با[30] زبان / گذشتی ز تیمار و رستی[31] بجان

---

[1] K — او [2] K — بتوران [3] K — رنج بسیار I, IV — آزار [4] VI — бб. 157—161 оп. [5] I, IV — خجسته فریدون با دار و برد [6] K — مژه I, IV — بگیتی درون مژه [7] K — بتنها تو از IV — ابر [8] Л — و оп. [9] IV — جان و تن I — б. оп. [10] I — ببینمت اندر دل [11] K — وچهر (!) IV — (так) نه ببینمت اندر آرام چهر [12] IV — آزاده خوی [13] VI — سخن [14] I — б. оп. [15] K — بدان کو بگاه I, IV — بدان جایگاه [16] K — سیاوخش [17] I, IV — بهر سو بیفگند [18] K — نکردست هرگز یکی کار بد VI — б. оп. [19] I — بی نیازست [20] K, VI — کسی را که آزرده ای I, IV — کسی را بیازرده ای [21] K, I — همه [22] K, I, IV — همی [23] I, IV — من [24] K — کشته بردست ایران سپاه [25] I, IV — از [26] K — همی [27] I, IV — б. оп. [28] K, I, IV, VI — هرچه [29] I, IV, VI — همیدون از ایشان [30] K, I, IV, VI — گرت چیره گردد بریشان [31] I, IV — تو رستی ز تیمار و جستی

بر[1] و بوم و خویشانت آباد گشت ز تیغ منت گردن آزاد گشت
ور از تو پدیدار آید[2] گناه نماند[3] بتو مُهر[4] و تخت و کلاه
نجویم برین[5] کینه آرام وخواب من و گرز و میدان[6] افراسیاب
کزو شاهِ مارا بکین خواستن نباید[7] بسی لشکر آراستن[8]
مگر پند من سربسر بشنوی بگفتار هشیار من بگروی[9]
نخستین کسی کو پی افگند کین بخون ریختن برنوشت[10] آستین
بخون[11] سیاوش یازید[12] دست جهانی[13] ببیداد بر کرد پست
بسان سگانش[14] ازان انجمن ببندی فرستی بنزدیک[15] من
بدان تا فرستم بنزدیک[16] شاه چه شان سر[17] ستاند[18] چه بخشد کلاه[19]
تو نشنیدی آن داستان بزرگ که شیر ژیان آوَرَد[20] پیش گرگ
که هر کو بخون کیان[21] دست آخت زمانه بجز[22] خاک جایش نساخت
دگر هرچ[23] از گنج نزدیک تست همه دشمن[24] جان تاریک تست
ز اسپان پرمایه و[25] گوهران ز دیبا و دینار وز[26] افسران[27]
ز ترگ و ز شمشیر[28] و برگستوان ز خفتان وز[29] خنجر هندوان
همه آلت لشکر و سیم و زر فرستی بنزدیک ما[30] سربسر
ببیداد کز مردمان بستدی فراز آوریدی ز دست[31] بدی
بدان باز خرّی مگر[32] جان خویش ازین در کنی زود[33] درمان[34] خویش

---

1 I, IV — تن 2 K, I, IV — ناید 3 K, I, IV — بماند 4 K, VI — تاج 5 I, VI — بدین
6 K — доб. و 7 K, IV — بباید 8 VI — б. оп.; K, I, IV — доб.:
ور ایدونک سوی تو گردد گناه * نباشی بجان ایمن از دست شاه
9 VI — б. помещен перед б. 173. 10 K — سیاوش نوشت 11 K — بجان 12 K, I, IV — سیاوخش بیازید 13 VI — جهانرا 14 K — توبسیار ازیشان 15 K — به پا بند بفرست نزدیک 16 K — فرستیمشان نزد 17 K — سرشان 18 VI — ببرّد 19 IV — گناه K, I, IV, VI — доб.:
همه نامهاشان بدیوان من * نبشتست شاه جهانبان من
20 I, IV — افگند 21 VI — کسان 22 K, I, IV — جز از 23 K, IV, VI — هرچه 24 VI — دشمنی
25 VI — از اسب گرانمایه وز 26 K, IV, VI — واز 27 I — б. оп. 28 K, I, IV, VI — ز شمشیر وز ترگ 29 K, I, VI — و از 30 I, IV — من 31 K, I, IV, VI — ز راه 32 K — تا ز چیزی مگر VI — خر زودتر 33 K — درد و 34 I, IV — ببندی بکم راه درمان VI — ببینی مگر راه و سامان

چه اندر خور شهریارست ازان		فرستم بنزدیک شاه جهان
ببخشیم دیگر همه بر سپاه		بجای مکافات کرده گناه[1]
و دیگر که پور گزین ترا		نگهبان گاه و نگین ترا[2]
برادرت هر دو سران سپاه		که هزمان[3] برآرند گردن بماه[4]
چو هر سه بدین نامدار انجمن		گروگان فرستی[5] بنزدیک من
بدان تا[6] شوم ایمن از کار تو		بر آرد درخت وفا بار تو[7]
تو نیز آنگهی برگزینی[8] دو راه		یکی راه جویی بنزدیک شاه
ابا[9] دودمان نزد خسرو شوی		بدان سایهٔ مهر او بغنوی
کنم با تو پیمان که خسرو ترا		بخورشید تابان برآرد سرا[10]
ز مهر دل او تو آگه تری		کزو هیچ ناید جز از[11] بهتری[12]
بشویی[13] دل از مهر افراسیاب		نبینی شب تیره اورا[14] بخواب
گر از شاه ترکان[15] بترسی ز بد		نخواهی که آیی بایران[16] سزد
بپرداز توران[17] و بنشین[18] بچاج		ببر تخت ساج و[19] برافراز تاج
ورت سوی افراسیابست رای		برو سوی او[20] جنگ مارا مپای
اگر تو بخواهی[21] بسیچید[22] جنگ		مرا زور[23] شیرست و چنگ پلنگ[24]
بترکان نمانم من از تخت بهر		کمان من ابرست و بارانش زهر[25]
بسیچیدهٔ[26] جنگ خیز اندر آی		گرت هست با شیر درنده پای

[1] K, I, IV — که هزمان برآرند گردن بماه [2] K — б. оп.; I, IV —
و دیگر ز گردان روز نبرد * چو هومان و لهّاک و فرشیدورد
[3] VI — هردم [4] K, I, IV — б. оп. [5] K, I, IV — فرستی گروگان [6] VI — که [7] I — б. помещен после б. 197. [8] K — خود برگزین آنگهی این I, IV — برگزین زین VI — تو پس آنگهی برگزین بر [9] K, VI — خودو I, IV — چو [10] I — б. помещен после б. 199. [11] K — کز و بد نیاید مگر I, IV — تو نبینی بجز VI — بجز [12] I, IV — مهتری [13] K, I, IV, VI — ببرّی [14] VI — نبینی شب تیره اورا [15] K — توران VI — ایران [16] VI — (?) برآری [17] K — ایران [18] I, IV — ایوان و برکشی VI — برکشی [19] K — تخت و آنجا VI — عاج و [20] Л — بکش لشکر و IV — برو نزد او [21] K, I, IV — که با انک باید [22] K — بسیچیم [23] I, IV — دل چو [24] VI — б. оп. [25] K, I, IV, VI — доб.:
کزین بگذری گر بجنگت هواست * سرت پر ز بی‌رایی و کیمیاست
[26] K — بسیچیده بر

چو صف برکشید[1] از دو رویه سپاه   گنه‌کار پیدا شد[2] از بی‌گناه
گزین گفته‌های مرا نشنوی   بفرجام کارت پشیمان شوی
پشیمانی آنگه نداردت سود   که تیغ زمانه سرت را درود[3]
بگفت این سخن پهلوان با پسر   که برخوان بپیران همه دربدر[4]
ز پیش پدر گیو شد[5] تا بلغ   گرفته بیاد آن سخنهای تلغ
فرود آمد و کس فرستاد زود   برانسان[6] که گودرز فرموده بود[7]
همان شب سپاه اندر آورد گرد   برفت از در بلغ تا ویسه‌گرد
که پیران بدان شهر بد با سپاه   که دیهیم ایران همی جست و گاه
فرستاده چون سوی[8] پیران رسید   سپهدار پیران[9] سپه را بدید
بگفتند کآمد[10] سوی بلغ گیو   ابا ویژگان سپهدار[11] نیو
چو بشنید پیران برافراخت کوس[12]   شد از سمّ اسبان زمین[13] آبنوس[14]
ده و دو[15] هزارش ز لشکر سوار[16]   فراز آمد اندر خور[17] کارزار
ازیشان دو بهره هم آنجا بماند   برفت و جهاندیدگانرا[18] بخواند
بیامد چو نزدیک جیحون رسید   بگرد لب آب لشکر کشید
بجیحون پر از نیزه دیوار کرد   چو[19] با گیو گودرز دیدار کرد
دو هفته شد اندر سخنشان[20] درنگ   بدان تا نباشد ببیداد جنگ[21]
ز هر گونه گفتند و[22] پیران شنید   گنه‌کاری آمد ز ترکان پدید

---

[1] I, IV—کشید [2] K—شو [3] Л—ربود [4] I, VI—سربسر [5] I—شد گیو [6] I, IV—بدانسان [7] K—доб. заголовок: پیغام فرستادن گودرز بنزدیک پیران بر دست گیو و رفتن با هزار سوار [8] I, IV—پیش VI—نزد [9] K, I, IV—ترکان [10] VI—بگفتش که آمد [11] K, I, IV—ابا او بزرگان و گردان نیو [12] K, I, IV—گوش [13] VI—زمین کرد از سم اسب [14] K, I, IV—بر آمد ز گردان لشکر خروش K—доб.:

بگفتا سواران ترکان کنون * برم شهر ایران کنم رود خون

K, I, IV—далее доб.:

بزد نای رویین و بر بست کوس * شد از سم اسبان زمین آبنوس

[15] I, IV—صد و ده [16] K—ستوده سواران چنین صد هزار [17] K, I, IV—آمدند از در [18] K—جهان آفرین را [19] K—که [20] I, IV—سخن ها [21] Доб. заголовки: I—پیغام پیران بافراسیاب IV—پیغام دادن پیران ویسه بافراسیاب از آمدن گودرز [22] VI—گفتار

بزرگان ایران زمان[1] یافتند[2] / بریشان[3] بگفتار بشتافتند
برافگند پیران هم اندر شتاب / نوندی[4] بنزدیک افراسیاب
که گودرز کشوادگان با سپاه / نهاد از بر تخت گردان[5] کلاه
فرستاده آمد بنزدیک من / گزین پور او مهتر انجمن
مرا گوش و دل سوی فرمان تست / بپیمان روانم گروگان تست
سخن[6] چون بسالار[7] ترکان[8] رسید / سپاهی ز جنگ آوران برگزید
فرستاد نزدیک پیران سوار / ز گردان شمشیرزن سی هزار
بدو گفت بردار شمشیر کین / وزیشان بپرداز روی زمین
نه گودرز باید که ماند نه گیو / نه فرهاد و گرگین نه رهّام[9] نیو
که بر ما سپاه آمد از چار سوی[10] / همی گاه[11] توران[12] کنند آرزوی[13]
جفا پیشه گشتم ازین پس بجنگ / نجوییم بخون ریختن بر درنگ[14]
برای هشیوار و مردان مرد / برآرم ز کیخسرو این بار گرد
چو پیران بدید آن سپاه بزرگ / بخون تشنه هر یک بکردار گرگ
برآشفت ازان پس که نیرو گرفت / هنرها بشست[15] از دل آهو گرفت
جفا پیشه گشت آن[16] دل نیکخوی / پراندیشه شد[17] رزم کرد آرزوی[18]
بگیو آنگهی گفت برخیز و رو / سوی پهلوان سپه باز[19] شو
بگویش که از من تو چیزی مجوی / که فرزانگان آن[20] نبینند[21] روی
یکی آنکه از نامدار گوان[22] / گروگان همی خواهی این کی توان[23]

---

[1] K, I, IV—زبان [2] IV—تافتند [3] I—بایشان IV—بدیشان [4] K, I—سواری IV—هیونی VI—سواران [5] K, I, IV—ایران VI—ترکان [6] I, IV—خبر [7] I—بنزدیک [8] K, I—توران [9] K—نه رهّام و گرگین و فرهاد IV—نه گردان [10] IV, VI—سو [11] K, I, IV—تخت VI—سرگاه [12] VI—ترکان [13] IV, VI—آرزو [14] K, I, IV, VI—

بیارم سواران ترکان کنون * همه شهر ایران کنم جوی خون

[15] I—بهشت [16] K, I, IV—از [17] IV—گشت [18] I—доб. б. 240. [19] I, IV—سپهدار [20] I, IV—این VI—فرزانگانش [21] IV—ندیدند [22] I, IV—نامداران کیان [23] K—

یکی آنک گویی رخ از خان و مان * بگردان و از شاه و از دودمان

I, IV—بر تو فرستاد شاید توان

و دیگر که گفتی[1] سلیح[2] و سپاه گرانمایه اسبان و تخت و کلاه[3]
برادر که روشن جهان منست گزیده پسر[4] پهلوان منست
همی گویی از خویشتن دور کن ز بخرد[5] چنین خام باشد[6] سخن
مرا مرگ بهتر ازان[7] زندگی که سالار باشم کنم بندگی
یکی داستان زد برین بر پلنگ چو با شیر جنگ آورش خاست[8] جنگ
بنام ار بریزی مرا گفت خون[9] به از زندگانی بننگ اندرون
و دیگر که پیغام شاه آمدست بفرمان جنگم سپاه آمدست
چو پاسخ چنین یافت برگشت[10] گیو ابا لشکری[11] نامبردار و[12] نیو
سپهدار چون گیو برگشت ازوی[13] خروشان سوی جنگ بنهاد روی[14]
دمان از پس گیو پیران دلیر سپه‌را همی راند برسان شیر[15]
بیامد چو پیش[16] کناید رسید بران[17] دامن کوه لشکر کشید
چو گیو اندر آمد بپیش پدر همی گفت پاسخ همه دربدر
بگودرز گفت اندر آور سپاه بجایی که سازی همی[18] رزمگاه
که اورا همی[19] آشتی رای نیست بدلش اندرون دادرا جای نیست
ز هر گونه با او[20] سخن راندم[21] همه هرچ[22] گفتی برو[23] خواندم[24]
چو آمد پدیدار ازیشان گناه هیونی برافگند نزدیک شاه
که گودرز و گیو اندر آمد بجنگ سپه باید ایدر مرا[25] بی درنگ
سپاه آمد از نزد افراسیاب چو ما باز گشتیم بگذاشت[26] آب
کنون کینه‌را کوس بر پیل بست همی جنگ مارا کند پیشدست
چنین گفت با گیو پس پهلوان که پیران بسیری رسید از روان[27]

---

1 K, I, IV— گویی 2 IV— سلاح 3 Доб. заголовки: I— پاسخ دادن پیران گودرزرا IV— پیغام فرستادن پیران بگودرز و باز گشتن گیو 4 I, IV— سرو VI— سپهبد پسر 5 I, IV— دانا 6 I, IV— داند 7 K— خوشتر بران I, IV— باد ابدان 8 I, IV— شیر جنگی برآمد به 9 VI— بنام بلند ار بغلطم بخون 10 K— بر خاست 11 K, VI— لشکر 12 I, IV— لشکر و نامداران K, VI— و оп. 13 VI— ازو 14 VI— رو 15 K, I, IV, VI— б. оп. 16 VI— نزد 17 I, IV— بدان 18 VI— همه 19 K, I, IV— سوی 20 VI— وی 21 K— رانده ایم 22 K, I, IV, VI— هرچه 23 VI— بوی 24 K— خوانده ایم 25 K— اکنون مرا I, IV— راند باید کنون 26 VI— بگذشت 27 VI— توان

همین داشتم چشم زان[1] بدنهان　　و لیکن بفرمان شاه جهان
ببایست رفتن که چاره نبود　　دلش را کنون شهریار آزمود
یکی داستان گفته بودم بشاه　　چو[2] فرمود لشکر کشیدن براه
که دلرا ز مهر کسی بر گسل　　کجا نیستش با زبان راست دل
همه مهر پیران بترکان برست[3]　　بشوید همی شاه ازو پاک[4] دست[5]
چو پیران سپاه از کنابد براند　　بروز اندرون روشنایی نماند
سواران جوشن‌وران صد هزار　　ز ترکان کمر بستهٔ کارزار
برفتند بسته[6] کمرها بجنگ　　همه نیزه و تیغ هندی بچنگ
چو دانست گودرز کامد سپاه　　بزد کوس و آمد ز زیبد[7] براه
ز کوه اندر آمد[8] بهامون گذشت　　کشیدند لشکر بران پهن دشت
بکردار کوه از دو رویه سپاه　　ز آهن بسر بر نهاده کلاه[9]
برآمد خروشیدن کرّنای　　بجنبید همی کوه گفتی[10] ز جای[11]
ز زیبد همی[12] تا کنابد سپاه　　در و دشت ازیشان کبود و سیاه[13]
ز گرد سپه روز روشن نماند　　ز نیزه هوا جز بجوشن نماند
وز[14] آواز اسبان و گرد سپاه　　بشد روشنایی ز خورشید و ماه
ستاره سنان بود و[15] خورشید تیغ　　از آهن زمین بود وز[16] گرز میغ
بتوفید ز[17] آواز گردان زمین　　ز ترگ و[18] سنان آسمان آهنین[19]
چو گودرز توران سپه را بدید　　که بر سان دریا زمین[20] بردمید
درفش از درفش و گروه از گروه　　گسسته نشد شب برآمد[21] ز کوه

---

[1] K, I, IV—ازان VI—ازین [2] Л—که [3] I, IV—شدست VI—بتوران درست [4] IV—پاک ازو ساده [5] K, I, IV, VI—доб. пропущенный выше б. 250 и далее порядок бб.: 265, 250, 269, 270, 266, 267, 268, 271; K, VI—после б. 266 доб.:

بدشت اندر آورد لشکر چو کوه * بهامون سپاه از پس پشت کوه

[6] VI—سپه بسته یکسر [7] K—هم آنگه I—بریبد [8] VI—کنابد [9] VI—شده روشنایی ز خورشید و ماه [10] I, IV—تو گفتی بجنبد همی کُه [11] VI—бб. 272—274 оп. [12] K—زمین I, IV—دمان [13] K—چو ابر سیاه [14] K, I, IV—از [15] K—سنان چون ستاره چو [16] K, I—واز [17] K, I, VI—از [18] K, VI—ز نوک [19] I, IV—б. оп. [20] I, IV, VI—همی [21] VI—تا شب آمد

چو شب تیره شد پیل پیش سپاه   فراز آوریدند و بستند راه
برافروختند آتش از هر دو روی   از[1] آواز گردان[2] پرخاشجوی
جهان سربسر گفتی آهرمنست[3]   بدامن براز آستین[4] دشمنست
ز بانگ تبیره بسنگ اندرون   بدرّد دل اندر[5] شب قیر گون
سپیده برآمد ز کوه سیاه   سپهدار ایران بپیش[6] سپاه
بآسوده اسب[7] اندر آورد پای   یلانرا بهر سو همی ساخت[8] جای
سپه را سوی میمنه کوه بود   ز جنگ دلیران بی اندوه بود
سوی میسره رود[9] آب روان   چنان در خور آمد چو تن را روان[10]
پیاده که اندر خور کارزار[11]   بفرمود تا پیش روی سوار
صفی برکشیدند نیزه‌وران   ابا گرزداران و[12] کنداوران[13]
همیدون پیاده بسی[14] نیزه‌دار   چه با[15] ترگش و تیر جوشن گذار
کمانها فگنده ببازو درون   همی از جگرشان بجوشید خون[16]
پس پشت ایشان سواران جنگ   کز آتش[17] بخنجر ببردند[18] رنگ[19]
پس پشت لشکر ز[20] پیلان گروه[21]   زمین از پی پیل گشته ستوه
درفش خجسته میان سپاه   ز گوهر درفشان بکردار ماه
ز پیلان زمین سربسر پیلگون[22]   ز گرد سواران هوا نیلگون[23]
درخشیدن[24] تیغهای بنفش   ازان سایهٔ کاویانی درفش
تو گفتی که اندر[25] شب تیره چهر   ستاره همی[26] برفشاند سپهر[27]
بیاراست لشکر بسان بهشت   بباغ وفا[28] سرو کینه بکشت[29]

---

1 I, IV — ز   2 K — بر آواز اسپان   3 Л — از آهنست   4 VI — که مر یکدگررا   5 K, I, IV, VI — بدرّید دل در   6 K — بشد   7 K — خنگ   8 I, IV — جُست   VI — بدل خاست (!)   9 K, VI — доб. و   10 I, IV — бб. 287—288 оп.   11 VI — بُد درخور کارزار   12 Л — و оп.   13 K, I, IV — [I, IV — دمان] سپردار وز بادپایان سران   14 I, IV, VI — بس   15 K, I, IV, VI — ابا   16 K — б. переставлен со след. б.   17 I, IV — کز آن پس   18 K, I, IV — ببرند   19 I, IV — چنگ   20 K — پشتشان زنده   21 K, I, IV — چو کوه   22 K, I, IV, VI — نیلگون   23 K — پیل گون   I, IV — جوش خون   VI — без рифмы (=نیلگون).   24 K, I, IV, VI — درفشیدن   25 I, IV — همی از   26 I, IV — کجا   27 VI — بمهر   28 VI — کیان   29 Л — доб. заголовок: لشکر آراستن گودرز و پیران

فریبرز را داد پس[1] میمنه — پس پشت لشکر[2] حصار و بنه
گرازه سر تخمهٔ گیوگان — زواره نگهدار[3] تخت کیان
بیاری فریبرز برخاستند — بیک[4] روی لشکر بیاراستند
برهّام فرمود پس پهلوان — که ای تاج و تخت و خردرا[5] روان
برو با سواران سوی میسره — نگه دار چنگال گرگ از بره[6]
بپیروز لشکرگه[7] از فرّ خویش — سپه را همی دار در برّ[8] خویش
بدان آبگون خنجر نیو[9] سوز — چو شیر ژیان با[10] یلان رزم[11] توز
برفتند یارانش با او بهم — ز گردان لشکر یکی گستهم
دگر گژدهم رزم را ناگزیر — فروهل که بگذارد از سنگ[12] تیر
بفرمود با گیو تا[13] دو[14] هزار — برفتند برگستوان ور[15] سوار
سپرد آنزمان پشت لشکر بدوی — که بد جای گردان[16] پرخاشجوی
برفتند با گیو جنگاوران — چو گرگین و چون[17] زنگه شاوران
درفشی فرستاد و[18] سیصد سوار — نگهبان لشکر سوی رودبار
همیدون فرستاد بر سوی کوه — درفشی و سیصد ز گردان[19] گروه[20]
یکی دیده‌بان بر سر کوهسار — نگهبان روز و ستاره شمار[21]
شب و روز گردن برافراخته — ازان[22] دیده‌گه دیده‌بان ساخته
بجستی همی تا ز توران[23] سپاه — پی مور دیدی نهاده[24] براه
ز دیده خروشیدن آراستی — بگفتی بگودرز و[25] برخاستی
بدان سان بیاراست آن رزمگاه — که رزم آرزو[26] کرد خورشید و ماه[27]

---

[1] VI—داشت بر [2] VI—پس لشکر او [3] K, I, IV, VI—نگهبان [4] K, I, IV—ز یک [5] I, IV—با تاج و [تخت و خردرا—IV] با تخت خودرا [6] I, IV—بکردار نوروز هور از بره; VI—نگه دار از گرگ آهو بره [7] I, IV, VI—لشکر تو [8] IV—پرّ [9] K—تور; IV—نیم [10] I, IV—از [11] K—ساز [12] K—که از چرخ بگذاشت; I, IV—چرخ [13] K, I, VI—تا گیو با [14] VI—باده [15] IV—و [16] VI—ترکان [17] K—با [18] IV—و оп.; VI—فرستاده [19] K—و گردان بسی هم [20] VI—б. оп. [21] VI—доб.:

یکی دیده‌بان بر سر کوه بر * برآمد براورد از انبوه سر

[22] I, IV—وزان [23] K—راه توران [24] K—ستاده [25] I, IV—وگودورز [26] Л—آرزوی [27] I—мисра оп.; IV—آرزو کرد یکسر سپاه

چو سالار شایسته باشد بجنگ — نترسد سپاه از دلاور نهنگ[1]
ازان[2] پس بیامد بسالار گاه[3] — که دارد سپه را ز دشمن نگاه
درفشی دلفروز بر پای کرد — سپه را بقلب اندرون جای کرد
سرانرا همه خواند نزدیک خویش — پس پشت[4] شیدوش و[5] فرهاد[6] پیش
بدست چپش رزم دیده هجیر — سوی راست کتمارهٔ[7] شیر گیر[8]
ببستند ز آهن بگردش سرای — پس پشت پیلان جنگی بپای
سپهدار گودرزشان در[9] میان — درفش از برش سایهٔ کاویان
همی بستد از ماه و[10] خورشید نور — نگه کرد پیران بلشکر ز دور
بدان ساز[11] و آن لشکر آراستن — دل از ننگ[12] و تیمار پیراستن[13]
در و دشت و کوه و بیابان سنان — عنان بافته سربسر با[14] عنان
سپهدار پیران[15] غمی گشت سخت — برآشفت با تیره خورشید[16] بخت
ازان[17] پس نگه کرد جای سپاه — نیامدش بر آرزو[18] رزمگاه
نه آوردگه دید و نه جای صف — همی برزد از خشم کف را بکف
برین گونه کامد[19] ببایست ساخت — چو سوی یلان جنگ[20] بایست آخت[21]
پس از نامداران[22] افراسیاب — کسی کش سر از[23] کینه گیرد شتاب
گزین کرد شمشیر زن سی هزار — که بودند شایستهٔ کارزار
بهومان سپرد آن زمان[24] قلبگاه — سپاهی هژبر اوژن و[25] رزمخواه

---

[1] I—б. 318 оп. [2] IV—وزان [3] I—мисра оп. [4] K—کمر بسته [5] VI—دگرها پس پشت و IV—و оп. [6] K, VI—رهّام [7] Л, K—کشمارهٔ IV—کیماره Б—کتماره T—کتمازه [8] VI—б. оп. [9] K—بر [10] K—بست آنگاه [11] K—سان [12] K, I, IV—رنج [13] Л—برداشتن I, IV, VI—برکاستن [14] K—سربسر بافته در I, IV—در [15] K—ترکان IV—توران [16] K, I, IV—доб. و VI—وگشت تیره شد زوی (метр нарушен). [17] I, IV—وزان [18] Л—آرزوی K—هیچ از در I, IV—نیامد بکامش همی [19] K, I, IV—بدانسان که آمد VI—برانسان که آمد [20] K—بپیش یلان جنگ I, IV—اسب VI—چو بر رزمگه دست [21] K—ساخت (без рифмы); I, IV—تاخت IV—доб. заголовок: لشکر آراستن ویسه بجنگ گودرز K, I, IV, VI—доб.:
پس از نامداران و گردان خویش * کسی کو نهد جنگ را دست پیش
[22] K—وزان پهلوانان I, IV, VI—وزان جنگسازان [23] K—بران I, IV—کو بدان [24] K—بدیشان سپرد آنگهی [25] I, IV—هژبر افگن VI—برینسان همی

بخواند اندریمان و اوخواست[1] را   نهاد[2] چپ لشکر و راست را[3]
چپ لشکرش را بدیشان[4] سپرد   ابا سی هزار از دلیران گرد
چو لهّاک جنگی و فرشیدورد   ابا سی هزار از دلیران مرد[5]
گرفتند[6] بر میمنه جایگاه   جهان[7] سربسر گشت ز[8] آهن سیاه
چو زنگولهٔ[9] گرد و کلباد را   سپهرم که بد روز فریادرا
برفتند با نیزه‌ور ده[10] هزار   بپشت سواران خنجر گزار[11]
برون رفت رویین روینه تن   ابا ده[12] هزار از یلان ختن[13]
بدان تا دران بیشه اندر چو[14] شیر   کمینگه کند با[15] یلان دلیر
طلایه فرستاد بر سوی[16] کوه   سپهدار ایران شود[17] زو ستوه[18]
گر از رزمگه پی نهد[19] پیشتر   وگر جنبد از[20] خویشتن بیشتر[21]
سپهدار رویین بکردار شیر   پس پشت او اندر آید دلیر
همان دیده‌بان بر سر کوه کرد[22]   که جنگ سواران بی اندوه کرد[23]
ز[24] ایرانیان گر سواری ز دور   عنان تافتی سوی پیکار[25] تور
نگهبان دیده گرفتی خروش   همه رزمگاه[26] آمدی زو بجوش
دو لشکر بروی اندر آورد[27] روی   همه نامداران پرخاشجوی
چنین ایستاده سه روز و سه شب   یکی را بگفتن نجنبید لب
همی گفت گودرز گر پشت خویش   سپارم بدیشان نهم پای پیش[28]
سپاه اندر آید[29] پس پشت من   نماند جز از[30] باد در مشت من

---

[1] K—اخواشت Б, I, IV—اُخواست VI—ارجاست [2] VI—نهادش [3] K—نهاده سپه را و [4] I, IV, VI—رزمگاهش بایشان [5] I, IV—نهاد سپه را و برکاست را I, IV—برداست ر [6] K—همی ساخت [7] K, I, IV—زمین [8] K, I, VI—از [9] K, I, IV—یلان نبرد [10] I, IV—دو VI—سی [11] IV, VI—گذار [12] VI—دو [13] K, I, IV, VI—انجمن زنگالهٔ [14] K—دران بیشه مانند—IV در بیشه را همچو—I, VI بدان تا بدان جای در همچو [15] VI—بر [16] K, I, IV—و بر رود [17] I—ببُد [18] VI—б. оп. [19] K—سواری که گر پی نهد [20] K, I, IV—بجنبد ابر [21] VI—бб. 344—345 оп. [22] K, I, IV, VI—کوهسار [23] K, I, IV, VI—رزمگه نگهبان روز و ستاره شمار [24] K, I, IV—از VI—کز [25] K, I, IV—سالار [26] K, I, IV—رزمگه [27] I, IV, VI—آورده [28] Доб. заголовки: Л—آراستن گودرز و پیران لشکر K—آراستن گودرز و پیران لشکر را از دو روی [29] I—آمد [30] IV, VI—بجز

شب و روز بر پای پیش سپاه همی جست نیک اختر[1] هور و ماه
که روزی که آن روز[2] نیک اخترست کدامست و جنبش کرا[3] بهترست[4]
کجا بردمد باد روز[5] نبرد که چشم سواران بپوشد بگرد[6]
بریشان[7] بیابم مگر دستگاه بکردار باد اندر آرم سپاه
نهاده سپهدار پیران[8] دو چشم که گودرز را دل بجوشد ز خشم
کند پشت بر دشت[9] و راند[10] سپاه سپاه اندر آرد بپشت[11] سپاه[12]
بروز چهارم ز پیش[13] سپاه بشد بیژن گیو تا قلب گاه[14]
بپیش پدر شد همه جامه چاک همی بآسمان بر پراگند خاک
بدو[15] گفت کای باب کار آزمای چه داری چنین خیره مارا[16] بپای
بپنجم[17] فراز آمد این روزگار شب و روز آسایش آموزگار
نه[18] خورشید شمشیر گردان بدید[19] نه گردی بروی[20] هوا بردمید
سواران بخفتان و خود اندرون یکی را برگ بر نجنبید[21] خون
بایران پس[22] از رستم نامدار نبودی چو گودرز دیگر سوار
چنین[23] تا بیامد ز جنگ پشن ازان کشتن و رزمگاه گشن[24]
بلاون[25] که چندان پسر کشته دید[26] سر بخت ایرانیان گشته دید[26]
جگر خسته گشتست و گم کرده راه نخواهد که بیند همی[27] رزمگاه

---

[1] IV—доб. و [2] K, I, IV—که تا روزگاریکه VI—ساعات [3] I—کجا [4] K, I, IV—در خورست [5] VI—روز باد [6] VI—کند پر ز گرد [7] VI—پس آذگه [8] K, VI—چو پیران نهاده همیدون I, IV—چو پیران نهاده بمیدان [9] I, IV—رخت [10] K—پردخته اندر [11] I, IV—بکین اندر آید به پشتش [12] K—برآرم همه کامهٔ نیکخواه VI—бб. 358—359 оп.; K—доб.:

دو سالار از آن گونه بنهاد گوش * که تا کی برآرند گردان خروش

[13] K, I, IV—ز پشت [14] I, IV—обратный порядок мисра; VI—доб.:

دل بیژن از غم همی بردمید * که در جنگ روی توقف ندید

[15] K, I, IV, VI—همی [16] K—چرایی برین خیره بودن I, IV—چرایی چنین بودن اندر VI—درین دشت مارا چه داری [17] VI—بهشتم [18] K, I, IV, VI—که [19] K, I, IV, VI—ندید [20] VI—ز روی [21] K—بتن در نجوشید VI—درنجوشید [22] VI—جز از [23] K, I, IV—کنون [24] K—روزگار گشن VI—پشن (без рифмы) [25] VI—بدانگاه [26] VI—شد [27] K, VI—دگر

بپیرانش بر چشم باید فگند
نهادست سر سوی کوه[1] بلند

سپهدار[2] کو ناشمرده سپاه[3]
ستاره شمارد همی گرد ماه[4]

تو بشناس کاندر تنش نیست خون
شد از[5] جنگ جنگاوران او[6] زبون[7]

شگفت از جهاندیده[8] گودرز نیست
که اورا روان خود برین[9] مرز نیست

شگفت از تو آید مرا[10] ای پدر
که شیر ژیان از تو جوید[11] هنر

دو لشکر همی بر تو دارند چشم
یکی تیز کن مغز و بفروز خشم[12]

کنون چون[13] جهان گرم و روشن[14] هوا
بگیرد[15] همی رزم لشکر[16] نوا

چو این روزگار خوشی بگذرد
چو پولاد روی زمین بفسرد

چو بر نیزه‌ها گردد افسرده چنگ
پس پشت تیغ آید و پیش سنگ[17]

که آید ز گردان بپیش[18] سپاه
که آورد گیرد بدین رزمگاه[19]

ورایدونک[20] ترسد[21] همی از کمین
ز جنگ سواران و[22] مردان[23] کین

بمن داد باید سواری هزار
گزین من اندرخور کارزار

برآریم گرد از کمینگاهشان
سرافشان کنیم از بر ماهشان

ز گفتار بیژن بخندید گیو
بسی آفرین کرد[24] بر پور نیو

بدادار گفت از تو دارم سپاس
تو دادی مرا[25] پور نیکی شناس

همش هوش دادی و هم زور کین[26]
شناسای هر[27] کار و جویای دین[28]

بمن بازگشت این دلاور جوان
چنان چون بود بچه[29] پهلوان

چنین گفت مر جفت[30] را نرّه شیر
که فرزند ما گر نباشد دلیر

---

1 K, I, IV—چرخ 2 K—سه ماهست 3 VI—سوار 4 VI—روزگار 5 K—او 6 K, I, IV—را VI—سر از چنگ و چنگال شیران 7 Доб. заголовки: I—رفتن بیژن بنزد گیو و رزم خواستن IV—آمدن بیژن نزد پدر و رزم تورانیان خواستن 8 I, IV—سپهدار 9 K, I, IV—بدین VI—غم از لشکر و 10 K, I, IV—دارم همی 11 VI—گیرد 12 VI—هوش و بگشای چشم (без рифмы). 13 K—کین VI—گر 14 K—خرم و خوش 15 Л—بگیرد 16 I, IV—دشمن 17 K—سرما و از پیش جنگ I, IV—بپشت توجنگ آید و پیش جنگ VI—تنگ آید و پیش تنگ 18 VI—بپیشت از ایران 19 VI—که آرام گیرد بدین کینه خواه 20 IV, VI—گر ایدونکه 21 VI—ترسی 22 Л—و оп. 23 I—ز جنگ آوران و ز گردان 24 I, IV—خواند 25 I—بمن 26 K—زور دادی همش هوش و دین I, IV—زور دادی همش هوش تیز VI—دادی و پس رای و دین 27 I. IV—شناسا بهر 28 K—کین I, IV—چیز 29 VI—پنجهٔ 30 I, IV—بچّه

ببرّیم[1] ازو مهر و پیوند پاک — پدرش آب دریا بود مام خاک
و لیکن تو ای پور چیره[2] سخن — زبان بر نیا بر[3] گشاده مکن
که او کاردیدست و داناترست — برین لشکر نامور مهترست[4]
کسی کو بود سودهٔ[5] کارزار[6] — نباید[7] بهر کارش آموزگار
سواران ما گر بمار اندرند — نه ترکان برنگ و نگار اندرند[8]
همه شور بختند و برگشته سر — همه[9] دیده پر خون[10] و خسته[11] جگر
همی خواهد این باب[12] کارآزمای — که ترکان بجنگ اندر آرند پای
پس پشتشان دور ماند[13] ز کوه — برد[14] لشکر کینه‌ور همگروه[15]
نبینی[16] تو گوپال گودرز را — که چون بر نوردد[17] همی مرز را
و دیگر کجا ز[18] اختر نیک و بد — همی[19] گردش چرخ را بشمرد
چو پیش آید آن روزگار بهی — کند روی گیتی ز ترکان[20] تهی
چنین گفت بیژن بپیش[21] پدر — که ای پهلوان جهان سربسر
خجسته نیا را گر اینست[22] رای — سزد گر نداریم رومی[23] قبای
شوم جوشن وخود بیرون کنم — بمی روی پژمرده گلگون کنم
چو آیم جهان پهلوان را بکار — بیایم کمر بستهٔ کارزار[24]
وزان لشکر ترک هومان دلیر[25] — بپیش برادر بیامد چو شیر[26]
که ای پهلوان رد[27] افراسیاب — گرفت اندرین دشت مارا شتاب
بهفتم فراز آمد این روزگار[28] — میان بسته در جنگ[29] چندین سوار
از آهن میان سوده و دل ز کین — نهاده دو دیده بایران[30] زمین

---

[1] K—ببرّم [2] K, IV—خیره [3] K—زبانت برینسان I—نیارا [4] IV—بهترست [5] K—دیدهٔ [6] K, I, IV, VI—روزگار [7] K, IV—بباید [8] VI—б. оп. [9] K—همی [10] K, I, IV, VI—گردد آب [11] I, IV, VI—پر خون [12] Л, K, I, IV—این پیر [13] K—مانده I, IV—در نوردد [14] K—بود [15] VI—شوند آن دلیران توران ستوه [16] I, VI—نبینی [17] I, IV, VI—دشمن ز کشور [18] K, IV, VI—که از I—که آن [19] I, IV—همه [20] K—کشور ز ترکان VI—کشور [21] VI—بفرّخ [22] I, IV, VI—اگر نیست [23] K—زین پس VI—بپوشیم رومی [24] Доб. заголовки: I—آمدن هومان نزد پیران و رزم ایرانیان IV—آمدن هومان نزد برادر و رزم خواستن [25] K—چو شیر [26] K—دلیر [27] K—شه [28] VI—بهشتم کشید این چنین کارزار и обратный порядок мисра. [29] K, I, IV—بستهٔ جنگ VI—رزم [30] VI—بر ایران

چه داری به روی اندر آورده روی   چه اندیشه داری بدل در بگوی
گرت رای جنگست جنگ آزمای   ورت رای برگشتن ایدر[1] مپای
که ننگست ازین بر تو ای[2] پهلوان   بدین[3] کار خندند پیر و جوان
همان لشکرست این که از ما بجنگ[4]   برفتند و[5] رفته ز روی آب و رنگ[6]
کزیشان[7] همه رزمگه کشته بود   زمین سربسر رود خون گشته بود
نه زین نامداران سواری[8] کمست   نه آن دوده را[9] پهلوان[10] رستمست
گرت آرزو[11] نیست خون ریختن   نخواهی همی لشکر انگیختن[12]
ز جنگ آوران لشکری[13] برگزین   بمن ده تو بنگر کنون رزم[14] و[15] کین
چو بشنید پیران ز هومان سخن   بدو گفت مشتاب و تندی مکن
بدان ای برادر که این رزمخواه   که آمد چنین پیش ما[16] باسپاه
گزین بزرگان کیخسروست   سر نامداران هر[17] پهلوست
یکی آنک[18] کیخسرو از شاه من   بدو[19] سر فرازد بهر[20] انجمن
و دیگر که از پهلوانان شاه   ندانم چو گودرز کس را[21] بجاه
بگردن فرازی و مردانگی   برای[22] هشیوار و فرزانگی
سدیگر[23] که پر داغ دارد جگر   پر از خون[24] دل از درد[25] چندان پسر
که از تن سرانشان جدا مانده‌ایم   زمین را بخون گرد بنشانده‌ایم
کنون تا بتنش اندرون[26] جان بود   برین[27] کینه چون مار پیچان بود[28]
چهارم که لشکر میان دو کوه   فرود[29] آوریدست و[30] کرده[31] گروه

---

[1] K—اندر I, IV—وگر رای رفتن بایدر
[2] I, IV, VI—بر تو ایا
[3] K, I, IV—برین
[4] K—از جنگ ما
[5] K, I, VI—و оп.
[6] K—بر آژنگ ما
[7] K, I, IV—ازیشان
[8] VI—یکی خود
[9] K—نیمه را
[10] VI—نه همراه ایرانیان
[11] Л—آرزوی
[12] I, IV—سپه را برانگیختن VI—نخواهی خود و لشکر آمیختن
[13] VI—بهرهٔ
[14] K—دشت I, IV—گه جنگ VI—همی رزم
[15] K—و оп.
[16] I, IV—بر من چنین با
[17] K, I, IV—آن VI—پهلوانان آن
[18] I—آنک оп. (нарушен метр); IV, VI—آنکه
[19] I, IV—همی
[20] K—همی سر بر افرازد از VI—همی سر بر آرد بهر
[21] K—دیگر
[22] K, IV—доб. و
[23] I, IV—دگر آنک
[24] VI—کین
[25] K—بهر
[26] VI—بتنشان درون
[27] K—بدین
[28] I, IV—پر از خون دل و چشم گریان بود VI—برین کشته چون مار پیچان بود
[29] K, IV—فراز
[30] Л, IV, VI—و оп.
[31] Л, IV, VI—گردِ

ز هر سو که پویی[1] بدو[2] راه نیست   براندیش کین رنج کوتاه[3] نیست
بکوشید باید بدان تا مگر   ازان کوه پایه برآرند سر[4]
مگر مانده گردند[5] و سستی[6] کنند[7]   بجنگ اندرون پیشدستی کنند[7]
چو از کوه بیرون کند[8] لشکرش   یکی تیرباران کنم برسرش
چو دیوار گرد اندر آریمشان   چو شیر ژیان در[9] بر آریمشان
پریشان بگردد[10] همه کام ما   برآید بخورشید بر[11] نام ما
تو پشت سپاهی و سالار شاه   برآورده از چرخ گردان[12] کلاه
کسی کو بنام بلندش نیاز   نباشد چه[13] گردد همی گرد آز[14]
و دیگر که[15] از نامداران جنگ[16]   نیاید کسی نزد ما بی درنگ[17]
ز گردان کسی را که[18] بی نام تر   ز جنگ سواران[19] بی آرام تر
ز لشکر فرستند بپیشت[20] بکین   اگر بر نوردی برو بر زمین[21]
ترا نام ازان[22] برنیاید بلند   بایرانیان نیز ناید گزند[23]
وگر بر تو بر دست یابد بخون   شوند این دلیران ترکان[24] زبون
نگه کرد هومان بگفتار اوی[25]   همی خیره دانست پیکار[26] اوی[25]
چنین داد پاسخ کز ایران سوار   نباشد[27] که با من کند کارزار
ترا خود همین مهربانیست خوی   مرا کارزار آمدست آرزوی
وگر کت بکین جستن آهنگ نیست   بدلت اندرون[28] آتش جنگ نیست
کنم آنچ باید بدین رزمگاه   نمایم هنرها بایران سپاه[29]

---

[1] K—بپویی I, IV—جویی [2] K—درو VI—برو [3] VI—رزم‌را گاه [4] I, IV—б. оп.
[5] IV—گردید [6] K, IV—مستی [7] IV—کنید I—б. оп. [8] K, I, IV—کشد [9] I, IV—جان VI—نباید که [10] I—نگردد [11] VI—بهفت آسمان بگذرد برسر [12] K, I—کیوان [13] K—
[14] VI—бб. 430, 431 оп. [15] VI—دگر آنکه [16] K, I, IV—بجنگ [17] K—پیش غرّان پلنگ VI—دگر آن کسی‌را که پیش شرزه پلنگ VI—نیایند پیشت گرازان نهنگ I, IV—[18] K—که هر آنکس که [19] I, IV, VI—بجنگ دلیران [20] I, IV—فرستند پیشت [21] VI—б. оп. [22] I, IV, VI—از این [23] K—بر ایران بکشتن نیاید گزند VI—کسی را ز کشتن نیاید گزند [24] VI—بتوران [25] Л—او [26] I, IV, VI—کردار [27] K—ندانم I, IV—نباید VI—که یارد [28] I, IV—بجانت درون [29] K, I, IV, VI—б. оп.; доб. заголовки: Л—رفتن هومان بجنگ ایرانیان IV—رفتن هومان بلشکرگاه گودرز و رزم خواستن I—آمدن هومان بایران سپاه و رزم خواستن از ایشان

شوم چرمهٔ گامزن زین کنم | سپیده دمان جستن کین کنم[1]
نشست از بر زین سپیده دمان | چو شیر ژیان[2] با یکی ترجمان
بیامد بنزدیک ایران سپاه | پر از جنگ دل سر[3] پر از کین شاه
چو پیران بدانست کو شد بجنگ | بروبر جهان گشت ز[4] اندوه[5] تنگ
بجوشیدش از درد هومان جگر | یکی داستان یاد کرد از پدر[6]
که دانا بهر کار سازد درنگ | سر اندر نیارد بپیکار و[7] ننگ[8]
سبکسار تندی نماید نخست[9] | بفرجام کار انده آرد درست[10]
زبانی که اندر سرش مغز نیست | اگر درّ بارد[11] همان[12] نغز نیست
چو هومان بدین رزم تندی نمود | ندانم چه آرد[13] بفرجام[14] سود
جهانداورش باد فریادرس | جز اویش نبینم همی یار کس
چو هومان ویسه بدان رزمگاه | که گودرز کشواد بد با سپاه
بیامد که جوید ز گردان نبرد | نگهبان لشکر بدو بازخورد
طلایه بیامد بر ترجمان[15] | سواران ایران همه بدگمان
بپرسید کین مرد پر خاشجوی | بخیره بدشت اندر آورده[16] روی
کجا رفت خواهد همی چون نوند | بچنگ اندرون[17] گرز و بر زین کمند
بایرانیان گفت پس ترجمان | که آمد گه گرز و تیر[18] و کمان[19]
که این شیر دل نامبردار مرد | همی با شما کرد خواهد نبرد
سر ویسگانست هومان بنام[20] | که تیغش دل شیر دارد نیام
چو دیدند ایرانیان گرز اوی[21] | کمر بستن خسروی[22] برز اوی[23]
همه دست نیزه‌گزاران ز کار | فرو ماند از فرّ آن نامدار[24]

---

1 K, I, IV, VI—доб.:

چو آمد بلشکرگه خویش باز * همی سود دید آن بسان گراز

2 IV—سپیده دمان 3 IV, VI—سر دل 4 I, VI—از 5 IV—از انبوه 6 I, IV—бб. 446—447 оп. 7 K—و оп. 8 VI—جنگ 9 K—بجنگ 10 K—آید بچنگ VI—غم آید نخست 11 IV, VI—در ببارد 12 I, IV, VI—سخن 13 VI—آید 14 I, IV—بفرجام کارش چه 15 I, IV—پهلوان VI—سوی ترجمان 16 Л—آورد 17 K—بدست اندرون VI—اندرش 18 I—تیغ و گرز 19 IV—تیغ و گرز گران 20 VI—هومانش نام 21 Л—او 22 I, IV—و قامت و 23 Л—او K—мисра оп. 24 K, I, IV—б. оп.

همه یکسره باز گشتند ازوی[1] / سوی ترجمانش نهادند روی[2]
که رو پیش هومان بترکی[3] زبان / همه گفتهٔ ما[4] بروبر بخوان[5]
که ما را بجنگ تو آهنگ نیست / ز گودرز دستوری جنگ نیست[6]
اگر جنگ جوید گشادست راه / سوی[7] نامور پهلوان سپاه
ز سالار گردان و گردنگشان / بهومان بدادند یک یک[8] نشان
که گردان کجایند[9] و مهتر[10] کجاست / که دارد چپ لشکر و دست راست
و زانپس[11] هیونی تگاور دمان[12] / طلایه برافگند زی پهلوان
که هومان ازان رزمگه چون پلنگ / سوی پهلوان آمد ایدر[13] بجنگ
چو هومان ز نزد[14] سواران[15] برفت / بیامد بنزدیک رهّام تفت
و زانجا[16] خروشی بر آورد سخت / که ای پور سالار بیدار[17] بخت
چپ لشکر و چنگ شیران توی / نگهبان[18] سالار ایران توی[19]
بجنبان عنان اندرین رزمگاه / میان دو صف بر کشیده سپاه[20]
بآورد با من بباید گشت / سوی رود[21] خواهی وگر سوی[22] دشت
وگر تو نیایی مگر[23] گستهم / بیاید دمان با فروهل بهم
که جوید نبردم ز جنگاوران[24] / بتیغ و سنان و بگرز گران
هر آنکس که پیش من آید بکین / زمانه بروبر[25] نوردد زمین
وگر تیغ ما را ببینند بجنگ / بدرّد دل شیر و چرم[26] پلنگ
چنین داد رهّام پاسخ بدوی / که ای نامور گرد پرخاشجوی
ز ترکان ترا بخرد انگاشتم / ازین سان که هستی نپنداشتم[27]
که تنها بدین رزمگاه آمدی / دلاور بپیش سپاه آمدی

---

[1] K—мисра оп. [2] VI—که در جنگ شیری مبر آبروی I—мисра оп. [3] K—بتوری IV—ترکی [4] I, IV—گفته‌ها را [5] VI—б. оп. [6] I—بگویش که ما را بجنگت مخوان [7] VI—سر [8] K—یکسر [9] I, IV—کدامند [10] I, IV, VI—لشکر [11] I, IV—وزانسو [12] K, I, IV—دوان [13] I, IV—اندر آمد [14] K, VI—پیش [15] I, IV—چو هومان ز پیش طلایه [16] K—بدانجا [17] I, IV—هشیار [18] IV—доб. و [19] I, IV—б. переставлен со след. б. [20] I—б. оп. [21] VI—کوه [22] I, IV—اگر کوه و [23] VI—همی [24] I, IV, VI—کنداوران [25] I, IV, VI—بدو در [26] K—چنگ [27] K—بجز این که هستیت پنداشتم I, IV—جز آنگونه هستی که پنداشتم

بر آنی[1] که اندر جهان تیغ[2] دار | نبندد کمر چون تو دیگر[3] سوار
یکی داستان از کیان یاد کن[4] | ز فام[5] خرد گردن آزاد کن[6]
که هر کو بجنگ اندر آید نخست | ره باز گشتن ببایدش جست
از اینها[7] که تو نام بردی بجنگ | همه جنگ‌را تیز دارند[8] چنگ[9]
و لیکن چو فرمان سالار شاه | نباشد[10] نسازد کسی رزمگاه[11]
اگر جنگ گردان بجویی همی | سوی پهلوان چون[12] بپویی همی
ز گودرز دستوری جنگ خواه | پس از ما بجنگ اندر آهنگ خواه
بدو گفت هومان که خیره مگوی | بدین[13] روی با من بهانه مجوی
تو این رزم را جای مردان[14] گزین | نه مرد سوارانی و دشت کین
و زآنجا بقلب سپه بر گذشت | دمان تا[15] بدان روی لشکر گذشت[16]
بنزد فریبرز با ترجمان | بیامد بکردار باد[17] دمان[18]
یکی برخروشید کای بدنشان | فرو برده گردن ز گردنکشان
سواران و پیلان و[19] زرینه کفش | ترا بود با کاویانی درفش
بترکان سپردی بروز نبرد | یلانت بایران نخوانند مرد
چو سالار باشی شوی[20] زیردست | کمر بندگی را ببایدت بست[21]
سیاوش ردرا[22] برادر توی | بگوهر ز سالار برتر توی
تو باشی سزاوار کین خواستن | بکینه ترا باید آراستن[23]
یکی با من اکنون بآوردگاه[24] | ببایدت گشتن بپیش سپاه[25]
بخورشید تابان برآیدت نام | که[26] پیش من اندر گذاری[27] تو گام

---

[1] I, IV—بدانی [2] VI—نام [3] VI—نیز چون تو [4] K—کرد [5] VI—وام [6] K—کرد I, IV—б. оп. [7] K, I, IV—این هر [8] K—کردند [9] VI—б. стоит после б. 488. [10] K—نباید [11] I, IV, VI—б. оп. [12] VI—خود [13] I, IV, VI—برین [14] K, VI—دشت را جای میدان I, IV—آن نیزه را جای میدان [15] K—وزآنجا VI—چنان [16] I, IV—بگشت [17] I, IV—پیل [18] K—تیر از کمان [19] K—سواران و مردان I, IV—سر افراز سالار VI—و—оп. [20] K—بوی [21] I—б. оп. [22] I, IV—سیاوش شه را [23] K, I, IV—доб.:

من از تخمهٔ تور توران شهم * بگوهر مگر با تو خود همرهم

IV—б. оп. [24] K—بدین رزمگاه [25] I, IV—بیا تا بگردیم پیش سپاه VI—этот и следующий бб. оп. [26] I, IV—چو [27] K—گرازی

وگر تو نیایی بجنگم رواست　　زواره گرازه[1] نگر[2] تا کجاست
کسی را ز گردان بپیش من آر　　که باشد ز[3] ایرانیان نامدار
چنین داد پاسخ فریبرز باز　　که با شیر درّنده کینه مساز[4]
چنینست فرجام روز نبرد　　یکی شاد و پیروز و دیگر بدرد[5]
بپیروزی اندر بترس از گزند　　که یکسان نگردد سپهر بلند
درفش ار ز من شاه بستد رواست　　بدان[6] داد پیلان و لشکر که خواست
بکین سیاوش پس از[7] کیقباد　　کسی کو کلاه مهی[8] بر نهاد
کمر بست تا گیتی آباد کرد　　سپهدار گودرز کشواد کرد
همیشه[9] بپیش کیان[10] کینه خواه　　پدر بر پدر نیو و[11] سالار شاه
ودیگر که[12] از گرز او بی گمان　　سر آید بسالارتان بر[13] زمان
سپه را بدویست فرمان[14] جنگ　　بدو باز گردد همه نام و ننگ[15]
اگر با توَم[16] جنگ فرمان دهد　　دلم پر ز دردست[17] درمان دهد[18]
ببینی که من سر چگونه ز ننگ　　برآرم چو پای[19] اندرآرم[20] بجنگ
چنین پاسخش داد[21] هومان که بس　　بگفتار بینم ترا دسترس[22]
بدین تیغ کاندر میان بسته ای　　گیا بُر که[23] از جنگ خود رسته ای[24]
بدین گرز جویی همی[25] کارزار　　که بر ترگ و جوشن نیاید بکار
و زآنجا بدان خیرگی[26] باز گشت　　تو[27] گفتی مگر شیر بدساز گشت
کمر بستهٔ کین آزادگان　　بنزدیک گودرز کشوادگان
بیامد یکی بانگ برزد بلند　　که ای برمنش مهتر دیوبند[28]

---

[1] K—ستاده گرازه I, IV—گرازه زواره [2] K—ببین I, IV, VI—بگو [3] K—از I, IV—باشند از [4] K—ای شیر درندهٔ کینه ساز [5] I—б. оп.; VI—б. переставлен с предыдущим б. [6] I, IV—بدو [7] K—کیان از پس I, IV—کیان از سر [8] K—کیی IV—مهین [9] I—همو بد [10] I, IV—سپه VI—همویش گردان همو [11] I, IV—بود [12] VI—دگر آنکه [13] VI—بسالار ذو در [14] K—فرجام [15] I—б. стоит после б. 504. [16] I, IV—با تومان VI—با توام [17] I, IV—دلی را پر از داغ VI—دردمندست [18] K—б. оп. [19] Л—پا [20] I, IV—بگردون برآرم بمیدان [21] I, IV—پاسخ‌آورد [22] I—که گفتار بینم ترا پیش و پس [23] K—که یابی و I, IV—که مانی که [24] VI—بدین جنگ امیدور بستهٔ [25] K, I, IV—ناخوب کن [26] I, IV—چیرگی [27] K, I, IV—که [28] VI—ارجمند

شنیدم همه هرچ[1] گفتی بشاه   وزان پس کشیدی سپه‌را براه[2]
چنین بود با شاه[3] پیمان تو   بپیران سالار[4] فرمان تو[5]
فرستاده کامد بتوران سپاه[6]   گزین پور تو گیو لشکر پناه[7]
ازان پس که سوگند خوردی بماه[8]   بخورشید و ماه و بتخت[9] و کلاه[10]
که گر چشم من در گهٔ کارزار   بپیران برافتد[11] برارم دمار
چو شیر ژیان لشکر آراستی   همی بآرزو[12] جنگ ما[13] خواستی
کنون از پس کوه چون مستمند   نشستی بکردار غرم نژند[14]
بکردار[15] نخچیر کز[16] شرزه[17] شیر   گریزان و شیر از پس اندر دلیر
گزینند[18] ببیشه درون جای[19] تنگ   نجوید[20] ز تیمار جان نام و ننگ
یکی لشکرت‌را بهامون گذار   چه داری سپاه[21] از پس کوهسار
چنین بود[22] پیمانت با شهریار   که بر کینه‌گه کوه گیری حصار
بدو گفت گودرز کاندیشه کن   که باشد سزا با تو گفتن سخن
چو پاسخ بیابی[23] کنون ز انجمن   به بیدانشی برنهی این سخن[24]
تو بشناس[25] کز[26] شاه فرمان من   همین بود سوگند و پیمان من
کنون آمدم با سپاهی گران   از ایران گزیده دلاور سران
شما هم بکردار روباه پیر   ببیشه در از بیم[27] نخچیر گیر

---

[1] K, VI — هرچه [2] K — فرستاده آمد بتوران سپاه [3] I, IV, VI — همان هدیه شاه و
[4] I, IV — بپیمان سالار و [5] K — б. оп.; доб. заголовки: I — آمدن هومان بنزد گودرز و رزم خواستن IV — گفتار اندر مناظرهٔ هومان ویسه با گودرز کشواد [6] K — نمودی بگردان از آیین و راه [7] K — доб.:
سخنهای تو سر بسر یاد کرد * خردرا بدان یاد بنیاد کرد
[8] K — که سوگندها خوردهٔ پیش شاه [9] I — تخت و بتاج IV — تاج و بتخت [10] VI — بتاج و بتخت و بدیهیم شاه [11] K — برآید [12] Л — بآرزوی [13] K — من [14] IV — پرند [15] I, IV — چنان همچو VI — چنانی که [16] VI — از [17] K — چنان هم که نخچیر از بیم [18] Л, I, IV, VI — گزینی [19] Л — حبک (?) I, IV — گرو ببندش میش‌را جای [20] VI — نجویی
[21] I, IV, VI — سپه [22] K, I, IV — جز این بود VI — چنین است [23] K — تو پاسخ نیابی VI — چو تنها تو آیی [24] Л — بر نهد ان بمن K — این بمن I — برنهی آن زمن IV — آن من
[25] I, IV — بشنو [26] I, IV — که از [27] K — اندر از بیم I — در از بیم IV — درآریم VI — در آیید

همی[1] چاره سازید و دستان[2] و بند   گریزان[3] ز[4] گرز و سنان[5] و کمند
دلیری مکن جنگ مارا مخواه   که روباه با شیر[6] ناید براه
چو هومان ز گودرز پاسخ شنید   چو شیر اندران رزمگه بر دمید
بگودرز گفت ار نیایی بجنگ   تو با من نه زانست کایدت[7] ننگ
ازان پس که جنگ[8] پشن دیده ای   سر از رزم ترکان بپیچیده ای
بلاون بجنگ آزمودی مرا   بآوردگه بر ستودی[9] مرا
اَر ایدونک هست اینک گویی همی[10]   وزین کینه کردار جویی همی[11]
یکی برگزین از میان سپاه   که با من بگردد بآوردگاه
که من از[12] فریبرز و رهّام جنگ   بجستم بسان دلاور پلنگ[13]
بگشتم سراسر همه انجمن   نیامد ز گردان کسی[14] پیش من
بگودرز بد بند[15] پیکارشان   شنیدن نه ارزید گفتارشان
تو آنی که گویی بروز نبرد   بخنجر کنم لاله بر کوه زرد
یکی با من اکنون[16] بدین رزمگاه   بگرد و بگرز گران کینه خواه
فراوان پسر داری ای نامور   همه بسته برجنگ ما بر کمر
یکی را فرستی بر من[17] بجنگ   اگر جنگ جویی چه جویی[18] درنگ
پس اندیشه کرد اندران پهلوان   که پیشش که آید[19] بجنگ[20] از گوان
گر از نامداران هژبری[21] دمان   فرستم بنزدیک این[22] بدگمان
شود کشته هومان برین رزمگاه[23]   ز ترکان نیاید کسی کینه خواه
دل پهلوانش[24] بپیچد بدرد[25]   ازان[26] پس بتندی نجوید نبرد

[1] VI — همه [2] K — درمان I — و оп. [3] IV — کز ایران (!) [4] I — به [5] VI — ز تیغ و
ز گرز [6] I, IV — دل خستهٔ شیر [7] K — که آید ترا نیز I, IV — نه زانست با من که داری تو
[8] VI — رزم [9] Л — بسودی [10] K, VI — ور ایدون که نیست این که گویم همی I, IV — مرا
[11] K, VI — وزین گفته کردار جویم همی I, IV — بآوردگه هم نجویی مرا [12] K, I, IV — با
[13] I, IV, VI — نهنگ [14] I, IV — یکی [15] Л — доб. و [16] I, IV — ایدر [17] I, IV, VI — بپیش
من آور [18] K, VI — سازی [19] VI — آرد [20] K — برزم I, IV — که گر پیشش آید کسی
[21] VI — هژبر [22] K — یکی را فرستم بر I, VI — آن [23] K, I, IV, VI — بدین کینه گاه
[24] K — پهلوانان [25] K, I, IV, VI — ز درد [26] I, IV, VI — وزان

سپاهش بکوه کنابد شود[1] بجنگ[2] اندرون دست ما[3] بد شود[4]
ور از نامداران این انجمن یکی[5] کم شود گم شود نام من[6]
شکسته شود دل گوانرا بجنگ نسازند زان[7] پس بجایی[8] درنگ[9]
همان به که با او نسازیم کین برو بر ببندیم راه کمین
مگر خیره[10] گردند و[11] جویند جنگ سپاه اندر آرند زان[12] جای تنگ
چنین داد پاسخ بهومان که رو بگفتار تندی و در کار نو
چو در پیش من برگشادی زبان بدانستم از آشکارت[13] نهان
که کس را ز ترکان نباشد خرد کز اندیشهٔ خویش رامش برد
ندانی که شیر ژیان روز جنگ نیالاید از بن بروباه چنگ[14]
و دیگر دو لشکر چنین ساخته همه[15] بادپایان سر[16] افراخته[17]
بکینه دو تن پیش سازند[18] جنگ[19] همه نامداران بخایند[20] چنگ
سپه‌را همه پیش باید شدن بانبوه زخمی بباید زدن
تو اکنون سوی[21] لشکرت باز شو برافراز گردن بسالار نو
کز ایرانیان چند جستم نبرد نزد پیش من کس جز از[22] باد سرد
بدان[23] رزمگه بر[24] شود نام تو ز پیران برآید همه کام تو
بدو گفت هومان ببانگ بلند که بی کردنِ کار[25] گفتار چند
یکی داستان زد جهاندار شاه بیاد آورم اندرین کینه‌گاه[26]
که تخت کیان[27] جست خواهی مجوی چو جویی از آتش[28] مبرتاب[29] روی
ترا آرزو[30] جنگ و پیکار نیست وگر گل چنی راه بی خار نیست

---

[1] IV — شوند [2] K — برزم [3] I, IV — دستها VI — پشت ما [4] IV — شوند [5] K, VI — بهر جای [6] I, IV — б. оп. [7] K, VI — ازان I, IV — ازین [8] I, IV — بهامون [9] K — کسی ازان — VI ازین — I, IV [10] IV, VI — چیره [11] Л — و — оп. [12] K — بدشت اندر آیند ازان — I, IV ازین — VI ازان — جنگ بر — IV [13] I, IV, VI — و آشکار بدانستمت [14] K — мисра оп. [15] I — همان IV — همی [16] IV — بر [17] K — б. оп. [18] I — تازند IV — تازد به [19] K — мисра оп. [20] I — بنام دلیران بخایند IV — نخایند [21] VI — بر [22] K — کس بر من بجز VI — جز کسی I — کس بر من یکی [23] I, IV, VI — بران [24] K, VI — در [25] I, IV, VI — و گردان کدامند [26] K, VI — آمدم اندرین رزمگاه I, IV — آوریدم از آبش بهر VI — درین رزمگاه [27] K, I, IV — کسان [28] I, IV — وگر نه ز آتش [29] K — نه پرتاب VI — از آبش بهر [30] Л — آرزوی K — جز ترا پیشه (مبرتاب روی در متن=روی برمتاب — رداکتور) تاب (?)

ندارى ز[1] ایران[2] یکى شیر مرد   که با من کند پیش لشکر نبرد
بچاره همی باز گردانییم   نگیرم فریبت اگر دانییم[3]
همه نامداران پرخاشجوی   بگودرز گفتند کاینست[4] روی
که از ما یکی را بآوردگاه   فرستی بنزدیک او[5] کینه‌خواه[6]
چنین داد پاسخ که امروز[7] روی   ندارد شدن جنگ‌را پیش اوی
چو هومان ز گودرز[8] برگشت چیر[9]   برآشفت برسان شیر دلیر[10]
بخندید و روی از سپهبد بتافت   سوی روزبانان لشکر شتافت
کمان‌را بزه کرد و زیشان چهار   بیفگند ز[11] اسب اندران مرغزار
چو آن روزبانان لشکر ز دور   بدیدند زخم سرافراز[12] تور
رهش باز دادند و بگریختند   بآورد با او نیاویختند
ببالا برآمد بکردار مست   خروشش همی کوه‌را کرد پست
همی[13] نیزه برگاشت بر گرد سر   که هومان ویسه است پیروزگر[14]
خروشیدن نای رویین ز دشت   برآمد چو نیزه ز بالا بگشت
ز شادی دلیران توران سپاه   همی ترگ سودند بر چرخ[15] ماه
چو هومان بیامد بدان[16] چیرگی   بپیچید گودرز زان[17] خیرگی[18]
سپهبد پر از شرم[19] گشته دژم   گرفته برو خشم و تندی ستم[20]
بننگ[21] از دلیران بپالود خوی   سپهبد یکی اختر افگند پی

---

[1] K, I, IV, VI — از   [2] K — ایشان   [3] K — فریب از تو تا دانییم   I, IV, VI — مگردانییم
[4] K, I, IV, VI — کین نیست   [5] K — آن   VI — این   [6] K — доб.:

شویم و ز جانش برآریم هوش * ازین ترک بی مغز بی تاب و توش

VI — доб.:

بدانند که هستند مردان مرد * که از مغز هومان برآرند گرد

[7] K, I, IV, VI — چنین گفت گودرز کامروز   [8] K, I, IV — گفتار   [9] K, I, IV — سیر   [10] VI — مانند درّنده شیر   [11] K, I, IV, VI — از   [12] K — سپهدار   [13] IV — یکی   [14] K — پرخاشخر
[15] IV, VI — доб. و   [16] K, VI — برآمد برین   I, IV — برآمد بران   [17] K, VI — ازان   I, IV — بتفسید گردون ازان   [18] K — تیرگی   [19] I — از آن شرم   IV — سپهدار زان شرم   [20] VI — этот и след. бб. оп.   [21] K, I, IV — زننگ

کزیشان بُد[1] این[2] پیشدستی بخون[3] — بَدانند و هم[4] بر بدی رهنمون
ازان[5] پس بگردنکشان[6] بنگرید — که[7] تا جنگ اورا که آید پدید[8]
خبر شد ببیژن که هومان چو شیر — بپیش نیای تو آمد[9] دلیر
چو بشنید بیژن برآشفت سخت — بخشم آمد آن شیرپنجه ز بخت[10]
بفرمود تا بر نهادند زین — بران[11] پیل تن دیزهٔ دوربین[12]
بپوشید رومی زره جنگ را — یکی تنگ بر بست شبرنگ را
بپیش پدر شد پر از کیمیا — سخن گفت با او ز بهر نیا
چنین گفت مر گیورا کای پدر — بگفتم[13] ترا من[14] همه دربدر
که گودرزرا هوش کمتر شدست — بآیین[15] نبینی که دیگر شدست
دلش پر نهیبست و پر خون جگر — ز تیمار وز[16] درد چندان پسر
که از تن سرانشان جدا کرده دید[17] — بدان رزمگه جمله افگنده دید[18]
نشان آنک[19] ترکی بیامد دلیر — میان دلیران بکردار شیر
بپیش نیا رفت نیزه بدست — همی بر خروشید بر سان مست
چنان بد کزین لشکر نامدار — سواری[20] نبود از در کارزار
که اورا[21] بنیزه برافراختی — چو بر باب زن[22] مرغ بر ساختی
تو ای مهربان باب بسیار هوش — دو کتفم بدرع سیاوش بپوش

---

[1] K, I, IV, VI — بر [2] VI — آن [3] K — کنون [4] K — برآیند هم I, IV — بد آید همی VI — بدانند هم [5] I, IV, VI — وزان [6] VI — بجنگ آوران [7] VI — با [8] Доб. заголовки: Л — خبر یافتن بیژن از آمدن هومان بجنگ نیا I — آگاهی یافتن بیژن از کار هومان [9] I — اندرآمد [10] K, I, IV, VI —

ز هر سو چپ لشکر و دست راست * بیامد ز گردنکشان کینه خواست

K — доб.:

ز گردان نیامد کسی پیش اوی * چو آگه شدند از کم و بیش اوی

[11] K — بدان [12] K — روز کین I, IV — بارهٔ پیلتن روز کین VI — پیل پیکر هیون روز کین [13] VI — بگوییم [14] K, I, IV — آن [15] K — همیدون [16] K, I — واز [17] K, I — گشته شد IV — همه رزمگه سربسر کشته شد [IV — کشته است] [18] K, I, IV — مانده دید VI — گشته است VI — افشانده دید [19] IV, VI — آنکه [20] VI — سواران [21] VI — با او [22] IV — تاب زن (!)

نشاید جز از من که سازم[1] نبرد بدان[2] تا برآرم[3] ز مردیش گرد
بدو گفت گیو ای پسر هوش دار بگفتار من سربسر گوش دار
ترا گفته بودم که تندی[4] مکن ز گودرز بر بد[5] مگردان سخن
که او کار دیده‌ست و داناترست بدین لشکر نامور مهترست[6]
سواران جنگی[7] بپیش اندرند که بر کینه‌گه پیل را بشکرند[8]
نفرمود[9] با او کسی را نبرد جوانی مگر مر ترا خیره کرد
که گردن بدین سان برافراختی بدین آرزو[10] پیش من تاختی
نیم من بدین کار همداستان مزن نیز پیشم چنین[11] داستان
بدو گفت بیژن که گر کام من نجویی نخواهی مگر نام من
شوم پیش سالار بسته کمر زنم دست بر جنگ هومان ببر
وزانجا بزد اسب و برگاشت روی بنزدیک گودرز شد پوی پوی[12]
ستایش کنان پیش او شد بدرد هم این[13] داستان سربسر[14] یاد کرد
که ای پهلوان جهاندار شاه شناسای هر کار و زیبای گاه
شگفتی همی بینم از تو یکی وگر چند هستم[15] بهوش[16] اندکی[17]
کزین[18] رزمگه بوستان ساختی دل از کین[19] ترکان بپرداختی[20]
شگفتی‌تر آنک از[21] میان سپاه یکی ترک بدبخت گم کرده[22] راه

[1] K— که با وی جز از من I, IV— جز از من که با او VI— بجز من که با او [2] K— کنند I, IV, VI— کنم [3] K— برآرد [4] K— تیزی I, IV— نگفتم ترا من که تیزی [5] K, VI— برتر [6] K— بهر کار از ما تواناترست [7] K— جنگیش پیش I, IV— جنگش [8] K, I, IV— همه کینهٔ پیل را در خورند [9] IV— بفرمود и доб. заголовок: خبر یافتن بیژن از کار هومان و رفتن بنزدیک گودرز و رزم طلبیدن [10] Л— آرزوی [11] K— پیش من این چنین I— پیش من آن IV— ازین VI— وزین نیز پیشم مزن [12] K— کینه جوی [13] I, IV, VI— همه [14] VI— پیش او [15] I, IV— جنگ جویم [16] VI— بسال [17] K, I, IV— доб.:

که خورشید شمشیر گردان ندید * نه گردی بروی هوا بردمید

K — еще доб.:

بهشتم فراز آمد این روزگار * شب و روز آسایش آموزگار

[18] VI— که این [19] VI— کار [20] I, IV — б. оп. [21] K— آن کز IV, VI— آنکه از [22] I, IV, VI— بوده

بیامد که یزدان نیکی کنش[1] همی بد سگالید با بد تنش[2]
بیاوردش[3] از پیش توران سپاه بدان تا بدست تو گردد تباه
بدام آمده گرگ[4] برگاشتی[5] ندانم گزین خود[6] چه پنداشتی
تو دانی[7] که گر خون او بی درنگ بریزند پیران نیاید بجنگ
سپهدار[8] کو کینه بیش آورد سپه را برین[9] دشت پیش[10] آورد
من اینک بخون چنگ را شسته ام همان جنگ اورا کمر بسته ام[11]
چو دستور باشد مرا پهلوان شوم پیش او چون هژبر دمان[12]
بفرماید اکنون سپهبد بگیو مگر کان سلیح سیاوش[13] نیو
دهد مر مرا خود و رومی زره ز بند زره برگشاید[14] گره
چو بشنید گودرز گفتار اوی[15] بدید آن دل و رای هشیار اوی[16]
ز شادی برو آفرین کرد سخت که از تو مگرداد[17] جاوید بخت
تو تا برنشستی بزین پلنگ نهنگ از دم آسود و شیران ز جنگ[18]
بهر کارزار اندر آیی دلیر بهر جنگ پیروز باشی چو شیر
نگه کن که با او بآوردگاه توانی شدن زان پس آورد خواه
که هومان یکی بدکنش ریمنست بآورد جنگ او چو آهرمنست[19]
جوانی و ناگشته بر سر سپهر نداری همی[20] بر تن[21] خویش مهر
بمان تا یکی رزم دیده هژبر[22] فرستم بجنگش بکردار ابر[23]
برو تیر باران کند چون تگرگ بسر بر بدوزدش[24] پولاد ترگ[25]
بدو گفت بیژن که ای پهلوان هنرمند باشد دلیر و جوان[26]

---

[1] K, VI — دهش [2] K, VI — ابـا بدکنش [3] I, IV — بیاورد [4] K — گور [5] I, IV, VI — بگذاشتی [6] K, I, IV — بد VI — به [7] K, I, IV — ندانی VI — بـرآنـی [8] K — سپهدار I, IV — میندیش [9] K, I, IV — بدین [10] I, VI — خویش [11] VI — б. оп. [12] I, IV — ژیان [13] K, VI — سیاوخش [14] I, IV — یکایک VI — ز بندش گشاید ز هر بند آن برگشاید [15] Л, IV, VI — او [16] Л, IV — او VI — بیدار او [17] VI — مبرّاد [18] VI — этот и след. бб. оп. [19] K — چون پیل و از آهنست I — мисра оп., два раза повторяет`первую мисру след. б.; IV — بدان ریمنی خویش هجیر VI — اهریمنست چون کوه در جوشنست [20] VI — مگر [21] Л — دل [22] VI — هجیر [23] K — ببر VI — بر او بکردار تیر بدوزد بپیکان ورا یال و ترگ [24] K — ز بدوزد [25] I, IV — بدوزد بپیکان ورا یال و ترگ [26] K — روان I, IV — جوان دلاور باید و بینا و روشن روان

مرا گر بدیدی[1] برزم فرود ز سر باز باید کنون[2] آزمود
بجنگ پشن بر نوشتم زمین نبیند[3] کسی پشت من روز کین[4]
مرا زندگانی نه اندرخورست گر از دیگرانم هنر کمترست
وگر باز داری مرا زین سخن بدان روی کآهنگ[5] هومان مکن[6]
بنالم من از پهلوان پیش شاه[7] نخواهم کمر زان[8] سپس نه[9] کلاه
بخندید گودرز و زو شاد[10] شد[11] بسان یکی سرو آزاد شد[11]
بدو گفت نیک اختر و بخت گیو که فرزند بیند همی[12] چون تو نیو
تو تا چنگ را باز کردی بجنگ فرو ماند از جنگ چنگ پلنگ[13]
ترا دادم این رزم هومان کنون مگر بخت نیکت بود رهنمون[14]
گر این اهرمن را بدست تو هوش برآید بفرمان یزدان بکوش
بنام جهاندار[15] یزدان ما بپیروزی شاه وگردان ما[16]
بگویم کنون گیو را کان زره که بیژن همی خواهد او را بده
گر[17] ایدونک پیروز باشی[18] بروی[19] ترا بیشتر نزد من[20] آبروی[21]
ز فرهاد و گیوت برآرم بجاه بگنج و سپاه و بتخت و کلاه
بگفت این سخن با نبیره نیا نبیره پر از بند و پر[22] کیمیا
پیاده شد از اسب و روی زمین ببوسید و بر باب کرد آفرین
بخواند آن زمان گیو را پهلوان سخن گفت با او ز بهر جوان[23]
وزان خسروانی زره یاد کرد کجا خواست بیژن ز بهر نبرد
چنین داد پاسخ پدر را پسر که ای پهلوان جهان سربسر

---

[1] K, VI — ندیدی — I, IV — تو ندیدی [2] I, IV — کنون باز باید ز سرت [3] VI — ندیدی [4] K — در کمین — VI — در زمین [5] VI — بگویی که آهنگ [6] I, IV — б. оп. [7] I, IV — سپاه [8] I, IV — زین [9] K, I, IV — با — VI — ازانپس کمر بی [10] K — گودرز ازان — I, IV — ازو — VI — گودرز کو [11] K — گشت [12] K — یکی [13] K, I, IV — б. оп.; VI — ندیدم چو تو شیر و پلنگی پلنگ (так!) [14] K, I, IV — перед б. доб.:

وزان روز فرخ مرا یاد باد * که از مادر پاک بیژن بزاد

[15] K — خداوند [16] K — обратный порядок мисра; VI — б. оп.; K, I, IV — б. стоит после б. 650. [17] K, I, IV — رو [18] K — گردی [19] IV — بدوی — VI — برو [20] VI — ما [21] VI — آبرو [22] I — از [23] I, IV — ز بیژن سخن رفت و کنداوران

مرا هوش[1] و جان و جهان این یکیست / بچشمم چنین جان او خوار نیست[2]
بدو گفت گودرز کای مهربان[3] / جز این برد باید بوی بر[4] گمان
که هر چند بیژن جوانست و نو / بهر کار دارد خرد پیشرو
و دیگر که این جای کین جستنست / جهانرا ز آهرمنان[5] شستنست
بکین سیاوش بفرمان[6] شاه / نشاید بپیوند کردن نگاه
و گر بارد از ابر[7] پولاد[8] تیغ / نشاید که داریم ما جان[9] دریغ
نشاید شکستن دلشرا بجنگ / بپوشیدنش جامهٔ[10] نام و ننگ
که چون کاهلی پیشه گیرد جوان / بماند منش پست و تیره روان
چو پاسخ چنین یافت چاره نبود / یکی با پسر نیز بند[11] آزمود[12]
بگودرز گفت ای جهان پهلوان / بجایی که پیکار خیزد بجان
مرا خود شب و روز کارست[13] پیش / چرا داد باید مرا[14] جان خویش[15]
نه فرزند باید نه گنج و سپاه[16] / نه آزرم سالار و فرمان[17] شاه
اگر جنگ جوید سلیحش کجاست / زره دارد از من چه بایدش[18] خواست
چنین گفت پیش پدر رزمساز[19] / که مارا بدرع تو ناید[20] نیاز[21]
برانی[22] که اندر جهان سربسر / بدرع تو جویند مردان هنر
چو درع سیاوش نباشد بجنگ / نجویند گردنکشان نام و ننگ
بر انگیخت اسب از میان سپاه / که آید ز لشکر بآوردگاه[23]
چو از پیش گودرز شد[24] ناپدید / دل گیو ز[25] اندوه او بردمید

---

1 K—چشم 2 K—بچشمم ز مهرش جهان اندکیست и далее доб.:
نخواهمش کردن ز چشمم رها * فرستادن اندر دم اژدها
3 I, IV—پهلوان 4 K, I, IV, VI—برو بر 5 K—اهریمنان I—هرّیمنان 6 K, I, IV—وفرمان 7 K, VI—میغ I, IV—بار داریم 8 I, IV—доб. و 9 K, VI—جانرا I, IV—ازین جا 10 K, I, IV—بپوشید باید برو 11 IV, VI—پند 12 K, I, IV, VI—доб.:
مگر باز گردد سرشرا ز جنگ * همی چون مشعبد برآورد رنگ
13 K—جنگ است I, IV—روزگار درشتست 14 K, VI—همی I—بدو IV—برو 15 K, I, IV—б. переставлен со след. б. 16 VI—تخت و کلاه 17 I, IV, VI—نه آزرم و فرمان سالار 18 VI—بایست 19 K, I, IV, VI—جنگ ساز 20 K—بدان درع نامد 21 I, VI—نه درع تو باید نه ساز 22 I, IV—ندانی 23 VI—б. оп. 24 I—لشکر شد او IV—لشکر شدش 25 I, IV, VI—از

پشیمان شد از درد دل خون گریست / نگر تا غم و مهر[1] فرزند چیست
یکی[2] بآسمان برفرازید سر / پر از خون دل از درد خسته جگر
بدادار گفت ار جهان داوری / یکی سوی این[3] خسته دل بنگری
نسوزی تو از جان[4] بیژن دلم / که زآب مژه تا دل اندر گلم
بمن باز بخشش[5] تو ای کردگار / بگردان ز جانش بد روزگار
بیامد پر اندیشه دل پهلوان / پر از خون[6] دل از بهر رفته جوان
بدل گفت خیره بیازردمش / چرا خواسته پیش ناوردمش
گر اورا ز هومان بد آید بسر / چباید مرا درع و تیغ و کمر[7]
بمانم پر از حسرت و درد و خشم / پر از آرزو دل[8] پر از آب چشم
وزانجا دمان[9] هم بکردار گرد[10] / بپیش پسر شد بجای[11] نبرد[12]
بدو گفت مارا چه داری بتنگ / همی[13] تیزی آری بجای درنگ
سیه مار چندان دمد روز جنگ / که از ژرف دریا برآید[14] نهنگ
درفشیدن[15] ماه چندان بود / که خورشید تابنده پنهان بود
کنون سوی هومان شتابی همی / ز فرمان من سر[16] بتابی همی
چنین[17] برگزینی همی رای خویش / ندانی که چون آیدت کار پیش
بدو[18] گفت بیژن که ای نیو باب / دل من ز کین سیاوش متاب
که هومان نه از روی وز[19] آهنست / نه پیل ژیان و نه آهرمنست[20]
یکی مرد جنگست و من جنگجوی / ازو برنتابم ببخت تو روی
نوشته[21] مگر بر سرم دیگرست / زمانه بدست جهانداورست
اگر بودنی بود دلرا بغم / سزد گر نداری نباشی دژم[22]
چو بشنید گفتار پور دلیر / میان بستهٔ جنگ برسان شیر

[1] K, VI — درد [2] I, IV — همی [3] K — سزد گر بدین I, IV — بنامت بدین [4] K — بر
درد VI — بر جان [5] K, VI — بخشی [6] VI — غم [7] VI — этот и следующий бб. оп. [8] Л —
آرزوی دل K — پر اندوه جان و [9] K — وزان اندُهان [10] I — باد [11] VI — بدشت [12] I —
ورامژده داد [13] VI — چنین [14] I, IV — برآرد [15] K, IV, VI — درخشیدن [16] VI — ز گفتار
من بر [17] VI — چو این [18] K — چنین [19] K, I — [K — ونه] واز ز رویست نه هومان IV — نه
رویست وز VI — و از [20] K, IV — اهریمنست [21] K, I — نبشته [22] VI — б. оп.

فرود آمد از دیزهٔ[1] راهجوی ‏ سپر داد و درع سیاوش[2] بدوی
بدو گفت گر[3] کارزارت هواست ‏ چنین بر خرد کام تو پادشاست
برین[4] بارهٔ گامزن برنشین ‏ که زیر[5] تو اندر نوردد زمین[6]
سلیحم همیدون بکار آیدت ‏ چو با اهرمن کارزار آیدت
چو اسب پدر دید بر پای پیش ‏ چو باد اندرآمد ز بالای[7] خویش
بران بارهٔ خسروی برنشست ‏ کمر بست و بگرفت گرزش[8] بدست
یکی ترجمانرا ز لشکر بجست ‏ که گفتار ترکان بداند درست
بیامد بسان هژبر ژیان[9] ‏ بکین سیاوش[10] بسته[11] میان
چو بیژن بنزدیک هومان رسید ‏ یکی آهنین کوه پوشیده[12] دید
ز جوشن[13] همه دشت روشن شده ‏ یکی پیل در زیر[14] جوشن شده
ازان[15] پس بفرمود تا ترجمان ‏ یکی بانگ برزد بران[16] بدگمان
که گر جنگ جویی یکی باز گرد ‏ که بیژن همی با[17] تو جوید نبرد[18]
همی گوید ای رزم دیده سوار ‏ چه پویانی[19] اسب اندرین مرغزار
کز[20] افراسیاب اندر آیدت بد[21] ‏ ز توران[22] زمین بر تو نفرین سزد[23]
بکینه پی افگنده و[24] بدخوی ‏ ز ترکان گنهکارتر کس[25] توی[26]
عنان باز کش زین تگاور هیون ‏ کت اکنون[27] ز کینه بجوشید خون[28]

---

1 I, IV, VI — بارهٔ 2 K — سلیح سیاوش بدادش I, IV — سپرد اسب و درع سیاوش 3 K, I, IV — اگر 4 Л — بدین 5 VI — پیش 6 IV — доб. заголовок: رفتن بیژن گیو از پی هومان ویسه و رزم خواستن 7 K, I, IV, VI — رهوار 8 VI — کمر بر میان بست و گرزی 9 VI — دمان 10 VI — سیاوخش 11 K, I, IV — سیاوش کمر بر 12 I, IV — جوشنده 13 K — ترگش 14 K — ز تیغش همه دشت I, IV — میانه یکی پیل 15 I, IV — وزان 16 I, IV, VI — بدان 17 VI — از 18 I — доб. б. 722 и

بجنگ من آید بسان تذرو * که بازش بِرد بر سر شاخ سرو
خروشان و خون از دو دیده چکان * کنان گوشت بازو و خونش مکان

19 I, IV — چه تازی تو 20 K — از I, VI — گر IV — که 21 K — تو چونین سزد I, IV, VI — اندر آید ببد 22 K — ترکان 23 K — б. переставлен со след. б. 24 K, IV — افگندی و I, VI — پی افگندهٔ 25 I — گنه‌کار کس (нарушен метр); IV — گنه کار کس تر 26 K, I, IV — доб. б. 720. 27 K — ایدون VI — آید 28 VI — бб. 715—718 оп.

یکی بر گزین جایگاه نبرد * بدشت و در و کوه با من بگرد
وگر در میان دو رویه سپاه * بگردی بلاف از پی نام و جاه[1]
کجا دشمن و دوست بینند ترا * دل اکنون کجا[2] برگزینند ترا
چو بشنید هومان بدو گفت زه[3] * زره‌را بکینم تو بستی گره[4]
ز یزدان سپاس و بدویم[5] پناه * کت آورد پیشم بدین رزمگاه[6]
بلشکر بران[7] سان فرستمت باز * که گیو از تو ماند بگرم و گداز[8]
سرت‌را ز تن دور مانم نه دیر * چنان کز تبارت فراوان دلیر[9]
چه سودست کآمد بنزدیک شب * رو اکنون بزنهار تاریک شب[10]
من اکنون یکی[11] باز لشکر شوم * بشبگیر نزدیک مهتر شوم
وزآنجا دمان[12] گردن افراخته * بیایم نبرد ترا ساخته
چنین پاسخ آورد بیژن[13] که شو[14] * پست باد و آهرمنت[15] پیشرو[16]
همه دشمنان سربسر کشته باد * گر[17] آواره از جنگ برگشته باد
چو فردا بیایی بآوردگاه * نبینند ترا نیز[18] شاه و سپاه

---

[1] K — بنام از پی نام خواه I, IV — آوری نام و جاه VI — نیکخواه [2] K — وزان گشتنت
[3] K, I, IV — بخندید سخت [4] K, I — چنین داد پاسخ که ای شور بخت IV — بدو گفت با ماست پیروز بخت [5] I, IV — بیزدان [6] K — доб.:

بس ایمن شدی بر تن خویش بر * مگر تنت‌را آمد از پیش سر

I, IV — доб.:

بس ایمن شدی بر تن خویشتن * مگر شد دلت سیر از خویش [IV — جان] وتن

VI — доб. опущенные выше бб. 715—718. [7] K, I, IV — بدان [8] VI — بدرد و نیاز [9] I — б. оп.; K, IV, VI — доб.:

بجنگ من آید بدینسان تذرو * که بازش برد بر سر شاخ سرو

K — далее доб.:

خروشان و خون از دو دیده چکان * ز کینه بر و بازوی خود کنان

IV — доб.:

خروشان و خون از دو دیده چکان * کنان گوشت بازو و خونش مکان

[10] I, IV — порядок бб.: 724, 725, 723. [11] I — چنین باز [12] VI — دوان [13] K — چنین گفت بیژن بپاسخ I — چنین داد پاسخش بیژن VI — دشمن [14] K — رو [15] I — پست چاه باد اهرمن [16] IV — бб. 726—728 оп. [17] I — ور [18] I — باز

سرت را چنان دور مانم[1] ز پای[2] / کزان[3] پس بلشکر نیایدت رای
وزآنجایگه روی برگاشتند / بشب دشت پیکار بگذاشتند
بلشکرگه خویش باز آمدند / بر پهلوانان فراز آمدند
همه شب بخواب[4] اندر آسیب شیب / ز پیکارشان دل شده ناشکیب[5]
سپیده چو از کوه سر بردمید / شد آن دامن تیره شب ناپدید
بپوشید هومان[6] سلیح نبرد / سخن پیش پیران[7] همه یاد کرد
که من بیژن گیورا خواستم[8] / همه شب همی جنگش آراستم[9]
یکی ترجمانرا ز لشکر بخواند / بگلگون باد آورش برنشاند
که رو پیش بیژن بگویش که زود / بیایی[10] دمان گر[11] من آیم چو دود[12]
فرستاده بر گشت و با او بگفت / که با جان پاکت خرد باد جفت
سپهدار هومان بیامد چو گرد / بدان تا ز بیژن بجوید نبرد
چو بشنید بیژن بیامد[13] دمان / بسیچیدهٔ جنگ[14] با ترجمان[15]
بپشت[16] شباهنگ[17] بر بسته[18] تنگ / چو جنگی پلنگی گرازان[19] بجنگ[20]
زره با گره بر بر[21] پهلوی / درفشان[22] سر[23] از مغفر خسروی
بهومان چنین گفت کای بادسار / ببردی ز من دوش سر یاد دار[24]
امیدستم امروز[25] کین تیغ من / سرترا ز بن[26] بگسلاند[27] ز تن
که از خاک خیزد ز خون تو گل / یکی داستان اندر آری[28] بدل
که با آهوان گفت غرم ژیان / که گر دشت گردد همه پرنیان
ز دامی که پای من آزاد گشت / نپویم بران[29] سوی[30] آباد دشت[31]

---

[1] K — سرت همچنان دور ماند [2] I, IV — جای [3] I, IV — کزین [4] IV — بدند [5] K — доб. заголовок: رزم بیژن گیو با هومان ویسه I—б. оп. [6] I — پیران [7] I — بشد پیش هومان [8] I, IV — تاختم [9] I, IV — رزم او ساختم [10] VI — تو آیی [11] VI — یا [12] K, I, IV — бб. 737—739 оп. [13] K, I, IV, VI — هم اندر زمان بیژن آمد [14] K, I, IV — رزم [15] K — ترکمان [16] I — بشیر IV — چو شیر [17] K — بشبدیز شبرنگ [18] IV — برتخته [19] K — دو جنگی گرازان و تازان I, IV — چو جنگی پلنگ و گرازان [20] I — نهنگ VI — бб. 741—742 оп. [21] K, I, IV — زره تیره کرده بر [22] K — سرافشان [23] I — بر [24] I, IV — یادگار [25] VI — امیدست اکنون [26] K, IV, VI — چنان [27] I — چنان بگسلاند سرت را [28] VI — یادت آید [29] VI — دگر [30] K — بدان سو که [31] I — سو بر آباد گشت IV — б. оп.

چنین داد پاسخ[1] که امروز گیو   بماند جگر خسته بر[2] پور نیو
بچنگ منی در بسان تذرو   که بازش برد بر سر شاخ سرو[3]
خروشان و خون از دو دیده چکان   کشانش بچنگال و خونش مکان
بدو گفت بیژن که تا کی سخن   کجا خواهی آهنگ آورد کن
بکوه کنابد کنی کارزار   اگر[4] سوی زیبد بیارای کار[5]
که فریادرس مان نباشد ز دور   نه ایران گراید بیاری[6] نه تور[7]
برانگیختند اسب و برخاست گرد   بزه برنهاده کمان نبرد
دو خونی[8] برافراخته سر بماه   چنان کینه‌ور گشته از کین شاه[9]
ز کوه کنابد برون تاختند   سران سوی[10] هامون برافراختند[11]
برفتند چندانک اندر[12] زمی   ندیدند جایی پی[13] آدمی
نه بر آسمان کرگس اندرا گذر   نه خاکش سپرده پی شیر نر
نه از لشکران یار و فریادرس   بپیرامن اندر ندیدند[14] کس
نهادند پیمان که با ترجمان   نباشند[15] در[16] چیرگی بدگمان[17]
بدان تا بد و نیک با شهریار   بگویند[18] ازین گردش روزگار[19]
که کردار چون بود و پیکار[20] چون   چه زاری رسید اندرین دشت خون[21]
بگفتند و زاسبان فرود آمدند   ببستند زره بر کمر بر زدند
بر اسبان[22] جنگی سواران جنگ   یکی[23] برکشیدند چون سنگ تنگ

---

[1] K, I, IV, VI — چنین گفت هومان [2] I, IV — خستهٔ VI — از [3] K, I, IV, VI — бб. 749—751 оп. [4] K, I, IV — وگر VI — ویا [5] I, IV — доб. заголовок: رزم بیژن با هومان و کشته شدن هومان [6] K, I, IV — نه ز ایران کس آید VI — نه ز ایران گزینیم یاور [7] K, I, IV, VI — доб. пропущенный выше б. 751. [8] VI — جنگی [9] K — از کینه‌خواه I, IV — б. стоит после б. 756. [10] VI — همی سر به [11] VI — доб. заголовок: جنگ بیژن با هومان ویسه [12] K, I, IV — بدشتی رسیدند کاندر [13] K — روی کس از [14] IV — نه پیرامن اندر بدیدند [15] K — نباشیم بر [16] K — بر [17] I — (?) چیرگی بی‌گمان K, I, IV, VI — доб.:

ز ما هر که یابد رهایی بجان * نگیرد بدل کینه با ترجمان

[18] K, IV — بگوید [19] I — бб. 761—765 оп. [20] K — گفتار [21] VI — زمان که آمد براینجا بخون [22] K — بدانسان دو [23] K — بکین

چو بر بادپایان ببستند زین … پر از خشم گردان و دل پر ز کین[1]
کمانها چو بایست برساختند … بمیدان تنگ اندرون تاختند[2]
چپ و راست گردان و پیچان عنان … همان نیزه و[3] آب داده سنان[4]
زرهشان در آورد شد[5] لخت لخت … نگر تا کرا روز برگشت و بخت
دهنشان همی از تبش[6] مانده باز … بآب وبآسایش آمد نیاز
پس آسوده گشتند و دم برزدند … بران آتش تیز نم[7] برزدند
سپر برگرفتند و شمشیر تیز … برآمد خروشیدن[8] رستخیز
چو برق درفشان که[9] از تیره میغ … همی آتش افروخت از هر دو تیغ[10]
ز آهن بدان[11] آهن آبدار … نیامد بزخم اندرون تابدار[12]
بکردار آتش پرنداوران … فرو ریخت از دست[13] کنداوران[14]
نبد دسترسشان بخون ریختن … نشد سیر دلشان ز آویختن
عمود از پس تیغ[15] برداشتند … از اندازه پیکار بگذاشتند
ازان پس[16] بران بر نهادند کار … که زور آزمایند در[17] کارزار
بدین[18] گونه جستند ننگ[19] و نبرد … که از پشت زین[20] اندر آرند مرد[21]
کمربند گیرد کرا زور[22] بیش … رباید ز اسب[23] افگند خوار پیش
ز نیروی گردان[24] دوال رکیب … گسست اندر آوردگاه از نهیب

---

[1] VI — و مر هر دورا دل بکین K — далее порядок бб.: 765, 771, 772, 774, 773, 766, 767.
[2] K, VI — همیدون سوی نیزه پرداختند K, I, IV — доб.:

وزان تیر پولاد پیکان خدنگ * کمان گوشه بر گوشه سودند تنگ
چو تیر آنچه بود اندر انداختند * همیدون سوی نیزه دست آختند

[3] K, IV — همه نیزه‌را [4] I — б. оп. [5] K — ز زور اندر آورد شد I — بتن گشته بر IV — در آمد همه [6] Л, I — دشی K — دهن خشک و از تشنگی IV — زبانشان چو شیر از تنش [7] VI — ز پیکار یکباره دم (без рифмы). [8] I, IV — تو گفتی که آن روز بد [9] I, IV — درخشان VI — درخشنده [10] K — از گرز و تیغ [11] K, I, IV — بران [12] I, IV, VI — پایدار [13] K — اسب I, IV — چنگ [14] Л, VI — گرز گران [15] K — نیزه [16] K, I, IV, VI — وزان‌پس [17] I — با [18] K, I, IV — بران [19] K — جنگ [20] K, IV — اسب [21] K — مرد VI — б. оп. [22] K — گیرند و آرند [23] I, IV — ز پای VI — از اسب [24] K — مردان

همیدون نگشتند ز[1] اسبان جدا[2] نبودند بر یک دگر پادشا[3]
پس از اسب هر دو[4] فرود آمدند ز پیکار یکبار[5] دم برزدند
گرفته بدست اسپشان ترجمان دو جنگی بکردار شیر دمان
بدان[6] ماندگی باز برخاستند بکشتی گرفتن بیاراستند[7]
ز شبگیر تا سایه گسترد شید دو خونی ازین سان[8] ببیم و امید
همی رزم جستند یک با دگر[9] یکی‌را ز کینه نه برگشت سر
دهن خشک و غرقه شده تن در آب[10] ازان رنج و[11] تابیدن آفتاب
وزان پس[12] بدستوری[13] یکدگر برفتند پویان[14] سوی آبخور
بخورد آب و برخاست بیژن بدرد ز دادار نیکی دهش یاد کرد
تن از درد[15] لرزان چو از باد[16] بید دل از جان شیرین شده ناامید
بیزدان چنین گفت کای کردگار تو دانی نهان من و آشکار
اگر داد بینی همی جنگ ما برین کینه جستن بر[17] آهنگ ما
ز من مگسل امروز[18] توش مرا نگه دار بیدار[19] هوش مرا
جگر خسته هومان بیامد چو زاغ سیه گشته از درد[20] رخ چون چراغ[21]
بدان خستگی باز جنگ آمدند گرازان بسان پلنگ آمدند
همی زور کرد این بران آن برین[22] که این[23] را بسودی که آنرا[24] زمین[25]
ز بیژن فزون بود هومان بزور هنر عیب گردد چو برگشت هور[26]
ز هر گونه زور آزمودند و[27] بند فراز آمد آن بند چرخ بلند[28]

---

[1] K, I, IV — از [2] Л — جدای [3] Л — پادشای VI —
نگشتند بریکدگر پادشا * وزاسبان نمی شد یکی زان جدا
[4] K — پس آنگه ز اسبان [5] K — زمانی ز پیکار [6] VI — درآن [7] K, VI — برآراستند [8] K, I, IV — بدان سان [9] K, IV, VI — با یکدگر I — از یکدگر [10] Л — بآب I — ز آب [11] I, IV — ز رنج و ز کینه گه کردن VI — وزین جستن کینه I — کینه و جستن [12] K, I, IV — وزانجا [13] K — پیاده ابا [14] K — هر دو [15] VI — تنش لرز [16] K — بکردار [17] K — [18] VI — تو یک امروز مگسل [19] K — کینه IV — ازین بیداد [20] I — доб. و [21] K, VI — خروشان [22] I, IV — بدان آن بدین [23] I, IV — آن [24] I, IV — این را [25] K — همچون کلاه [26] I, IV — بر بخت شور [27] K — زهر گونهٔ آزمودند VI — و оп. بهم همچو شیر غرین
[28] K, VI — доб. заголовок: کشتن شدن هومان ویسه بدست بیژن گیو

بزد دست بیژن بسان پلنگ   ز سر تا میانش[1] بیازید چنگ
گرفتش بچپ گردن و راست ران   خم آورد پشت هیون گران
برآوردش[2] از جای و بنهاد پست   سوی خنجر آورد چون باد دست[3]
فرو برد و کردش سر[4] از تن جدا   فگندش بسان یکی اژدها
بغلتید هومان بخاک اندرون   همه دشت شد سربسر جوی خون
نگه کرد بیژن بدان پیلتن   فگنده چو سرو سهی بر چمن
شگفت آمدش سخت و برگشت ازوی[5]   سوی کردگار جهان کرد روی[6]
که ای برتر از جایگاه و زمان[7]   ز جان سخن گوی و[8] روشن روان
توی تو که جز تو جهاندار نیست   خرد را بدین کار[9] پیکار نیست
مرا زین هنر سربسر بهره نیست   که با پیل کین جستنم زهره نیست[10]
بکین سیاوش بریدمش سر   بهفتاد خون برادر پدر
روانش روان ورا[11] بنده باد[12]   بچنگال شیران تنش[13] کنده باد[14]
سرش را بفتراک شبرنگ[15] بست   تنش را بخاک اندر افگند پست
گشاده سلیح و گسسته کمر   تنش جای دیگر دگر جای سر[16]
زمانه سراسر فریبست و بس   بسختی نباشدت[17] فریادرس[18]
جهانرا نمایش چو کردار نیست   سپردن بدو دل[19] سزاوار نیست
بترسید ازو یار هومان چو دید   که بر مهتر او چنان بد رسید[20]
چو شد کار هومان ویسه تباه   دوان[21] ترجمانان هر دو سپاه
ستایش کنان پیش بیژن شدند   چو پیش بت چین[22] برهمن شدند

---

[1] K— بپایش [2] K— برآورد [3] K — доб.:
یکی خنجر آبگون برکشید * سراسر همه دشت در خون کشید
[4] I, IV — سر کردش [5] I, IV — اوی [6] VI — رو — ازو VI — شگفت آمدش زان بر و یال
[7] Л— مکان [8] Л— و оп.; VI — ز تو جان من گشت [9] K, VI— جای [10] K—б. оп. [11] K, I, IV, VI— مرا [12] I, IV— شد [13] K— دلش I, IV— بیژن سرش [14] I, IV— شد [15] K, VI— شبدیز
[16] I, IV — б. оп. [17] I, IV — نباشد بسختیت [18] K — б. переставлен со след. б. [19] K, I, IV, VI — بدو دل سپردن [20] K, I, IV, VI— б. стоит после б. 826; I, IV— که بر مهترش بر چنان بد رسید [21] VI — دمان [22] I, IV — زمین بوسه دادن

بدو گفت بیژن مترس از گزند
که پیمان همانست و بگشاد[1] بند[2]

تو اکنون سوی لشکر خویش پوی
ز من هرچ دیدی بدیشان بگوی

بشد ترجمان بیژن آمد دمان
بکوه کنابد بزه بر کمان

چو بیژن نگه کرد زان رزمگاه
نبودش گذر جز بتوران سپاه

بترسید از انبوه مردمکشان
که یابند زان[3] کار یکسر[4] نشان

بجنگ اندر آیند بر سان[5] کوه
بسنده نباشد مگر با گروه[6]

برآهخت[7] درع سیاوش ز سر
بخفتان هومان بپوشید بر[8]

بران چرمهٔ پیل پیکر نشست
درفش[9] سر نامداران[10] بدست

برفت و بران دشت کرد[11] آفرین
بران بخت بیدار و فرخ زمین[12]

چو آن دیده‌بانان لشکر[13] ز دور
درفش و نشان[14] سپهدار[15] تور[16]

بدیدند زان[17] دیده برخاستند
بشادی خروشیدن آراستند

طلایه هیونی برافگند زود
بنزدیک پیران بکردار دود

که هومان بپیروزی شهریار
دوان[18] آمد از مرکز کارزار

درفش سپهدار ایران نگون
تنش غرقه[19] مانده بخاک اندرون[20]

همه لشکرش برگرفته خروش
بهومان نهاده سپهدار گوش[21]

چو[22] بیژن میان دو رویه سپاه
رسید اندران سایهٔ تاج و گاه[23]

---

[1] Л — همانست بگشاد K — همانست و آیین و VI — یکسان بند [2] K, I, IV, VI — бб. 818—820 оп. (см. прим. 12 к б. 826). [3] I — ازین IV — از VI — ازان [4] K, I, IV — ایشان [5] VI — یکسر [6] VI — شود زان ستوه [7] K — برانگیخت VI — برآمیخت [8] VI — بپوشید خفتان هومان ز بر K — доб.:

درفش سپهدار هومان بچنگ * همان اسپ و آن بادپایی درنگ

[9] K, I — доб. و [10] K — تور مهتر I — نامدارش [11] K — بروبر بکرد I, IV — بران جای کرد [12] K — доб. бб. 818—820; I, IV, VI — доб. опущенные выше бб. 815, 818—820. [13] I, IV — ترکان [14] Л — سنان VI — توران [15] Л — سرافراز [16] K — б. оп. [17] K — ازان I, IV — بدیدند واز [18] VI — دمان [19] VI — خار (!) [20] K — تنش پر ز خاک و سرش پر ز خون I, IV — تنش خوار در خاک و غرقه بخون [21] K, I, IV — доб.:

چه دردی [K — کردی] که نومیدی آرد بمرگ * ز آتش ببارد بسر بر تگرگ

[22] VI — که [23] K, VI — چتر شاه I, IV — تخت شاه

بتوران[1] رسید آن زمان ترجمان ‏ بگفت آنچ[2] دید از بد[3] بدگمان[4]
هم آنگه بپیران رسید آگهی ‏ که شد تیره آن فرّ شاهنشهی[5]
سبک بیژن اندر[6] میان سپاه ‏ نگونسار کرد آن درفش سیاه[7]
چو[8] آن دیده‌بانان ایران سپاه ‏ نگون یافتند آن درفش سیاه[9]
سوی پهلوان روی برگاشتند ‏ وزان دیده‌گه نعره برداشتند
وزآنجا همیونی بسان[10] نوند ‏ طلایه سوی پهلوان برفگند
که بیژن بپیروزی آمد چو شیر ‏ درفش سیه‌را سر آورده زیر
چو دیوانگان گیو گشته نوان ‏ بهر سو[11] خروشان و هر سو دوان
همی[12] آگهی جست زان[13] نیو پور[14] ‏ همی ماتم آورد هنگام سور
چو[15] آگاهی آمد ز بیژن بدوی[16] ‏ دمان پیش[17] فرزند بنهاد روی[18]
چو چشمش بروی گرامی رسید ‏ ز[19] اسب اندر آمد چنان چون سزید[20]
بغلتید و بنهاد بر خاک[21] سر ‏ همی آفرین خواند بر دادگر
گرفتش ببر باز فرزندرا ‏ دلیر و جوان و[22] خردمندرا[23]
وزآنجا دمان[24] سوی سالار شاه ‏ ستایش کنان برگرفتند راه

[1] K — بترکان [2] VI — بدید آنچه [3] K — دیدش از آن [4] K — порядок бб.: 833, 836, 834, 835 и доб.:

جهان تیره شد روشنایی نماند * شب از روز گفتی جدایی نماند
چنان روشنایی و تیره نمود * بد آید بدان خیره دیدار سود
کزان روشنی بودشان تیرگی * گرفته همه چشمشان خیرگی

[5] VI — که تیره شد آن روزگار بهی [6] K — آمد [7] K, I, IV, VI — доб.:

غریویدن آمد ز توران سپاه * ز سر برگرفتند گردان کلاه

I, IV — далее доб.:

جهان تیره و روشنایی کبود * نیامد بدان خیره دیدار سود

[8] K, I, IV — پس [9] VI — б. оп. [10] K — دوان چون [11] I, IV, VI — کس [12] VI — همان [13] I, IV, VI — ازان [14] K — همی تاخت هر جای نزدیک و دور и далее обратный порядок мисра. [15] I, IV — پس [16] VI — برو [17] K — روان سوی I, IV, VI — دمان سوی [18] VI — رو [19] K, I, IV — از [20] K — کش شنید [21] K, IV, VI — بغلتید بر خاک و بنهاد [22] Л — و оп.; K, I — جوان و دلیر IV — جوان دلیر [23] VI — бб. 846—848 оп. [24] K — دوان

چو دیدند مر پهلوانرا ز دور / نبیره فرود آمد از اسب تور[1]
پر از خون سلیح و پر از خاک سر / سر گرد هومان بفتراک بر[2]
بپیش نیا رفت بیژن چو دود / همی[3] یاد کرد آن کجا رفته بود[4]
سلیح و سر و اسب هومان گرد / بپیش سپهدار گودرز برد
ز بیژن چنان شاد شد پهلوان / که گفتی برافشاند خواهد روان[5]
گرفت آفرین پس بدادار بر / بران اختر و بخت[6] بیدار بر
بگنجور فرمود پس[7] پهلوان / که تاج آر با جامهٔ خسروان
گهر بافته پیکر و بوم[8] زر / درفشان[9] چو خورشید تاج و کمر
ده اسب آوریدند زرّین[10] لگام / پری روی زرّین کمر ده غلام
بدو داد و گفت از گه سام شیر / کسی ناورید اژدهایی بزیر[11]
گشادی سپهرا بدین جنگ دست[12] / دل شاه ترکان بهم برشکست[13]
همه لشکر شاه ایران چو[14] شیر / دمان و دنان[15] بادپایان بزیر[16]
وز اندوه[17] پیران برآورد[18] خشم / دل از[19] درد خسته پر از آب چشم
بنستیهن آنگه فرستاد کس / که ای نامور گرد فریادرس
سزد گر کنی جنگ‌را تیز[20] چنگ / بکین برادر نسازی درنگ
بایرانیان[21] بر شبیخون کنی / زمین‌را بخون[22] رود جیحون کنی
ببر ده هزار آزموده سوار[23] / کمر[24] بسته بر کینه و[25] کارزار
مگر کین هومان تو باز آوری / سر دشمنانرا بگاز آوری
چو رفتی بنزدیک لشکر فراز / سپه‌را یکی سوی هامون بساز[26]

---

1 K, I, IV — از اسب و پور 2 VI — سر گرد هومان بفتراک او * پر از خون بر و دست و پر خاک او (!)
3 VI — همه 4 K — б. переставлен со след. б.; I, IV — б. оп. 5 VI — б. оп. 6 VI — اختر نیک
7 K — گفت آن زمان 8 Л — доб. و 9 VI — درخشان 10 I, IV — آوریدش بزرین 11 K — چنین اژدها کس نیاورد زیر I, IV — نیاورد کس اژدهارا بزیر 12 K, I, IV — برو تیغ و دست
13 VI — б. оп. 14 I, IV — ما بکردار 15 I, IV — دوان و دمان 16 K, VI — б. оп. 17 I, IV — وزان روی 18 K — برآورده 19 K — (!) پر از 20 I, IV — پیش 21 K, I, IV, VI — بر ایرانیان
22 K, VI — ز خون 23 K — نبرده سواران ستوده هزار 24 I, IV — میان 25 K, VI — میان بستهٔ کینه 26 K — بتاز I, IV — نواز

بدو گفت نستیهن ایدون کنم — که از خون زمین رود[1] جیحون کنم
دو بهره چو از تیره شب درگذشت — ز جوش سواران بجوشید دشت
گرفتند ترکان[2] همه تاختن — بدان[3] تاختن گردن افراختن
چو نستیهن آن لشکر کینه‌خواه — بیاورد نزدیک ایران سپاه[4]
سپیده دمان تا[5] بدانجا[6] رسید — چو از[7] دیده‌گه دیده‌بانش بدید[8]
چو کارآگهان آگهی یافتند — سبک سوی گودرز بشتافتند[9]
که آمد سپاهی چو کوه[10] روان — که گویی ندارند گویا زبان
بران[11] سان که رسم شبیخون بود — سپهدار داند که آن چون بود
بلشکر بفرمود پس پهلوان — که بیدار باشید و روشن روان[12]
بخواند آن زمان بیژن گیو را — ابا[13] تیغ زن لشکر نیو را
بدو گفت نیک اختر و کام تو — شکسته دل دشمن از نام[14] تو
ببر هرک[15] باید ز گردان من — ازین نامداران و مردان من
پذیره شو این تاختن را چو شیر — سپاه اندر آور[16] بمردی بزیر
گزین کرد بیژن ز لشکر سوار — دلیران و[17] پرخاشجویان هزار[18]
رسیدند پس یک بدیگر فراز — دو لشکر پر از کینه و رزمساز
همه گرزها برکشیدند پاک — یکی ابر بست از بر تیره خاک

---

[1] K — زمین را ز خون رود I, IV — زمین را چو [2] K, I, IV — گردان VI — ازان پس
[3] VI — دران [4] VI — доб.:
بلشکر بفرمود پس پهلوان * که باشید بیدار و روشن روان
[5] K, I, IV — سپیده دمان را [6] I, IV — بجایی [7] K — ازان I, IV — که از [8] VI — бб. 871—872 оп.
[9] K, I, IV — доб.:
نوندی برآمد ازان دیده‌گاه * بنزدیک سالار ایران سپاه
доб. заголовки: IV — شبیخون کردن نستیهن و کشته شدن بر دست بیژن گیو VI — کشتن بیژن نستیهن را [10] K, I, IV, VI — آب [11] I — بدان [12] VI — б. оп.; K — доб.:
همه گوش دارید آوازشان * که تا کی بیاید ز لشکر نشان
[13] I, IV — همان [14] K, I, IV — دشمنان نام [15] K, I, IV, VI — هرکه [16] K — سپه را در آور I, IV, VI — سپهر اندر آور [17] Л — و оп.; K — ز گردان و [18] I — доб. заголовок: کشته شدن نستیهن بر دست بیژن

فرود آمد از کوه ابر[1] سیاه — بپوشید دیدار توران سپاه
سپهدار چون[2] گرد تیره بدید — کزو لشکر ترک شد ناپدید
کمانها بفرمود کردن بزه — برآمد خروش از مهان و ز کِه[3]
چو بیژن بنستیهن اندر رسید — درفش سر ویسگانرا بدید
هوا سربسر گشته زنگار گون — زمین شد بکردار[4] دریای خون[5]
ز ترکان دو بهره فتاده نگون — بزیر پی اسب غرقه بخون[6]
یکی تیر بر اسب نستیهنا — رسید از گشاد و بر بیژنا[7]
ز درد اندر آمد تگاور بروی — رسید اندرو بیژن جنگجوی[8]
عمودی بزد بر سر[9] ترگدار[10] — تهی ماند ازو مغز و برگشت کار[11]
چنین گفت بیژن بایرانیان — که هر کو ببندد کمر بر میان
بجز گرز و شمشیر گیرد بدست — کمان بر سرش[12] بر کنم پاک پست
که ترکان بدیدن[13] پری چهره اند — بجنگ[14] از هنر[15] پاک بی بهره اند
دلیری گرفتند[16] کنداوران — کشیدند لشکر[17] پرندآوران
چو پیلان همه دشت بر یکدگر — فگنده ز تنها جدا مانده[18] سر
ازان[19] رزمگه تا بتوران سپاه — دمان از پس[20] اندر گرفتند راه[21]

---

1 K, VI — فراز آمد از ابر گرد I, IV — فرود آمد از ابر گردی 2 K, I, IV, VI — سپهبد چو آن 3 K, I, IV — خروشی بر آمد ز خورد و ز مه VI — کهان و ز مه и б. переставлен со след. б.; K — доб. заголовок: کشتن بیژن گیو نستیهن ویسه‌را 4 K — سربسر گشته 5 I, IV — бб. 887—888 оп. 6 K — اسب و دل پر ز خون VI — вместо б. 888 дает:

زمین شد بکردار رود روان * ز بس شورش و جنگ دو پهلوان

7 Л, IV — گشاد بر بیژنا K — کمان گزین بیژنا 8 K — رزمجوی I, IV — نامجوی VI — رسیدش بسر بیژن رزمجوی 9 I, IV — بزد کان سر 10 VI — بر سرش ترکدار
11 K — доб.:

شد آن گرد نستیهن نامجوی * پس گرد هومان پاکیزه روی

12 IV — کمان بر برش VI — کمانش بر سر 13 Л — بدیده 14 I, IV — ولیک 15 VI — آزمون 16 Л — доб. و 17 K, I, IV — یکسر VI — یکسان 18 I, IV, VI — کرده 19 K, I, IV — ازین 20 VI — پی 21 K — تن بی سران بد فگنده براه и доб.:

چو بشنید پیران ویسه سخن * پر اندیشه شد (ناخوانا) مرد کهن

چو پیران ندید آن زمان با سپاه   برادر بدو[1] گشت گیتی سیاه
بکارآگهان گفت زین[2] رزمگاه   هیونی بتازد بآوردگاه[3]
که آرد نشانی[4] ز نستیهنم   وگر نه دو دیده ز سر[5] برکنم
هیونی برون تاختند[6] آن[7] زمان   برفت و بدید و بیامد دمان[8]
که نستیهن آنک بدان[9] رزمگاه[10]   ابا نامداران توران سپاه[11]
بریده سر افگنده بر سان پیل   تن از گرز[12] خسته بکردار نیل[13]
چو بشنید پیران برآمد بجوش[14]   نماند آن زمان با سپهدار هوش
همی کند موی و همی[15] ریخت آب   ازو دور شد خورد و آرام و خواب[16]
بزد دست و بدرید رومی قبای   برآمد خروشیدن[17] های های
همی گفت کای کردگار جهان   همانا که با تو بدستم نهان
که بگسستی[18] از بازوان[19] زور من   چنین تیره شد اختر و هور من
دریغ آن هژبر افگن گرد گیر   جوان دلاور[20] سوار[21] هژیر
گرامی برادر جهانبان[22] من   سر[23] ویسگان گرد هومان[24] من
چو نستیهن آن شیر شرزه بجنگ   که روباه بودی بچنگش پلنگ[25]
کرا یابم اکنون بدین رزمگاه   بجنگ اندر آورد باید سپاه[26]
بزد نای رویین و بر بست کوس   هوا نیلگون شد زمین[27] آبنوس[28]
ز کوه کنابد برون شد سپاه   بشد روشنایی ز خورشید و ماه[29]

---

1 IV, VI— برو   2 K, I, IV, VI— ازین   3 K— که تازد بنزد سپاه   I, IV, VI— که تازد بایران سپاه   4 K, I, IV, VI— نشانی بیارد   5 K, I, IV— بن   6 K— برانداختند   7 VI— تاخت هم در   8 K— دوان   I— نوان   9 VI— انکه دران   10 K— بآوردگاه   11 IV— б. оп.   12 K— درد   13 K— доб.:

از ایدر همی تا بدان رزمگاه * همه ترک بینم فتاده براه

14 K— بزد یک خروش   I, IV— برآورد خروش   15 VI— گهی   16 I, IV— б. переставлен со след. б.   17 K— доб. و   18 I, IV— بشکستی   19 VI— بازو این   20 K, I, IV, VI— دلیر و جوان و   21 K— доб. و   22 K— جهانبان و جاذان   23 K— مه   24 VI— نیوان   25 VI— که روبه نمودی بر او پلنگ   26 I— б. оп.   27 VI— زمین آهنین شد سپهر   28 K— доб.:

ز کوه کنابد برون تاختند * سنانها بابر اندر افراختند

29 K— доб.:

بکردند جنگی که خورشید و ماه * ندیدند هرگز بران سان سپاه

سپهدار ایران بزد کرّنای / سپاه اندر آورد و بگرفت جای
میان سپه کاویانی درفش / بپیش[1] اندرون[2] تیغهای بنفش
همه نامداران پرخاشخر / ابا نیزه و گرزهٔ گاوسر
سپیده دمان اندر آمد سپاه / بپیکار تا گشت گیتی سیاه[3]
برفتند زان پس ببنگاه خویش / بخیمه شد این آن بخرگاه خویش[4]
سپهدار ایران بزیبد[5] رسید / از اندیشه کردن دلش بردمید
همی گفت کامروز رزمی گران / بکردیم و کشتیم ازیشان سران
گمانی برم زانک[6] پیران کنون / دواند سوی[7] شاه ترکان هیون
وزو یار خواهد بجنگ[8] سپاه / رسانم کنون[9] آگهی من بشاه[10]
نویسندهٔ نامه‌را خواند و گفت / برآورد خواهم نهان از نهفت
اگر برگشایی تو لب‌را ز بند / زبان آورد بر سرت بر گزند
یکی نامه فرمود نزدیک شاه / بآگاه کردن ز کار سپاه
بخسرو نمود آن کجا رفته بود / سخن هرچ[11] پیران بدو[12] گفته بود
فرستادن گیو و پیوند و[13] مهر / نمودن بدو کار[14] گردان سپهر
ز پاسخ که دادند مر[15] گیو را / بزرگان و[16] فرزانهٔ[17] نیو را
وزان[18] لشکری کز پسش چون پلنگ / بیاورد سوی کنابد بجنگ
ازان[19] پس کجا رزمگه ساختند / وزان[20] رزم دلرا[21] بپرداختند

[1] K — بدست [2] VI — سپه [3] VI — бб. 918—922 оп. [4] K, I, IV — б. оп. [5] K — بلشکر
[6] K, I, IV — من که [7] K — بر [8] K — بجنگم VI — سپه اندر آمد بپیش [9] VI — ازین
[10] K — доб.:

چو شب تیره شد هر دو گشتند باز * بخواب و بخورشان بیامد نیاز

VI — доб.:

بگویم بدان نامور شهریار * که چون بود گودرز در کارزار

доб. заголовки: K, VI — نامه گودرز بکیخسرو بفیروزی I — نامه فرستادن گودرز بشاه کیخسرو IV — نامه نوشتن گودرز بشاه کیخسرو از حال لشکر بفیروزی [11] K, I, IV, VI — هرچه [12] K — ورا [13] K — و оп. [14] K — راه [15] K — آورده بد I, IV, VI — او داده بد [16] K, I, IV, VI — و оп. [17] K — فرزانه و [18] I, IV — ازان [19] I, IV, VI — وزان [20] I, IV — ازان VI — کزان [21] K, I, IV, VI — دلها

ز هومان و نستیهن جنگجوی — سراسر همه یاد کرد اندر اوی
ز کردار بیژن که روز[1] نبرد — بدان[2] گرزداران[3] توران[4] چه کرد
سخن سربسر چون همه گفته[5] بود — ز پیکار و جنگ آن کجا[6] رفته بود[7]
بپردخت زان پس[8] بافراسیاب — که با لشکر آمد بنزدیک آب
گر او از لب رود جیحون[9] سپاه — بایران گذارد سپه را براه[10]
تو دانی که با او[11] نداریم پای — ایا فر خجسته[12] جهان کدخدای[13]
مگر خسرو آید بپشت سپاه — بسر بر نهد بندگانرا[14] کلاه
ور ایدونک پیران کند دست پیش — بخواهد سپه یاور از شاه خویش
بخسرو رسد زان سپس آگهی — که با او چه سازد ببخت رهی[15]
و دیگر که[16] از رستم دیوبند — ز لهراسب وز[17] اشکش هوشمند
ز کردار ایشان بکهتر خبر — رساند مگر شاه پیروزگر
چو نامه بمهر اندر آورد و بند — بفرمود تا بر ستور نوند
نشستنگهٔ خسروی ساختند — فراوان تگاور برون تاختند
بفرمود تا رفت پیشش هجیر[18] — جوانی بکردار[19] هشیار و[20] پیر
بگفت آن[21] سخن سربسر پهلوان — بپیش هشیوار پور جوان
بدو[22] گفت کای پور هشیار دل — یکی تیز[23] گردان بدین کار دل
اگر مر ترا[24] نزد[25] من دستگاه — همی جست باید[26] کنونست گاه
چو بستانی این نامه هم در[27] زمان[28] — برو[29] هم بکردار باد دمان

1 K, I, IV — بروز 2 I, IV — که با 3 VI — نامداران 4 K — ترکان 5 K — آن کجا رفته VI — بدو گفته 6 I, IV — چنان 7 K — بنامه درون یکسر اورا نمود 8 K — بپرداخت زان پس VI — بپرداخت دیگر 9 K — همان آب جیحون فراوان 10 K — گذارد بایران باوردگاه I, IV — بدین رزمگاه VI — بیارد شتابان بدین رزمگاه 11 K — باوی 12 K — ایا پی خجسته I, IV — ایا شاه ایران 13 VI — бб. 937—938 оп. 14 I, IV — مر گوانرا 15 K — سازم ببخت مهی 16 I, IV — ورایدونک 17 Л, I, VI — و از 18 VI — здесь и повсюду هزیر 19 K — بگفتار و I, IV — доб. و VI — بدیدار و 20 K, I, IV — و оп.; VI — کردار 21 K, I, IV, VI — این 22 K, I, IV, VI — چنین 23 K — تیره (!) 24 K, I, IV — هرگزت 25 VI — زانکه نزدیک 26 VI — خواهی 27 K, I, IV, VI — اندر 28 I, IV — نهان 29 K — ببر

شب و روز ماسای و سر بر[1] مخار[2] … ببر نامهٔ من بر شهریار
بپدرود کردن گرفتش ببر … برون آمد از پیش فرخ پدر
ز لشکر دو تن‌را بر خویش خواند[3] … سبکشان باسب[4] تگاور نشاند
برون شد ز پرده سرای پدر … بهر منزلی بر[5] هیونی دگر
خور و خواب و آرامشان بر ستور … چه تاریک شب[6] چه تابنده هور
بران[7] گونه پویان براه آمدند … بیک هفته نزدیک[8] شاه آمدند
چو از راه ایران[9] بیامد[10] سوار … کس آمد بر خسرو نامدار[11]
پذیره فرستاد شمّاخ را … چه مایه دلیران گستاخ را
بپرسید[12] چون دید روی هجیر … که ای پهلوانزادهٔ شیرگیر
درودست باری که بس ناگهان[13] … رسیدی بنزدیک شاه جهان
بفرمود تا پرده برداشتند … باسبش[14] ز درگاه بگذاشتند
هجیر اندر آمد چو خسرو بدوی … نگه کرد پیشش بمالید[15] روی
بپرسید بسیار و بنشاندش[16] … هزاران هجیر[17] آفرین خواندش[18]
ز گوهر یکی تاج پیروزه شاه … بسر بر نهادش چو رخشنده ماه[19]
ز گودرز وز مهتران[20] سپاه … ز هر یک[21] یکایک[22] بپرسید شاه
درود بزرگان بخسرو بداد[23] … همه کار[24] لشکر برو کرد یاد[25]
بدو داد پس نامهٔ پهلوان … جوان خردمند روشن روان
نویسنده‌را پیش بنشاندند[26] … بفرمود تا نامه بر خواندند[27]

---

[1] K, VI — سر را [2] VI — مخوار (؟) [3] K, I, IV, VI — ز لشکر ز خویشان دو تن رابخواند [4] K, I, IV — براسپ VI — شکیبا براسپ [5] K — هر [6] K, VI — доб. و I, IV — تاریک شب را [7] I, IV — برین VI — بدان [8] K, VI — که هفتم بنزدیک I, IV — بهفتم بنزدیک [9] VI — توران [10] K, I, IV, VI — برآمد [11] K — تاجدار VI — و تخت و گاه [12] K, VI — ببوسید [13] K — در و دشت چونین که از ناگهان VI — چه رویست بس ناگهان پهلوان [14] K, I, IV, VI — براسپش [15] K — دستش بمالید I, IV, VI — ومالید برخاک [16] K — بنواختش [17] VI — هجیر دلیر [18] K — فراوان هجیر آفرین ساختش I, IV — бб. 962—963 оп. [19] K, VI — б. оп. [20] K — واز مهر او بر [21] I, IV — کس [22] K — فراوان [23] I, IV — بخواند [24] VI — کرد [25] I — بدوبر براند IV — بدو باز راند VI — بدو داد یاد [26] K — بنشاند شاه [27] K — خواند بشاه

چو بر خواند نامه بخسرو دبیر ز یاقوت رخشان دهان هجیر[1]
بیاگند و زان[2] پس بگنجور گفت که دینار و دیبا بیار از نهفت
بیاورد بدره چو فرمان شنید همی ریخت تا شد سرش ناپدید
بیاورد پس جامهٔ زرنگار چنان چون بود از در شهریار[3]
همیدون ببردند پیش هجیر ابا زین زرّین ده[4] اسب هژیر
بیارانش بر خلعت افگند نیز درم داد و دینار و هر گونه چیز
ازان پس چو از جای[5] برخاستند نشستنگه می بیاراستند
هجیر و بزرگان خسرو پرست گرفتند[6] یکسر همه می بدست
نشستند یک روز و یک شب بهم همی رای زد خسرو از بیش و کم[7]
بشبگیر خسرو سر و تن بشست بپیش جهانداور آمد نخست
بپوشید نوجامهٔ بندگی دو دیده چو ابری ببارندگی[8]
دو تایی شده[9] پشت و بنهاد[10] سر همی آفرین خواند[11] بر دادگر
ازو خواست پیروزی و فرّهی بدو جست دیهیم و تخت مهی[12]
بیزدان بنالید ز[13] افراسیاب بدرد از دو دیده فرو ریخت[14] آب
وزآنجا بیامد چو سرو سهی نشست از بر گاه شاهنشهی[15]
دبیر خردمند را پیش خواند سخنهای بایسته با او[16] بر اند[17]
چو آن نامه را زود[18] پاسخ نوشت پدید آورید اندرو خوب و زشت[19]
نخست آفرین کرد بر کردگار[20] کزو دید نیک و بد روزگار[21]

---

[1] Л — هژیر [2] K, I, IV — ازان VI — ودیگر [3] K — б. оп.; I, IV, VI —
یکی دست زر جامهٔ شهریار * بیاورد با تاج گوهر نگار
[4] I, IV — دو VI — و [5] K — وزانجا ابا شاه I, IV, VI — وزان تخت با شاه [6] Л — برفتند [7] I, IV — б. оп. [8] I — б. оп. [9] I, IV, VI — شدش [10] K — و روی بنهاد شد و VI — پشت بنهاد
[11] K — کرد [12] I — وزو جست دیهیم شاهنشهی [13] K, I, IV, VI — از [14] K — ببارید [15] I, IV, VI — بافرّهی [VI — تخت] ازبرگاه [16] K, VI — چندی I, IV — شایسته [17] Доб. заголовки: K — پاسخ نوشتن IV — پاسخ نامه گودرز از کیخسرو I, IV — جواب نامهٔ گودرز از شاه کیخسرو پاسخ نامهٔ گودرز کیخسرو [18] K, I, IV, VI — باز [19] Л — доб. پاسخ نامهٔ گودرز را و نوازش نمودن از پیش شاه کیخسرو [20] K — دادگر [21] K — خداوند پیروزی و زور و فر I, IV, VI — б. оп.

دگر[1] آفرین کرد[2] بر پهلوان   که جاوید بادی و روشن روان[3]
خجسته سپهدار بسیار[4] هوش[5]   همه[6] رای و دانش همه[6] جنگ و جوش
خداوند گوپال و تیغ بنفش   فروزندهٔ کاویانی درفش
سپاس از جهاندار[7] یزدان ما   که پیروز بودند گردان ما
از[8] اختر ترا روشنایی نمود   ز دشمن برآورد ناگاه دود
نخست آنک[9] گفتی که مر گیورا   بزرگان[10] فرزانه و[11] نیو را
بنزدیک پیران فرستاده ام   چه مایه ورا پندها داده‌ام
نپذرفت ازان پس خود او[12] پند من   نجست اندرین[13] کار پیوند من
سپهبد یکی داستان زد برین[14]   چو[15] دستور پیشین[16] برآورد کین[17]
که هر مهتری[18] کو روان کاستست[19]   ز نیکی ببخت بد[20] آراستست[21]
مرا زان[22] سخن پیش بود آگهی   که پیران دل از کین نخواهد[23] تهی
ولیکن ازان خوب کردار او[24]   نجستم همی ژرف پیکار او[25]
کنون آشکارا نمود این[26] سپهر   که پیران بتوران گراید بمهر
کنون چون نبینند جز[27] افراسیاب   دلش را تو از مهر او برمتاب[28]
گر او بر[29] خرد برگزینند هوا   بکوشش نروید ز خارا گیا
تو با دشمن ار[30] خوب[31] گویی[32] رواست   از آزادگان خوب گفتن سزاست
و دیگر ز[33] پیکار جنگ‌آوران   کجا یاد کردی بگرز گران
ز[34] نیک اختر و[35] گردش هور و ماه   ز کوشش نمودن بران[36] رزمگاه

---

1 I, IV, VI — نخست 2 VI — خواند 3 VI — خوان 4 K — خجسته جهاندار بسیار خوان 5 VI — که جاوید باش ای خداوند هوش 6 K — همش I, IV, VI — با رای و I — با فرّ و همت 7 K — خداوند 8 I, IV — چو 9 IV, VI — آنکه 10 Л — доб. و 11 Л — و оп. 12 K — خود زان سپس I, IV, VI — بدگوهرش 13 I, IV, VI — اندران 14 I, IV, VI — بدین 15 I, IV — که 16 I, IV — پیشش VI — پیشی 17 K — بپیش بزرگان با داد و دین 18 K, I, IV — کهتری 19 I, IV — بدی خواسته است 20 K, VI — بسیچیدن 21 I, IV — بپیچد روان K — من از خوب کاسته است 22 VI — زین 23 K, VI — ندارد I, IV — ز کینه نگردد 24 I, IV — نبیند جهان جز به کردار اوی 25 I, IV — اوی 26 I, IV — آن VI — نمودم 27 I, IV, VI — به 28 K — б. оп. 29 I, IV — بی 30 K — ابا دشمن این 31 VI — چرب 32 K, I, IV — گفتی 33 K — که 34 K — به 35 K — و оп. 36 K — وزان جنگ بیژن بدان I, IV — بدان VI — دران

مرا این درستست[1] کز کارکرد[2] تو پیروز باشی بروز[3] نبرد[4]
نبیره کجا چون تو دارد نیا بجنگ اندرون باشدش کیمیا[5]
ز شیران چه زاید مگر نرّه شیر چنان چون بود نامدار و دلیر
ببیداد بر نیست این کار تو بسندست یزدان نگهدار تو
تو زور و دلیری ز یزدان شناس ازو دار تا زنده باشی سپاس[6]
سدیگر که گفتی که افراسیاب سپه را همی بگذراند ز[7] آب
ز پیران فرستاده شد نزد[8] اوی سپاهش بایران[9] نهادست روی
همانست[10] یکسر که[11] گفتی سخن کنون باز پاسخ فگندیم بن
بدان ای پراندیشه سالار[12] من بهر کار شایستهٔ کار[13] من
که او بر لب رود جیحون درنگ[14] نه زان کرد کآید بر ما[15] بجنگ[16]
که خاقان برو لشکر آرد[17] ز چین فراز آمدش از[18] دو رویه کمین
و دیگر که از[19] لشکران گران پراگنده بر گرد توران[20] سران
بدو[21] دشمن آمد ز هر سو پدید ازان بر لب رود[22] جیحون[23] کشید
بپنجم سخن کآگهی خواستی بمهر گوان[24] دل بیاراستی
چو لهراسب و چون اشکش تیزچنگ چو رستم سپهبد دمنده نهنگ[25]
بدان ای سپهدار و آگاه باش بهر کار با بخت همراه باش
کزان سو که[26] شد رستم شیرمرد ز کشمیر و کابل برآورد[27] گرد[28]
وزان سو که شد اشکش تیزهوش برآمد ز خوارزم یکسر خروش

---

[1] VI — مرا خود یقین است [2] K — کردگار [3] I, IV — تمامی بود روزگار (?) VI — بدشت [4] K — برآید همه کامت از روزگار [5] K, I, IV, VI — бб. 1005—1007 оп. [6] I, IV, VI — چنین دان وزو دار یکسر سپاس [7] I — از IV — بر [8] K, I, IV — سوی [9] K, I, IV, VI — سپهبد بپیران [10] K — چنین دان I, IV, VI — همینست [11] K — تو [12] I, IV, VI — هشیار [13] K — هشیار I, IV, VI — سالار [14] VI — بجنگ [15] K, I, IV — سوی ما [16] VI — بر تو نهنگ [17] K — ز خاقان بدو لشکر آمد I, IV — کجا لشکر آورد از سوی VI — که خاقان بیاورد لشکر [18] K, I, IV — بر [19] K, I, IV — کزان [20] VI — ایران [21] K, I, IV, VI — برو [22] K — آب [23] K, I, IV, VI — لشکر [24] VI — گران [25] K, I, IV, VI — б. помещен после б. 1015; I, IV — پناه یلان روز جنگ [26] I, IV — براهی [27] I, IV — برآمد ز هند و ز کشمیر [28] VI — б. оп.

برزم اندرون شیده برگشت ازوی　　سوی شهر گرگان[1] نهادست روی[2]
وزان سو که لهراسب شد با سپاه　　همه مهتران برگشادند راه
الانان و غر[3] گشت پرداخته　　شد آن پادشاهی همه[4] ساخته
گر افراسیاب اندر آید براه　　ز جیحون بدین سو گذارد سپاه
بگیرند گردان پس[5] پشت اوی[6]　　نماند بجز باد در مشت اوی[6]
تو بشناسی کو[7] شهر آباد خویش　　بر و بوم و فرخنده بنیاد خویش
بگفتار پیران نماند بجای　　بدشمن سپارد نهد پیش پای
نجنباند او داستانرا دو لب　　که ناید[8] خبر زو بمن روز و شب
بدان روز هرگز مبادا درود　　که او بگذراند سپه را ز رود
بمابر کند پیشدستی بجنگ　　نبینند کس این[9] روز تاریک و تنگ
بفرمایم اکنون که بر پیل کوس　　ببندد دمنده[10] سپهدار طوس
دهستان[11] و گرگان[12] و آن بوم و بر　　بگیرد برآرد بخورشید سر
من اندر پی طوس با پیل و گاه　　بیاری بیایم[13] بپشت[14] سپاه
تو از جنگ پیران مبرتاب روی　　سپه را بیارای و زو کینه جوی[15]
چو هومان و نستیهن از پشت اوی[16]　　جدا ماند شد باد[17] در مشت اوی[16]
گر[18] از نامداران ایران نبرد　　بخواهد بفرما وزان[19] برمگرد
چو پیران نبرد تو جوید[20] دلیر　　مکن بددلی پیش او شو[21] چو شیر[22]
بپیکار منذیش ز[23] افراسیاب　　بجای آر[24] دل روی ازو برمتاب
چو آید بجنگ اندرون جنگجوی　　نباید که برتابی از جنگ[25] روی[26]
بریشان تو پیروز باشی بجنگ　　نگر دل نداری بدین کار تنگ

---

[1] K — خلّخ VI — شاه ترکان [2] I, IV — бб. 1022—1023 оп. [3] Л — عر [4] VI — مرا [5] K, I, IV — گردن کشان [6] Л, VI — او [7] K — کین VI — کز [8] K, VI — آید [9] I, VI — آن [10] K — ببندند و آید [11] K — قهستان [12] Л — گردان [13] K — بیایم بیاری [14] I, IV — بیایم [15] K — بیایم بیاری از ایران VI — بیارم بیاری I, IV — سپه‌را فراز آر و پس کینه جوی [16] Л, VI — او [17] K — بادست I, IV — جدا شد غم انگار VI — بس کینه جو بس جنگجوی [18] I — که [19] K — وزو I, IV — بفرمای فرمان او VI — زو نجوید ز [20] K — بنزد تو آید [21] I, IV, VI — رو [22] VI — دلیر (без рифмы). [23] K, I, IV — از [24] K, I, IV — بجا دار VI — بجا آور [25] VI — گردانی از سنگ [26] I, IV — б. оп. و روی

چنین دارم اومید[1] از کردگار[2]   که پیروز باشی تو در کارزار[3]
همیدون گمانم که چون من ز راه[4]   بپشت[5] سپاه اندر آرم سپاه[6]
بریشان شما رانده باشید کام   بخورشید تابان برآورده نام
ز کاوس وز طوس[7] نزد سپاه   درود فراوان فرستاد شاه
بران[8] نامه بنهاد خسرو نگین   فرستاده‌را داد و کرد آفرین
چو از پیش خسرو برون شد هجیر   سپهبد همی[9] رای زد با وزیر[10]
ز بس مهربانی که بد بر[11] سپاه   سراسر همه رزم[12] بد رای شاه
همی گفت اگر[13] لشکر افراسیاب   بجنباند از جای و بگذارد آب
سپاه مرا بگسلاند ز جای   مرا رفت باید همینست رای
همانگه[14] شه نوذرانرا بخواند   بفرمود تا تیز لشکر براند
بسوی[15] دهستان سپه برکشید   همه دشت خوارزم لشکر کشید
نگهبان لشکر[16] بود روز جنگ[17]   بجنگ[18] اندر آید بسان پلنگ
تبیره برآمد ز درگاه طوس   خروشیدن نای[19] رویین و[20] کوس
سپاه و سپهبد برفتن گرفت   زمین سم اسبان نهفتن گرفت
تو گفتی که خورشید تابان[21] بجای[22]   بماند[23] از نهیب سواران بپای[24]
دو هفته همی رفت[25] زان[26] سان سپاه   بشد[27] روشنایی ز خورشید و ماه
پراگنده بر گرد کشور[28] خبر   ز جنبیدن شاه پیروز گر[29]

---

[1] K, VI — چنینست امیدم [2] I, IV — چنین است امّیدم از روزگار [3] K, I, IV, VI — دهد شادمانی مرا [کردگار — I, IV] روزگار [4] VI — که من با سپاه [5] K, I, IV, VI — بتنگ [6] VI — ز راه K — доб.:

سپه باشد از جنگ پرداخته * بود کارها سربسر ساخته

[7] K — ز طوس و ز کاؤس I, IV — ز نزدیک کاوس VI — پس از طوس و کاوس [8] I — برین [9] VI — هم از کار شه [10] I, IV — با دبیر Доб. заголовки: I — رفتن کیخسرو و طوس بمدد گودرز IV — رفتن طوس نوذر و پهلوانان و کیخسرو بیاری گودرز [11] K — با [12] K — نیک [13] K — گر [14] K — ز لشکر [15] K, VI — که سوی [16] VI — نگهبانت اشکش [17] K — سپاهی ابا او که در روز جنگ [18] VI — برزم [19] VI — доб. و [20] I, IV — و رویینه [21] K — روشن VI — گردان [22] Л, I, IV — بپای [23] Л — نماند [24] Л, I, IV — بجای [25] K, I, IV — راند [26] IV — بدان VI — ازین [27] K — شده I, IV — که شد [28] I, IV — گیتی VI — لشکر [29] I, IV — فیروزگر

چو طوس از در شاه ایران برفت — سبک شاه رفتن بسیچید[1] تفت
ابا ده[2] هزار از گزیده سران — همه نامداران و[3] کنداوران
بنزدیک گودرز بنهاد روی — ابا نامداران[4] پرخاشجوی
ابا پیل و با کوس و با فرّهی — ابا تخت و با تاج[5] شاهنشهی[6]
هجیر آمد از پیش خسرو دمان — گرازان و خندان[7] و دل شادمان
ابا خلعت و خوبی و خرّمی — تو گفتی همی برنوردد زمی
چو آمد بنزدیک پرده سرای — برآمد خروشیدن کرّنای
پذیره شدندش سران سربسر — زمین پر ز آهن هوا پر ز زر[8]
چو خیزد بچرخ اندرون داوری — ز ماه و ز ناهید وز[9] مشتری
بیاراست لشکر چو چشم خروس — ابا زنگ زرّین و پیلان و[10] کوس
چو آمد بر نامور پهلوان — بگفت آنچ[11] دید از شه خسروان
نوازیدن شاه و پیوند اوی[12] — همی گفت از رادی[13] و پند اوی[14]
که چون بر سپه گستریدست مهر — چگونه ز پیغام بگشاد چهر
پس آن نامهٔ شهریار جهان — بگودرز داد و درود[15] مهان
نوازیدن شاه بشنید[16] ازوی[17] — بمالید بر نامه[18] بر چشم و روی[17]
چو بگشاد مهرش بخواننده داد — سخنها برو کرد خواننده یاد
سپهدار بر شاه کرد آفرین — بفرمان ببوسید روی زمین[19]

---

[1] Л — доб. و [2] I, IV — صد [3] Л — و оп. I, IV — پهلوانان و VI — نامجویان و [4] K — شیرمردان VI — خود و نامداران [5] K, IV, VI — ابا تاج و با تخت [6] K — доб. б.:

بزرگان لشکر همه تیز چنگ * بپیکار ترکان گشاده دو چنگ

[7] K, I, IV — تازان [8] K — بر آورده هر یک بخورشید سر I, IV — بُد ز پولاد همتای زر VI — پر ز والا هوا پر گهر K — б. переставлен со след. б. [9] K, I, IV — واز [10] Л — و оп. [11] K, IV, VI — آنچه [12] Л, VI — او [13] I, VI — (?) از آدی [14] Л, VI — او IV — бб. 1070—1072 оп. [15] K — دادش بپیش مهان [16] I, IV — بشنود [17] VI — او [18] IV — آن نامه [19] K — доб.:

دبیر خردمند فرمان شاه * فرو خواند نزد سران سپاه
سپه یکسره خواندند آفرین * بران مهربان شهریار زمین

ببود آن شب و رای زد با پسر   بشبگیر بنشست و[1] بگشاد در
همه نامداران لشکر پگاه[2]   برفتند بر سر نهاده کلاه
پس آن نامهٔ شاه فرّخ هجیر   بیاورد و بنهاد پیش دبیر[3]
دبیر آن زمان پند و فرمان شاه   ز نامه همی خواند پیش سپاه
سپهدار روزی‌دهانرا بخواند   بدیوان دینار دادن نشاند
ز اسپان گله هرچ[4] بودش بکوه   بلشکرگه آورد یکسر گروه
در گنج دینار و تیغ و کمر[5]   همان مایه‌ور جوشن و خود[6] زر
بروزی‌دهان داد یکسر کلید   چو آمد گه نام[7] جستن پدید
برافشاند بر لشکر آن خواسته   سوار و پیاده شد آراسته
یکی لشکری گشن[8] برسان کوه   زمین از پی[9] بادپایان ستوه
دل شیر غرّان ازیشان بییم   همه غرقه در آهن و زرّ و سیم[10]
بفرمودشان جنگ را ساختن[11]   دل و گوش دادن بکین آختن[12]
برفتند پیش سپهبد گروه   بر انبوه لشکر بکردار کوه
بریشان[13] نگه کرد سالار مرد   زمین تیره دید آسمان لاژورد
چنین گفت کز گاه رزم پشین[14]   نیاراست کس[15] رزمگاهی چنین
باسب و سلیح و بسیم و بزر   بپیلان[16] جنگی و شیران نر[17]
اگر یار باشد جهان آفرین   نپیچیم از ایدر عنان تا[18] بچین[19]
چو بنشست[20] فرزانگانرا بخواند   ابا نامداران برامش نشاند
همی خورد[21] شادی کنان دل بجای   همی با یلان جنگ[22] را کرد[23] رای
بپیران رسید آگهی زین سخن   که سالار ایران چه افگند بن

---

[1] VI—آنگاه [2] K—پناه [3] K—бб. 1078—1080 оп. [4] K, IV, VI—هرچه [5] VI—تاج و گهر
[6] K, IV — доб. و [7] I, IV — کینه [8] Л, I, IV, VI—گشت [9] VI—گشت از [10] K— доб.:
سپهدار ترکان ازیشان بدرد * ازیشان بعیوق بررفته گرد
[11] I, IV — ساختند را جنگ تا بفرمود VI — خواستن [12] I, IV — آختند VI — ودیده بکین خواستن (без рифмы). [13] I, IV — بدیشان VI — در ایشان [14] K— جمّ گزین I, IV, VI — جمّ برین [15] K— ندیده کسی [16] K— ز پیلان [17] VI — б. оп. [18] I, IV — عنانرا از ایدر به
[19] VI — б оп. [20] Л — доб. و [21] K— بود [22] I, IV — رزم [23] K, VI — ساخت

ازان[1] آگهی شد دلش پر نهیب / سوی چاره برگشت و بند و فریب[2]
ز دستور فرخنده[3] رای آنگهی / بجست اندر آن کینه[4] جستن رهی[5]
یکی نامه فرمود پس تا دبیر / نویسد[6] سوی پهلوان دلپذیر[7]
سر نامه کرد آفرین بزرگ / بیزدان پناهش ز دیو سترگ
دگر گفت کز کردگار جهان / بخواهم همی آشکار و نهان
مگر کز میان دو رویه سپاه / جهاندار بردارد این کینه گاه
اگر تو که گودرزی آن[8] خواستی / که گیتی بکینه بیاراستی
برآمد ازین کینه‌گه[9] کام تو / چه[10] گویی چه باشد[11] سرانجام تو
نگه کن که چندان دلیران من / ز خویشان نزدیک و شیران من
تن بی سرانشان فگندی بخاک / ز یزدان نداری همی شرم[12] و باک
ز مهر و خرد روی برتافتی / کنون آنچ[13] جستی همه[14] یافتی
گه آمد که گردی ازین کینه سیر / بخون ریختن چند باشی[15] دلیر
نگه کن کز ایران و توران سوار[16] / چه مایه تبه شد بدین[17] کارزار[18]
بکین جستن مردهٔ ناپدید / سر زندگان چند باید[19] برید[20]
گه آمد که بخشایش آید ترا / ز کین جستن آسایش آید ترا
اگر باز یابی[21] شده روزگار[22] / بگیتی درون[23] تخم کینه[24] مکار
روانت مرنجان و مگداز تن / ز خون ریختن باز کش خویشتن

---

¹ K— ازین ² Доб. заголовки: Л — نامه نوشتن پیران ویسه بگودرز K— نامهٔ پیران ویسه بگودرز کشواد I— نامه پیران ویسه بنزد گودرز IV— نامه نوشتن پیران ویسه بگودرز کشواد و اندرز کردن ³ K— ز هر سو پراگند رای آنگهی ⁴ K— چاره ⁵ I, IV— اندرین جستن کین رهی и доб.:

بسی رای گفتند و فرجام کار * بدان ختم کردند کان روزگار

⁶ K— نبشتش ⁷ K— هژیر I, IV— ناگزیر ⁸ K, I, IV, VI— این ⁹ K, VI— ز کینه همه I, IV— ز گیتی همه ¹⁰ K— نه ¹¹ Л— آید ¹² K, I— ترس VI— نداری ز یزدان بدل ترس ¹³ IV, VI— آنچه ¹⁴ K— همی ¹⁵ K, I, IV— بر نباشی ¹⁶ K, I, IV— سپاه ¹⁷ K, I, IV— درین ¹⁸ K, IV— رزمگاه I— کینه‌گاه VI— روزگار ¹⁹ K— را چه باید I, IV— خواهی ²⁰ K, I, IV— б. переставлен со след. б. ²¹ K— یابد I, VI— ناید IV— یار باشد ²² I— بگیتی سوار ²³ K— بژرفی تو این ²⁴ VI— بجز تخم نیکی

پس از مرگ نفرین بود بر کسی کزو نام زشتی بماند[1] بسی
نباید که زشتی بماندت نام وگر تو بدان سر شوی شادکام[2]
هر آنگه که موی سیه شد[3] سپید ببودن نماند فراوان امید
بترسم که گر بار دیگر سپاه بجنگ اندر آید بدین[4] رزمگاه[5]
نبینی ز هر دو سپه کس بپای برفته روان تن بمانده[6] بجای
ازان پس که داند که پیروز کیست نگون بخت گر[7] گیتی[8] افروز کیست
ور ایدونک پیکار و خون ریختن بدین[9] رزمگه با من آویختن
کزین سان[10] همی جنگ شیران کنی همی[11] از پی شهر ایران کنی
بگو تا من اکنون هم اندر[12] شتاب نوندی فرستم[13] بافراسیاب[14]
بدان تا بفرمایدم تا زمین ببخشیم و پس درنوردیم کین
چنان چون بگاه منوچهر شاه ببخشش همی داشت گیتی نگاه
هران شهر کز مرز[15] ایران نهی بگو[16] تا کنیم آن[17] ز ترکان تهی
وزآباد و ویران و[18] هر[19] بوم و بر که فرمود کیخسرو دادگر
از ایران بکوه اندر آید[20] نخست در غرچگان از بر[21] بوم بُست[22]
دگر طالقان شهر[23] تا فاریاب[24] همیدون در بلخ تا اندر آب[25]
دگر پنجهیر و در[26] بامیان[27] سر مرز ایران و جای کیان[28]
دگر گوزگانان[29] فرخنده جای نهادست نامش جهان کدخدای
دگر مولیان تا در[30] بدخشان همینست ازین پادشاهی نشان

---

[1] VI — که زشتی بود زو بگیتی
[2] K, I, IV, VI — б. оп.
[3] I, IV — بینی سیه را
[4] I, IV, VI — بپرّد روان بیزدان روان کینه ماند
[5] K, I, VI — کینه گاه
[6] K — کینه ماند
[7] K, VI — با I — ار IV — از
[8] K — نیکی
[9] VI — درین IV — درین
[10] VI — کز ایشان
[11] I, IV — همان VI — همه
[12] I, IV — بگو تا هم اکنون من VI — بگویی کنون تا من اندر
[13] VI — فرستم نوندی I, IV — ایدر
[14] VI — обратный порядок мисра и б. стоит после б. 1018.
[15] I, IV — شهر
[16] VI — بدان
[17] K, IV, VI — کنیمش
[18] K, I — و оп.
[19] K — همه
[20] K — آیم
[21] K, VI — доб. و I, IV — تا در
[22] K — تست IV — بوم و رُست VI — رست
[23] VI — طالقانست
[24] I, IV — پارياب
[25] I, IV — ببخش اندر آید بتاب
[26] I — و هم پنجهیرست
[27] IV — در شنج کشور ز تورانیان (?) VI — دگر پنجمین اند با نامیان
[28] K — б. оп.
[29] K — جوزجانان VI — گوژگانان I, IV — کوردانان
[30] K — و آید I, IV — تا در بلخ VI — تا از مولیانست

فروتر دگر دشت[1] آموی و زم[2]   که با[3] شهر ختلان براید برم[4]
چه شگنان وز ترمذ[5] ویسه گرد[6]   بخارا[7] و شهری که هستش بگرد
همیدون برو تا در سغد نیز   نجوید[8] کس آن پادشاهی بنیز[9]
وزان سو که شد رستم گرد[10] سوز   سپارم بدو کشور نیمروز
ز کوه و ز هامون بخوانم[11] سپاه   سوی باختر برگشاییم راه
بپردازم این[12] تا در هندوان   نداریم تاریک ازین پس[13] روان
ز کشمیر وز[14] کابل وقندهار   شمارا بود آن همه[15] زین شمار
و زان سو که لهراسپ شد جنگجوی[16]   الانان و غر[17] در سپارم بدوی[18]
ازین مرز پیوسته تا کوه قاف   بخسرو سپاریم بی جنگ و لاف
وزان سو که اشکش بشد همچنین   بپردازم اکنون سراسر زمین
و زان پس که این کرده باشم همه[19]   ز هر سو برخویش خوانم رمه[20]
بسوگند پیمان کنم پیش تو   کزین[21] پس نباشم بداندیش تو
بدانی[22] که ما راستی خواستیم   بمهر و[23] وفا دل بیاراستیم
سوی شاه ترکان[24] فرستم خبر   که مارا ز کینه بپیچید سر
همیدون تو نزدیک خسرو بمهر   یکی نامه بنویس و بنمای چهر
چنین[25] از ره مهر و پیکار[26] من   ز خون ریختن با تو گفتار[27] من
چو پیمان همه[28] کرده باشیم راست[29]   ز من خواسته هرچ[30] خسرو بخواست[31]

---

[1] K— فرب (?) بردگردست و; I, IV— که از دشت [2] VI— فریدون که کردست آمو و رم [3] K— تا [4] K— آید برم; I, IV— همیدون بجیلان (!) در آید بهم; VI— بلقیان (!) اندر آید برم [5] K— سمنگان و ترمذ ابا; I, IV, VI— چو شنگان [VI— شگنان] و چون ترمذ و [6] I, IV— ویس گرد [7] K— سمرقند [8] VI— نگیرد [9] I, IV, VI— بچیز [10] K, I, IV, VI— نیو [11] I, IV— ز نزدیک او باز خوانم; VI— نخواهم [12] VI— آن [13] K— سان [14] K— واز [15] K— وزان سوی هندست هم; I, IV, VI— روارو سوی سند هم [16] VI— جنگجو [17] VI— آن [18] I, IV—бб. 1138—1141 оп.; VI— بدو [19] VI— باشیم نیز [20] K— زهرسوی خویش جهانم رمه (так); VI— گروگان فرستاده و داده چیز [21] K, IV, VI— کزان [22] VI— بداند [23] Л— و оп [24] K, I, IV— توران [25] VI— ببین [26] K— تو این آرزو هم ز پیکار; VI— مهرگفتار [27] VI— پیکار [28] K— چو این یکسره [29] VI— رواست [30] K, I, IV, VI— هرچه [31] VI— خواهد رواست (без рифмы).

فرستم همه سربسر نزد شاه / در کین ببندد مگر[1] بر سپاه
ازان[2] پس که این[3] کرده باشیم نیز[4] / گروگان فرستاده و داده چیز[5]
بپیوندم این[6] مهر و آیین و[7] دین / بدوزم بدست وفا چشم کین
که بشکست[8] هنگام شاه بزرگ / ز بد گوهر[9] تور و سلم سترگ
فریدون که از درد سرگشته شد[10] / کجا[11] ایرج نامور کشته شد[12]
ز من هرچ[13] باید بنیکی[14] بخواه / ازان[15] پس برین[16] نامه کن[17] نزد شاه
نباید کزین خوب گفتار من / بسستی گمانی برند[18] انجمن
که من جز بمهر[19] این نگویم همی / سرانجام نیکی بجویم همی
مرا گنج و مردان[20] از آن تو بیش / بمردانگی نام[21] از آن تو پیش
و لیکن بدین[22] کینه انگیختن / ببیداد[23] هر جای خون ریختن
بسوزد همی برسپه بر[24] دلم / بکوشم که کین از میان بگسلم
سه[25] دیگر که از کردگار جهان / بترسم همی آشکار و نهان
که نپسندد از ما بدی دادگر[26] / گزافه نبردارد[27] این شور و شر[28]
اگر سر بپیچی زگفتار[29] من / نجویی[30] همه ژرف کردار[31] من
گنه کار دانی[32] مرا بی گناه / نخواهی[33] بگفتار کردن نگاه
کجا داد و بیداد نزدت[34] یکیست / جز از کینه گستردنت رای[35] نیست
گزین کن ز گردان ایران[36] سران / کسی کو گراید بگرزگران

---

1 VI— بندم مگر 2 K, I, IV, VI— وزان 3 I, IV— آن 4 VI— باشم همه 5 K— فرستیم و بسیار چیز VI— ز هر سو بر خویش خوانم همه 6 K, I, IV, VI— از 7 Л, K, I— و оп. 8 K— ندیدی به I, IV— بگسست 9 Л— بدگوهری 10 I, IV— کهترپسرکشته دید 11 I, IV— سر 12 I, IV— دید 13 I, IV, VI— هرچه 14 K— چند خواهی تو نیکی VI— خواهی بنیکی 15 K, I, IV— وزان 16 K— ز من 17 VI— که نامه کنم 18 K, I, IV, VI— گمانی بسستی [K— برد] 19 K— جز در (метр нарушен); VI— من چون بمهر 20 K— هم کام 21 VI— که مردانگیشان 22 K— برین VI— ازین 23 IV— بپندار 24 VI— نکو شد همی با سپهبد 25 K, I, IV, VI— و 26 K, I, IV— کردگار 27 Л— بپردازم VI— مپندار 28 K— به نیکی گرایم بسی روزگار I, IV— روزگار 29 I, IV— فرمان 30 VI— بجویی 31 I, IV— پیمان VI— پیکار 32 K, I, IV, VI— داری 33 I, IV, VI— نخواهم 34 K— برتو I, IV, VI— پیشت 35 K— کار VI— جستن دگر کار 36 K— ز لشکر گزیده

همیدون من از لشکر خویش مرد   گزینم چو باید[1] ز بهر نبرد
همه یک بدیگر فراز آوریم   سرانرا ز سر سوی گاز[2] آوریم[3]
همیدون من و تو بآوردگاه   بگردیم یک با دگر کینه خواه
مگر بی‌گناهان ز خون ریختن   بآسایش آیند ز[4] آویختن
کسی کش گنه‌کار داری همی   و زو بر دل آزار داری همی
بپیش تو آرم بروز نبرد   ببایدت پیمان یکی نیز[5] کرد
که بر ما تو گر دست یابی بخون   شود بخت گردان ترکان[6] نگون
نیازاری از بن سپاه مرا   نسوزی بر و بوم و گاه مرا
گذرشان دهی تا بتوران شوند   کمین را نسازی بریشان[7] کمند[8]
و گر من شوم[9] بر تو پیروزگر   دهد مر مرا اختر نیک بر
نسازم[10] بایرانیان[11] بر کمین   نگیریم خشم و نجوییم[12] کین
سوی شهر[13] ایران دهم راهشان   گذارم یکایک سوی شاهشان[14]
ازیشان نگردد یکی کاسته   شوند ایمن از جان وز[15] خواسته
ور ایدونک[16] زینسان[17] نجویی نبرد   دگر گونه خواهی همی کار کرد
بانبوه جویی همی کارزار   سپه را سراسر بجنگ اندرآر
هران خون که آید بکین[18] ریخته   تو باشی بدان گیتی آویخته
ببست از بر نامه بر[19] بند را   بخواند آن گرانمایه فرزند را
پسر بد مر اورا سر انجمن[20]   یکی نام[21] روییّن و روینه تن[22]
بدو گفت[23] نزدیک گودرز شو   سخن گوی هشیار[24] و پاسخ شنو[25]
چو روییّن برفت از در نامور[26]   فرستاده[27] با ده سوار دگر

---

[1] K— آید [2] Л— سرانشان سوی کارساز VI— سرانرا سوی کارباز [3] K—бб. 1166—1169 оп. [4] I, VI— از IV— آیند و [5] K— تیز VI— دگر نیز [6] I, IV— ترکان بیک ره VI— ترکان توران [7] VI— بدیشان [8] K— ببند I, IV— گزند [9] I, IV— بوم [10] I— نگیرم [11] K, I, IV, VI— بر ایرانیان [12] I, IV— نجوییم خشم و نگیریم [13] K— راه [14] VI— گاهشان [15] K, I— و از VI— از چیز واز [16] VI— ایدونکه [17] I, IV— ایدون کزیشان [18] K— ایدر شود [19] I, IV— از پس نامه مر [20] I, IV— یکی ز انجمن [21] K— گرانمایه I, IV— که بد نام [22] VI—бб. 1179—1182 оп. [23] K, I, VI— بخواندش که IV— بگفتش [24] K, VI— بسیار [25] I— доб. заголовок: رسیدن رویین بنزد گودرز با نامه [26] K— تاجور [27] Л— خردمند

بیامد خردمند[1] روشن روان دمان[2] تا سراپردهٔ[3] پهلوان
چو رویین پیران بدرگه رسید سوی پهلوان سپه کس دوید[4]
فرستادهرا خواند پس پهلوان دمان از پس پرده آمد[5] جوان
بیامد چو گودرز را دید دست بکش کرد و سر پیش بنهاد پست
سپهدار برجست و اورا چو دود بآغوش تنگ اندر آورد زود
ز پیران بپرسید وز[6] لشکرش ز گردان وز[7] شاه و ز[8] کشورش
خردمند رویین پس آن[9] نامه پیش بیاورد و بگزارد[10] پیغام خویش
دبیر آمد و نامه بر خواند زود بگودرز گفت آنچ[11] در نامه بود[12]
چو نامه بگودرز بر خواندند همه نامداران فرو[13] ماندند
ز بس چرب[14] گفتار وز پند[15] خوب نمودن بدو راه و پیوند خوب
خردمند پیران که در نامه یاد چه آورد وز[16] پند نیکو[17] چه داد[18]
برویین چنین گفت پس پهلوان که ای پور سالار و[19] فرخ جوان
تو مهمان ما[20] بود باید نخست پس این پاسخ نامه بایدت[21] جست
سراپردهٔ نو بپرداختند نشستنگه خسروی ساختند
بدیبای رومی بیاراستند خورشها و رامشگران خواستند[22]
پر اندیشه گشته دل پهلوان[23] نبشته ابا رایزن موبدان[24]
همی پاسخ نامه[25] آراستند سخن هرچ نیکوتر آن خواستند[26]
بیک[27] هفته گودرز با رود و می همی نامه را پاسخ افگند پی

---

[1] I, IV — доб. و [2] K — دوان [3] VI — تا در پردهٔ [4] I, IV — этот и следующий бб. оп. [5] K, VI — همان چون بپرده درآمد [6] K, I, VI — واز [7] K, I, IV — و از [8] K, I, VI — و از [9] Л — خردمند پیران پس آن K — رویین سبک I, IV — بزد دست رویین پس آن [10] IV, VI — بگذارد [11] VI — آنچه [12] I, IV — этот и следующий бб. оп. [13] K — عجب [14] I, IV — خوب [15] K — و بس پند I — و از پند VI — و آن پند [16] K, I — و از [17] Л — نیکی [18] VI — خرد نامه پیران فرخ نژاد * چو آورد پند و نکو چند داد (!?) [19] K — و оп. [20] K — بزنهار من [21] VI — پس آنگه دگر پاسخ نامه [22] K, VI — б. оп. [23] VI — نو جوان [24] VI — که تا چون کند پاسخش پهلوان K, I — б. оп. [25] K, IV — نامه‌را پاسخ [26] K — خورشها و رامشگران خواستند и б. переставлен со след б.; I, IV, VI — б. оп. [27] K, I, IV — یکی

ز بالا چو خورشید گیتی فروز ‌ بگشتی سپهبد که نیم روز[1]
می و رود و مجلس[2] بیاراستی ‌ فرستاده‌را پیش خود خواستی[3]
چو یک هفته بگذشت هشتم پگاه ‌ نویسنده‌را خواند سالار شاه
بفرمود تا نامه پاسخ نوشت[4] ‌ درختی بنوّی بکینه[5] بکشت[6]
سر نامه کرد آفرین از نخست[7] ‌ دگر[8] پاسخ آورد یکسر[9] درست[10]
که بر خواندم[11] نامه‌را سربسر ‌ شنیدیم گفتار تو در بدر
رسانید رویین بر ما پیام ‌ یکایک همه هرچ[12] بردی تو نام
ولیکن شگفت آمدم[13] کار تو ‌ همی[14] زین چنین چرب[15] گفتار تو
دلت با زبان هیچ همسایه نیست ‌ روان ترا از خرد مایه نیست
بهر جای[16] چربی[17] بکار آوری ‌ چنین تو سخن پرنگار[18] آوری
کسی‌را که از بن[19] نباشد خرد ‌ گمان بر تو بر مهربانی برد
چو شوره زمینی که از دور[20] آب ‌ نماید چو تابد برو آفتاب
ولیکن نه گاه[21] فریبست و بند ‌ که هنگام گرزست و تیغ[22] و کمند
مرا با تو جز کین[23] و پیکار نیست ‌ گه پاسخ و روز گفتار[24] نیست
نگر تا چه سان گردد اکنون سپهر ‌ نه جای[25] فریبست و پیوند و مهر
کرا داد خواهد جهاندار زور ‌ کرا بردهد بخت پیروز[26] هور
ولیکن بدین[27] گفته[28] پاسخ شنو ‌ خرد یار کن بخت‌را پیشرو

1 Доб. заголовки: Л, IV — جواب نامه پیران ویسه از گودرز K — پاسخ نامه پیران ویسه از گودرز کشواد 2 I, IV — رامش 3 VI — доб.:

نشستی بآرام با مهتران * گرانمایه گردان و جنگی سران

4 K — نبشت 5 K — زکینه I, IV, VI — ز کینه بنوّی 6 VI — доб. заголовок: پاسخ نوشتن گودرز بپیران 7 K — آفرین خدای 8 VI — همی 9 K, I, IV, VI — یکییک 10 K — آمد از VI — آید از I, IV — بجای 11 I, IV, VI — доб. آن 12 K, IV, VI — هرچه 13 K — آیدم 14 K, I, IV, VI — مرا 15 K, I, IV, VI — خوب 16 I, IV — کار 17 K — خوبی 18 K — برَ سخن IV — بَر نگار سخنها چنین پر بکار 19 IV — تن 20 I, IV — رود 21 I, IV — کار 22 K, I, IV, VI — بهنگام گرز و سنان 23 VI — جنگ 24 VI — روانت خرد را خریدار 25 VI — روز 26 I, IV — بیدار K, IV, VI — доб. و 27 I, IV — ازین VI — برین 28 K — کار

نخست آنک گفتی که از[1] مهر نیز[2] * ز یزدان[3] وز[4] گردش رستخیز
نخواهم که آید مرا[5] پیش جنگ * دلم گشت ازین کار بیداد[6] تنگ
دلت[7] با زبان آشنایی نداشت * بدان گه که این گفته بر دل گماشت[8]
اگر[9] داد بودی بدلت اندرون * ترا[10] پیشدستی نبودی بخون
که ز[11] آغاز کار اندر آمد نخست * نبودی بخون ریختن هیچ[12] سست[13]
نخستین که آمد بپیش[14] تو گیو * از ایران[15] هشیوار[16] مردان[17] نیو[18]
بسازیده[19] مر جنگ‌را لشکری * ز کشور دمان[20] تا دگر کشوری[21]
تو کردی همه[22] جنگ‌را دست پیش * سپه‌را تو بر کندی[23] از جای خویش
خرد ار[24] پس آمد تو[25] پیش آمدی * بفرجام[26] آرام بیش آمدی
ولیکن سرشت بد و خوی بد * ترا نگذراند براه[27] خرد
بدی خود بدان تخمه در گوهرست * ببد کردن آن تخمه[28] اندر خورست
شنیدی که بر ایرج نیک بخت * چه آمد ز تور از پی تاج و تخت[29]
چو از تور و سلم اندر آمد[30] زمین * سراسر بگسترد بیداد و[31] کین
فریدون که از درد دل روز و شب * گشادی بنفرین ایشان[32] دو لب
بافراسیاب آمد آن[33] مهر بد * ازان نامداران اندک خرد

---

[1] K— نخستین که گفتی مرا I, IV— من از VI— آنکه گفتی که از [2] K, I, VI— تیز [3] I, IV— ز گردان [4] K, I, IV, VI— و از [5] K— ترا [6] K— پیگار I, IV— تاریک و [7] VI— دلش [8] K— لب گذاشت [9] K, I, IV— که گر [10] VI— مرا [11] K— کز [12] K— ایچ [13] I, IV, VI— б. оп. [14] K— بنزد [15] I, IV— بزرگان VI— وزیران [16] I, IV— هشیار و K— доб. و [17] I, IV, VI— گردان [18] K— доб.:

ابا پند و اندرز و گفتار نغز * بزرگان ایران پاکیزه مغز
سخن گفت با تو خود از هر دری * ز هر نامداری و هر کشوری

[19] I— نسازیده IV— بسازند VI— بسازید [20] K— دوان [21] K— б. переставлен со след. б. [22] K— همان I— همین IV— همی [23] I— برکردی [24] I, IV, VI— گر [25] K— خرد گرت فرجام I— ز [26] K— سرانجامت IV— بفرجامت VI— доб. و [27] K— کی گذارد I, IV— بگذراند ز راه VI— میدواند ز راه [28] K— آن دوده I, IV— بمهر بد این گوهر [29] I— ز توران بتاج و بتخت IV— بتوران پی تاج و تخت [30] I, IV— بد از تور و سلم آمد اندر [31] VI— و оп. [32] K— بر ایشان بنفرین I, IV— بنفرین گشادی بر ایشان [33] IV, VI— از

ز سر با[1] منوچهر نو[2] کین نهاد　　همیدون ابا نوذر و کیقباد
بکاوس کی کرد خود آنچ[3] کرد　　برآورد از ایران آباد گرد
ازان پس بکین[4] سیاوش[5] باز　　فگندند این[6] چنین کینهٔ نو[7] دراز[8]
نیامد بدانگه ترا داد یاد　　که او[9] بی‌گنه جان شیرین بداد
چه مایه بزرگان که از[10] تخت و گاه[11]　　از ایران شدند اندرین[12] کین تباه[13]
و دیگر که گفتی که[14] با پیرسر　　بخون ریختن کس نبندد[15] کمر
بدان ای جهاندیدهٔ پر فریب　　بهر کار دیده فراز و نشیب
که یزدان مرا زندگانی دراز　　بدان داد با بخت گردن فراز
که از[16] شهر توران[17] بروز نبرد　　ز کینه برآرم بخورشید گرد
بترسم همی زانک[18] یزدان من　　ز تن بگسلاند[19] مگر جان من
من این کینه‌را ناوریده بجای　　بر و بوم تان ناسپرده بپای
سدیگر که گفتی ز[20] یزدان پاک　　نبینم بدلت اندرون بیم[21] و باک
ندانی کزین خیره خون ریختن　　گرفتار کردی[22] بفرجام تن
من اکنون بدین خوب[23] گفتار تو　　اگر باز گردم ز پیکار تو
بهنگام پرسش زمن کردگار　　بپرسد ازین گردش روزگار
که سالاری و گنج[24] و مردانگی　　ترا دادم و زور[25] و[26] فرزانگی
بکین سیاوش کمر بر میان　　نبستی چرا پیش ایرانیان[27]
بهفتاد خون گرامی پسر　　بپرسد ز من داور دادگر
ز[28] پاسخ بپیش جهان آفرین　　چه گویم چرا باز گشتم ز کین[29]

---

[1] K — ز سر نا — I, IV — زمان — VI — زگاه [2] VI — او [3] K — نیز کرد آنچ — IV — آنچه — VI — خود کرد نیز آنچه [4] K — که خون — I, IV, VI — بخون [5] K, VI — سیاوخش — I — سیاووش
[6] I, IV — فگندی [7] I, IV — بر [8] I — доб.:
تو بردی سیاووش ردرا ز راه * تو کردی بکین روی گیتی سیاه
[9] I. IV — بر [10] K — بر [11] I, IV — با تاج و تخت — VI — تختگاه [12] VI — ایرانیان شد بدین [13] I, IV — ز بخت [14] I, IV — تو [15] I, IV — چند بندی [16] I, IV — بر [17] Л — ترکان [18] I, IV — همی من ز — VI — بکوشم همی زانکه [19] I, VI — نگسلاند [20] Л — که — K — به [21] K, VI — ترس — I, IV — بجانت درون ترس [22] K, I, IV, VI — گردد [23] VI — چرب [24] I, IV — VI — زور [25] I, IV — گنج [26] Л, IV — و — оп. [27] I — تورانیان [28] K — به [29] VI — دین

زکار سیاوش چهارم[1] سخن   که افگندی ای[2] پیر سالار[3] بن[4]
که گفتی[5] ز بهر تنی گشته خاک   نشاید سند زنده‌را جان پاک
تو بشناس کین زشت کردارها   بدل پر ز هر گونه آزارها[6]
که با شهر ایران شما کرده‌اید   چه مایه کیانرا بیازرده‌اید
چه پیمان شکستن چه کین ساختن[7]   همیشه بسوی بدی[8] تاختن[9]
چو یاد آورم[10] چون کنم آشتی   که نیکی سراسر بدی کاشتی[11]
بپنجم که گفتی که پیمان کنم   ز توران سرانرا گروگان کنم
بنزدیک خسرو فرستیم گنج   ببندیم بر خویشتن راه رنج
بدان ای نگهبان توران سپاه   که فرمان جز اینست[12] مارا زشاه[13]
مرا جنگ فرمود و[14] آویختن   بکین سیاوش[15] خون ریختن
چو فرمان خسرو نیارم بجای   روان شرم دارد بدیگر سرای[16]
ور اومید[17] داری که خسرو بمهر   گشاید برین گفتها بر[18] تو چهر
گروگان و آن[19] خواسته هرچ[20] هست[21]   چو لهّاک و رویین خسرو پرست[22]
گسی کن بزودی بنزدیک شاه   سوی شهر ایران گشادست راه
ششم شهر ایران[23] که کردی تو یاد   بر و[24] بوم آباد[25] فرخ نژاد
سپاریم گفتی بخسرو همه   ز هر سو بر خویش خوانم[26] رمه
ترا کرد یزدان ازان بی‌نیاز   گر آگه نه‌ای[27] تا گشایم[28] راز
سوی باختر تا بمرز خزر   همه گشت[29] لهراسب را سربسر
سوی نیمروز اندرون تا بسند   جهان[30] شد بکردار رومی پرند

---

[1] K — سیاوخش چارم [2] K — افگند آن [3] I — که ای پیر سالار کردی تو [4] VI — бб. 1254—1255 оп. [5] I, IV — توگویی [6] K — بدان در براندم ز بازارها I, IV — بازارها VI — ساختن [7] K — از تاختن IV — آختن [8] VI — کژی [9] K — نشاید بدل کرد گفتار ها [10] K, IV — آن آیدم I — آن آمد VI — آن آرم [11] K — بد انگاشتی I, IV, VI — داشتی [12] K, I, IV — چنین است [13] VI — از پیش شاه [14] K — و оп. [15] K, VI — سیاوخش I, IV — بخون [16] K, I, IV, VI — ز کیهان خدای [17] K, I, IV, VI — امّید [18] I, IV, VI — بدین گفتهای سیاووش [19] Л — این [20] K, I, IV, VI — هرچه [21] I, IV — کرد [22] I, IV — فرشیدورد [23] K — و شنیدم از ایران I, IV — شهرهایی [24] Л — و оп. [25] K, I, IV — доб. و [26] K, I, IV, VI — بر خویش خوانم یکایک [27] K — نئی [28] VI — بر گشایمت [29] VI — هست [30] K — همه

تهم[1] رستم نیو با تیغ تیز[2] — برآورد ازیشان دم[3] رستخیز[4]
سر هندوان با درفش سیاه — فرستاد رستم بنزدیک شاه
دهستان و خوارزم و آن بوم و[5] بر — که ترکان برآورده بودند سر
بیابان ازیشان بپرداختند — سوی باختر[6] تاختن ساختند[7]
بباریذ برشیده اشکش تگرگ — فراز[8] آوریدش بنزدیک مرگ[9]
اسیران وز[10] خواسته چند چیز[11] — فرستاد نزدیک خسرو بنیز[12]
وزین سو من و تو بجنگ اندریم — بدین مرکز نام و ننگ اندریم
بیک جنگ دیدی همه[13] دستبرد — ازین نامداران و مردان گرد
ور ایدونک[14] روی اندر آری بروی — رهانم ترا زین همه گفت و گوی
بنیروی یزدان و فرمان شاه — بخون غرقه گردانم این رزمگاه
تو ای نامور پهلوان سپاه — نگه کن بدین گردش هور و ماه
که بند سپهری فراز آمدست — سر بخت[15] ترکان بگاز آمدست
نگر تا ز کردار[16] بدگوهرت — چه آرد[17] جهان‌آفرین برسرت[18]
زمانه ز بد دامن اندر[19] کشید — مکافات بدرا بد آید پدید[20]
تو بندیش[21] هشیار[22] و بگشای گوش[23] — سخن[24] از خردمند مردم نیوش
بدان کین چنین[25] لشکر نامدار — سواران شمشیر زن صد هزار
همه نامجوی و همه کینه‌خواه — بافسون نگردند ازین رزمگاه[26]
زمانه برآمد[27] بهفتم سخن — فگندی[28] وفارا بسوگند بن

---

1 Л — همان 2 K — گرفتست رستم بدان تیغ تیز VI — تا رستخیز 3 K — همه 4 VI — نهاد آن زمین راست از تیغ تیز 5 Л — و оп. 6 K — کزان سر همی I, IV — که ایشان همی VI — که از هر سویی 7 K — порядок бейтов: 1275, 1278, 1277, 1276 и 1279. 8 IV — فرود 9 I — здесь следует большая лакуна, которая поглощает 184 бб. (с 1277 по 1463 включительно). 10 K, VI — و از 11 K — نیز 12 Л — او نیز IV — فرستاد و آن خواسته جمله نیز 13 K — بینی مگر IV — ز من VI — بردی ازین 14 IV, VI — گر ایدونکه 15 IV — تخت 16 IV — باز کردار (!) 17 VI — آمد 18 K — б. переставлен со след. б. 19 VI — ازو دامنت بر 20 VI — آمد کلید 21 K — بیندیش 22 IV — بسیار 23 K — بسیار کوش VI — بگشای و پندار و هوش (!) 24 Л, K, VI — حدیث 25 K — همه 26 VI — کینه‌گاه 27 K — ز ما خود بر آمد 28 Л, K — فگندم

بپیمان مرا با تو گفتار نیست   خردرا روانت[1] خریدار نیست
ازیراک با هرک[2] پیمان کنی   وفارا بفرجام هم بشکنی[3]
بسوگند تو شد سیاوش بباد   بگفتار بر تو کس[4] ایمن مباد
نبودیش فریادرس روز درد[5]   چه مایه بسختی ترا یاد کرد[6]
بهشتم که گفتی مرا[7] تاج و تخت   از آنِ تو بیشست مردی[8] و بخت
همیدون فزونم بمردان[9] و گنج   ولیکن دلمرا ز[10] مهرست رنج
من ایدون گمانم که تا این زمان   بجنگ آزمودی مرا بی‌گمان[11]
گرم بی‌هنر یافتی روز کین   تو دانی کنون بازم از پس[12] ببین
بفرجام گفتی ز مردان مرد   تنی چند بگزین ز بهر نبرد
من از لشکر ترک[13] هم زین نشان   بیارم سواران مردم کشان[14]
که از مهربانی که بر لشکرم   نخواهم که بیداد[15] کین گسترم
تو با مهربانی[16] نهی پای پیش   که دانی نهان دل و رای خویش[17]
بیازارد از من جهاندار شاه   گر[18] از یکدگر[19] بگسلانم سپاه
نهم آنک[20] گفتی مبارز گزین   که با من بگردد برین[21] دشت کین
یکی لشکری پرگنه[22] پیش من   پرآزار[23] ازیشان دل انجمن
نباشد ز من شاه همداستان   کزیشان[24] بگردم بدین[25] داستان[26]
نخستین بانبوه زخمی چو کوه   ببایدْ[27] زدن سربسر همگروه
میان دو لشکر دو صف[28] برکشید   گر ایدونک[29] پیروزی آید پدید
وگر نه همین[30] نامداران مرد   بیاریم[31] و سازیم جای نبرد

---

[1] VI — روانت خرد را [2] K, VI — ازیراکه با هر که IV — ازیرا تو با هر که [3] IV — ویران کنی [4] K — کس بر تو IV — تو برکس [5] IV — بد [6] IV — بسوگند تو غرّه بودن سزد [7] VI — هم از [8] K — گردی و VI — که بیش از تو دارم بمردی [9] K — نمودی IV, VI — بمردی [10] K — به [11] VI — б. оп. [12] K, IV — سر VI — کنونم ازین پس [13] K — خویش VI — доб. و [14] IV, VI — و گردنکشان [15] K — доб. و [16] Л, VI — مهربانان [17] Л — دل و رای بینای خویش K — б. стоит после б. 1311. [18] K, IV — که [19] IV — همدگر [20] K, IV, VI — و دیگر که [21] VI — نگردد درین (!) [22] VI — بی‌گنه [23] IV — پر از درد VI — بی آزار [24] K — کزین سان [25] VI — درین [26] IV — باستان (!) [27] VI — بیاید (!) [28] VI — صفی [29] VI — ایدونکه [30] IV — هم از [31] VI — بیازیم

ازین[1] گفته گر بگسلی باز دل — من از گفتهٔ خود نیم دلگسل
ور ایدونک[2] با من بآوردگاه — بسنده نخواهی بدن[3] با سپاه
سپه خواه و یاور ز سالار خویش — بژرفی نگه دار پیکار[4] خویش
پراگنده از لشکرت خستگان — ز خویشان نزدیک[5] و پیوستگان
بمان تا کندشان پزشکان درست — زمان جستن اکنون بدین کار تست[6]
اگر خواهی از من[7] زمان و درنگ[8] — وگر جنگ جویی[9] بیارای[10] جنگ
بدان گفتم این تا بروز نبرد — بما بر بهانه نبایدت[11] کرد
که ناگاه با ما[12] بجنگ آمدی — کمین کردی و بی درنگ آمدی
من این کین اگر تا بصد سالیان — بخواهم همانست و[13] اکنون همان
ازین کینه برگشتن امیّد نیست — شب و روز بی دیده‌گانرا[14] یکیست
چو آن[15] پاسخ نامه گشت اسپری — فرستاده آمد بسان پری
کمر بر میان با[16] ستور نوند — ز مردان[17] بگرد اندرش نیز[18] چند
فرود آمد از باره[19] رویین گرد — گوانرا همه پیش گودرز[20] برد
سپهبد بفرمود[21] تا موبدان — ز لشکر همه[22] نامور بخردان
بزودی سوی[23] پهلوان آمدند — خردمند و روشن روان آمدند
پس آن[24] پاسخ نامه پیش گوان — بفرمود خواندن همی[25] پهلوان
بزرگان که آن[26] نامهٔ دلپذیر — شنیدند گفتار فرّخ دبیر
هش و رای[27] پیران تنک[28] داشتند — همه پند اورا سبک[29] داشتند
بگودرز بر آفرین خواندند — ورا پهلوان گزین[30] خواندند
پس آن نامه‌را مهر کرد و بداد — برویین پیران ویسه[31] نژاد

---

[1] K — وزین [2] VI — ایدون که [3] K — نباشی ز بن VI — نخواهم بدن [4] IV — بر کار
VI — بازار [5] IV — ز خویش و ز پیوند [6] IV — سست [7] IV — ترا چند خواهی VI — بگو
چند خوانی [8] K — تو ار چند خواهی زمان بی درنگ [9] K, IV — خواهی [10] VI — برآرای
[11] IV — نیاری تو [12] K, IV, VI — برما [13] K — همان از تو [14] IV — باگاه و ساعت [15] K,
IV, VI — این [16] K, IV, VI — بر [17] K, IV, VI — سواران [18] K, VI — تای [19] K, IV, VI — اسپ
[20] IV — سالار [21] K, IV, VI — سپهدار فرمود [22] VI — همان [23] VI — بر [24] IV — همان
[25] K, IV, VI — برخواندن [26] VI — کزان [27] IV — هشیوار [28] K, IV, VI — سبک [29] K, IV,
VI — تنک [30] Л, K, IV — زمین [31] K — فرّخ

چو از پیش گودرز برخاستند   بفرمود تا خلعت آراستند
از[1] اسبان تازی بزرّین ستام[2]   چه افسر چه شمشیر زرّین نیام
ببخشید یارانش‌را سیم و زر   کرا در خور آمد کلاه و کمر[3]
برفت از در پهلوان با[4] سپاه   سوی لشکر خویش بگرفت[5] راه
چو رویین بنزدیک پیران رسید   بپیش پدر شد چنان چون سزید[6]
بنزدیک[7] تختش فروبرد سر   جهاندیده پیران گرفتش ببر[8]
چو بگزارد پیغام سالار شاه   بگفت آنچ[9] دید اندران رزمگاه
پس آن نامه برخواند[10] پیشش دبیر   رخ پهلوان سپه شد[11] چو قیر
دلش گشت پر درد و جان پر نهیب   بدانست کآمد بتنگی نشیب
شکیبایی و خامشی برگزید   بکرد[12] آن سخن بر سپه ناپدید[13]
ازان پس چنین گفت پیش سپاه   که گودرز را دل نیامد[14] براه
ازان خون هفتاد پور گزین   نیارامدش یک زمان دل[15] ز کین
گر ایدونک[16] او برگذشته سخن   بنوّی همی کینه سازد ز[17]بن
چرا من بکین برادر کمر   نبندم[18] نخارم ازین[19] کینه[20] سر
هم از[21] خون نهصد سر[22] نامدار   که از تن[23] جدا شد گه[24] کارزار
که اندر بر و بوم[25] ترکان[26] دگر[27]   سواری چو هومان نبندد کمر[28]
چو نستیهن آن سرو سایه فگن   که شد ناپدید از همه انجمن[29]

---

[1] K, VI — چه IV — ز   [2] K — لگام   [3] VI — бб. 1332—1333 оп.   [4] IV — برفتند رویین و   [5] K, IV — لشکرش برگرفتند   [6] VI — آن ده

چو رویین بیامد بنزد پدر * بگفت اندرانید ازو دربدر (?!)

[7] IV — بزیر (метр нарушен).   [8] VI — б. оп.   [9] VI — آنچه   [10] K, IV — نامه‌را خواند   [11] K — یکایک رخ پهلوان شد IV, VI — شد بکردار   [12] K, IV — نکرد   [13] K, IV — سپه برپدید   [14] K — برین IV — نیاید   [15] IV — دل زمانی   [16] IV — ایدون که   [17] VI — به   [18] K, IV — ببندم   [19] K, IV — برین   [20] VI — ببندم برین کین بخاریم   [21] K — بدان IV — بران VI — وز آن   [22] Л — تن   [23] Л — سر   [24] VI — در آن   [25] Л — (так) کراید بر بوم VI — گر آیم برو بوم   [26] IV — توران   [27] K — کمر VI — بسر   [28] K — دگر и б. переставлен со след. б.   [29] K, IV, VI — که شد ناگهان ناپدید ازچمن

بباید کنون بست ما را کمر   نمانم[1] بایرانیان[2] بوم و بر

بنیروی یزدان و شمشیر تیز   برآرم[3] ازان انجمن رستخیز

از اسبان گله هرچ[4] شایسته بود   ز هرسو بلشکرگه آورد زود

پیاده همه[5] کرد یکسر سوار[6]   دو اسبه سوار از پس[7] کارزار

سر گنجهای[8] کهن برگشاد   بدینار دادن دل[9] اندر نهاد[10]

چو این کرده شد نزد افراسیاب   نوندی[11] برافگند هنگام خواب

فرستادهای با هش و رای[12] پیر   سخن گوی و گرد و سوار و دبیر[13]

که رو شاه توران سپه را بگوی   که ای دادگر خسرو نامجوی[14]

کز آنگه که چرخ[15] سپهر بلند   بگشت از بر تیره خاک نژند

چو تو شاه برگاه ننشست نیز[16]   به کس نام شاهی نپیوست نیز[17]

نه زیبا بود جز تو مر تخت را[18]   کلاه و کمر بستن و بخت را[19]

ازان کس[20] برآرد جهاندار گرد   که پیش تو آید بروز نبرد[21]

یکی بندهام من گنهکار تو   کشیده سر از جان بیدار[22] تو

ز[23] کیخسرو از من بیازرد شاه   جزین[24] خویشتن را ندانم گناه

که این[25] ایزدی بود بود آنچ[26] بود   ندارد[27] ز گفتار بسیار سود

اگر نیز[28] بیند مرا زین گناه[29]   کند[30] گردن آزاد و آید[31] براه[32]

رسانم من اکنون[33] بشاه آگهی   که گردون چه آورد پیش رهی

---

[1] VI— نمانیم از [2] K— بایران برو IV— بر ایرانیان [3] VI— برآریم [4] K, IV— هرچه VI— آنچه [5] K, IV, VI— همی [6] VI— لشکر حصار [7] K, IV— در VI— سواران در [8] VI— بدرهای [9] K, IV, VI— در [10] IV, VI— گشاد [11] VI— هیونی [12] Л—доб. و [13] K— خردمند و گوینده و یادگیر VI— دانا و گرد و دبیر K, IV—доб. заголовок: نامه [IV— پیغام] فرستادن پیران ویسه بنزدیک افراسیاب [14] IV— شاه دیهیم جوی [15] IV—доб. و [16] Л— ننشست برگاه نیز [17] Л—(?) نه کس نام شاهی بهر شاه نیز K— همه پادشاهی بپیوست نیز [18] VI— بخت را [19] VI— تخت را [20] VI— سر [21] IV—б. оп. [22] K, IV— رای پندار VI— رای هشیار [23] K, IV, VI— به [24] K— وزان IV, VI— جز آن [25] IV, VI— آن [26] IV, VI— آنچه [27] VI— نیابم [28] K, VI— شاه [29] IV— اگر زانکه بیند مرا نیک شاه [30] VI— گنه (!) [31] K, VI— آرد IV— بخشد [32] IV— گناه VI— سپاه [33] VI— کنون من

کشیدم بکوه کنابد سپاه　　بایرانیان[1] بر ببستیم راه
وزان سو بیامد سپاهی گران　　سپهدار گودرز و[2] با او[3] سران
کز ایران ز گاه منوچهر شاه　　فزون زان نیامد بتوران[4] سپاه
به زیبد[5] یکی جایگه ساختند[6]　　سپه را دران[7] کوه بنشاختند[8]
سپه را سه روز و سه شب چون پلنگ　　بروی اندر آورده بد روی[9] تنگ
نجستیم[10] رزم اندران کینه‌گاه　　که آید مگر سوی هامون سپاه
نیامد سپاهش ازان[11] کُه برون　　سر پهلوانان ما شد نگون[12]
سپهدار ایران نیامد[13] ستوه　　بهامون نیاورد[14] لشکر ز کوه
برادر جهاندار[15] هومان من　　بکینه[16] بجوشید ازین[17] انجمن
بایران سپه شد که جوید نبرد　　ندانم چه آمد بران[18] شیرمرد
بیامد بکین جستنش[19] پور گیو　　بگردید با[20] گرد هومان نیو
ابر دست چون بیژنی[21] کشته شد　　سر[22] من ز تیمار او[23] گشته شد
که دانست هرگز که سرو بلند　　بباغ از گیا یافت خواهد گزند
دل نامداران همه[24] بر[25] شکست　　همه شادمانی شد از درد پست[26]
و دیگر چو[27] نستیهن نامدار　　ابا ده هزار آزموده سوار
برفت از بر من سپیده دمان　　همان بیژنش کند سر در زمان[28]
من از درد دل برکشیدم سپاه　　غریوان برفتم بآوردگاه
یکی رزم تا شب برآمد ز کوه　　بکردیم یک با دگر همگروه
چو نهصد تن از نامداران شاه[29]　　سر از تن جدا شد برین[30] رزمگاه

---

[1] K, VI — بایران سپه　IV — بر ایرانیان　[2] Л — و оп.　[3] VI — وی　[4] K, IV — بتوران
[5] K — ریبد　[6] IV — ساخته　[7] K — سپه دربن　VI — سپه بر در　[8] IV — نیامد فزون زان
[9] VI — بیشاخته (описка)　بودند　[10] Л — بجستیم　IV — دجستیم　[11] K — سپاه وی　[12] K — ب
VI — بیامد　IV — سپهبد از ایران نیامد　[13] K — IV, VI — б. оп.　پهلو تور شد سرنگون
زلشکر — VI　زکینه — [16] K, IV　جهاندیده — VI　جهانگیر — [15] IV　بیاورد — [14] IV　گودرز نامد
دست بیژن کنون — [21] K　بر — [20] K　خواستن — [19] VI　بدان — [18] K, IV　ازان — [17] K
که — [27] IV, VI　سست — [26] VI　در — [25] VI　بهم — [24] K, IV, VI　سر — [23] VI　دل — [22] VI
شد از نامداران — [29] IV　بدو آمد از گرز بیژن زیان — IV　ز بیژن برآمد برو بر زمان — [28] K
بریده بدان [K — درآن] — [30] K, IV, VI　تباه

دو بهره ز گردان این انجمن / دل از درد خسته بشمشیر[1] تن
بما بر شده چیره ایرانیان / بکینه همه پاک بسته میان
بترسم همی زانک[2] گردان سپهر / بخواهد بریدن[3] ز ما پاک مهر
وزان[4] پس[5] شنیدم یکی بد خبر / کزان[6] نیز برگشتم آسیمه سر[7]
که[8] کیخسرو آید[9] همی با سپاه / بپشت[10] سپهبد بدین[11] رزمگاه[12]
گر ایدونک[13] گردد درست این خبر / که خسرو کند سوی ما[14] بر گذر[15]
جهاندار[16] داند که من با سپاه[17] / نیارم[18] شدن پیش[19] او کینه‌خواه[20]
مگر شاه با لشکر کینه‌جوی[21] / نهد سوی ایران[22] بدین کینه[23] روی[24]
بگرداند این بد ز تورانیان[25] / ببندد بکینه کمر برمیان
که گر[26] جان مارا ز ایران سپاه / بد آید نباشد کسی کینه‌خواه
فرستاده چون گفت[27] پیران شنید / بکردار باد دمان بردمید[28]
نشست از بر بادپای سمند[29] / بکردار آتش هیونی[30] بلند[31]
بشد تا[32] بنزدیک افراسیاب / نه دم زد بره بر نه آرام و خواب[33]
بنزدیک شاه اندر آمد چو باد / ببوسید تخت و پیامش بداد[34]
چو بشنید گفتار[35] پیران بدرد / دلش گشت پرخون و رخساره زرد[36]

---

[1] IV — زشمشیر [2] IV, VI — زانکه [3] K, IV, VI — گسستن [4] K — ازان [5] VI — و دیگر [6] IV — ازان [7] VI — که کیخسرو آرد بدین سوک در (گذر) [8] IV, VI — چو [9] VI — آمد [10] K — بیاری [11] K — برین [12] VI — نیارم شدن پیش او کینه‌خواه [13] VI — ور ایدون که [14] VI — سوی توران [15] K — доб. вариант б. 1386. [16] IV, VI — سپهدار [17] IV — که من نزد شاه [18] K — نیارد [19] IV — نزد او [20] VI — چه گونه توانم شدن رزمخواه [21] VI — جنگجوی [22] VI — ایشان [23] IV, VI — جنگ [24] Л — бб. 1390—1392 оп. [25] VI — ایرانیان [26] IV — بگردان [27] VI — وگر [28] VI — порядок бб.: 1386, 1387, 1390, 1389, 1388, 1391 и 1392. [29] K, IV — نوند [30] IV — هیون [31] VI — б. оп. [32] VI — چو آمد [33] VI — رخش گشت از درد یکسر پر آب [34] VI —

بپاسخ چنین گفت کای پهلوان * جهاندیده و گرد و روشن روان

K — доб.:

چو بشنید افراسیاب این سخن * که سالار بیدار افگند بن

[35] K — پیغام [36] VI — оп. 27 бейтов (по б. 1423 включительно).

شد از کار آن کشتگان[1] خسته دل   بدان[2] درد بنهاد پیوسته دل[3]
وزان نیز کز دشمنان لشکرش   گریزان و[4] ویران شده[5] کشورش
ز هرسو پلنگ[6] اندر آورده چنگ   برو بر جهان گشته تاریک و تنگ[7]
چو گفتار پیران ازان سان شنید   سپه را همه پای برجای دید[8]
بشبگیر چون تاج برسر نهاد   همانگه فرستاده را در گشاد[9]
بفرمود تا باز گردد بجای   سوی نامور بندهٔ[10] کدخدای[11]
چنین[12] پاسخ آورد کورا بگوی   که ای مهربان نیکدل راستگوی[13]
تو تا زادی از مادر پاکتن   سرافراز بودی بهر انجمن[14]
ترا بیشتر نزد[15] من دستگاه   توی برتر از پهلوانان[16] بجاه
همیشه یکی جوشنی پیش من   سپر کرده جان و فدی[17] کرده تن[18]
همیدون بهر کار با گنج خویش   گزیده ز بهر منی[19] رنج خویش[20]
تو بردی ز چین[21] تا بایران سپاه   تو کردی دل و بخت دشمن سیاه[22]
نبیند سپه چون تو سالار نیز   نبندد کمر چون تو هشیار نیز[23]
ز تور و پشنگ ار درایـد[24] بمهر[25]   چو تو پهلوان نیز نارد[26] سپهر[27]

---

[1] Л — خستگان [2] К — بران [3] IV — б. оп. [4] Л — و оп. [5] IV — شود [6] IV — بتنگ
[7] К — جنگ، تنگ IV — از درد تنگ [8] К, IV — доб.:
برو آفرین کرد و شادی نمود * بدلش اندرون روشنایی فزود
فرستاده را در بر خویش خواند * بسازید و آنشب همی باز راند
[9] К, IV — بار داد [10] К — پهلوان IV — نیکیی [11] IV — доб. заголовок: پاسخ دادن افراسیاب پیغام پیران ویسه را [12] К — سخن [13] IV — راه‌جوی К — доб.:
زگاه کیومرث با داد و مهر * خردمند چون تو نبیند سپهر
[14] IV — سپر کردهٔ پیش من خویشتن К — доб.:
همیدون بهرکار با گنج خویش * گزیده ز بهر مرا رنج خویش
[15] К — ترا هست نزدیک [16] К — بسی برتر از جهن و شیده [17] К — فدا [18] К — б. стоит после б. 1408; IV — б. оп. [19] К — مرا IV — من این [20] К — б. стоит после б. 1405. [21] IV — چنین [22] IV — доб.:
تویی سرور پهلوانان زمین * که بادا بجانت هزار آفرین
[23] К, IV — б. переставлен со след. б. [24] К — اندر آیی IV — اندر آید [25] IV — سپهر [26] К — پهلوانی ندارد IV — بر نیابد [27] IV — بمهر

نخست آنک[1] گفتی من[2] از انجمن / گنه کار دارم همی[3] خویشتن
که[4] کیخسرو آمد ز توران[5] زمین / به ایران[6] و با[7] ما بگسترد کین
بدین من که شاهم نیازرده‌ام / بدل هرگز این یاد ناورده‌ام
نباید که باشی بدین[8] تنگدل / زتیمار یابد[9] ترا زنگ[10] دل
که آن بودنی بود از کردگار / نیامد بدین بد کس آموزگار[11]
که[12] کیخسرو از من نگیرد فروغ / نبیره مخوانش که باشد دروغ
نباشم همیدون من اورا نیا / نجویم همی زین سخن کیمیا
بدین[13] کار او کس گنه‌کار نیست / مرا با جهاندار پیکار نیست
چنین بود[14] و این بودنی کار بود / مرا از تو در دل[15] چه آزار بود
و دیگر که گفتی ز[16] کار سپاه / ز گردیدن تیره خورشید و ماه
همیشه[17] چنینست کار نبرد / ز هرسو همی گردد این تیره[18] گرد
گهی[19] برکشد تا بخورشید سر[20] / گهی اندر آرد ز خورشید بر[21]
بیکسان[22] نگردد[23] سپهر بلند / گهی شاد دارد گهی مستمند[24]
گهی با می و رود و رامشگران / گهی با غم و گرم و با اندهان[25]
تو دلرا بدین درد[26] خسته مدار / روانرا بدین[26] کار[27] بسته مدار
سخن گفتن کشتگان گشت خواب[28] / ز کین[29] برادر تو سر برمتاب[30]
دلی کو ز درد برادر شخود / علاج پزشکان نداردش[31] سود
سه[32] دیگر که گفتی که خسرو پگاه[33] / بجنگ اندر آید همی با سپاه[34]

1 IV—آنکه 2 K, IV—که 3 K, IV—تن 4 K—چو 5 Л, IV—به توران 6 Л—ز ایران 7 IV—بر 8 K—برین IV—بدل 9 K—گیرد 10 IV—گیرد پر آژنگ 11 K, IV—б. оп. 12 IV—چو 13 IV—برین 14 K, IV—خواست 15 K, IV—بردل از تو 16 IV—که 17 IV—نبشته 18 K—تیز 19 K, IV—همی 20 K, IV—بر 21 K—همو را بیندازد از چرخ سر IV—همو اندر آرد ز خورشید سر 22 K—که یکسان 23 VI—نگردد بیکسان 24 K—б. переставлен со след. б. 25 K, I, IV, VI—б. оп. 26 VI—کار 27 IV, VI—بند 28 IV—ما کنون گشت آب VI—خوار 29 VI—بکین 30 VI—سر را مخوار 31 IV—بدو نیست VI—بزرگان ندارش 32 K—و 33 K—زگاه 34 K, IV, VI—доб.:

جز اینست کامد ترا آگهی * که کیخسرو آید بشاهنشهی
که طوس سپهبد بدان با سپاه * که سوی دهستان برآمد زراه

مبیناد چشم کس آن[1] روزگار — که او پیش دستی نماید بکار
که من خود برانم کز ایدر سپاه[2] — ازان[3] سوی[4] جیحون گذارم براه[5]
نه گودرز مانم نه خسرو نه طوس — نه گاه و نه تاج و نه بوق و نه کوس[6]
بایران ازان[7] گونه رانم سپاه — کزان[8] پس نبینند کسی تاج و گاه[9]
بکیخسرو این پس[10] نمانم جهان — بسر بر فرود آیمشی[11] ناگهان
بخنجر ازان[12] سان ببرم سرش[13] — که گرید بدو[14] لشکر و کشورش[15]
مگر کاسمانی دگر گونه کار — فراز آید[16] از گردش روزگار
ترا ای جهاندیدهٔ سرفراز — نکردست یزدان بچیزی[17] نیاز
ز مردان وز[18] گنج و نیروی دست — همه ایزدی هرچ[19] بایدت[20] هست
یکی نامور لشکری[21] ده[22] هزار — دلیر و خردمند و گرد و سوار
فرستادم اینک بنزدیک تو — که روشن کند جان تاریک تو
از ایرانیان ده وزیشان[23] یکی — بچشم یکی ده سوار[24] اندکی
چو لشکر بنزد تو آید مپای[25] — سر و[26] تاج[27] گودرز بگسل زجای
همان[28] کوه کو کرده دارد حصار — باسبان جنگی ز پا[29] اندر آر[30]
مکش دست ازیشان بخون ریختن — تو[31] پیروز باشی بآویختن
همان زنده زیشان بگیتی کسی — که نزد تو آید ازیشان بسی[32]

---

1 K—هرگز چنین IV, VI—هرگز کس آن 2 IV—پگاه 3 K, IV, VI—بدان 4 K—روی 5 IV—سپاه VI—گذارد بگاه 6 K—نه تخت و نه لشکر نه پیل و نه کوس IV—نه تاج و نه کاخ و نه لشکر نه کوس VI—نه گاه و نه پیل و نه گنج و نه کوس 7 K—بدان IV, VI—برآن 8 K, IV—کزین 9 K—تخت و گاه IV—ز تخت و شاه VI—نبینند تخت و کلاه 10 K, IV, VI—از بن 11 IV—آرمشی 12 K, IV—بران 13 VI—سرشرا ببرم زتن 14 K—برو 15 IV—زار خود مادرش VI—برو بر بگریانمش انجمن 16 IV—آمد 17 IV—بچیزت 18 I, VI—و از 19 VI—از بدی هرچه (!) 20 IV—هرچه خواهی ترا دست 21 IV, VI—لشکر نامور 22 IV—سی VI—صد 23 K, IV—وزیشان VI—کز ایران دهست و از یشان 24 IV, VI—بود 25 IV—چو نزدیکت آیند روزی مپای VI—بپای 26 Л—و оп. 27 VI—سرو ترگ 28 K—هر آن 29 K, IV—بپای 30 VI—б. оп. 31 IV—چو 32 K, IV—б. оп.; VI—начинается лакуна, которая поглощает 55 бейтов (по б. 1499 включительно).

فرستاده بشنید پیغام شاه / بیامد بر پهلوان سپاه[1]
بپیش اندر آمد بسان شمن[2] / خمیده چو از بار[3] شاخ سمن[4]
بپیران رسانید پیغام شاه / وزان[5] نامداران جنگی سپاه[6]
چو بشنید پیران سپه را بخواند / فرستاده چون این[7] سخن باز راند[8]
سپه را سراسر همه[9] داد دل / که از غم بباشید[10] آزاد دل
نهانی روانش پر از درد بود / پر از خون دل و بخت برگرد[11] بود
که از هرسوی لشکر شهریار / همی کاسته دید در[12] کارزار
هم از شاه خسرو[13] دلش بود تنگ / بترسید کاید یکایک بجنگ
بیزدان چنین گفت کای کردگار / چه مایه[14] شگفت اندرین روزگار
کرا برکشیدی تو[15] افگنده نیست / جز از تو جهاندار[16] دارنده نیست
بخسرو نگر تا جز از کردگار[17] / که دانست کآید یکی شهریار
نگه کن بدین کار گردنده دهر / مر آنرا که از خویشتن کرد[18] بهر
برآرد گل تازه[19] از خار[20] خشک / شود خاک[21] با بخت بیدار[22] مشک
شگفتی تر آنک از پی راد مرد[23] / همیشه دل خویش دارد بدرد
میان نیا و نبیره دو شاه / ندانم چرا باید این کینه‌گاه
دو شاه و دو کشور چنین جنگجوی[24] / دو لشکر بروی اندر آورده روی
چه گویی[25] سرانجام این کارزار[26] / کرا برکشد گردش روزگار
پس آنگه بیزدان بنالید زار / که ای روشن دادگر کردگار
گر افراسیاب اندرین کینه‌گاه / ابا نامداران توران سپاه

---

1 K — وزان نامبردار و چندان سپاه 2 K, IV — سمن 3 IV — باد 4 K — چمن IV — سمن (рифмы нет). 5 IV — بدان 6 K — که آمد بر پهلوان آن سپاه 7 IV — فرستاده را این 8 K — پیش آن سخنها براند 9 K, IV — همه سربسر 10 K, IV — شدند از غمان یکسر 11 K — دل و سر پر از گرد 12 K — همه داده پشت از بر IV — همه رزمسازان سوی 13 K, IV — ایران 14 K — آمد 15 K — وی 16 IV — доб. و 17 K — زخسرو نگر تا بچه روزگار IV — زخسرو نگر تا بدان روزگار 18 IV — یافت 19 IV — برآورد تازه گل 20 K — خاک 21 IV — خار 22 K — ز خاک سیه آورد بوی 23 K — آز مرد IV — شگفتی برآن کن که آزاده مرد 24 IV — کینه‌جوی 25 IV — چه گونه 26 K — روزگار

بدین رزمگه کشته خواهد شدن * سر بخت ما گشته خواهد شدن
چو کیخسرو آید ز ایران بکین[1] * بدو باز گردد سراسر زمین
روا باشد ار[2] خسته در جوشنم * برآرد روان کردگار از تنم[3]
مبیناد هرگز جهانبین من * گرفته کسی راه و آیین من
کرا گردش روز با کام[4] نیست * ورا زندگانی و مرگش[5] یکیست
وزان پس ز ایران سپه کرّنای * برآمد دم بوق و هندی درای[6]
دو رویه ز لشکر برآمد خروش * زمین آمد از نعل[7] اسبان بجوش
سپاه اندر آمد ز هر سو[8] گروه * بپوشید جوشن همه دشت و کوه
دو سالار هر دو بسان پلنگ * فراز آوریدند لشکر بجنگ
بکردار باران ز[9] ابر سیاه * ببارید تیر اندران رزمگاه
جهان چون شب تیره[10] از تیره میغ * چو[11] ابری که باران او تیر و[12] تیغ
زمین آهنین کرده اسبان بنعل * بر و دست گُردان بخون گشته[13] لعل
ز بس خسته تُرک اندران[14] رزمگاه * بریده سرانشان فگنده براه[15]
بر آوردگه جای گشتن نماند * پی[16] اسب را برگذشتن نماند
زمین لاله[17] گون شد هوا نیلگون * برآمد همی موج دریای خون
دو سالار گفتند اگر[18] همچنین * بداریم[19] گردان برین دشت کین
شب تیره را کس نماند بجای * جز از چرخ گردان و گیهان خدای
چو پیران چنان دید جای نبرد * بلهّاک[20] فرمود و فرشیدورد

---

[1] K—بچین [2] IV—از [3] Доб. заголовки: Л—رزم انبوه گودرز و پیران با یکدیگر IV—رزم کردن تورانیان با ایرانیان بانبوه [4] IV—ناکام [5] K, I, IV—ورا مرگ با زندگانی
[6] IV—б. оп.; K—

وزانپس بیاورد لشکر زجای * تو گفتی که دارد تن خاک پای

I—

وزانپس نه پیران سپه را بباد * نه گودرز کشواد شه را بباد

[7] IV—سم [8] K, I—دو [9] K, IV—از [10] K—بهمن I—شد سیه رنگ [11] K, IV—چه
[12] K, I—تن کاندران I, IV—که بارانش ژوپین [13] I—ز خون کرده [14] K—تن کامد از
[15] IV—بچاه [16] K—یکی [17] I, IV—تیره [18] K, I—گر [19] K, I, IV—بدارند [20] IV—здесь и дальше کهّال

که چندان[1] کجا با شما لشکرست   کسی کاندرین[2] رزمگه در خورست
سرانرا[3] ببخشید تا برسه روی   بوند اندرین[4] رزمگه کینه‌جوی[5]
وزیشان گروهی که بیدارتر   سپه را ز دشمن نگه‌دار تر
بدیشان سپارید[6] پشت سپاه   شما بر دو رویه بگیرید راه[7]
بلهّاک فرمود تا سوی کوه   برد لشکر خویش را همگروه
همیدون سوی رود فرشیدورد   شود[8] تا برارد بخورشید گرد
چو آن[9] نامداران توران سپاه   گسستند زان[10] لشکر کینه‌خواه
نوندی برافگند بر[11] دیده بان   ازان دیده‌گه تا در[12] پهلوان
نگهبان گودرز خود با سپاه   همی داشت هر سو ز دشمن نگاه[13]
دو رویه چو لهّاک و فرشیدورد   ز راه کمین برگشادند گرد
سواران ایران بر آویختند   همی خاک با خون بر آمیختند
نوندی برافگند هر[14] سو دوان   بآگاه کردن بر پهلوان
نگه کرد گودرز تا پشت اوی   که دارد ز گردان پرخاشجوی
گرامی پسر شیر شرزه هجیر   بپشت پدر بود با تیغ و تیر
بفرمود تا شد بپشت[15] سپاه   بر گیو گودرز لشکر پناه[16]
بگوید که لشکر سوی رود و کوه   بباری فرستد گروها گروه
و دیگر بفرمود گفتن[17] بگیو   که پشت سپه را یکی مرد[18] نیو[19]

---

[1] IV — چندین [2] K, I, IV — کو بدین [3] K, I, IV — سواران [4] I — اندران IV — شوند اندرین [5] I, IV — چاره‌جوی K — جنگ‌جوی и доб.:

سپهدار گودرز خود با سپاه * همی داشت چون شیر لشکر نگاه
دو رویه چو لهاک و فرشیدورد * ز راه کمین برگشادند گرد

[6] IV — سپارند [7] I — б. оп.; K, IV— بگیرند راه [8] K, I, IV — رود [9] K— این [10] K, I, IV— کشیدند ازان [11] K, I, IV—پس [12] K, I, IV—بر [13] K—бб. 1491—1494 оп. [14] I— بیامد ز هر IV— بر آمد ز هر [15] IV — زپشت [16] I—доб. заголовок: رزم گیو با پیران و لهّاک و فرشیدورد [17] K— رفتن [18] K — گرد [19] IV — перед этим б. доб.:

بگرد آورد آن سپه یکسره * که او چو شبان بود و ایشان بره

после этого б. доб.:

بباید شدن تا نگردد تباه * نیاید از آن مرز توران سپاه

گزینند سپارد بدو جای خویش / نهد او از آنجایگه پای پیش[1]
هجیر خردمند بسته کمر / چو بشنید گفتار فرخ پدر
بیامد بسوی برادر دوان[2] / بگفت آن کجا گفته بد پهلوان
چو بشنید گیو این سخن بردمید / ز لشکر یکی نامور برگزید
کجا نام او بود[3] فرهاد گرد / بخواند و[4] سپه یکسر اورا سپرد
دو صد کاردیده دلاور سران / بفرمود تا زنگه شاوران
ببرد تاختن سوی فرشیدورد / برانگیزد از رود وز[5] آب گرد
ز گردان دو صد با درفشی چو باد / بفرخنده گرگین[6] میلاد داد[7]
بدو گفت ز[8] ایدر بگردان عنان / ابا گرز و با آبداده[9] سنان[10]
کنون رفت باید بران رزمگاه[11] / جهان کرد باید بریشان سیاه[12]
که پشت سپهشان بهم بر شکست / دل پهلوانان[13] شد از درد[14] پست
ببیژن چنین گفت کای شیر مرد / توی شیر درنده روز نبرد[15]
کنون شیر مردی[16] بکار آیدت / که با دشمنان کارزار آیدت[17]

---

¹ K, I, IV, VI— وزآنجا نهد پیشتر پای خویش ² I, VI— دمان — IV بنزد برادر بیامد دمان
³ K— بدان دشت بُگزید — I, IV— گزین کرد شهره [IV— آنگاه] — VI— گزینش نبد جزکه
⁴ K, I, IV— بخواندش ⁵ K, I, IV— و از ⁶ K, I, IV— همیدون بگرگین ⁷ I, IV—
بیامد دمان تا بر پهلوان * چو دیدش خردمند و روشن روان
⁸ K, I, IV— از ⁹ IV— تابداده ¹⁰ K, VI— доб.:
بروسوی لهاک ای نامجوی * ازان دشمنان خون در آور بجوی
K — после этого восстанавливает опущенные выше бб. 1491—1494 и доб.:
وزانجا بیامد بنزد پدر * سوار سرافراز خورشید فر
K, VI — далее еще доб.:
چو آمد بپیش پدر باسپاه * بسر برنهاده ز آهن کلاه
بدو گفت کای شیر دل پور من * سپهدار ایران و دستور من
¹¹ I, IV, VI— کنون کرد [IV, VI— ببرد] باید بدیشان سپاه K— بدان رزمگاه ¹² K— ببردن بنزدیک پیران سپاه I, IV, VI— کنون رفت باید بدان رزمگاه ¹³ I, IV— پهلوانشان
¹⁴ K, I, IV— جنگ ¹⁵ K, I, IV, VI — б. оп. ¹⁶ I, IV— نیروی ¹⁷ K, I, IV, VI — доб.:
بتو [I— ترا] دارد امید ایران سپاه * هنر کن پدید اندرین رزمگاه

از ایدر برو تا بقلب سپاه   ز پیران بدانجایگه کینه خواه[1]
ازیشان نپرهیز[2] و تن پیش دار   که آمد گه کینه در[3] کارزار
که پشت همه شهر توران بدوست   چو روی تو بیند بدرّدش پوست
اگر دست یابی برو کار بود   جهاندار و[4] نیک اخترت یار بود
بیاساید[5] از رنج و سختی سپاه[6]   شود شادمانه[7] جهاندار و[8] شاه[9]
شکسته شود پشت افراسیاب   پر از خون کند دل دو دیده پر[10] آب
بگفت این سخن پهلوان با پسر[11]   پسر جنگ را تنگ[12] بسته کمر[13]
سواران که بودند بر میسره[14]   بفرمود خواندن همه یکسره
گرازه برون آمد و گستهم   هجیر سپهدار و[15] بیژن بهم
وزآنجا[16] سوی قلب توران سپاه   گرانمایگان[17] برگرفتند راه
بکردار گرگان[18] بروز شکار   بران بادپایان اخته[19] زهار
میان سپاه اندرون تاختند   زکینه همی[20] دل بپرداختند
همه دشت برگستوانور سوار   پراگنده گشته گه[21] کارزار
چه مایه فتاده بپای[22] ستور   کفن[23] جوشن و سینهٔ شیر[24] گور
چو رویین پیران ز پشت سپاه   بدید آن تکاپوی و[25] گرد سپاه
بیامد بپشت[26] سپاه بزرگ   ابا نامداران بکردار گرگ
برآویخت برسان شرزه پلنگ   بکوشید و هم برنیامد بجنگ
بیفگند شمشیر هندی ز مشت   بنومیدی از جنگ بنمود پشت

---

1 K — رزم خواه K, I — б. переставлен со след. б.; VI — б. оп. 2 K, I, IV — مپرهیز 3 K, I, IV — و 4 K, I, IV, VI — و оп. 5 I, IV — برآساید 6 VI — وگاه 7 K — شادمان خود 8 K, I, IV — و оп. 9 VI — بیارامد از جنگ آن رزمگاه IV — доб.:

بیابی بسی گنج و بس خواسته * شود کارهای تو آراسته

10 Л — پر از دیده 11 K — سر بسر 12 I, IV — سخت 13 IV — доб.:

چو بشنید جنگی برانگیخت اسب * برون شد بکردار آذر گشسب

14 K — میمنه میسره I, IV, VI — پس از میمن و میسره سواران [سران را — VI] سوارانش از 15 IV, VI — و оп. 16 IV — ازانجا 17 K — کز آنجایگه IV — گوان زادگان 18 K, I, IV — شیران 19 IV — تخته 20 I, IV, VI — همه 21 K — گشتند ازان 22 K, VI — زپشت 23 K — دهن 24 I — گرگ 25 Л — و оп. 26 K, I, VI — زپشت

سپهدار پیران و مردان[1] خویش — بجنگ اندرون پای بنهاد پیش[2]
چو گیو آن زمان[3] روی پیران بدید[4] — عنان سوی او جنگرا[5] بر کشید
ازان مهتران پیش پیران چهار — بنیزه ز اسب اندر افگند[6] خوار
بزه کرد پیران ویسه کمان — همی تیر بارید بر بدگمان[7]
سپر برسر آورد گیو سترگ[8] — بنیزه در آمد بکردار گرگ[9]
چو آهنگ پیران سالار کرد — که جوید بآورد با او[10] نبرد
فروماند اسبش همیدون[11] بجای — ازآنجا که بد پیش ننهاد پای[12]
یکی تازیانه بران تیز[13] رو — بزد خشم را نامبردار گو
بجوشید و بگشاد لب را زبند — بنفرین[14] دژخیم دیو نژند
بیفگند نیزه کمان برگرفت — یکی درقهٔ کَرگ[15] برسر گرفت
کمانرا بزه کرد و بگشاد بر — که با دست پیران بدوزد سپر[16]
بزد برسرش[17] چارچوبه[18] خدنگ — نبد کارگر تیر[19] برکوه سنگ[20]
همیدون سه چوبه براسب سوار — بزد گیو پیکان آهن[21] گذار
نشد اسب خسته نه پیران نیو — بدانجا رسیدند یاران گیو
چو پیران چنان دید برگشت زود[22] — برفت از پسش[23] گیو تازان چو دود[24]
بنزدیک گیو آمد آنگه پسر — که ای نامبردار فرخ پدر

---

[1] K, I, IV — کسهای [2] K, I, IV — بماند آن زمان خیره برجای خویش VI — б. оп. [3] K, I, IV, VI — آنگهی [4] K — بیژن بدید I — نزد پیران رسید [5] Л — عنان را سوی [6] I — آورد [7] I — اندر زمان [8] VI — دلیر [9] VI — شیر [10] K, I, IV, VI — که جنگ او [11] VI — همانجا [12] IV — после б. 1533 доб. заголовок: رزم گیو گودرز با وی بنیزه بجوید با پیران ویسه و هزیمت شدن پیران [13] I, VI — پیش [14] IV — بنفرید [15] K — ترک [16] K — که تا دست یابد بدوزد جگر I, IV — که با پشت پیران بدوزد جگر [17] K, IV — برش [18] K, I, VI — تیر [19] IV — نیزه [20] K, IV — کنگ [21] K — پیچان جوشن IV, VI — جوشن [22] K — کینه فزود VI — ازو [23] K — بیامد بر IV — از بر [24] I — б. оп.; IV — پرخاشجو K — доб.:

بدان تاکنند خسته مر گیورا * شکسته کنند لشکر نیورا
همیدون پس گیو گردی (گرزی) چو دود * ز(به) پیران زد و خودش از سر ربود
ولیکن برو بر زیانی نکرد * دل گیو ازان کار بفزود درد

من ایدون شنیدستم از شهریار / که پیران فراوان کند کارزار
ز چنگ[1] بسی تیز چنگ اژدها / مر اورا بود روز سختی[2] رها
سرانجام بر دست گودرز هوش / برآید تو ای باب چندین[3] مکوش
پس اندر[4] رسیدند یاران گیو / پر از خشم و کینه سواران[5] نیو[6]
چو پیران چنان دید برگشت زوی[7] / سوی لشکر خویش بنهاد روی
خروشان پر از درد و[8] رخساره زرد / بنزدیک لهّاک و[9] فرشیدورد
بیامد که ای[10] نامداران من / دلیران و خنجر گزاران من
شما را ز بهر چنین روزگار / همی پرورانیدم اندر[11] کنار
کنون[12] چون بجنگ اندر آمد[13] سپاه / جهان شد بما[14] بر ز دشمن سیاه
نبینم[15] کسی کز پی نام و ننگ / بپیش سپاه اندر آید[16] بجنگ
چو آواز[17] پیران بدیشان رسید / دل نامداران ز کین بر دمید[18]
برفتند و گفتند گر[19] جان پاک / نباشد بتن نیستمان بیم و[20] باک
ببندیم دامن یک اندر دگر / نشاید گشادن برین کین[21] کمر
سوی گیو لهّاک و فرشیدورد / برفتند و جستند با او[22] نبرد
برآمد برگیو لهّاک نیو / یکی نیزه زد بر کمرگاه[23] گیو
همی خواست کورا رباید ززین / نگونسار از اسب افگند بر[24] زمین
بنیزه زره بردرید از نهیب / نیامد برون پای گیو از رکیب
بزد نیزه پس[25] گیو براسب اوی[26] / ز درد اندر آمد تگاور بروی[27]
پیاده شد از باره لهّاک مرد / فراز[28] آمد از دور[29] فرشیدورد

---

1 K—چنگش 2 K—نیابند در روز میدان 3 I—برآرد توزین بیش با او مکوش IV—رود از سر و خونش آید بجوش 4 K—بپیران VI—دگر در 5 VI—دلیران 6 I, IV—б. оп. 7 K—ازوی 8 Л—و оп. 9 IV—و оп. 10 K, IV—چنین گفت کای I—برآمد کای 11 I—پرورانیده‌ام بر 12 I—چرا 13 K—که چون خود بتنگ اندر آید 14 K—بمن 15 IV—ندیدم 16 IV—آمد 17 I—آوای 18 IV—доб. заголовок: رزم گیو گودرز با لهاک و فرشیدورد 19 K, IV, VI—اگر 20 K—درد و I—بتن در نداریم IV, VI—ترس و 21 K—برین کین گشادن نشاید I—کین بدین نشاید گشادن IV, VI—نشاید بدین کین گشادن 22 K—باوی VI—ازوی 23 IV—کمربند 24 I—اندر آرد 25 K—نیزهٔ 26 VI—او 27 VI—تکاور ز زخم اندر آمد برو 28 VI—بدید 29 I, IV—درد

ابر[1] نیزهٔ گیو تیغی چو باد   بزد نیزه ببرید و برگشت شاد[2]
چو گیو اندران زخم او بنگرید   عمود گران از میان برکشید
بزد چون یکی تیزدم[3] اژدها   که از دست او[4] خنجر آمد[5] رها
سبک دیگری زد بگردنش بر[6]   که آتش ببارید برتنش بر
بجوشید خون بر دهانش از جگر[7]   تنش سست برگشت و آسیمه سر[8]
چو گیو اندرین[9] بود لهّاک زود   نشست از بر بادپایی[10] چو دود
ابا گرزو با نیزه برسان[11] شیر   بر گیو رفتند هردو دلیر
چه مایه ز چنگ[12] دلاور سران   بروبر بباریدگرز گران
بزین خدنگ[13] اندرون بد سوار   ستوهی نیامدش از[14] کارزار
چو دیدند لهّاک و فرشیدورد   چنان[15] پایداری[16] ازان[17] شیرمرد
ز بس خشم[18] گفتند یک با دگر   که مارا چه آمد ز اختر[19] بسر
برین زین همانا که کوهست و روست[20]   بروبر ندرّد[21] جز از شیر[22] پوست[23]
ز یارانش گیو آنگهی نیزه خواست[24]   همی گشت هرسو چپ و دست راست
بدیشان نهاد از[25] دو رویه نهیب   نیامد یکی را سر اندر نشیب
بدل گفت کاری نو آمد بروی   مرا زین دلیران پرخاشجوی
نه از شهر ترکان[26] سران آمدند   که دیوان مازندران آمدند
سوی[27] راست گیو اندر آمد چو گرد   گرازه بپرخاش[28] فرشیدورد

---

1 IV—برآن 2 K, I, IV, VI—بزد کرد نیزه بدو نیم شاد 3 I—تیزچنگ 4 K—وی 5 K, VI—آید 6 K—سه دیگر بزد بر بگردنش و سر 7 K, I—از دهان تاجگر IV—تنش ازجگر 8 I, IV, VI—و شد خیره سر 9 K—اندران VI—چو دید اندر و رفت 10 K, I, IV—باد پایی VI—تازی اسبی 11 K—گرزو نیزه ابرسان VI—مانند 12 K—زخم IV—جنگ 13 K, I, IV, VI—پلنگ 14 K, VI—نیامد از آن 15 VI—همی 16 IV—تا بداری 17 K, VI—پایداریٔ آن 18 K—زخم 19 IV—بد آمد از ایران 20 K—پیلست و بس I, IV—تو گویی که آهن [IV—مغزش] دروست VI—سنگست وروست 21 I, IV—ببر بر ندارد 22 VI—ژیان شیر 23 K—ندرد برو پوست جز شیر کس 24 IV—داشت (без рифмы). 25 K—برآن برنهاده I, IV—بریشان نهاد از VI—بریشان فتاده 26 K—مرز توران I, IV, VI—شهر توران 27 K—چو از 28 I—بپیکار

ز پولاد در چنگ سیمین[1] ستون ‌‌‌‌‌‌ بزیر اندرون بارهٔ چون هیون[2]
گرازه چو بگشاد[3] از باد دست ‌‌‌‌‌‌ بزین برشد آن ترگ پولاد بست[4]
بزد نیزهٔ بر کمربند اوی[5] ‌‌‌‌‌‌ زره بود[6] نگسست[7] پیوند اوی[8]
یکی تیغ در چنگ[9] بیژن چو شیر ‌‌‌‌‌‌ بپشت گرازه[10] درآمد دلیر
بزد بر سرو ترگ[11] فرشیدورد ‌‌‌‌‌‌ زمین را بدرّید ترک از نبرد
همی کرد بر بارگی[12] دست راست ‌‌‌‌‌‌ باسب اندر آمد نبود[13] آنچ[14] خواست
پس بیژن اندر دمان گستهم ‌‌‌‌‌‌ ابا نامداران ایران بهم[15]
بنزدیک توران سپاه آمدند ‌‌‌‌‌‌ خلیده دل و[16] کینه خواه آمدند
ز توران سپاه اندریمان چو گرد ‌‌‌‌‌‌ بیامد دمان تا بجای نبرد
عمودی فروهشت بر گستهم ‌‌‌‌‌‌ که تا بگسلاند میانش ز هم
بتیغش برآمد بدو نیم گشت ‌‌‌‌‌‌ دل گستهم زو[17] پر از بیم گشت
بپشت یلان اندرآمد هجیر ‌‌‌‌‌‌ ابر اندریمان ببارید[18] تیر
خدنگش بدرید[19] برگستوان ‌‌‌‌‌‌ بماند آن زمان بارگی بی روان[20]
پیاده شد از باره[21] مرد[22] سوار ‌‌‌‌‌‌ سپر بر سر آورد و برساخت کار[23]
ز ترکان برآمد سراسر غریو ‌‌‌‌‌‌ سواران برفتند برسان دیو
مر اورا بچاره ز[24] آوردگاه ‌‌‌‌‌‌ کشیدند از پیش روی[25] سپاه[26]
سپهدار پیران زسالار گاه[27] ‌‌‌‌‌‌ بیامد بیاراست قلب سپاه[28]

---

[1] K, I—رومی IV—دست رومی VI—ز پولاد جنگی و رومی [2] K—اندرش بارهٔ رهنمون [3] K—بگزارد [4] K—ابر زین بمانندهٔ پیل مست I, IV—بیدار بست VI—بزه برزد از نوک پولاد شست [5] Л—او [6] K, IV—доб. و [7] I—بند بگسست و IV—بگسست [8] Л—او [9] K, IV—دست I, VI—مشت [10] K—برادر [11] Л, K—سر ترک [12] K—با بارکش I, IV, VI—تارکش [13] IV—ببود [14] VI—آنچه [15] VI—оп. мисра и бб. 1597—1598, а также первая мисра б. 1599. [16] IV—خلیده روان [17] VI—زان [18] VI—سپارید [19] K—خدنگی ابر زین و I, VI—خدنگی بزد تیرو IV—خدنگیش برزین و [20] K—بزد ماند بیگانه اسب از روان I—بشد مانده یکباره VI—بزد ماند ناگاه اسب از روان IV—بُرید و بماند اسب ناله زجان از اسب ران(!) [21] K, I, IV, VI—اسپ [22] I—گرد [23] I—در کارزار IV—برخاست خوار VI—برخواست کار [24] IV—زچاره بر [25] I—ببردند از آنجا بقلب IV—از انروی پیش [26] VI—б. оп. [27] VI—بسالار شاه [28] K, I, IV—б. оп.

ز شبگیر تا شب برآمد ز کوه — سواران ایران و توران گروه
همی گرد کینه برانگیختند — همی خاک با خون برآمیختند
از[1] اسبان و مردان همه رفته[2] هوش — دهن خشک و رفته ز تن زور و توش[3]
چو روی زمین شد برنگ آبنوس — برآمد ز هردو سپه بوق و کوس
ابر پشت پیلان[4] تبیره زنان — ازان رزمگه بازگشت آن زمان[5]
بران بر نهادند هردو سپاه — که شب بازگردند ز آوردگاه[6]
گزینند[7] شبگیر مردان مرد — که از ژرف دریا برآرند گرد[8]
همه نامداران پرخاشجوی — یکایک بروی اندر آرند[9] روی
ز پیکار یابد رهایی[10] سپاه — نریزند[11] خون سر بیگناه[12]
بکردند پیمان و گشتند باز — گرفتند کوتاه رزم[13] دراز
دو سالار هردو ز کینه بدرد — همی روی برگاشتند از نبرد
یکی سوی کوه کنابد برفت — یکی سوی زیبد خرامید تفت
همانگه[14] طلایه ز لشکر براه — فرستاد گودرز سالار شاه[15]
ز جوشنوران هرک[16] فرسوده بود — ز خون دست و تیغش بیالوده[17] بود
همه جوشن و خود و ترگ و[18] زره — گشادند مر بندها را گره[19]
چو از بار آهن برآسوده[20] شد — خورش جست و می چند[21] پیموده شد
بتدبیر کردن سوی[22] پهلوان — برفتند بیدار[23] پیرو جوان[24]
بگودرز پس گفت گیو ای پدر — چه آمد مرا از شگفتی بسر

---

[1] K, I, IV, VI—ز [2] Л—رفت [3] K, I, VI—دهان بازمانده نشسته خروش IV—دهان بازمانده ز بانگ خروش [4] IV—(!) پیران [5] K, I, IV, VI—بازگشته دمان [6] K, IV, VI—باز گردیم از آن [K—این] رزمگاه I—оп. мисра и дает второе мисра б. 1608: نریزند خون از تن بی گناه [7] K, IV, VI—گزینیم [8] Порядок бб.: I—1605, 1609, 1606. 1607, 1608, 1610; IV—1605, 1608, 1606, 1609, 1607, 1610. [9] Л—آورده [10] I—رهایی ز پیکار یابد [11] Л, VI—بریزند [12] I—همه باز گشتند از آن رزمگاه [13] K—کار I, IV, VI—راه [14] VI—همان شب [15] VI—لشکر پناه [16] K, VI—هرکه I—ز جوشن تن از ترگ IV—جوشن سر از ترگ [17] K, I—بخون تیغ با دست آلوده IV—تیغ و دست و بر آلوده [18] K—و оп. [19] VI—б. оп. [20] I, IV—تن آسوده [21] K—(!) خروش هنر چند I, IV—چو روشن می چند [22] I, IV, VI—بر [23] VI—доб. و [24] K—بیدار دل تن جوان

چو من حمله بردم بتوران سپاه / دریدم صف و برگشادند[1] راه
بپیران رسیدم نوندم بجای[2] / فرو ماند و ننهاد از پیش پای[3]
چنانم شتاب آمد از کار خویش / که گفتم نباشم دگر یار خویش[4]
پس آن گفته شاه بیژن بیاد / همی داشت وان دم مرا یاد داد[5]
که پیران بدست تو گردد تباه / از اختر همین[6] بود[7] گفتار شاه
بدو گفت گودرز کورا زمان / بدست منست ای پسر بی‌گمان
که زو[8] کین هفتاد پور گزین / بخواهم بزور[9] جهان آفرین
ازان[10] پس بروی سپه بنگرید / سرانرا همه[11] گونه[12] پژمرده دید
ز رنج نبرد و ز خون ریختن / بهر جای با دشمن آویختن
دل پهلوان گشت زان[13] پر ز درد / که رخسار آزادگان دید زرد
بفرمودشان بازگشتن[14] بجای / سپهدار نیک اختر و[15] رهنمای[16]
بدان تا تن رنج بردارشان / برآساید از جنگ[17] و پیکارشان[18]
برفتند و شبگیر باز آمدند / پر از کینه و رزمساز آمدند
بسالار برخواندند آفرین / که ای[19] نامور پهلوان زمین
شبت[20] خواب چون بود و[21] چون خاستی / ز پیکار ترکان چه[22] آراستی
بدیشان چنین گفت پس پهلوان / که ای نیک مردان و[23] فرخ گوان[24]
سزد گر شما بر جهان آفرین / بخوانید روز و شبان آفرین
که تا این زمان هرچ[25] رفت از نبرد / بکام دل ما همی[26] گشت گرد[27]

1 K— بر گشادیم 2 IV— زجای 3 IV— بنهاد در پیش رای VI— ماند بنهاد در پیش پای 4 K— که گفتی بدرّد مگر جان و کیش I— ببرد ز پیکار خویش IV— که گفتی ببرم من از بار خویش 5 K— زان در مرا کرد یاد I— در مرا برگشاد IV, VI— آن راز بر من گشاد 6 I— همی IV— چنین 7 Л— بُد ز 8 K, I, IV, VI— ازو 9 IV— بر وبر VI— بخواهم بروز 10 K, I, IV, VI— وزان پس 11 K— زهر IV— سپه را همه 12 I, VI— روی 13 K— ازین I, IV, VI— از آن 14 I— رفتن 15 I, IV, VI— و оп. 16 K— پاک رای 17 K— رزم I— رنج 18 VI— براساید آن شب ز تیمارشان 19 K— با 20 K, I, IV— بشب 21 I, IV— و оп. 22 IV— بردل چه 23 K, IV, VI— نامداران و I— نامبردار 24 IV— порядок бб.: 1633, 1637, 1638, 1634, 1635, 1636. 25 K, I, IV, VI— هرچه 26 IV, VI— همه 27 I— کارکرد VI— راست کرد

فراوان شگفتی رسیدم بسر / جهانرا ندیدم[1] مگر برگذر
ز بیداد و داد آنچ[2] آمد بشاه[3] / بدو نیک را هم بدویست راه
چو ما چرخ گردان فراوان سرشت / درود آن کجا بآرزو[4] خود بکشت[5]
نخستین که ضحاک بیدادگر / ز گیتی بشاهی[6] برآورد سر
جهانرا چه مایه بسختی[7] بداشت[8] / جهان آفرین زو همه[9] در گذاشت[10]
بداد آنک[11] آورد پیدا[12] ستم / ز باد[13] آمد آن[14] پادشاهی بدم[15]
چو بیداد او[16] دادگر بر نداشت / یکی دادگر را برو بر گماشت[17]
برآمد بران کار او چند سال / بد انداخت یزدان بران بدسگال
فریدون فرّخ شه دادگر / ببست اندر آن پادشاهی کمر
همه بند آهرمنی[18] برگشاد / بیاراست گیتی سراسر بداد
چو[19] ضحاک بد گوهر بد منش[20] / که کردند شاهان بدو[21] سرزنش[22]
ز[23] افراسیاب آمد آن بد خوی[24] / همان غارت و کشتن و بد گوی[25]
که[26] در شهر ایران بگسترد کین / بگشت از ره داد و آیین و دین
سیاوش را هم[27] بفرجام[28] کار / بکشت و برآورد از ایران[29] دمار
وزانپس کجا گیو ز[30] ایران براند / چه مایه بسختی بتوران بماند
نهالیش بد[31] خاک و بالینش[32] سنگ / خورش گوشت نخچیر و پوشش پلنگ
همی رفت گم بوده چون بیهشان / که یابد ز کیخسرو آنجا نشان

---

1 IV—ندیدم جهانرا
2 IV, VI—آنچه
3 K, VI—آید زشاه I, IV—آید بشاه
4 Л—بآرزوی IV—آرزو
5 VI—تخم نیکی بکشت I—б. оп.
6 IV—بگیتی زشاهی
7 K, I, IV—بسختی چه مایه
8 VI—گذاشت
9 I, IV—همی
10 VI—را همی در گذاشت IV—доб. заголовок: اندرز کردن گودرز ایرانیان را و رفتن بجنگ
11 IV—آنکه VI—بدان آنکه
12 VI—بند
13 K—بباد
14 K, I, IV—آمده VI—آمدش
15 IV—باز گردد بدم
16 K—چه بیدادئ
17 K, I, IV—б. переставлен со след. б.; VI—б. оп.
18 K—اهریمنان
19 K, VI—ز
20 K—بدکنش
21 K, IV—برو VI—ورا
22 I—б. оп.; IV, VI—б. переставлен со след. б.
23 K, IV, VI—به I—بر
24 K, I, VI—بدخویی
25 K, I, VI—جادویی IV—بدیده نه بیند رخ نیکویی
26 IV—چو
27 K, VI—سیاوخش رد را I, IV—سیاوش رد را
28 IV—بهنگام
29 I, IV, VI—ایشان
30 K, I, IV, VI—از
31 I, IV—از VI—نهادیش بر
32 IV—بالین ز

یکایک چو نزدیک[1] خسرو رسید / برو[2] آفرین کرد کورا بدید
وزانپس بایران نهادند روی / خبر شد بپیران پرخاشجوی
سبک با سپاه اندر آمد براه[3] / که هردو کندشان بره بر[4] تباه
بکرد آنچ[5] بودش ز بد[6] دسترس / جهاندارشان بد[7] نگهدار و بس[8]
ازان[9] پس بکین سیاوش سپاه / سوی کاسه رود اندر آمد براه[10]
بلاون که آمد سپاه[11] گشن[12] / شبیخون پیران و[13] جنگ پشن[14]
که چندان پسر پیش من کشته شد / دل نامداران همه گشته شد
کنون با سپاهی چنین کینه‌جوی[15] / بیامد بروی اندر آورد[16] روی
چو با ما[17] بسنده نخواهد بدن / همی[18] داستانها[19] بخواهد[20] زدن
همی چاره سازد بدان تا سپاه / ز توران بیاید بدین رزمگاه
سرانرا همی خواهد اکنون بجنگ / یکایک بباید شدن تیز چنگ[21]
که گر ما بدین کار[22] سستی کنیم / وگر نه بدین[23] پیشدستی کنیم
بهانه کند باز گردد زجنگ / بپیچد سر از کینه و نام و ننگ
ار[24] ایدونک باشید[25] بامن یکی / ازیشان فراوان و ما اندکی[26]
ازان نامداران برآریم گرد / بدانگه که سازد همی او[27] نبرد
ور[28] ایدونک پیران ازین رای[29] خویش / نگردد نهد رزم[30] را پای پیش[31]
پذیرفتم اندر[32] شما سربسر / که من پیش بندم[33] بدین[34] کین کمر
ابا پیر سر من[35] بدین[36] رزمگاه / بکشتن دهم تن بپیش[37] سپاه

---

1 K, VI—بنزدیک 2 K, VI—زدور 3 IV—زراه 4 K—بره شان کند بر I—کند شان مگر خود بره بر IV—بره بر کندشان مگر خود 5 IV, VI—آنچه 6 K—ببد VI—بدان 7 K—جهاندار بد شان 8 VI—بود فریادرس 9 K, I, IV, VI—وزان 10 IV—سپاه (без рифмы). 11 I, IV—سپاهی 12 K—پشن 13 K, VI—و оп. I, IV—بایران 14 K—براه پشن (без рифмы). 15 I, IV, VI—جنگ‌جوی 16 K—آورده 17 K—مارا 18 K, I, IV—بسی 19 I—داستانرا 20 K, IV—بخواهد 21 I, VI—بیدرنگ 22 VI—جنگ 23 K—بریشان همه I—بدین جنگ نه IV—بدین جنگ چون VI—بدین رزمگه 24 K, I, VI—گر 25 I—باشی تو 26 IV—б. оп. 27 K, I, IV, VI—سازند باما 28 K—گر 29 K, I, IV—پیران ازین گفت 30 K, I, IV—جنگ 31 I, IV—دست پیش VI—б. оп. 32 VI—پذیرفته از شما (м. н.) 33 I—پیشش ببندم 34 I, IV—برین 35 K, I, IV, VI—تن 36 I—برین 37 K, I, IV, VI—پیش ایران

من و گرد پیران و رویین و گیو   یکایک بسازیم مردان نیو[1]
که کس در جهان جاودانه نماند   بگیتی بما[2] جز فسانه نماند
هم آن[3] نام باید[4] که ماند بلند   چو[5] مرگ افگند سوی ما بر کمند
زمانه بمرگ و[6] بکشتن یکیست   وفا با سپهر روان اندکیست
شما نیز باید که هم زین نشان   ابا نیزه و تیغ مردم کشان[7]
بکینه ببندید یکسر[8] کمر   هران کس که هست از شما نامور[9]
که دولت گرفتست ازیشان نشیب   کنون کرد باید بکین بر[10] نهیب[11]
بتوران چو هومان سواری نبود   که با بیژن گیو رزم آزمود
چو برگشتهٔ بخت[12] او شد نگون   بریدش[13] سر از تن بسان هیون[14]
نباید[15] شکوهید زیشان[16] بجنگ   نشاید[17] کشیدن ز[18] پیکار چنگ[19]
ور ایدونک[20] پیران بخواهد نبرد   بانبوه لشکر بیارد چو گرد
همیدون بانبوه ما همچو[21] کوه   بباید شدن پیش او همگروه[22]
که چندان دلیران[23] همه خسته دل   ز[24] تیمار و اندوه[25] پیوسته[26] دل
برآنم که مارا بود دستگاه   ازیشان برآریم گرد سیاه
بگفت این سخن سربسر پهلوان   بپیش جهاندیده فرخ گوان
چو سالارشان مهربانی نمود   همه پاک برپای جستند زود[27]

---

1 K—بسازند گردان نیو I—б. оп. 2 I, IV, VI—زما 3 VI—همی 4 K, I—بهتر 5 IV—که 6 I, IV—بمردن 7 VI—ببندید در جنگ جستن میان 8 VI—با او 9 I—کینه‌ور VI—обратный порядок мисра. 10 I, IV—برین کین VI—در دل آمد زماشان 11 K—оп. этот и след. бб. 12 K, I, VI—سرگشته شد بخت IV—برگشته بد بخت 13 VI—بریده 14 K—سر و تنش غلتان بخون I—بریده سرانشان و غلتان بخون IV—بریده سرش زار و غلتان بخون 15 IV—نیامد 16 K, I, IV—ازایشان VI—مارا 17 K, I—نباید 18 I—به 19 VI—نباید ز پیکار گشتن نهنگ (?) 20 VI—ایدونکه 21 K, I, IV—مارا چو 22 I—باگروه и доб.:

ببینند تا داور داوران * برازندهٔ گنبد اختران

23 K—که هست این دلیران I—پسندد که گردان (!) IV—که هستند ایشان 24 K, I, IV—به 25 I, IV—بربسته 26 VI—بتیمار او خسته و بسته 27 IV—б. оп.

برو سربسر[1] خواندند آفرین   که چون تو کسی نیست پر داد و دین[2]
پرستنده چون تو فریدون نداشت   که گیتی سراسر بشاهی گذاشت
ستون سپاهی و سالار شاه   فرازندهٔ[3] تاج و گاه[4] و کلاه
فدی کردهٔ جان و فرزند و چیز   ز سالار شاهان چه جویند[5] نیز[6]
همه هرچ شاه از فریبرز جست[7]   ز طوس آن کنون[8] از تو بیند درست[9]
همه سربسر مر ترا[10] بنده ایم   بفرمان ورایت سر افگنده ایم[11]
گر ایدونک[12] پیران ز توران سپاه   سران آورد پیش ما کینه خواه
ز ما ده مبارز وزیشان هزار   نگر تا که[13] پیچد سر از کارزار[14]
ورایدونک[15] لشکر همه همگروه   بجنگ اندر آید بکردار کوه[16]
ز کینه همه پاک دل خسته ایم   کمر برمیان جنگ[17] را بسته ایم
فدای تو بادا تن و جان[18] ما   سراسر برینست پیمان ما
چو گودرز پاسخ برین[19] سان شنود[20]   بدلش اندرون شادمانی[21] فزود[22]
بران نامداران گرفت آفرین   که ای نرّه شیران ایران[23] زمین[24]
سپه را بفرمود تا[25] برنشست   همیدون میانرا بکینه ببست[26]
چپ لشکرش جای رهام[27] گرد   بفرهاد خورشید پیکر سپرد

---

[1] K—بروبربسی VI—یک بیک [2] K—که ای نامور پهلوان زمین I—که ای نیک دل مهتر نیک دین IV, VI—дают варианты мисра рук. I; K, I, IV, VI—доб.:
کز آنگه که یزدان جهان آفرید * چو تو پهلوان بر جهان کس ندید
[3] K, VI—فروزنده I, IV—برازنده [4] K—گاه و تخت [5] I, IV—خواهند VI—یابند [6] VI—چیز
[7] K—و طوس [8] I—همه آن کنون VI—همه او کنون [9] K—همی جست بود از تو او را بیوس [10] K, I—پیش تو IV—ماترا [11] K, I, IV—همه دل بمهر تو آگنده ایم VI—б. оп. [12] VI—ایدونکه [13] K—نه [14] VI—برآریم از جان ایشان دمار [15] VI—ایدونکه
[16] IV—اندر آرد بدشت و بکوه [17] IV—سوگ [18] IV—همه جان [19] I, VI—بران IV—بدان
[20] IV, VI—شنید [21] K, I, VI—روشنایی [22] IV—شد اندر دلش روشنایی پدید VI—بدید
[23] K—که آباد بادا بگردان I, IV, VI—که ای [IV—پهلوانان] گرد شیران شاه [24] K—доб.:
همیشه تن و جان تان شاد باد * دل شاه گیتی پر از داد باد
[25] VI—بفرمود پس تاسپه [26] K, I, IV, VI—بکینه [K—زکینه] کمر برمیان بر [VI—میانشان] ببست
[27] K—لشکرش را برهام

سوی راست جای فریبرز بود   بکتمارهٔ قارنان[1] داد زود[2]
بشیدوش فرمود کای پور من   بهر کار شایسته دستور من
تو با کاویانی درفش و[3] سپاه   برو[4] پشت لشکر تو باش و پناه
بفرمود پس گستهم را که شو   سپه را تو باش این زمان پیشرو
ترا بود باید بسالار گاه   نگه دار بیدار[5] پشت سپاه
سپه را بفرمود کز جای خویش   نگر ناورید[6] اندکی پای پیش
همه گستهم را کنید آفرین   شب و[7] روز باشید برپشت زین
برآمد خروش از میان[8] سپاه   گرفتند زاری بران[9] رزمگاه[10]
همه سربسر سوی[11] او تاختند   همی خاک[12] برسر برانداختند[13]
که با[14] پیر سر پهلوان سپاه   کمر بست و شد سوی[15] آوردگاه[16]
سپهدار پس[17] گستهم را بخواند   بسی[18] پند و اندرز با او براند
بدو گفت زنهار بیدار باش   سپه را ز دشمن نگهدار باش
شب و روز در جوشن[19] کینه جوی   نگر تا گشاده ندارید[20] روی
چو آغازی[21] از جنگ[22] پرداختن   بود خواب را بر تو بر تاختن
همان[23] چون سر آری[24] بسوی نشیب   ز ناخفتگان بر تو آید نهیب
یکی دیده‌بان بر سر کوه دار   سپه را ز دشمن بی اندوه دار
ور ایدونک آید ز توران زمین   شبی ناگهان تاختن گر[25] کمین

---

[1] Л—بکشمارهٔ قارن آن IV—بکتمارهٔ تازیان [2] K—که با لشکر و پیل و با ارز بود I—که با دانش و رای و با برز بود [3] VI—و оп. [4] K—پس [5] K, VI—هشیار و I, IV—هشیار [6] K—یکی ناورد IV, VI—ناورند [7] VI—چو در [8] VI—خروشی ز ایران [9] K, IV—بدان [10] VI—کمر بست و شد سوی آوردگاه [11] K, I, IV, VI—پیش [12] K, I, IV, VI—همه خاکرا [13] K, I, IV, VI—انداختند I—доб. заголовок: اندرز کردن گودرز ایرانیان را و رفتن بجنگ VI—доб.:

گرفتند زاری بر آن رزمگاه * که ای نامور پهلوان سپاه

[14] I, IV—که ای [15] I—پیش [16] K—چه بندی کمر را بدین رزمگاه IV—بباید سوی رزمگاه VI—б. оп. [17] K, I, IV, VI—چون [18] VI—همی [19] K—چون من همی IV—доб. و [20] IV—ندارند VI—نداری تو [21] VI—آغاز [22] K, VI—رنج I—چو بر گردی از جنگ و [23] VI—همی [24] K—هم از خود برآری [25] K, I, IV, VI—یا

تو باید که پیکار مردان کنی * بجنگ اندر آهنگ گردان کنی
ور ایدونک از ما بدین رزمگاه * بد آگاهی آید ز توران سپاه
که ما را بآوردگه برکشند * تن بی سران[1] مان بتوران کشند
نگر تا سپه را[2] نیاری بجنگ * سه روز اندرین کرد[3] باید درنگ[4]
چهارم خود آید بپشت سپاه * شه نامبردار[5] با پیل[6] و گاه
چو گفتار گودرز زان[7] سان شنید * سرشکش ز مژگان[8] برخ[9] بر چکید
پذیرفت سر تا بسر پند اوی[10] * همی جست ازان کار پیوند اوی[10]
بسالار گفت آنچ[11] فرمان دهی * میان بسته دارم بسان رهی[12]
پس از جنگ پیشین[13] که آمد شکست * که توران بران درد بودند[14] پست
خروشان پدر بر پسر روی زرد * برادر ز خون[15] برادر بدرد
همه سربسر سوگوار و نژند * دژم گشته از گشت[16] چرخ[17] بلند
چو پیران چنان دید لشکر همه * چو از گرگ درنده خسته[18] رمه[19]
سرانرا ز لشکر سراسر بخواند * فراوان سخن پیش ایشان[20] براند
چنین گفت کای کاردیده گوان * همه سودهٔ رزم[21] پیر و جوان
شمارا بنزدیک افراسیاب * چه مایه بزرگی و جاهست و آب
بپیروزی و فرهی[22] کامتان[23] * بگیتی پراگنده شد[24] نامتان[25]

---

1 K, I, IV, VI—سر بی تنان 2 K, I, IV—سپه را نگر تا 3 K, I, IV, VI—کار
4 K—доб.:
دلت را بدین کار هشیار دار * روان را بدانش تو بیدار دار
سه روز اندرین رزمگه باش تو * مکن جنگ با خلق و پرخاش تو
5 VI—نامداران 6 K—تاج I, IV, VI—فرّ 7 I, IV—ازان 8 K—دیده 9 VI—بخون 10 Л, VI—او 11 VI—آنچه 12 K—доб.:
برین رزم هومان سخن ساختیم * بپیران و گودرز پرداختیم
13 VI—پیشی 14 VI—که ترکان ازان هم گشتند 15 VI—زجان 16 K—کار 17 I, IV—گردان سپهر 18 Л—جسته 19 I, IV—همه Доб. заголовки: K—آغاز جنگ دوازده رخ IV—اندرز کردن پیران با لشکر و رفتن بجنگ 20 K—ازان رزم چندی سخنها 21 K—جنگ
22 K, VI—فرخی 23 K, I, IV, VI—نامتان 24 K, I, IV—بد 25 K, I, IV, VI—کامتان

بیک رزم کآمد[1] شما را شکست — کشیدید یکسر ز پیکار[2] دست
بدانید یکسر گزین رزمگاه — اگر باز گردد بسستی سپاه
پس اندر[3] ز ایران[4] دلاور سران — بیایند با گرزهای گران
یکی را زما[5] زنده اندر جهان — نبینند کس از مهتران و کهان[6]
برون کرد باید ز دلها نهیب — گزیدن مرین[7] غمگنانرا شکیب
چنین داستان زد شه[8] موبدان — که پیروز یزدان بود[9] جاودان[10]
جهان سربسر با[11] فراز و نشیب — چنینست تا[12] رفتن اندر نهیب[13]
کنون از بر و[14] بوم و[14] فرزند خویش — که[15] اندیشد از جان و[16] پیوند خویش[17]
همان لشکرست این که از جنگ ما — بپیچید و[18] بس کرد آهنگ ما
بدین رزمگه بست باید میان — بکینه شدن پیش ایرانیان
چنین کرد گودرز پیمان که من — سران بر گزینم ازین[19] انجمن
یکایک بروی اندر آریم روی — دو لشکر برآساید از گفت و[20] گوی
گر ایدونک پیمان بجای[21] آورید[22] — سرانرا ز لشکر بپای[23] آورید[24]
وگر همگروه اندر آیید بجنگ — نباید کشیدن ز پیکار چنگ[25]
اگر[26] سر همه سوی خنجر بریم[27] — بروزی[28] بزادیم و روزی مریم
وگر نه سرانشان برآرم[29] بدار — دو رویه بود گردش روزگار[30]
اگر سر بپیچد کس[31] از گفت من — بفرمایمش سر بریدن زتن

---

1 I—آمد که ره VI—هم از جنگ I, IV—جمله سر از جنگ 2 K—روز کآمد
کسی آشکار 3 K—بس آید 4 K—از ایران 5 VI—همی 6 K, I, VI—یکسر از جنگ
بود آنک بد 7 K—کز ایدر مرین IV, VI—گرازیدن 8 IV, VI—آمد از 9 K—بود آنک بد و نهان
10 I—доб. заголовок: اندرز کردن پیران تورانیان را و رفتن بجنگ 11 IV—در 12 K—
VI—چنین است رفتن همه در فریب IV—ناگه دهد مان نهیب 13 I—دا Л—مان
فرازی بود از پی هر نشیب * شما دل مدارید ازین پر نهیب
14 Л—و оп. 15 VI—چه 16 VI—بهر 17 K, I, IV, VI—б. переставлен со след. б. 18 VI—و оп.
19 K, I, IV—ازان 20 Л—و оп. 21 Л—بجا 22 K, I, IV—آورد VI—آورند 23 Л—بپا
24 K, I, IV—آورد VI—آورند 25 IV—پذیره شویمش همه تیز چنگ 26 I—وگر 27 K—جنگ آوریم
28 K, I, VI—که روزی 29 K—برآریم سرانشان 30 K—کارزار 31 I—کس بپیچد سر

گرفتند گردان بپاسخ شتاب ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ که ای پهلوان رد افراسیاب
تو از دیرگه باز با[1] گنج خویش ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ گزیدستی از بهر ما رنج خویش
میان بسته بر پیش[2] ما چون[3] رهی ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ پسر با برادر بکشتن دهی
چرا سر بپیچیم ما خود کییم[4] ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ چنین بندهٔ شه[5] ز بهر چییم[6]
بگفتند وز[7] پیش برخاستند ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ بپیکار[8] یکسر بیاراستند
همه شب همی ساختند این سخن ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ که[9] افگند سالار بیدار بن
بشبگیر آوای[10] شیپور و[11] نای ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ ز پرده[12] برآمد بهر دو سرای[13]
نشستند برزین سپیده دمان ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ همه نامداران ببازو[14] کمان
که از نعل اسبان تو گفتی[15] زمین ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ بپوشد همی چادر[16] آهنین[17]
سپهبد بلهاک و[18] فرشیدورد ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ چنین گفت کای نامداران مرد
شما را نگهبان توران سپاه ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ همی بود باید بدین رزمگاه
یکی[19] دیده‌بان برسر کوهسار[20] ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ نگهبان روز و[21] ستاره شمار[22]
گر ایدونک مارا زگردان سپهر ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ بد آید ببرّد زما پاک مهر
شما جنگ را کس متازید[23] زود[24] ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ بتوران شتابید برسان دود[25]
کزین تخمهٔ ویسگان کس نماند ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ همه کشته شد جز شما بس[26] نماند[27]
گرفتند مر یکدگر را کنار ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ بدرد جگر برگرستند[28] زار
برفتند[29] و بس[30] روی برگاشتند ‌‌ ‌‌ ‌‌ ‌‌ غریویدن و بانگ برداشتند

---

1 K—باز از IV—دیر گاهست با 2 K, IV, VI—بستهٔ پیش 3 I—بستهٔ تو بسان 4 K, I, IV—که ایم 5 K—بودن I, IV, VI—تو 6 K, I, IV—چه ایم 7 K, IV—و از 8 I—ز پیگار 9 I—چه 10 IV, VI—آواز 11 Л—و оп. 12 K—دمادم I—تبیره 13 I—پرده سرای IV—برآمد ز دهلیز پرده سرای VI—بگردون برآمد ز پرده سرای 14 IV—بتبیر و 15 IV—تو گفتی ز سم ستوران 16 VI—جامهٔ 17 Доб. заголовки: Л—ساز کردن رزم دوازده رخ VI—جنگ دوازده رخ و کشته شدن ترکان 18 IV—بکهّال VI—و оп. 19 VI—همه 20 VI—کوهدار 21 K—لشکر 22 IV—б. оп. 23 I—جنگ کس را مپایید IV—جنگ خود را میابید VI—جنگ کس را متازید 24 K—دست 25 K—مست 26 K—کس (без рифмы). 27 K, I—доб.:

چه دانیم کردن ابا روزگار * کز اول همو باشد آموزگار

28 VI—گریه کردند 29 K, I—بگفتند 30 IV—و زان پس ز هم VI—وزان جایگه

پر از[1] کینه سالار توران سپاه   خروشان بیامد بآوردگاه
چو گودرز کشوادگان را بدید   سخن گفت بسیار[2] و پاسخ شنید[3]
بدو[4] گفت کای پر خرد پهلوان   برنج اندرون چند پیچی روان
روان سیاوش[5] را زان چه سود   که از شهر[6] توران[7] برآری تو دود
بدان گیتی[8] او جای نیکان گزید   نگیری[9] تو آرام کو آرمید
دو لشکر چنین پاک[10] با[11] یکدگر   فگنده چو پیلان ز تن دور سر
سپاه دو کشور همه[12] شد تباه   گه آمد که برداری[13] این کینه‌گاه
جهان سربسر پاک بیمرد گشت   برین[14] کینه پیکار ما سرد گشت[15]
ور[16] ایدونک هستی چنین کینه‌دار   ازان کوه پایه سپاه[17] اندر آر
تو از لشکر خویش بیرون خرام   مگر خود برآیدت زین کینه[18] کام
بتنها من و تو برین دشت کین   بگردیم و کین آوران همچنین
زما هرک او هست[19] پیروز بخت   رسد خود بکام و نشیند بتخت[20]
اگر من بدست تو گردم[21] تباه   نجویند[22] کینه ز توران[23] سپاه[24]
بپیش تو آیند و فرمان[25] کنند   بپیمان روان را[26] گروگان کنند
وگر[27] تو شوی کشته بردست من   کسی را نیازارم از[28] انجمن
مرا با سپاه تو پیکار نیست   بریشان ز من نیز[29] تیمار نیست
چو گودرز گفتار پیران شنید   از اختر همی بخت وارونه[30] دید

---

1 I, IV— بران   2 IV— چندی   3 Доб. заголовки: I— سخن گفتن پیران و گودرز با هم   IV— رسیدن پیران ویسه و گودرز و مناظره کردن   4 K— چنین   5 K— سیاوخش   6 VI— مرز   7 Л— ترکان   8 I— ندانی که   9 Л— دگیری   10 I— برین خاک   11 IV— بر   12 K, I— چنین   13 VI— برچینی   14 K, I— بدین   15 K, I—доб.:

چرا کشت باید همی بی گناه * سخن بر نهادم کنون بر دو راه

16 K— گر   I— ار   17 IV— ازان پایهٔ کُه سپه   18 K— برآید از این کینه   I— ازین کار   IV, VI— کت براید ازین کینه   19 VI— هر که او گشت   IV— هر کرا   20 I—б. оп.   21 I— ز ما هرکه   22 VI — نجویی تو   23 Л — بتوران   24 I— درآوردگاه   25 K, I— گردد برین کین   26 K, I— بپیمان   IV— سرانشان بپیمان   VI— بپیمان سرانشان   27 K, VI— همه دل بپیمان   28 K, I, IV, VI— نامداران آن   [I— من و] ابا   29 K, IV— ترس و   30 K— همان بخت   اگر همه کار او تیره   IV— همه بخت او تیره   I— او تیره

نخست آفرین کرد بر کردگار * دگر یاد کرد از شه نامدار
بپیران چنین گفت کای نامور * شنیدیم گفتار تو سربسر[1]
ز خون سیاوش بافراسیاب * چه سودست از داد[2] سر برمتاب
که چون گوسفندش[3] ببرید[4] سر * پر از خون دل از درد[5] خسته جگر
ازان پس برآورد ز ایران[6] خروش * ز بس کشتن و غارت و جنگ و جوش[7]
سیاوش بسوگند[8] تو سر بداد * تو دادی بخیره مر اورا[9] بباد[10]
ازان[11] پس که نزد تو فرزند من * بیامد کشیدی[12] سر از پند من
شتابیدی[13] و جنگ را ساختی * بکردار آتش همی تاختی
مرا حاجت از کردگار جهان * برین گونه بود[14] آشکار و نهان
که روزی تو پیش من آیی بجنگ * کنون آمدی نیست جای درنگ[15]
به پیران‌سر اکنون بآوردگاه * بگردیم یک با دگر بی سپاه[16]
سپهدار ترکان برآراست کار * ز لشکر گزید آن زمان ده سوار
ابا اسب و ساز و سلیح تمام * همه شیر مرد و همه نیک نام[17]

---

1 K—دربدر 2 K—ازراه I—بودست از داد IV—برگوی و 3 Л—گوسفنداندش K, VI—گوسفندان 4 IV—بریدند VI—بریدیش 5 IV, VI—доб. و 6 I—ازایشان 7 Л—جنگجوش 8 K, I—بگفتار 9 K, I—بخیره مر او را 10 VI—

سیاوش بسوگند تو شاد باد * کسی بر فریب تو ایمن مباد

11 K, I, IV, VI—وزان 12 I—بگشتت 13 IV—بتابیدی 14 I—بد IV—بودست 15 I—کنم بر تو بر روز تاریک و تنگ 16 K—کینه خواه VI—با سپاه (!) 17 K, I, IV, VI—доб.:

کنون نامزد کن ز توران [سراسر—IV] سپاه * که پیش دلیران من کینه خواه
بیایند رزم آزموده سران * بتیغ و سنان و بگرز گران

I—далее доб.:

چنین گفت پیران که دارم سپاس * برون آرم از لشکرم هم قیاس (!)
بیارم بآورد ایرانیان * چنان چون بیایند دلاور سران
تو ار هرچه گفتی بجای آوری * ازین عهد و پیمان ما نگذری

IV—доб.:

بکوشند و باهم نبرد آورند * سر یکدگر را ببند آورند
تو ار هرچه گفتی بجای آوری * ازین عهد و پیمان ما نگذری

همانگه ز[1] ایران سپه پهلوان بخواند آن زمان ده سوار جوان[2]
برون تاختند از میان سپاه برفتند یکسر[3] بآوردگاه[4]
که دیدار دیده بریشان نبود دو سالار زین گونه رزم[5] آزمود
ابا هر سواری ز ایران[6] سپاه ز توران[7] یکی شد ورا رزم خواه[8]
نهادند پس گیو را با گروی[9] که همزور بودند و پرخاشجوی[10]
گروی زره کز میان سپاه سراسر برو بود نفرین شاه
که بگرفت ریش سیاوش بدست سرش را برید از تن پاک[11] پست
دگر با فریبرز کاوس تفت[12] چو کلباد ویسه بآورد رفت[13]
چو رهّام گودرز با بارمان[14] برفتند یک با[15] دگر بدگمان
گرازه بشد با سیامک بجنگ چو شیر ژیان با دمنده نهنگ[16]
چو گرگین کار آزموده سوار[17] که با[18] اندریمان کند کارزار[19]
ابا[20] بیژن گیو رویین گرد بجنگ از جهان روشنایی ببرد
چو اوخواست[21] با زنگه شاوران دگر برته با کهرم از یاوران[22]
چو[23] دیگر فروهل بُد و[24] زنگله برون تاختند از میان گله
هجیر و سپهرم بکردار شیر[25] بدان رزمگاه اندر آمد دلیر[26]
چو گودرز کشواد و پیران بهم همه ساخته دل بدرد و[27] ستم
میان بسته[28] هردو سپهبد بکین چه از پادشاهی چه[29] از بهر دین

---

[1] K— همان نیز از I, VI— از [2] IV—б. оп. [3] K, VI— جایی [4] I, IV— تا جای آوردگاه Доб. заголовки: K— حرب کردن ده مبارز ایران با ده مبارز توران و کشته شدن ترکان I, IV—[I—доб. با یکدگر] نامزد کردن پهلوانان [5] K, IV— جنگ [6] K, I, IV— توران [7] K, I, IV— از ایران [8] K, I, IV— بآوردگاه VI—б. оп. [9] VI— گرو [10] VI— او بود و پرخاشجو [11] I— بخنجر ببرید VI— زتن دور بنهاد [12] I— شاه [13] I— بآوردگاه [14] VI— یارمان [15] K— بایک IV— بر [16] K—б. оп. [17] K, I, IV, VI— دلیر [18] K, I, IV— ابا [19] K, I, IV, VI— برون شد چو شیر [20] IV— چوبا [21] K, I, IV, VI— اخاست [22] K— از یک کران [23] K, I, IV— و [24] K, I, VI— ابا [25] K, I, IV— دیو [26] K, I, IV— ازین [K, IV— ازان] رزمگه برکشیده غریو K—доб.: و دیگر گرازهٔ چو شیر دمان * سیامک ابا او برفت از میان [27] K, I— دور کرده IV— دود و کرده VI— بکین [28] K, IV, VI— بخون تشنه I— بخون بسته [29] K— که

بخوردند سوگند یک با دگر[1]   که کس برنگردانند از کینه سر
بدان تا کرا گردد امروز کار[2]   که پیروز برگردد از[3] کارزار
دو بالا بد اندر دو روی[4] سپاه   که شایست کردن بهرسو نگاه
یکی سوی ایران دگر[5] سوی تور   که دیدار بودی بلشکر ز دور
بپیش[6] اندرون[7] بود هامون و دشت   که تازنده شایست بروی گذشت[8]
سپهدار گودرز کرد آن[9] نشان[10]   که هر کو ز گردان گردنکشان[11]
بزیر آورد دشمنی را چو دود[12]   درفشی ز بالا برآرند زود[13]
سپهدار پیران نشانی نهاد   ببالای دیگر همین کرد یاد
ازآن[14] پس بهامون نهادند سر   بخون ریختن بسته گردان[15] کمر
بتیغ و بگرز[16] و بتیر و کمند[17]   همی آزمودند هرگونه بند[18]
دلیران توران[19] و کنداوران   ابا[20] گرز و تیغ[21] و[22] پرنداوران[23]
که گر[24] کوه پیش آمدی روز جنگ   نبودی بر آن رزم[25] کردن درنگ
همه دستهاشان فروماند[26] پست   در زور یزدان بریشان ببست
بدام بلا اندر آویختند   که بسیار بیداد خون ریختند
فرو مانده اسبان جنگی بجای[27]   تو گفتی که با دست بستست پای[28]
بریشان همه راستی شد نگون   که برگشت روز و بجوشید خون

---

1 I, IV, VI— با یک دگر 2 I, IV, VI— آموزگار 3 K, IV, VI— گردد بدین [VI— درین]
4 K, VI— رویه I, IV— میان 5 I, IV— یکی 6 K— بزیر I— (?) بسیر 7 IV— پس پشتشان
8 K, I, IV— که بدبخت و بخت آور آنجا بگشت VI—б. оп. 9 I, IV, VI— کردش
10 K— باسرکشان 11 K— بکردند یک با دگر این نشان I— و مردم کشان VI— مردان و مردم کشان K—доб.:
که هرکو شود از شما تیز چنگ * سر دشمنان را کند زیر سنگ
12 I, IV— ز تور 13 I, IV— درفشش ببالا برآرد ز دور VI— درفشش ببالا برند از فرود
14 I, IV, VI— وزان 15 I— سخت بسته IV— از ایران و توران ببسته VI— هریک 16 K— کمان
17 I, IV— بتیر و بگرز گران 18 I— باهم سران VI—без рифмы. 19 Л— دلیران وگردان
20 I, IV, VI— چه با 21 K, I, IV, VI— تیر 22 Л— و оп. 23 VI— کمند آوران 24 I— اگر
25 K, I, IV— پشت کردن VI— در آن دشت اورا 26 K, I, IV— فروماندە 27 K— زکار
28 K— نبد شان همه جنگ و بازو بکار IV—этот и два послед. б. оп.

چنان خواست یزدان جان آفرین[1] که گفتی[2] گرفت آن گوان را زمین
ز مردی که بودند با بخت خویش برآویختند از پی تخت[3] خویش
سران از پی پادشاهی بجنگ بدادند جان[4] از پی نام و ننگ
دمان آمدند اندر[5] آوردگاه ابا یکدگر ساخته[6] کینه‌خواه[7]
نخستین فریبرز نیو دلیر ز لشکر برون تاخت[8] برسان شیر[9]
بنزدیک[10] کلباد ویسه دمان بیامد بزه برنهاده کمان
همی گشت و تیرش نیامد چو خواست کشید آن پرنداور از دست راست
برآورد و زد تیغ بر گردنش بدو نیم[11] شد تا کمرگه[12] تنش
فرود آمد از اسب و بگشاد بند ز فتراک خویش آن کیانی[13] کمند
ببست از بر باره[14] کلباد را گشاد از برش بند پولاد را
ببالا برآمد بپیروز نام خروشی برآورد و بگذارد[15] گام[16]
که سالار ما باد پیروز گر همه[17] دشمن شاه خسته جگر[18]
و دیگر گروی زره دیو[19] نیو برون رفت با پور گودرز گیو[20]

---

[1] K, I, VI—بود خواست جهان آفرین [2] K—گویی VI—تو گفتی [3] K—رخت IV—بخت (без рифмы). [4] IV—ندادند نیز [5] I, IV—دوان آمده تا به [6] I, IV—بر یکدگر [7] K, VI—تاخته

ازان نامداران ایران سپاه * برون شد فریبرز کاوس شاه

Доб. заголовки: K—رزم فریبرز کاوس با کلباد I—حرب کلباد با فریبرز و کشته شدن کلباد IV, VI—جنگ [IV—رزم] فریبرز با کلباد ویسه I, IV—б. оп., доб. приложение VIII. [8] VI—رفت [9] I—б. оп. [10] I—و فریبرز [11] K, I, IV, VI—نیمه [12] VI—بسینه [13] I—بگشاد پیچان [14] K—اسب I, IV, VI—زینش [15] Л, K, I—بگزارد [16] Доб. заголовки: K—گرفتار شدن گروی زره بردست گیو I, VI—[VI—جنگ] رزم گیو [I—доб. گودرز] با گروی زره IV—رزم گیو گودرز با گروی زره و گرفتار شدن [должно быть گروی زره] [17] VI—همان [18] K—доб.:

گرفتند ایرانیان آن بفال * که بودند گردان با شاخ و یال

[19] K—گرد I—بود IV—زره‌دار [20] VI—

و دیگر ز روی گره بود و گیو * زهم جنگ جست آن دو جنگی نیو (так)

بنیزه فراوان برآویختند   همی زهر[1] با خون برآمیختند
سناندار نیزه ز چنگ[2] سوار   فرو ریخت از هول آن کارزار
کمان بر گرفتند و تیر خدنگ   یک اندر دگر تاختند[3] چون پلنگ[4]
همی زنده بایست مر گیو را   کز اسب اندر آرد گو[5] نیو را
چنان بسته[6] در پیش خسرو برد   ز ترکان یکی هدیهٔ نو برد
چو گیو اندر آمد گروی[7] از نهیب   کمان شد ز دستش بسوی[8] نشیب
سوی تیغ[9] برد آن زمان دست خویش   دمان گیو نیو اندر آمد بپیش[10]
عمودی بزد برسر و[11] ترگ اوی   که خون[12] اندر آمد ز تارک بروی
همیدون ز زین دست[13] بگذاردش   گرفتش ببر سخت و بفشاردش
که برپشت زین مرد بی توش[14] گشت   ز[15] اسب اندر افتاد و بیهوش[16] گشت
فرود آمد از باره[17] جنگی پلنگ   دو دست از پس پشت بستش چو سنگ
نشست از بر زین و[18] اورا بپیش   دوانید و شد تا بر یار خویش[19]
ببالا برآمد درفشی بدست   بنعره همی کوه را کرد پست[20]
بپیروزی شاه ایران زمین[21]   همی خواند بر پهلوان[22] آفرین[23]
سه دیگر سیامک ز توران سپاه   بشد با گرازه بآوردگاه
برفتند و[24] نیزه گرفته بدست   خروشان بکردار پیلان مست

---

[1] I, VI— خاک [2] K, IV— سنانهای نیزه بچنگ [3] K— تاختند [4] VI— ببردند از روی خورشید رنگ IV— نهنگ [5] K, I, IV, VI— مرآن [6] IV, VI— زنده [7] Л— گرو [8] K— دو دستش برون از [9] VI— گیو [10] IV—доб.:
یکی گرزهٔ گاو پیکر بچنگ * خروشان بکردار شرزه پلنگ
[11] Л— و оп. [12] VI— خونش [13] K— اسب [14] I— بیهوش [15] K, I, IV, VI— از [16] I— بیتوش
[17] K, I, IV, VI— اسب [18] IV— مر [19] I—б. оп.; VI—доб.:
دوان گیو نیو اندر آمد ز راه * دوانید و شد تا بنزد سپاه
[20] K— خروشان بکردار پیلان مست VI— همی کرد چون خاک سنگ [21] K— یزدان گزین I, IV, VI— شهریار زمین [22] K— کردگار [23] Доб. заголовки: K— کشته شدن سیامک بردست گرازه I, IV— رزم سیامک با گرازه VI— جنگ گرازه با سیامک [24] IV— چنین هر دو K, I, VI— و оп.

پر از جنگ و پرخشم کینه‌وران[1] — گرفتند زان[2] پس عمود گران
چو شیران جنگی برآشوفتند — همی برسر یکدگر کوفتند
زبانشان شد از تشنگی لخت لخت — بتنگی فراز آمد آن[3] کار سخت
پیاده شدند و برآویختند — همی گرد کینه برانگیختند
گرازه بزد دست برسان شیر — مر او را چو باد اندر آورد زیر
چنان سخت زد بر زمین کاستخوانش[4] — شکست و برآمد ز تن نیز[5] جانش[6]
گرازه هم آنگه ببستش باسب[7] — نشست از بر زین[8] چو آذرگشسب
گرفت آنگه اسب سیامک بدست — ببالا برآمد بکردار مست[9]
درفش خجسته بدست اندرون — گرازان و شادان و دشمن نگون[10]
خروشان و جوشان و نعره زنان — ابر پهلوان آفرین برکنان[11]
چهارم[12] فروهل بد و زنگله — دو جنگی بکردار شیر یله[13]
بایران نبرده بتیر و کمان[14] — نبد چون فروهل دگر[15] بدگمان[16]
چو از دور ترک دژم را بدید[17] — کمان را بزه کرد و اندرکشید
برآورد زان[18] تیرهای خدنگ — گرفته کمان رفت پیشش بجنگ[19]
ابر زنگله تیر باران گرفت — ز[20] هر سو کمین سواران گرفت

---

¹ K—(?) خشم و کین او ز کشته سران IV, VI—خشم و پر جنگ و کینه سران ² K, I, IV, VI—ازان ³ K—این ⁴ I, IV—استخوان ⁵ VI—تیره ⁶ K—هم اندر زمان داد جانش I, IV—بریزید و هم در زمان داد جان ⁷ I, IV—براسبش ببست (так! без рифмы); VI—ببستش دو دست (без рифмы). ⁸ VI—برفت از بر او ⁹ K—خروشان و جوشان بکردار مست и б. переставлен со след. б. ¹⁰ K—б. оп. ¹¹ K, VI—б. оп.; IV—вместо б. 1870 доб.:

بپیروزی شاه و تخت بلند * بکام آمده زیر بخت بلند
فرود آمد از اسب و کرد آفرین * ز دادار بر بخت شاه زمین

доб. заголовки: K—کشته شدن زنگله بر دست فروهل I, IV, VI—جنگ [IV—رزم] فروهل با زنگله ¹² IV—ودیگر ¹³ IV—доб.:

خروشان و جوشان و نعره زنان * دلیران ایران چو شیر ژیان

¹⁴ IV—بایران و توران دلم پرگمان ¹⁵ K—یکی VI—کسی ¹⁶ IV—بتیر و کمان ¹⁷ K, I, IV—دژم روی دید ¹⁸ I—ازان ¹⁹ I—کمان نبردی بچنگ K, IV, VI—б. оп. ²⁰ K, I, IV—به

خدنگی برانش[1] برآمد[2] چو باد — که بگذشت بر مرد و بر اسب[3] شاد
بروی اندر آمد تگاور ز درد — جدا شد[4] ازو زندگه روی زرد
نگون شد سر زندگه جان بداد — تو گفتی همانا ز مادر[5] نزاد
فروهل فروجست و ببرید سر[6] — برون کرد خفتان رومی ز بر[7]
سرشرا بفتراک زین برببست — بیامد گرفت اسب او را بدست[8]
ببالا برآمد بسان پلنگ — بخون غرقه گشته بر و تیغ و چنگ
درفش خجسته برآورد راست — شده شادمان[9] یافته هرچ[10] خواست[11]
خروشید زان پس که پیروز باد — سر خسروان شاه فرخ نژاد[12]
به[13] پنجم چو رهّام گودرز بود — که با بارمان او نبرد آزمود[14]
کمان برگرفتند و تیر خدنگ — برآمد خروش سواران جنگ
کمانها همه پاک برهم شکست — سوی نیزه بردند چون باد[15] دست
دو جنگی و هردو دلیر و سوار[16] — هشیوار و دیده بسی کارزار[17]
بگشتند بسیار یک با دگر[18] — بپیچید رهّام پرخاشخر[19]
یکی نیزه[20] انداخت بر ران اوی[21] — کز[22] اسب اندر آمد بفرمان اوی[23]

---

1 I—بر اسبش 2 K, IV—درآمد VI—براسپِ وی آمد 3 I, IV—براسب و بر مرد VI—(!) از اسب و وز مرد 4 I, IV, VI—گشت 5 I—که جز روز بد را IV—همانا که خود روز بد را VI—همانا که جز روز بد را 6 K, IV, VI—سرش 7 K—جنگ از برش IV—رزم از برش VI—ز بَرْش 8 VI—обратный порядок мисра. 9 K, I, IV—شاددل 10 K—هرچه IV—آنچه 11 Доб. заголовки: K—کشته شدن بارمان بردست رهّام I, VI—رزم رهّام گودرز با بارمان IV—رزم رهام با بارمان و کشته شدن بارمان 12 I, IV—б. оп.; K—

چو ایرانیان آن بدیدند زود * براندیشه شان شادمانی فزود

13 K—و 14 K—سواری نمود 15 K, IV—وشمشیر I—б. оп. 16 K, I—سوارِ دلیر 17 K—هردو بکردار شیر I—از تخمهٔ نرّه شیر IV—б. оп.; VI—نبرد آزمودند و هم کارزار 18 K, I, IV, VI—با یکدگر 19 VI—вместо б. 1888 доб.:

اگر چه که با بارمان کس نبود * که یارد بمردی نبرد آزمود
دل گیو را روز میدان و جنگ * چو روبه نمودی دلاور پلنگ

K—порядок бб. 1888, 1891, 1889, 1890, 1892. 20 K—دیگر 21 Л, VI—او 22 I—ز 23 K—ز بالا بروی Л, VI—او

جدا شد ز باره[1] هم آنگاه ترک — ز[2] اسپ اندر افتاد ترک سترگ[3]
بپشت اندرش نیزه ای زد دگر — سنان اندر آمد[4] میان جگر
فرودآمد از باره[5] کرد آفرین — ز دادار بر بخت شاه زمین[6]
بکین سیاوش کشیدش[7] نگون — ز کینه بمالید بر روی خون
بزین اندر آهخت[8] و بستش چو[9] سنگ — سر آویخته پایها زیر تنگ
نشست[10] از بر زین و اسپش کشان — بیامد دوان[11] تا بجای[12] نشان
ببالا برآمد شده شاد دل — ز درد و غمان گشته آزاد دل
بپیروزی شاه و تخت[13] بلند — بکام آمده زیر بخت[14] بلند
همی آفرین خواند سالار شاه — ابر شاه کیخسرو و تاج[15] و گاه[16]
که پیروزگر شاه پیروز باد — همه روزگارانش نوروز باد[17]
ششم بیژن گیو و رویین دمان — بزه بر نهادند هر دو[18] کمان[19]
چپ و راست گشتند یک با دگر[20] — نبد تیرشان از کمان[21] کارگر
برومی[22] عمود آهنگی[23] پور گیو — همی گشت با گرد رویین نیو[24]

---

[1] VI— گشت از زین [2] VI— از [3] VI— گرد سترگ K, I, IV—
جدا گشت ازو بارمان همچو گرد * سوار اندر آمد ز باد نبرد
[4] VI— که آمد سنان در [5] K, I, VI— اسپ و [6] VI— شهریار زمین IV—б. оп.
[7] K— فگندش [8] IV— آورد VI— آمیخت [9] K— انداختش همچو [10] VI— ببست [11] IV— برآمد دمان [12] VI— بدان جایگاه [13] IV, VI— تخت [14] IV, VI— بخت [15] VI— تخت и оп. و
[16] I—
بکرد آفرین جهاندارشاه * بران تخمه خسرو نیکخواه
IV—
فرود آمد از اسپ و کرد آفرین * ز دادار بر بخت شاه زمین
[17] I, IV, VI—б. оп.; доб. заголовки: K— رزم بیژن گیو I— کشته شدن رویین بر دست بیژان
نهاده— I [18] جنگ بیژن با رویین —VI رزم بیژن با رویین ویسه —IV با رویین پیران
دو زاغ [19] K—доб.:
بکرد آفرین جهاندار شاه * بران تخمه خسرو نیکخواه
[20] I, IV, VI— با یکدگر [21] VI— تبر بر هیچ یک [22] K, IV— برویین [23] K— آن زمان
[24] VI—б. оп.

بر[1] آوردگه بر برو[2] دست یافت   زمین را بدرّید و اندر[3] شتافت

زد از باد برسرش رومی ستون   فرو ریخت از تَرگ او مغز و خون[4]

بزین پلنگ[5] اندرون جان بداد[6]   ز پیران ویسه بسی[7] کرد یاد

پس از پشت باره در[8] آمد نگون   همه تن پر[9] آهن دهن[10] پر ز خون[11]

ز[12] اسب اندر آمد سبک[13] بیژنا   مر اورا بکردار آهرمنا[14]

کمند اندر افگند و برزین کشید   نبد کس که تیمار رویین کشید[15]

برفت از پی سود مایه بباد   هنوز از جوانیش نابوده[16] شاد[17]

بر اسبش بکردار پیلی[18] ببست   گرفت آنگهی[19] پالهنگش بدست[20]

عنان هیون تگاور بتافت   وز آنجایگه سوی بالا شتافت

بچنگ[21] اندرون شیر پیکر درفش   میان دیبه و رنگ[22] خورده[23] بنفش

چنینست کار جهان فریب[24]   پس هر فرازی نهاده نشیب[25]

وز آنجایگه شد بجای نشان   بنزدیک آن نامور سرکشان

همی گفت پیروزگر باد شاه[26]   همیشه سر پهلوان با کلاه[27]

---

[1] K—به [2] I—مرو [3] VI—ایدر [4] K—ترک با مغز خون I—از سرش با مغز خون VI—از تارکش مغز و خون IV—

بزد مر ورا یک عمودش بسر * ز دیده برآمدش خون جگر

[5] I—خدنگ [6] IV—بزین اندرون جان شیرین بداد [7] K, I, IV, VI—همی [8] K, I, IV, VI—پس [I—هم] آنگه ز اسب اندر [9] K—تن بر IV—بربر VI—تن در [10] K—دهان I—همه خود و ترگ و دهان [11] I—порядок бб.: 1906, 1909, доб. б., 1907, 1908, 1910. [12] IV, VI—از [13] VI—گزین [14] IV—доб.:

بشمشیر کردش جدا سر زتن * بیامد همی کشته(?) گور و کفن

[15] K, I—доб. б. 1906. [16] IV—نبود از جوانیش یک روز [17] K—б. переставлен со след. б.; VI—б. стоит после б. 1905. [18] K, I—پیلان IV—شیران [19] K, I, IV—آن زمان [20] VI—گرفتش عنان تگاور بدست IV—б. переставлен с предыдущим б. [21] VI—بدست [22] K—неразборчиво; I, IV—بران عیبهٔ [м. б. غیبه] زنگ [23] VI—دیبهٔ رنگ کرده [24] K, I—چنین آیین این پر فریب VI—است کیهان آسیب [I—و] سیب [25] K, I—б. стоит после б. 1908, бб. 1914—1915 оп.; IV—бб. 1913—1915 оп.; VI—доб.:

نداند کسی راز این گوژپشت * چرا پرورید و ز بهر چه کشت

[26] IV—پادشاه [27] K—بماناد با تاج در پیش گاه

جهان پیش شاه جهان بنده باد　　همیشه دل پهلوان باد شاد
برون تاخت هفتم[1] ز گردان هجیر　　یکی نامداری سواری[2] هژیر[3]
سپهرم ز خویشان افراسیاب　　یکی[4] نامور بود با جاه و آب
ابا پور گودرز رزم آزمود　　که چون او بلشکر سواری نبود
برفتند هر دو بجای نبرد　　برآمد ز آوردگه تیره گرد
بشمشیر هر دو[5] برآویختند　　همی زآهن آتش فرو ریختند[6]
هجیر دلاور بکردار شیر　　بروی[7] سپهرم درآمد دلیر
بنام جهان آفرین[8] کردگار　　ببخت جهاندار[9] با[10] شهریار
یکی تیغ زد برسر و[11] ترگ اوی[12]　　که آمد هم اندر زمان مرگ اوی[12]
در افتاد ز اسبش هم آنگه[13] نگون　　بزاری و خواری دهن پر ز خون[14]
فرود آمد از باره[15] فرّخ هجیر　　مر اورا ببست از بر زین چو شیر[16]
نشست از بر اسب[17] و آن اسب اوی　　گرفته عنان و درآورده[18] روی
برآمد ببالا و کرد[19] آفرین　　بران اختر نیک و فرّخ زمین
همی[20] زور و بخت از جهاندار دید　　و زآن[21] گردش[22] بخت بیدار دید[23]

---

[1] K—بروز بهفتم [2] I—نامدار و سوار و IV—گو نامداران سوار [3] K—گو نامدار و رزم سپهرم—I کشته شدن سپهرم بردست هجیر Доб. заголовки: K—دلیر VI—یل شیرگیر [4] IV—گو [5] VI—هندی [6] K—برانگیختند IV, VI—جنگ هجیر با سپهرم با هجیر گودرز VI—برافروختند [7] VI—ز پیش [8] VI—داور [9] I—جهانجوی [10] VI—نو [11] Л—оп. [12] Л—او [13] IV—ز اسب اندر افتاد آنگه [14] K, I—б. оп.; IV—بخواری و زاری و غرقه بخون [15] K, IV, VI—اسب فرخ I—ز اسب اندر آمد همانگه [16] IV—هژیر [17] I, VI—از بر زین [18] K, VI—گرفتش عنان و بتابید I, IV—اندر آورده [19] IV—گرفت [20] K, VI—همه [21] K, I—و زو [22] VI—چو پیروزی از [23] K—доб.:

کزو دید پیروزی و فرّهی * بران دشت و پیکار روز بهی

VI—доб.:

چو از نیک اختر نمایدت چهر * بدان کو دگر با تو کوشد بمهر

Доб. заголовки: I, IV—جنگ زنگه با اخواست VI—رزم زنگهٔ شاوران با اخواست

بهشتم زگردان[1] ناماوران بشد ساخته زنگهٔ شاوران[2]
که همرزمش از تخم اوخواست[3] بود که از جنگ هرگز نه برکاست[4] بود
گرفتند هردو عمود گران چو اوخواست[5] با زنگهٔ شاوران
بگشتند ز[6] اندازه بیرون بجنگ[7] ز بس کوفتن گشت پیکار تنگ
فرو ماند اسپان جنگی ز تگ که گفتی بتنشان[8] نجنبید رگ[9]
چو خورشید تابان ز گنبد بگشت[10] بکردار آهن بتفسید دشت[11]
چنان تشنه[12] گشتند کز[13] جای خویش نجنبید و ننهاد کس پای[14] پیش
زبان برگشادند یک با دگر[15] که اکنون ز گرمی بسوزد[16] جگر
بباید برآسود[17] و دم بر زدن[18] پس آنگه سوی جنگ باز آمدن
برفتند و اسپان جنگی بجای[19] فراز[20] آوریدند و بستند پای[21]
بآسودگی باز برخاستند بپیکار کینه[22] بیاراستند
بکردار آتش ز نیزه[23] سوار همی گشت بر مرکز کارزار
بدآنگه که زنگه برو[24] دست یافت سنان سوی او کرد و[25] اندر شتافت
یکی نیزه زد بر کمرگاه اوی کز اسپش نگون[26] کرد و برزد بروی
چو رعد خروشان یکی ویله کرد که گفتی بدرّید دشت نبرد
فرود آمد از باره[27] شد نزد اوی بران[28] خاک تفته[29] کشیدش[30] بروی
مر اورا بچاره ز روی زمین نگون اندر[31] افگند برپشت زین

---

[1] I, IV, VI—доб. و [2] K—с этого бейта начинается большая лакуна, которая поглощает 68 бейтов. [3] I, IV, VI—از بخت اخواست [4] I—جنگ و کین سر نه برکاست IV—جنگ کس سر نه برکاست [5] I, IV, VI—здесь и дальше آخْواست [6] IV, VI—از [7] IV—زجنگ [8] VI—یکی را بتن در [9] IV—б. оп. [10] VI—گذشت [11] VI—بلرزید کوه و بتوفید دشت IV—доб. б. 1941. [12] IV, VI—خسته [13] I, VI—بر [14] I—که ننهاد یکتن همی پای VI—تو گفتی یکی پای ننهاد IV—گفتی که ننهند یک پای [15] IV, VI—بر یکدگر [16] I, IV—گرمی و درد [17] I—بیاسود لختی [18] IV—دم آسودن و برزدن [19] I, VI—بجوی [20] IV, VI—فرود [21] I, VI—شستند روی IV—آوریدو بشستند پای [22] VI—دلها [23] I—دلاور IV—بنهره VI—بنیزه [24] IV—بدو [25] I—بسوی وی IV—سنان را [26] IV—برون [27] I, IV, VI—اسب [28] VI—بدان [29] IV—تیره [30] VI—زمین را بدرّید و کشیدی [31] I, IV—نگونش بر

نشست از بر اسب[1] و بالا گرفت — بترکان چه آمد ز بخت ای[2] شگفت
بران کوه فرّخ برآمد ز پست — یکی گرگ پیکر درفشی بدست
بشد[3] پیش یاران و کرد آفرین — ابر شاه و بر پهلوان زمین[4]
برون رفت گرگین نهم کینه خواه — ابا اندریمان ز توران سپاه
جهاندیده و کار کرده دو مرد — برفتند و جستند جای نبرد
بنیزه بگشتند و بشکست[5] پست — کمان بر[6] گرفتند هردو بدست
بباریدند تیر از کمان سران — بروی اندر آورده کرگ اسپران[7]
همی تیر بارید همچون تگرگ — بران اسپر کرگ و بر تُرک و ترگ[8]
یکی تیر گرگین بزد بر سرش[9] — که بر دوخت با ترگ[10] رومی برش[11]
بلرزید برزین ز سختی سوار — یکی تیر دیگر بزد نامدار
هم آنگاه[12] تُرک اندر آمد نگون — ز چشمش برون آمد از درد خون
فرود آمد از باره[13] گرگین چو گرد[14] — سرِ اندریمان ز تن دور کرد[15]
بفتراک بربست و خود برنشست — نوند[16] سوار نبرده[17] بدست
بران تند بالا برآمد دمان — همیدون ببازو[18] بزه برکمان
بنیروی یزدان که او بد پناه — بپیروز بخت جهاندار شاه
چو پیروز برگشت مرد از نبرد — درفش دلفروز برپای کرد[19]

---

1 IV, VI—زین 2 K—او 3 I, IV—بزد 4 Доб. заголовки: I, IV, VI—[VI—جنگ] رزم گزان خیره VI—گرز گران 7 IV—کمانها 6 I, IV, VI—کردند 5 VI—گرگین با اندریمان 8 I—ماندند کنداوران VI—خود و ترگ IV—б. оп.; VI—доб.: جوشن و آهنین خود و ترگ
جهان گشت ماننده کام هژبر * تو گفتی مگر تیر بارد ز ابر
9 VI—برش 10 I—دوخت 11 IV—که با ترگ در دوخت فرق سرش VI—که با ترگ بر دوخت سرشرا ز 12 I, IV—بپهلوی VI—ببازوی 13 I, IV, VI—اسپ 14 VI—دود 15 VI—سرش 16 I, IV—عنان 17 VI—گرفتش عنان تگاور 18 Л—ببازوی 19 IV—اندیشه ببرید زود
вместо б. 1962 доб.:

بپیروزی شاه و بخت بلند * بکام آمد و زیر تخت بلند
فرود آمد از اسب و کرد آفرین * ز دادار بر بخت شاه زمین

Доб. заголовки: I, VI—رزم برته با کهرم و کشته شدن IV—رزم [VI—جنگ] برته با کهرم کهرم

دهم برته با کهرم تیغ زن   دو خونی و هر دو سر انجمن
همی آزمودند هرگونه جنگ   گرفتند پس تیغ هندی بچنگ
درفش همایون بدست اندرون   تو گفتی بجنبد کُه بیستون[1]
یکایک بپیچید[2] ازو برته روی   یکی تیغ زد برسر و[3] ترگ اوی
که تا[4] سینه کهرم بدو نیم گشت[5]   ز دشمن دل برته بی بیم گشت[6]
فرود آمد از اسپ و اورا ببست   بران زین توزی و[7] خود برنشست
برآمد ببالا چو شرزه پلنگ   خروشان یکی تیغ هندی بچنگ
درفش همایون بدست[8] اندرون   فگنده بران باره[9] کهرم نگون
همی گفت شاهست پیروزگر   همیشه[10] کلاهش بخورشید بر
چو از روز نه ساعت اندر گذشت   ز ترکان نبد کس بر[11] آن پهن دشت[12]
کسی را کجا پرورانند[13] بناز   برآید[14] برو روزگار دراز
شبی خون کند گاه شادی بروی[15]   همی خواری و سختی آرد بروی[16]
ز باد اندر آرد دهدمان بدم[17]   همی داد خوانیم و پیدا ستم[18]
بتورانیان بر[19] بد آن جنگ شوم   بآوردگه کردن[20] آهنگ شوم[21]
چنان شد که پیران ز توران سپاه   سواری ندید اندر آوردگاه[22]
روانها گسسته ز تنشان بتیغ   جهانرا تو گفتی نیامد دریغ[23]
سپهدار ایران و توران دژم[24]   فراز آمدند اندران کین بهم[25]

---

[1] I, IV, VI — б. оп. [2] I — неразборчиво. [3] Л — و оп. [4] IV — با [5] IV — کرد VI — شد
[6] I — دل دشمن از برته پربیم گشت IV — ز کهرم دل برته پربیم کرد VI — پربیم شد [7] I — و оп. [8] I, IV — بچنگ [9] I, IV, VI — اسب [10] VI — رسیده [11] VI — در [12] I, IV — доб. б. 1978. [13] I — کجا کش بدارد VI — جهان هرکرا پرورانَد [14] IV, VI — برآرد
[15] VI — برو [16] I — بران سو که خواهد نیابدش روی IV — بدانسان که خواندند ازو گشت VI — برو روی (?) [17] VI — بازدم [18] I — б. оп.; VI — بپیداد هم [19] Л — بد [20] I — برآورد کردند
[21] IV, VI — б. оп. [22] VI — اندران رزمگاه I — доб.:

بپژمرد برجای خیره بماند * بترکی همی نام یزدان بخواند
بناکام و کام اندر آمد بجنگ * جگر خسته رفته ز روی آب و رنگ

[23] I, IV — б. стоит после б. 1972; доб. заголовки: Л, IV, VI — رزم [VI — جنگ] گودرز با پیران I — رزم گودرز کشواد با پیران ویسه [24] I — درم (!) IV, VI — بهم [25] I, IV, VI — دژم

همی بر[1] نوشتند هردو زمین — همه دل پر از درد و سر پر زکین
بیاوردگاه سواران ز گرد[2] — فرو ماند خورشید روز نبرد[3]
بتیغ و بخنجر بگرز و کمند — زهر گونهٔ بر نهادند[4] بند
فراز آمد آن گردش ایزدی — از ایران بتوران[5] رسید آن بدی
ابا خواست یزدانش چاره[6] نماند — کرا[7] کوشش و[8] زور و یاره[9] نماند
نگه کرد پیران که هنگام چیست — بدانست کان گردش ایزدیست
ولیکن بمردی[10] همی کرد کار — بکوشید با گردش روزگار
ازان پس کمان برگرفتند و تیر — دو سالار لشکر دو هشیار پیر
یکی تیر باران گرفتند[11] سخت — چو باد خزان برجهد بر درخت
نگه کرد گودرز تیر[12] خدنگ — که آهن ندارد[13] مر اورا[14] نه سنگ
ببرگستوان برزد و[15] بردرید — تگاور بلرزید و دم در کشید
بیفتاد و پیران در آمد[16] بزیر — بغلتید زیرش سوار دلیر
بدانست کامد زمانه فراز — وزان[17] روز تیره نیابد جواز[18]
ز نیرو بدو[19] نیم شد دست راست — هم آنگه بغلتید و[20] برپای خاست
ز گودرز بگریخت و شد سوی کوه — غمی[21] شد ز درد دویدن ستوه
همی شد بران کوهسربر دوان — کزو[22] باز گردد مگر پهلوان
نگه کرد گودرز و[23] بگریست زار — بترسید از[24] گردش روزگار
بدانست کش نیست با کس وفا — میان بسته دارد ز بهر جفا
فغان کرد کای نامور پهلوان — چه بودت که ایدون[25] پیاده دوان
بکردار نخچیر در پیش من — کجات آن سپاه ای سر انجمن

---

[1] VI—در [2] I—برآورد نیزه سواران ز گرد IV—بآورد باز آن سواران چو گرد [3] VI—б. оп. [4] VI—آزمودند [5] I, IV—ز یزدان بپیران [6] VI—داور [7] I, VI—کجا [8] IV—که در زیر او [9] VI—یاور [10] VI—زمردی [11] I, IV, VI—بکردند [12] I, IV, VI—تیری [13] IV—گذارد VI—نگیرد [14] I—آنرا [15] I, IV—برزدش [16] Л, K, VI—پیران وآمد [17] I—وزو [18] I, IV, VI—б. переставлен со след б. [19] IV—ز نیروش دو [20] I—زمانی که پیچید VI—بپیچید و آنگاه IV—خروشید و [21] IV—همی [22] I, IV—ازو [23] IV, VI—و оп. [24] I, VI—ازان [25] VI—گشتی

نیامد[1] ز لشکر ترا یار کس   وزیشان نبینمت فریاد رس[2]
کجات آن همه زور و مردانگی   سلیح و دل و گنج و فرزانگی
ستون گوان پشت افراسیاب   کنون شاه را تیره گشت آفتاب
زمانه ز تو زود[3] برگاشت[4] روی   بهنگام کینه تو[5] چاره مجوی
چو کارت چنین گشت[6] زنهار خواه   بدان[7] تات زنده برم نزد شاه
ببخشاید از[8] دل همی برتو بر   که هستی جهان پهلوان سربسر[9]
بدو گفت پیران که این خود مباد   بفرجام برمن چنین بدمباد
ازین[10] پس مرا زندگانی بود   بزنهار رفتن گمانی بود
خود[11] اندر جهان مرگ را زاده‌ایم[12]   بدین کار گردن ترا[13] داده‌ایم[14]
شنیدستم این داستان از مهان   که هرچند باشی بخرم جهان
سرانجام مرگست[15] زو چاره نیست   بمن بر بدین جای پیغاره نیست
همی‌گشت گودرز برگرد کوه   نبودش بدو[16] راه و آمد ستوه
پیاده ببود و سپر برگرفت   چو نخچیربانان[17] کُه[18] اندر گرفت
گرفته سپر پیش و ژوپین بدست   ببالا نهاده سر از جای پست
همی دید پیران مر اورا زدور   بجست از بر[19] سنگ سالار تور
بینداخت خنجر بکردار تیر   بیامد[20] ببازوی سالار پیر
چو گودرز شد خسته بردست اوی   ز کینه بخشم اندر آورد روی
بینداخت ژوپین بپیران رسید   زره برتنش[21] سربسر[22] بردرید[23]
ز پشت اندر آمد براه جگر[24]   بغرید و آسیمه برگشت سر[25]

[1] K—نیاید [2] IV—б. оп. [3] K, I, IV—پشت [4] K, I, IV—доб. و [5] K, I—[K—که] نه
هنگام کینست IV—نه جای فریبست [6] VI—است [7] K, IV—بجان [8] K—ببخشایدم IV—این
چو من VI—که پیری چنین پهلوان جنگ سر IV—که چون برف بینم ترا ریش و سر [9] K—
پهلوان پیر سر I—б. оп. [10] K, I, VI—کزین [11] K, I, IV, VI—من [12] K, IV, VI—زاده‌ام
[13] I—بدو [14] K, IV, VI—داده‌ام [15] I, VI—доб. و [16] K, IV—برو [17] Л, IV—نخچیر
گاذان [18] I, VI—ره [19] K—فروجست از I, IV, VI—سر [20] K, IV, VI—درآمد I—برآمد
[21] K, I—برش IV—در برش [22] K, VI—یک بیک [23] VI—доб. заголовок: کشته شدن پیران
بردست گودرز [24] K—زپشتش درآمد براه جگر VI—جگرش [25] K—سرش VI—б. переставлен со след. б.

برآمدش خون[1] جگر بر[2] دهان — روانش برآمد هم[3] اندر زمان[4]
چو شیر ژیان اندر آمد بسر[5] — بنالید با داور دادگر[6]
بران[7] کوه خارا[8] زمانی طپید — پس از کین و آوردگاه آرمید
زمانه بزهر اب دادست چنگ — بدرّد دل شیر و چرم[9] پلنگ
چنینست خود گردش روزگار — نگیرد همی پند آموزگار[10]
چو گودرز برشد بران کوهسار — بدیدش برآنگونه افگنده خوار[11]
دریده[12] دل و دست و برخاک سر — شکسته[13] سلیح[14] و گسسته کمر
چنین گفت گودرز کای نرّه شیر — سر پهلوانان و گرد دلیر
جهان چون من و چون تو بسیار دید — نخواهد همی[15] با کسی آرمید
چو گودرز دیدش چنان مرده خوار — بخاک و بخون بر طپیده[16] بزار[17]
فروبرد چنگال و خون برگرفت — بخورد و بیالود روی[18] ای شگفت
ز خون سیاوش خروشید[19] زار — نیایش[20] همی کرد بر کردگار
ز هفتاد خون گرامی پسر — بنالید با[21] داور دادگر
سرش را همی خواست از تن برید — چنان بدکنش خویشتن را ندید[22]
درفشی ببالینش بر[23] پای کرد — سرش را بدان سایه در[24] جای کرد
سوی لشکر خویش بنهاد روی — چکان خون ز بازوش چون آب جوی[25]
همه[26] کینه جویان پرخاشجوی — ز بالا بلشکر نهادند روی
ابا کشتگان بسته برپشت زین — بریشان سرآورده[27] پرخاش و کین[28]

---

[1] K, IV—از [2] K—تا VI—از [3] VI—ز تن رفت [4] K—چنین است آیین و رسم جهان I—бб. 2019—2020 оп.; IV—نه برگشت ازان همرهان [5] VI—سپر [6] K, IV, VI—بژوپین پولاد خسته جگر [7] VI—برین [8] K—کوهسارا I—کوهساران IV—کوه باره [9] K—چنگ
[10] K—доб.:

فرا رفت گودرز پس شادمان * بنزدیک او چون هژبر دمان

[11] K—порядок бб. 2021, 2023, доб. б., 2029—2032, 2025, 2026, 2022, 2027, 2033 и т. д. [12] K, I, IV—شکسته [13] K, I, IV—دریده [14] I—سلاح [15] VI—کسی [16] VI—در طپیده [17] I, IV—б. оп.; VI—نژاد [18] I—خون [19] I—بنالید [20] IV—ستایش [21] K, IV—بر [22] K—доб. пропущенные выше бб. 2033, 2029, 2034. [23] IV—درفشش ببالین ابر [24] K, I—بر [25] VI—آبروی [26] K—سران VI—همی [27] IV—برآورده [28] K—آیین کین I, IV—آیین و کین

چو با کینه جویان نبد پهلوان — خروشی برآمد ز پیر و جوان
که گودرز بردست پیران مگر — ز پیری[1] بخون اندر آورد سر
همی زار بگریست لشکر همه — ز نادیدن پهلوان رمه[2]
درفشی پدید آمد از تیره گرد — گرازان و تازان[3] بدشت[4] نبرد
برآمد ز لشکرگه آوای کوس — همی[5] گرد بر آسمان داد بوس
بزرگان بر پهلوان آمدند — پر از خنده و شادمان[6] آمدند
چنین گفت لشکر مگر[7] پهلوان — ازو باز گردید[8] تیره روان
که پیران یکی شیر دل مرد بود — همه ساله جویای آورد[9] بود
چنین[10] یاد[11] کرد آن زمان پهلوان — سپرده بدو گوش پیر و جوان[12]
بانگشت بنمود جای نبرد — بگفت آنک[13] با او زمانه چه کرد
برهّام فرمود تا برنشست — برآوردن[14] او میان را ببست
بدو گفت اورا[15] بزین برببند — بیاور چنان تازیان برنوند[16]
درفش و[17] سلیحش چنان هم که[18] هست — بدرع[19] و میانش[20] مبر هیچ دست
بران[21] گونه چون پهلوان کرد یاد[22] — برون تاخت[23] رهّام چون تند[24] باد[25]
کشید از بر اسپ روشن تنش[26] — بخون اندرون غرقه بد[27] جوشنش[28]
چنان هم ببستش بخم کمند — فرود آوریدش ز کوه بلند
درفشش چو از[29] جایگاه نشان — ندیدند[30] گردان گردنکشان

---

[1] I, VI—به پیری [2] I—доб.:

همه با غم و درد آن پهلوان * پر از بیم بودند کز ناگهان
ز غم پیر گشته جوان—[3] K, I, IV—شادان VI—خرّم [4] K, IV, VI—زدشت [5] VI—گهی [6] I—
مگر—IV گشتست [7] I—سوی کرده روی همه IV—پس گفت چنین بدیشان [8] I—
بدان انجمن آشکار و—[9] K—ناورد [10] K, I, IV—سخن [11] IV—باز [12] I, IV—باز گردید
نهان [13] IV, VI—آنک (здесь и везде). [14] I—برآوردن [15] K, I, IV—کورا [16] K—باکمند I—
بیاور بپیش منش—VI فرود آرش از کوهسار بلند—IV ببر یار با خویشتن با کمند
مستمند [17] Л—و оп. [18] I—چو [19] K—بروی IV—ببند [20] I—ببندش میان و [21] I, K—
رهّام آزاد مرد—[22] IV—یادکرد [23] I, IV—رفت [24] K—برسان I—تیره [25] IV—برین
از بر زین بخواری تنش—[26] K—از بر زین سبک جوشنش I, IV—از بر زین تن روشنش VI—
[27] I, IV—با [28] K—خود تنش [29] K—بر [30] I, IV, VI—بدیدند

همه خواندند آفرین سربسر[1] ابر پهلوان زمین دربدر[2]
که ای نامور پشت ایران سپاه[3] پرستندهٔ تخت تو باد ماه[4]
فدای سپه کرده‌ای جان و تن[5] بپیری زمان روزگار کهن[6]
چنین گفت گودرز با مهتران که[7] چون رزم ما گشت زین[8] سان گران
مرا در دل آید[9] که افراسیاب[10] سپه بگذراند بدین روی آب[11]
سپاه وی آسوده از رنج و تاب بماند سپاهم چنین در شتاب[12]
ولیکن چنین دارم امید من که آید جهاندار خورشید[13] من
بپیروزد این رزمگه را بفر بیارد سپاهی بنو کینه‌ور[14]
یکی[15] هوشمندی فرستاده ام بسی شاه را پندها داده‌ام
که گر شاه ترکان[16] بیارد سپاه نداریم پای[17] اندرین کینه گاه[18]
گمانم چنانست کو با سپاه[19] بیاری بیاید[20] بدین رزمگاه[21]
مر این کشتگانرا برین[22] دشت کین چنین هم بدارید[23] برپشت زین[24]
کزین کشتگان جان[25] ما بیغمست روان سیاوش[26] زین خرمست[27]
اگر[28] هم چنین نزد[29] شاه آوریم شود شاد و زین[30] پایگاه[31] آوریم
که آشوب ترکان[32] و ایرانیان ازین بد کجا کم شد اندر[33] میان

1 K— پیرسر 2 VI— یل پر هنر 3 I, IV— پشت ایرانیان 4 I— شاه جهان IV— تاج و تخت کیان I—доб. вариант того же б. 5 IV— جانِ خویش 6 K, I— بپیروزی و روزگار شکن IV— و روزگاران پیش VI— شکن 7 K— کجا 8 K, I, IV, VI— ازین سان 9 IV— آمد 10 I— دلم ماند که افراسیاب 11 K— سپه را گذارد ازین کین بر آب I, IV— سپه را گذارد برین روی [I— سوی] آب VI— ازین سوی آب 12 VI— سپاه من افتاد اندر شتاب K, I, IV—бб. 2059—2061 оп. 13 VI— جمشید 14 VI— سپاهی بیارد برو کینه بر и доб. б. 2070. 15 VI— بدو 16 VI— توران 17 Л— پا 18 K, IV—б. оп.; I, VI— رزمگاه 19 I— چنان آمد اکنون که شاه 20 K— بیامد دمان تا 21 IV— بزودی بیاید برین رزمگاه VI—б. оп. 22 VI— بدین 23 K— بداریم IV— بدارند 24 K—перед б. доб. вариант б. 2064; I—бб. 2065—2066 оп. 25 VI— جای 26 VI— سیاوخش 27 IV—б. оп.; K—

که او کینه دارد ازین کشتگان * بیازرده باشد ز پیر و جوان

28 IV— کجا 29 I— پیش 30 VI— شاه و زان 31 I— دستگاه 32 VI— توران 33 K— شدند از VI— بد که شد گشته اندر

همه یکسره خواندند آفرین * که بی‌تو مبادا زمان و زمین[1]
همه سودمندی ز گفتار تست * خور و ماه روشن بدیدار[2] تست
برفتند با کشتگان همچنان * گروی زره را پیاده دوان[3]
چو نزدیک بنگاه و لشکر شدند * پذیرهٔ سپهبد سپاه آمدند[4]
بپیش[5] سپه بود گستهم شیر * بیامد بر پهلوان دلیر[6]
زمین را ببوسید و کرد آفرین * سپاهت بی‌آزار گفتا ببین
چنان چون سپردی سپردم بهم * درین بود گودرز با گستهم
که[7] اندر زمان از لب دیده‌بان * بگوش آمد از کوه زیبد[8] فغان
که از گرد شد دشت چون تیره شب[9] * شگفتی برآمد ز هرسو جلب[10]
خروشیدن کوس با کرّنای * بجنباند آن دشت گویی[11] ز جای
یکی[12] تخت پیروزه برپشت پیل * درفشان[13] بکردار دریای نیل
هوا شد بسان[14] پرند[15] بنفش * ز تابیدن کاویانی[16] درفش[17]
درفشی ببالای[18] سرو سهی * پدید آمد از دور با فرهی
بگردش[19] سواران جوشنوران * زمین شد بنفش[20] از کران تا کران[21]
پس هر درفشی درفشی بپای * چه از اژدها و چه پیکر همای[22]
اگر همچنین تیزرانی کنند * بیک روز دیگر بدینجا رسند
ز کوه کنابد همان دیده‌بان * بدید[23] آن شگفتی و آمد دوان[24]

[1] VI— کلاه و نگین K—перед б. доб. вариант пропущенных выше бб. 2060—2061 и доб.:

چو خسرو بیاید نداریم باک * ز ترکان بنیروی یزدان پاک

[2] K, I, VI— ز دیدار IV— بکردار [3] VI— پس اندر کشان K—доб. заголовок: رسیدن شاه کیخسرو بلشکرگاه و دفن کردن پیران [4] K, I, IV—б. оп. [5] VI— ز پیش [6] K, I, IV—бб. 2073—2075 оп. [7] K, I, IV— هم [8] I— ریبد [9] I— دشت را همچو شب [10] Л, K, I, IV— هردو طرف VI— حلب [11] K, I, IV, VI— بجنبد همی دشت [I, VI— کوه] گفتی [IV— گویی] [12] K, I, IV, VI— همان [13] K— در افشان I, IV— درخشان VI— درفشی [14] K— جهان شد چنان چون [15] I— آسمان IV— پرندین [16] K— گونه گونه IV— پرنیانی [17] VI—б. оп. [18] I, IV— بکردار [19] K— زگرد [20] VI— سیاه [21] K—доб.:

چو گردان توران شنیدند این * همه سست گشتند گفتی برین

[22] K, I, IV—бб. 2083—2084 оп. [23] IV— بگفتی (метр нарушен). [24] K, I, IV— دمان

چنین گفت گر چشم من تیره[1] نیست * وز اندوه[2] دیدار من خیره[3] نیست
ز ترکان برآورد ایزد دمار[4] * همه رنجشان[5] سربسر گشت خوار[6]
سپاه اندر آمد ز بالا بپست[7] * خروشان و هریک درفشی بدست[8]
درفش سپهدار توران[9] نگون * همی بینم از پیش[10] غرقه[11] بخون[12]
همان ده دلاور کز ایدر برفت * ابا گرد پیران برآورد تفت
همی بینم از دورشان سرنگون * فگنده بر اسبان و تن پر ز خون[13]
دلیران ایران گرازان بهم * رسیدند یکسر[14] بر گستهم[15]
وزان سوی زیبد[16] یکی تیره گرد * پدید آمد و دشت شد لاژورد[17]
میان سپه کاویانی درفش * بپیش اندرون تیغهای بنفش[18]
درفش شهنشاه با بوق و کوس * پدید آمد و شد زمین آبنوس
برفتند لهّاک و فرشیدورد * بدانجا که بد جایگاه[19] نبرد
بدیدند کشته بدیدار خویش * سپهبد برادر جهاندار خویش
ابا ده سوار آن[20] گزیده سران * ز ترکان دلیران[21] جنگاوران[22]
بران دیده بر[23] زار و جوشان[24] شدند * ز خون[25] برادر خروشان شدند
همی زار گفتند کای نرّه شیر * سپهدار پیران[26] سوار دلیر

---

[1] K— خیره [2] I— گر از دیده IV— از اندازه [3] K— تیره [4] K, I, IV, VI— یزدان [VI— ایزد] هلاک [5] K, IV— رنجها I— رنج ما [6] K, I, IV— خاک VI— کرد یکسر چو خاک K—доб.:

بگفتند یک با دگر آن زمان * که هرگز نیامد چنین مان گمان

[7] Л— ز بالای پست K— بپشت [8] IV—б. оп.; K— بمشت [9] K— ترکان VI— پیران [10] IV, VI— دور [11] K— فگنده نگونسار و شسته [12] K, I, IV, VI—доб.:

دلیران ما کشته بر دشت کین * بزاری کشان کرده بر پشت زین

[13] VI— همه تن بخون I—б. оп. [14] VI— آنگه [15] K, I, IV—б. оп. [16] VI— ریبد [17] K, IV, VI— لاجورد I—б. оп. [18] VI—бб. 2094—2095 оп. [19] K, I, IV— بدان دیده‌گه بر ز [K— تا] دشت [K— به] [20] K— آن оп.; I, IV— از VI— دلیر از [21] I, IV—доб. و [22] VI— بزرگان و کنداوران IV—доб. заголовок: آگاه شدن تورانیان از کشته شدن پیران ویسه [23] K— بدان دیده‌گه I— جهاندیده پر [24] K— گریان VI— بران کشتگان زار و گریان [25] VI— زدرد [26] K, I— توران

چه بایست آن[1] رادی[2] و راستی — چو رفتن[3] ز گیتی چنین خواستی[4]
کنون کام[5] دشمن برآمد[6] همه — بَبَد بردو گیتی سرآمد[6] همه
که جوید کنون[7] در[8] جهان کین تو — که گیرد کنون راه و آیین تو
ازین شهر ترکان[9] و افراسیاب — بد آمد سرانجامت ای نیک یاب[10]
بباید بریدن سر خویش پست — بخون غرقه کردن بر و یال[11] و دست
چو اندرز پیران نهادند پیش — نرفتند[12] برخیره گفتار خویش[13]
ز گودرز چون خواست پیران نبرد — چنین گفت با گرد فرشیدورد[14]
که گر من شوم کشته بر[15] کینه‌گاه — شما کس مباشید[16] پیش سپاه
اگر کشته گردم[17] برین دشت کین — شود تنگ بر نامداران زمین
نه از تخمهٔ ویسه ماند کسی — که اندر سرش مغز باشد بسی
که برکینه‌گه چونک[18] مارا کشند — چو سرهای ما سوی[19] ایران کشند[20]
ز گودرز خواهد سپه زینهار — شما خویشتن[21] را مدارید خوار
همه[22] راه سوی بیابان برید — مگر کز بد[23] دشمنان[24] جان برید[25]
بلشکرگه خویش رفتند باز — همه دیده پرخون و دل پر[26] گداز
بدانست لشکر سراسر همه — که شد بی‌شبان آن گرازان[27] رمه
همه سربسر زار و[28] گریان شدند — چو برآتش تیز بریان شدند
بنزدیک لهّاک و فرشیدورد — برفتند با دل[29] پر از باد سرد[30]

---

1 K—چنان بودی از 2 VI—خوبی 3 K—رفتی 4 I—б. оп. 5 K—نام 6 VI—آید
7 K—کسی IV, VI—همی 8 VI—زین 9 K, I, IV—ابر شهر توران VI—ازین مرز توران
10 K—چو بخت اندر آمد بخواب I, IV—که گردد برین سان سراسر خراب 11 K, I, IV, VI—تیغ 12 K, IV—برفتند 13 K—доб.:
پس آنگاه گفتند یک با دگر * کزین جنگ مارا بد آمد بسر
14 K—خورشیدورد 15 K, I, VI—در 16 IV, VI—مپایید 17 K, I, IV, VI—من نباشم 18 I, IV—برکینه‌گه بر چو 19 I, IV—سر بی تنان مان به 20 K, VI—б. оп. 21 K—خواستن
22 IV—شما 23 IV—بر 24 K—بدیها شما 25 VI—
کزین تخمهٔ ویسگان کس نماند * همه کشته شد جز شما کس نماند (так)
26 I—در IV—تن در 27 K—که شدشان شبان از میان VI—دلاور 28 VI—و оп. 29 I, VI—ولبها IV—بالب 30 K—داغ و درد

که اکنون چه سازیم زین[1] رزمگاه *** چو شد پهلوان[2] پشت توران سپاه
چنین گفت هرکس که پیران گرد *** جز از نام نیکو ز گیهان نبرد[3]
کرا دل دهد نیز بستن کمر *** ز[4] آهن کله بر نهادن بسر[5]
چنین گفت لهاک و فرشیدورد *** که از خواست یزدان[6] کرانه که کرد
چنین راند برسر ورا روزگار[7] *** که برکینه کشته شود[8] زار و خوار[9]
بشمشیر کرده جدا سر[10] زتن *** نیابد همی کشته گور و[11] کفن
بهر جای کشته کشان دشمنش *** پر از خون سر[12] و درع و خسته تنش[13]
کنون بودنی بود و پیران گذشت *** همه کار و کردار[14] او باد گشت
ستون سپه بود[15] تا زنده بود *** بمهر سپه جانش[16] آگنده بود
سپه را ز دشمن[17] نگهدار بود *** پسر با برادر برش[18] خوار بود
بدان[19] گیتی افتاد نیک و[20] بدش *** همانا که نیکست با[21] ایزدش[22]
بس از لشکر[23] خویش تیمار خورد *** ز گودرز پیمان ستد در نبرد
که گر من شوم کشته در کینه‌گاه *** نجویی تو کین[24] زان[25] سپس با سپاه[26]
گذرشان[27] دهی تا[28] بتوران شوند *** کمین را نسازی بریشان[29] کمند[30]

---

1 K, I, IV—ازین 2 K—که از ما بشد VI—б. оп. 3 K, I, IV—б. оп. VI—بجز نام نیکی زگیتی نبرد 4 K, I, IV—از 5 VI—этот и след. бб. оп. 6 IV—ایزد 7 K, IV—کردگار VI—نوشته چنین بر سرش روزگار 8 I, IV—کینه گه کشته شد 9 K—کینه گه گشته گردد بزار VI—کینه گه شود کشته زار 10 I—جان 11 IV—جز از جوشن خود 12 K—بر 13 I—هم جوشنش IV—جامه و جوشنش VI—этот и след. бб. оп. 14 IV—کارگردان 15 I, IV—سوی شاه توران که 16 I—دلش VI—دل بر 17 K—سپهدار دشمن 18 K—برو I, IV—سر نامدارش برو VI—گرش 19 I—بران 20 I—نام 21 I—کار IV—نکوکار کرد 22 K—доб.:

دریغا سپهدار پیران ما * که ویران شد از کشتنش جان ما
دریغا سپهدار مهر آزمای * که از نیک رایی درآمد ز پای
دریغ آن جهانی همه رنج تو * دگر کس بود شاد از گنج تو

и еще доб. 2121 б. 23 K—پس از زیستن I—پس از کشتن IV—پس از دشمن 24 I, IV—کینه 25 VI—زین 26 I, IV—ز توران سپاه 27 I—که رهشان 28 VI—بزرگان لشکر 29 VI—بدیشان 30 IV—گزند VI—نسازی بریشان کمین و گزند

ز پیمان نگردند ایرانیان — ازین[1] در کنون نیست بیم [2] زیان
سه کارست پیش آمده ناگزیر — همه گوش دارید برنا و پیر
اگر تان بزنهار باید شدن — کنوندتان همی[3] رای باید زدن
وگر بازگشتن بخرگاه[4] خویش — سپردن بنیک و ببد راه خویش
وگر جنگ را گرد کرده عنان — یکایک بخوناب داده سنان
گر ایدون کتان دل گراید[5] بجنگ — بدین[6] رزمگه کرد باید درنگ
که پیران ز مهتر سپه خواستست[7] — سپهبد یکی لشکر آراستست[8]
زمان تا زمان لشکر آید پدید — همی[9] کینه زیشان[10] بباید[11] کشید
ز هرگونه رانیم[12] یکسر سخن — جز از خواست[13] یزدان[14] نباشد ز بن[15]
ور ایدون کتان رای شهرست و گاه — همانا که برما نگیرند[16] راه
وگرتان بزنهار شاهست رای — بباید بسیچید و رفتن ز جای[17]
وگرتان سوی شهر[18] ایران هواست — دل[19] هرکسی برتنش[20] پادشاست[21]
ز ما دو برادر[22] مدارید چشم — که هرگز نشوییم دلرا[23] ز خشم
کزین[24] تخمهٔ ویسگان کس نبود — که بند کمر برمیانش نسود[25]
برادرز سالار پیران شویم — ز راه بیابان بتوران شویم[26]
ار[27] ایدونک برما بگیرند[28] راه — بکوشیم تا هستمان دستگاه

---

[1] VI—وزین [2] Л—доб. و [3] I, IV—کارتان [IV—برین] بدین [4] K, I, IV—ببنگاه [5] VI—که دلتان [6] I, IV—برین VI—درین [7] K—خواستند [8] K—آراستند VI—б. оп. [9] K—همان I, IV, VI—همه [10] K—کین از ایشان [11] IV—نباید [12] K—داریم [13] I—حکم [14] IV—ایزد [15] K, IV, VI—بهبن [16] Л—بگیرند [17] K, VI—بجای [18] K, IV—همی سوی I—اگر تان همه سوی [19] I—در VI—وگر [20] I, IV—منش [21] K, I—обратный порядок мисра. [22] K—آمدن را [23] K, I, IV, VI—دلها [24] K, IV—ازین [25] K—نبود (без рифмы); IV, VI—بسود [26] I—
بنزدیک شاه دلیران شویم * براه بیابان شیران شویم
IV—
بنزدیک سالار توران رویم * بر او براه بیابان رویم
[27] K—گر I, IV, VI—ور [28] K, IV—نگیرند

چو ترکان شنیدند زیشان[1] سخن   یکی نیک[2] پاسخ فگندند بن
که سالار با ده یل[3] نامدار   کشیدند کشته بران گونه[4] خوار
وزان روی کیخسرو آمد پدید   که یارد بدین[5] رزمگاه آرمید
نه اسپ و سلیح و نه پای[6] و نه پر[7]   نه گنج و نه سالار و نه نامور[8]
نه نیروی جنگ و[9] نه راه گریز   چه[10] با خویشتن کرد باید ستیز
اگر باز گردیم گودرز و شاه   پس ما برانند پیل و سپاه
رهایی نیابیم یک تن[11] بجان   نه خرگاه بینیم و نه دودمان[12]
بزنهار[13] برما کنون عار نیست   سپاهست بسیار و[14] سالار نیست
ازان[15] پس خود از شاه ترکان چه باک   چه افراسیاب و[16] چه یک مشت خاک[17]
چو لشکر چنین پاسخ آراستند   دو پرمایه از جای برخاستند
بدانست لهّاک و فرشیدورد   کشان نیست هنگام ننگ[18] و نبرد
همی راست گویند لشکر همه   تبه گردد از بی شبانی[19] رمه[20]
بپدرود کردن گرفتند ساز   بپایان گرفتند و راه دراز
درفشی گرفته بدست اندرون   پر از درد دل دیدگان پر ز خون[21]
برفتند با نامور ده سوار   دلیران و[22] شایستهٔ کارزار

---

[1] K—ازایشان I, IV, VI—ازین سان [2] K—رای I—باره IV—داد VI—نگرتاچه [3] K—تن VI—سر [4] K—دشت I, IV—کشته برین گونه [I—بگشتند] گذشتند VI—فگندست وکشتست بردشت [5] IV—برین [6] Л—پا [7] I—نه بوم و نه بر [8] K—نه نام و نه فر IV—نه بوم و نه بر VI—نامبر [9] VI—نه مردی نه قوت [10] K, I—نه [11] IV—یکیک [12] K, I—نه خان و مان IV—نه دیده بان [13] K, I, IV, VI—ز زنهار [14] VI—و оп. [15] K, I, VI—ازین VI—وزان [16] Л—و оп. [17] K, I, IV—доб.:

چرا همچنین شاه ایران نبود * که بر لشکرش مهربانی نمود

K—далее доб.:

بیاری لشکر بیامد دمان * خود و نامداران ایران دمان (без рифмы)

جهاندار شاه آن بدان سوی آب * نشسته بآرام با خورد و خواب

[18] K—نام [19] IV—نشانی [20] I—этот и след. бб. оп. [21] IV—этот и след. бб. оп.; IV—доб. заголовок: گریختن لهّاک و فرشیدورد از میان لشکر [22] VI—و оп.

بره بر ز[1] ایران سواران بدند[2]   نگهبان آن[3] نامداران بدند[4]
برانگیختند اسب ترکان ز جای   طلایه بیفشارد[5] با جای پای[6]
یکی نا[7] سگالیده شان جنگ خاست   که از خون زمین گشت با کوه[8] راست
بکشتند ایرانیان[9] هشت مرد   دلیران و شیران[10] روز نبرد[11]
وزانجا برفتند هردو دلیر   براه بیابان بکردار شیر
ز ترکان جزین[12] دو سرافراز گرد   ز دست طلایه دگر[13] جان نبرد[14]
پس از دیده‌گه دیده‌بان کرد غو   که ای سرفرازان و گردان نو[15]
ازین[16] لشکر ترک دو نامدار   برون رفت[17] با نامور ده سوار[18]
چنان با طلایه برآویختند   که با خاک خون را برآمیختند[19]
تنی هشت کشتند ایرانیان[20]   دوتن تیز رفتند[21] بسته میان[22]
چو بشنید گودرز گفت آن[23] دو مرد   بود گرد[24] لهّاک و فرشیدورد
برفتند[25] با گردن افراختن   شکسته نشدشان[26] دل از تاختن
گر ایشان از اینجا[27] بتوران شوند[23]   برین لشکر آید همانا گزند
هم اندر زمان گفت با سرکشان   که ای نامداران دشمن کشان[29]
که جوید کنون نام نزدیک شاه   بپوشد[30] سرش را برومی کلاه[31]

---

[1] VI— از [2] IV— سواران ایران بدید [3] I, IV— ره [4] K— بپیکار ده نامدار آمدند [5] K, IV, VI— ببفشرد [6] VI— چارپای [7] I— نو [8] K— خاک IV— رود VI— لاله [9] K, VI— ز تورانیان کشته شد I, IV— از ایرانیان کشته شد [10] K— که بودند گردان [11] VI— برفتند لهاک و فرشیدورد [12] K— چنین VI— ز گردان جزین [13] K— کسی [14] I, IV—б. оп. [15] K, IV— گو VI—б. оп. [16] K— ازان [17] I— برفتند [18] VI—
خبر شد بگودرز کز تورانیان (так!) * یکی رزم برخاست اندر میان
تنی چند
[19] IV— وخون اندر آمیختند [20] K, I, IV— تنی چند [IV— هشت] کشتند [I— کشته] از ایرانیان [21] K, I, IV— همیدون برفتند [22] Доб. заголовки: Л— رزم گستهم با لهاک و فرشیدورد I— گریختن لهاک و فرشیدورد [23] K— گفتا I, IV— این [24] K, IV— جز از گرد I— نبد جز کی [25] K— که رفتند [26] VI— نشد سوی سیری [27] K, I, IV— ایران [28] I— روند [29] K, I, IV, VI—б. оп. [30] K— که پوشد [31] K—доб.:
شود نزد لهّاک و فرشیدورد * برآرد زهر دو بشمشیر گرد
I—доб.:

همه مانده بودند ایرانیان * شده سست[1] و[2] سوده ز[3] آهن میان
ندادند پاسخ جز از[4] گستهم * که بود اندر آورد شیر دژم
بسالار گفت ای سرافراز شاه[5] * چو رفتی بیاورد توران سپاه
سپردی مرا کوس و پرده سرای * بپیش سپه بر ببودن[6] بپای
دلیران همه نام جستند و ننگ * مرا بهره نآمد بهنگام جنگ
کنون من[7] بدین کار نام آورم[8] * شوم شان یکایک بدام آورم[8]
بخندید گودرز و زو[9] شاد شد[10] * رخش تازه شد وز[11] غم آزاد شد[12]
بدو گفت نیک اختری تو ز[13] هور * که شیری و بدخواه تو همچو[14] گور
برو کآفریننده یار تو باد * چو لهّاک سیصد شکار تو باد[15]
بپوشید گستهم درع نبرد * ز گردان کرا دید پدرود کرد
برون رفت وز[16] لشکر خویش تفت[17] * بجنگ دو ترک[18] سرافراز رفت[19]
همی گفت لشکر همه سربسر * که گستهم را زین بد آید بسر[20]
یکی لشکر از نزد افراسیاب * همی رفت برسان کشتی برآب
بیاری همه جنگجو[21] آمدند * چو نزدیک دشت دغو[22] آمدند

رود هردو را سر ببرد زتن * ز خاک سیه‌شان بپوشد کفن
بیارد تنا نشان بپیش سپاه * بیابد بسی خلعت از گنج شاه

1 IV—پشت VI—پست 2 IV—و оп. 3 K—از 4 K—مگر I, IV, VI—بجز 5 K, IV—سزاوارگاه I, VI—گاه 6 K—کرده بودی I—تیز بودم VI—سپاه تو بودم 7 VI—ما 8 VI—آوریم 9 K, VI—ازان 10 K, I, IV—گشت 11 K—گشت از 12 K, I, IV—گشت I—перед б. доб.:

سر هردوانرا بیارم برت * بخورشید تابان برآرم سرت
سر من فدای سپهدار شاه * که بی تو مبادا نگین و کلاه

13 K, I—اختر تو ز IV—نیک اختر و زور VI—همچو 14 K, I, IV—نخچیر تو ذرّه 15 IV—بپیروزی اندر مکن ترس یاد K, I—доб.:

چو مارا در شاد کامی گشاد * بپیروزی اندر بمانی تو شاد [I—مکن ترس یاد] [IV—زنده]

I, IV, VI—доб. заголовок: رفتن گستهم از پی [IV—دنبال] لهّاک و فرشیدورد 16 K, I, IV—همی تاخت از VI—برون تاخت از 17 IV—ورفت 18 K—گرد 19 IV—تفت 20 VI—با تو نیاید مگر 21 K, I, IV—جنگجوی 22 K, I, IV—دغوی VI—رغو

خبر شد بدیشان[1] که پیران گذشت *** نبرد دلیران دگر[2] گونه گشت
همه[3] باز گشتند یکسر[4] ز راه *** خروشان برفتند نزدیک شاه
چو بشنید بیژن[5] که گستهم رفت[6] *** ز لشکر بیاورد لهّاک تفت[7]
گمانی چنان برد بیژن که او[8] *** چو تنگ اندر آید بدشت دغو[9]
نباید که[10] لهّاک و فرشیدورد *** برآرند ازو خاک[11] روز نبرد[12]
نشست از بر دیزهٔ راه جوی *** بنزدیک گودرز بنهاد روی[13]
چو چشمش بروی نیا برفتاد *** خروشید و چندی سخن کرد یاد
نه خوب آید ای پهلوان از خرد *** که هر نامداری که فرمان برد
مر[14] اورا بخیره بکشتن دهی *** بهانه بچرخ فلک[15] بر نهی[16]
دو تن نامداران[17] توران سپاه *** برفتند زین سان[18] دلاور براه[19]
ز هومان و پیران دلاورترند *** بگوهر بزرگان[20] آن کشورند
کنون گستهم شد بجنگ دو تن *** نباید که آید بروبر شکن
همه کام[21] ما باز گردد بدرد[22] *** چو[23] کم گردد از لشکر آن رادمرد[24]
چو بشنید گودرز گفتار اوی[25] *** کشیدن[26] بدان[27] کار تیمار اوی[28]
پس اندیشه کرد[29] اندران یک زمان *** هم از بد که می برد[30] بیژن گمان[31]
بگردان چنین گفت سالار شاه *** که هر کس که جوید همی نام و گاه[32]
پس گستهم رفت باید دمان *** مر اورا بدن[33] یار با بدگمان[34]

---

1 K, IV—بایشان I—برایشان 2 K, IV—بران 3 IV—همی 4 VI—لشکر 5 K, I, IV, VI—خبر شد ببیژن 6 IV—تفت 7 I, IV—رفت (I—без рифмы); VI—повторяет б. 8 K, IV—از جان 9 K—دغوی I, IV—رغوی (I—без рифмы). 10 I, IV—بیایند 11 VI—گرد 12 K—گستهم گرد I, IV—شود گستهم زیر خاک نبرد 13 IV—
بنزد نیا شد چو شیر دژم * دلش پر ز درد از غم گستهم
14 VI—تو 15 IV—روان 16 I—б. оп. 17 IV—دو گرد دلاور 18 I—ازانسان VI—ازینسان 19 K—کینه خواه IV—ترسان بدل چون شیر پویان براه 20 IV—سپهدار 21 K—نام 22 K—بننگ 23 I—که 24 K—I, VI—آزاد مرد IV—شیرمرد چو گردد تبه زان دوتن او بجنگ 25 Л—او 26 I—کشیدش 27 K—بهر 28 Л—او 29 I—پر اندیشه گشت 30 K, I, IV—همان 31 VI—б. оп. 32 I, IV—جاه 33 K—بود 34 VI—نیکی گمان بد کجا برد

نـدادنـد پـاسـخ کـس از انـجـمـن … نـه غـمخـواره بد کس، نـه[1] آسـوده تن[2]
بگودرز پس گفت بیژن که کس … جز از من نباشدش فریاد رس
که آید ز گردان[3] بدین کار پیش[4] … بسیری نیامد کس از جان خویش[5]
مرا رفت باید که از کار اوی[6] … دلم[7] پر ز دردست و[8] پر آب روی[9]
بدو گفت گودرز کای شیر مرد … نه گرم آزموده ز گیتی نه سرد
نبینی[10] که ماییم پیروزگر … بدین کار مشتاب تند ای پسر
بریشان بود گستهم چیره بخت[11] … وزیشان ستاند سر و تاج و تخت[12]
بمان تا کنون از پس گستهم … سواری فرستم چو شیر دژم
که با او[13] بود یار گاه نبرد … سر دشمنان اندر آرد بگرد
بدو گفت بیژن که ای پهلوان … خردمند و بیدار[14] و روشن روان[15]
کنون یار باید که زندست مرد … نه آنگه[16] کجا زو[17] برآرند گرد[18]
چو گستهم شد کشته در[19] کارزار … سرآمد برو روز[20] و برگشت کار
کجا سود دارد مر اورا سپاه … کنون دار گر داشت خواهی نگاه[21]
بفرمای تا من ز تیمار اوی … ببندم کمر تنگ بر[22] کار اوی
ور ایدونک گویی مرو من[23] سرم … ببرم بدین[24] آبگون خنجرم
که من زندگانی پس از مرگ اوی[25] … نخواهم که باشد بهانه مجوی[26]
بدو گفت گودرز بشتاب[27] پیش … اگر نیست مهر تو[28] برجان خویش

[1] VI — گشت آنچه [2] I — мисра неразборчива. [3] IV — ترکان [4] I — که دادند(!) گردان پس از کار خویش [5] I — без рифмы. [6] Л — او (без рифмы). [7] I — جگر [8] IV — و оп.
[9] K — دلم گشت پر درد از آزار اوی VI — б. оп. [10] K — ندانی [11] K — پیش دست IV — چیره دست [12] K — کند جان ایشان بشمشیر پست [13] I — وی [14] IV — هشیار [15] VI —
چنین پاسخ آورد بیژن دگر * که ای پهلوان جهان سربسر
[16] Л, I — بدانگه [17] IV — که از وی [18] VI — б. оп. [19] I — چو شد گستهم بر در [20] K — رزم VI — ورا روز [21] K —
چه باید بکار آنگهی سرفراز * که شد کار برجان او بر دراز
I, VI — б. оп.; IV —
چه سود ار فرستی سواری برش * نیاید بجز کشته پر خون برش
[22] VI — سخت در [23] I — این IV — تا [24] I — برین [25] VI — او [26] VI — مجو [27] K — مشتاب
[28] K, I, IV — نیستت مهر

نیابی همی سیری از کارزار   کمر بند و[1] بپسیچ و[2] سر بر[3] مخار
نسوزد[4] همانا دلت بر پدر   که هزمان مر اورا بسوزی[5] جگر
چو بشنید بیژن فرو برد سر   زمین را ببوسید و آمد بدر[6]
برآرم همی گفت از[7] کوه[8] خاک   بدین جنگ جستن مرا زو[9] چه باک[10]
کمر بست و[11] برساخت[12] مر جنگ را   بزین اندر آورد شبرنگ را
بگیو آگهی شد که[13] بیژن چو گرد[14]   کمر بست بر[15] جنگ فرشیدورد
پس گستهم تازیان شد براه   بجنگ سواران توران سپاه[16]
هم اندر زمان گیو برجست زود   نشست از بر تازی اسبی[17] چو دود
بیامد بره بر چو اورا[18] بدید   بتندی عنانش[19] بیکسو کشید
بدو گفت چندین زدم داستان   نخواهی همی[20] بود همداستان
که باشم بتو[21] شادمان یک زمان[22]   کجا رفت خواهی بدین[23] سان دمان
بهر کار درد دلم را[24] مجوی   بپیران سر از من چه باید بگوی
جز از تو بگیتیم[25] فرزند نیست   روانم بدرد تو خرسند نیست
بدی[26] ده[27] شبان روز بر پشت زین   کشیده[28] ببدخواه[29] بر تیغ کین
بسودی[30] بخفتان و[31] خود اندرون   نخواهی همی[32] سیر گشتن ز خون
چو نیکی دهش بخت پیروز داد   بباید نشستن بآرام و[33] شاد
بپیش[34] زمانه چه تازی[35] سرت   بس ایمن شدستی بدین خنجرت[36]

---

[1] I, IV — و оп.; VI — یکی بند و [2] IV — و оп. [3] K, VI — را [4] IV — بسوزد [5] IV, VI — که هردم بسوزی مر اورا [6] K — б. оп.; I, IV — б. переставлен со след. б. [7] K, I, IV — برآری همی از سر [8] I — خویش [9] IV, VI — زین [10] K — نداری تو باک I — مرا نیست باک [11] K — چو بشنید [12] IV — برخاست [13] K — آنگهی گفت [14] I, IV — چکرد [15] I — مر [16] VI — б. оп.; перед б. доб. رفتن بیژن بیاری گستهم [17] I — بادپایی [18] I — مر اورا IV — چون پسررا [19] VI — بتندی عنانش [20] VI — مرا [21] K, I, IV, VI — زتو [22] K, VI — یک زمان شادمان [23] K, I — برین [24] IV — دل من [25] K — مرا هیچ IV — بگیتی مرا جزتو [26] K, I, IV — بدین [27] IV — نه [28] K, I — کشیدی [29] I — ببیداد [30] IV — نسوزی [31] K — و оп. [32] VI — مگر [33] VI — نباید ز گیتی بسی بود [34] K — زپیش [35] I — دازی [36] VI — этот и след. бб. оп.

کسی کو بجوید[1] سرانجام خویش / نجوید ز گیتی چنین[2] کام[3] خویش
تو چندین بگرد[4] زمانه مپوی / که او خود سوی ما نهادست روی
ز بهر مرا[5] زین سخن باز گرد / نشاید که داری دل من بدرد
بدو گفت بیژن که ای پر خرد / جز این برتو مردم[6] گمانی برد
که کار گذشته بیاری[7] بیاد / نپیچی[8] بخیره همی سر ز داد
بدان ای پدر کین سخن داد نیست / مگر جنگ[9] لاون ترا یاد نیست
که با من چه کرد اندران[10] گستهم / غم و شادمانیش با من بهم
ورایدون کجا گردش ایزدی / فراز آورد[11] روزگار[12] بدی
نبشته[13] نگردد[14] به پرهیز باز / نباید کشید این سخن را[15] دراز
ز پیکار سر برمگردان که من / فدی[16] کرده دارم بدین[17] کار تن[18]
بدو گفت گیو ار بگردی[19] تو باز / همان خوبتر کین[20] نشیب و فراز[21]
تو بی من مپویی بروز[22] نبرد / منت یار باشم بهر کار کرد
بدو گفت بیژن که این[23] خود مباد / که از نامداران خسرو نژاد
سه گرد از پی بیم خورده[24] دو تور / بتازند[25] پویان[26] بدین[27] راه دور[28]
بجان و[29] سر شاه روشن روان / بجان نیا نامور پهلوان

---

[1] IV — نجوید [2] K, I, IV — ز گیتی بسی [K — بیابد] نیابد [3] I — نام [4] IV — بپیش
[5] IV — پدر [6] VI — ببد برتو هم کس [7] K — نداری IV — نیاری [8] K, VI — بپیچی IV — چه پیچی
[9] VI — رزم [10] K — اندرو [11] I — آمدو IV — آید از [12] VI — آید از من نگردد
[13] Л, IV, VI — نوشته [14] IV — بگردد [15] IV — کشیدن سخنها [16] IV, VI — فدا
[17] VI — درین [18] K — دل و جان و تن [19] K, I, IV, VI — نگردی [20] K — همی پویی اندر
[21] I — چون نشیبست وهم بر فراز VI — شوم با تو این رزم را کارساز [22] K — بگویی تو با من بروز I — نگویی بروز VI — تو بی من نباشی بدشت
[23] K — آن [24] K — نیم مرده I, IV — نیم خورده VI — تور خورده(؟) [25] K, I, IV — بیایند VI — بتازید [26] K — پیچان
[27] K, I, IV, VI — برین [28] K — доб.:

بدو گفت گیو ای پسر باز گرد * که من یار باشم ورا در نبرد
چنین گفت بیژن که روزی مباد * که تو رزم جویی و من زنده شاد
چه گویند نام آوران روز بزم * که بیژن نشست و پدر شد برزم

[29] Л — و оп.

بکین[1] سیاوش کزین رزمگاه　　تو برگردی و من بپویم براه
نخواهم برین[2] کار فرمانت کرد　　که گویی مرا باز گرد از نبرد
چو بشنید گیو این سخن بازگشت　　برو آفرین کرد و اندر گذشت
که پیروز بادی[3] و شاد آمدی　　مبیناد چشم تو هرگز[4] بدی
همی تاخت بیژن پس گستهم　　که ناید[5] بروبر ز توران[6] ستم[7]
چو از دور[8] لهّاک و فرشیدورد　　گذشتند پویان ز[9] دشت نبرد[10]
بیک ساعت از[11] هفت فرسنگ راه　　برفتند ایمن ز[12] ایران سپاه
یکی بیشه دیدند و آب روان　　بدو اندرون سایهٔ کاروان[13]
ببیشه درون مرغ و نخچیر و شیر　　درخت از بر و[14] سبزه و آب زیر
بنخچیر کردن فرود آمدند　　وزان[15] تشنگی سوی[16] رود آمدند
چو آب[17] اندر آمد بپایست نان　　باندوه[18] و شادی نبندد[19] دهان[20]
بگشتند بر گرد آن مرغزار　　فگندند بسیار مایه شکار[21]
برافروختند[22] آتش و زان[23] کباب　　بخوردند و کردند سر سوی[24] خواب[25]
چو بد[26] روزگار دلیران دژم　　کجا خواب سازد[27] بریشان ستم
فرو خفت[28] لهّاک و فرشیدورد　　بسر بر همی پاسبانیش[29] کرد[30]

---

[1] VI — بخاک　[2] K, IV, VI — بدین　[3] K, IV — رفتی　I — باشی　[4] K — گشاده دل و سینه پاک از　I, IV — بسته دست و [در — I] گشاده دل　[5] VI — یابد　[6] K — ز ترکان بروبر　IV, VI — ز توران بروبر　[7] I — этот и след. бб. оп.; K — доб. заголовок: رفتن گستهم بر عقب لهّاک و فرشیدورد و کشتن ایشان را و خسته شدن گستهم　Л — доб.:

پس گستهم تازیان شد براه * بجنگ سواران توران سپاه

[8] K — بیم　IV — رود　VI — آن روز　[9] VI — به　[10] K, IV — بکردار گرد　[11] K — آن　[12] K, I, IV — از　[13] K, IV — سایه گاه گوان　I — آهوان را دوان　[14] Л, I, IV — و оп.　VI — پس　[15] K, I, IV — ازان　[16] K — نزد　VI — بیشه بر سوی　[17] I, VI — زاب　[18] K — از اندوه　[19] I, IV, VI — ببندد　[20] I, VI — میان　[21] I — доб.:

ز پیکان تیر آتش افروختند * ترو خشک هیزم همی سوختند

[22] K — برافراختند　[23] K — آتش وز (нарушен метр); I — برآتش فگندند چندی　[24] K — سرها　[25] IV — آب　[26] K, IV — چو شد　I, VI — بُوَد　[27] K — چیره باشد　I, IV — خیره باشد　[28] K — بخفتند　VI — بیاسود　[29] K — باز بانیش　[30] IV — доб. заголовок: کشته شدن لهاک و فرشیدورد بر دست گستهم

برآمد چو[1] شب تیره شد ماهتاب — دو غمگین سر اندر نهاده بخواب
رسید اندران جایگه گستهم — که بودند[2] یاران[3] توران بهم
نوند اسپ او بوی اسپان شنید — خروشی برآورد و اندر دمید[4]
سبک اسپ لهّاک هم زین نشان — خروشی برآورد چون بیهشان
دمان[5] سوی لهّاک[6] فرشیدورد — ز خواب خوش آمدش بیدار کرد[7]
بدو گفت برخیز زین[8] خواب خوش — بمردی سر بخت خود[9] را بکش[10]
که دانا زد این داستان بزرگ — که شیری که بگریزد[11] از چنگ[12] گرگ
نباید[13] که گرگ از پسش درکشد[14] — که اورا همان بخت خود برکشد[15]
چه مایه بپویند و چندی[16] شتافت — کس از روز بد هم[17] رهایی نیافت
هلا زود[18] بشتاب کامد سپاه — از ایران و برما گرفتند راه
نشستند بر باره[19] هردو سوار — کشیدند پویان ازان[20] مرغزار[21]
ز بیشه ببالا نهادند روی — دو خونی دلاور دو پرخاشجوی[22]
بهامون کشیدند[23] هردو سوار — پراندیشه[24] تا چون بسیچند کار
پدید آمد[25] از دور پس گستهم — ندیدند با[26] او سواری[27] بهم
دلیران چو سررا[28] برافراختند — مر اورا چو دیدند[29] بشناختند
گرفتند یک با دگر گفت و گوی[30] — که یک تن سوی[31] ما نهادست روی
نیابد رهایی زما گستهم — مگر بخت بد کرد خواهد[32] ستم[33]

---

[1] IV — چو оп. [2] K — ببودند [3] IV — گردان [4] I, IV, VI — دوید [5] K, IV — دوان
[6] K, IV — доб. و [7] Л — этот б. помещён после б. 2281, но на полях другим почерком восстановлен его вариант; I, VI — بشد زودش [VI — زود و] از خواب بیدار کرد IV — شد اورا ز خواب خوش آگاه کرد [8] I, IV — ازین K — از [9] K, I — بد [10] VI — б. оп. [11] IV — نگریزد
[12] K, Л, I, VI — جنگ [13] IV — بیاید [14] K — آن بسر درکشد I — در راه دم برکشد [15] K — بد در کشد I — بد را کشد IV — بد خود کشُد VI — درکشُد [16] Л, VI — ببود و پس اندر
[17] K — خود [18] Л — بدو گفت [19] K, I, IV, VI — اسپ [20] I — گذشتند پویان بران [21] VI — دوینده خروشان چو ابر بهار K — этот б. помещён после б. 2285. [22] K — б. оп.; VI — этот и след. бб. оп. [23] IV — نهادند [24] IV — دونده که I — б. оп. [25] I — بدیدندش [26] I — وی
[27] K — سواران [28] K, I, IV, VI — سرها [29] K, I, IV, VI — بدیدندو [30] Л — گفت گوی [31] VI — بر
[32] VI — برما [33] K, I, IV — этот б. помещён после б. 2291.

جز از گستهم نیست کآمد بجنگ   درفش دلیران گرفته[1] بچنگ[2]
گریزان بباید[3] شد از پیش اوی   مگر کاندر آرد بدین[4] دشت روی[5]
وز آنجا بهامون نهادند روی   پس اندر دمان گستهم کینه‌جوی[6]
بیامد چو نزدیک ایشان رسید   چو شیر ژیان نعرهٔ برکشید
بریشان ببارید تیر خدنگ   چو فرشیدورد اندر آمد بجنگ
یکی تیر زد برسرش گستهم   که با خون برآمیخت مغزش بهم
نگون گشت و هم در[7] زمان جان بداد   شد آن نامور گرد[8] ویسه نژاد
چو لهّاک روی برادر بدید   بدانست کز کارزار آرمید
بلرزید وز درد او[9] خیره شد   جهان پیش چشم اندرش تیره شد
ز روشن[10] روانش بسیری رسید   کمان را بزه کرد و اندر کشید[11]
شدند آن زمان خسته هردو سوار   بشمشیر بر ساختند[12] کارزار[13]
یکایک برو گستهم دست یافت   ز کینه چنان خسته[14] اندر[15] شتافت
بگردنش برزد یکی تیغ تیز   برآورد ناگاه[16] زو[17] رستخیز

---

1 K — که دارد   2 VI — этот и след. бб. оп.   3 K, I, IV — نباید   4 I — مگر کوه دارد برین   IV — بران   5 K — (?) نیستیم با خستن و گفت و گوی   6 I — доб. заголовок: کشته شدن لهّاک و فرشیدورد بردست گستهم   7 IV, VI — شد هم اندر   8 K — مرد   9 K — درد دل   IV — دست او   10 I — اندُه   11 K, IV — доб.:

بینداخت تیری سوی گستهم * همی از دو دیده ببارید نم

K — далее доб.:

نبد هیچ گون کارگر تیر اوی * نماندش ازان رای تدبیر اوی
یکی تیر زد برکمرگاه اوی * ازان درد گستهم بنهاد روی

IV — далее доб.:

در انداخت آن و در انداخت این * نیفتاد تیر یکی بر زمین

12 Л — برخستهٔ   K — برخاسته   IV — کردند پس   13 K — доб.:

بشد خسته لهاک و گستهم نیز * برآمد ز هردو سپهبد قفیز
گهی تاخت آن و گهی تاخت این * نیفتاد زین دو یکی بر زمین

14 K — بکینه بدو سخت   15 VI — ایدر   16 IV — آنگاه   17 K, I, IV, IV — ازو

سرش زیر پای اندر آمد چو گوی
که آید همی[1] زخم چوگان بروی[2]

چنین است کردار گردان سپهر
ببرّد ز پروردهٔ خویش مهر

چو سر جوییش پای[3] یابی نخست
وگر پای جویی سرش پیش تست

بزین بر چنان خسته بد[4] گستهم
که بگسست خواهد تو گفتی زهم[5]

بیامد[6] خمیده[7] بزین اندرون
همی راند[8] اسب و همی ریخت خون

وز آنجا سوی چشمه ساری[9] رسید
هم آب روان دید و هم سایه دید

فرود آمد و اسب را بر درخت
ببست و بآب اندر آمد ز بخت[10]

بخورد آب بسیار و کرد آفرین
ببستش تو گفتی سراسر[11] زمین

بپیچید و غلتید[12] بر تیره[13] خاک
سراسر همه تن بشمشیر چاک

همی گفت کای روشن[14] کردگار
پدید آر زان[15] لشکر نامدار[16]

بدلسوزگی بیژن گیو را
وگر نه[17] دلاور یکی نیورا

که گر[18] مرده گر[19] زنده زین جایگاه
برد[20] مر مرا سوی ایران سپاه

سر نامداران[21] توران سپاه
ببرد برد[22] پیش بیدار شاه

بدان تا بداند که من جز بنام
نمردم[23] بگیتی همینست کام

همه شب بنالید[24] تا روز پاک
پر از[25] درد چون مار پیچان[26] بخاک

چو گیتی ز خورشید شد روشنا
بیامد بدانجایگه[27] بیژنا

همی گشت بر گرد آن مرغزار
که یابد نشانی ز گم بوده یار

پدید آمد از دور اسب سمند
بدان مرغزار اندرون چون نوند

چمان و چران چون پلنگان بکام
نگون گشته[28] زین و گسسته لگام

---

[1] K — سرآمد همان [2] K — اوی I — سرآمد همه رزم پرخاشجوی VI — که چوگان بزخم اندر آید بروی IV — бб. 2303—2305 оп. [3] I — چو سرّش همی پیش [4] K — شد [5] K — بهم VI — б. переставлен с пред. б. [6] IV — نیامد VI — بیاید [7] I — بسختی [8] I — تاخت [9] K, VI — جویباری I — ازان ده سوی چاهساری IV — بنزدیکی چاهساری [10] K — اندر آویخت سخت [11] I, IV — یکایک VI — همانجا توگفتی [12] VI — گردید [13] K, IV — گرم [14] VI — داور [15] K, I, IV, VI — برانگیز ازان [16] I, IV — شهریار [17] I — زان [18] K — وگر I — یا IV — تا [19] K, I, IV — یا [20] K, I, IV — کشد [21] Л — سران بزرگان [22] I — شود IV — б. оп. [23] IV, VI — بمردم [24] I — بران دشت نالید [25] I, IV — بدان [26] K, VI — غلطان [27] I, IV — رسید اندران جایگه [28] K, I, IV — کرده

همه آلت زین[1] بروبر نگون   رکیب و کمند و جنا پر ز خون[2]
چو بیژن بدید آن[3] ازو رفت هوش   برآورد چون شیر شرزه[4] خروش
همی گفت کای[5] مهربان نیکیار   کجایی فگنده درین[6] مرغزار
که پشتم شکستی و خستی دلم   کنون جان شیرین ز تن بگسلم[7]
بشد برپی اسب بر چشمه‌سار   مر اورا بدید اندران مرغزار
همه جوشن و ترگ پرخاک و خون[8]   فتاده بدان خستگی[9] سرنگون[10]
فرو جست بیژن ز شبرنگ زود   گرفتش بآغوش در[11] تنگ زود
برون کرد رومی قبا[12] از برش   برهنه شد از ترگ خسته[13] سرش[14]
ز بس خون دویدن تنش بود زرد[15]   دلش[16] پر ز تیمار و جان[17] پر ز درد
بران خستگیهاش بنهاد روی   همی بود زاری کنان پیش اوی[18]
همی[19] گفت کای نیک دل[20] یار من   تو رفتی و این بود[21] پیکار من[22]

---

[1] IV — همی دید زینی [2] K — حنایش بخون I — رکاب و بر و سینه اش پر ز خون IV — کمندش همه پر ز خون VI — چنان در بخون I, IV — доб. заголовки: رسیدن بیژن بنزدیک گستهم [IV — به] [3] VI — چنان دید [4] Л — شرزه IV — غرّان [5] K — ای [6] K — بدین I, IV — برین [7] VI — оп. б.; K, I, IV — вместо бб. 2325—2326 дают: K —

رسید اندر آن جایگه بیژنا * کجا گستهم بود خسته تنا
چو دیدش برآورد بیژن خروش * که ای مهربان یار بسیار هوش

I —

وزان پس بر آبگیری رسید * فگنده برآب گستهم دید

IV —

چه گویم کجا جویم اکنون ترا * چه بازی نمودست گردون ترا
چو نزدیک آن سایه اندر رسید * بدانسان فتاده مر اورا بدید

[8] K — خون و خاک [9] VI — لب چشمهٔ [10] K — همه تن بشمشیر چاک I, VI — б. оп.; VI — восстанавливает пропущенный б. 2326. [11] I — بر [12] K — قبای [13] K, I — رومی [14] K, I, IV — доб.:

تنش را نگه کرد ازان خستگی * تبه دید خسته ز نابستگی

[15] I, IV — ز بس خون روان از تنش آب زرد [16] K — دلش I, IV — روان VI — تنش [17] K — تن I, IV, VI — دل [18] VI — вместо б. 2331 доб. вариант б. прим. 14. [19] VI — بدو [20] K — ای [21] I — برگشت VI — اینست [22] K — برگشته شد کار من IV — چو با اهرمن پر هنر ساخته کار من

شتابم کنون[1] بیش بایست کرد — رسیدن بر تو بجای[2] نبرد
مگر بودمی گاه سختیت یار — چو با اهرمن ساختی کارزار[3]
کنون کام دشمن همه راست کرد — برآورد سر هرچ میخواست[4] کرد
بگفت این[5] سخن بیژن و گستهم — بجنبید و برزد یکی تیز دم
ببیژن چنین گفت کای نیک خواه — مکن خویشتن پیش من در[6] تباه
مرا درد تو بتّر[7] از مرگ خویش[8] — بنه برسر خسته بر[9] ترگ خویش[10]
یکی[11] چاره کن تا ازین[12] جایگاه — توانی رسانیدنم نزد[13] شاه
مرا باد چندان همی[14] روزگار — که بینم یکی چهرهٔ شهریار
ازان[15] پس چو مرگ آیدم باک نیست — مرا خود[16] نهالی بجز[17] خاک نیست
نمردست هرکس که با کام[18] خویش — بمیرد[19] بیابد سرانجام خویش
و دیگر[20] دو بدخواه باترس[21] و باک — که بر دست من کرد یزدان هلاک
مگرشان بزین بر توانی کشید — وگرنه سرانشان ز تنها برید
سلیح و سر نامبردارشان — ببر تا بدانند پیکارشان
کنی[22] نزد شاه جهاندار یاد[23] — که من سر بخیره ندادم[24] بباد
بسودم بهرجای با بخت جنگ — گهٔ[25] نام جستن نمردم[26] بننگ[27]
ببیژن نمود آنگهی[28] هردو[29] تور — که بودند[30] کشته فگنده بدور[31]
بگفت این و سستی گرفتش[32] روان — همی بود بیژن بسربر نوان
وز آنجایگه اسب او بیدرنگ — بیاورد و بگشاد از باره[33] تنگ

---

[1] K, I, IV — پژوهش مرا VI — برفتن مرا [2] IV — بجایی که بودت [3] VI — бб. 2334—2335 оп.
[4] K, IV — هرچه خود خواست I — برخود همه خواست [5] VI — بدو گفت (нарушен метр).
[6] IV — نزد من بر [7] K — سختتر IV — سخت تر دردت VI — بدتر این درد [8] K, I, IV — مَن VI — درد من [9] IV — خستگی [10] K, I, IV — من [11] K, I — بدان VI — کنون [12] I — ازان
[13] K — رسانید نزدیک IV — مرا برد نزدیک [14] K — بس از I — عمر چندان بس از IV — داد چندان امان [15] I, IV, VI — وزان [16] IV — که مارا [17] جز از I — نهانی مرا خود جز از
[18] K — نام [19] IV — نمیرد [20] I — دگر آن [21] IV — بی ترس [22] VI — کنم [23] K — که گوید کسی با جهاندار شاد [24] K — ندادم بخیره [25] I — که بر [26] K — نبودم I — نکردم IV — نمودم
[27] I — درنگ VI — б оп. [28] K — آن زمان [29] K, I, IV — کان [30] K, I, IV — کجایند [31] K, I, IV, VI — ز دور [32] K — نمودش [33] K — بند I, IV — و بند ازو VI — اسب

نمدزین بزیر تن خفته مرد — بیفگند و نالید چندی بدرد
همه دامن قرطه‌را کرد[1] چاک — ابر[2] خستگیهاش بربست پاک
وز آنجایگه سوی بالا دوان — بیامد ز غم تیره کرده[3] روان
سواران ترکان پراگنده دید — که آمد ز راه بیابان پدید
ز بالا چو برق[4] اندر آمد بشیب — دل از مردن گستهم با[5] نهیب
ازان بیم[6] دیده سواران دو تن[7] — بشمشیر کم کرد زان انجمن[8]
ز فتراک بگشاد زان پس[9] کمند — ز ترکان[10] یکی را بگردن فگند
ز اسب اندر آورد و[11] زنهار داد[12] — بدان[13] کار با خویشتن یار داد[14]
وز آنجا بیامد بکردار گرد — دمان[15] سوی لهاک و فرشیدورد
بدید آن سران سپه‌را نگون — فگنده بران خاک غرقه بخون
بسرشان بر[16] اسبان جنگی بپای[17] — چراگاه سازید و جای چرای[18]
چو بیژن چنان دید کرد آفرین — ابر گستهم کو سرآورد کین
بفرمود تا[19] ترک زنهار خواه — بزین برکشید آن سرانرا ز راه[20]
ببستندشان دست و پای و میان — کشیدند برپشت زین[21] کیان
وزآنجا سوی گستهم تازیان — بیامد بسان[22] پلنگ ژیان[23]
فرود آمد از اسب و اورا چو باد — بی‌آزار نرم از بر زین نهاد
بدان ترک فرمود تا برنشست — بآغوش او اندر آورد دست
سمند[24] نوندش همی راند نرم — بروبر همی آفرین خواند گرم[25]
مگر زنده اورا بر شهریار — تواند[26] رساندن[27] از[28] کارزار

[1] K— خود بدّرید I, IV— قرطه بدّرید [2] I, IV— برآن VI— همه [3] VI— گسته
[4] K— جوان [5] K, I, IV, VI— پر [6] K—(!) نیم [7] K, I, IV— تور [8] K— تنی چند دید اندر آن جای دور I, IV— دلاور ز تن خواست گشتن نفور K, I, IV— доб.:
بدشت اندرون بیژن شیر مرد * همی تاخت و ترکی بدو باز خورد
[9] K, IV, VI— پیچان [10] K— توران [11] IV— و оп.; VI— افتادو [12] K— کرد VI— خواست
[13] VI— درآن [14] K— کرد VI— خواست [15] I, IV— روان [16] Л— دو [17] I, IV— چران
[18] K—(?) سازیده بردشت جای I, IV— سازیده پیش سران VI— هریک بجای
[19] IV— با [20] K, VI— سران سپاه [21] VI— برزین نشست [22] IV— بسوی [23] K, I, IV— دمان
[24] I— سپهبد [25] IV— бб. 2368—2370 оп. [26] VI— توانی [27] K— رسانید [28] I— رسانید از آن

همی راند بیژن پر از درد و غم روانش پر از انده[1] گستهم[2]
چو از روز نه[3] ساعت اندر گذشت خور از گنبد چرخ گردان بگشت
جهاندار خسرو بنزد سپاه بیامد بدان[4] دشت آوردگاه[5]
پذیره شدندش سراسر[6] سران همه نامداران و[7] جنگاوران
برو خواندند آفرین بخردان که ای شهریار و سر موبدان[8]
چنان[9] هم همی بود براسب شاه بدان تا ببینند[10] رویش سپاه[11]
بریشان همی خواند شاه آفرین که آباد بادا بگردان زمین
بآیین پس[12] پشت لشکر چو کوه همی رفت گودرز با آن[13] گروه
سر کشتگانرا[14] فگنده نگون سلیح و تن و جامهاشان بخون[15]
همان[16] ده مبارز کز آوردگاه بیاورده بودند گردان شاه[17]
پس لشکر اندر همی راندند ابر[18] شهریار آفرین خواندند
چو گودرز نزدیک خسرو رسید پیاده شد از دور کورا بدید
ستایش کنان پهلوان سپاه[19] بیامد بغلتید در پیش شاه[20]
همه[21] کشتگانرا[22] بخسرو نمود بگفتش که[23] همرزم هرکس که بود
گروی زره را بیاورد گیو دمان[24] با سپهدار پیران نیو[25]

---

[1] Л — پر اندر غم [2] K, I — б. оп.; доб. заголовки: Л, I — رسیدن شاه کیخسرو بنزد ایرانیان IV — رسیدن شاه کیخسرو بایرانیان بآوردگاه VI — رسیدن کیخسرو بیاری لشکر [3] K — شش [4] I, IV — بران [5] I, IV — با فرّوجاه [6] K, I, IV — پیاده VI — پیاده شدندش پذیره
[7] Л — و оп. [8] K, I, IV, VI — доб.:

بتن زنده پیل و بجان جبرئیل * بکف ابر بهمن بدل رود نیل

[9] K — چنین [10] K, I, IV — بدیدند [11] IV — براه [12] VI — ابا کشتگان [13] K, I, IV, VI — خود با [14] K — سرکشانرا I, IV — کشتگانشان [15] K, I, IV, VI — جامها پر ز خون [16] K — میان [17] K, I, IV — برآورده بودند گرد سپاه б. переставлен с пред. б. [18] I, IV — بران [19] VI — باسپاه [20] IV — بیامد بنزدیکئ تخت شاه [21] IV — همی [22] K — خستگانرا [23] I, IV — بگفت آنک [IV — آنکه] [24] I, IV — دوان [25] I — доб.:

چو خسرو گروی زره را بدید * برو کرد نفرین که نفرین سزید

IV — доб.:

چو خسرو گروی زره را بدید * یکی باد سرد از جگر برکشید

ز[1] اسب اندر آمد سبک شهریار
نیایش همی کرد[2] بر کردگار

ز[3] یزدان سپاس و بدویم پناه
که او داد پیروزی و دستگاه[4]

ز دادار بر پهلوان آفرین
همی خواند و[5] برلشکرش همچنین

که ای نامداران فرخنده پی
شما آتش و دشمنان خشک[6] نی

سپهدار گودرز با دودمان
ز بهر دل من چو آتش[7] دمان[8]

همه جان و تنها فدا کرده‌اند[9]
دم از شهر توران بر آورده‌اند[10]

کنون گنج و[11] شاهی مرا با شماست
ندارم دریغ از شما دست[12] راست

ازان[13] پس بدان کشتگان بنگرید
چو روی سپهدار پیران[14] بدید

فروریخت آب از دو دیده بدرد.
که کردار نیکی همی[15] یاد کرد

بپیرانش بر[16] دل ازان سان[17] بسوخت
تو[18] گفتی بدلش[19] آتشی برفروخت

یکی[20] داستان زد پس از مرگ اوی[21]
بخون دو دیده[22] بیالود روی[23]

که بخت بدست اژدهای دژم
بدام آورد شیر شرزه بدم

بمردی نیابد کسی زو رها
چنین آمد این[24] تیز چنگ اژدها

کشیدی همه ساله تیمار من
میان بسته بودی بپیکار[25] من

ز خون سیاوش پر از درد بود
بدانگه کسی را نیازرد[26] بود

چنان مهربان بود[27] دژخیم شد[28]
وزو[29] شهر ایران پر از بیم شد[30]

---

[1] K, VI — از [2] K, I, IV, VI — همی آفرین خواند [3] I, IV — که [4] K, I, IV, VI — доб.:
ستایش همی کرد بر پای شاه * ز سر برگرفت آن کیانی کلاه
[5] I, IV, VI — و оп. [6] K, I, IV — باک [7] K — بخواهند با داد و دانش I, IV — چو باشد پر [IV — به] از آب و آتش [8] VI — б. оп. [9] K — کرده‌اید [10] K — برآورده‌اید VI — б. оп.
[11] I — و оп. [12] K — چشم [13] I, IV, VI — وزان [14] K, IV — توران [15] K — چو کردار نیکیش را I — همه VI — ز دادار نیکی دهش [16] K — بپیران برش VI — بپیرانشان [17] K — برانسان I, IV — بدانسان VI — بپیران برانسان دلشرا [18] K, I, IV, VI — که [19] K, I, IV — یکی [20] VI — بسی [21] VI — او [22] I, IV — که از خون دیده [23] VI — رو [24] K — از VI — بپیش آید آن
[25] IV — بهرکار [26] K — ازو کین نیاورده I, IV — بدان کار کس را [زو — IV] نیازرد
[27] I — доб. و [28] K, I, VI — گشت IV — بدخیم گشت [29] IV — وزان [30] K, I, IV, VI — گشت доб.:
بیامد بجنگ پشن با سپاه * جهان کرد بر نامداران سیاه

مر اورا ببرد اهرمن دل ز جای / دگر گونه پیش اندر آورد پای[1]
فراوان همی خیره دادمش[2] پند / نیامدش گفتار من سودمند
از افراسیابش نه برگشت سر / کنون شهریارش چنین داد بر[3]
مکافات[4] او ما جزین خواستیم[5] / همی گاه[6] و دیهیمش آراستیم[7]
از اندیشهٔ ما سخن درگذشت[8] / فلک برسرش بر دگرگونه گشت
بدل بر جفا کرد[9] برجای مهر / بدین[10] سر دگرگونه بنمود چهر
کنون[11] پند گودرز و فرمان من / بیفگند[12] گفتار و پیمان[13] من[14]
تبه کرد مهر دل پاک را / بزهر اندر آمیخت تریاک را[15]
که آمد بجنگ شما با سپاه / که چندان شد از شهر ایران[16] تباه[17]
ز توران بسیچید و[18] آمد دمان / که[19] ژوپین گودرز بودش زمان[20]
پسر با برادر کلاه و کمر / سلیح[21] و سپاه و همه[22] بوم و بر
بداد از پی مهر[23] افراسیاب / زمانه برو[24] کرد چندین[25] شتاب
بفرمود تا[26] مشک و کافور ناب / بعنبر برآمیخته[27] با گلاب
تنش را بیالود زان[28] سربسر / بکافور و[29] مشکش[30] بیاگند[31] سر[32]
بدیبای رومی تن پاک اوی[33] / بپوشید آن جان ناپاک[34] اوی[33]
یکی دخمه فرمود خسرو بمهر / برآورده سر تا بگردان سپهر
نهاد اندرو[35] تختهای گران[36] / چنان چون بود در خور مهتران

---

1 I — رای 2 IV — همی دادمش نیز 3 VI — چنان خیره سر شاه بیدادگر 4 K — سزاوار 5 Л — ساختیم 6 I, IV — همه تخت 7 Л — انداختیم 8 K — برگذشت 9 K, I, IV — گشت 10 I, IV — بران 11 IV — یکی 12 IV — نیفگند 13 K — و گفتار مردان I — گردان IV — کردار 14 I, VI — б. оп. 15 I — б. оп. 16 I, IV — ز ایرانیان شد 17 K — б. оп. 18 K — بسیچیده 19 I, IV — به 20 VI — восстанавливает пропущенный б. 2407. 21 I — سلاح 22 I, IV — برو 23 K, I, IV — کین 24 K, IV — بدو 25 K, IV — چندی 26 K, I, IV — پس 27 K, I, IV — بقیر اندر آمیختن [K — آمیخته] VI — بهم اندر آمیختن 28 K — ازو I, IV, VI — ازان 29 IV — و оп. 30 I, IV — مشکین 31 VI — پس آنگه بمشکش بیالود 32 K, IV, VI — بر 33 Л, IV, VI — او 34 K — و بسترد از خاک I, IV — با رای ناپاک VI — و آن چهر غمناک 35 I, IV — نهاده درو VI — اندرآن 36 I, IV, VI — سران

نهادند مر پهلوانرا بگاه * کمر برمیان و بسر بر[1] کلاه[2]
چنینست کردار این[3] پر فریب * چه مایه فرازست و چندی نشیب
خردمند را دل ز کردار[4] اوی[5] * بماند[6] همی خیره از[7] کار اوی[8]
ازان[9] پس گروی زره را بدید * یکی باد سرد از جگر برکشید[10]
نگه کرد خسرو بدان[11] زشت روی * چو دیوی[12] بسر بر فروهشته موی
همی گفت کای[13] کردگار جهان * تو دانی همی آشکار و نهان
همانا که کاوس بد کرده بود * بپاداش ازو زهر و کین[14] آزمود[15]
که دیوی چنین بر سیاوش گماشت * ندانم جزین کینه بردل چه[16] داشت
ولیکن بپیروزی یک[17] خدای * جهاندار نیکی[18] ده و رهنمای[19]
که خون[20] سیاوش ز[21] افراسیاب * بخواهم بدین کینه گیرم[22] شتاب
گروی زره را تا[23] گره * بفرمود تا برکشیدند زه[24]
چو بندش جدا شد سرشرا[25] ز بند * بریدند همچون سر[26] گوسفند
بفرمود اورا[27] فگندن به[28] آب * بگفتا چنین بینم[29] افراسیاب[30]
ببد شاه چندی بران[31] رزمگاه * بدان تا کند ساز کار[32] سپاه
دهد پادشاهی کرا در خورست * کسی کز در خلعت و افسرست[33]

---

[1] I, IV, VI — میان نه نه برسر [2] K — доб.:
تو گفتی که در خواب رفتست مست * کس اورا بگردن نیاورد دست
[3] I — آن [4] Л — گفتار [5] Л — او [6] I, IV — بمانده [7] K, I, IV — در [8] Л — او [9] I, IV — وزان [10] I, IV — برو کرد نفرین که نفرین سزید [11] I — خیره بران IV — بران [12] K, I, IV, VI — دیوان [13] K — ای [14] I — با یار کین IV — همی کین بر بیارانش VI — ازو چرخ کین [15] K — ولیکن ابا خویشتن کرده بود [16] K — که این نیز کینه چه I, IV — نیز کینه چه VI — چنین نیز کینه که [17] I, IV — بنیروی گیتی [18] K — روزی ده I, IV — ونیکی [19] VI — бб. 2426—2429 оп. [20] K, I, IV — کین [21] K, IV — از [22] K, IV — برین کار گیرم I — کار کردن [23] K, IV — از [24] K — برگشادند مه IV — бб 2428—2432 оп. [25] K — سراسر I — سراسر جدا شد [26] K, I — سرشرا ببرید چون [27] I — ازان پس [28] I — بر VI — بفرمودش آنگه فگندن در [29] I — یابد VI — باد [30] K —
چنینست کردار این گوژ پشت * بپرورد و پروردهٔ خود بکشت
[31] K — بدان VI — دران [32] I, IV — راست کار VI — کارسازی [33] I — б. оп.

بگودرز داد آن زمان اصفهان * کلاه بزرگی و تخت مهان
باندازه[1] اندر خور کارشان * بیاراست خلعت[2] سزاوارشان
از آنها که بودند مانده بجای * که پیرانشان بد سر و کدخدای[3]
فرستاده آمد بنزدیک[4] شاه[5] * خردمند مردی[6] ز توران سپاه[7]
که ما شاه را بنده و چاکریم * زمین جز بفرمان او نسپریم
کس از خواست یزدان نیابد رها * اگر چه شود در دم اژدها
جهاندار داند[8] که ما خود کییم * میان تنگ بسته ز بهر چییم
نبدمان بکار[9] سیاوش گناه * ببرد اهرمن شاه‌را دل ز راه[10]
که[11] توران ز[12] ایران همه پر[13] غمست * زن و کودک خرد در[14] ماتمست
نه بر آرزو کینه[15] خواه آمدیم * ز بهر بر و[16] بوم و گاه آمدیم
ازین جنگ[17] مارا بد آمد بسر * پسر بی پدر شد پدر بی پسر
بجان گر دهد شاه‌مان[18] زینهار * ببندیم پیشش میان[19] بنده‌وار[20]
بدین لشکر اندر بسی مهترست[21] * کجا بندگی شاه‌را در خورست[22]
گنه‌کار اوییم[23] و او پادشاست * ازو هرچ[24] آید بما بر رواست
سران سربسر نزد شاه[25] آوریم * بسی پوزش اندر گناه[26] آوریم

---

[1] K, I, IV — براندازه [2] IV — حاجت [3] I, IV — که پیران بدیشان بسربر بپای K — б. оп.; I, IV, VI — б. переставлен со след. б. [4] K — کس آمد فرستاده نزدیک [5] VI — ز توران سپاه [6] K, I, IV — گردی [7] VI — بنزدیک شاه I, IV — доб. заголовок: زنهار خواستن ترکان [IV — تورانیان] از [IV — شاه] کیخسرو [8] K, I, IV — سپهبد شناسد [9] K — ز کار [10] K — جای
K, I, IV — доб.:

یکی بادسارست نا پاک رای * نه شرم از بزرگان نه ترس از خدای
ازان روز تا این زمان خسته‌ایم * ز درد دل از دیده خون بسته‌ایم

[11] K, I, IV — به [12] K — از [13] I, IV, VI — همه دودمان پر [IV — دودمانها] [14] K, I, IV — را [15] I, IV — رزم [16] Л — و оп. [17] I, IV — کار [18] I, IV — دهی مان همی VI — شاهرا [19] I, IV — یکسر کمر VI — پیشت کمر [20] K, I, IV — доб.:

همه خود بکام نهنگ آمدیم * که با لشکر تو بجنگ آمدیم

[21] I, IV — مهترند [22] I, IV — درخورند [23] I, IV — ماییم [24] K, I, IV, VI — هرچه [25] K — نه با کین و با گفت و گوی I, IV — پیش او [26] K — تن خسته‌را پر گناه I, IV — پیش شاه

گر از ما بدلش اندرون کین بود　　بریدن سر دشمن آیین بود
ور ایدونک بخشایش آرد رواست　　همان کرد باید که اور[1] هواست
چو بشنید گفتار ایشان[2] بدرد　　ببخشودشان شاه آزاد مرد
بفرمود تا پیش او[3] آمدند　　بران آرزو[4] چاره‌جو[5] آمدند
همه بر نهادند سر بر زمین　　پر از خون دل و دیده پر آب کین
سپهبد سوی آسمان کرد سر[6]　　که ای[7] دادگر داور[8] چاره گر[9]
همان لشکرست این که سر پر ز کین　　همی خاک جستند ز[10] ایران زمین[11]
چنین کردشان ایزد[12] دادگر　　نه رای و نه دانش نه پای و نه پر[13]
بدو[14] دست یازم که او[15] یار بس　　ز گیتی[16] نخواهیم فریاد رس
بدین[17] داستان زد یکی نیک[18] رای　　که از کین بزین اندر آورد[19] پای
که این باره رخشنده[20] تخت منست　　کنون[21] کار بیدار بخت منست
بدین کینه گر[22] تخت و تاج آوریم　　وگر رسم تابوت[23] ساج آوریم
وگر نه بچنگ پلنگ اندرم　　خور کرگسانست مغز سرم
کنون بر[24] شما گشت[25] کردار بد　　شناسد هر آنکس که دارد خرد
نیم من بخون شما شسته چنگ　　که گیرم[26] چنین کار دشوار تنگ
همه یکسره در پناه منید[27]　　وگر چند بدخواه گاه منید[27]

---

1 I, IV — شهرا　2 VI — پیغام ترکان　3 K — اوی　4 Л — آرزوی　K — پر از درد و دل
نه با کین و با گفت و گوی — IV　جوی — 5 K, I　بدان آرزو — VI　پر از بیم وز — I
6 K — روی　7 K — یا　8 Л — چارهٔ　9 K — چاره‌جوی　VI — دادگر　داد ده داور　10 K, I,
IV — از　VI — جستن از　11 K — доб.:
گذرها همه جمله ویران کنند * سر سرکشان کام شیران کنند
I, IV — доб.:
که زهر پراگنده بپراگنند * سرکشتگان اندران افگنند
12 I, IV — این زمان　VI — کردهٔ شان تو ای　13 K, I, IV — سر　VI — که نی رای دارند و نی بادسر
14 VI — بتو　15 K — کو　VI — یازیم کو　16 IV — جزاورا　VI — بجز تو　17 K, I, IV, VI — برین
18 Л — شاه　19 VI — آیین　20 K — و رخش　I, IV — گر این باد رخشنده　21 VI — ولی
22 I, IV — اگر　23 K — و　VI — یاقوت و　I, IV — доб. و　24 VI — با　25 K — زین شمارست
26 I, IV, VI — نگیرم　27 IV — من اند　I, IV — перед. б. доб. زنهار دادن کیخسرو ترکانرا

هر آنکس که خواهد نباشد[1] رواست   بدین گفته[2] افزایش آمد[3] نه کاست
هر آنکس که خواهد سوی[4] شاه خویش   گذارد نگیرم برو راه پیش[5]
ز کمّی و بیشیّ و از[6] رنج و[7] آز   بنیروی یزدان شدم بی‌نیاز
چو ترکان شنیدند گفتار شاه   ز سر برگرفتند یکسر[8] کلاه
بپیروزی شاه خسته‌و[9] شدند   پلنگان جنگی چو آهو شدند
بفرمود شاه جهان تا سلیح[10]   بیارند[11] تیغ و سنان[12] و رمیح[13]
ز برگستوان و ز رومی کلاه   یکی توده کردند نزدیک شاه[14]
بگرد اندرش[15] سرخ و زرد و بنفش   زدند آن سرافراز ترکان[16] درفش
بخوردند سوگندهای گران   که تا زنده‌ایم از کران تا کران
همه شاه را چاکر و بنده‌ایم   همه دل[17] بمهر وی آگنده‌ایم[18]
چو این کرده[19] بودند بیدار شاه   ببخشید یکسر همه بر[20] سپاه
ز همشان پس آنگه[21] پراگنده کرد   همه بومش از[22] مردم[23] آگنده کرد
ازان پس خروش آمد از دیده‌گاه   که گرد سواران برآمد ز راه[24]
سه اسب و دو کشته برو[25] بسته زار   همی بینم از دور با یک[26] سوار[27]
همه نامداران ایران سپاه   نهادند چشم از شگفتی براه

---

[1] K, I, IV — که باشد [2] K — کین نه [3] I, IV — برین گاه ناید فزونی VI — برین کار نفزایش آید [4] K, I, IV — که زی [5] VI — бб. 2465—2466 оп. [6] K — ز بیش و کم این و از I, IV — ز بیشی و کمّی و از [7] I, IV — و оп. [8] K, IV — گردان I — گریان [9] IV, VI — خشنو [10] K — تا هر که دارد سلیح VI — سلاح [11] VI — گشادند [12] K — یکسر زگرز [13] I, IV — б. оп. VI — رماح [14] K, I, IV — تا چرخ ماه [15] K — اندرون VI — اندر از [16] K — زده گرد آن گونه گونه I, IV — گردان [17] VI — دل و جان [18] Л — افگنده‌ایم [19] VI — گفته [20] I, IV — گناه VI — ببخشود دیگر سراسر [21] K, I, IV — ازان پس VI — همانگه [22] K — بومشان I, IV — بوم از آن [23] VI — بوم و آن مرز [24] VI — доб.:

شگفت آمد ایرانیان را ازان * سراسیمه گشتند کنداوران

[25] K — اسبست و سه کشته و I, IV — سه کشته برو [26] K, I, IV — دو [27] VI — бб. 2477—2478 оп.

که تا کیست از مرز توران زمین[1] / که یارد گذشتن برین[2] دشت کین[3]
هم اندر زمان بیژن آمد دمان / ببازو بزه بر فگنده[4] کمان
بر[5] اسبان چو لهّاک و فرشیدورد / فگنده نگونسار پر خون[6] و گرد
براسبی[7] دگر بر پر از درد و غم / بآغوش[8] ترک اندرون گستهم
چو بیژن بنزدیک خسرو رسید / سر[9] تاج و تخت بلندش بدید
ببوسید و بر خاک بنهاد روی / بشد[10] شاد خسرو بدیدار اوی
بپرسید و گفتش که ای[11] شیر مرد / کجا رفته بودی ز[12] دشت نبرد[13]
ز گستهم بیژن سخن یاد کرد / ز لهّاک وز گرد[14] فرشیدورد
وزان خسته و زاریِ[15] گستهم / ز جنگ سواران وز[16] بیش و کم
کنون آرزو[17] گستهم را یکیست / که آن[18] کار بر شاه دشوار[19] نیست
بدیدار شاه آمدستش هوا / وزان پس اگر میرد او را روا[20]
بفرمود پس شاه آزرم جوی[21] / که بردند[22] گستهم را پیش اوی[23]
چنان نیک دل شد[24] ازو شهریار / که از گریه[25] مژگانش آمد ببار[26]
چنان بد ز بس[27] خستگی گستهم / که[28] گفتی همی بر نیامدش دم
یکی[29] بوی مهر شهنشاه یافت / بپیچید و دیده سوی اوِ شتافت[30]
بباریدِ[31] از دیدگان آب مهر / سپهبد پر از آب و[32] خون کرد چهر

---

1 I—این مرداز ایران و چین IV—این مرد از ایران زمین 2 K—بدین VI—بران 3 Доб. заголовки: I—رسیدن بیژن و گستهم بنزد کیخسرو IV—آمدن بیژن و آوردن گستهم و لهّاک و فرشیدورد را VI—معالجت کردن کیخسرو گستهم را 4 K—بزه بر نهاده ببازو I, IV, VI—بزه بر ببازو فگنده 5 I—به 6 VI—بر خاک 7 K, I, IV, VI—اسب 8 K—در آغوش 9 K, I, IV—доб. و 10 K, I, IV, VI—شده 11 K—خسرو که ای 12 K—به 13 I, IV—б. оп. 14 K—وازگرد VI—وز گرد 15 K, I, IV—زاری و خستگی 16 K, I, IV—همه 17 Л—آرزوی 18 I, IV, VI—این 19 I, IV—دشخوار 20 K—بمیرد نباشد جفا I, IV—وگر مرگ [IV—جان] ازانپس گذارد روا VI—بمیردش دارد روا 21 Л—جو IV—خوی 22 I, IV—آرزند 23 I, IV—نزد اوی Л—او 24 K, VI—تنگ دل گشت 25 K—دیده 26 I, IV—б. оп. 27 K—چنان از بس I, IV—شد ز بس 28 K—تو 29 K—بدل I, IV—دلش 30 K—بتافت VI—б. оп. 31 I, IV—بباریدش 32 Л, VI—و оп.

بزرگان برو زار و[1] گریان شدند　　چو بر آتش تیز[2] بریان شدند
دریغ آمد اورا[3] سپهبد بمرگ　　که سندان کین بد سرش زیر ترگ
ز هوشنگ و طهمورث و جمّشید　　یکی مهره بد خستگانرا امید
رسیده بمیراث نزدیک شاه　　ببازوش برداشتی[4] سال و ماه
چو مهر دلش گستهم را[5] بخواست　　گشاد آن گرانمایه[6] از دست راست
ابر بازوی گستهم بر ببست[7]　　بمالید بر خستگیهاش دست[8]
پزشکان که[9] از روم وز هند و[10] چین　　چه از شهر یونان[11] و ایران زمین[12]
ببالین گستهمشان بر[13] نشاند　　ز هر گونه افسون برو بر[14] بخواند
وز آنجا بیامد بجای نماز　　بسی با جهان آفرین گفت راز
دو هفته برآمد بران[15] خسته[16] مرد　　سر آمد همه رنج و سختی[17] و درد
براسبش ببردند نزدیک شاه　　چو شاه اندرو کرد لختی[18] نگاه
بایرانیان گفت کز کردگار　　بود هر کسی شاد و به[19] روزگار
و لیکن شگفتست این کار[20] من　　بدین راستی بر شده یار[21] من[22]
بپیروزی اندر غم گستهم　　نکرد[23] این دل شادمانرا دژم[24]

---

[1] I, IV — که بودند　VI — همه زارو　[2] I — درد　[3] VI — آمدش زان　[4] I, IV — بودی همی
[5] IV — خستگانرا　[6] VI — گشادش چنان مهره　[7] VI — باز بست　[8] K — доб.:

بساعت همه درد بنشست پاک * بفرمان دادار یزدان پاک
(без рифмы)

بزرگان بروخواندند آفرین * که آباد بادا بخسرو زمین

[9] VI — چه　[10] K — و هند و ز　[11] Л, I, VI — بغداد　IV — توران　[12] K — доб.:

ز هر جایگهشان برو برگماشت * ز بهر چنین روز خسرو بداشت

[13] VI — گستهم جنگی　[14] VI — برخسته افسون　[15] I, IV — برین　[16] VI — شیر　[17] K — چندی　[18] K — بپیوست و برخاست آزار　I, IV, VI — [VI — ازرنج] بپیوستگی رست از آزار　[19] K — خستهٔ　[20] K — کردار　VI — کام　[21] K — جهان کرد در وی　IV — جهان کرد روزی　I — که هر دم زیادت شود نام　VI — راند بر کار　[22] I, IV — б. оп.　[23] K — بکرد　[24] K, VI — доб. б. 2518; VI — доб.:

ازین کار ما چشم پدرود باد * همیشه دل خصم رنجور باد

بخواند آن زمان بیژن گیو را   بدو داد دست گو[1] نیو را
که تو نیک‌بختی و[2] یزدان شناس   مدار از تن خویش هرگز هراس[3]
همه مهر پروردگارست و بس   ندانم بگیتی جز او هیچ کس[4]
که اویست جاوید[5] فریاد رس   بسختی نگیرد جز او دست کس[6]
اگر زنده گردد تن مرده مرد   جهاندار گستهم را زنده کرد
بدآنگه بدو گفت تیمار[7] دار   چو بیژن نبیند کس از روزگار[8]
کزو رنج بر مهر بگزیده‌ای[9]   ستایش بدین گونه بشنیده‌ای[10]
بزیبد ببد[11] شاه یک هفته نیز   درم داد و دینار و هر گونه چیز
فرستاد هر سو فرستادگان   بنزد بزرگان و آزادگان[12]
چو از جنگ[13] پیران شدی بی‌نیاز   یکی رزم کیخسرو اکنون بساز[14]

---

1 VI — ابا لشکر رزم زن   2 K, I, IV — نیکبختی ز   3 K, I, IV — سپاس K — б. оп.   4 Л — نه دانش پژوهست و نه مهر کس VI — نی فهم کس I, IV — б. оп.   5 I, IV — доб. و   6 VI — б. оп.   7 K — بگستهم گفتا که تیمار I, IV — بگستهم گفتش که زنهار VI — دگر باره گفتش که تیمار   8 K — ندیدم کس از دوستار I, IV — ندیدم چو بیژن بدین روزگار   9 K — گر او مهر و رنج تنش ببیندی I, IV — گرو رنج بر مهر نگزیندی VI — گر او رنج بر خود پسندیده است   10 K — برین گونه چون چیندی I, IV — کی ببیندی VI — زما نیز نشنیده است   11 K — برین سان ببد I, IV — ببود او بر   12 Л — و оп.; I, IV — доб.:

که زی درگه آیند با ساز جنگ * که داریم آهنگ زی شاه کنگ

13 K — کین I, IV, VI — رزم   14 Л — доб.:

همی خور بپیروزی و کام دل * که ناچار خواهی شدن زیر گل

I, IV — доб.:

پس از کینه اندر سخنهای نغز * بیارای اکنون بپاکیزه مغز
که چون خواست کینه ز افراسیاب * برنج فراوان شه زود یاب [زورتاب — IV]

[جنگ بزرگ کیخسرو با افراسیاب][1]

[اندر ستایش سلطان محمود][2]

ز یزدان بران شاه باد آفرین — که نازد بدو[3] تاج و تخت و نگین[4]
که گنجش ز بخشش بنالد همی — بزرگی ز نامش[5] ببالد همی[6]
ز دریا بدریا سپاه ویست — جهان زیر فرّ[7] کلاه ویست[8]
خداوند نام[9] و خداوند گنج[10] — خداوند شمشیر و خفتان و رنج[11]
ز گیتی[12] بکان اندرون زر نماند — که منشور جود[13] ورا برنخواند
ببزم اندرون گنج پیدا کند[14] — چو رزم آیدش رنج پیدا کند[15]
ببار آورد شاخ دین و خرد — گمانش بدانش خرد پرورد[16]
باندیشه از بی گزندان بود — همیشه پناهش بیزدان بود

---

[1] VI — داستان کین خواستن کیخسرو از افراسیاب Л, I, IV — оп. заголовок; здесь даётся по Т. Б — опускает весь эпизод по б. 97. [2] Л — گوید در مدح سلطان محمود K — اندر رزم کیخسرو با افراسیاب و این‌را رزم بزرگ خوانند I — بزرگی سلطان محمود IV — доб. سبکتکین VI — заг. оп. [3] I, IV — برو [4] VI — начиная с этого бейта идет лакуна, которая охватывает 75 бб. [5] K — وتختش I, IV — وتاجش [6] K, I, IV — этот б. стоит после б. 6. [7] I — پرّ IV — ترگ [8] K — бб. 5, 7, 8 оп., бб. 9—10 стоят после б. 41. [9] I, IV — تاج [10] I — تخت [11] I — بخت [12] I, IV — بگیتی [13] I, IV — بخش [14] I, IV — بپراگند [15] I, IV — سر به پیش افکند [16] K — روانش بدانش جهان پرورد I, IV — оп. бб. 9 и 10.

چو او[1] مرز گیرد بشمشیر تیز | برانگیزد اندر جهان[2] رستخیز
ز دشمن ستاند ببخشد[3] بدوست | خداوند پیروزگر یار اوست[4]
بدان[5] تیغزن دست گوهر فشان | ز گیتی[6] نجوید همی جز نشان
که در بزم دریاش خواند سپهر | برزم اندرون شیر[7] خورشید چهر
گواهی دهد بر زمین[8] خاک و آب | همان بر فلک چشمهٔ آفتاب
که چون او ندیدست[9] شاهی بجنگ | نه در[10] بخشش و کوشش و[11] نام و ننگ
اگر مهر با کین برآمیزدی[12] | ستاره ز خشمش بپرهیزدی[13]
تنش زورمندست و چندان سپاه | که اندر میان بادرا نیست راه[14]
پس لشکرش هفتصد ژنده پیل | خدای جهان یارش[15] و جبرئیل
همی باژ خواهد ز هر مهتری[16] | ز هر نامداری و هر کشوری[17]
اگر باژ ندهند[18] کشور دهند | همان گنج[19] و هم تخت و افسر دهند
که یارد گذشتن ز پیمان اوی[20] | وگر سرکشیدن ز فرمان اوی[20]
که در بزم گیتی بدو[21] روشنست | برزم اندرون کوه در[22] جوشنست
ابوالقاسم آن شهریار دلیر | کجا گور بستاند از چنگ شیر
جهاندار محمود کاندر نبرد | سر سرکشان اندر آرد بگرد
جهان[23] تا جهان باشد او شاه باد | بلند اخترش افسر ماه باد
که آرایش چرخ گردنده اوست | ببزم اندرون ابر بخشنده اوست[24]
خرد هستش و[25] نیک نامی و داد | جهان بی سر و[26] افسر او مباد
سپاه و دل و گنج و دستور[27] هست | همان رزم و بزم و می و[28] سور هست
یکی فرش گسترده شد در جهان | که هرگز نشانش نگردد نهان
کجا فرش را مسند و مرقدست[29] | نشستنگه نصر[30] بن احمدست

---

[1] K — چونو [2] I, IV — از گنجها [3] I, IV — رساند [4] I, IV — б. 12 находится после б. 7. [5] K, I — ازان IV — ازین [6] K — بگیتی [7] IV — نیز [8] K, I, IV — در جهان [9] K, I, IV — ستایش برین گونه نبودست [10] I — درو [11] Л — و оп. [12] K, I, IV — بیامیزدی [13] I, IV — کی خیزدی [14] I, IV — бб. 17—20 оп. [15] K — یاور [16] K — کشوری [17] K — مهتری б. находится после б. 17. [18] I — доб. و [19] K — تاج [20] K, IV — او [21] K — ازو سر تخت گیتی [22] K — با [23] K — همی [24] I — б. 27 стоит после б. 29. [25] K, I — هست و هم [26] I — جهانرا ابی [27] K, I — دست و گنجور [28] K — همان [29] K — مرقد و مسندست [30] K, I — فضل

که این گونه آرام شاهی[1] بدوست * خرد در سر نامداران نکوست
نبد خسروانرا چنو[2] کدخدای * بپرهیز دین و بدادی و رای[3]
گشاده زبان و دل و پاک دست * پرستندهٔ شاه[4] یزدان پرست
ز دستور فرزانه و[5] دادگر * پراگنده رنج من آمد ببر
بپیوستم این نامهٔ باستان * پسندیده از دفتر راستان
که تا[6] روز پیری مرا بردهد * بزرگی و دینار و افسر دهد
ندیدم جهاندار بخشنده‌ای * بتخت کیان بر[7] درخشنده‌ای
همی داشتم تا کی آید پدید * جوادی که[8] جودش[9] نخواهد کلید[10]
نگهبان دین و نگهبان[11] تاج * فروزندهٔ افسر و[12] تخت عاج[13]
برزم دلیران توانا بود * بچون و چرا نیز دانا بود[14]
چنین سال بگذاشتم شست[15] و پنج * بدرویشی و زندگانی برنج[16]
چو پنج از سر سال شستم[17] نشست * من اندر نشیب و سرم سوی پست[18]
رخ لاله گون گشت برسان کاه * چو کافور شد رنگ مشک سیاه[19]
بدان گه[20] که بد سال پنجاه و هفت[21] * نوانتر شدم چون[22] جوانی برفت[23]
فریدون بیدار دل زنده شد * زمان و زمین پیش او بنده شد
بداد و ببخشش گرفت این جهان * سرش برتر آمد ز شاهنشهان

---

[1] K, I — که آرام این پادشاهی [2] K — چنین [3] K, I — و دین و بداد و برای [4] I — доб. و [5] K — دانندهٔ I — فرزانهٔ [6] I — در [7] K, I — بلند اختری یا [8] Л — ز [9] K — بزرگی که دادش [10] K — б. 39 находится после б. 36. [11] I — نگه‌دار [12] K, I — ملک بر
[13] K — доб.:

همی این سخن بر دل آسان نبود * جز از خامشی هیچ درمان نبود
بناگه بر افروخت تخت نژند * برستم ز تیمار و درد و گزند

[14] K — доб. опущенные выше бб. 9—10. [15] I — شصت [16] K — ناتوانی و رنج [17] I — ستین
[18] K — б. оп. [19] K — доб.:

ز سستی خم آورد بالای راست * هم از نرگسان روشنایی بکاست

[20] I, IV — سال [21] K — هفتاد و پنج [22] K — چو پیری در آمد I — جوانتر بدم چون
[23] K — в тексте برفت зачёркнуто и сверху написано بسنج и далее доб.:

خروشی شنیدم ز گیتی بلند * که اندیشه شد تیز و تن پرگزند
که ای نامداران گردنکشان * که جست از فریدون فرخ نشان

فروزان شد آثار[1] تاریغ اوی[2]   که جاوید بادا بن و بیغ اوی[2]
ازان پس که گوشم شنید آن خروش   نهادم بران تیز آواز[3] گوش[4]
بپیوستم این نامه بر نام اوی[5]   همه مهتری باد فرجام اوی[5]
ازان[6] پس تن جانور[7] خاک راست   روان روان[8] معدن پاک راست[9]
همان نیز[10] بخشندهٔ دادگر   کزویست پیدا بگیتی هنر
که باشد[11] بپیری مرا دست گیر   خداوند شمشیر و تاج و سریر[12]
خداوند هند و خداوند چین   خداوند ایران و توران زمین
خداوند زیبای برتر منش   ازو[13] دور پیغاره و سرزنش
بدرّد ز آواز او کوه[14] سنگ   بدریا نهنگ و بخشکی پلنگ
چه دینار در پیش بزمش[15] چه خاک   ز بخشش ندارد دلش هیچ[16] باک
جهاندار[17] محمود خورشیدفش   برزم اندرون شیر شمشیر کش
مرا از[18] جهان بی نیازی دهد   میان گوان سرفرازی دهد
که جاوید بادا سر و تخت اوی[19]   بکام دلش گردش[20] بخت اوی[21]
که داند ورا در جهان خود[22] ستود   کسی کش ستاید که یارد[23] شنود
که شاه از گمان و توان برترست   چو بر تارک مشتری افسرست
یکی بندگی کردم ای شهریار   که ماند ز من[24] در جهان یادگار
بناهای آباد گردد خراب   ز باران و ز[25] تابش آفتاب
پی افگندم از نظم کاخی بلند   که از باد و بارانش ناید[26] گزند
برین نامه بر سالها[27] بگذرد   همی[28] خواند آنکس که دارد خرد

---

[1] K — نخواهم نهادن بآواز و — I فریدون که آثار و — فراوان شد آثار [2] Л — او [3] Л — بآواز
[4] I — бб. 49—50 оп. [5] Л — او [6] K — وزان [7] K — همی نامور [8] K — روانم همی [9] K — бб. 51—52 стоят перед б. 54; I — б. оп. [10] K — جهاندار [11] I — بباشد [12] K — доб.:

همی خواهم از کردگار بلند * که چندان بماند تنم بی گزند
که این نامه بر نام شاه جهان * بگویم نماند سخن در نهان

[13] I — وزو [14] K — سخت I — доб. و [15] K, I — در بزم پیشش [16] K — ترس و [17] I — جهاندراز
[18] K — در [19] Л — او [20] I — دل و گردش و [21] Л — او [22] K, I — دلیر آنک اورا بیارد
[23] K — نباشد I — کو نیارد بیارد [24] K, I — تو [25] K, I — و از [26] K, I — نیابد [27] K — باران
I — عمرها — سالیان [28] I — بسی

کند آفرین بر جهاندار شاه　　که بی او[1] مبیناد کس پیشگاه[2]
مر اورا ستاینده کردار اوست　　جهان سربسر زیر آثار[3] اوست
چو[4] مایه ندارم[5] ثنای ورا　　نیایش[6] کنم خاک پای ورا
زمانه سراسر بدو زنده باد　　خرد تخت[7] اورا فروزنده باد
دلش شادمانه چو[8] خرّم بهار　　همیشه برین[9] گردش روزگار
ازو شادمانه دل انجمن　　بهر کار پیروز و چیره سخن[10]
همی تا بگردد فلک چرخ وار　　بود اندرو مشتری را گذار
شهنشاه ما باد با جاه[11] و ناز　　ازو دور چشم بد و بی نیاز[12]
کنون زین سپس نامهٔ باستان　　بپیوندم از گفتهٔ راستان
چو پیش آورم گردش روزگار　　نباید مرا پند آموزگار[13]
چو پیکار کیخسرو آمد پدید　　ز من جادویها بباید شنید
بدین[14] داستان دُر ببارم همی　　بسنگ اندرون لاله کارم همی
کنون خامهای[15] یافتم بیش ازان[16]　　که مغز سخن یافتم پیش ازان[17]
ایا آزمون را نهاده دو چشم　　گهی شادمانی گهی درد و خشم[18]
شگفت اندرین گنبد لاژورد[19]　　بماند چنین دل پر از داغ و درد[20]
چنین بود تا بود دور زمان　　بنوّی تو اندر شگفتی ممان[21]
یکی را همه بهره شهدست و قند　　تن آسانی و ناز[22] و بخت بلند

---

[1] I — تو　[2] K — доб.:

همی چشم دارم بدین روزگار * که دینار یابم من از شهریار

[3] K — سراسر جهان پر ز پیکار I — سراسر جهان زیر آثار　[4] Л — چه　[5] Л — بدارم　[6] K, I — ستایش　[7] K — بخت　[8] K — به　[9] K — بکام دلش　[10] K — بتن　[11] K — بماناد جاوید در عزّ I — بقا باد جاوید در عزّ　[12] K — بدی و نیاز I — بد بی نیاز　Доб. заголовки: Л — گفتار اندر رزم افراسیاب با کیخسرو K — جنگ بزرگ میان کیخسرو و افراسیاب I — آغاز داستان　[13] I — обратный порядок мисра.　[14] VI — درین　[15] K — خطبهٔ　[16] K — ازین I — خامه بر تافتم بیش ازان VI — خانه تر یافتم بیش ازان　[17] K — ازین I, IV — یافتم بیش ازان　[18] K — شادمان گهی پر زخشم I — бб. 80—82 оп.　[19] VI — لاجورد　[20] VI — بماند دل پر غم و داغ و درد K — б. переставлен со след. б.　[21] VI — نمانی تو ایدر معین بدان　[22] I — نام

یکی زو همه ساله با درد و رنج   شده تنگدل در سرای سپنج[1]
یکی را همه رفتن[2] اندر نهیب[3]   گهی در فراز و گهی[4] در نشیب
چنین[5] پرورانند همی روزگار   فزون آمد از رنگ[6] گل رنج[7] خار
هرآنگه که سال اندر آمد[8] بشست   بباید کشیدن ز بیشیت[9] دست[10]
ز هفتاد بر نگذرد بس[11] کسی   ز دوران چرخ آزمودم بسی
وگر بگذرد آن همه بتّریست[12]   بران زندگانی بباید گریست
اگر دام ماهی بدی[13] سال شست   خردمند ازو یافتی راه جست[14]
نیابیم بر چرخ گردنده راه   نه بر کار دادار[15] خورشید و ماه[16]
جهاندار اگر چند کوشد برنج   بتازد[17] بکین و بنازد[18] بگنج
همش رفت باید بدیگر سرای   بماند همه کوشش ایدر بجای[19]
تو از کار کیخسرو اندازه گیر   کهن گشته کار جهان تازه گیر
که کین پدر باز جست از نیا   بشمشیر و هم[20] چاره و کیمیا
نیارا بکشت و خود ایدر[21] نماند   جهان نیز منشور اورا[22] نخواند
چنینست رسم سرای سپنج   بدان کوش تا دور مانی ز رنج[23]

چو شد کار پیران ویسه[24] بسر   بجنگ دگر شاه پیروزگر
بیاراست از هرسوی مهتران   برفتند با لشکری[25] بی کران[26]
برآمد خروشیدن کرّنای   بهامون کشیدند پرده سرای[27]

---

[1] I, VI—б. оп. [2] VI—روزش [3] Л—فریب [4] K—یکی بر فراز و یکی VI—که
گه در فرازست و گه [5] I—کەگر [6] K—بوی VI—رنج [7] I—زخم [8] VI—آید [9] I, VI—
بیشیش [10] K—б. оп. [11] I, VI—هر [12] K, VI—زان پس بدتریست I—زان سپس تیر گیست
[13] K—اگر ماهی شست [14] I, VI—б. оп. [15] I—دام اهرمن ببرد VI—دام بردامن نه
[16] K—б. оп. [17] I—بیازد [18] VI—ننازد [19] K—اندر بجای I—هم نماند بکوشش
[20] I, IV—و پر VI—و هم بیفشرد [21] Л—اندر [22] K, IV, VI—اوبر [23] K—زو
ایدر بپای Доб. заголовки: Л, IV, VI—داستان آغاز K—اطراف لشکر خواندن شاه کیخسرواز نمانی برنج
[24] K—و لشکر IV—گودرز و پیران [25] I, VI—لشکر [26] IV—لشکرانِ کران [27] IV—б. оп.

بشهر اندرون جای خفتن[1] نماند[2] — بدشت اندرون راه[3] رفتن[4] نماند[5]
یکی تخت پیروزه بر پشت پیل — نهادند و شد روی[6] گیتی چو[7] نیل
نشست از بر تخت با تاج شاه — خروش آمد از دشت وز[8] بارگاه[9]
چو بر پشت پیل آن شه نامور — زدی مهره در جام و بستی کمر
نبودی بهر پادشاهی روا — نشستن مگر بر در پادشا
ازان نامور خسرو سرکشان — چنین بود در پادشاهی نشان
بمرزی که لشکر فرستاده بود — بسی پند و اندرزها[10] داده بود
چو لهراسب و چون اشکش[11] تیز چنگ — که از ژرف دریا ربودی[12] نهنگ
دگر نامور رستم[13] پهلوان — پسندیده و راد و[14] روشن روان
بفرمودشان باز گشتن بدر — هر آن کس که بد گرد و[15] پرخاشخر
در گنج بگشاد و روزی بداد — بسی از روان پدر کرد یاد
سه تن را[16] گزین کرد[17] زان انجمن — سخن گو و[18] روشن دل[19] و تیغ زن[20]
چو رستم که بد پهلوان بزرگ — چو گودرز بینادل آن پیر گرگ[21]
دگر پهلوان[22] طوس زرّینه کفش — کجا بود[23] با کاویانی درفش
بهر نامداری و خودکامه‌ای — نبشتند[24] بر پهلوی[25] نامه‌ای[26]
فرستادگان خواست از انجمن — زبان‌آور و بخرد[27] و رای زن[28]
که پیروز کیخسرو از پشت[29] پیل — بزد مهره و گشت[30] گیتی[31] چو نیل

---

[1] K, VI — رفتن [2] I, IV, VI — نبود [3] K, I — جای [4] K — خفتن [5] I, IV, VI — نبود
K, I, IV, VI — б. стоит после б. 103. [6] IV — گرد [7] K — وگیتی شد از گرد. [8] K, VI — واز
[9] K — доб.:
جهان گشت پر نالهٔ بوق و کوس * زمین آهنین شد سپهر آبنوس
[10] K, IV — بدره و پندها [11] K, IV — رستم [12] IV — برآرد [13] K, IV — اشکش [14] K — پسندیدهٔ
دانا دل [15] IV — و оп. [16] K, I — سپه را [17] IV — گزیدند [18] K — بزرگان [19] VI — شاه
[20] K — رای زن I, IV — بزرگان رویین تن رای زن [21] I — бб. 113—116 оп. [22] K — نامور
[23] K — که اورا بدی IV — کزو بود VI — که او بود [24] Л, VI — نوشتند [25] K — پیشش یکی
[26] K, IV — б. переставлен со след. б. [27] IV, VI — و روشن دل [IV — سخن گوی] بزرگان
[28] K — سخن گوی و روشن دل و تیغ زن [29] K — از ارد بیل [30] K — کرد [31] IV — کشور

مه[1] آرام بادا شمارا مه[2] خواب — مگر ساختن رزم[3] افراسیاب
چو آن نامه برخواندند[4] هر مهتری — کجا بود در پادشاهی[5] سری
ز گردان گیتی برآمد خروش — زمین همچو دریا برآمد بجوش[6]
بزرگان هر کشوری با سپاه — نهادند سر سوی درگاه شاه[7]
چو شد[8] ساخته جنگرا لشکری — ز هر نامداری بهر[9] کشوری[10]
ازان پس بگردید[11] گرد سپاه — بیاراست بر هر سوی رزمگاه
گزین کرد زان[12] لشکر نامدار — سواران شمشیر زن سی[13] هزار
که باشند با او[14] بقلب اندرون — همه جنگرا دست شسته بخون
بیک دست مر طوس را کرد جای — منوشان خوزان[15] فرخنده رای
که بر[16] کشور خوزیان بود شاه[17] — بسی نامداران[18] زرّین کلاه[19]
دو تن نیز بودند هم[20] رزم سوز — چو گوران شه[21] آن گرد لشکر فروز[22]
وزو نیوتر[23] آرش رزم زن[24] — بهر کار پیروز و[25] لشکرشکن[26]
یکی آنک بر کشوری[27] شاه بود[28] — که رزم با بخت همراه بود[29]
دگر[30] شاه کرمان که هنگام جنگ — نکردی بدل یاد رای درنگ[31]
چو صباغ[32] فرزانه[33] شاه یمن — دگر شیر دل ایرج پیل تن[34]

---

1 VI — نه 2 IV, VI — نه 3 IV — کین 4 K, I, IV, VI — چو برخواند آن نامه 5 I — که در پادشاهی بدی او 6 K — доб. заголовок: ترتیب کردن شاه کیخسرو لشکر را 7 VI — آوردگاه 8 I — او 9 I, VI — وهر IV — ازان نامداران هر 10 VI — مهتری 11 I — بگشتند 12 K, I, IV, VI — ازان 13 K — صد 14 K — باشد ابا وی I — وی 15 K, IV — و خوزان Л — متوشان خوزان I — دگر سو منوشان VI — منوشان خورئ 16 I — چه از 17 K — پارس بودند شاه I — بد سپاه VI — خوریان شاه بود 18 K — منوشان و خوزان 19 IV — б. оп.; VI — вместо этого мисра дает второе мисра б. 130. 20 I — در IV — وزان دورتر آرش 21 K — (!) گردان 22 I — و گرد گیتی فروز VI — б. оп. 23 IV — تیزتر 24 IV — رزم توز 25 Л, IV — چو گوران شه آن گرد (в тексте наша конъектура); Б — опускает подробности. 26 IV — فروز K, I, VI — б. оп. 27 Л — کشور K, IV — خوزیان I — کشورش 28 I, VI — بود شاه 29 I — که با بخت او راندی تخت و گاه VI — вместо этого мисра дает второе мисра б. 127. 30 K, I, IV, VI — یکی 31 K — رزم پلنگ I, IV — رای و درنگ VI — روزی درنگ 32 K — صباح I — سباغ IV — صباخ VI — سباع Б — оп. подробности. 33 VI — فرخنده 34 VI — دل شکن

که بر[1] شهر کابل[2] بد او پادشا — جهاندار و بیدار و فرمان روا[3]
هر آنکس که[4] از تخمهٔ کیقباد — بزرگان با دانش و با نژاد[5]
چو شماخ سوری شه سوریان[6] — کجا رزم را بود بسته[7] میان
فروتر ازو گیو[8] رزم زن[9] — بهر کار پیروز و لشکر شکن[10]
که بر شهر داور[11] بد او[12] پادشا — جهانگیر[13] و فرزانه و پارسا[14]
بدست چپ خویش بر پای[15] کرد — دلفروز را لشکر آرای کرد[16]
بزرگان که از تخم پورست تیغ[17] — زدندی شب تیره بر باد میغ[18]
هر آنکس که[19] بود او[20] ز تخم زرسب — پرستندهٔ[21] فرخ آذر گشسب
دگر بیژن گیو و رهام گرد — کجا شاهشان از بزرگان شمرد[22]
چو گرگین میلاد و گردان ری — برفتند یکسر بفرمان[23] کی[24]
پس پشت اورا نگه داشتند — همه نیزه[25] از ابر[26] بگذاشتند[27]
برستم سپرد آن زمان میمنه — که بود او سپاهی شکن[28] یک تنه
هر آنکس که از زابلستان[29] بدند[30] — وگر کهتر[31] و خویش دستان بدند[30]
بدیشان سپرد آن زمان دست راست — همی[32] نام و آرایش جنگ[33] خواست[34]

---

[1] I—در [2] VI—خاور [3] IV—вместо этого мисра дает второе мисра б. 137. [4] K, I, VI—هر آنکو بد [5] K, IV—б. помещен после б. 137. [6] K—توزی سر توزیان I—رزمیان VI—تازیان [7] K, I, IV, VI—بسته بودی [8] I, VI—نیو IV—قارن [9] K—سوز I, VI—آزمود [10] K—گیتی فروز I, VI—که چون او سواری بگیتی نبود [11] K, IV—خاور I—(!) حاوید [12] I—او оп. [13] K—سرافراز I—جهاندار [14] IV—вместо этого мисра дает второе мисра б. 133; VI—б. оп. [15] K—مرجای I, IV, VI—جای [16] IV—که شاه و پسندیده بد در نبرد [17] K—ز تخم پشن آنک تیغ I—(?) لورسب وتیغ [18] K—باره میغ I—تاره در تیره میغ IV—б. оп. и вместо него дает б. 142; VI—б. оп. [19] K, I, IV, VI—دگر آنک [IV, VI—آنکه] [20] I—بودی [21] IV—فروزنده [22] IV—б. оп. [23] K—بفرمان برفتند فرخنده پی I—برفته بفرمان فرخنده [24] IV—б. стоит вместо б. 139; VI—وی [25] VI—تیغ [26] K—میغ IV—تیغ [27] I, VI—بر دشمن افراشتند [28] K, IV—یک دل سپاهی بُد و I—کشن VI—او لشکری بود خود [29] Л—زاولستان [30] IV—بدید [31] I, IV—مهتر [32] K, IV, VI—همه [33] K—رزم
[34] K—доб.:

همه رای با رستم پهلوان * زدی از بزرگان روشن روان

سپاهی گزین کرد بر میسره | چو خورشید تابان ز[1] برج بره
سپهدار گودرز کشواد بود | هجیر و چو شیدوش و[2] فرهاد[3] بود
بزرگان که از بردع و اردبیل | بپیش جهاندار[4] بودند خیل
سپهدار گودرز را خواستند | چپ لشکرش را بیاراستند[5]
بفرمود تا پیش قلب سپاه | بپیلان جنگی ببستند[6] راه[7]
نهادند صندوق بر پشت پیل | زمین شد بکردار دریای نیل[8]
هزار از دلیران روز نبرد | بصندوق بر[9] ناوک انداز[10] کرد[11]
نگهبان هر پیل سیصد سوار | همه جنگ جوی و همه نیزه[12] دار
ز بغداد گردان[13] جنگاوران | که بودند با زنگهٔ شاوران
سپاهی گزیده[14] ز گردان بلخ[15] | بفرمود تا با کمانهای چرخ[16]
پیاده ببودند بر پیش[17] پیل | که گر کوه پیش آمدی بر دو میل[18]
دل سنگ بگذاشتندی[19] بتیر | نبودی کس آن زخم را[20] دستگیر[21]
پیاده پس پیل کرده[22] بپای | ابا[23] نه رشی[24] نیزهٔ سرگرای[25]
سپرهای گیلی بپیش اندرون | همی از جگرشان بجوشید خون
پیاده صفی از پس نیزه دار | سپردار[26] با تیر جوشن گذار
پس پشت[27] ایشان سواران جنگ | برآگنده[28] ترکش ز تیر خدنگ[29]
ز خاور سپاهی گزین کرد شاه | سپردار با درع و[30] رومی کلاه
ز گردان گردنکشان سی هزار | فریبرز را داد جنگی سوار[31]
ابا شاه شهر[32] دهستان تخوار | که جنگ بداندیش بودیش خوار[33]

---

[1] IV, VI—به [2] K, IV, VI—هجیر سپهدار و I—و سپهدار [3] VI—پولاد [4] I, VI—سپهدار [5] I—б. оп. [6] K, VI—ببندند [7] I—б. оп. [8] I, VI—оп. мисра и дает второе мисра 157. [9] K—در [10] IV—بصندوق ناوک نگهدار [11] I, VI—б. оп. [12] I, IV, VI—نام [13] K, I, VI—доб. و [14] IV—گزیده سواری [15] K, IV—کرخ [16] I, VI—б. оп. [17] K, VI—از پشت I—برفتند با یکدگر در پیش IV—پیش [18] I, VI—یکایک خروشان چو دریای نیل [19] K—بشکافتندی [20] I—از زخمشان [21] I, VI—б. помещен после б. 152. [22] I—پیکر [23] I—دگر [24] IV—تیروبا [25] I—جان ربای VI—جان گزای [26] K—سپهدار [27] K—پس و پیش [28] IV—بیاگنده [29] VI—б. оп. [30] K—و оп. [31] VI—б. оп. [32] IV—ابا شهره شاه و VI—شاه [33] K, IV—доб.:

که از تخمه نامور دشمه بود * بزرگی بدآنگه بدان تخمه بود

ز بغداد و گردن فرازان کرخ   بفرمود تا با کمانهای چرخ[1]
بپیشی اندرون تیر باران کنند   هوا را چو ابر بهاران کنند[2]
بدست فریبرز نستوه بود   که نزدیک او لشکر انبوه بود[3]
بزرگان رزم آزموده سران   ز دشت سواران نیزه‌وران[4]
سر مایه و[5] پیشروشان زهیر[6]   که آهو ربودی ز چنگال شیر
بفرمود تا نزد نستوه شد   چپ لشکر شاه چون کوه شد
سپاهی بد از روم و بربرستان   گوی[7] پیشرو[8] نام لشکرستان[9]
سوار و پیاده بدی[10] سی هزار   برفتند با ساقهٔ[11] شهریار[12]
دگر لشکری کز خراسان بدند   جهانجوی و مردم شناسان بدند
منوچهر آرش نگهدارشان[13]   گهٔ نام جستن سپهدارشان[14]
دگر نامداری گروخان نژاد   جهاندار وز تخمهٔ کیقباد[15]
کجا نام آن شاه پیروز بود   سپهبد دل و[16] لشکر افروز بود
شه غرچگان بود بر سان[17] شیر   کجا زنده[18] پیل آوریدی بزیر
بدست منوچهرشان جای کرد   سر تخمه را لشکر آرای[19] کرد
بزرگان که از کوه قاف آمدند   ابا نیزه و تیغ[20] و[21] لاف آمدند
سپاهی ز تخم فریدون و جم   پر از خون[22] دل از تخمهٔ زادشم[23]

I — доб.:

که از تخمهٔ نامور ویشه بود * بزرگی و کین جستنش پیشه بود

VI — доб.:

که از تخمه نامور ویسه بود * که در کینه چون افعی پیسه بود

[1] K, I, IV, VI—б. оп. [2] K, I, VI—б. оп. [3] I, VI—этот и след. два бб. оп. [4] K—گزیده سواران کنداوران [5] Л, I, VI—بر [6] K—هجیر IV—دلیر [7] IV—یکی VI—گهی [8] I—کیی پیش او [9] K—یکی پیش لشکر ز جادوستان [10] K—تنی [11] K, IV—سوی چپ [12] I, VI—б. оп. [13] K, I—سپهدارشان [14] K, I—نگهدارشان IV—б. оп.; VI—چو سالارشان [15] K—б. оп. [16] VI—سپهدار و هم [17] K—بسام IV—غرچه نام آن نرّه [18] IV—پشت VI—که او زنده [19] I—گیتی آرای [20] IV—گرز VI—دست [21] VI—و оп. [22] IV—کین [23] Л, I—رادشم

ازین دست[1] شمشیرزن سی هزار   جهاندار[2] وز تخمهٔ شهریار[3]
سپرد این سپه گیو گودرزرا   بدو تازه شد دل همه[4] مرز را[5]
بیاری بپشت سپهدار[6] گیو   برفتند گردان بیدار و[7] نیو
فرستاد[8] بر میمنه ده[9] هزار   دلاور سواران خنجر گزار[10]
سپه[11] ده[12] هزار از دلیران گرد   پس پشت گودرز کشواد برد[13]
دمادم بشد برتهٔ[14] تیغ زن   ابا کوهیار[15] اندر آن انجمن
بمردی شود[16] جنگرا یار گیو   سپاهی[17] سرافراز و[18] گردان نیو[19]
زواره بُد این جنگرا پیشرو   سپاهی همه جنگ سازان نو[20]
بپیش اندرون قارن رزمزن   سر نامداران آن انجمن[21]
بدان تا میان دو رویه سپاه   بنود گرد اسب افگن و[22] رزمخواه[23]
ازان پس بگستهم گژدهم[24] گفت   که با قارن رزمزن باش جفت[25]
بفرمود تا اندمان پور[26] طوس   بگردد[27] بهر[28] جای با پیل و کوس[29]
بدان تا ببندد ز بیداد دست   کسی را کجا نیست[30] یزدان پرست[31]

---

1 K—دشت IV—بدیشان 2 IV—جهانجوی 3 K—نامدار I, VI—оп. мисра и дает второе мисра б. 185 и далее оп. след. два бб. и первое мисра б. 185. 4 IV—بدو تازه دل کرد هر
5 K, IV—доб.:

پس گیو بد آرهٔ سمگنان [یاوهٔ همگنان—IV] * برفتند خیلش دمان و دنان

6 IV—سرافراز 7 K, IV—و оп. 8 K—برفتند 9 K—سی 10 IV—شمشیردار K—доб. опущенные выше бб. 166—167. 11 IV—دگر 12 VI—سی 13 K—بگودرز کشوادگانشان سپرد IV—پس گیو گودرز پویان ببرد 14 I, VI—مردم 15 IV—کوشیار 16 IV—بود 17 IV—بیاری 18 IV—و оп. 19 K, I, VI—б. оп. 20 K, I, VI—б. оп.; K, IV—доб.:

سپه را ز جنگ آوران ده هزار * گزین کرد شاه از در کارزار
بدان تا بود جنگ را یار گیو * بشادی برافراز گردان نیو

и еще повторяют б. 185. 21 I, IV, VI—б. оп. 22 IV—و оп. 23 K—رزم افگن و کینه خواه I, VI—بودگرد [او به—VI] رزم اندران [اندرون—VI] کینه خواه 24 I—کژدوی 25 Л—повторно доб. б. 196. 26 K—اندمانپور I—دیده‌بان بود IV—درمیان بود VI—دیده بانان 27 K—نگردد 28 VI—بگردند هر 29 K, IV—بوق‌وکوس 30 I—هست VI—کسی کو کجا هست 31 K—دست یازد بهست

نباشد کس از خوردنی[1] بی نوا / ستم نیز بر کس ندارد[2] روا
جهان پر ز گردون بد و گاومیش / ز بهر خورش را همی راند پیش[3]
بخواهد همی هرچ[4] باید ز شاه / بهر کار باشد زیان سپاه
بهر[5] سو طلایه پدیدار کرد / سر خفته از خواب بیدار کرد[6]
بهر[7] سو برفتند کار آگهان / همی جست[8] بیدار کار جهان
کجا کوه بد دیدهبان داشتی / سپه را پراگنده نگذاشتی[9]
همه کوه و غار و بیابان و دشت / بهر سو همی گرد لشکر بگشت
عنانها یک اندر دگر ساخته / همه جنگ را گردن افراخته
ازیشان کسی را نبد بیم و[10] رنج / همی راند با خویشتن شاه[11] گنج[12]
برین گونه چون[13] شاه[14] لشکر بساخت / بگردون کلاه کیی[15] بر فراخت
دل مرد بدساز با نیک خوی[16] / جز از[17] جنگ جستن نکرد آرزوی[18]

* * *

سپهدار توران[19] ازان سوی[20] چاج / نشسته بآرام بر[21] تخت عاج
دو باره ز لشکر هزاران هزار / سپه بود با آلت کارزار
نشسته همه خلّخ و سرکشان[22] / همه سر فرازان و گردنکشان[23]
بمرز کروشان زمین[24] هرچ بود / ز برگ درخت و ز کشت و درود

---

[1] I, VI — بجز خوردن [2] VI — نباشد [3] I, VI — б. оп. [4] VI — نخواهد همان هر چه [5] K, IV — زهر [6] I, VI — б. оп. [7] K, VI — زهر [8] VI — بجستند [9] IV — بگذاشتی K — доб.: بفرمود تا رستم کینهخواه * نگهدار باشد بهر جایگاه [10] I — و оп. [11] I — راه [12] VI — бб. 203—204 оп. [13] I — بر [14] IV — کار [15] I — مهی IV — کیان [16] IV — بدخواه با پیل خوی [17] IV, VI — بجز [18] Доб. заголовки: Л — خبر یافتن افراسیاب آگاهی یافتن — I, IV آگاهی یافتن کیخسرو از کار پیران ولشکر آراستن — K از کار پیران بگلزریون بود با — IV کیخسرو از کشته شدن پیران [19] K, IV — ترکان [20] I, IV, VI — روی [21] IV — بخلغ ابا سرکشان [22] K — بگلزریون با کسان I — خلخی سرکشان IV — بکنگ اندرون با کسان VI — مردمکشان [23] K — کنداوران IV — نامداران و مردمکشان VI — مردمکشان [24] I, VI — همه IV — بدان مرز و کهسار بر

بخوردند یکسر همه بار و برگ
جهاندرا همی[1] آرزو کرد مرگ[2]

سپهدار ترکان به بیکند بود
بسی گرد[3] او خویش و پیوند بود

همه[4] نامداران ماچین و چین
نشسته بمرز کروشان[5] زمین

جهان پر[6] ز خرگاه و پرده سرای
ز خیمه[7] نبد نیز بر دشت[8] جای

جهانجوی[9] پردانش افراسیاب
نشسته بکندز[10] بخورد[11] و بخواب

نشست اندران مرز زان[12] کرده بود
که کندز[13] فریدون برآورده بود

برآورده در کندز آتشکده
همه زند و استا[14] بزر آژده[15]

ورا نام کندز بدی پهلوی
اگر پهلوانی سخن بشنوی[16]

کنون نام کندز به بیکند گشت
زمانه پر از بند و ترفند[17] گشت[18]

نبیره فریدون بد افراسیاب
ز کندز برفتن نکردی[19] شتاب[20]

خود و ویژگانش نشسته بدشت
سپهر از سپاهش[21] همی خیره گشت

ز دیبای چینی[22] سراپرده بود
فراوان بپرده درون برده بود

بپرده درون خیمهای پلنگ
بر آیین سالار ترکان پشنگ

نهاده بخیمه درون تخت زر
همه پیکر تخت یکسر[23] گهر

نشسته برو شاه توران سپاه
بچنگ اندرون گرز و بر سر کلاه

ز بیرون دهلیز پرده سرای
فراوان درفش بزرگان بپای

زده بر در خیمهٔ هر کسی[24]
که[25] نزدیک او آب بودش[26] بسی[27]

برادر بد و چند جنگی[28] پسر
ز خویشان شاه آنک بد نامور[29]

---

[1] I, VI—همه [2] IV—جهانی پر آواز در زیر ترگ [3] I, VI—پیش [4] IV—سر [5] K—بر زمین نیز IV—بر شاه توران—کورشان [6] I, VI—چنان بد [7] VI—پرده [8] K, I, IV—هیچ [I, IV—] [9] I, VI—جهاندار [10] I—بکنگ او IV—بخوشیّ VI—بکیدر [11] I—بآرام [12] K, I—کنگ دز IV—ازان شهر VI—ازان مرز بدان نشسته [13] K, VI—везде I, IV—کندر [14] K—زندواستش [15] I, IV—б. оп. [16] IV—бб. 218—222 оп. [17] K—اورند VI—مکر و پربند [18] I—бб. 219—220 оп. [19] K—نکردش [20] VI—мисра испорчено. [21] I, VI—سپاهی [22] Л—چین در [23] K—درّو I, IV, VI—زرّو [24] I—او بسی [25] I, IV—به [26] Л—بودی IV—جای بودش [27] I—کسی [28] I—چندی و خویش IV—و خیل و خویش [29] K—تاجور I, IV—ز بیگانگان آنکه بد با هنر

همی خواست کآید بپشت سپاه[1] — بنزدیک پیران بدان رزمگاه[2]
سحرگه سواری بیامد چو گرد — سخنهای پیران همه یاد کرد[3]
همه خستگان از پس[4] یکدگر — رسیدند گریان و خسته جگر[5]
همی هر کسی یاد کرد آنچ دید — وزان[6] بد کز ایران بدیشان[7] رسید
ز پیران و لهّاک و فرشیدورد — وزان[8] نامداران روز نبرد
کزیشان چه آمد بروی[9] سپاه — چه زاری رسید اندر آن رزمگاه
همان روز[10] کیخسرو آنجا رسید — زمین کوه تا کوه لشکر کشید
بزنهار شد لشکر ما همه — هراسان شد[11] از بی شبانی[12] رمه
چو بشنید شاه این سخن تیره گشت[13] — سیه گشت و چشم و[14] دلش تیره گشت[15]
خروشان فرود آمد از تخت عاج — بپیش[16] بزرگان بینداخت تاج
خروشی ز لشکر برآمد بدرد — رخ نامداران شد از درد[17] زرد
ز بیگانه خیمه[18] بپرداختند — ز خویشان یکی انجمن ساختند
ازان درد بگریست افراسیاب — همی کند موی و همی ریخت آب
همی گفت زار ای جهانبین من — سوار سرافراز[19] رویین من
جهانجوی[20] لهّاک و فرشیدورد — سواران و گردان[21] روز نبرد
ازین[22] جنگ[23] پور و برادر[24] نماند — بزرگان و سالار و لشکر[25] نماند
بنالید و برزد یکی باد سرد[26] — پس آنگه یکی سخت سوگند خورد[27]

---

[1] K, VI—بدان رزمگاه [2] K, VI—بپشت سپاه I, IV—بیاری سپهبد بدان رزمگاه [3] VI—доб. заголовок: آگاهی یافتن افراسیاب از حال پیران [4] K, VI—پی [5] K, I, IV, VI—بر خاک سر [6] K, VI—ازان [7] I—بپیران [8] K, VI—ازان [9] K, I, IV, VI—چه روی سپاه و چه پشت [10] I—وزان پس که [11] K—بُد [12] IV—بی زبانی [13] K, I, IV—شد [14] Л—و оп.; K, I, IV—شد رخش چون VI—سیه‌چشم گشت و [15] K, I, IV—شد [16] VI—بنزد [17] K—ازان درد VI—ببیم [18] I, IV—جایش VI—جایی [19] I—سرافراز پیران و [20] I, IV—نبیره [21] K, I, IV, VI—شیران [22] K, VI—ازان [23] VI—کینه [24] IV—چو هومان و [25] K, VI—سواران و سالار لشکر I—سپهدار و سالار لشکر IV—درفش و سپاه و تبیره [26] I, IV—بر دیگر اندازه گشت [27] I, IV—غم و درد لشکر برو تازه گشت и доб.:

پس آنگه یکی سخت سوگند خورد * همی گفت با رنج و تیمار و درد

بیزدان که[1] بیزارم از تخت و گاه[2] اگر نیز بیند سر من کلاه[3]
قبا جوشن و اسپ تخت منست کله خود و نیزه درخت منست
ازین پس نخواهم چمید و چرید[4] وگر خویشتن تاجرا پرورید
مگر کین آن[5] نامداران خویش[6] جهانجوی[7] و خنجر گزاران خویش[8]
بخواهم ز کیخسرو شوم زاد که تخم سیاوش بگیتی مباد
خروشان همی بود زین گفت و گوی[9] ز کیخسرو آگاهی آمد بروی[10]
که لشکر بنزدیک جیحون رسید[11] همه روی کشور[12] سپه گسترید
بدان[13] درد و زاری سپه را بخواند ز پیران فراوان سخنها براند
ز خون برادرش فرشیدورد ز رویین و لهاک شیر[14] نبرد
کنون گاه کینست[15] و آویختن[16] ابا گیو و گودرز خون ریختن[17]
همه رنج و[18] مهرست و هم درد و[19] کین از ایران وز شاه ایران زمین[20]
بزرگان[21] ترکان[22] افراسیاب ز گفتن بکردند[23] مژگان پر آب
که ما سربسر مر ترا[24] بندهایم[25] بفرمان ورایت سر افگندهایم[26]
چو رویین و[27] پیران ز مادر نزاد چو فرشیدورد گرامی[28] نژاد[29]
ز خون گر در و کوه[30] دریا شود درازای[31] ما همچو[32] پهنا شود
یکی بر نگردیم زین[33] رزمگاه اگر یار باشد خداوند ماه

[1] I — و; IV — ز یزدان و [2] K, I, IV, VI — از تخت عاج [3] K — بینم دلافروز تاج; I, IV, VI — دلیران [4] IV — همیدون چرید [5] Л — کینهٔ [6] K, I, IV, VI — من [7] VI — سرم فرّ و تاج [8] K, I, IV, VI — من [9] Л — گفت گوی; K, I, VI — گفت‌وگوی [VI — ازین [برین]; [K — با] [10] K, I, IV — ز رویین گرد و سپاه [11] I — کشید [12] VI — هامون [13] VI — پر از [14] K — بدوی; IV — بشیر [15] VI — روز جنگست [16] K, I, IV, VI — خون ریختن [17] K, VI — گردان روز; I, IV — بشیرین روان اندر آویختن; I, IV — همه رنج و [18] I, IV — و оп.; VI — ژیان اندر آویختن [19] I, IV — و оп. [20] K — ازان نامداران توران زمین [21] VI — доб. و [22] I — доб. و; IV — доб. به [23] K, I, IV — بگفتند و کردند [24] I, IV — شاهرا [25] VI — کهتریم [26] I, IV — نگردیم ازین کینه [27] Л — و оп. [28] K — لهّاک گردفریدون; VI — اگر سر فرازیم اگر مهتریم تا زنده‌ایم; I, IV — فریدون [29] K, I, IV — доб.:

کنون ما همه پیش شاه اندریم * اگر سرفرازیم وگر کهتریم

[30] K — ز خون سپه کوه; VI — برین دشت [31] Л — درازی [32] VI — باز [33] K, I, IV, VI — ازین

دل شاه ترکان ازان تازه گشت[1] ازان کار[2] بر دیگر اندازه گشت[3]
در گنج بگشاد و روزی[4] بداد دلش[5] پر ز کین و سرش[6] پر ز باد
گله هرچ[7] بودش بدشت و بکوه ببخشید بر لشکرش همگروه
ز گردان[8] شمشیر زن سی[9] هزار گزین کرد شاه از در کارزار
سوی بلخ بامی[10] فرستادشان بسی پند و اندرزها دادشان[11]
که گستهم نوذر بد آنجا بپای سواران روشن دل و[12] رهنمای
گزین کرد دیگر سپه[13] سی هزار سواران گرد از در[14] کارزار
بجیحون فرستاد[15] تا بگذرند بکشتی رخ[16] آب را بسپرند[17]
بدان تا شب تیره بی ساختن[18] ز ایران نیاید یکی[19] تاختن[20]
فرستاد بر هر سوی لشکری بسی چارهها ساخت[21] از[22] هر دری[23]
چنین بود فرمان یزدان پاک که بیدادگر شاه گردد هلاک
شب تیره بنشست با بخردان جهاندیده و رای زن موبدان
ز هر گونه با او[24] سخن[25] ساختند جهانرا چپ و راست انداختند
بران[26] بر نهادند یکسر که شاه ز جیحون بران[27] سو[28] گذارد سپاه[29]
قراخان که او بود مهتر پسر بفرمود تا رفت پیش پدر
پدر بود گفتی بمردی بجای[30] ببالا و دیدار و فرهنگ[31] و رای[32]
ز چندان سپه نیمه[33] اورا سپرد جهاندیده و نامداران[34] گرد

---

[1] K, I, IV, VI—شد [2] K, I, IV, VI—بخندید و [3] K, I, IV, VI—شد [4] VI—دیگر [5] K, I—صد—VI [6] K, I—دلش VI—دلی [7] K, IV, VI—هرچه [8] I, IV, VI—ترکان [9] VI—صد
سرش VI—سری
[10] Л—(!) نامی Б—وسیرهم الی بلخ [11] IV, VI—бб. 266—268 оп. [12] K, I—و оп.
[13] Л (сверху), K—شمشیرزن [14] K—گه و گردان I—در از ترک [15] I, IV—بفرمود
[16] IV—همه [17] K—بشمرند I—بسترند [18] K—بی تاختن [19] K—یکی نباید بکشتی
I, IV—نیارد بکشتی کسی [20] K—без рифмы; VI—б. оп. [21] K, I, IV—برساخت [22] IV—بر
[23] VI—б. оп. [24] K—وی [25] IV—یکی [26] IV, VI—بدان [27] K—بدان IV—برین VI—
ازان سوی جیحون [28] IV—رو [29] I—б. оп.; K, I, IV, VI—доб.:

همی چاره جست از بد بدگمان * سپه را بدو نیمه کرد آن زمان

[30] I—همه همگروه [31] K—فرهنگ و نیرو [32] I—فرّ و شکوه [33] I, IV—نیمی [34] IV—
نامبردار و

بفرمود تا در بخارا بود[1] / بپشت پدر کوه[2] خارا بود[3]
دمادم فرستند سلیح[4] و سپاه / خورش را شتر[5] نگسلانند ز راه[6]
سپهرا[7] ز بیکند[8] بیرون کشید / دمان تا[9] لب رود جیحون کشید
سپه بود سر تا سر[10] رودبار[11] / بیاورد[12] کشتی و زورق هزار
بیک[13] هفته بر آب[14] کشتی گذشت / سپه بود یکسر همه کوه[15] و دشت
بخرطوم[16] پیلان و شیران بدم[17] / گذرهای جیحون پر از باد و دم[18]
ز کشتی همه[19] آب شد ناپدید / بیابان آموی لشکر کشید
بیامد پس لشکر افراسیاب / براندیشهٔ رزم بگذاشت آب[20]
پراگند[21] هر سو هیونی دوان[22] / یکی مرد هشیار[23] روشن روان
ببینید گفت[24] از چپ و دست راست / که بالا و پهنای لشکر کجاست
چو باز آمد از هر سوی رزمساز / چنین گفت با شاه گردن فراز
که چندین سپهرا برین[25] دشت جنگ / علف باید و ساز و جای[26] درنگ[27]
ز یک سو بدریای[28] گیلان رهست[29] / چراگاه اسبان و جای نشست
بدین[30] روی جیحون و[31] آب روان / خورش آورد[32] مرد روشن روان
میان اندرون ریگ و دشت[33] فراخ / سراپرده و خیمه[34] بر سوی[35] کاخ
دلش تازه‌تر گشت زان[36] آگهی / بیامد بدرگاه شاهنشهی[37]

---

1 VI—شوند 2 K—سپه همچو 3 VI—شوند 4 VI—سلاح 5 I, IV—خورش باز پس
6 IV—ز شاه 7 IV—سپهبد 8 I—کندز VI—(!) ازان کنده 9 I, IV—بر 10 I, IV—سر تا بسر
11 IV—از بخار 12 K—بیاورده 13 K—یکی 14 IV—در آب VI—ز آب (метр нарушен).
15 IV—رود 16 K, I, IV—بآموی VI—از انبوه 17 I—برم VI—رزم 18 VI—همه عیش بود و همه جای بزم 19 Л—همی 20 VI—б. оп. 21 K—برافگند IV—بیفگند 22 K, I—رای و روان 23 I, IV—بیدار 24 I—که بینید همی VI—گفتا 25 K, I—بدین 26 K, IV—روز 27 Доб. заголовки: I—لشکر کشیدن افراسیاب IV—آمدن افراسیاب بجنگ کیخسرو I—بجنگ شاه کیخسرو 28 I—روی دریای IV, VI—سوی دریای 29 K—گهست I—بدست IV, VI—که هست 30 VI—برین 31 K, VI—ز IV—بد 32 I, IV, VI—باید و 33 I, IV—جای 34 VI—کاخ 35 I, IV—جای 36 K—گشت خرّم ازین I, IV—ازین VI—تازه شد بر چنین
37 K—بنالید بر گاه شاهنشهی I, IV—ببالید بر سان سرو سهی

سپهدار خود[1] دیده بد روزگار   نرفتی[2] بگفتار آموزگار[3]
بیاراست قلب و جناح[4] سپاه   طلایه که دارد ز دشمن نگاه
همان ساقه و جایگاه بنه   همان میسره راست با[5] میمنه
بیاراست لشکرگهی[6] شاهوار   بقلب اندرون تیغ زن سی[7] هزار
نگه کرد بر[8] قلبگه جای خویش   سپهبد بد و[9] لشکرآرای خویش
بفرمود تا پیش او شد[10] پشنگ   که او داشتی جنگ و زور[11] نهنگ[12]
بلشکر چنو[13] نامداری نبود   بهر کار[14] چون او سواری نبود[15]
برانگیختی اسب و دم[16] پلنگ   گرفتی بکندی ز[17] نیروی چنگ[18]
همان[19] نیزهٔ آهنین داشتی   برآورد بر[20] کوه بگذاشتی
پشنگست نامش[21] پدر شیده خواند   که شیده بخورشید تابنده ماند[22]
ز گردان[23] گردنکشان صد هزار   بدو داد شاه از در کارزار[24]
همان میسره جهن را داد و گفت   که نیک اخترت باد هر جای[25] جفت[26]

---

[1] I, IV, VI — سپهبد بسی [2] IV — برفتی [3] IV — доб. б. 298. [4] K, VI — доб. و [5] K, VI — نیز با I, IV — دل میسره دارس (?) [6] VI — لشکرگه [7] K, I, IV, VI — صد [8] I, IV — در [9] Л — بد او [10] K, I, IV, VI — گزین کرد دست چپش را [11] IV — روز جنگ پلنگ VI — زور جنگی [12] K — доб.:

بخرطوم پیل اندر آویختی * وز آواز او شیر بگریختی

[13] K — ز لشکر چو نو IV — چنان [14] K, I, IV — جای [15] VI — б. оп. [16] I — دنب [17] I, IV — به VI — و کندی به [18] K — بتندی و چنگ [19] K, I, IV — همه [20] K, IV — از [21] K — پشنگ دلاور [22] I — обратный порядок мисра. [23] I, IV — доб. و [24] VI — سواران شایستهٔ کارزار K, I, IV, VI — доб.:

ز شیده یکی بود کهتر بسال * برادر بد اورا و فرخ همال
دلیری کجا جهن بد نام اوی * پراگنده گرد جهان نام اوی
که بودی بپیش پدر رای زن * بدانش سرش برتر از انجمن
بدو داد از چینیان صد هزار * زره دار باگرزهٔ کارزار

K, IV — далее доб.:

بفرمود تا شیده از میمنه * سواران فرستد بسوی بنه

[25] K — روز IV — اخترت را بهر کار VI — جای [26] I — б. оп.; K, IV — доб. бб. 311—312.

که باشد نگهبان پشت پشنگ — نپیچد سر ار بارد از ابر سنگ[1]
سپاهی بچنگ[2] کهیلا[3] سپرد — یکی تیزتر بود ایلای گرد[4]
نبیره جهاندار افراسیاب — که از پشت شیران ربودی[5] کباب[6]
دو جنگی ز توران سواران[7] بدند — بدل یک بیک کوه‌ساران[8] بدند[9]
سوی میمنه[10] لشکری برگزید — که خورشید گشت از جهان ناپدید
قراخان سالار چارم پسر — کمر بست و آمد بپیش پدر[11]
بدو داد ترک چگل سی هزار — سواران و شایستهٔ کارزار
طرازی[12] و غزّی[13] و خلّخ سوار — همان سی هزار[14] آزموده سوار[15]
که سالارشان بود[16] پنجم پسر — یکی نامور گرد[17] پرخاشخر
ورا خواندندی گوِ گردگیر[18] — که بر کوه بگذاشتی تیغ[19] و تیر
دمور و جرنجاش[20] با او برفت — بیاری جهن سرافراز تفت[21]
ز گردان و[22] جنگ آوران سی هزار — برفتند با خنجر کارزار
جهاندیده[23] نستوه سالارشان — پشنگ دلاور نگهدارشان[24]
همان سی هزار از یلان ترکمان[25] — برفتند با گرز و تیر و کمان[26]
سپهبد چو اغریرث جنگجوی — که با خون یکی داشتی آب جوی

---

[1] K — بدرّد دل شیر و چنگ پلنگ VI — شود ابر و از ابر بارد خدنگ
K — далее доб.:
بتوران چو او نامداری نبود * برای و خرد هوشیاری نبود
[2] K — بشاه [3] K — کهیلان VI — کیالا [4] K — سرافراز گردان با دست برد I — یکی نیز بر برز ویلا شمرد IV — б. оп.; VI — یکی شیر دل بود آن مرد گرد T — یکی نیز بر پور ایلا سپرد [5] K — شیرانش بودی [6] I, IV — б. оп. [7] K — که چون ببر تازان I — که هر دو سواران [8] K, VI — جنگ سازان I — پدر یک بیک پشت و یاران [9] IV — б. оп.
[10] K, I, IV, VI — میسره [11] K, IV — бб. 311—312 стоят после б. 306; I, VI — бб. 311 — 312 оп.
[12] K, I, VI — تتاری IV — بیاری [13] I — وهری [14] K — همه سرفراز VI — تنی صد هزار [15] K, I, IV, VI — از در کارزار [16] VI — سالار بودیش [17] K — بود [18] K, IV — گورگیر [19] Л, K — گرز
[20] K — چوخشماش I — دمور خرنجاش VI — دمور سپهدار [21] IV — б. оп. [22] Л — و оп. [23] VI — جهاندار [24] IV — бб. 319—320 оп. [25] K, I — بدگمان VI — دگرصد هزاران یل ترکمان [26] VI — با تیر و گرز گران

وزان نامور تیغ زن سی[1] هزار　　گزین کرد شاه از در کارزار[2]
سپهبد چو[3] گرسیوز[4] پیلتن[5]　　جهانجوی و[6] سالار آن انجمن
بدو داد پیلان و سالار گاه[7]　　سر[8] نامداران و پشت سپاه[9]
ازان[10] پس گزید از یلان ده[11] هزار　　که سیری ندانند کس از[12] کارزار
بفرمود تا در میان دو صف　　برآوردگه بر لب آورده[13] کف
پراگنده بر لشکر اسب افگنند　　دل و پشت ایرانیان بشکنند
سوی باختر[14] بود پشت سپاه　　شب آمد به پیلان ببستند راه
چنین گفت[15] سالار گیتی فروز　　که دارد سپه چشم بر[16] نیمروز[17]
چو آگاه شد شهریار جهان　　ز گفتار بیدار کار آگهان
ز ترکان وز[18] کار افراسیاب　　که لشکرگه آورد زین[19] روی[20] آب
سپاهی ز جیحون بدین سو[21] کشید　　که شد ریگ و سنگ[22] از جهان ناپدید
چو بشنید خسرو یلان را[23] بخواند　　همه گفتنی[24] پیش ایشان براند
سپاهی ز جنگ آوران برگزید　　بزرگان ایران چنان چون سزید[25]
چشیده بسی[26] از جهان شور و تلخ　　بیاری گستهم نوذر[27] ببلخ[28]
بباشکش بفرمود تا سوی زم[29]　　برد[30] لشکر و پیل و گنج درم[31]
بدان تا پس اندر نیاید سپاه[32]　　کند رای شیران ایران تباه[33]

[1] I, IV—سپاهی چنین تیغ زن چل [IV—صد] VI—صد [2] VI—برفتند با تیغ زهر آبدار [3] K, I, IV, VI—سپهدار [4] IV—здесь и дальше کرشیوز [5] I, IV—شومتن [6] K—و оп. [7] K—سرافراز شاه [8] K—در [9] I, IV—б. оп. [10] I, IV, VI—وزان [11] K—سی VI—صد [12] IV—بداند گه VI—ندانست سیری هم از [13] K, I, IV, VI—آرند [14] I—داختن (!) [15] K, I, IV, VI—ساخت [16] I—بر در [17] IV—بربام روز Доб. заголовки: Л—جنگ بزرگ افراسیاب و کیخسرو I—رسیدن کیخسرو و افراسیاب بیکدیگر IV—آگاه شدن کیخسرو از آمدن افراسیاب بجنگ [18] K, I, VI—و از [19] I, VI—لشکر بیاورد ازین [20] K, VI—سوی [21] I, IV—بدین سوی جیحون [22] VI—سنگ و خاک [23] I, IV—گوانرا [24] I, IV—شنیده همه [25] IV—б. 334 находится после б. 338. [26] K—کشیده بسی IV—همی [27] VI—رفتی [28] K—ابر سوی بلخ [29] I, IV—رم [30] K, I, IV—بزد [31] K, IV, VI—گنج و درم VI—گنج و زرّ و درم [32] I—سوار [33] I—آن کارزار

ازان پس[1] یلانرا همه[2] برنشاند | بزد کوس رویین و لشکر براند
همی رفت با رای و هوش و درنگ | که تیزی[3] پشیمانی آرد بجنگ
سپهدار چون در بیابان رسید | گرازیدن و[4] ساز لشکر بدید
سپه را گذر سوی[5] خوارزم بود | همه ریگ و دشت از در رزم[6] بود
بچپ بر دهستان و بر راست آب[7] | میان ریگ و پیش اندر افراسیاب
چو خورشید سر زد ز برج بره | بیاراست روی زمین یکسره[8]
سپهدار ترکان سپه‌را بدید | بزد نای رویین و صف بر کشید
جهان شد پر آوای بوق و سپاه | همه بر نهادند ز آهن کلاه
چو خسرو بدید آن[9] سپاه نیا | دل پادشا شد پر از کیمیا[10]
خود و رستم و طوس[11] و گودرز و گیو | ز لشکر بسی نامبردار[12] نیو
همی گشت[13] بر گرد آن رزمگاه | بیابان نگه کرد و بی راه و راه[14]
که لشکر فزون بود زان کو شمرد[15] | همان ژنده پیلان و مردان گرد[16]
بگرد سپه بر یکی کنده کرد[17] | طلایه بهر[18] سو پراگنده کرد[19]
شب آمد بکنده در افگند آب | بدان[20] سو که بد روی افراسیاب[21]
دو لشکر چنین هم[22] دو روز و دو[23] شب | ازیشان یکی را نجنبید لب[24]
تو گفتی که روی زمین[25] آهنست | ز[26] نیزه هوا نیز در جوشنست

---

[1] K, I, IV, VI—وزان پس [2] K, VI—یلان سپه [3] IV—پیری [4] IV—و оп. [5] K, I, IV—سوی راست [6] K—همان رنگ و بوی از در بزم I—رنگ نرم از در رزم IV—ریگ نرم از در بزم [7] K—پس رود آب I, IV—بسیار آب [8] K, I, IV, VI—бб. 343—345 оп. [9] K, I, IV, VI—چو آگاه شد زان [10] K, I, IV, VI—б. находится после б. 348. [11] I—رستم گرد [12] K—پس نامداران I, IV—بسی لشکر از نامداران [13] I—که برگشت [14] K—بی آب و راه [15] K—(!) بمرد [16] K—مرد (без рифмы). [17] VI—بود [18] K, I, IV, VI—ز هر [19] VI—بود Доб. заголовки: K—تدبیر کردن شیده با افراسیاب از بهر جنگ شاه کیخسرو VI—لشکر کشیدن ترکان بر ایرانیان [20] VI—ازان [21] K, I, IV, VI—доб. опущенные выше бб. 343—345. [22] K—چنان هم I, IV—چنان شد VI—ستاده [23] I, IV—سه روز و سه شب [24] K, I, IV, VI—б. переставлен со след. б. [25] I—доб. ز [26] I—به

ازین روی و زان روی بر پشت زین / پیاده بپیش اندرون همچنین
تو گفتی جهان کوه آهن شدست / همان پوشش چرخ جوشن شدست
ستاره شمر پیش[1] دو شهریار / پر[2] اندیشه و زیجها[3] بر کنار
همی باز جستند راز سپهر / بصلاب تا بر که گردد بمهر
سپهر اندر آن جنگ نظّاره بود / ستاره شمر سخت بیچاره بود
بروز چهارم چو شد کار تنگ / بپیش پدر شد دلاور پشنگ[4]
بدو گفت کای کدخدای[5] جهان / سرافراز بر کهتران و[6] مهان
بفرّ تو زیر فلک شاه نیست / ترا ماه و خورشید بدخواه نیست[7]
شود کوه آهن[8] چو دریای آب / اگر بشنود[9] نام افراسیاب
زمین برنتابد سپاه ترا / نه خورشید تابان کلاه ترا
نیاید ز شاهان کسی پیش تو / جزین بی پدر[10] بدگهر[11] خویش تو
سیاوش را[12] چون پسر[13] داشتی / برو رنج و مهر پدر[14] داشتی
یکی باد ناخوش ز روی[15] هوا / برو بر گذشتی[16] نبودی روا[17]
ازو[18] سیر گشتی چو کردی[19] درست / که[20] او تاج و تخت و[21] سپاه[22] تو جست
گر اورا نکشتی[23] جهاندار[24] شاه / بدو باز گشتی نگین و کلاه
کنون اینک[25] آمد بپیشت[26] بجنگ / نیابد بگیتی[27] فراوان درنگ[28]
هر آنکس که نیکی فرامش کند / همی رای جان سیاوش کند[29]
بپروردی این شوم نا پاک را / پدروار نسپردیش خاک را[30]

---

[1] I—ستاده سمن پیش [2] VI—در [3] K, I, IV, VI—رنجها [4] VI—نهنگ [5] I, IV—نامدار
[6] K, I, IV—سر افرازتر کس میان [سزاوار—I] [7] Л—و—оп. VI—چو روی تو خورشید بر گاه نیست [8] I—کوه و هامون [9] K—بشنوم [10] I, VI—بی‌هنر [11] IV—بدگهر نامور VI—بدبهر(?) [12] K, VI—سیاوخش I—سیاووش [13] IV—پدر [14] IV—مهترپسر [15] I—زباد VI—بروی [16] I—بدو بر وزیدی [17] K—доб. б.:
بدو دادی اورا که بودش امید * بر آیین طهمورث و جمّشید
[18] IV—بدو [19] K—چواوشد I—گشتت [20] K—چو [21] K, IV, VI—و оп. [22] I, IV—کلاه
[23] IV—بکشتی [24] I—هم از راه [25] I—آنک IV—آنکه [26] K, I—بپیش تو آمد [27] K, IV—بگیتی فراوان نیابد VI—بگیتی نباید [28] VI—б. оп. [29] I, IV, VI—б. оп. [30] VI—доб. опущенные выше бб. 369—370.

همی داشتی تا برآورد پر   شد از مهر شاه از در تاج زر[1]
ز توران چو مرغی بایران پرید   تو گفتی که هرگز نیارا ندید
ز خوبی نگه کن که پیران چه کرد   بدان[2] بی‌وفا ناسزاوار مرد[3]
همه مهر پیران فراموش کرد   پر از کینه سر دل[4] پر از جوش کرد
همی بود خامش چو آمد بمشت   چنان مهربان پهلوانرا بکشت[5]
از ایران[6] کنون با سپاهی بجنگ   بیامد بپیش نیا تیزچنگ
نه دینار خواهد نه تخت و کلاه[7]   نه اسب و نه[8] شمشیر و گنج و سپاه
ز خویشان جز از جان نخواهد[9] همی   سخن را ازین در نکاهد[10] همی
پدر شاه و فرزانه‌تر[11] پادشاست   بدین[12] راست گفتار من بر گواست
از ایرانیان نیست چندین سخن   سپه را چنین دل شکسته[13] مکن
بدیشان[14] چه باید ستاره شمر   بشمشیر جویند مردان[15] هنر
سواران که در میمنه با منند   همه جنگ را یکدل و یک‌تنند
چو دستور باشد مرا پادشا   ازیشان نمانم[16] یکی پارسا[17]
بدوزم سر و ترگ ایشان بتیر   نه اندیشم از کنده و آبگیر
چو بشنید افراسیاب این سخن   بدو گفت مشتاب[18] و تندی مکن
سخن هرچ گفتی همه راست بود   جز از راستی‌را نباید[19] شنود[20]
و لیکن تو دانی که پیران گرد   بگیتی همه راه نیکی[21] سپرد
نبد در دلش کژّی و کاستی   نجستی بجز خوبی و[22] راستی[23]
همان پیل بد روز جنگ او بزور[24]   چو دریا دل و رخ چو تابنده هور

---

[1] K — تاجور I — бб. 371—372 оп.; VI — شاه و [2] K — چنان IV — بران [3] K — نا جوانمرد ازان کین IV — ازو کین [4] K, IV — دل و سر VI — کین دل سر [5] IV — б. оп. [6] I — مرد او خون نجوید I — نجوید [7] K, I, IV — همی با کلاه [8] I, IV — وگر اسب و [9] K, IV — ازین سان نخواهد VI — سخن جز بژوپین نگوید I — سخن جز برین سان نگوید [10] K, IV — بدینسان [11] K, IV, VI — فرزانه و [12] K, IV — برین [13] IV — بد دل جنگجویان چنین [14] K — بریشان VI — [15] IV — گردان [16] Л — نماند [17] Л, I — کسی پارسا IV — کسی پادشا (без рифмы); VI — یکی را نمانم بجا [18] I — مندیش IV — بندیش [19] I, IV, VI — نشاید [20] I, VI — ستود [21] I — گیتی [22] K — جز از داد و از [23] VI — б. оп. [24] K — بود او بهنگام زور

برادرش هومان پلنگ نبرد چو لهّاک جنگی و فرشیدورد
ز ترکان سواران کین صد هزار همه نامجوی از در کارزار
برفتند از ایدر پر از جنگ و[1] جوش من ایدر نوان[2] با غم و با خروش[3]
ازان کو برین[4] دشت کین کشته شد زمین زیر او[5] چون گل آغشته شد
همه مرز توران شکسته دلند ز تیمار دل را[6] همی بگسلند
نبینند جز مرگ پیران بخواب نخواند کسی نام افراسیاب
بباشیم تا[7] نامداران ما مهان و ز[8] لشکر سواران ما
ببینند ایرانیان را بچشم ز دل کم شود سوگ با درد[9] و خشم
هم ایرانیان نیز چندین[10] سپاه ببینند آیین تخت[11] و کلاه[12]
دو لشکر[13] برین[14] گونه پر درد و خشم[15] ستاره بما دارد از چرخ چشم
بانبوه جستن نه نیکوست[16] جنگ شکستی بود باد ماند بچنگ[17]
مبارز پراگنده بیرون کنیم ازیشان[18] بیابان پر از خون کنیم
چنین داد پاسخ که ای شهریار چو زین گونه جویی[19] همی کارزار
نخستین ز لشکر مبارز[20] منم که بر شیر و بر پیل اسب افگنم[21]
کسی را ندانم که روز نبرد فشاند[22] بر اسب من از دور[23] گرد
مرا آرزو جنگ کیخسروست که او در جهان شهریار[24] نوست
اگر جوید او بی گمان جنگ من رهایی نیابد ز چنگال[25] من
دل و پشت ایشان[26] شکسته شود بران انجمن کار[27] بسته شود[28]

---

[1] Л—و оп. [2] I, IV—اندر نهان [3] K—من اندر نهان پرغم و پر خروش I—و پرخروش
[4] I—ازان کینه بر IV—ز کینه چوبر VI—کان بران [5] I, IV—زیر شان [6] K—ز تیمار او دل
IV—دلها [7] IV—با [8] I—مهاذان و IV—بزرگانِ VI—مُهِمّانِ [9] K—سوز و آرام I—بیم با درد
IV—درد و تیمار [10] I—چندی [11] K, VI—واین گنج و تخت [12] IV—бб. 399—400 оп. [13] K,
I—کشور [14] I, VI—بدین [15] I—پر آب چشم [16] K, I, IV—نیکست [17] I, IV—б. стоит
после б. 403. [18] K, VI—وزیشان [19] K—خواهی [20] K—مبارز ز لشکر نخستین I, IV—مبارز
نخستین ز لشکر [21] K, I, IV—که اسب افگن و پیل [I—پیش و] رویین تنم VI—бб. 404—
405 оп. [22] K, I, IV—نشاند [23] K, I, IV—باد [24] K—شهریاری [25] K, I, IV, VI—هم [K—کس]
از چنگ [26] IV—اینان VI—ایران [27] VI—بریشان در جنگ [28] K, I, IV—б. переставлен
со след. б.; VI—б. оп.

وگر دیگری[1] پیشم آید بجنگ   بخاک اندر آرم سرش بی درنگ
بدو گفت کای کارنادیده مرد[2]   شهنشاه کی جوید از تو[3] نبرد
اگر جویدی[4] هم نبردش منم   تن و[5] نام او زیر پای افگنم
گر او با من آید بآوردگاه   برآساید از جنگ هر دو سپاه[6]
بدو شیده گفت ای جهاندیده مرد[7]   چشیده ز گیتی بسی گرم و سرد[8]
پسر پنج زندهست[9] بپیشت بپای   نمانیم تا[10] تو کنی رزم رای[11]
نه لشکر پسندد[12] نه ایزد پرست   که تو جنگ اورا کنی پیشدست
بدو گفت شاه ای سرافراز مرد[13]   نه گرم آزموده ز گیتی نه سرد[14]
از ایدر برو تا میان سپاه   ازیشان[15] یکی مرد دانا بخواه[16]
بکیخسرو از من پیامی رسان   که گیتی جزین دارد آیین و سان[17]
نبیره که رزم آورد با نیا   دلش[18] پر بدی باشد و کیمیا
چنین بود رای جهان آفرین   که گردد جهان پر ز پرخاش و کین
سیاوش نه بر بیگنه کشته شد   از آموزگاران سرش گشته شد[19]
گنه گر مرا بود پیران چه کرد   چو رویین و لهّاک و فرشیدورد
که بر پشت زینشان ببایست بست   پر از خون بکردار پیلان مست
گر ایدونک گویم[20] که تو بد تنی   بداندیش وز تخم آهرمنی

---

1 K—و دیگر که گر 2 I—نازموده نبرد 3 I—جوید ز تو کی VI—با تو نجوید 4 Л, VI—جوید او 5 K, I, IV—همه VI—سرو 6 VI—б. оп. 7 VI—شاه سرافراز 8 VI—بمانیم تا تو شوی رزمخواه 9 K—زنده به I, IV—ماندست 10 I, IV—اگر 11 VI—چگونه بجنگ اندر آری تو پای 12 I—پرستد 13 K, VI—پسندیده پور I, IV—بشیده بگفت ای جهاندار پور 14 K, I, IV, VI—که بادا بد روزگار از تو دور Доб. заголовки: K, IV—پیام آوردن شیده بشاه کیخسرو Л—پیغام فرستادن افراسیاب بنزد کیخسرو بردست شیده 15 K, I, VI—وزیشان 16 IV—вместо б. 417 доб.:

چو با خسرو آهنگ داری بجنگ * مگردان دل خود بدین کار تنگ
برو کافرینندهات یار باد * سر تخت دشمن نگونسار باد

17 I, IV—بگویش که گیتی دگر شد بسان 18 K, I, IV, VI—سرش 19 I—б. оп. 20 K, I, IV—گویی

بگوهر نگه کن بتخمه منم[1]   نکوهش همی خویشتن را کنم[2]
تو این کین بگودرز و کاوس مان   که پیش من آرند لشکر دمان
نه زان گفتم این کز[3] تو ترسان شدم   وگر[4] پیر گشتم دگرسان[5] شدم
همه ریگ[6] و دریا مرا لشکرند[7]   همه نرّه شیرند و[8] کنداورند[9]
هر آنگه که فرمان دهم کوه گنگ   چو دریا کنند ای پسر روز جنگ[10]
و لیکن همی ترسم از کردگار   ز خون ریختن وز[11] بد روزگار
که چندین[12] سر نامور بی گناه   جدا گردد از تن بدین[13] رزمگاه
گر از پیش من برنگردی ز جنگ[14]   نگردی همانا که آیدت[15] ننگ[16]
چو با من[17] بسوگند پیمان کنی   بکوشی که پیمان من[18] نشکنی
بدین کار باشم ترا رهنمای   که گنج و سپاهت بماند[19] بجای
چو کار[20] سیاوش فرامش کنی   نیارا بتوران برامش[21] کنی
برادر بود جهن و جنگی پشنگ   که در جنگ دریا کنند کوه سنگ[22]
هران بوم و بر کان ز ایران[23] تهی   بفرمان کنم آن[24] زترکان تهی
ز گنج نیاکان ما[25] هرچ هست   ز دینار وز تاج و[26] تخت و[27] نشست[28]
ز اسب و سلیح و ز بیش و ز کم[29]   که میراث ماند از نیا زادشم[30]
ز گنج[31] بزرگان و تخت و کلاه   ز چیزی که باید[32] ز بهر سپاه

---

1 K— نگر تو ز تخم منی I, IV— بداندیش چون تو ز تخم منی VI— بتخمه نگه کن ز گوهر منم 2 K, I, IV— کنی 3 K— گویدم 4 VI— ویا 5 I, IV— هراسان 6 I, IV— کوه 7 VI— لشکرست 8 K— شیران و I, IV, VI— شیران 9 VI— کنداورست 10 K— بی درنگ 11 Л— از 12 IV— چندان 13 VI— درین 14 K— اگر نزد من تو نیایی بجنگ IV, VI— بجنگ 15 K, IV— همانا که آیدت ازین جنگ VI— بترسی همانا کـه آیدت 16 I— бб. 432—434 оп. 17 IV— ما 18 IV— مـا 19 VI— بمانم 20 VI— کـیـن 21 K, I, IV— سیاوش 22 K, I, IV— کنگ VI— که در ما بود دستشان روز جنگ 23 K— بـررا کـز ایران 24 VI— بفرما که سازم 25 VI— مرا 26 I— ز برگستوان وز 27 K— و оп.; I— ز برگستوان و ز تخت 28 I, IV— перед б. доб.:

ز گنج نیاکان برترمنش * فرستم بنزد تو بی سرزنش

29 K— گنج و درم 30 I, IV— رادشم 31 K, I, IV, VI— ز تاج 32 K, I, IV, VI— خواهی

فرستم همه همچنین[1] پیش تو / پسر پهلوان و پدر خویش تو[2]
دو لشکر بر آساید از رنج[3] رزم / همه روز ما باز گردد ببزم[4]
ور ایدونک جان ترا[5] اهرمن / بپیچد همی تا بپوشی[6] کفن
جز از رزم[7] و خون کردنت[8] رای نیست / بمغز تو پند مرا[9] جای نیست
تو از لشکر خویش بیرون خرام / مگر خود بر آیدت[10] ازین کار کام[11]
بگردیم هر دو بآوردگاه / بر آساید از جنگ چندین سپاه[12]
چو من کشته آیم[13] جهان پیش تست / سپه بندگان و پسر خویش تست
وگر تو شوی کشته بر دست من / کسی را[14] نیازارم از انجمن
سپاه تو در زینهار منند / همه مهترانند و یار منند
وگر زآنکه با من نیایی بجنگ[15] / نتابی[16] تو با کار دیده نهنگ[17]
کمر بسته پیش تو آید پشنگ / چو جنگ[18] آوری او نسازد[19] درنگ
پدر پیر شد پایمردش[20] جوان / جوانی[21] خردمند و[22] روشن روان
بآوردگه با تو جنگ آورد / دلیرست[23] و[24] جنگ پلنگ آورد
ببینیم تا برکه گردد سپهر / کرا برنهد بر سر از[25] تاج مهر
ور[26] ایدونک با او[27] نجویی نبرد / دگر گونه خواهی همی کار کرد

---

[1] VI—سربسر [2] VI—мисра оп. и вместо него дает второе мисра б. 447 с соответствующей рифмой. [3] Л — доб. و [4] VI—گردد ای شاه بزم K—доб.:

کجا گر بدین گفت من بگروی * بدل اندرون نیستت بدخوی

[5] K—بکوشد برین تیره رای [6] VI—بپوشد [7] VI—جنگ [8] K, VI—ریختن [9] I—تودربندرا IV—بمن بر تو بیدادرا VI—تو اندر خرد [10] IV, VI—برآید [11] K—کام‌ذام [12] IV—مرد و سپاه VI—(!) بیابی بسوی تو با من براه [13] K, I, IV—گردم VI—گشتم [14] VI—یکی‌را [15] K, I, IV—وگر با من اندر نیایی بجنگ [16] K—نیایی [17] VI—

وگر با من اندر بآوردگاه * نجویی همی رزم در رزمگاه

[18] VI—رزم [19] K—неразборчиво; I, IV—آورد دور باش از [20] Л—پای مرد [21] K—جوان و [22] I, IV—و оп.; VI—جوان خردمند [23] K—که شیرست I, IV—دل شیر [24] VI—و оп. [25] I—او VI—سرش [26] Л — گر [27] K—وی

بمان تا بیاساید امشب[1] سپاه   چو بر سر نهد کوه[2] زرّین کلاه[3]
ز لشکر گزینیم جنگاوران   سرافراز با گرزهای[4] گران
زمین را ز خون رود دریا[5] کنیم   ز بالای بدخواه پهنا کنیم
دوم روز هنگام بانگ خروس   ببندیم بر کوهه[6] پیل کوس
سرانرا بباری برون آوریم   بجوی اندرون آب و[7] خون آوریم[8]
چو بدخواه پیغام تو نشنود[9]   بپیچد بدین گفتها[10] نگرود[11]
بتنها تن خویش ازو رزم خواه   بدیدار دور از میان سپاه
پسر[12] آفرین کرد و آمد برون   پدر دیده[13] پر آب و[14] دل[15] پر ز خون[16]
گزین کرد از موبدان[17] چار مرد   چشیده بسی از جهان[18] گرم و سرد
وزان نامداران لشکر[19] هزار   خردمند و شایستهٔ کارزار
بره[20] چون طلایه بدیدش ز دور   درفش و سنان[21] سواران تور
ز ترکان هر آنکس که بد پیشرو   ز ناکاردیده جوانان نو
بره با طلایه برآویختند   بنام از پی شیده[22] خون ریختند
تنی چند از ایرانیان خسته شد   وزان روی پیکار پیوسته شد[23]
هم اندر زمان شیده آنجا رسید   نگهبان ایرانیان را بدید[24]

---

[1] VI— (?) بپایند چشم   [2] K— روز   [3] I—бб. 456—458 оп.; K, IV, VI—доб.:

شب تیره زو دامن اندر کشد * یکی چادر شعر در سر کشد

[4] IV— کسی کو گراید به گرز   [5] K, IV— رنگ دیبا [IV— ریگ]   [6] Л— کوهی   [7] K, I, VI— و оп.   [8] I—

ببینیم تا این سپهر بلند * کرا خوار دارد کرا ارجمند

[9] K, VI— بشنود   [10] K, VI— بدین پندها IV— بدین پند من   [11] I—бб. 461—462 оп.; IV— перед б. доб.:

سوم روز لشکر بکردار کوه * درآریم در رزم و کین همگروه
ببینیم تا این سپهر بلند * کرا خوار دارد کرا ارجمند

[12] K, I, IV— بسی   [13] K, I, IV— مژه   [14] Л— و оп.   [15] K— رخ   [16] K, I, IV—б. переставлен со след. б.   [17] K, VI— ز گردان گزین کرد پس I, IV— ازان بخردان   [18] I, IV— ز گیتی بسی   [19] K, I, IV, VI— گزین کرد ازان نامداران   [20] K, IV— زره   [21] K, I, IV— نشان VI— درفشان سنان   [22] K— ز گردان بران دشت I, IV, VI— بناکام [I— کار] بی شیده   [23] I—б. оп.   [24] IV—доб. заголовок: رسیدن شیده بنزد شاه کیخسرو

دل شیده گشت اندر آن[1] کار تنگ / همی[2] باز خواند آن[3] یلانرا[4] ز جنگ
بایرانیان گفت نزدیک شاه / سواری فرستید با رسم و راه
بگوید که روشن دلی[5] شیده نام / بشاه آوریدست چندی پیام
از افراسیاب آن سپهدار چین / پدر مادر شاه ایران[6] زمین
سواری دمان از طلایه برفت / بر شاه ایران خرامید[7] تفت[8]
که پیغمبر[9] شاه توران[10] سپاه / گوی[11] برمنش با درفشی[12] سیاه
همی شیده گوید که هستم بنام / کسی بایدم تا گزارم[13] پیام
دل شاه شد زان سخن پر ز شرم[14] / فرو ریخت از دیدگان آب گرم
چنین گفت کین[15] شیده خال منست / ببالا و مردی[16] همال منست
نگه کرد گردنکشی زان میان[17] / نبد پیش جز قارن کاویان
بدو گفت رو پیش او شاد کام / درودش ده از ما و بشنو پیام
چو قارن بیامد ز پیش[18] سپاه / بدید آن درفشان درفش[19] سیاه
چو آمد[20] بر شیده دادش درود / ز شاه و ز ایرانیان بر فزود
جوان نیز بگشاد[21] شیرین زبان / که بیدار دل بود و روشن روان
بگفت آنچ[22] بشنید ز[23] افراسیاب / ز آرام وز[24] بزم و رزم و شتاب
چو بشنید قارن سخنهای نغز / ازان نامور بخرد[25] پاک[26] مغز
بیامد بر شاه ایران بگفت / که پیغامها با خرد بود جفت
چو بشنید خسرو ز قارن سخن / بیاد آمدش گفتهای[27] کهن
بخندید خسرو ز کار نیا / ازان جستن چاره و[28] کیمیا
ازان پس چنین گفت کافراسیاب / پشیمان شدست از گذشتن ز آب[29]

[1] VI—از جهان [2] I, IV—همه [3] K—خواندش [4] I—سپهرا [5] Л—روشندل K—بگویند روشندلی [6] IV—شهریار [7] K—گرایید [8] Л, IV—و تفت [9] K, IV—پیغامبر [10] VI—ایران [11] VI—کنون [12] I—بر رکیبش درفشی VI—با درفش [13] K, I—بایدش تاگزارد [14] K—سخت نرم [15] VI—کان [16] VI—بمردی و دانش [17] IV—از گوان [18] K, VI—به پیش [19] K—درفش درفشان [20] K, VI—بیامد [21] K—بگزارد [22] IV, VI—آنچه [23] K, I, IV, VI—از [24] K, I, IV, VI—از [25] Л, I, VI—بچهٔ [26] IV—نامهٔ بچهٔ تیز [27] K, I—دردهای IV—روزگار VI—کینهای [28] K, VI—چاره و حیله و IV—چاره و جستن [29] K, IV—بر آب I—بآب

ورا چشم بی آب[1] و لب[2] پر سخن   مرا دل پر از دردهای[3] کهن[4]
بکوشد که تا دل[5] بپیچاندم[6]   ببیشیٔ لشکر بترساندم[7]
بدان گه که گردنده[8] چرخ بلند   نگردد ببایست[9] روز گزند[10]
کنون چارهٔ ما[11] جزین نیست[12] روی   که من دل پر از کین شوم پیش[13] اوی
بگردم بآورد با او بجنگ   بهنگام کوشش[14] نسازم درنگ[15]
همه بخردان[16] و ردان سپاه   بآواز گفتند کین نیست[17] راه
جهاندیده پردانش افراسیاب   جز از چاره جستن[18] نبیند بخواب[19]
نداند جز از[20] تنبل و جادویی   فریب و[21] بداندیشی و بدخویی
ز لشکر کنون شیده را برگزید   که این دید بند بدی را[22] کلید
همی خواهد از شاه ایران نبرد   بدان تا کند روز ما را بدرد[23]
تو بر تیزیٔ[24] او دلیری مکن   از ایران وز[25] تاج سیری مکن[26]
وگر شیده از شاه جوید نبرد   بآورد[27] گستاخ با او مگرد[28]
بدست تو گر شیده گردد تباه   یکی نامور کم شود[29] زان سپاه
وگر دور از ایدر تو گردی هلاک   ز[30] ایران برآید[31] یکی تیره خاک
یکی زنده از ما نماند[32] بجای   نه شهر[33] و بر و بوم[34] ایران بپای
کسی[35] نیست مارا[36] ز تخم کیان   که کین را ببندد کمر بر میان

---

[1] Л, K — پر آب [2] K — دل [3] VI — اندهان [4] I, IV — б. переставлен со след. б. [5] VI — مگر دل بپیچاندم [6] K — همی تا ببخشایدم I — بجوشد همی تا ببخشایدم IV — مگر دل ببخشایدم [7] I — بفرسایدم [8] K — گردند IV — نداند که گردنده [9] IV — نبایست [10] I — б. оп. [11] K, IV — نزد [12] VI — چاره جز این مر انیست K — جز اینست [13] VI — کار با وی I — کار مارا [14] I, IV — جستن [15] VI — б. оп. [16] K — موبدان [17] I — کینست [18] IV — چاره جویی VI — بجز چاره چیزی [19] I — 21 б. (до б. 518) оп. [20] VI — بجز [21] Л — و оп. [22] K, IV — بلارا VI — پیری [23] K — دل او کند پر ز درد VI — جان ما پر ز درد K — که آرم مگر بند بدرا [24] K — پیری [25] K, IV, VI — و از [26] IV, VI — б. оп. [27] K — برآورد [28] VI — б. оп.; IV —

بآورد گستاخ با او مگرد * نباید که مانیم با رنج و درد

[29] K — بود [30] K, VI — از [31] IV — برآید زایران [32] K, VI — نماند یکی زنده از ما [33] K — جای [34] Л — بِربوم VI — доб. و [35] VI — همی [36] K — ندانیم شاهی

نیای تو پیری جهاندیده است[1] بتوران و چین در[2] پسندیده است
همی پوزش آرد بدین بد که کرد ز[3] بیچارگی جست خواهد[4] نبرد
همی گوید اسبان و گنج[5] درم که بنهاد تور[6] از پی زادشم[7]
همان تخت شاهی[8] و تاج سران کمرهای زرّین و گرز گران[9]
سپارد[10] بگنج تو از گنج خویش همی باز خرّد بدین رنج خویش
هران[11] شهر[12] کز مرز[13] ایران نهی همی کرد خواهد[14] ز ترکان تهی
بایران خرامیم پیروز و شاد ز کار گذشته نگیریم[15] یاد
برین[16] گفته بودند[17] پیر و جوان جز از[18] نامور رستم پهلوان[19]
که رستم همی ز آشتی سر بگاشت[20] ز درد[21] سیاوش بدل کینه داشت[22]
همی لب بدندان بخایید شاه همی کرد خیره بدیشان[23] نگاه
وزان[24] پس چنین گفت کین نیست راه[25] بایران خرامیم زین[26] رزمگاه
کجا آن همه رسم و[27] سوگند ما[28] همان بدره و گفته[29] و پند ما[30]
چو بر تخت بر زنده[31] افراسیاب بماند جهان گردد از وی خراب[32]
بکاوس یکسر چه پوزش بریم بدین دیدگان[33] چون بدو[34] بنگریم
شنیدی که بر ایرج نیکبخت چه آمد بتور[35] از پی تاج و تخت[36]

1 IV—پیر جهان زنده‌است 2 K, VI—بایران و توران 3 IV, VI—به 4 IV—باید 5 K, IV—доб. و 6 K, VI—تورژ 7 IV—که میراث ماند از نیا رادشم 8 K, VI—زرّین 9 IV—бб. 510—512 оп. 10 K—بیارد 11 K—همان 12 VI—مرز 13 K, VI—بوم 14 K—خواهم VI—خواهند (метр нарушен). 15 K—نیاریم 16 K—بدین 17 IV—بدین گونه گفتند VI—برین قول بودند 18 VI—بجز 19 IV—обратный порядок мисра. 20 IV—همی داشتی سر بکاست 21 VI—ز خون 22 IV—که درد سیاوش ز دل برنکاست 23 K—در روی ایشان VI—در ایشان 24 K—ازان 25 VI—کاینست راه I—мисра оп. 26 K, IV, VI—ازین 27 Л—و оп.; K, I—عهدو 28 I—سوگندها 29 K, VI—وبرده 30 I—گفت و اندرز و آن پندها IV—б. оп. 31 VI—ماند 32 K, I—جهاندار و ایران خراب IV—که هرگز مبیناد شادی بخواب VI—بماند جهاندار ایران بخواب 33 Л, VI—کارها 34 IV—تویی VI—درو 35 K—ز تور 36 I—14 бейтов (до б. 535) оп.; IV—доб.:

بنوذر چه آمد ز افراسیاب * بماند جهاندار ایران خراب

سیاوش[1] را نیز بر[2] بیگناه / بکشت از پی گنج و تخت و کلاه[3]
فریبنده ترکی ازان انجمن / بیامد خرامان بنزدیک من
گر از من همی جست خواهد نبرد / شمارا چرا شد چنین روی زرد
همی از شما این شگفت آیدم / همان کین پیشین[4] بیفزایدم
گمانی نبردم[5] که ایرانیان / گشایند جاوید زین کین[6] میان
کسی را ندیدم ز[7] ایران سپاه / که افگنده بود اندرین رزمگاه[8]
که از جنگ ایشان[9] گرفتی شتاب / بگفت[10] فریبنده افراسیاب
چو ایرانیان این سخنها ز شاه / شنیدند و[11] پیچان شدند از گناه[12]
گرفتند پوزش که[13] ما بنده‌ایم / هم از مهربانی سر افگنده‌ایم[14]
نخواهد شهنشاه جز نام نیک / وگر کارهارا[15] سرانجام نیک
ستوده[16] جهاندار برترمنش / نخواهد که بر ما بود سرزنش
که گویند از ایران سواری نبود / که یارست با شیده رزم[17] آزمود
که آمد سواری[18] بدشت نبرد / جز از[19] شاهشان این دلیری نکرد
نخواهد مگر خسرو موبدان / که بر ما بود ننگ[20] تا جاودان
بدیشان[21] چنین پاسخ آورد شاه / که ای موبدان[22] نماینده راه
بدانید کین شیده روز نبرد / پدر را ندارد بهامون[23] بمرد
سلیحش پدر[24] کرده از جادویی / ز کژّی و بی راهی و بد خویی[25]
نباشد سلیح شما کارگر / بدان[26] جوشن و خود[27] پولاد بر[28]

---

[1] K, VI—سیاوخش [2] IV—سیاوش رد را همی [3] K—تاج و تخت و سپاه [4] IV—همی کین پیشی VI—همانا کزین کین [5] IV—ببردم [6] IV—از کینه یکسر VI—ازین کین گشایند روزی [7] K—کز [8] K—بجز راست دل رستم نیکخواه IV—افگنده بودند در رزمگاه K—доб.: کزین رزمگه برنتابید سر * چنین باشد آیین و زور و هنر [9] IV—ایران VI—که از رزم ترکان [10] VI—ز گفت [11] K, VI—و оп. [12] IV—б. оп. [13] IV—بپوزش بگفتند [14] IV, VI—سراینده ایم [15] K—همان کارها و IV—کارها جز [16] IV—که شاید [17] IV—با او نبرد [18] K, I, IV—سپاهی خروشان [19] VI—بجز [20] IV, VI—نیک [21] I—بایشان [22] K—بخردان [23] VI—ندارد کسی‌را بهامون [24] K, I—بدرّ VI—سلیحی ز زر [25] K—و تاری و نابخردی (без рифмы); I, IV, VI—وتاری [IV—تازی] و از بد خویی [26] IV, VI—بران [27] K, IV, VI—доб. و [28] K—обратный порядок мисра.

همان اسبش از باد[1] دارد نژاد — بدل همچو شیر و برفتن چو باد[2]
کسی را که یزدان ندادست فر — نباشدش[3] با جنگ او پای و پر[4]
همان با شما او نیاید بجنگ — ز فرّ و نژاد خود آیدش ننگ
نبیره فریدون و پور قباد — دو جنگی بود یک دل و یک نهاد
بسوزم برو[5] تیره[6] جان پدرش[7] — چو کاوس را سوخت او بر پسرش[8]
دلیران[9] و شیران[10] ایران زمین — همه[11] شاه را خواندند آفرین
بفرمود تا قارن نیک خواه — شود باز و[12] پاسخ گزارد[13] ز شاه[14]
که این کار ما دیر[15] و دشوار گشت — سخنها ز اندازه اندر گذشت
هنر یافته مرد سنگی بجنگ — نجوید گه رزم[16] چندین[17] درنگ
کنون تا خداوند خورشید و ماه — کرا شاد دارد بدین[18] رزمگاه[19]
نخواهم ز تو اسب و دینار و[20] گنج — که بر[21] کس نماند سرای سپنج
بزور جهان آفرین کردگار — بدیهیم کاوس[22] پروردگار
که چندان نمانم شما را زمان — که بر گل جهد تند باد خزان[23]
بدان خواسته نیست مارا نیاز — که از جور و[24] بیدادی آمد فراز
کرا[25] پشت گرمی بیزدان[26] بود — همیشه دل و بخت[27] خندان بود[28]
بر و بوم و گنج و سپاهت مراست[29] — همان تخت و زرّین[30] کلاهت[31] مراست[32]

---

[1] IV — ابر [2] K, IV — ز باد [K — تیزی] و تندی گرازیدن شیر — VI بتگ همچو باد
I — گراییدن تیر و تندی و باد نباشد برو زخم او کارگر — VI سر — [4] K — نداردش — [3] I
[5] K, I — بدو [6] IV — تیز [7] K — پدر [8] K — (?) بهره پدر VI — б. оп. [9] K, I, IV, VI — سواران
[10] VI — گردان [11] K — همان [12] K — و оп. [13] I, IV, VI — گذارد [14] I — بشاه Доб. заголовки:
K — پاسخ دادن کیخسرو پیغام افراسیابرا I — پاسخ دادن شاه کیخسرو شیده‌را بر دست قارن
IV — پاسخ شاه کیخسرو افراسیابرا از دست شیده [15] K — دور [16] VI — جنگ [17] K — جستن
[18] VI — درین [19] I, IV — б. переставлен со след. б. [20] Л — و оп.; K, I, IV, VI — بوم توران و
[21] VI — با [22] K — доб. و [23] Л — باد تند وزان I, IV, VI — تند باد دمان [24] VI — از راه
[25] K — گرم [26] K, IV, VI — ز یزدان [27] VI — دلش شادو [28] I — бб. 554—555 оп.; VI — доб.:
چو جنگی شوی گر بدشت نبرد * بدانگه که خیزد از جنگ گرد (так!)
[29] IV — تراست [30] K — با زر تخت و IV — گرز و تخت [31] VI — گاهت تخت مایه‌ور [32] IV —
تراست

پشنگ آمد و خواست از من نبرد   زره‌دار بی لشکر[1] و دار و برد
سپیده دمان هست مهمان من   بخنجر ببیند سر افشان من
کسی را نخواهم ز[2] ایران سپاه   که با او[3] بگردد بآوردگاه[4]
من و شیده و دشت و شمشیر تیز   برآرم بفرجام ازو رستخیز
گر ایدونک پیروز گردم[5] بجنگ   نسازم[6] برین سان که گفتی[7] درنگ
مبارز خروشان کنیم از دو روی   ز خون دشت گردد[8] پر از رنگ و بوی[9]
ازان[10] پس پلانرا همه همگروه   بجنگ اندر آریم بر سان کوه[11]
چو این گفته باشی بشیده بگوی   که ای کم خرد[12] مهتر کامجوی[13]
نه تنها تو ایدر بکام[14] آمدی   نه بر جستن ننگ و نام آمدی
نه از بهر پیغام افراسیاب   که کردار بد کرد[15] بر تو شتاب
جهاندارت انگیخت از[16] انجمن   ستودانت[17] ایدر بود هم[18] کفن
گزند آیدت زان سر[19] بی گزند   که از تن بریدند چون گوسفند[20]
بیامد دمان قارن از نزد شاه   بنزدیکی آن درفش سیاه
سخن هرچ بشنید با او[21] بگفت   نماند ایچ[22] نیک و بد اندرنهفت[23]
بشد شیده نزدیک افراسیاب   دلش چون بر آتش نهاده کباب[24]

---

[1] K, I, IV—با لشکر [2] K, I, IV, VI—از [3] K, I, IV, VI—وی [4] VI—б. переставлен со след. б. [5] I, IV—باشم [6] Л, K—بسازم VI—نخواهم [7] K, VI—گفتم IV—فراوان [8] K—آرم بکردار کوه [9] VI—سراسر چو جوی [10] K, IV, VI—وزان [11] IV—دست گردان I—6 бейтов (по б. 567 вкл.) оп.; IV—доб.:

بویژه که رستم بود پیش رو * نماند برین بوم و بر خار و خو

[12] IV—تو تنها ز توران VI—پرخرد IV—بی‌خرد [13] K, IV—کینه جوی VI—نامجوی [14] K—که دارد VI—روز بدت کرد IV—چو تنها بایدر بکام VI—تو ایدر بتنها بدام IV—بمام (?!) [15] IV—آید از پور آن [16] IV—ازان VI—زان [17] IV—(описка) ستورانت [18] VI—یا [19] K—روان تو
[20] K, IV, VI—доб.:

بگرید چنان زار بر تو پدر * که کاوس گرید همی بر پسر

[21] K—وی [22] VI—آنچه [23] IV—همه هر چه بد آشکار و نهفت [24] IV—доб.:

همه هر چه بد آشکار و نهفت * بپیش پدر یک بیک باز گفت

VI—доб.:

همه پاسخ شاه با او بگفت * همان نیز ناگفته اندر نهفت

ببد[1] شاه ترکان[2] ز پاسخ دژم / همی گشت و بر زد یکی تیز دم[3]
ازان خواب کز روزگار دراز / بدید و ز هرکس همی داشت راز
سرش گشت گردان و دل پر نهیب / بدانست کآمد بتنگی نشیب[4]
بدو گفت فردا بدین رزمگاه / ز افگنده مردان[5] نیابند راه
بشیده چنین[6] گفت کز بامداد / مکن تا دو روز ای پسر جنگ[7] یاد
بدین[8] رزم بشکست گویی دلم / برآنم[9] که دل را ز تن بگسلم
پسر[10] گفت کای شاه ترکان و چین[11] / دل خویش را بد مکن روز کین[12]
چو خورشید فردا[13] بر آرد درفش / درفشان[14] کند روی چرخ بنفش
من و خسرو و دشت[15] آوردگاه / برانگیزم از شاه[16] گرد[17] سپاه
چو روشن شد آن چادر لاژورد[18] / جهان شد بکردار[19] یاقوت زرد[20]
نشست از بر اسب جنگی پشنگ[21] / ز باد جوانی سرش[22] پر ز جنگ
بجوشن بپوشید روشن[23] برش / ز آهن کلاه کیان بر سرش
درفشش یکی ترک جنگی[24] بچنگ / خرامان بیامد بسان پلنگ
چو آمد بنزدیک ایران[25] سپاه / یکی نامداری بشد نزد[26] شاه[27]
که آمد سواری میان دو صف / سرافراز و جوشان و تیغی بکف[28]
بخندید ازو شاه و جوشن[29] بخواست / درفش[30] بزرگی[31] برآورد راست
یکی ترگ زرّین[32] بسر بر نهاد / درفشش برهّام گودرز داد

---

1 VI—بشد 2 VI—توران 3 I—бб. 571—572 оп. 4 VI--бб. 573—574 оп. 5 I—موران IV—توران 6 I—بدو IV—سپهبد بدو وزان پس 7 K, I, VI—رزم 8 VI—درین 9 I, IV—ندانم 10 K—بدو VI—بسی (!) 11 VI—توران زمین 12 I, IV—مگردان چنین 13 K, I, IV, VI—تابان 14 I, IV—درخشان 15 VI—سوی دشت و در 16 K—دشت 17 VI—جانش دُرد 18 K, I, IV, VI—لاجورد 19 K, I, IV—چو دریای 20 Доб. заголовки: Л—رزم شیده با شاه کیخسرو IV—رزم خواستن شیده از شاه کیخسرو 21 VI—پلنگ 22 K—دلش 23 I, IV—رومی VI—تابان 24 I—چینی 25 K—توران 26 VI—بشد نامداری بنزدیک 27 K—بشد نامداری از ایران بشاه 28 I, IV—доб.:
همی گوید آن نامور تیز چنگ * که با شاه گوید کآمد پشنگ
29 K, I, IV, VI—خفتان 30 I, VI—درفش 31 I—ببالا 32 I, IV, VI—رومی

همه لشکرش زار و گریان شدند[1]   چو بر آتش تیز[2] بریان شدند[3]
خروشی برآمد که ای شهریار   بآهن تن[4] خویش[5] رنجه مدار
شهانرا همه تخت بودی[6] نشست   که بر[7] کین کمر بر میان تو بست[8]
که جز خاک تیره نشستش مباد   بهیچ آرزو[9] کام و دستش مباد
سپهدار با جوشن و گرز[10] و خود   بلشکر[11] فرستاد چندی درود
که یک تن مجنبید زین[12] رزمگاه   چپ و راست و قلب و جناح[13] سپاه
نباید که جوید کسی[14] جنگ و[15] جوش   بهرّام گودرز دارید گوش[16]
چو خورشید بر چرخ گردد بلند   ببینید[17] تا بر که آید گزند
شما هیچ[18] دلرا مدارید تنگ   چنینست[19] آغاز و فرجام جنگ
گهی بر[20] فراز و گهی[21] در[22] نشیب   گهی شادکامی[23] گهی با نهیب[24]
برانگیخت شبرنگ بهزادرا   که دریافتی روز تگ[25] بادرا
میان بسته با نیزه و خود و گبر[26]   همی گرد اسبش[27] بر آمد بابر[28]
میان دو صف شیده اورا بدید   یکی باد سرد از جگر بر کشید[29]
بدو گفت پور سیاوش[30] رد   توی ای پسندیدهٔ پر خرد

---

1 IV— بدند 2 VI— وزان آتش جنگ 3 IV— بدند K—доб. заголовок: رزم شیده با شاه کیخسرو 4 K— ابا هر تنی 5 I, IV— پاک 6 VI— باشد 7 K, IV— بُد 8 I—бб. 590—591 оп. 9 Л— آرزوی 10 K, I, IV, VI— با گبر و با گرز 11 K— بدیشان 12 K— از IV— مجنبند ازین 13 VI— راست پیش جناح 14 K— یکی VI — گیرد کسی 15 Л— و оп. 16 I—б. оп. 17 K, IV, VI — ببینند 18 K — ایچ 19 I, IV — چنین آمد 20 VI — در 21 K — فرازیم و گه 22 IV — بر 23 K, VI — شاد و ایمن IV — شادمان و 24 IV — پرنهیب I — б. оп.; I, IV — доб.:

همه پیش او بنده فرمان شدند [IV—شوید] * دران درد نزدیک درمان شدند [IV—شوید]

IV—еще доб.:

اگر زانکه پیروز گردد پشنگ * ز رستم بجویند سامان جنگ
سپهرا که چون او نگهبان بود * همه چارهٔ جنگ آسان بود

25 K, I, IV, VI— که اندر نوشتی بتگ 26 K— تبر 27 I— نعلش IV— نعلین 28 I— برابر
29 I — доб. заголовок: رزم کیخسرو با شیده 30 K, VI — سیاوخش I — سیاووش

نبیره جهاندار[1] توران سپاه — که شاید همی ترگ بر چرخ ماه[2]
جز آنی که بر تو[3] گمانی برد — جهاندیده‌یی کو خرد پرورد[4]
اگر[5] مغز بودیت با خال خویش — نکردی چنین جنگ را دست پیش
اگر جنگ جویی ز پیش سپاه — برو دور[6] بگزین یکی رزمگاه[7]
کز ایران و توران نبینند کس — نخواهیم[8] یاران[9] فریادرس
چنین داد پاسخ بدو شهریار — که ای شیر درنده در کارزار
منم داغ دل پور آن بیگناه — سیاوش که شد کشته بر دست شاه
بدین دشت از ایران[10] بکین آمدم[11] — نه از بهر گاه[12] و نگین آمدم[13]
ز پیش پدر چونک برخاستی[14] — ز لشکر نبرد مرا خواستی
مرا خواستی کس[15] نبودی روا — که پیشت فرستادمی[16] ناسزا
کنون آرزو[17] کن یکی رزمگاه — بدیدار دور[18] از میان سپاه
نهادند[19] پیمان که از هر دو روی — بیاری نیاید کسی کینه جوی[20]
هم اینها[21] که دارند با ما درفش — ز بد روی[22] ایشان نگردد بنفش[23]
برفتند هر دو ز لشکر بدور — چنان چون شود[24] مرد شادان بسور
بیابان که آن از در رزم بود — بدانجایگه[25] مرز خوارزم بود[26]
رسیدند جایی که شیر و پلنگ — بدان[27] شخ بی آب ننهاد چنگ
نپرّید بر آسمانش عقاب — ازو بهرهٔ شخّ و بهری سراب[28]
نهادند آوردگاهی بزرگ — دو اسب و دو جنگی بسان دو گرگ[29]
سواران چو شیران آخته[30] زهار — که باشند پر خشم روز شکار

---

[1] K, I, IV — سپهدار [2] IV — چرخ و ماه VI — б. оп. [3] K — جوانی که مردم [4] VI — بود پر خرد далее б. переставлен со след. б. [5] K, IV, VI — که گر [6] K, IV, VI — دور و I — زود و [7] I, IV — جایگاه [8] K — نخواهیم [9] K, I, IV — доб. و VI — مایارو [10] I, IV — ازینسان [11] VI — آورم [12] VI — تاج [13] VI — آورم [14] K — چون تن آراستی I, IV — چون بیاراستی VI — چون تو برخاستی [15] VI — بس [16] VI — فرستادنی [17] Л — آرزوی [18] K, I, IV, VI — که باشد بدور [19] VI — بکردند [20] K, VI — جنگ جوی [21] I, IV — اینان [22] K, I, IV — روز [23] VI — б. оп. [24] K, I, IV, VI — رود [25] Л — بدین جایگه [26] VI — порядок бейтов: 615, 618, 616, 617; I — перед б. доб. вариант б. 615. [27] K, I, IV, VI — بران [28] I — یک بهره آب IV — обратный порядок мисра. [29] IV, VI — بکردار گرگ [30] Л, IV — دخته

بگشتند با نیزه‌های دراز — چو خورشید تابنده گشت[1] از فراز
نماند ایچ بر نیزه‌هاشان سنان — پر از آب[2] برگستوان و عنان[3]
برومی عمود و بشمشیر و تیر[4] — بگشتند با یکدگر ناگزیر[5]
زمین[6] شد ز گرد[7] سواران سیاه — نگشتند سیر[8] اندر آوردگاه
چو شیده دل[9] و زور خسرو بدید — ز مژگان سرشکش برخ بر چکید
بدانست کان فرّه ایزدیست — ازو[10] بر تن خویش باید گریست
همان اسپش از تشنگی شد غمی — بنیروی مرد[11] اندر آمد کمی
چو درمانده شد[12] با دل[13] اندیشه کرد — که گر شاه را گویم اندر نبرد
بیا تا بکشتی پیاده شویم — ز خوی هر دو آهار داده شویم
پیاده نگردد که عار آیدش — ز شاهی تن خویش خوار آیدش
بدین چاره گر زو نیابم[14] رها — شدم[15] بی گمان در دم اژدها
بدو گفت شاها بتیغ و سنان — کند هر کسی جنگ و پیچد عنان
پیاده به آید که جوییم[16] جنگ — بکردار شیران بیازیم چنگ
جهاندار خسرو هم اندر زمان — بدانست اندیشهٔ بدگمان
بدل گفت کین شیر با زور و چنگ[17] — نبیره فریدون و پور پشنگ
گر آسوده گردد تن‌آسان[18] کند — بسی شیر دل را[19] هراسان[20] کند
اگر من پیاده نگردم بجنگ[21] — به[22] ایرانیان بر کند جای[23] تنگ
بدو گفت رهّام کای تاجور — بدین[24] کار ننگی[25] مگردان گهر
چو خسرو پیاده کند کارزار — چه باید برین[26] دشت چندین سوار
اگر پای بر خاک باید نهاد — من از تخم کشواد دارم نژاد[27]

---

[1] VI— تابان بگشت [2] K— بران اسب [3] VI— (так) پر از خوی شد اسب و برگستوان
[4] Л— تیز [5] Л— ناگریز IV— یک با دگر پرستیز VI— ابا ستیز I—бб. 623—624 оп. [6] K, IV— هوا
[7] Л— خون [8] K— چیر [9] K— بر [10] I— وزان [11] K, I, VI— بزور سوار [12] K— پس آنگاه با خویش VI— چو زو دور شد IV— بد و نیک دل شیده [13] I— چو زان تنگ شد
[14] K— نگردم IV— بیابم [15] K, IV— شوم [16] I— بیا تا بجوییم [17] Л— شرزه
[18] K, I, IV, VI— سرافشان [19] I, VI— نامور را [20] K, IV— خروشان [21] I, VI— بدین بجنگ فرّ و آهنگ [VI— اورنگ] و چنگ پلنگ [22] K, I, IV, VI— بر [23] K, I, VI— کار IV— او کند کار
[24] IV— بدین VI— ازین [25] IV, VI— نیکی [26] K, I, VI— بدین [27] I—б. оп.

بمان تا شوم پیش او جنگ ساز[1]   نه شاه جهاندار[2] گردن فراز
برهّام گفت آن زمان شهریار   که ای مهربان پهلوان سوار
چو شیده[3] دلاور ز تخم پشنگ   چنان دان که با تو نیاید بجنگ[4]
ترا نیز با رزم او پای نیست   بترکان[5] چنو لشکرآرای نیست
یکی مرد جنگی فریدون نژاد   که چون او دلاور ز مادر نزاد
نباشد مرا ننگ رفتن بجنگ   پیاده بسازیم جنگ پلنگ
وزان سو بر شیده[6] شد ترجمان   که دوری گزین[7] از بد بدگمان[8]
جز از باز گشتن ترا رای[9] نیست   که [10] با جنگ خسرو ترا پای نیست[11]
بهنگام کردن ز دشمن گریز   به از کشتن و جستن رستخیز[12]
بدان نامور ترجمان[13] شیده گفت   که آورد[14] مردان نشاید[15] نهفت[16]
چنان دان که تا من ببستم کمر   همی برفرازم بخورشید سر
بدین زور و این فره و[17] دستبرد   ندیدم بآوردگه نیز گرد[18]
و لیکن ستودان[19] مرا از گریز   به آید چو گیرم بکاری[20] ستیز

---

[1] I, VI—رزم‌ساز IV—همی من شوم سوی او رزم‌ساز [2] VI—ایا نامور شاه [3] IV, VI—پشنگ [4] I—б. оп. [5] K, I, IV, VI—ز ترکان [6] VI—سر پوشیده [7] VI—که روزی گزیر
[8] I—перед б., VI—после б. доб. (за исключением первого б.):

چنین گفت رستم بشاه زمین * که ای نامور شاه توران زمین
بجایی که بر اسب گردد سوار * چو رهّام گودرز خواهد هزار
بجز من نشاید که سازم نبرد * سرش را ز ابر اندر آرم بگرد
برستم چنین گفت بیدار شاه * که بی تو مبیناد کس رزمگاه
مرا خواست شیده نشاید که من * کسی را فرستم ازین انجمن

VI—вместо последнего б. этих добавлений дает:

هم از گردش چرخ برنگذریم * اگر دیدهٔ اژدها بسپریم

[9] IV—پای (без рифмы). [10] K, IV—چو [11] I, VI—б. оп. [12] K—کشته و خسته و رستخیز I—(?) کشتن و کشتن رستخیز IV—به آید چو گیرم بکاری ستیز VI—به از با تن خویش کردن ستیز I, VI—б. переставлен со след. б. [13] K—ترجمان نامور [14] I, IV—آواز [15] K—نباشد [16] IV, VI—доб. заголовок: کشته شدن شیده بر دست شاه کیخسرو [17] K, VI—فرّ و این [18] VI—تیزگرد [19] K—بتوران [20] VI—بکار

هم[1] از گردش چرخ بربگذرم[2] / وگر دیدهٔ اژدها بسپرم
گر ایدر[3] مرا هوش بر دست[4] اوست / نه دشمن ز من باز دارد نه دوست
ندانم من این زور مردی[5] ز چیست[6] / برین[7] نامور فرّه ایزدیست
پیاده مگر دست یابم بدوی / بپیکار خون اندر آرم بجوی
بشیده چنین گفت[8] شاه جهان / که ای نامدار از نژاد مهان
ز تخم کیان بی گمان کس نبود / که هرگز پیاده نبرد آزمود
و لیکن ترا گر چنینست کام / نپیچم ز رای تو هرگز[9] لگام[10]
فرود آمد از اسب[11] شبرنگ شاه / ز سر برگرفت آن کیانی کلاه
برهام داد آن گرانمایه اسب / پیاده بیامد چو[12] آذر گشسب
پیاده چو از دور دیدش[13] پشنگ / فرود آمد از باره جنگی پلنگ[14]
بهامون[15] چو پیلان برآویختند / همی خاک با خون برآمیختند
چو شیده بدید آن بر و برز[16] شاه / همان ایزدی فرّ و آن دستگاه
همی جست کآید[17] مگر زو[18] رها / که چون سر بشد تن نیارد بها[19]
چو آگاه شد خسرو از رای اوی[20] / وزان زور و آن برز بالای اوی[21]
گرفتش بچپ گردن و راست پشت[22] / برآورد و زد بر زمین بر درشت[23]

---

1 VI—من 2 K, VI—بر نگذرم 3 K, VI—گر ایدون 4 I—گر ایدونک هوشم ابر 5 K, IV, VI—بدانستم این زور و مردی I—بدانم من آن زور و مردی 6 IV—که چیست 7 K, IV, VI—بدین I—بران 8 K, I, IV, VI—چنین گفت با شیده 9 IV, VI—ز کام تو هرگز نپیچم 10 I, IV—доб. заголовок: کشته شدن شیده بر دست [IV—شاه] کیخسرو 11 I, VI—پشت 12 K—بکردار I, IV, VI—بیامد بکردار 13 I, IV, VI—پیاده چو از دور دیدش 14 K, I, IV, VI—اسب نهنگ 15 IV—بیامد 16 K—زور I—یلی برز 17 I—یابد 18 IV—چاره که یابد 19 I, IV—[IV—ارزد] دل چاره گر خود کی آرد VI—نیابد رها 20 Л—او I, IV, VI—راز اوی 21 Л—او K—پست گردیده آوای اوی I, IV—[IV—او] نابرآورده آواز اوی VI—وزین تیز گردنده آواز او I, IV—доб.:

چو خسرو چنان دید دل کرد تنگ * ز سر تا بپایش بیازید چنگ
بزور جهان آفرین کردگار * بزد دست کیخسرو نامدار
بکردار شیری که بر گور نر * زند دست و گور اندر آرد بسر

22 K—دست I—پشت راست 23 K—درست I—چو خواست VI—زمینش درشت

همه[1] مهرهٔ پشت او همچو نی / شد از درد ریزان[2] و بگسست پی
یکی تیغ تیز از میان بر کشید / سراسر دل نامور بر درید[3]
برو کرد جوشن همه چاک چاک / همی ریخت بر تارک از درد خاک
برهّام گفت این بد بد سگال[4] / دلیر و[5] سبکسر مرا بود خال
پس از کشتنش مهربانی کنید / یکی دخمهٔ خسروانی کنید
تنش را بمشک و عبیر و[6] گلاب / بشوییید[7] مغزش[8] بکافور ناب
بگردنش بر طوق مشکین[9] نهید[10] / کله بر سرش عنبر آگین نهید[10]
نگه کرد پس ترجمانش ز راه / بدید آن تن نامبردار[11] شاه
که با خون ازان ریگ[12] برداشتند / سوی لشکر شاه[13] بگذاشتند
بیامد خروشان بنزدیک شاه / که ای نامور دادگر[14] پیشگاه
یکی بنده بودم من اورا نوان[15] / نه جنگی سواری و نه[16] پهلوان
بمن بر ببخشای شاها بمهر / که از جان تو شاد بادا سپهر[17]
بدو گفت شاه آنچ دیدی زمن / نیارا بگو[18] اندر آن انجمن[19]
زمین را ببوسید و کرد آفرین / بسیچید ره سوی سالار چین[20]
وزان دشت کیخسرو کینه جوی / سوی لشکر خویش بنهاد روی
خروشی برآمد ز ایران سپاه / که بخشایش آورد خورشید و ماه
بیامد همانگاه گودرز و گیو / چو شیدوش و رستم چو گرگین نیو
همه بوسه دادند پیشش زمین / بسی شاه را خواندند آفرین

[1] VI—همی [2] K—بشد خرد و از پیش VI—لرزان [3] VI—بر شیده شیر دل بر درید [4] K—پس گفت کین بد همال K—доб. заголовок: کشتن شاه کیخسرو شیده پسر افراسیاب را [5] VI—و оп. [6] K, I, IV, VI—بمشک و بدبق سرش را IV, VI—نا همال I—بی همال [7] K, VI—و بشویند I, IV—و بشوییید [8] K, I, IV, VI—تن را [9] I, IV, VI—زرّین [10] IV—نهند [11] I—نامدار VI—سر نامبردار [12] K—خونش از خاک [13] K—خویش [14] K—باگهر I—پر هنر [15] K—مر اورا دوان [16] K—از نه VI—نی [17] VI—بمهر (без рифмы). [18] K, I, IV—بگوی [19] K—доб.:

بشد شاه و بر دست کرد آفرین * بدان بخت بیدار و فرخ زمین

[20] K, I, IV, VI—5 бейтов (по б. 686 вкл.) оп.

وزان روی ترکان دو دیده[1] براه — که شیده کی آید ز آوردگاه
سواری همی شد[2] بران ریگ نرم — برهنه سر و دیده پر خون[3] گرم
بیامد بنزدیک افراسیاب — دل از درد خسته دو دیده پر آب[4]
برآورد پوشیده راز از نهفت — همه پیش سالار ترکان[5] بگفت[6]
جهاندار[7] گشت از جهان نا امید — بکند آن چو کافور موی[8] سپید
بسربر پراگند ریگ[9] روان — ز لشکر برفت[10] آنک بد پهلوان
رخ شاه ترکان هر آنکس که دید — بر[11] و جامه و دل همه[12] بردرید[13]
چنین گفت با مویه افراسیاب — کزین پس[14] نه آرام جویم[15] نه خواب[16]
مرا اندرین سوگ یاری کنید — همه تن بتن[17] سوگواری کنید
نه بیند سر تیغ ما را نیام — نه هرگز بوم زین سپس[18] شادکام[19]
ز مردم شمر ار ز دام[20] و دده — دلی[21] کو نباشد بدرد آژده
مبادا بدان[22] دیده در[23] آب و[24] شرم — که از درد ما نیست پر خون گرم
ازان ماه دیدار[25] جنگی سوار — ازان سرو بن بر لب جویبار[26]
همی ریخت از دیده خونین سرشک — ز دردی که درمان نداند پزشک
همه نامداران پاسخ گزار[27] — زبان برگشادند بر شهریار
که این دادگر بر تو آسان کناد — بداندیش را دل[28] هراسان کناد
ز ما نیز یک تن نسازد درنگ — شب و روز بر درد و کین پشنگ

---

1 K, I, IV—دل و دیدهٔ نامداران VI—دو چشم همه نامداران 2 Л—بشد ترجمان بر 3 I—برآب IV—سر و پای پر خون 4 K, I, IV, VI—б. оп. 5 I—توران 6 IV—доб. заголовок: آگاه شدن افراسیاب از کشته شدن شیده 7 I, IV, VI—سپهدار 8 IV, VI—ریش 9 VI—دیگر (!) 10 I, IV—ببرد 11 K—سر 12 VI—سراسر همه جامه را 13 K, I, IV, VI—доб. б. 684. 14 VI—که اکنون 15 I—یابم 16 I—доб.:

مگر کین این پور باز آورم * سپه را بدین رزم ساز آورم

17 VI—یک بیک 18 VI—دل من شود 19 K, I, IV, VI—доб.:

ببندیم دامن یک اندر دگر * همانید از ایران زمین بوم و بر

20 K—بمانم نه دام I—تا بدام IV—بازرام VI—یا ز دام Л—сверху другим почерком написано یا ز 21 VI—دگر 22 I, IV—دران 23 K—اندر آن دیدهٔ VI—اندر آن دیدگان 24 K, I, VI—و оп. 25 Л—доб. و 26 IV—б. оп. 27 VI—پاسخ گذار 28 K—زو I—دل بدسگالت

سپه را همه دل خروشان کنیم / بـاوردگه بر سرافشان کنیم

ز خسرو نبد پیش ازین کینه[1] چیز / کنون کینه بر کین بیفزود[2] نیز

سپه دل شکسته شد از بهر[3] شاه / خروشان و جوشان همه رزمگاه[4]

چو خورشید بر زد سر از برج گاو / ز هامون برآمد خروش چکاو

تبیره بر آمد ز هر دو سرای[5] / همان ناله[6] بوق[7] با کرّنای[8]

ز گردان شمشیر زن سی هزار / بیاورد جهن از در کارزار[9]

چو خسرو بر آن گونه بر دیدشان[10] / بفرمود تا قارن کاویان

ز قلب[11] سپاه اندر آمد چو کوه / ازو گشت جهن دلاور ستوه[12]

سوی راست[13] گستهم نوذر چو گرد / بیامد[14] دمان با درفش نبرد

جهان شد ز گرد سواران بنفش / زمین پر سپاه و هوا پر درفش[15]

بجنبید خسرو ز قلب سپاه / هم[16] افراسیاب اندران رزمگاه[17]

بپیوست جنگی کزان سان نشان / ندادند گردان[18] گردنکشان[19]

بکشتند چندان ز توران سپاه / که دریای خون گشت آوردگاه

چنین بود تا آسمان تیره[20] گشت / همان[21] چشم جنگاوران خیره[22] گشت[23]

---

[1] K— ز پیران و هومان نبد مانده I, IV — (?) پیش ماند VI— نبدمان بدل کینه [2] K, IV, VI— کینه بفزود [3] K, VI— درد I, IV— پر از درد [4] VI— (?) که با سوگ ایرج نیابید راه
Доб. заголовки: Л— جنگ کیخسرو با افراسیاب و هزیمت ترکان I— رزم کیخسرو با افراسیاب بانبوه VI— جنگ آخر ایرانیان و تورانیان [5] I, IV, VI— پرده سرای [6] IV, VI — доб. و [7] I — کوس [8] I — б. переставлен со след. б. [9] I, IV — доб.:

بیامد جهانجوی جنگی بجنگ * سواران ترکان کمانها بچنگ

K, I—далее доб.:

چو آمد جهانجوی جنگی برون * زبان پر ز دشنام و دل پر ز خون
ابا سی هزار آزموده سوار * بزرگان چین از در کارزار

[10] Л — دید آن [11] I — بقلب [12] K — که تا گردد از جنگ قارن ستوه I, IV, VI — ابا ده هزار آزموده گروه [13] K — جهن I, IV — جنگ [14] K— درآمد I, IV — برآمد [15] I — б. оп. [16] I — به IV — و VI — بر [17] VI — اندرآوردگاه K — мисра оп. и дает второе мисра б. 716. [18] I — доб. و [19] K, IV, VI — бб. 715—716 оп. [20] I — خیره [21] K — همه I, IV, VI — همی [22] I — تیره [23] VI — доб. опущенный выше б. 716.

چو پیروز شد قارن رزم زن   بجهن دلیر[1] اندر آمد شکن

چو بر دامن کوه[2] بنشست ماه   یلان باز گشتند ز[3] آوردگاه

از ایرانیان شاد شد شهریار   که چیره شدند[4] اندران کارزار[5]

همه شب همی جنگ را ساختند   بخواب و بخوردن نپرداختند

چو بر زد سر از چنگ[6] خرچنگ هور   جهان شد پر از جنگ[7] و آهنگ و شور

سپاه دو کشور کشیدند صف   همه جنگ را بر لب آورده کف[8]

سپهدار ایران ز پشت[9] سپاه   بشد دور با کهتری نیک خواه[10]

چو لختی بیامد پیاده ببود   جهان آفرین را فراوان ستود

بمالید رخ را بران تیره[11] خاک   چنین گفت کای داور داد و[12] پاک

تو دانی کزو من ستم دیده ام   بسی روز بدرا پسندیده ام[13]

مکافات کن بد کنش را بخون   تو باشی ستم دیده را رهنمون[14]

وزان جایگه با دلی[15] پر ز غم   پر از کین سر[16] از تخمهٔ زادشم[17]

بیامد خروشان بقلب سپاه   بسربر نهاد آن خجسته[18] کلاه

خروش آمد و نالهٔ گاودم[19]   دم نای رویین و رویینه خم[20]

وزان روی لشکر بکردار کوه   برفتند جوشان گروها گروه

سپاهی بکردار دریای آب   بقلب اندرون جهن و[21] افراسیاب

چو هر دو سپاه اندر آمد ز جای   تو گفتی که دارد در و دشت پای

سیه شد ز گرد سپاه[22] آفتاب   ز پیکان الماس[23] و پرّ عقاب

ز بس نالهٔ بوق و گرد[24] سپاه   ز بانگ سواران در آن[25] رزمگاه

---

[1] I, IV— برزم و بجهن   [2] K— بر آیین خورشید   [3] K, I, IV, VI— از   [4] IV— بدزند   [5] K— وزان شادمان گردش روزگار   [6] I, IV— برج VI— کوه   [7] VI— گشت پر جنگ   [8] K— کف آورده لب   [9] K— همه از   [10] VI—5 бейтов (по б. 728 вкл.) оп.   [11] I— نرم   [12] I, IV— و оп.   [13] IV— کین را بسیجیده ام   [14] K—доб.:

وزان جایگه با دلی پر ز درد * پر از کین دل و لب پر از باد سرد

[15] K— خروشان و جوشان و دل   [16] VI— دل   [17] K— روان خسته از تخمه زادشم IV— رادشم   [18] K— برنهاده خجسته   [19] I— کره نای   [20] I— هندی درای   [21] K, I— و оп.   [22] K, I, IV, VI— سپه   [23] K, VI— پولاد   [24] K, I, IV, VI— بانگ   [25] K, I, IV, VI— ز گرد سپاه اندران

همی[1] آب گشت آهن و کوه[2] و سنگ   بدریا نهنگ و بهامون پلنگ
زمین پر ز جوش و[3] هوا پر خروش   هژبر ژیانرا بدرید گوش
جهان سربسر گفتی از آهنست[4]   وگر آسمان بر زمین[5] دشمنست
بهر جای بر توده چون[6] کوه کوه   ز گردان ایران و توران گروه
همه ریگ ارمان[7] سر و دست و پای   زمین را همی دل برآمد ز جای
همه بوم[8] شد زیر نعل اندرون   چو کرباس آهار داده بخون
وزان پس دلیران افراسیاب   برفتند بر سان کشتی بر آب
بصندوق[9] پیلان نهادند روی   کجا ناوک انداز بود اندروی
حصاری بد از پیل پیش[10] سپاه   برآورده بر قلب[11] و بر بسته راه[12]
ز صندوق[13] پیلان ببارید تیر   بر آمد خروشیدن دار و گیر
برفتند گردان[14] نیزه وران   هم از قلب لشکر سپاهی گران
نگه کرد افراسیاب از دو میل   بدان لشکر و[15] جنگ و صندوق و[16] پیل
همه ژنده پیلان و لشکر براند   جهان تیره شد روشنایی نماند
خروشید کای نامداران جنگ   چه دارید بر خویشتن جای[17] تنگ
ممانید[18] بر پیش صندوق و[19] پیل   سپاهست بیکار[20] بر چند میل[21]
سوی میمنه میسره برکشید   ز قلب و ز صندوق برتر کشید[22]
بفرمود تا[23] جهن رزم آزمای   رود با تگینان[24] لشکر ز جای
برد[25] دو[26] هزار آزموده سوار   همه نیزه‌دار[27] از در کارزار

---

1 K—همه 2 Л—و оп. 3 Л—و оп. 4 K, I, IV, VI—اهریمنست 5 K, I, VI—با زمین IV—بدامن پر از آستین* 6 VI—بد 7 K—آمو 8 K—ریگ 9 K, IV—доб. و 10 K, I, IV, VI—از پیش قلب 11 I, IV—ازپیل VI—پیلان 12 K—از پیل در پیش شاه 13 K—بصندوق و 14 K, I, IV—پیلان و VI—مردان 15 Л—و оп. 16 Л—و оп. 17 VI—کار 18 K, I, IV—همه مانده VI—جهان مانده 19 Л—و оп. 20 Л—بسیار 21 I—порядок бб.: 754, 755, 753, 751, 752, 756. 22 K, I, IV—обратный порядок мисра. 23 IV—با 24 K—نگهبان I—شود با بزرگان IV—دلیران 25 K, I—بزد VI—برو 26 K, I, IV, VI—ده 27 VI—سوی میمنه

بر[1] میسره شیر[2] جنگی ببرد[3] — بشد تیز با نامداران گرد[4]
چو کیخسرو آن رزم ترکان[5] بدید[6] — که خورشید گشت از جهان ناپدید
سوی آوه و سمکنان کرد[7] روی — که بودند شیران[8] پرخاشجوی
بفرمود تا بر سوی میسره — بتابند[9] چون آفتاب از بره
برفتند با نامور ده[10] هزار — زره‌دار با گرزهٔ گاوسار[11]
بشماخ سوری بفرمود شاه — که از نامداران ایران سپاه[12]
گزین کن ز جنگ آوران ده هزار — سواران[13] گرد از در کارزار[14]
میان دو صف تیغها بر کشید — مبینید کس را سر اندر کشید
دو لشکر برینسان[15] برآویختند — چنان شد که گفتی بر آمیختند
چکاچاک برخاست از هر دو روی — ز پرخاش خون اندر آمد بجوی
چو برخاست گرد از چپ و دست راست — جهاندار خفتان رومی[16] بخواست
بیکسو کشیدند صندوق[17] پیل — جهان شد بکردار دریای نیل
بجنبید[18] با رستم از قلب گاه — منوشان[19] خوزان لشکر پناه
برآمد خروشیدن بوق و کوس — بیک دست خسرو سپهدار طوس
بیاراسته[20] کاویانی درفش — همه پهلوانان زرینه کفش
بدرد دل از جای برخاستند — چپ شاه لشکر[21] بیاراستند[22]
سوی راستش رستم کینه جوی[23] — زواره برادرش بنهاد روی

---

[1] K, I, IV—سوی [2] IV—تیز [3] K—که برد I, IV—کبرد [4] VI—б. оп.; I—доб.:

همان ده هزار از گزیده سوار * همه رزمجوی و همه کینه‌دار

[5] K—نامداران [6] K—между этими мисра доб.:

که بر سان آتش همی بردمید * ازان جایگه شاه برتر کشید

[7] K—قارن کاویان کرد I—گیو و گودرز آورد IV—همگنان کرد [8] I—گردان [9] K—برفتند IV—بتابید [10] VI—سی [11] K—همه رزم جوی و همه نامدار I—همه نامدار از صف کارزار VI—جوانان گرد از در کارزار [12] I, VI—б. оп. [13] IV—جوانان [14] K—زره دار و با گرزهٔ گاوسار I, VI—б. оп. [15] Л, I—برانسان IV, VI—بدینسان [16] K, I, IV—جنگی [17] K, IV—доб. و [18] Л—برفتند [19] Л (сверху позднее другим почерком), K, I, IV, VI—доб. و [20] K, I, IV, VI—بیاراست با [21] I, IV—ایران [22] K—لشکر شاه آراستند [23] K, I, IV, VI—جنگ جوی

جهاندیده گودرز کشوادگان بزرگان بسیار[1] و آزادگان
ببودند بر دست[2] رستم بپای زرسب و منوشان[3] فرخنده رای
برآمد ز[4] آوردگه گیر و دار ندیدند ز آنگونه کس[5] کارزار
همه ریگ پر خسته و کشته بود کسی را کجا روز بر گشته بود[6]
ز بس کشته بر دشت آوردگاه همی راندند اسب بر کشته‌گاه[7]
بیابان یکردار جیحون ز خون[8] یکی بی سر و دیگری سر نگون
خروش سواران و اسبان ز دشت ز بانگ تبیره همی بر گذشت
دل کوه گفتی بدرّد همی زمین با سواران بپرّد همی
سر بی تنان و تن بی سران چرنگیدن[9] گرزهای گران
درخشیدن خنجر و تیغ تیز همی جست خورشید راه گریز[10]
بدست منوچهر بر میمنه[11] کهیلا که صد شیر[12] بد یک تنه[13]
جرنجاش[14] بر میسره[15] شد تباه بدست فریبرز کاوس شاه
یکی باد و ابری سوی[16] نیمروز برآمد رخ هور گیتی فروز
تو گفتی که ابری برآمد سیاه ببارید خون اندر آوردگاه[17]
بپوشید و روی زمین تیره گشت همی دیده از تیره‌گی خیره گشت
بدآنگه که شد چشمه سوی[18] نشیب دل شاه ترکان بجست از نهیب[19]
ز جوش[20] سواران هر کشوری ز هر مرز و هر بوم و هر مهتری
سواران شمشیر زن سی هزار گزیده سواران خنجر گزار[21]
دگر گونه جوشن دگر گون درفش جهانی شده سرخ و زرد و بنفش
نگه کرد گرسیوز از پشت شاه بجنگ اندر آورد یکسر سپاه

---

[1] K, VI—بیدار [2] VI—پیش [3] I—منوشان و خوزان [4] K, IV—از [5] K, VI—نبینند I—ازان پس کسی برآن گونه کس [6] K, I, IV—б. переставлен со след. б.; VI—б. оп. [7] K, I, IV, VI—تنی را ندیدند برخاک راه [8] I—دریای خون [9] K—گراییدن [10] K, I, IV, VI—порядок бейтов: 780, 781, 785, 783, 782, 784, 786. [11] K—میسره [12] I, IV—پیل VI—که بد پیلتن [13] K—یکسره VI—پیلتن یکتنه [14] K, IV—جونجاس VI—جرنشاش [15] Л, K, VI—میمنه [16] K, VI—باد از ایران سوی [17] I, IV, VI—اندران رزمگاه [VI—اندرین] [18] VI—خورشد بسوی [19] I—обратный порядок мисра. [20] K, IV, VI—ز جوشن [21] K, I, IV, VI—б. оп.

سپاهی فرستاد بر میمنه | گرانمایگان[1] یک دل و یک تنه
سوی میسره همچنین لشکری | پراگنده بر هر سویی[2] مهتری
سواران جنگاوران سی[3] هزار | گزیده همه از در کارزار[4]
چو گرسیوز از پشت لشکر برفت | بپیش برادر خرامید[5] تفت
برادر چو روی برادر بدید | بنیرو شد و لشکر اندر کشید
برآمد ز لشکر ده و دار وگیر | بپوشید روی هوا را بتیر[6]
چو خورشید را پشت باریک[7] شد | ز دیدار شب روز تاریک[8] شد
فریبنده گرسیوز پهلوان | بیامد بپیش برادر نوان
که اکنون ز گردان که جوید نبرد | زمین پر ز خون آسمان[9] پر ز گرد
سپه باز کش چون شب آمد مکوش[10] | که اکنون بر آید ز ترکان خروش[11]
تو در جنگ باشی سپه در گریز | مکن با تن خویش چندین ستیز[12]
دل شاه ترکان پر از خشم و جوش | ز تندی نبودش بگفتار گوش
بر انگیخت اسب از میان سپاه | بیامد دمان با درفش سیاه[13]
از ایرانیان چند نامی بکشت | چو خسرو بدید اندر آمد بپشت
دو شاه و دو کشور چنین کینه دار[14] | برفتند با[15] خوار مایه سوار
ندیدند[16] گرسیوز و جهن روی | که او پیش خسرو شود[17] رزمجوی[18]
عنانش گرفتند و برتافتند | سوی[19] ریگ آموی بشتافتند
چنو[20] باز گشت استقیلا[21] چو گرد | بیامد که با شاه جوید نبرد[22]

---

[1] K, IV, VI — گرانمایه و [2] Л — سری [3] K, I, IV — شمشیر زن چل VI — شمشیرزن صد [4] K, I, IV, VI — بزرگان خنجر گزار [5] Л — доб. و [6] I, VI — پرّ تیر IV — پر ز تیر [7] VI — روی تاریک [8] VI — نزدیک [9] K, I, VI — خون و هوا [10] IV, VI — بگوش [11] I — мисра оп. и дает второе мисра б. 803. [12] I — бб. 802—803 оп. [13] I, IV — بجنگ اندرون کینه خواه [14] IV — گشته زار [15] I — نا [16] IV — بدیدند [17] K — بود IV — رود [18] K, I, IV — کینه جوی VI — جنگجوی [19] K — بران I, IV — بدان [20] K, I, IV, VI — چوا او [21] K — از تقیلا I, IV — اسقیلا [22] K, I, IV — доб.:

دماشان و ویلا [K — ایلا] چو چنگی پلنگ * دگر برز ویلا چو پیلان جنگ

K, I — далее доб.:

که هر جا ز نامی سواران بدند * جفا پیشه و بی مدارا بدند

دمان شاه ایلا[1] بپیش[2] سپاه / یکی نیزه زد بر کمرگاه[3] شاه
نبد کارگر نیزه بر جوشنش / نه ترس آمد اندر[4] دل روشنش[5]
چو خسرو دل و زور اورا بدید / سبک تیغ تیز از میان بر کشید
بزد بر میانش بدو نیم کرد / دل برز ایلا[6] پر از بیم کرد
سبک برز ایلا[7] چو آن زخم[8] شاه / بدید آن دل و زور و آن دستگاه
بتاریکی اندر گریزان برفت / همی پوست بر تنش گفتی بکفت
سپه چون بدیدند زو[9] دستبرد / بآوردگه بر نماند ایچ گرد
بر افراسیاب آن[10] سخن مرگ بود / کجا پشت خود را بدیشان نمود[11]
ز تورانیان او چو آگاه شد[12] / تو گفتی برو روز کوتاه شد[13]
چو آوردگه خوار بگذاشتند / بفرمود تا بانگ برداشتند
که این شیر مردی ز زنگ[14] شبست / مرا باز گشتن ز تنگ شبست[15]
گر ایدونک امروز یکبار[16] باد / ترا جست و شادی ترا در گشاد[17]
چو روشن کند روز روی زمین[18] / درفش دلفروز ما را ببین
همه روی ایران[19] چو دریا کنیم / ز خورشید تابان[20] ثریا کنیم[21]
دو شاه و دو کشور چنان رزمساز / بلشکرگه خویش رفتند باز[22]

چو آن دید شاه از میان گروه * برانگیخت اسب از میان گروه
بزد نیزه [نعره—I] بر استیقیلای گرد * ز زین برگرفتش زمین را سپرد

[1] K—ایلان I—دما شان و ویلا IV—دمان شان ویلا VI—ایلاک [2] VI—پیش [3] K, I, IV, VI—کمربند [4] I—بترسی آمد آنگه [5] IV—доб.:

بزد نیزه بر استقیلای گرد * ز زین برگرفتش زمین را سپرد

[6] I, VI—ویلا IV—دل و برز ویلا [7] I, IV, VI—ویلا [8] VI—از چشم [9] K, I, IV, VI—ازو [10] K, I, VI—این [11] K—خویش او بدشمن نمود I, VI—کجا کار ناساز و بی برگ بود IV—б. оп. [12] K, I, IV—ز توران سواران چو آگه شدند [13] K—که از روز کوته شدند I, IV—ز حمله همه دست کوته شدند VI—бб. 818—819 оп. [14] K, I—رنگ [15] K, IV—چنگ شبست I—ننگ شبست VI—که لشکر ز کیخسرو اندر تبست [16] K—از رزم یک روز I—یکباره IV, VI—یکراه [17] IV—در اندر گشاد [18] K, IV—مارا ببین I—روز گردد زمین [19] I—هامون [20] I, IV—رخشان [21] VI—ز بالای بدخواه پهنا کنیم [22] Доб. заголовки: K—هزیمت شدن افراسیاب از شاه کیخسرو IV, VI—رفتن افراسیاب در شب بتوران زمین

چو نیمی ز تیره شب اندر گذشت سپهر از بر کوه ساکن[1] بگشت
سپهدار ترکان بنه برنهاد سپه را همه[2] ترگ و جوشن بداد
طلایه بفرمود تا ده هزار بود ترک[3] برگستوان‌ور سوار
چنین گفت با لشکر افراسیاب که من چون گذر یابم از رود[4] آب
دمادم شما[5] از پسم بگذرید بجیحون و زورق زمان[6] مشمرید[7]
شب تیره با لشکر افراسیاب گذر کرد از آموی و بگذاشت[8] آب
همه روی کشور به[9] بی‌راه و راه سراپرده و خیمه بد بی سپاه
سپیده چو از باختر بردمید طلایه سپه‌را بهامون ندید
بیامد بمژده بر شهریار که پردخته شد شاه زین[10] کارزار
همه دشت خیمه‌ست[11] و پرده سرای ز دشمن سواری نبینم[12] بجای[13]
چو بشنید خسرو دوان[14] شد بخاک[15] نیایش[16] کنان پیش یزدان پاک
همی گفت کای روشن کردگار جهاندار و بیدار و[17] پروردگار
تو دادی مرا فرّ و دیهیم و زور تو کردی دل و چشم[18] بدخواه کور
ز گیتی[19] ستمکاره را دور کن[20] ز بیمش همه ساله رنجور کن[20]
چو خورشید زرّین سپر برگرفت شب آن شعر پیروزه بر[21] سر گرفت
جهاندار بنشست بر تخت عاج بسر بر نهاد آن دل‌فروز تاج
نیایش کنان پیش او شد سپاه که جاوید باد این سزاوار[22] گاه
شد این لشکر از خواسته بی نیاز که از لشکر شاه چین ماند باز
همی گفت هر کس که اینت فسوس که او رفت با لشکر و بوق و کوس
شب تیره از دست پرمایگان[23] بشد نامداری چنین رایگان
بدیشان چنین گفت بیدار شاه که ای نامداران ایران سپاه

---

1 IV— لختی 2 VI— بسی 3 I— доб. و 4 VI— جوی 5 VI— شما دمبدم 6 K— روید و زمان I, IV— روز و زمان 7 VI— شوید و بجان منگرید 8 I— ازان سو و بگذشت از 9 IV— همه راه کشور به VI— ز 10 K, I, IV, VI— ازین 11 I, IV, VI— همه خیمه بینیم 12 I, IV, VI— نمانده 13 K— نه بینم بپای 14 IV— روان 15 VI— ببوسید خاک 16 I, VI— ستایش 17 K— دانا و I, IV— جهاندار دادار و VI— جهاندار بیدار و 18 I, IV— جان 19 K, I, IV, VI— نیکی 20 K, I, IV, VI— دار 21 K, I, IV— در VI— آن چادر شعر در 22 K— بادا سزاوار I— بادی سزاوار VI— باش ای سرافراز 23 K, I, IV, VI— آزادگان

چو دشمن بود شاه را کشته به | گر آواره از جنگ بر گشته به
چو پیروزگر دادمان فرّهی | بزرگی و دیهیم[1] شاهنشهی
ز گیتی ستایش مر او را[2] کنید | شب آید[3] نیایش مر او را[4] کنید
که آذرا[5] که خواهد کند شور بخت[6] | یکی بی هنر بر نشاند[7] بتخت
ازین کوشش و پرسشت[8] رای نیست | که با داد[9] او بنده را پای نیست
بباشم بدین[10] رزمگه پنج روز | ششم روز هرمزد[11] گیتی فروز
برآید[12] برانیم ز[13] ایدر سپاه | که او کین فزایست و ما[14] کینه خواه
بدین[15] پنج روز اندرین[16] رزمگاه | همی کشته جستند ز[17] ایران سپاه[18]
بشستند ایرانیانرا ز گرد | سزاوار هر یک یکی[19] دخمه کرد
بفرمود تا پیش او شد دبیر | بیاورد قرطاس و مشک و عبیر[20]
نبشتند[21] نامه بکاوس شاه[22] | چنان چون سزا بود زان رزمگاه[23]
سر نامه کرد از نخست آفرین[24] | ستایش سزای جهان آفرین[25]
دگر گفت شاه[26] جهانبان من | پدروار لرزیده[27] بر جان من
بزرگیش با کوه[28] پیوسته باد | دل بدسگالان او خسته باد
رسیدم ز[29] ایران بریگ[30] فرب | سه جنگ گران[31] کرده شد در سه شب

---

[1] I, IV, VI—доб. و [2] I, IV, VI—مر او را ستایش [3] K—همیشه I—بشب در [4] I, IV—مر او را نیایش VI—شب و روز اورا نیایش [5] VI—اورا [6] VI—نیکبخت [7] I, IV—برنشیند [8] K—بدین پرسش و کوشش I—بدین پرسش و جستنت IV—بدین جنبش و پرسش و VI—کوشش افزون کنی [9] K—حکم [10] IV, VI—برین [11] K—در بزم [12] K, I, IV, VI—بهفتم [13] K, I, IV, VI—از [14] I, IV—من [15] K—بدان [16] K, I—اندران [17] K, I, IV—از [18] VI—همی کرد ایرانیانرا نگاه [19] I, IV—آن کشتگان VI—هر کس یکی [20] K—حریر Доб. заголовки: Л, K—فتح نامه شاه کیخسرو بکیکاوس I, IV—نامه کیخسرو بکاوس شاه بفیروزی [21] Л—نوشتند [22] I—ازان رزمگاه [23] I—بد بکاوس شاه VI—б. оп. [24] K—بود آفرین از نخست I, IV—آفرین خدای [25] K—برانکو جهان از بدیها بشست I, IV—هم اورا هم او رهنمای K—доб.:

ستایش سزای جهان آفرین * بگیتی که داند همان آفرین

[26] IV—доб. آن [27] K—اورنده IV, VI—لرزنده [28] K—هر روز VI—برکوه [29] K, I, IV, VI—از [30] I—بکوه [31] VI—جنگان او

شمار سواران افراسیاب / نبینند خردمند هرگز بخواب
بریده چو سیصد سر نامدار / فرستادم اینک بر[1] شهریار
برادر بد و[2] خویش و پیوند اوی[3] / گرامی بزرگان و فرزند اوی[4]
وزان[5] نامداران بسته دویست / که صد شیر با جنگ هر یک[6] یکیست
همه رزم[7] بر دشت خوارزم بود[8] / ز چرخ آفرین بر چنان رزم بود[9]
برفت او و ما از پس اندر[10] دمان / کشیدیم[11] تا بر چه گردد زمان
برین[12] رزمگاه[13] آفرین باد گفت / همه ساله با اختر نیک جفت[14]
نهادند بر نامه مهری ز مشک / ازان پس گذر کرد بر[15] ریگ خشک
چو زان روی[16] جیحون شد افراسیاب / چو باد دمان تیز بگذاشت[17] آب
بپیش[18] سپاه قراخان رسید / همی گفت هر کس[19] ز جنگ[20] آنچ دید
سپهدار ترکان چه مایه گریست / بران کس که از تخمهٔ او[21] بزیست
ز بهر[22] گرانمایه فرزند خویش[23] / بزرگان و خویشان و پیوند خویش[23]
خروشی برآمد تو گفتی که ابر / همی خون چکاند ز چشم هژبر
همی بودش اندر بخارا درنگ / همی خواست کآیند شیران[24] بجنگ
ازان پس چو گشت[25] انجمن آنچ ماند / بزرگان برترمنش را بخواند
چو گشتند پرمایگان انجمن / ز لشکر هران کس که بد رای زن
زبان بر گشادند بر[26] شهریار / چو بیچاره شدشان[27] دل از کارزار
که از لشکر ما بزرگان که[28] بود / گذشتند و زیشان[29] دل ما شخود
همانا که از صد نماندست بیست / بران رفتگان[30] بر بباید گریست

---

1 K — سوی 2 I — همه 3 K — او IV — فرزند او 4 K — او IV — پیوند او 5 K, I, IV — وزین 6 K — تن 7 K, I, IV — جنگ 8 K, I, IV — باد 9 K, I, IV — باد VI — مرزباد (без рифмы). 10 K — پس او VI — پی اندر IV — بران 11 K — برفتیم I, IV — گذشتیم 12 I, VI — بدین IV — بران 13 K, I, IV — رزمگه 14 K, I, IV — б. переставлен со след. б. 15 VI — گذر کرد ازان پس بران 16 VI — جوی 17 IV, VI — از بگذشت 18 K, I, IV, VI — [VI — بر] سپه در 19 K — یک 20 I, IV — بجنگ 21 I — وی 22 K — مهر 23 I, IV — اوی 24 Л — ایران K — لشکر 25 K, I, IV, VI — ازان 26 K, IV — با 27 I — شد بیچارشان VI — بدشان 28 K, VI — بزرگ آنچه 29 VI — و ایشان 30 VI — برین ماندگان

کنون ما دل از گنج و[1] فرزند خویش گسستیم[2] چندی ز پیوند خویش
بدان[3] روی جیحون یکی رزمگاه بکردیم زان پس که[4] فرمود شاه
ز بی دانشی آنچ[5] آمد بروی تو دانی که شاهی و ما چاره جوی
گر ایدونک روشن بود[6] رای شاه از ایدر بچاچ اندر آرد سپاه[7]
چو کیخسرو آید بکین خواستن بباید ترا لشکر آراستن[8]
چو شاه اندرین کار فرمان برد ز گلزرّیون نیز هم بگذرد
بباشد بآرام ببهشت[9] گنگ که هم جای جنگست[10] و جای درنگ[11]
برین[12] برنهادند یکسر سخن کسی رای دیگر نیفگند[13] بن
برفتند یکسر بگلزرّیون همه دیده پر آب و دل[14] پر ز خون[15]
بگلزرّیون شاه توران[16] سه روز ببود و براسود با باز و یوز
برفتند زان جایگه سوی[17] گنگ بجایی نبودش فراوان درنگ[18]
یکی جای[19] بود آن بسان بهشت گلش مشک سارا[20] بد و[21] زرّ خشت
بدان جایگه شاد و خندان بخفت تو گفتی که با ایمنی گشت[22] جفت
سپه خواند[23] از هر سوی بی کران بزرگان گردنکش و[24] مهتران
می و گلشن و بانگ چنگ و رباب گل و سنبل[25] و رطل و[26] افراسیاب[27]
همی بود[28] تا بر چه[29] گردد جهان بدین[30] آشکارا چه دارد نهان
چو کیخسرو آمد برین[31] روی آب ازو دور شد خورد و آرام و خواب

---

[1] K — ز گنج و ز VI — بدین جنگ ما خود ز [2] K, I, IV, VI — доб. و [3] K — بران
[4] K — ازان سان که I, IV, VI — چونانک [IV — چنانکه] [5] K — آنک [6] IV — شود IV, VI — بدین
[7] VI — اندر آید ز راه [8] I, IV — б. оп. [9] K — در بهشت I, IV — (!) بیبهشت [10] K, IV — گنجست
[11] K, I, IV — هم جای جنگ VI — бб. 885—886 оп. [12] I — بدین [13] I, IV, VI — بیفگند
[14] I, IV — رخ [15] VI — б. оп. [16] I, IV — ترکان [17] K, I, IV — ازان سو ببیبهشت
[18] Доб. заголовки: I — رسیدن افراسیاب بتوران IV — آمدن کیخسرو از پی افراسیاب ببهشت گنگ و رفتن کیخسرو از دنباله
[19] K, I, IV — گنگ VI — شهر [20] K — مشک خارا
[21] IV — مشک سار آمد و [22] I, IV — بود [23] VI — خواست [24] VI — و گردنکش [25] K, IV, VI — مجلس [26] Л, IV, VI — و оп. [27] I — برآمد ز ایوان افراسیاب и далее доб.:
بط و مرغ آبی و گوشت کباب * گل و مجلس و رطل افراسیاب
[28] VI — همی خورد [29] K — برکه [30] K — بدان [31] I, IV, VI — بدین

سپه چون گذر کرد زان[1] سوی رود فرستاد[2] زان پس[3] بهر کس درود
کزین آمدن کس مدارید باک بخواهید ما را ز یزدان پاک[4]
گرانمایه گنجی بدرویش داد کسی را کزو شاد بد بیش داد
وزآنجا بیامد سوی شهر[5] سغد یکی نو جهان دید رسته ز چغد[6]
ببخشید گنجی بران شهر نیز همی خواست کآباد گردد بچیز
بهر منزلی زینهاری سوار[7] همی آمدندی بر شهریار
ازان[8] پس چو آگاهی آمد بشاه ز گنگ و ز افراسیاب[9] و سپاه
که آمد بنزدیک او گلگله[10] ابا لشکری چون هژبر یله
که از تخم تورست پرکین و درد بجوید همی روزگار[11] نبرد
فرستاد بهری ز گردان[12] بچاج که جوید[13] همی تخت ترکان[14] و تاج
سپاهی بسوی بیابان سترگ[15] فرستاد سالار ایشان طورگ[16]
پذیرفت زین[17] هر یکی جنگ[18] شاه که بر نامداران ببندند راه
جهاندار کیخسرو آن خوار داشت خردرا باندیشه[19] سالار داشت
سپاهی که از بردع و اردبیل بیامد بفرمود تا[20] خیل خیل
بیایند و بر پیش او بگذرند رد و موبد و مرزبان بشمرند
برفتند و سالارشان گستهم که در جنگ شیران نبودی[21] دژم[22]
همان[23] گفت تا[24] لشکر نیمروز برفتند با رستم نیوسوز
بفرمود تا بر هیونان مست نشینند و گیرند اسبان بدست[25]

---

[1] K, I, IV, VI — ازان [2] K — همی داد [3] I, IV, VI — ازان سو [4] VI — هلاک [5] K — مرز [6] K — آرام جغد и доб. заголовок: رفتن شاه کیخسرو بتوران زمین از عقب افراسیاب I, IV, VI — б. оп. [7] VI — هزار [8] K, I, IV, VI — وزان [9] K — ز دژگنگ افراسیاب I, IV, VI — ز گردان [IV — کردار] افراسیاب [10] K, I — کاکله IV — کاکله VI — بنزدیکئ باکله [11] K — مگر روزگار VI — نجوید مگر رزمگاه [12] VI — بزرگان [13] K, I, IV — بجوید [14] K, I, IV — ایران VI — доб. و [15] K, I, IV — بزرگ VI — بزرگان بزرگ [16] VI — تبرگ [17] K — از I, IV, VI — ازین [18] IV, VI — چند [19] K, I, IV — بر اندیشه VI — بهر گوشه بر مرد [20] IV — با [21] K — ببودی [22] VI — начиная с этого б. 77 бейтов (по б. 988 вкл.) оп. [23] K — همی [24] K, IV — با [25] K — доб.:

بدان تا بدین گونه لشکر دمان * شبیخون نیارند برما دمان (без рифмы)
برفتند این هر دو زیبای تاج * یکی در بیابان یکی سوی چاج

بسغد اندرون بود یک ماه شاه — همه سغد شد شاه‌را نیک خواه
سپه را درم داد و آسوده کرد — همی جست هنگام روز[1] نبرد
هر آن کس که بود از در کارزار — بدانست نیرنگ و بند[2] حصار
بیاورد و با خویشتن یار کرد — سر بدکنش پر ز تیمار کرد
وزان جایگه گردن افراخته — کمر بسته و جنگ را ساخته
ز سغد[3] کشانی سپه بر گرفت — جهانی درو[4] مانده اندر شگفت
خبر شد بترکان که آمد سپاه — جهانجوی کیخسرو کینه خواه
همه سوی دژها[5] نهادند روی — جهان شد پر از جنبش[6] و گفت و گوی[7]
بلشکر چنین گفت پس شهریار — که امروز به گونه شد کارزار[8]
ز ترکان هر آن کس که فرمان کند[9] — دل از جنگ جستن پشیمان کند[10]
مسازید جنگ[11] و مریزید خون — مباشید کس را[12] ببد رهنمون
وگر جنگ جوید کسی با سپاه — دل کینه دارش نیاید براه
شما را حلالست خون ریختن — بهر جای تاراج و آویختن
بره بر خورشها مدارید تنگ[13] — مدارید کین و مسازید جنگ[14]
خروشی برآمد ز پیش[15] سپاه — که گفتی بدرّد همی چرخ و ماه[16]
سواران بدژها نهادند روی — جهان شد پر از غلغل و گفت وگوی[17]
هر آن کس که فرمان بجا آورید — سپاه شهنشه بدو ننگرید
هر آن کو برون شد ز فرمان شاه — سرانشان بریدند یکسر سپاه

---

[1] IV — و ننگ [2] K — که دانست بند و گشاد IV — نیرنگ بندو [3] K—доб. و [4] K, I, IV, VI — بدو [5] Л, K, I, IV — здесь и везде دز [6] IV — جستن [7] K — بهر جا که بودی یکی نامجوی [8] K — چون شد دگر گونه کار — I, IV که بر ما دگر گونه شد کارزار [9] K — پیمان کند I — کنید IV — کنند [10] I — کنید IV — کنند [11] K — رزم [12] K — دلرا [13] K — مسازید ننگ [14] K — б. переставлен со след. б.; I, IV — б. оп. [15] I, IV — از ایران [16] K — نهادند گردن بفرمان شاه I, IV — که هر کو ندارد بدل کین شاه [17] K — бб. 930—932 оп.; I, IV — 5 бейтов (по б. 934) оп.; Б — فامتثلوا امره و کانوا یقصدون القلاع و المدن فماکان منها یمتنع اهلها علیهم ید القتل و النهب و علیها ید الخراب و الهدم

ز ترکان کس از بیم افراسیاب | لب تشنه نگذاشتندی[1] بر آب
وگر باز ماندی کسی زین سپاه | تن بی سرش یافتندی براه[2]
دلیران بدژها نهادند روی | بهر دژ که بودی یکی جنگجوی[3]
شدی بارهٔ دژ هم آنگاه پست | نماندی در و بام و[4] جای نشست
غلام و پرستنده و چارپای | نماندی بد و نیک چیزی بجای
برین گونه فرسنگ بر صد گذشت[5] | نه دژ ماند آباد جایی نه[6] دشت
چو آورد لشکر بگلزرّیون | بهر سو بگردید با رهنمون
جهان دید بر سان باغ بهار | در و دشت و کوه و زمین پرنگار
همه کوه نخچیر و هامون درخت | جهان از در مردم نیک بخت
طلایه فرستاد و[7] کارآگهان | بدان تا نماند بدی در نهان[8]
سراپردهٔ شهریار جهان | کشیدند بر پیش آب روان
جهاندار بر تخت زرّین نشست | خود و نامداران خسرو پرست
شبی کرد جشنی که تا روز پاک | همی مرده برخاست[9] از تیره خاک
وزان سوی گنگ[10] اندر افراسیاب | برخشنده روز و بهنگام خواب
همی گفت با هرک بد کاردان | بزرگان بیدار و[11] بسیار دان
که اکنون که دشمن ببالین رسید | بگنگ اندرون چون توان آرمید
همه بر گشادند گویا زبان | که اکنون که نزدیک شد بدگمان

---

[1] K — بگذاشتندی [2] K — доб. варианты опущенных выше бейтов:

هر آنکس که فرمان بجای آورند * سپاه و سپهبد بدو ننگرند
کسی کو نیاید بفرمان شاه * نماند دژ و شهر و برزن براه
چو ترکان ازان گونه دیدند روی * جهان شد بترکان پر از گفت و گوی
بزرگان ایران بهر دژ که روی * نهادند نماندی بدژ رنگ و بوی

[3] K — б. оп.; Л — доб. заголовок: رسیدن کیخسرو بگل زریون [4] K — دژ و بارهٔ I, IV — نیز [5] K, I, IV, VI — صد برگذشت [6] K — آباد و نه جای I, IV — آباد و نه کوه و [7] Л — و оп. [8] I, IV — تا بدانند کار نهان I — доб.:

طلایه بیامد بدان رزمگاه * همی داشت لشکر ز دشمن نگاه

[9] K — همی بانگ نوش آمد [10] K, I, IV — وزان سو بگنگ [11] K, I, IV — و оп.

جز از جنگ چیزی نبینیم راه[1] — زبونی نه خوبست و[2] چندین سپاه[3]
بگفتند وز[4] پیش برخاستند — همه شب همی لشکر آراستند
سپیده دمان گاه بانگ خروس — ز درگاه برخاست آوای کوس
سپاهی بهامون بیامد[5] ز گنگ — که بر مور و بر پشّه[6] شد راه تنگ[7]
چو آمد بنزدیک گلزریّون — زمین شد بسان کُه بیستون
همی لشکر آمد سه روز و سه شب — جهان شد[8] پر آشوب جنگ و جلب[9]
کشیدند بر هفت فرسنگ نخ — فزون گشت مردم ز مور و ملخ
چهارم سپه بر کشیدند صف — ز دریا برآمد بخورشید تف
بقلب اندر افراسیاب و ردان — سواران گردنکش و بخردان[10]
سوی میمنه[11] جهن[12] افراسیاب — همی نیزه بگذاشت از[13] آفتاب[14]
وزین روی کیخسرو از قلب گاه — همی داشت چون کوه پشت سپاه
چو گودرز و چون طوس نوذر نژاد — منوشان[15] خوزان پیروز و داد[16]
چو گرگین میلاد و رهّام[17] شیر — هجیر و چو شیدوش[18] گرد[19] دلیر[20]
فریبرز کاوس بر میمنه — سپاهی همه یکدل و یکتنه
منوچهر بر میسره[21] جای داشت — که با جنگ هر جنگیی پای داشت
بپشت سپه گیو[22] گودرز بود — که پشت[23] و نگهبان هر مرز بود
زمین کان[24] آهن شد از میغ[25] نعل — همه آب[26] دریا شد از خون[27] لعل[28]

---

1 I — رای 2 K — و оп. 3 I — مپای 4 K, I, IV — و از 5 I — پس آگاهی آمد بهامون
6 IV — بر مور بر بسته 7 Доб. заголовки: K — حرب کیخسرو با افراسیاب بگلزریّون I, IV — [IV — باردیگر] رزم افراسیاب با کیخسرو بانبوه 8 K — جهانی 9 K — سلب 10 K, I, IV — б. переставлен со след. б. 11 K — میسره 12 Л — доб. و 13 K, I, IV — بگذاشتی ز
14 K, I, IV — доб.:

سوی میسره شیرزن جنگجوی [بود پور دگر — K] * ابا کاردیده سواران اوی [بسی نامور — K]
پس پشت گرسیوز کینه خواه * که دارد سپه را ز دشمن نگاه

15 K, I, IV — доб. و 16 K — شاد I, IV — فرخ نهاد 17 IV — گستهم 18 K — گستهم 19 K — доб. و 20 I — бб. 962—963 оп. 21 I — میمنه 22 Л — доб. و 23 K — گرد 24 K, IV — کوه 25 IV — доб. و 26 K — روی IV — دشت 27 K — تیغ IV — شد و نعل 28 I — 4 бб. (по б. 969 вкл.) оп.

بسر بر ز گرد سیاه[1] ابر بست   تبیره[2] دل سنگ خارا بخست[3]
زمین گشت چون چادر آبنوس   ستاره غمی شد ز[4] آوای کوس
زمین گشت[5] جنبان چو ابر سیاه   تو گفتی همی برنتابد سپاه
همه دشت مغز و سر و پای بود[6]   همانا مگر بر زمین جای بود[7]
همی نعل اسبان سر کُشته خست   همه دشت بی تن سر و پای[8] و دست
خردمند مردم بیکسو شدند   دو لشکر برین کار[9] خسته شدند
که گر یک زمان نیز لشکر چنین   بماند برین دشت با درد و کین
نماند یکی زین سواران بجای[10]   همانا سپهر اندر آید ز پای[11]
ز بس چاک چاک[12] تبرزین[13] و خود   روانها همی داد تن را[14] درود
چو کیخسرو آن پیچش[15] جنگ دید   جهان[16] بر دل خویشتن[17] تنگ[18] دید
بیامد بیکسو ز پشت سپاه   بپیش خداوند[19] شد داد خواه
که ای برتر از دانش پارسا   جهاندار و بر هر کسی[20] پادشا
اگر نیستم من ستم یافته   چو آهن بکوره[21] درون[22] تافته
نخواهم که پیروز باشم بجنگ   نه بر دادگر بر کنم جای[23] تنگ
بگفت این و بر خاک مالید روی   جهان پر شد از نالهٔ زار اوی
همانگه بر آمد یکی باد سخت   که بشکست شاداب شاخ[24] درخت
همی[25] خاک برداشت از رزمگاه   بزد بر رخ شاه[26] توران سپاه
کسی کو سر از جنگ برتافتی   چو افراسیاب آگهی یافتی
بریدی بخنجر سرش را ز تن   جز از خاک و ریگش[27] نبودی کفن
چنین تا سپهر و زمین تار شد   فراوان ز ترکان گرفتار شد

---

[1] K — سپه IV — سپاه [2] IV — بنیزه [3] IV — ببست (без рифмы). [4] IV — گشت از [5] IV — گشته [6] K — مغز و سر و دست و پای I, IV — دست و سر و مغز و پای [7] K, I, IV — همانا نبد بر زمین نیز جای [8] I, IV — یال [9] K — برین گونه I, IV — بدین هردو [10] K — برین بر سواری بپای I — ازین پس سواری بجای [11] K — ز جای [12] IV — خاک [13] Л, VI — طبرزین [14] K — جانرا I — دلها IV — تنها [15] I — گشن بر [16] I — همان [17] K — بر خویش [18] K, IV — خویش بر تنگ I — ننگ [19] K, I, IV — جهاندار [20] K, I, IV — پادشا [21] K, I, IV — ببوته [22] IV — برون [23] I, IV — کار [24] K, IV — برگ [25] I, IV — همه [26] I — و چشم [27] IV — رنگش (!)

برآمد شب و چادر مشک رنگ بپوشید تا کس نیاید بجنگ
سپه باز چیدند[1] شاهان ز دشت[2] چو روی زمین ز آسمان تیره گشت[3]
همه دامن کوه تا پیش رود[4] سپه بود با جوشن و درع[5] و خود[6]
برافروختند آتش از هر سوی طلایه بیامد[7] ز هر پهلوی
همی جنگ را ساخت افراسیاب همی بود تا[8] چشمه آفتاب
برآید[9] رخ کوه[10] رخشان کند زمین چون نگین بدخشان کند
جهان آفرین را دگر بود رای بهر کار با رای او نیست[11] پای
شب تیره چون روی زنگی سیاه کس آمد ز گستهم نوذر بشاه
که شاه جهان جاودان زنده[12] باد که ما باز گشتیم پیروز و شاد
بدان نامداران[13] افراسیاب رسیدیم ناگه بهنگام[14] خواب
ازیشان سواری[15] طلایه نبود کسی را ز[16] اندیشه مایه[17] نبود[18]
چو بیدار گشتند زیشان[19] سران[20] کشیدیم[21] شمشیر و گرز گران[22]
چو شب روز شد جز قراخان نماند ز مردان ایشان[23] فراوان نماند[24]
همه دشت زیشان سرون[25] و سرست زمین بستر و خاکشان[26] چادرست
بمژده ز رستم هم اندر زمان هیونی بیامد سپیده دمان
که ما در بیابان خبر یافتیم بدان آگهی تیز بشتافتیم
شب و روز رستم یکی داشتی چو تنها شدی راه بگذاشتی[27]
بدیشان[28] رسیدیم هنگام روز چو بر زد سر از چرخ[29] گیتی فروز
تهمتن کمانرا بزه بر نهاد چو نزدیک شد ترگ بر سر نهاد

---

1 K, I, IV — خواندند 2 K — ز جنگ 3 K — چو شد آسمان همچو پشت پلنگ 4 VI — رود تا پیش کوه 5 K — تیغ — IV — و — оп. 6 VI — هرجا گروها گروه 7 K, I, IV — برآمد 8 IV — با 9 Л, I — برآمد 10 K — هور 11 I — ابا رای او از بنه نیست 12 K — شاد 13 K, VI — بدهمالان 14 VI — ناگاه هنگام 15 K — سوار 16 IV — از 17 I — ز مردان ایشان فراوان (без рифмы). 18 VI — б. оп. 19 K, I, IV — از ایشان 20 VI — آن بدسران 21 I, IV — کشیدند 22 I, IV, VI — شمشیرهای گران I — порядок бейтов: 1000, 997, 998. 23 VI — ترکان 24 I — کسی را از اندیشهان جان نماند (?!) 25 I — پر پای و دست — VI — سپرین (سرین) 26 VI — گردشان 27 Л — نگذاشتی K, IV, VI — رخش بگذاشتی I — رخش نگذاشتی 28 K, VI — دریشان I, IV — همانجا 29 Л — برج K, VI — کوه

نخستین که از[1] کلک بگشاد شست[2] — قراخان ز پیکان رستم بخست[3]
بتوران زمین شد کنون کینه خواه — همانا که آگاهی آمد[4] بشاه
بشادی ز لشکر برآمد خروش — سپهدار ترکان همی داشت گوش
هر آنکس که بودند خسرو پرست — بشادی و رامش گشادند دست[5]
سواری بیامد هم اندر شتاب[6] — خروشان بنزدیک افراسیاب[7]
که از لشکر ما قراخان برست[8] — رسیدست نزدیک ما[9] مرد شست
سپاهی[10] بتوران نهادند[11] روی — کزیشان شود ناپدید آب جوی
چنین گفت با رای‌زن شهریار[12] — که پیکار سخت اندر آمد بکار[13]
چو رستم بگیرد سر گاه ما — بیکبارگی گم شود راه ما
کنونش گمان آنک[14] ما نشنویم[15] — چنین کار در جنگ[16] کیخسرویم(?)[17]
چو آتش بریشان شبیخون کنیم — ز خون روی کشور[18] چو جیحون کنیم
چو کیخسرو آید ز لشکر دو بهر — نبینند مگر بام[19] و دیوار و شهر[20]
سراسر همه لشکر این دید رای[21] — همان مرد فرزانه و رهنمای[22]
بنه هرچ بودش هم آنجا بماند — چو آتش ازان دشت لشکر براند
همانگه طلایه بیامد زدشت[23] — که گرد سپاه از هوا برگذشت[24]

---

[1] K, I, IV — بر [2] K, I, IV — بنهاد دست [3] K, I, IV — بیابان ز پیکار ترکان برست [4] I, VI — آید [5] K, I, IV — ز ترکان بفرمود تا برنشست VI — б. оп. [6] I — اندر زمان VI — ایدر شتاب [7] I — بر شاه ترکان به ویله کنان [8] K, I, IV — بخست VI — بجُست [9] K, I, IV — با [10] VI — سواران [11] K — نهادست [12] I — پس شاه افراسیاب [13] I — بخواب IV — ز کار [14] K — کنون او چه داند که I — کنون او گماند که VI — که یکباره ما گشت خواهیم خوار IV — کنون او کجا بد که [15] K — بشنویم [16] K, I, IV — کجا در غم و رنج [17] VI — б. оп. [18] K, VI — گیتی I, IV — هامون [19] K, I, IV — باد [20] IV — б. оп. [21] VI — آن دید روی [22] K, I, IV — فرزانهٔ رهنمای VI — که آن مرد فرزانه شد راه جوی Доб. заголовки: K, I, IV — [K — گریختن] هزیمت شدن افراسیاب از [IV — شاه] کیخسرو [IV — باردیگر] [23] K — بدشت [24] K, I, IV — بگشت VI — که از گرد لشکر هوا تیره گشت IV — بگرد سواران زمانی بگشت K, I, IV, VI — доб.:
ز ترکان جهان پاک دیدش همه * خبر شد بنزدیک شاه رمه
I — далее доб.:
بدانست خسرو که سالار چین * گریزان شد از دشت آورد (و) کین

همه دشت خرگاه و خیمه ست و[1] بس   ازیشان[2] بخیمه درون نیست کس
بدانست خسرو که سالار چین   چرا رفت[3] بیگاه زان[4] دشت کین
ز گستهم و رستم خبر یافتست[5]   بدان[6] آگهی تیز[7] بشتافتست[8]
نوندی برافگند هم در[9] زمان   فرستاد نزدیک رستم دمان
که برگشت زین کینه[10] افراسیاب   همانا بجنگ تو دارد شتاب
سپه را بیارای و بیدار[11] باش   برو خویشتن زو نگهدار باش[12]
نوند جهاندیده شایسته بود   بدان راه بی راه بایسته بود[13]
همی رفت چون[14] پیش رستم رسید   گو شیردلرا میان بسته دید
سپه گرزها بر نهاده بدوش   یکایک نهاده بآواز گوش
برستم بگفت آنچ پیغام بود   که فرجام[15] پیغامش آرام بود
وزین[16] روی کیخسرو کینه‌جوی   نشسته بآرام بی‌گفت و گوی[17]
همی کرد بخشش همه[18] بر سپاه   سراپرده و خیمه و تاج[19] و گاه[20]
از ایرانیان کشتگانرا بجست   کفن کرد وز[21] خون و گلشان بشست
برسم مهان کشته را دخمه کرد   چو برداشت زان خاک و خون[22] نبرد[23]
بنه برنهاد[24] وسپه برنشاند   دمان از پس شاه ترکان[25] براند
چو نزدیک شهر آمد[26] افراسیاب   بران[27] بد که رستم شود[28] سیر خواب
کنون من شبیخون کنم برسرش   برآریم گرد از سر لشکرش[29]

---

[1] Л — و оп. [2] K, I, IV, VI — وزیشان [3] VI — راند [4] K — از I — ازین IV, VI — ازان [5] VI — یافتند [6] K — بران IV — وزان [7] IV — نیز [8] VI — بشتافتند [9] IV — اندر [10] K — ازین گونه I, IV — از کینه VI — که بر گشتم از پیش [11] K, IV — آژیر VI — بیا رو به آویز [12] K, IV, VI — شب و روز با ترکش و تیر باش I — бб. 1026—1027 оп.; VI — рифмы нет. [13] K — دانسته بود VI — همان راه و بی راه دل بسته بود [14] I — تا [15] K — доб. و [16] VI — وزان [17] Л — بی گفت‌گوی IV — با گفت و گوی [18] K, I, IV — همه بخش کرد آنچ بد [19] K, I, IV, VI — تخت [20] VI — бб. 1032—1033 оп. [21] K, I — و از [22] K — از خون و دشت I, IV — از خون و خاک [23] VI — که برداشت از خاک و از خونش گرد [24] VI — برنهاده [25] I — توران [26] K — رستم شد [27] I, VI — بدان [28] K, I, IV, VI — بود [29] K — ازو گرد و از کشورش VI — ولشکرش I, IV —

کنون ما بریشان شبیخون کنیم * ز دل کینه و ترس بیرون کنیم

بتاریکی اندر طلایه بدید — بشهر اندر آواز ایشان[1] شنید
فرو ماند زان[2] کار رستم شگفت — همی راند و اندیشه اندر گرفت
همه کوفته لشکر و ریخته — بشیرین روان اندر آویخته
بپیش اندرون رستم[3] تیز چنگ — پس پشت شاه و[4] سواران جنگ
کسی را که نزدیک بد پیش[5] خواند — وزیشان فراوان سخنها[6] براند
بپرسید کین را چه بینید[7] روی — چنین گفت با نامور چاره جوی
که در گنگ دژ[8] آن همه گنج شاه — چه بایست اکنون همه رنج راه[9]
زمین هشت فرسنگ بالای اوی[10] — همانا که چارست[11] پهنای اوی[12]
زن و کودک و گنج[13] و چندان[14] سپاه — بزرگی و فرمان[15] و تخت و کلاه[16]
بران[17] بارهٔ دژ نپرّد عقاب — نبینند کسی آن[18] بلندی بخواب[19]
خورش هست و ایوان و گنج و سپاه[20] — ترا[21] رنج بدخواه را تاج و گاه[22]
همان بوم کورا[23] بهشتست نام — همه جای شادی و آرام و کام
بهر گوشهٔ چشمهٔ[24] آبگیر — ببالا و پهنای پرتاب تیر
همی موبد آورد[25] از هند و روم — بهشتی بر آورده[26] آباد[27] بوم
همانا کزان باره فرسنگ بیست — ببینند آسان[28] که بر دشت کیست[29]
ترا زین جهان بهره جنگست و[30] بس — بفرجام گیتی نماند بکس

---

[1] K — آوای ایشان; I, IV — رستم; VI — آمد آواز رستم [2] K, I, IV, VI — از [3] VI — لشکر [4] VI — و оп. [5] VI — بُد پیش نزدیک [6] K, I, IV, VI — و ز اندیشهٔ دل فراوان [7] K — دارید; VI — دانید [8] K, I, IV — که ببهشت گنگ [9] K — بجایست و آن نامور تخت و گاه; I, IV — چنانست و اکنون چنین [IV — همه] رنج راه; VI — نهاده چه مایه بسی رنج شاه [10] Л, IV — او [11] K — همانا چهارست; VI — همان چار فرسنگ [12] Л, IV — او [13] I — کودک خرد; IV — مرد [14] K — چندین [15] VI — شماراست با تاج [16] K, I, IV — ترا رنج و بدخواه را تاج و گاه [17] K — بدان; I — برین [18] IV — از [19] VI — бб. 1047—1048 оп. [20] I — تخت و کلاه [21] Л — پراز [22] K, I, IV — بزرگی و فرمان و تخت و کلاه [I — گنج و سپاه]; VI — б. оп. [23] IV — را оп. (размер нарушен); VI — کاندرا [24] I, IV — چشمه و; VI — همه گوشه پر چشمه و [25] K, VI — آوردی; I, IV — آورده [26] K, VI — بر آوردی [27] K — آباد و; IV — ز آباد [28] K — جهانبین بداند; I, IV — جهانبین ببینند; VI — ز دیده ببینی [29] I — چیست [30] I — و оп.

چو بشنید گفتارها شهریار　　خوش آمدش و[1] ایمن شد از روزگار[2]

بیامد بدلشاد[3] ببهشت[4] گنگ　　ابا آلت لشکر و ساز[5] جنگ

همی گشت بر گرد آن شارستان[6]　　بدستی[7] ندید اندرو[8] خارستان[9]

یکی کاخ بودش سر اندر هوا　　بر آوردهٔ[10] شاه فرمان روا

بایوان فرود آمد و بار داد　　سپه را درم داد و دینار داد

فرستاد بر هر سوی[11] لشکری　　نگهبان هر لشکری مهتری

پیاده بران باره بر[12] دیده‌بان[13]　　نگهبان بروز[14] و بشب پاسبان[15]

رد و موبدش بود بر دست راست　　نویسندهٔ نامه را پیش خواست

یکی نامه نزدیک[16] فغفور[17] چین　　نبشتند[18] با صد هزار آفرین[19]

چنین گفت کز گردش روزگار　　نیامد[20] مرا بهره جز[21] کارزار[22]

بپروردم آنرا که بایست کشت　　کنون شد ازو روزگارم درشت

چو فغفور چین گر[23] بیاید[24] رواست　　که بر مهر او بر[25] روانم گواست[26]

وگر[27] خود نیاید فرستد سپاه　　کزین سو خرامد همی[28] کینه خواه

فرستاده از نزد[29] افراسیاب　　بچین اندر آمد بهنگام خواب[30]

---

[1] K, IV — و оп.; VI — خوشش آمد　[2] K, I, IV, VI — کارزار　[3] I, IV — دلی شاد　[4] VI — همی شاه تا پیش　[5] K — و لشکر و ساز; I — لشکر و آلت ساز و; VI — آلت و ساز لشکر　[6] IV, VI — شارسان　[7] Л — بدشتی; IV — بزشتی　[8] K — ندیدند ازان; I — اندران　[9] IV, VI — خارسان　[10] VI — برآورده بد　[11] K — رهی; I, IV — دری　[12] K — باره بد; I — بهر جای بر پای بد; VI — نشسته بران باره بر　[13] IV — بهر جای بر باره بد میزبان　[14] Л — روز　[15] Доб. заголовки: K — نامه افراسیاب بفغفور چین بیاری خواندن; I, IV — نامه افراسیاب بفغفور چین [و مدد خواستن — IV]　[16] I, IV — نامهٔ سوی　[17] VI — خاقان　[18] Л, I, VI — نوشتند　[19] VI — б. переставлен со след. б.　[20] K — چه آمد　[21] K — زین　[22] K — доб. приложение IX.　[23] K, I — ار　[24] VI — خود نیاید　[25] K, I, IV — که بر دوستی او　[26] VI — که سرحد او نیز راه بلاست　[27] K, VI — اگر　[28] I, IV — سوی　[29] K, I, IV, VI — پیش　[30] K, I — доб.:

چو آمد بنزدیک فغفور چین * گرفتش بران نامدار آفرین

بگفت آنچ بشنید و نامه بداد * سراسر همه رازها برگشاد

سرافراز فغفور بنواختش — یکی خرّم ایوان بپرداختش[1]
وزان سو بگنگ[2] اندر افراسیاب — نه آرام بودش نه خورد و نه خواب[3]
بدیوار عرّاده بر پای کرد — ببرج[4] اندرون رزم را جای کرد
بفرمود تا سنگهای گران — کشیدند بر باره افسون گران
بسی کاردانان رومی بخواند — سپاهی بدیوار[5] دژ برنشاند[6]
برآورد بیدار دل جاثلیق — بران باره عرّاده و منجنیق
کمانهای چرخ و سپرهای کرگ[7] — همه برجها پر ز خفتان[8] و ترگ[9]
گروهی ز آهنگران رنجه کرد[10] — ز پولاد بر هر سوی[11] پنجه کرد
ببستند بر نیزههای دراز — که هر کس که رفتی بر[12] دژ فراز
بدان چنگ تیز اندر[13] آویختی — وگر نه ز دژ زود[14] بگریختی
سپه را درم داد و آباد کرد — بهر کار[15] با هر کسی داد کرد[16]
همان[17] خود و شمشیر و برگستوان — سپرهای چینی و تیر و کمان
ببخشید بر لشکرش بی شمار[18] — بویژه کسی[19] کو کند کارزار
چو آسوده شد زین[20] بشادی نشست — خود و جنگسازان[21] خسرو پرست
پری چهره هر روز صد[22] چنگزن — شدندی بدرگاه شاه[23] انجمن
شب و روز چون مجلس آراستی[24] — سرود از[25] لب ترک و می خواستی

---

[1] VI — б. оп.; K — доб.:

چنان چون بود راه و آیین شاه * همی خواند فغفور هر سو سپاه

I — доб.:

فرود آورید و فرستاد چیز * کرامت بیفزود و کردش عزیز

[2] Л — وزان سوی گنگ VI — وزین رو بگنگ [3] K — همی بود بی کام و آرام و خواب I, IV — برآمد از آرام و از خورد و خواب [4] IV — بیرز [5] IV — доб. و [6] I, VI — در نشاند [7] VI — کرد [8] K — جوشن و خود [9] VI — мисра оп. [10] VI — мисра оп. [11] I — بر سوی دژ VI — دری [12] K — بدان [13] K — نیزه در [14] K — از آورد I — زدی دور و IV — دور [15] K — بران بهر I, IV — بهر شهر [16] I, IV — обратный порядок мисра. [17] K — هم از [18] Л — زین شمار [19] K — بران IV — بدان [20] I, IV — زان [21] I, IV — نامداران [22] K — هر چند بد [23] K — بدرگاه افراسیاب I, IV — بشادی بدرگه شدی VI — ز شادی بدرگه شدند [24] I — روز مجلس برآراستی [25] Л — از оп.; I — доб. و

همی داد[1] هر روز گنجی بباد   بر[2] امروز و فردا نیامدش یاد[3]
دو هفته برین[4] گونه شادان بزیست   که داند که فردا دلفروز کیست[5]
سیم[6] هفته کیخسرو آمد بگنگ[7]   شنید آن غو نای[8] و آوای چنگ[9]
بخندید و برگشت گرد حصار   بماند اندر آن گردش[10] روزگار
چنین گفت کان کو[11] چنین[12] باره کرد   نه از بهر پیکار[13] پتیاره کرد[14]
چو خون سر شاه ایران بریخت   بما بر چنین آتش کین ببیخت[15]
شگفت آمدش کان چنان جای دید   سپهری دلارام[16] بر پای دید
برستم چنین گفت کای پهلوان   سزد گر ببینی[17] بروشن روان
که با ما جهاندار یزدان چه کرد   ز خوبی و[18] پیروزی اندر نبرد
بدی را کجا نام بد[19] بر بدی   بتندیّ و کژّی و نابخردی
گریزان شد از دست ما بر حصار[20]   برین سان بر آسود از روزگار[21]
بدی کو بَدِ آن جهانرا سرست   بپیری رسیده کنون بترّست[22]
بدین گر ندارم[23] ز یزدان سپاس   مبادا که شب زنده باشم[24] سه[25] پاس
کزویست پیروزی و دستگاه   هم او آفرینندهٔ هور و ماه
ز یک سوی آن شارستان[26] کوه بود   ز پیکار لشکر بی اندوه بود
بروی[27] دگر بودش[28] آب روان   که روشن شدی مرد را زو روان

---

[1] IV— همی کرد [2] I— وز VI— کز [3] Доб. заголовки: Л— رسیدن کیخسرو بگنگ بهشت
IV— آمدن شاه کیخسرو ببهشت گنگ K, I, IV, VI — доб.:
اگر بودنی بود دلرا بغم * سزد گر نداری نباشی دژم
[4] K, IV— بران [5] VI — б. оп. [6] I, IV — سیوم [7] Л, K, VI— بجنگ [8] K — اغانی [9] VI—
پر از خشم و کینه چو جنگی پلنگ [10] K— شگفتی نماند اندران VI— فرو ماندش از
گردش [11] K — کو خود I — کوکان [12] VI — بدان کو چنین جایگه [13] K, I, IV, VI—доб. و
[14] K, I — порядок бейтов: 1087, 1090, 1088, 1089. [15] K — کینه ببیخت VI — بریخت (без рифмы).
[16] K — دلفروز I, IV— دلارای VI — سپهر دلارای [17] IV, VI — نبینی [18] IV — به [19] VI —
که نامش بشد [20] K— در حصار I, IV— شدست او ز ما در حصار [21] I— بر آسوده از کارزار
[22] I, IV— بدترست VI— سرورست [23] I— بدارم [24] I, IV, VI— خفته مانم [25] IV— دو [26] IV—
شارسان [27] K— بسوی [28] K, IV— رود و I— رودِ VI — بود

کشیدند بر دشت پرده سرای — ز هر[1] سوی دژ پهلوانی بپای[2]
زمین هفت فرسنگ لشکر گرفت — ز لشکر زمین دست بر سر گرفت
سراپرده زد رستم از دست راست — ز شاه جهاندار لشکر بخواست[3]
بچپ بر فریبرز کاوس بود[4] — دلفروز با بوق و با کوس بود[5]
برفتند و بردند[6] پرده سرای — سیم روی[7] گودرز بگزید[8] جای[9]
شب آمد برآمد ز هر سو[10] خروش[11] — تو گفتی جهانرا[12] بدرّید گوش[13]
زمین را همی دل برآمد ز جای — ز بس نالهٔ بوق[14] و شیپور و نای[15]
چو خورشید بر داشت از چرخ زنگ[16] — بدرّید پیراهن مشک رنگ
نشست از بر اسب شبرنگ شاه — بیامد بگردید گرد سپاه[17]
چنین گفت با رستم پیلتن — که ای نامور مهتر انجمن
چنین[18] دارم امّید کافراسیاب — نبیند جهان نیز هرگز[19] بخواب
اگر کشته گر زنده آید بدست — ببیند سر[20] تیغ یزدان پرست
بر آنم که اورا ز هر سو سپاه — بیاری بیاید بدین رزمگاه[21]
بترسند وز[22] ترس یاری کنند[23] — نه از کین و از[24] کامکاری کنند[25]
بکوشیم تا پیش ازان کو سپاه — بخواند[26] بروبر بگیریم راه

---

[1] I, VI — بهر [2] VI—доб. заголовок: حصار دادن کیخسرو گنگ دژرا [3] I—бб. 1102—1104 оп. [4] K, IV, VI—وطوس [5] K, IV, VI—درفش دلفروز با بوق و کوس [6] IV — بستند [7] K — سوم روز VI — سیم روز [8] VI — بگرفت [9] IV — نبرد عدو را بکردند رای [10] I, IV, VI — ز هر سو برآمد [11] K — جرس [12] VI — همی پیل را زان [13] K — خروشیدن نای [14] I, IV — کوس [15] VI — زمین گشت یکسر پر از جنگ و جوش I, IV — از پیش و پس ناله و بوق با کرّنای [16] K, I, IV — رنگ VI — چنگ [17] I, IV — بیامد بکردار گرد سپاه [18] K, I, IV, VI — چنان [19] I — دیگر VI — ازین پس نبیند بزرگی [20] I — سرش [21] K — بگرد [نپاید که هستش — IV] بیامد که دارد چنین دستگاه I, IV — اندر آید کنون کینه خواه
K—доб.:

و دیگر ز ماچین و از چین سپاه * بیاری بیاید بدین رزمگاه

[22] K, I, IV — و از [23] I, IV — دهند [24] Л — وز K — نه از کینه و [25] I, IV — دهند VI —
مترسید و در جنگ یاری کنید * نه از کینه کز کامکاری کنید
[26] VI — بیارد

همه بارهٔ دژ فرود[1] آوریم　　همه سنگ و خاکش[2] برود آوریم[3]
سپه‌را کنون روز سختی گذشت　　همان روز رزم[4] اندر آرام گشت[5]
چو دشمن بدیوار گیرد پناه　　ز پیکار و کینش نترسد سپاه
شکسته دلست او بدین[6] شارستان　　کزین پس شود بی گمان خارستان[7]
چو گفتار کاوس یاد آوریم　　روانرا همه سوی داد آوریم
کجا[8] گفت کاین کین با دار[9] و برد　　بپوشد زمانه[10] بزنگار و گرد[11]
پسر[12] بر پسر بگذرانم[13] بدست[14]　　چنین تا شود سال بر پنج شست[15]
بسان درختی بود تازه برگ　　دل از کین[16] شاهان نترسد ز مرگ[17]
پدر بگذرد کین بماند بجای　　پسر باشد این[18] درد را[19] رهنمای
بزرگان برو آفرین خواندند　　ورا خسرو پاکدین خواندند
که کین پدر بر تو آید بسر　　مبادی بجز شاه[20] و پیروزگر[21]
دگر روز چون خور برآمد ز راغ[22]　　نهاد از بر چرخ زرّین چراغ
خروشی بر آمد بلند از حصار　　پر اندیشه شد زان سخن[23] شهریار
همانگه در دژ گشادند باز　　برهنه شد از روی[24] پوشیده راز
بیامد ز دژ[25] جهن با ده سوار　　خردمند و[26] با دانش و مایه‌دار[27]

---

[1] K— باره و دژ فراز [2] K, VI— خاک و سنگش — I چه خاک و چه سنگش [3] K— افگنیم IV— روانرا همه سوی رود آوریم [4] K— همه روز بزم I— رنج [5] IV—7 бейтов (по б. 1122 вкл.) оп.; VI— سراسر دگر روز بزمست و گشت [6] K— اندران VI— درین [7] VI— چه داند که خواهد شدن خارستان [8] K, I, VI— چنین [9] K— شاخ با دار I— کینی که با شاخ VI— با شاخ [10] K, I— زمانه بپوشد [11] K— بپیکار گرد Доб. заголовки: I, IV— آمدن جهن برسولی بنزد [IV— شاه] کیخسرو VI— آمدن جهن بپیش کیخسرو برسالت [12] I— پدر [13] K, I— بگذراند [14] K, I— بدشت VI— دو شست [15] K, I— صد بار شست VI— کام بدخواه پست [16] Л— از оп.; I— دلیران و [17] K—б. переставлен со след. б.; VI—б. оп. [18] I, IV— آن [19] K— از درد دل [20] I, IV— شاد [21] K— خسرو دادگر VI— بود یاورت ایزد دادگر [22] K— براغ VI— ز زاغ [23] I, IV— دل VI— فغان [24] I, IV— آن روی VI— آن رای و [25] K— بدژ [26] K— و оп. [27] Доб. заголовки: Л— پیام آوردن جهن بکیخسرو K— پیغام آوردن جهن از افراسیاب نزد کیخسرو I, IV— آمدن جهن برسولی بنزد کیخسرو VI— آمدن جهن پیش کیخسرو برسالت

بشد پیش دهلیز پرده سرای   همی بود با نامداران بپای[1]
ازان[2] پس بیامد منوشان گرد   خرد یافته جهن‌را پیش برد
خردمند چون پیش خسرو رسید   شد از آب دیده رخش ناپدید
بماند اندرو جهن جنگی شگفت   کلاه بزرگی ز سر برگرفت
چو آمد بنزدیک تختش[3] فراز   برو آفرین کرد و بردش نماز
چنین گفت کای نامور شهریار   همیشه جهانرا بشادی گذار
بر و بوم ما بر تو فرخنده باد   دل و چشم بدخواه تو کنده باد
همیشه بدی[4] شاد[5] و یزدان پرست   بر و بوم ما پیش[6] گسترده دست[7]
خجسته شدن باد و باز آمدن[8]   بنیکی همی[9] داستانها زدن[10]
پیامی گزارم[11] ز[12] افراسیاب   اگر شاه‌را زان[13] نگیرد شتاب
چو از جهن گفتار بشنید[14] شاه   بفرمود زرّین یکی پیشگاه[15]
نهادند زیر[16] خردمند مرد   نشست و پیام پدر یاد کرد
چنین گفت با شاه کافراسیاب   نشستست پر[17] درد و مژگان پر[18] آب
نخستین درودی رسانم بشاه   ازان داغ دل شاه توران سپاه
که یزدان سپاس[19] و بدویم[20] پناه   که فرزند دیدم[21] بدین پایگاه
که لشکر کشد شهریاری کند   بپیش سواران سواری کند[22]

---

[1] K, I, IV, VI — доб.:

بیامد بر شاه سالار بار * بگفت آنکه جهن است با ده سوار
شهنشاه بنشست بر تخت عاج * بسربر نهاد آن دلفروز تاج

[2] K, I, IV — وزان [3] K, VI — خسرو [4] K, I, IV, VI — بزی [5] VI — شاه [6] K — برین بوم شایسته [7] I — کرده دو دست [8] K, I, IV — نشستی و شاد آمدی [9] K, I, IV, VI — همه [10] K, I, IV — زدی [11] IV, VI — گذارم [12] K, VI — از [13] K — دل I — زین [14] I, IV, VI — بشنید گفتار [15] K, IV — زیرگاه I — همی کرد خندان بدو در نگاه и доб.:

بفرمود زرّین یکی پیشگاه * نهادند پیش خردمند شاه

[16] I — برآمد ببالا [17] K, VI — با [18] K — دیده پر I, IV — با دیدگان پر ز [19] IV — شناس [20] K — بیزدان [21] K, I — باشد IV — ما شد [22] K, I, IV, VI — б. оп.; Б — إن أفراسياب يقول: الحمد لله الذى أعلى راية ولدنا الذى ينتمى بأبيه الى كيقباد و من أمه الى تور...

ز راه پدر شاه تا[1] کیقباد — ز مادر سوی تور[2] دارد نژاد
ز شاهان گیتی سرش[3] برترست — بچین نام او[4] تخت را[5] افسرست
بابر اندرون تیز پرّان عقاب — نهنگ دلاور بدریای[6] آب
همه پاسبانان تخت ویند[7] — دد و دام[8] شادان ببخت ویند[9]
بزرگان که با تاج و با زیورند[10] — بروی[11] زمین مر ترا کهترند
شگفتی‌تر از کار دیو نژند — که هرگز نخواهد بما[12] جز گزند
بدان مهربانی و آن راستی — چرا شد دل من سوی کاستی
که بر دست من پور کاوس شاه — سیاوش[13] رد[14] کشته شد بی‌گناه
جگر[15] خسته‌ام زین سخن پر ز درد — نشسته بیکسو ز خواب و ز خورد[16]
نه من کشتم اورا که ناپاک دیو — ببرد از دلم ترس[17] گیهان خدیو[18]
زمانه ورا بد بهانه مرا — بچنگ اندرون بد فسانه مرا
تو اکنون خردمندی و پادشا — پذیرندهٔ مردم پارسا[19]
نگه کن که تا چند شهر فراخ — پر از باغ و ایوان و میدان و کاخ
شدست اندرین کینه جستن[20] خراب — بهانه سیاوش[21] و افراسیاب
همان[22] کارزاری[23] سواران جنگ — بتن همچو پیل و بزور نهنگ
که جز کام شیران کفنشان نبود — سری نیز نزدیک تنشان[24] نبود
یکی منزل اندر بیابان[25] نماند — بکشور جز از[26] دشت ویران[27] نماند
جز از کینه و زخم[28] شمشیر تیز — نماند ز ما[29] نام تا رستخیز

---

[1] IV — با [2] VI — سوی مادر از توژی (!) [3] VI — سرت [4] VI — تو [5] I — تخت را نام IV — تخت با [6] VI — ز دریای [7] K, I, IV, VI — تو اند [8] VI — شب و روز [9] K, I, IV, VI — تو اند Б — و ادخل فی طاعته ملوک الارض اجمعین و ملکه نواصیهم شرقا وغربا وبعدا وقربا [10] K — با باژ و تاج تو اند(!) I, IV — با تاج و با افسرند [11] VI — زروی [12] I — بمن [13] K, I, VI — سیاوخش [14] VI — زو [15] IV — مگر [16] K — بیک گوشه بی خواب و خورد I — ابی خواب و خورد IV — آن آب خورد [17] IV — راه [18] VI — б. оп. [19] VI — бб. 1157—1158 оп. [20] VI — کشور [21] K, I, VI — سیاوخش [22] I — همه [23] K — روزگار I, IV, VI — کارزار [24] VI — نزدیک ایشان [25] VI — شهر آباد و ویران [26] K — ز کشور همان [27] VI — ز کینه بجز درد درمان [28] VI — بجز کینه و زخم و [29] K — ز من VI — که ماند ز ما

19—3395

نباید جهان آفرین را پسند ... بفرجام پیچان شویم از گزند[1]
وگر جنگ جویی همی بیگمان[2] ... نباساید از کین دلت یک زمان
نگه کن بدین گردش روزگار ... جز اورا مکن بر دل آموزگار
که ما در حصاریم و هامون تراست ... سری[3] پر ز کین دل پر از[4] خون تراست
همی گنگ خوانم بهشت منست ... برآوردهٔ بوم و کشت منست
هم ایدر مرا گنج و[5] ایدر[6] سپاه ... هم ایدر نگین و هم ایدر کلاه
هم اینجام[7] کشت و هم اینجام[7] خورد[8] ... هم اینجام[7] مردان[9] روز نبرد
ترا گاه گرمی و خوشّی گذشت ... گل و لاله و رنگ وشّی گذشت
زمستان و سرما بپیش اندرست ... که بر نیزه‌ها گردد افسرده دست
بدامن چو ابر اندرافگند[10] چین ... بر و[11] بوم ما سنگ[12] گردد زمین[13]
ز هر سو که خوانم[14] بیاید سپاه ... نتابی تو با گردش هور و ماه
ورایدون گمانی که هر[15] کارزار ... ترا بر دهد اختر[16] روزگار
از[17] اندیشه گردون مگر بگذرد ... ز رنج تو دیگر کسی بر خورد
گر[18] ایدونک گویی که ترکان[19] چین ... بگیرم زنم آسمان بر زمین
بشمشیر بگذارم این انجمن ... بدست تو آیم گرفتار من
مپندار کاین نیز نابودنیست ... نساید[20] کسی کو نفرسودنیست[21]
نبیرهٔ سر خسروان زادشم[22] ... ز پشت[23] فریدون وز[24] تخم جم
مرا دانش ایزدی هست و فر ... همان یاورم ایزد دادگر[25]

---

[1] VI — پیمان شویم از کمند [2] VI — وگر بدگمان [3] K — دلی [4] K — ۅ پر از I — و دل از [5] IV — و оп. [6] K — خیل و [7] IV — آنجام [8] IV — مرد [9] K, I, IV, VI — شیران Б — و هی دار ملکی و مستقر سریر سلطنتی و فیها زرعی و حصادی و عدّتی و عتادی...
[10] K — آب افگند [11] Л — و оп. [12] K — زود [13] I, IV — б. оп.; VI — бб. 1173—1174 оп.
[14] K — خواهم [15] K — در IV — از [16] I — گردش [17] K, VI — ز [18] K, VI — ور [19] K — доб. و I — توران و IV — доб. و [20] I, IV — نشاید [21] I, IV — بفرسودنیست Б — و إن کنت تخال أنک تاخذ ممالک الصین و تطبق السماء علی الأرض و تقبض علیّ و تأسرنی فهذا خیال محال
[22] I, IV — پسر خسرو رادشم [23] K, I — ز تخم [24] K, I — و از [25] K — همان رای روشن ایزدم داور دادگر VI — همم چون سروش یلی هست [از سپاهست — IV] پر — I, IV همانم گهر

چو تنگ[1] اندر آید بد[2] روزگار   نخواهد دلم پند آموزگار
بفرمان یزدان بهنگام خواب   شوم چون ستاره بر آفتاب
بدریای کیماک[3] بر بگذرم   سپارم ترا لشکر و کشورم[4]
مرا گنگ دژ باشد آرامگاه   نبینند مرا نیز شاه و سپاه
چو آید مرا روز کین خواستن   ببین آنزمان[5] لشکر[6] آراستن
بیایم بخواهم ز تو کین خویش   بهر جای پیدا کنم دین[7] خویش
وگر کینه از مغز بیرون کنی   بمهر اندرین کشور افسون کنی
گشایم در گنج[8] تاج و کمر[9]   همان تخت و دینار[10] و جام گهر[11]
که تور[12] فریدون بایرج نداد   تو بردار وز[13] کین مکن هیچ[14] یاد
وگر چین و ماچین بگیری[15] رواست   بدان رای ران دل همی کت[16] هواست[17]
خراسان و مکران زمین پیش تست   مرا شاد کامی کم و بیش[18] تست
براهی که بگذشت کاوس شاه   فرستمت چندانک[19] باید[20] سپاه
همه لشکرت را توانگر کنم   ترا تخت زرّین و افسر کنم
همت یار[21] باشم بهر کارزار   بهر انجمن خوانمت شهریار
گر از پند من سر بپیچی همی   وگر[22] با نیا کین بسیچی همی[23]
چو زین باز گردی[24] بیارای جنگ   منم ساخته جنگ‌را[25] چون پلنگ[26]

---

1 Л — سک I — ذنگ 2 K — بدین I, IV — مرا 3 Л, IV, VI — کیمال K — کیمیاک Б — کیماک 4 I, IV — کشور و افسرم 5 K — بپیران زمان I, IV — بپیران سر این 6 I — کشور 7 VI — زین 8 K, I, IV — доб. و 9 K, I — گهر 10 VI — تخت دیبا 11 K — زر و کمر I — گنج دینار و زر و کمر IV — گنج دینار و زر و گهر 12 K — پور VI — توژ 13 K, I — واز VI — وزین 14 K, I, IV — نیز 15 VI — ستانی 16 K, I, IV — همه [I, IV — بران ران همی] [IV — بدان] کام دل کت 17 VI — بر این راه رو کت همی دل بخواست 18 K, I, IV, VI — بکم بیش 19 K — هر چند IV, VI — چندانکه 20 K, I, IV — خواهی 21 I, IV — ترا پشت 22 K, VI — همی I, IV — همه 23 I, IV — доб.:

بگوی آنچه خواهی همه کام خویش * ببین از پس و پیش فرجام خویش

24 K, I, IV — باز گردد [I, IV — چنو] چو او 25 I, IV — رزم را 26 Доб. заголовки: Л — پاسخ نامه پاسخ دادن [IV — فرستادن] کیخسرو افراسیابرا K, I, IV — افراسیاب از کیخسرو [K — بر دست جهن]

چو از جهن پیغام بشنید شاه
همی کرد خندان بدوبر[1] نگاه

بپاسخ چنین گفت کای رزمجوی[2]
شنیدیم سر تا سر این گفت و گوی[3]

نخست آنک کردی[4] مرا آفرین
همان باد بر تخت و تاج و نگین[5]

درودی که دادی ز[6] افراسیاب
بگفتی[7] که او کرد[8] مژگان پر آب

شنیدم همین[9] باد بر تاج و تخت
مبادم مگر شاد و پیروز بخت

دوم[10] آنک گفتی ز یزدان[11] سپاس
که بینم[12] همی[13] پور[14] یزدان شناس

ز شاهان گیتی دلفروزتر
پسندیده‌تر شاه[15] و[16] پیروزتر

مرا داد یزدان[17] همه هرچ گفت
که با آن[18] هنرها خرد باد جفت

ترا چند[19] خواهی سخن چرب[20] هست
بدل نیستی پاک و[21] یزدان پرست[22]

کسی کو بدانش توانگر بود
زگفتار[23] کردار بهتر بود

فریدون فرخ ستاره نگشت[24]
نه از خاک تیره همی[25] برگذشت[26]

تو گویی که من برشوم بر سپهر
بشستی برین گونه از شرم چهر[27]

دلت جادوی را چو[28] سرمایه گشت
سخن بر زبانت چو پیرایه گشت

زبان پر ز گفتار[29] و دل پر دروغ
بر مرد دانا نگیرد[30] فروغ

پدر کشته‌را شاه گیتی مخوان
کنون کز سیاوش نماند استخوان

همان مادرم را ز پرده براه[31]
کشیدی و گشتی چنین[32] کینه خواه[33]

مرا نوز نازاده[34] از مادرم
همی آتش افروختی برسرم

[1] K, I, IV, VI— بدودر [2] K, I, IV, VI— نامجوی [3] Л— گفت گوی [4] VI— گفتی [5] I—б. переставлен со след. б. [6] IV— از [7] K— که گفتی I— تو گفتی [8] K— کردست [9] K, IV, VI— همان I— چنین [10] K, I, VI— دگر IV— نخست [11] K— او گفت یزدان VI— گفتی که یزدان I— کردی ز یزدان [12] K— ببیند [13] VI— چنین [14] IV— تور [15] I— شاد IV— پسندیده شاه [16] K— و оп. [17] VI— ایزد [18] K, I, IV— این [19] K— هرچه [20] K, IV— خوب [21] IV— و оп. [22] VI— б. оп. [23] Л, IV, VI— доб. و [24] Л— نگشت [25] K— تنی I, IV, VI— به پی [26] K— درگذشت Б— ولم یستطع أفریدون أن یصیر نجما فی السماء و لا أن یعلو شبرا فی الهواء [27] Б— وانت تزعم أنک تصیر فی السماء نجما و تطیر فی الجوّ سعیا و لست تستحی من هذا الکلام... [28] K, I, IV— چو оп. [29] K, I, IV— چرب و گویا [30] VI— نگیری برمرد دانا [31] I— پرده سرای [32] VI— با من شدی [33] I— کینه‌جای [34] K— خود بنازاده

هر آنکس که او بد بدرگاه[1] تو — بنفرید بر جان بی راه[2] تو
که هرگز بگیتی کس آن بد نکرد — ز شاهان و گردان و مردان مرد[3]
که بر انجمن مر[4] زنی را کشان — سپارد بزرگی[5] بمردم کشان
زننده همی تازیانه زند — که تا دخترش[6] بچه‌را بفگند[7]
خردمند پیران بدانجا رسید — بدید آنک هرگز ندید و شنید
چنین[8] بود فرمان یزدان که من — سرافراز گردم[9] بهر انجمن
گزند و بلای[10] تو از من بگاشت[11] — که با من زمانه یکی راز داشت
ازان[12] پس که گشتم ز مادر جدا — چنان چون بود بچهٔ[13] بینوا[14]
بپیش شبانان فرستادیم — بپروار شیران نر[15] دادیم
مرا[16] دایه و پیش‌کاره[17] شبان — نه آرام روز و[18] نه خواب[19] شبان[20]
چنین بود تا روز من برگذشت[21] — مرا اندر آورد پیران ز دشت
بپیش تو آورد و کردی نگاه — که هستم سزاوار تخت و کلاه[22]
بسان سیاوش سرم را زتن — ببرّی[23] و تن هم نیابد کفن
زبان مرا پاک یزدان ببست — همان خیره ماندم بجای نشست
مرا بی دل و بی خرد یافتی — بکردار بد تیز[24] نشتافتی[25]
سیاوش نگه کن که از[26] راستی — چه کرد و چه دید از بد[27] و کاستی
ز گیتی بیامد[28] ترا برگزید — چنان کز ره[29] نامداران سزید

[1] K, I, IV — بد پیش درگاه [2] I — بدخواه [3] VI — ز گردان و شاهان روز نبرد
[4] K, I — بر [5] K — بنزدیک [6] K — دخترم I — دخترت [7] K, I, IV — обратный порядок мисра; I — доб.:

گر از شوی این بچه پرورش بود * نه با آن گرانمایه دخترش بود

[8] K, I, IV — چنان [9] K, I, IV — باشم [10] I — بلا و گزند [11] K — کز ایدر بلایت ز من باز داشت
[12] IV, VI — وزان [13] IV — مردم [14] K, I, IV, VI — بیمها [15] K — خورش شیر میش و بزان I, IV — شیر نران VI — بچنگال شیران نر [16] K, I, IV — بزان [17] K — میش کار و I — پیش کارم VI — پیش کاران [18] I — بودم [19] VI — خورد [20] IV — б. оп.; Б — وذکر ایضا تسلیمه الی الرعاة مع ما اتصل به من سوء معاملته إياه [21] I, IV, VI — بر من گذشت [22] VI — б. оп. [23] I, VI — ببرّند [24] IV — نیز [25] K, I, IV, VI — بشتافتی [26] K — بدان [27] Л, K — و оп. [28] K, IV, VI — پناه [29] K — پی I — چنانک از ره VI — کوره

ز بهر تو پرداخت آیین و گاه[1] — بیامد ز[2] گیتی ترا خواند شاه
وفا جست و بگذاشت آن[3] انجمن — بدان تا نخوانیش پیمان شکن
چو دیدی بر و گردگاه[4] ورا — بزرگی[5] و گردی و راه ورا
بجنبیدت آن گوهر بد ز جای — بیفگندی آن پاک دلرا[6] ز پای
سر تاجداری چنان ارجمند — بریدی بسان[7] سر گوسفند
ز گاه منوچهر تا این زمان — نبودی مگر بدتن و[8] بدگمان
ز تور اندر آمد زیان[9] از نخست — کجا با پدر دست بدرا بشست
پسر بر پسر بگذرد همچنین — نه راه بزرگی[10] نه آیین دین[11]
زدی گردن نوذر نامدار — پدر شاه وز[12] تخمهٔ شهریار
برادرت اغریرث[13] نیکخوی — کجا نیکنامی بدش[14] آرزوی[15]
بکشتی و تا بوده[16] بدتنی — نه از آدم[17] از تخم[18] آهرمنی
کسی کز بدیهات گیرد شمار — فزون آید از گردش روزگار[19]
نهالی بدوزخ فرستادهای — نگویی که[20] از مردمان زادهای[21]
دگر آنک گفتی که دیو پلید — دل و رای من سوی زشتی کشید
همین[22] گفت ضحاک و هم جمّشید — چو شدشان دل از نیکویی ناامید
که ما را دل ابلیس بی راه[23] کرد — زهر نیکویی[24] دست کوتاه کرد
نه برگشت ازیشان بد[25] روزگار — ز بدگوهر و گفت آموزگار
کسی کو بتابد سر از راستی — گزینند همی کژّی و[26] کاستی
بجنگ پشن نیز چندان سپاه — که پیران بکشت اندر آوردگاه[27]

---

[1] K — بگذاشت تخت و کلاه — I, IV, VI — بپرداخت ایران و تخت و کلاه [2] K — به [3] K — این [4] K, I, IV — کرده گاه VI — کرده و گاه [5] K, IV, VI — سترگی I — ستیزی [6] I — تن را [7] K, I — بریدند همچون IV, VI — بریدید همچون [8] VI — نبردی بجز بر تن [9] VI — زیاد [10] K — نه راهی سپردی [11] VI — б. оп. и вместо него дает б. 1243. [12] K, I — و از VI — بد او شاه و از [13] I, IV — доб. آن [14] I — بدیش [15] K — бб. 1241—1242 оп. [16] IV — نابوده و [17] VI — گوهر [18] I, IV — تو بر گوهر و راه [19] VI — б. оп. [20] I, IV, VI — تو گویی نه [21] K — دری از بدیها تو بگشادهای и обратный порядок мисра. [22] I, IV, VI — چنین [23] VI — بدراه [24] IV — نیکئ VI — گونهٔ [25] K — بدین [26] K — نبیند جز از کژّی و I, IV — کژی گیردش کار و هم [27] K — اندران رزمگاه

زمین گل شد از خون گودرزیان   نجویی جز از رنج[1] و راه زیان[2]
کنون آمدی با هزاران هزار   ز ترکان سوار از در کارزار
بآموی لشکر کشیدی بجنگ   وزیشان[3] بپیش من[4] آمد پشنگ
فرستادیش تا ببرّد سرم   ازان[5] پس تو ویران کنی کشورم
جهاندار یزدان مرا یار گشت   سر بخت دشمن نگونسار گشت
مرا گویی اکنون[6] که از تخت[7] تو   دلفروز و شادانم[8] از بخت[9] تو
نگه کن که تا چون بود باورم   چو کردارهای تو یاد آورم
ازین پس مرا جز بشمشیر تیز   نباشد سخن با تو تا[10] رستخیز
بکوشم بنیروی[11] گنج و سپاه   بنیک اختر و گردش هور و ماه
همان پیش یزدان بباشم بپای   نخواهم[12] بگیتی[13] جزو رهنمای
مگر کز بدان پاک گردد جهان   بداد و دهش من ببندم میان
بد اندیشی را از میان[14] بر کنم   سر بدنشان را[15] بی افسر کنم[16]
سخن هرچ گفتم نیا را بگوی   که در جنگ چندین بهانه مجوی
یکی تاج دادش زبرجد نگار   یکی طوق زرین و دو گوشوار[17]
همانگه بشد[18] جهن پیش پدر   بگفت آن[19] سخنها همه دربدر

---

1 K — بیفزود چندین زیان بر زیان   2 I — نجستی بجز رنج   VI — نجستی جز از جنگ
3 VI — وزآنجا   4 I — تو   5 I, IV, VI — وزان   6 VI — آنان   7 K, IV — بخت   8 IV — سازانم
9 K — تخت   10 I — نیزتا   VI — با توی   11 K, I — بنیرو و   12 K, VI — نباشد   13 VI — بنیکی
14 K, I, IV — جهان   15 K, I, IV — بی تنانرا   16 IV — б. оп.; I, IV (перед б.), K (после б.) — доб.:
جهاندرا بداد و دهش نو کنم * مگر کز بدان باغ [I, IV — پاک] بی خو کنم
K — далее доб.:
بداد و دهش چون ببندم میان * نجویم ازین پس کسی را میان
17 K — доб.:
مرصّع قبایی بدرّ و گهر * چنان چون بود از در تاجور
Б — وخلع علی جهن وأعطاه تاجا مرصعا بالجواهر و أعطاه قرطین و سوارین وردّه الی ابیه
18 I, IV — که شد   19 IV — این

ز پاسخ برآشفت[1] افراسیاب — سواری ز ترکان کجا یافت خواب[2]
ببخشید گنج[3] درم بر سپاه — همان ترگ[4] و[5] شمشیر و تخت و کلاه
شب تیره تا برزد از چرخ شید — بشد[6] کوه چون پشت پیل سپید[7]
همی لشکر آراست افراسیاب — دلش بود[8] پر درد و سر پر شتاب[9]
چو از گنگ بر خاست آوای کوس — زمین آهنین شد هوا[10] آبنوس
سر موبدان شاه نیکی گمان — نشست از بر زین سپیده دمان
بیامد بگردید گرد حصار — نگه کرد تا چون کند کارزار
برستم بفرمود تا همچو کوه — بیارد[11] بیکسوی[12] دریا گروه
دگر[13] سوش[14] گستهم نوذر بپای — سه دیگر[15] چو گودرز فرخنده رای
بسوی چهارم شه نامدار[16] — ابا کوس و پیلان و چندی[17] سوار
سپه را همه هرچ بایست ساز — بکرد و بیامد[18] بر[19] دژ فراز
بلشکر بفرمود پس شهریار — یکی کنده کردن[20] بگرد حصار
بدان[21] کار هرکس که دانا بدند — بجنگ دژ اندر توانا بدند
چه از چین وز[22] روم وز[23] هندوان — چه رزم آزموده ز هر سو گوان[24]
همه گرد آن شارستان چون نوند[25] — بگشتند[26] و جستند هر گونه بند[27]

---

1 K, I, IV, VI — بر آشفت ازان پاسخ 2 K, I, IV — мисра оп. и дают варианты второго мисра б. 1269: K — دلش گشت پر درد و دیده پر آب I, IV — دلش پر ز درد و سرش پر شتاب VI — ز ترکان بشد خورد و آرام و خواب 3 VI — доб. و 4 K — خود 5 IV — و оп. 6 K, I, IV — ببد 7 Доб. заголовки: Л — گفتار اندر گرفتار شدن جهن و کرسیوز K — داستان رزم کیخسرو با افراسیاب و ستدن حصار گنگ I — کیخسرو با افراسیاب و بهشت گنگ دژ را IV — ستدن کیخسرو گنگ دژ را VI — گرفتن کیخسرو گنگ دژ را 8 VI — سرش گشته پر درد و دل 9 K, I, IV — мисра оп. и дают второе мисра б. 1256; Б — ولمّا وقف افراسیاب علی جواب الرسالة احتدّ و احتدم وامر العساکر بالإعداد و کانوا طول لیلتهم فی أخذ الأهبة للقتال 10 K, I, IV — سپهر 11 Л, IV, VI — بیامد 12 I, IV, VI — زیک سوی 13 I, IV — زیک 14 K, VI — سوی 15 I, IV — دگرسو 16 I, IV — کامکار 17 K, IV — چندین I — جنگی 18 VI — بیامد بکرد او 19 IV — در 20 IV — کندن 21 I — بدین 22 K, I, IV, VI — و از 23 K, I, IV, VI — و از [K — سند] چه از روم و از چین 24 K, I — سران VI — گران 25 VI — (!) بدید 26 K — کشیدند 27 VI — بجستند تا چون توان کرد بند

دو نیزه ببالا[1] یکی کنده کرد[2] — سپه را بگردش پراگنده کرد[2]
بدان[3] تا شب تیره بی[4] ساختن — نیارند[5] ترکان[6] یکی تاختن
دو صد ساخت عرّاده بر هر دری — دو صد منجنیق از پس[7] لشکری[8]
دو صد چرخ بر هر دری با کمان[9] — ز دیوار دژ چون سر[10] بدگمان
پدید آمدی منجنیق از برش — چو ژاله همی کوفتی بر سرش
پس[11] منجنیق اندرون رومیان[12] — ابا چرخها تنگ بسته میان
دو صد پیل فرمود پس شهریار — کشیدن ز هر[13] سو بگرد حصار
یکی کندهٔ زیر باره درون — بکندند و نهادند زیرش[14] ستون
بُد آن[15] منکری باره[16] مانده بپای[17] — بدان[18] نیزها[19] برگرفته ز جای
پس آلود[20] بر چوب نفط سیاه — بدین[21] گونه فرمود بیدار[22] شاه
بیک سو بر از[23] منجنیق و ز تیر[24] — رخ سرکشان گشته[25] همچون زریر
بزیر اندرون[26] آتش و نفط و[27] چوب — ز بر گرزهای گران کوب کوب
بهر چار سو ساخت آن[28] کارزار — چنان چون بود ساز[29] جنگ حصار
وزآنجایگه شهریار زمین — بیامد بپیش جهان آفرین
ز لشکر بشد تا بجای نماز — ابا کردگار جهان گفت راز
ابر[30] خاک چون مار پیچان ز کین — همی خواند بر کردگار آفرین[31]
همی گفت کام و[32] بلندی ز تست — بهر سختیی یارمندی[33] ز تست
اگر داد بینی همی رای من — مگردان ازین جایگه پای من

---

[1] VI — بیک نیزه بالا [2] K — بود [3] K — چنان [4] K — می IV — پی [5] K — نیامد ز IV — نیاید ز [6] I — نیارد بلشکر [7] K — پی [8] VI — از در دیگری I, IV —
دو صد پاره عراده و منجنیق * نهاد از برش هر سویی جا ثلیق
[9] K — پی همان IV — بی کمان [10] K — شود [11] K — بسی [12] I — رامیان [13] K — کشیدند هر I — بهر [14] IV — زین سو VI — نهاده و زیرش بکردند [15] K — بران [16] Л, VI — باز [17] I — مانند پای VI — تابماند بپای [18] K — بران [19] I, IV, VI — چوبها [20] K — پراکنده IV — آلوده [21] K, VI — برین I, IV — بدان [22] K, I, IV — نیرنگ [23] K, I — بران IV — پراز [24] I — نفیر VI — بتیر [25] K — گشت I, IV — بود [26] K, VI — اندرش [27] VI — و оп. [28] K, I, IV — ساخته [29] K — доб. و [30] I — بران [31] IV — бб. 1295—1296 оп. [32] Л — و оп. [33] K — آرزمندی I — آرمندی

نگون کن سر جادوانرا[1] ز تخت   مرا دار شادان دل و نیک بخت
چو برداشت از پیش یزدان سرش   بجوشن بپوشید روشن[2] برش
کمر بر میان بست و بر جست زود   بجنگ اندر آمد بکردار دود
بفرمود تا سخت[3] بر هر[4] دری   بجنگ اندر آید یکی[5] لشکری
بدان چوب و[6] نفط آتش اندر[7] زدند   ز برشان همی سنگ[8] بر سر زدند
ز بانگ کمانهای چرخ و ز دود   شده روی[9] خورشید تابان کبود
ز عرّاده و منجنیق و ز گرد   زمین نیلگون شد هوا لاژورد[10]
خروشیدن پیل[11] و بانگ سران   درخشیدن تیغ و گرز گران[12]
تو گفتی برآویخت[13] با شید ماه   ز باریدن تیر و گرد سیاه
ز نفط سیه چوبها بر فروخت   بفرمان یزدان چو هیزم بسوخت
نگون[14] باره گفتی که برداشت پای   بکردار کوه اندر آمد ز جای
وزان باره[15] چندی ز ترکان[16] دلیر   نگون اندر آمد چو باران بزیر[17]
که آید[18] بدام اندرون ناگهان   سر آرد[19] بران[20] شور بختی جهان[21]
بپیروزی از[22] لشکر شهریار   برآمد خروشیدن کارزار[23]
سوی رخنهٔ[24] دژ نهادند روی   بیامد دمان رستم کینه جوی[25]
خبر شد بنزدیک[26] افراسیاب   کجا بارهٔ شارستان شد خراب
پس افراسیاب اندر آمد چو گرد   بجهن و بگرسیوز آواز کرد
که با بارهٔ دژ شما را چه کار   سپه را[27] ز شمشیر باید حصار

---

1 K — جاودانرا 2 K, I, IV, VI — رومی 3 K — ساخت I — زود 4 VI — بفرمود پس تا که از هر 5 K, I — آمد گران VI — گران 6 Л — و оп. 7 IV — آتش оп. (метр нарушен); VI — اندر آتش 8 I — چوب VI — گرز 9 K — شد از بیم 10 K, I, IV, VI — لاجورد 11 K — اسب VI — خروشید اسبان 12 K — доб.:

بران گونه گشت آسمان ناپدید * کجا چشم روشن جهانرا ندید

13 K — برانگیخت I, IV — برآمیخت 14 I — سر VI — همان 15 I — باری 16 K — گردان 17 K, I, IV — بکردار شیر VI — ببالین شیر 18 Л, I, IV — آمد 19 VI — سرآمد 20 K — بدو 21 I, IV —

که آرد برو شوربختی جهان * بدام اندر آمد سرش ناگهان

22 K, I, IV — از оп. 23 I, IV — обратный порядок мисра. 24 K — قلعه 25 I, IV — جنگجوی 26 K, I, IV — همانگه به 27 I — شمارا

ز بهر بر و[1] بوم و پیوند[2] خویش — همان از پی گنج و فرزند[3] خویش[4]
ببندیم[5] دامن یک اندر دگر — نمانیم[6] بر دشمنان بوم و بر[7]
سپاهی ز ترکان[8] گروها گروه[9] — بدان[10] رخنه رفتند بر سان کوه[11]
بکردار شیران برآویختند — خروش از دو رویه برانگیختند[12]
سواران ترکان بکردار بید[13] — شده لرز لرزان و دل[14] ناامید
برستم بفرمود پس شهریار[15] — پیاده هر آنکس که بد نامدار[16]
که[17] پیش اندر آید[18] بدان رخنه‌گاه[19] — همیدون بسی[20] نیزه‌ور[21] کینه خواه
ابا ترکش و تیغ و تیر و تبر[22] — سوار ایستاده[23] پس[24] نیزه ور
سواران[25] جنگی نگهدارشان — بدانگه که شد سخت پیکارشان[26]
سوار و پیاده بهر[27] سو گروه — بجنگ اندر آمد بکردار کوه
برخنه در آورد یکسر[28] سپاه — چو شیر ژیان[29] رستم[30] کینه خواه
پیاده[31] بیامد[32] بکردار گرد — درفش سیه را نگون سار کرد
نشان سپهدار ایران بنفش — بران[33] باره زد[34] شیر پیکر درفش
بپیروزی شاه ایران سپاه — بر آمد خروشیدن از رزمگاه[35]

---

1 Л — و оп. 2 K, I, IV — فرزند 3 K, I, IV — پیوند 4 VI — б. оп. 5 VI — ببندید
6 VI — نمانید 7 VI — سر K, I, IV —
ببندید یک در دگر دامنا * نمانید بد خواه پیرامنا
8 K — گردان 9 I — بیامد سپاهی بکردار کوه IV — بکردار کوه 10 K, VI — بران 11 I — یکسر گروه IV — گردان گروه 12 K — доб. заголовок: گرفتن کیخسرو دژ را و گرفتار شدن کرسیوز و جهن 13 K — دیو (без рифмы). 14 K, I, IV, VI — نوان گشته از بوم و بر 15 I — تا همچو کوه и доб. два мисра:
بیارد سپاهی همه همگروه؛ بیاورد رستم سوی کارزار
16 K, I, IV — نیزه‌دار 17 I — به 18 I — آمد VI — آیند 19 VI — آیند ازان رزمگاه 20 IV — همه
21 I — پیاده همه 22 K, I — کمر IV — سپر 23 K, I, IV — دو رسته پیاده 24 VI — بسی
25 K — سپهدار 26 I — (!) برکارشان 27 K, I, IV, VI — زهر 28 VI — رستم 29 K — دمان
30 VI — یکسره 31 K — بباره 32 K, IV — برآمد 33 IV — بدان 34 I — بر 35 IV — доб. заголовок: گرفتار شدن کرشیوز و جهن بر دست رستم

فراوان ز توران سپه کشته شد — سر بخت تورانیان[1] گشته شد[2]
بدانگه[3] کجا رزمشان شد درشت — دو تن رستم آورد ازیشان بمشت
چو گرسیوز و جهن رزم آزمای — که بد تخت[4] توران بدیشان[5] بپای[6]
برادر یکی بود و فرخ پسر — چنین آمد از شور بختی بسر
بدان شارستان[7] اندر آمد سپاه — چنان داغ دل لشکری کینه خواه[8]
بتاراج و کشتن نهادند روی — بر آمد خروشیدن[9] های[10] هوی[11]
زن و کودکان بانگ برداشتند — بایرانیان جای بگذاشتند
چه مایه زن و کودک نارسید — که زیر پی پیل شد ناپدید
همه شهر توران گریزان[12] چو باد — نیامد کسی را بر و بوم یاد
بشد بخت گردان ترکان[13] نگون — بزاری همه[14] دیدگان پر ز خون[15]
زن و گنج[16] و فرزند گشته اسیر — ز گردون روان خسته و تن بتیر[17]
بایوان[18] برآمد پس افراسیاب — پر از خون دل از درد و دیده[19] پر آب
بران باره[20] بر شد که بد کاخ اوی[21] — بیامد سوی شارستان[22] کرد روی[23]
دو بهره ز جنگاوران کشته دید — دگر یکسر از جنگ بر گشته دید
خروش سواران و بانگ زنان[24] — هم از[25] پشت پیلان تبیره زنان
همی[26] پیل بر زندگان[27] راندند — همی[28] پشتشان[29] بر زمین ماندند
همه[30] شارستان[31] دود[32] و فریاد دید[33] — همان کشتن و غارت[34] و باد دید[35]

---

[1] K — از کینه‌گه I, IV — آن کینه‌ور [2] VI — б. оп.; I — б. 1336 стоит перед этим б. [3] I, IV — بدآنجا [4] IV — بخت [5] VI — ترکان ازیشان [6] I — б. оп. [7] IV — شارسان [8] I — برامد خروشی از ایوان شاه IV — بر آمد خروشیدن از رزمگاه [9] I, IV — доб. و [10] K, VI — доб. و IV — و هوی [11] I — б. стоит после б. 1330. [12] VI — ایران ازیشان [13] IV — شده بخت گردان توران VI — ترکان سراسر [14] I — همی [15] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра; K — перед этим б. стоит б. 1343. [16] I — مرد [17] K — ز انده روان جوان گشته پیر [18] K — بباره [19] I, IV, VI — مژگان [20] VI — بدان بام [21] VI — او [22] IV — شارسان [23] VI — رو [24] I — ترگ سران IV — سران VI — خروشان سوار و ز هر سو زنان [25] K — بران VI — بدان [26] IV — یکی [27] I, IV — کشتگان [28] K, I — همه [29] VI — کشته‌شان [30] VI — ازان [31] IV — شارسان [32] K — بانگ IV — درد [33] K, I, IV — بود VI — خواست (!) [34] K, I, IV — غارت و آتش VI — یکی غارت و کشتن [35] K, I, IV — بود VI — خواست (!)

یکی شاد و دیگر پر از درد و رنج — چنان چون بود رسم و رای[1] سپنج
چو افراسیاب آن چنان دید کار — چنان هول و بر گشتن[2] کارزار[3]
نه پور[4] و برادر نه بوم و نه بر — نه تاج و نه گنج و نه تخت[5] و کمر
همی گفت با[6] دل پر از داغ و درد — که چرخ فلک خیره[7] با من[8] چه کرد
بدیده بدیدم همان روزگار — که آمد مرا کشتن و مرگ خوار
پر از درد ازان باره آمد فرود — همی داد تخت مهی را درود
همی گفت کی بینمت نیز[9] باز — ایا[10] روز شادی[11] و آرام و ناز
و زآنجایگه خیره[12] شد ناپدید — تو گفتی چو مرغان همی بر[13] پرید
در[14] ایوان که در دژ برآورده بود — یکی راه زیر زمین کرده بود[15]
ازان نامداران دو صد برگزید — بران[16] راه بی راه شد ناپدید
وزآنجای[17] راه[18] بیابان گرفت — همه کشورش[19] ماند[20] اندر شگفت
نشانی ندادش کس اندر جهان — بدان[21] گونه آواره شد در نهان[22]
چو کیخسرو آمد در[23] ایوان اوی[24] — بپای[25] اندر آورد کیوان اوی[26]
ابر تخت زرینش بنشست شاه — بجستنش[27] بر کرد هر[28] سو سپاه
فراوان بجستند[29] جایی نشان — نیامد ز سالار گردنکشان

---

[1] K, I, IV — در سرای; VI — رسم جای [2] Л — برکفتن; VI — پر از هول و برگشت ازان
[3] K — بران هول برگشتن روزگار [4] I, IV — جهن [5] K, I, IV, VI — نه تخت و نه شاهی
نه تاج [6] K, I, IV, VI — یک [7] VI — ببین که [8] K — که افراشته چرخ با ما; I, IV — ما [9] VI —
کم بوده بینمت [10] IV — ابا [11] I, IV — خوشی; VI — ابا تخت شاهی [12] VI — وزانجا پس آنگاه
[13] K, I, IV — هش و رای او همچو مرغان; VI — که آنجا چو مرغی [14] K — دو [15] K, IV — доб.:
که از لشکرش کس نه آگاه بود * که زیر دژ اندر چنان راه بود
I — бб. 1356—1359 оп. [16] IV — بدان; VI — وزان [17] K, VI — ازان روی; IV — از آنجا [18] IV —
بیامد [19] VI — لشکرش [20] K, IV, VI — مانده [21] K, IV — بران [22] K, IV — ناگهان; VI —
ندانست هر کس که چون شد نهان. Доб. заголовки: K — گریختن افراسیاب با دویست مرد
از راه دزدیده; I — نشستن کیخسرو بتخت نیا در توران; IV — هزیمت شدن افراسیاب از
پیش کیخسرو بار دیگر [23] K, I, IV, VI — به [24] Л, VI — او [25] Л — بپا [26] Л, VI — او
[27] VI — نخستینش [28] K — بجستن گرفتش ز هر; I — بجستن گرفتند هر [29] K, I, IV — доб. و

ز گرسیوز و جهن پرسید شاه / ز کار سپهدار توران[1] سپاه[2]
که چون رفت و آرامگاهش کجاست / نهان گشته ز[3] ایدر پناهش کجاست[4]
ز هر گونه گفتند و خسرو شنید / نیامد همی[5] روشنایی[6] پدید
بایرانیان گفت پیروز[7] شاه / که دشمن چو[8] آواره گردد ز گاه[9]
ز گیتی برو[10] نام و[11] کام اندکیست / ورا مرگ با زندگانی یکیست
ز لشکر گزین کرد پس بخردان / جهاندیده و کاربین[12] موبدان[13]
بدیشان چنین گفت کآباد بید[14] / همیشه بهر کار با داد بید[15]
در گنج این[16] ترک شوریده بخت / شما را سپردم بکوشید سخت
نباید که بر[17] کاخ افراسیاب / بتابد ز چرخ بلند[18] آفتاب
هم آواز پوشیده رویان اوی / نخواهم که آید ز ایوان[19] بکوی[20]
نگهبان فرستاد سوی[21] گله / که بودند گرد[22] دژ اندر یله
ز خویشان او کس نیازرد شاه / چنان چون بود در خور پیشگاه
چو زان گونه دیدند کردار[23] اوی / سپه شد سراسر پر از گفت و گوی[24]
که کیخسرو ایدر بدان[25] سان شدست[26] / که گویی سوی باب مهمان شدست
همی یاد نایدش خون پدر / بخیره بریده[27] ببیداد سر
همان مادرش را که از تخت و گاه / ز پرده کشیدند یکسو[28] براه
شبان پروریدست وز[29] گوسفند / مزیدست شیر این[30] شه هوشمند[31]

---

[1] VI — ترکان [2] I, IV — که چون شد کجا جست آرامگاه K — б. 1367 помещен после этого б. [3] K, VI — گشت از ایدر [4] I, IV — б. оп. [5] VI — همی نامدش [6] IV — زو نشانی [7] K — این چنین گفت [8] Л — که [9] K — доб.:

نباید بجز شادی و کام جست * در نیکنامی بود زو درست

[10] I — ورا [11] K — کسی را [12] VI — هوشدر [13] K, IV — کاردیده ردان I — جهانگشته و کارکرده ردان [14] K, I, IV, VI — باد [15] K, I, IV, VI — شما را تن و [I, IV — همه] دل پر از داد باد [16] I, IV, VI — آن [17] K — در VI — از [18] I, IV, VI — برین [19] I, IV, VI — پرده [20] I — بروی [21] K — هرسو [22] I — سوی [23] Л — گردان [24] Л — گفت گوی [25] IV — بران [26] K — ایدون بدان آمدست [27] K — بریده بسختی I, IV, VI — بریده بخنجر [28] K — کجا I, IV — میکشیدند یکسو VI — بیرون بیک سو کشیدش ز پرده [29] K, I, IV, VI — و از [30] IV, VI — آن [31] K, I, IV, VI — بی‌گزند

چرا چون پلنگان بچنگال تیز — نه انگیزد از خان او[1] رستخیز
فرود آورد کاخ و ایوان اوی[2] — بر انگیزد آتش ز کیوان[3] اوی[4]
ز گفتار ایرانیان پس خبر — بکیخسرو آمد همه در بدر
فرستاد کس[5] بخردانرا بخواند — بسی[6] داستان پیش ایشان براند
که هر جای تندی نباید نمود — سر[7] بی خرد را نشاید ستود
همان به که با کینه داد آوریم — بکام[8] اندرون نام یاد آوریم
که نیکیست[9] اندر جهان یادگار — نماند بکس جاودان روزگار
همین[10] چرخ گردنده با هر کسی — تواند جفا گستریدن[11] بسی
ازان[12] پس بفرمود شاه جهان — که آرند پوشیدگانرا[13] نهان[14]
چو ایرانیان آگهی یافتند — پر از[15] کین سوی کاخ بشتافتند
بران گونه بردند گردان گمان — که خسرو سر آرد بریشان[16] زمان
بخواری همی نزدشان[17] خواستند — بتاراج و کشتن بیاراستند
ز[18] ایوان بزاری بر آمد خروش — که ای دادگر شاه[19] بسیار هوش
تو دانی که ما سخت بیچاره‌ایم — نه بر جای خواری و پیغاره‌ایم
بر شاه شد مهتر بانوان — ابا دختران اندر آمد نوان[20]
پرستنده صد[21] پیش هر دختری — ز یاقوت بر هر سری[22] افسری
چو خورشید تابان از یشان گهر[23] — بپیش اندر افگنده از شرم سر[24]

---

[1] IV — جان او VI — اندرجهان [2] Л, VI — او K — میدان اوی [3] K — از ایوان I, IV — فقال... ولا یهدم القصر والایوان ولایطرح فی Б — بیم از جان او VI — او [4] Л — ز خویشان بگاه IV — مساکن عدوة النیران؟ [5] K — و بس [6] VI — همه [7] I, VI — کسی IV — بسی [8] IV — بگاه
[9] I, IV — نامست [10] K — همان IV — همی [11] VI — پروریدن [12] K, I, IV, VI — وزان [13] IV — پوشیده رویان [14] K, I, IV, VI — доб.:
همه دخت شاهان پوشیده روی * کسی کو نیامد ز پرده بکوی
Л — доб. заголовок: نشستن شاه کیخسرو بر تخت افراسیاب [15] K — بران [16] I, VI — بدیشان [17] I, VI — بردشان [18] K, I, IV, VI — از [19] I, IV — مرد [20] VI — دمان K — доб. заголовок: داستان پوشیده رویان افراسیاب با کیخسرو [21] K — شد I — در VI — پرستندهٔ [22] IV — سوی [23] I — برایشان کمر [24] I, IV, VI — بزر VI — وزربرسران K — доб.: بران بافته جامه‌های بزر
همه جامهٔ زر گرفته بدست * همه سر ز شرم شهنشاه پست

بیک دست مجمر بیک دست جام
برافروخته[1] عنبر و عود خام[2]

تو گفتی که کیوان ز[3] چرخ برین
ستاره فشاند همی بر زمین

مه[4] بانوان شد بنزدیک تخت
ابر شهریار آفرین کرد سخت

همان پروریده[5] بتان طراز[6]
برین[7] گونه بردند پیشش نماز

همه یکسره زار بگریستند
بدان شور بختی همی زیستند[8]

کسی کو ندیدست جز[9] کام و ناز
بروبر ببخشای روز نیاز[10]

همی خواندند آفرینی[11] بدرد
که ای نیک دل[12] خسرو رادمرد[13]

چه نیکو بدی گر ز توران زمین
نبودی بدلت اندرون ایچ[14] کین

تو[15] ایدر بجشن و[16] خرام آمدی
ز شاهان درود و پیام آمدی

برین بوم بر نیست خود[17] کدخدای[18]
بتخت نیا بر نهادی تو[19] پای[20]

سیاوش نگشتی بخیره تباه[21]
و لیکن چنین گشت[22] خورشید و ماه[23]

چنان کرد بدگوهر افراسیاب
که پیش تو پوزش نبینند بخواب

بسی[24] دادمش پند و[25] سودی نداشت[26]
بخیره همی سر ز پندم بگاشت[27]

گوای منست آفریننده‌ام
که بارید خون از دو بیننده‌ام

پر از مشک و یاقوت و زر و گهر * بران بافته جامه‌های بزر

I, IV, VI — доб.:

همه جام زرّین گرفته بدست * همه دل ز بیم [VI—زهول] شهنشاه مست
پر از مشک و یاقوت و زروگهر * بپیش اندر افگنده از شرم سر

[1] VI— برو سوخته [2] Б—так передает содержание бб. 1395—1397: و علی رؤسهن أکالیل الیاقوت و بأیدیهن أطباق من الذهب مملوءة بالمسک و العنبر و هن نواکس الابصار خواضع الأعناق هیبة له [3] K, I— و VI— به [4] I, IV— سر VI— همه [5] VI— سروبالا [6] K— بتانرا بناز I— بناز IV— نیاز [7] K, I, IV, VI— بران [8] I, IV — б. оп. [9] I, IV — نبیند جز از [10] I — б. переставлен со след. б.; VI — دراز [11] VI — آفرین خواندندی [12] I, IV — نیک پی [13] K, VI— که ای شاه نیک اختر شیر [K—راد] مرد [14] K— خشم و I, IV — درد و VI— هیچ [15] VI— که [16] I— بدانش [17] K, I— هم ما شاه و هم IV— هم شاه و هم [18] VI— بوم ما نیستی یک خدای [19] K, I, IV— دو گرد کرده [20] IV— б. 1411 помещен после этого б. [21] I, IV— که شد کشته بر بی‌گناه [22] K— خواست I— چنینست [23] I, IV — обратный порядок мисра. [24] K, I, IV, VI — همی [25] I— و оп. [26] K— نکرد [27] K— برآورد ازو شاه گرد

چو گرسیوز و جهن[1] پیوند تو — که شاید بزاری کنون[2] بند تو[3]

ز بهر سیاوش که در خان من — چه تیمار بد بر دل و جان من

که افراسیاب آن بداندیش مرد — بسی[4] پند بشنید و سودش[5] نکرد

بدان تا چنین[6] روزش آید[7] بسر — شود پادشاهیش[8] زیر و زبر

بتاراج داده کلاه و کمر — شده روز او تار و برگشته[9] سر

چنین زندگانی همی[10] مرگ اوست — شگفت آنک بر تن ندردش[11] پوست

کنون از پی[12] بی‌گناهان[13] بما[14] — نگه کن بر[15] آیین شاهان بما[16]

همه پاک پیوستهٔ خسرویم — جز از[17] نام او در جهان نشنویم

ببد کردن جادو[18] افراسیاب — نگیرد برین[19] بیگناهان شتاب

بخواری و[20] زخم و بخون[21] ریختن — چه بر[22] بی‌گنه خیره[23] آویختن

که از شهریاران سزاوار[24] نیست — بریدن سری کان گنه‌کار[25] نیست

ترا شهریارا جز[26] اینست[27] جای[28] — نماند کسی در[29] سپنجی سرای

هم آن کن که پرسد ز تو کردگار[30] — نه پیچی ازان[31] شرم روز شمار[32]

چو بشنید خسرو ببخشود[33] سخت — بران خوب رویان برگشته بخت

که پوشیده رویان ازان درد و داغ[34] — شده لعل[35] رخسارشان[36] چون چراغ

---

[1] K, IV, VI — دگر بر زمین جهن [2] K, IV — همی [3] I — б. оп.; IV — б. стоит после б. 1406; VI — که شاید همی مهر فرزند تو [4] K, VI — همی [5] IV — نشیند و سودی [6] IV — زور بازو [7] K, I, IV — آمد [8] K — کجا گشت شاهیش I — بشد پادشاهیش [9] K, IV — تاختن [10] K, I, IV — نگون گشته تخت و نگون گشته VI — روز تار و نگون گشته I — نگون گشته [11] I, IV — زمانه بدرید بر تنش VI — ترا VI — زندگی بتّر از [12] K, I, IV, VI — ره [13] K — بی‌گمانان [14] VI — بمان [15] K, I, IV — به [16] VI — بمان [17] VI — بجز [18] K — شاه [19] I — یابی [20] IV — بخواریٔ [21] K — بر زخم خون [22] VI — با [23] K — ازین خیره IV — بر IV — بدین نکردند [24] I — شهریاران سر و کار [25] I — سزاوار IV — سرزن سزاوار (без рифмы). [26] K — جزین [27] K — جز این نیست I — جزینست [28] VI — رای [29] I, IV, VI — کس اندر [30] K — سر از VI — بگیتی چنان زی که از کردگار همانا که پرسد بروز شمار [31] K, I, IV — سر از [32] I — پروردگار VI — بپیچی تو از شرم و از کردگار [33] I, IV — ببخشید VI — بپیچید [34] K, I, IV — زرد VI — ازان درد پوشیده رویان و داغ I, IV — که بودند ایشان پر از درد و داغ [35] VI — زرد [36] K — رخسار او I — رخسارگان

20—3395

بپیچید دل بخردانرا ز درد | ز فرزند و زن[1] هر کسی یاد کرد
همی خواندند آفرینی[2] بزرگ | سران سپه مهتران سترگ
کز ایشان شه نامبردار کین | نخواهد ز بهر جهان آفرین
چنین گفت کیخسرو هوشمند | که هر چیز کان نیست ما را پسند
نیاریم کس را همان بد بروی[3] | وگر چند باشد جگر[4] کینه جوی[5]
چو از کار آن نامدار بلند | براندیشم اینم[6] نیاید پسند[7]
که بد کرد با پرهنر مادرم | کسی را همان بد بسر ناورم
بفرمودشان باز گشتن بجای | چنان پاک‌زاده جهان کدخدای
بدیشان چنین گفت کایمن شوید | ز گوینده گفتار بد مشنوید[8]
کزین پس[9] شمارا ز من بیم نیست | مرا بی وفایی و[10] دژخیم[11] نیست[12]
تن خویش را بد نخواهد کسی | چو خواهد زمانش نباشد[13] بسی
بباشید ایمن بایوان خویش | بیزدان سپرده تن و جان خویش
بایرانیان گفت پیروز بخت | بماناد تا جاودان[14] تاج و تخت
همه شهر توران گرفته بدست | بایران شما را سرای و[15] نشست
ز دلها همه کینه بیرون کنید | بمهر اندرین کشور[16] افسون کنید
که از ما چنین دردشان[17] در دلست | ز خون ریختن گرد کشور گلست
همه گنج توران شمارا دهم | بران گنج دادن[18] سپاسی نهم
بکوشید و خوبی بکار آورید | چو دیدند[19] سرما بهار آورید

---

[1] K — و از   I, IV, VI — فرزند خود   [2] K, I, IV — آفرین   [3] IV — بدوی   [4] I, IV — دلم
[5] K — باشی روان جنگجوی   VI —
ببندم دل و دست کس را بران * چه گویید ای نامور بخردان
и доб.:
بران خستگان بر ببخشود شاه * چنان چون بود در خور پیشگاه
IV — доб. заголовок: زنهار دادن شاه کیخسرو   [6] I, IV — آنم   [7] K — б. оп.; VI—с этого б. начинается большая лакуна, которая поглощает 304 бейта.   [8] I, IV—من بشنوید   [9] K — بد
[10] K — با کسی خوی   [11] I, IV — بدخیم   [12] I—доб. заголовок: آوردن پوشیده رویان بنزد کیخسرو   [13] I—نیاید   [14] K, I, IV—بوم و برو   [15] K, I — و оп.   [16] K, IV — اندرون کینه   I — کینه   [17] I, IV—ترس شان   [18] K—داران   I, IV—نه زان بر شمابر   [19] K, IV—دیدید

من ایرانیانرا[1] یکایک نه دیر
کنم یکسر از گنج دینار سیر

ز خون ریختن دل[2] بباید کشید
سر بیگناهان نباید برید

نه مردی بود خیره آشوفتن
بزیر اندر آورده را کوفتن

ز پوشیده رویان بپیچید[3] روی
هر آنکس که پوشیده دارد بکوی[4]

ز چیز کسان سر بتابید[5] نیز
که دشمن شود دوست از بهر چیز[6]

نباید جهان آفرین را پسند
که جویند بر بیگناهان[7] گزند

هر آنکس که جوید همی رای من
نباید که ویران کند جای من[8]

و دیگر که خوانند[9] بیداد و[10] شوم
که ویران کند مهتر[11] آباد بوم[12]

ازان[13] پس بلشکر بفرمود شاه
گشادن در گنج توران سپاه

جز[14] از گنج ویژه رد افراسیاب
که کس را نبود اندران دست یاب

ببخشید دیگر همه بر سپاه
چه گنج سلیح و چه[15] تخت و کلاه

ز هر سو پراگنده بی مر سپاه
ز ترکان بیامد[16] بنزدیک شاه

همی داد زنهار و بنواختشان
بزودی همی کار برساختشان[17]

سرانرا ز توران زمین بهر داد
بهر نامداری یکی شهر داد

بهر کشوری هر که فرمان نبرد
ز دست دلیران او جان نبرد

شدند آن زمان[18] شاهرا چاکران
چو پیوسته شد نامهٔ[19] مهتران

ز هر سو فرستادگان نزد شاه
یکایک سر اندر نهاده براه

---

[1] K, IV — این لشکرم را I — این لشکری را [2] K, I — سر [3] K, I — بتابید [4] I — نکوی [5] I, IV — بپیچید نیز [6] K—доб.:

بهر کار نیکی بباید نخست * نباید بآغاز پیکار جست
تو آن کن که آید خرد را پسند * که از آز باشد تنت را گزند

[7] K, I, IV — بی گزندان [8] I, IV — б. оп. [9] K — دارند I, IV — خواندند [10] K, IV — و оп. [11] I — بهتر [12] K—повторно доб. б. 1427. [13] I, IV — وزان [14] Л — چو Б — سوی [15] K, I, IV — ز گنج وسلیح وز [16] IV — نیامد [17] Л — бб. 1456—1461 оп.; Б — содержание этих шести бейтов передает так: وانثال على حضرته أمراء الترک من جميع النواحى و الاطراف باذلين السمع و الطاعة منسلكين فى سلک الخضوع و الضراعة فقبلهم و حقق آمالهم ثم اقطع اصبهبذيته وأمراءه بلاد توران و أعطى كل واحد منهم ناحية منها [18] K, IV — زمین [19] I, IV — نامه از

ابا هدیه و نامهٔ مهتران شده یک بیک شاهرا چاکران[1]
دبیر نویسنده را پیش خواند سخن هرچ بایست با او براند[2]
سر نامه کرد آفرین از نخست بدان[3] کو زمین از بدیها بشست
چنان اختر خفته بیدار کرد سر جادوانرا نگونسار کرد[4]
توانایی و دانش و داد ازوست بگیتی ستم یافته شاد ازوست
دگر گفت کز بخت کاوس کی بزرگ و جهاندیده و نیک پی
گشاده شد آن[5] گنگ افراسیاب سر[6] بخت او اندر آمد بخواب
بیک رزمگاه[7] از نبرده سران سرافراز[8] با گرزهای گران
همانا که افگنده شد صد[9] هزار بگلزریون در یکی[10] کارزار[11]
وز آن پس برآمد[12] یکی باد سخت که برکند شاداب[13] بیخ[14] درخت
بآب اندر افتاد[15] چندی[16] سپاه که جستند بر ما یکی[17] دستگاه
بآوردگه در چنان شد سوار که از ما یکی را دو صد شد شکار[18]
وز آنجایگه رفت بهشت گنگ حصاری پر از مردم و جای تنگ[19]
بجنگ حصار اندرون سی هزار همانا که شد کشته در کارزار[20]
همان بد که بیدادگر بود مرد ورا دانش و بخت یاری نکرد[21]
همه روی کشور سپه گسترید شدست او کنون[22] از جهان ناپدید

---

[1] K — доб.:

چو توران زمین سربسر گشت راست * همی داشت گیتی بران سان که خواست

[2] K — доб.:

بکاوس کی نامهٔ کرد شاه * ز توران و از کار توران سپاه
که چون بود با او مرا روزگار * چه آورد پیشش بد روزگار

перед бейтом доб. заголовки: K — نامه نوشتن کیخسرو بکیکاوس IV — فتح نامهٔ شاه کیخسرو بکیکاوس

[3] I, IV — بران [4] K, I, IV — обратный порядок мисра. [5] K, I, IV — این [6] K — زبد

[7] I, IV — رزمگه [8] K — доб. و [9] K — بد چل I, IV — چل [10] K — از در I — دگر IV — صف [11] K — доб.:

فرو رفت و بررفت روز نبرد * بماهی نم خون و بر ماه گرد

[12] IV — درآمد [13] K, I, IV — ازو شاخ و [14] IV — доб. و [15] I, IV — افگند [16] K — چندین

[17] K, I, IV — همی [18] K, I, IV — б. оп. [19] K, IV — جنگ [20] I, IV — б. оп. [21] IV — (!) بکرد

[22] I — اکنون

ازین پس فرستم بشاه آگهی   ز روزی که باشد مرا فرهی[1]
ازان پس بیامد بشادی[2] نشست   پری روی[3] پیش اندرون می بدست[4]
ببد تا بهار اندر آورد روی   جهان شد بهشتی پر[5] از رنگ و بوی
همه دشت چون پرنیان شد برنگ   هوا گشت بر سان پشت پلنگ
گرازیدن[6] گور و آهو بدشت[7]   بدین[8] گونه بر چند خوشی گذشت
بنخچیر یوزان[9] و پرّنده باز   همه مشک بویان[10] و بتان طراز
همه چارپایان بکردار گور   پراگنده و[11] آگنده کردن بزور
بگردن بکردار شیران[12] نر   بسان گوزنان بگوش و بسر[13]
ز هر[14] سو فرستاد کار آگهان   همی جست پیدا ز کار جهان[15]
پس آگاهی آمد ز چین و ختن   از[16] افراسیاب و ازان[17] انجمن[18]
که فغفور چین با وی انباز گشت   همه روی کشور[19] پر آواز[20] گشت
ز چین تا بگلزرّیون لشکرست   بریشان[21] چو خاقان چین سرورست[22]
ندانند کسی راز[23] آن خواسته   پرستنده و اسب آراسته
که اورا فرستاد خاقان[24] چین   بشاهی برو خواندند آفرین
همان گنج پیرانش آمد بدست   شتروار دینار صد بار شست
چو آن خواسته برگرفت از ختن   سپاهی بیاورد لشکر شکن[25]
چو زین گونه آگاهی آمد بشاه[26]   بنزدیک زنهار داده[27] سپاه
همه باز گشتند ز ایرانیان   ببستند خون ریختن را[28] میان

---

[1] Б—содержание письма Кай-Х̮усрау оп. [2] K — بشاهی [3] K, I, IV — چهره [4] K — доб.: بشادی همی جست خسرو جهان * ابا نامور بخردان و مهان [5] K — چون بهشتی شد [6] Л, VI — گراییدن [7] IV — ز دشت [8] K, I, IV — برین [9] I — ببر—IV توران—IV گوران [10] K, I, IV—می مشکبوی و [11] IV—و оп. [12] I, IV—گوران [13] I—ببر [14] K, I, IV — بهر [15] VI — کار آگهان (без рифмы); Б — детали этого эпизода оп. [16] K, I — وز—IV—ز [17] K, I, IV—اندران [18] Л—перед б. доб. заголовок: خبر یافتن کیخسرو از افراسیاب [19] I—کشور چین—IV کشور کین و رزم [20] K—همه کشور چین بدو باز [21] IV—بدیشان [22] K—مهترست I, IV—چینی سرست [23] K—ارج I, IV—ارز [24] K, I, IV—فغفور [25] I, IV—вместо этого мисра дает второе мисра б. 1495. [26] I, IV—ز راه [27] K, I, IV—آن زینهاری [28] K—کین خواستن را I, IV—همه بسته کین خواستن را

چو برداشت[1] افراسیاب از ختن یکی لشکری شد برو انجمن[2]
که گفتی زمین برنتابد همی ستاره شمارش نیابد همی
ز چین سوی کیخسرو آورد روی پر از درد با[3] لشکری کینه جوی[4]
چو کیخسرو آگاه شد زان سپاه طلایه فرستاد چندی براه
بفرمود گودرز کشوادرا سپهدار گرگین[5] و[6] فرهادرا
که ایدر بباشید با داد و رای طلایه شب و روز کرده بپای[7]
بگودرز گفت این سپاه تو اند چو کار آید اندر پناه تو اند
ز ترکان هر آنگه که بینی یکی که یاد آرد[8] از دشمنان[9] اندکی
هم اندر زمان زنده بر دار کن دو پایش ز بر سر نگونسار کن
چو بی رنج باشد[10] تو بی رنج باش نگهبان[11] این لشکر و گنج باش
تبیره برآمد ز پرده سرای خروشیدن زنگ و هندی درای[12]
بدین سان سپاهی بیامد[13] ز گنگ که خورشیدرا آرزو[14] کرد جنگ
چو بیرون شد از شهر صف برکشید سوی کوکها[15] لشکر اندر[16] کشید[17]
میان دو لشکر دو منزل بماند[18] جهاندار گردنکشانرا بخواند
چنین گفت کامشب مجنبید هیچ نه خوب آید[19] آرامش اندر بسیچ
طلایه برافگند[20] بر گرد دشت همه شب همی گرد لشکر بگشت
بیک هفته بودش هم آنجا[21] درنگ همی ساخت[22] آرایش[23] و ساز جنگ

---

[1] K — نزدیک [2] I, IV — вместо этого мисра дает второе мисра б. 1492. [3] IV — شد [4] I, IV — доб. заголовки: K — آمدن افراسیاب از چین بجنگ شاه کیخسرو جنگجوی I — لشکر کشیدن افراسیاب بجنگ کیخسرو دیگر بار IV — بجنگ کیخسرو دیگر بار آمدن افراسیاب [5] K — مردان I, IV — آن مرز [6] I — و оп. [7] Б — детали этого эпизода оп. [8] IV — آید [9] K — دشمن او [10] K, IV — باشی I — یابی [11] K — نگهدار [12] K, I, IV — زنگ با کرّنای [13] K — سپاهی بیاورد زان سان I — سپاهی بیامد بدانسان IV — سپاهی بیامد بدانسو [14] Л — آرزوی [15] I, IV — کجا او [16] K — سپهبد سوی کوه لشکر [17] Б — детали оп. и содержание этого и след. бб. передает так: وخرج من کنک و سار بعساکره حتی نزل علی مرحلتین من خواب و نه فخیم افراسیاب فأقام أسبوعا یعدّ و یستعد [18] K, I, IV — فرسنگ ماند [19] IV — آرامش [20] K, I, IV — پراکند [21] K, IV — بدآنجا I — هفته بودش آنجا [22] K, I, IV — همی کرد [23] I — آرامش

بهشتم بیامد طلایه[1] ز راه   بخسرو خبر داد[2] کآمد سپاه
سپه را بدان[3] سان بیاراست شاه   که نظّاره گشتند[4] خورشید و ماه
چو افراسیاب آن سپه را بدید   بیامد برابر صفی بر کشید
بفرزانگان گفت کین دشت رزم   بدل مر[5] مرا چون خرامست[6] و بزم
مرا شاد بر گاه خواب آمدی   چو رزمم نبودی شتاب آمدی
کنون مانده گشتم چنین در گریز   سری پر ز کینه دلی پر ستیز
بر آنم که از[7] بخت کیخسروست   وگر[8] بر سرم روزگاری[9] نوست
بر آنم که با او شوم همنبرد   اگر کام یابم اگر[10] مرگ و درد
بدو گفت هر کس که فرزانه بود   گر از خویش بود ار ز[11] بیگانه بود
که گر[12] شاه را جست باید نبرد   چرا باید این لشکر و دار و برد
همه چین و توران[13] بپیش تو اند   ز بیگانگان ار[14] ز خویش تو اند
فدای تو بادا همه جان ما   چنین بود تا بود پیمان ما
اگر صد شود کشته گر صد[15] هزار   تن[16] خویش را خوارمایه مدار
همه سربسر نیکخواه تو ایم   که زنده بفرّ کلاه تو ایم
و زآن[17] پس برآمد ز لشکر خروش   زمین و زمان شد پر از جنگ و[18] جوش
ستاره پدید آمد از تیره گرد   رخ زرد خورشید شد لاژورد[19]
سپهدار ترکان ازان انجمن   گزین کرد کار آزموده دو تن
پیامی فرستاد نزدیک شاه   که کردی فراوان پس پشت راه[20]
همانا که فرسنگ ز[21] ایران هزار   بود تا بگنگ اندر ای شهریار[22]
ز ریگ و بیابان وز کوه[23] و شغ   دو لشکر برین[24] سان چو مور و ملخ
زمین همچو[25] دریا شد از خون کین   ز گنگ و ز چین تا بایران زمین

---

1 K, I, IV—طلایه بیامد 2 K, I, IV—چنین گفت 3 K, IV—بران 4 IV—برو گشت نظاره 5 K, I—بر 6 I, IV—همچو خوابست 7 K, I, IV—ندانم که این 8 I, IV—ویا 9 IV—روزگار 10 I—ار IV—دل یابم از 11 K—خویشتن گرز I, IV—اگر خویش بود ار ز [IV—بد] 12 K—اگر 13 K, I, IV—ترکان 14 K, I, IV—گر 15 IV—کشته آید 16 K—سر 17 K—ازان 18 Л—و оп. 19 K, I, IV—لاجورد 20 K—که ای شاه ایران و پشت سپاه 21 K, I, IV—از 22 K—ای گو هوشیار IV—доб. заголовок: پیام فرستادن افراسیاب نزد کیخسرو 23 K, I, IV—ز کوه و بیابان وز ریگ 24 I, IV—بدین 25 K, I, IV—زمینها چو

اگر خون آن کشتگانرا ز خاک / بژرفی برد رای یزدان پاک
همانا چو[1] دریای قلزم شود / دو لشکر بخون[2] اندرون گم شود
اگر گنج خواهی ز من گر[3] سپاه / وگر بوم ترکان[4] و تخت و کلاه
سپارم ترا من شوم ناپدید / جز از تیغ جانرا ندارم[5] کلید
مکن گر ترا من پدر مادرم / ز تخم فریدون افسونگرم
ز کین پدر گر دلت خیره شد / چنین آب من پیش تو تیره شد
ازان بد سیاوش گنهکار بود / مرا دل پر از درد و تیمار بود
دگر گردش اختران بلند / که هم با پناهند و هم با گزند
مرا سالیان شست[6] برسر گذشت / که بانامداری[7] نرفتم بدشت
تو فرزندی و شاه ایران توی / برزم اندرون چنگ[8] شیران توی
یکی رزمگاهی گزین دور دست / نه بر دامن مرد[9] خسرو پرست
بگردیم هر دو بآوردگاه / بجایی کزو دور ماند[10] سپاه
اگر من شوم کشته بر دست تو / ز دریا نهنگ آورد شست تو
تو با خویش و پیوند مادر مکوش / بپرهیز وز[11] کینه چندین مجوش
وگر[12] تو شوی کشته بر دست من / بزنهار یزدان کزان[13] انجمن
نمانم که یک تن بپیچد ز درد / وگر بیند از باد خاک[14] نبرد
ز گوینده بشنید خسرو پیام / چنین گفت با پور دستان سام
که این[15] ترک بدساز مردم فریب / نبیند[16] همی از بلندی[17] نشیب
بچاره چنین از کف ما بجست / نماید که بر[18] تخت ایران نشست[19]
ز[20] آورد چندین بگوید همی / مگر دخمهٔ شیده جوید همی
نبیرهٔ فریدون و پور پشنگ / بآورد[21] با او مرا نیست ننگ
بدو گفت رستم که ای شهریار / بدین[22] در مدار آتش اندر کنار[23]

---

1 K, I, IV— که 2 K— بدو 3 K— همی با I— یا IV— با 4 K, I, IV— توران 5 K— کو هم نباشد I, IV— ندانم 6 I— شصت 7 Л— نامداران 8 VI— رزم 9 K— نه نزد دلفروز IV— مرز 10 K, IV— باشد 11 K, I— و از IV— و در 12 K— اگر 13 K— ازان 14 K— خاک گرد 15 K— آن 16 K, VI— ببینند 17 K, I, IV— فرازی 18 K— همی خواهد او 19 I, IV— б. оп. 20 I— از 21 K— از آورد I, IV— ز آورد 22 K, I, IV— بدل 23 K, I, IV— آتش کارزار

که ننگ است بر شاه رفتن بجنگ　　وگر همنبرد تو باشد پشنگ[1]
دگر آنک گوید که با لشکرم　　مکن جنگ با دوده و کشورم[2]
ز دریا[3] بدریا ترا لشکرست　　کجا رایشان زین سخن دیگرست
چو پیمان یزدان کنی با نیا　　نشاید که در دل بود کیمیا
بانبوه لشکر بجنگ اندر آر　　سخن چند[4] آلودهٔ[5] نابکار
ز رستم چو بشنید خسرو سخن　　یکی دیگر اندیشه افگند بن[6]
بگوینده گفت این[7] بداندیش مرد　　چنین با من آویخت اندر نبرد
فزون کرد ازین[8] با سیاوش وفا　　زبان پر فسون بود[9] دل پر جفا
سپهبد بکژّی نگیرد[10] فروغ　　زبان[11] خیره[12] پُرتاب و دل پر دروغ
گر ایدونک رایش* نبردست و بس　　جز از من نبرد ورا هست کس
تهمتن بجایست[13] و گیو دلیر　　که پیکار جویند با پیل و شیر[14]
اگر شاه با شاه جوید نبرد　　چرا باید این دشت پر مرد کرد[15]
نباشد مرا با تو زین بیش[16] جنگ　　ببینی کنون روز تاریک و تنگ[17]
فرستاده برگشت و آمد چو باد　　شنیده سراسر برو[18] کرد یاد
پر از درد شد جان افراسیاب　　نکرد ایچ بر جنگ جستن شتاب
سپه را بجنگ اندر آورد شاه　　بجنبید ناچار دیگر سپاه
یکی با درنگ و یکی[19] با شتاب[20]　　زمین شد[21] بکردار دریای آب
ز باریدن تیر گفتی ز[22] ابر　　همی ژاله بارید بر خود و ببر[23]

---

[1] K — نهنگ　I, IV — پلنگ　[2] K — б. переставлен со след. б.　[3] I — ز دژتا　[4] K, I, IV — بگسل　[5] K, I, IV — آلوده و　[6] Доб. заголовки: I — پاسخ دادن کیخسرو پیغام افراسیابرا　IV — پاسخ فرستادن کیخسرو افراسیابرا　[7] K — آن　I, IV — ای　[8] I, IV — زین　[9] Л — بود و　[10] IV — (!) بگیرد　K, I, IV — داشت　[11] K, I, IV — روان　[12] Л, K — تیره　* K, IV — رایت　[13] IV — کجا گشت　[14] K, I, IV — نرّه شیر　[15] I, IV — لشکر و دار و برد　[16] I, IV — زین سپس با تو　[17] K — доб.:

که ایرانیانرا نباید پسند * که پیچم بمیدان درون با کمند
روانم نبیند جز این خود بخواب * که باشم در آورد افراسیاب

[18] K, I, IV — سراسر شنیده بدو　[19] K, I, IV — دگر　[20] K — درشتاب　[21] K — بجوشد　[22] I, IV — که　[23] K, I, IV — بارد ز کام هژبر

ز شبگیر تا گشت خورشید لعل[1] زمین پر ز خون بود در زیر نعل[2]
سپه باز گشتند[3] چون تیره گشت که[4] چشم سواران همی خیره گشت
سپهدار با فر و[5] نیرنگ[6] و[7] ساز چو آمد[8] بلشکرگه خویش باز
چنین گفت با طوس کامروز جنگ نه بر آرزو[9] کرد پور پشنگ
گمانم که امشب شبیخون کند ز دل درد دیرینه بیرون کند
یکی کنده فرمود کردن[10] براه بران[11] سو که بد شاه[12] توران سپاه
چنین گفت[13] کآتش نسوزید[14] کس نباید که آید خروش جرس
ز لشکر سواران که بودند گرد گزین کرد شاه و[15] برستم[16] سپرد
دگر بهره[17] بگزید ز[18] ایرانیان که بندند برتاختن بر[19] میان
بطوس سپهدار داد[20] آن گروه بفرمود تا رفت بر سوی[21] کوه
تهمتن سپه را بهامون کشید سپهبد سوی کوه بیرون کشید
بفرمود تا دور بیرون شوند[22] چپ و راست هر دو بهامون شوند[22]
طلایه مدارند[23] و شمع و چراغ یکی سوی دشت و یکی سوی راغ[24]
بدان تا اگر[25] سازد افراسیاب برو بر[26] شبیخون بهنگام خواب
گر آید سپاه اندر آید ز پس بماند نباشدش فریاد رس
بره کنده پیش و پس[27] اندر سپاه پس کنده با لشکر و پیل شاه
سپهدار ترکان چو شب در شکست میان با سپه تاختن را ببست
ز لشکر جهاندیدگانرا بخواند ز کار گذشته فراوان براند[28]
چنین گفت کین شوم پر کیمیا چنین خیره شد بر سپاه نیا[29]

---

1 K, I, IV—زرد 2 K, IV—مرد—I روز نبرد 3 K, I, IV—گردید 4 K—ز 5 K—و оп. 6 I, IV—اورنگ 7 K—و оп. 8 I—بیامد 9 Л—آرزوی 10 IV—کندن 11 K, I, IV—بدان 12 K, I, IV—راه 13 K, I, IV—بفرمود 14 K, I, IV—مسوزید 15 K, I—خسرو 16 IV—رستم بخسرو 17 IV—هرکه 18 K, I, IV—از 19 K—را I, IV—که بستند مر تاختن تاختنها 20 K, I, IV—سپهبد سپرد 21 K—بدو گفت رو تا سر تیغ 22 I—روند 23 K—ندارند IV—بدارند 24 Б—وامر الحرس بألّا یوقدوا النیران ولا یرفع اصواتهم 25 K, I, IV—مگر 26 K—بریشان I, IV—بدوبر 27 K—کنده و پیشش 28 I—доб. заголовок: شبیخون کردن افراسیاب بکیخسرو 29 K—مرا

کنون جمله ایرانیان خفته‌اند   همه لشکر ما بر آشفته اند[1]
کنون ما ز دل بیم[2] بیرون کنیم   سحرگه بریشان شبیخون کنیم
گر امشب بریشان بیابیم دست   ببیشی ابر تخت باید نشست[3]
وگر بختمان بر[4] نگیرد فروغ   همه چاره بادست و مردی دروغ
برین بر نهادند و بر خاستند   ز بهر شبیخون بیاراستند[5]
ز لشکر گزین کرد پنجه هزار   جهاندیده مردان خنجرگزار[6]
برفتند کارآگهان پیش شاه[7]   جهاندیده مردان با فرّ و جاه[8]
ز کارآگهان آنک بد رهنمای   بیامد بنزدیک پرده سرای
بجایی غو پاسپانان ندید[9]   تو گفتی جهان سربسر آرمید[10]
طلایه نه و آتش و باد نه   ز توران کسی را بدل یاد نه
چو آن دید[11] برگشت و آمد دوان[12]   کزیشان کسی[13] نیست روشن‌روان
همه خفتگان سربسر مرده‌اند   و گر نه همه روز[14] می خورده‌اند
بجایی طلایه پدیدار نیست   کس آن خفتگانرا نگهدار نیست[15]
چو افراسیاب این[16] سخنها شنود   بدلش اندرون روشنایی فزود[17]
سپه‌را فرستاد و خود برنشست   میان یلی[18] تاختن را ببست
برفتند گردان چو دریای آب   گرفتند[19] بر تاختن بر شتاب[20]
بران[21] تاختن جنبش[22] و ساز نه   همان نالهٔ بوق و آواز نه

---

[1] K, I, IV —
کنون بی‌گمان خفته اند این گروه * پراگنده لشکر بدشت و بکوه
[2] K, IV — ترس I — بیا تا ز دل ترس [3] K — وگر تخت شاهی نیاید بدست I, IV — بپستی بر خاک باید نشست Б — перевод этого б. оп. [4] K — اگر بخت ما زین I, IV — اگر بخت تاری
[5] K — برآراستند K, IV — доб. заголовок: شبیخون کردن افراسیاب بر شاه کیخسرو [6] K, I, IV — جهاندیده گرد از در کارزار [7] K, I, IV — اوی [8] K, I, IV — پرخاشجوی [9] K — رسید
[10] K, I, IV — چنان آرمیده جهانرا ندید [IV — بدید] [11] Л — چو از دیده K — چنان دید و
[12] I, IV — دمان [13] I — یکی [14] K — وگر روز گویی که [15] K, I — همه دشت بر پای جز خار نیست IV — б. оп. [16] K — آن [17] I — вместо б. 1605 стоит б. 1607; IV — бб. 1605—1606 оп. [18] Л — یلان I — با یلان [19] K, I, IV — بکردند [20] I — بفرمان شاه رد افراسیاب
[21] K — دران I, IV — همان [22] I — جستن

چو رفتند نزدیک پرده‌سرای
برآمد خروشیدن کرّنای

غو طبل بر کوهه[1] زین بخاست
درفش سپه را[2] برآورد راست

ز لشکر هر آنکس که بد پیشرو
بر انگیختند اسب و برخاست غو

بکنده در افتاد چندی سوار[3]
بپیچید دیگر سر از کارزار[4]

ز یک دست رستم برآمد ز دشت
ز گرد سواران هوا تیره گشت

ز دست دگر گیو[5] گودرز و طوس
بپیش اندرون نالهٔ بوق و کوس[6]

شهنشاه با کاویانی درفش
هوا شد ز تیغ سواران بنفش

برآمد[7] ده و گیر و بربند و کش[8]
نه با اسب تاب و[9] نه با مرد هش

ازیشان ز صد نامور ده بماند[10]
کسی را که بد اختر بد براند[11]

چو آگاهی آمد برین[12] رزمگاه
چنان خسته بد[13] شاه توران سپاه[14]

که از خستگی جمله[15] گریان شدند
ز درد دل شاه بریان شدند

چنین گفت کز گردش آسمان
نیابد[16] گذر دانشی بی گمان[17]

چو دشمن همی[18] جان بسیچد[19] نه چیز
بکوشیم[20] ناچار یک دست[21] نیز

اگر سربسر تن بکشتن دهیم
وگر ایرجی[22] تاج بر سر[23] نهیم

برآمد خروش از دو پرده‌سرای
جهان پر شد از نالهٔ کرّنای

گرفتند ژوپین و خنجر[24] بکف
کشیدند لشکر[25] سه فرسنگ صف[26]

بکردار دریا شد آن رزمگاه
نه خورشید تابنده روشن نه ماه

سپاه اندر آمد همی فوج فوج
بران[27] سان که برخیزد از باد[28] موج

در و دشت گفتی همه[29] خون شدست
خور از چرخ گردنده بیرون شدست

---

[1] K — از کوهه [2] K, I — سیه‌سر IV — سپه‌را [3] K — سپاه [4] K — رزمگاه [5] K, I, IV — گیو و [6] K, I, IV — بوق و آوای کوس [7] K — درآمد [8] K — بند و بکشی I, IV — دار و بند و بکش [9] I — جان بد IV — جان و [10] Л, K, I — نماند [11] Л — ماند اختر بد بماند K — براند I — بد اختر بد نماند Б — ...حتی لم یلفت منهم من العشره إلّا واحد [12] K, IV — برین [13] K, I, IV — شد [14] K — б. переставлен со след. б. [15] K — زار و I, IV — کجا خستگان که آن [16] VI — بیابد [17] Б — перевод этого б. оп. [18] K, I — همه [19] K, I, IV — جنگیان زار و نیز [20] I — پسندد IV — بکوبیم بگرییم [21] K — زخم [22] K — سربسر [23] I, IV — تاج یلی [24] K, IV — شمشیر و ژوپین بر [25] K, IV — کشیده سپه بر [26] I — бб. 1624—1625 оп. [27] I, IV — بدان [28] K, I, IV — آب [29] K, I, IV — که پر

کسی را نبد برتن خویش مهر
بقیر اندر اندود گیتی[1] سپهر[2]

همانگه[3] بر آمد یکی تیره[4] باد
که هرگز ندارد کسی آن[5] بیاد

همی خاک برداشت[6] از رزمگاه
بزد برسر و چشم توران سپاه[7]

ز سرها همی[8] ترگها بر گرفت
بماند اندران شاه ترکان[9] شگفت

همه دشت مغز سر و[10] خون گرفت
دل سنگ رنگ[11] طبرخون گرفت

سواران توران[12] که روز درنگ[13]
زبون داشتندی شکار پلنگ[14]

ندیدند با چرخ گردان نبرد
همی خاک برداشت[15] از دشت مرد[16]

چو کیخسرو آن خاک و آن[17] باد دید
دل و بخت ایرانیان شاد دید

ابا رستم و گیو و[18] گودرز و طوس
ز پشت[19] سپاه اندرآورد کوس

دهاده برآمد ز قلب سپاه
ز یک دست رستم ز یک دست شاه

شد[20] اندر[21] هوا گرد[22] برسان میغ
چه میغی[23] که باران او تیر و تیغ[24]

تلی کشته هر جای چون کوه کوه
زمین گشته از خون ایشان ستوه[25]

هوا گشت چون چادر نیلگون
زمین شد[26] یکردار دریای خون[27]

ز تیر آسمان شد چو پرّ عقاب
نگه کرد خیره سر[28] افراسیاب

بدید آن درفشان درفش[29] بنفش
نهان[30] کرد[31] بر قلبگه بر درفش

سپه را رده برکشیده بماند[32]
خود و نامداران توران[33] براند

ز خویشان شایسته مردی هزار[34]
بنزدیک او بود در[35] کارزار[36]

---

[1] K, I, IV — چهر [2] K, I, IV — обратный порядок мисра. [3] K — همانا [4] K, I, IV — تند [5] K, I, IV — ندارد کسی آن [6] Л — (!) همی خاست (мисра испорчено). [7] I, IV — б. оп.; IV — вместо б. 1630 стоит б. 1633. [8] K, I, IV — همه [9] K — ایران I — توران [10] I, IV — بیابان همه سر بسر [11] K — زنگ I — همه روی دریا IV — ریگ رنگ [12] K, I, IV — ترکان [13] K — درروز جنگ [14] IV — б. стоит после б. 1629. [15] Л, I — بر خاست [16] K, IV — از جنگ مرد I — از آورد و گرد [17] K — چشمه و باد I — چشمه‌آباد IV — پیچش [18] K, I, IV — و [19] K, I, IV — ز قلب [20] I — سر [21] IV — ببست در [22] I — کرد [23] K, I, IV — چو ابری [24] I — ببارد ز تیغ [25] K, I, IV — برش چشمهٔ خون ز هر دو گروه [26] K, I, IV — هم [27] Доб. заголовки: K — هزیمت شدن افراسیاب از کیخسرو دیگر بار IV — گریختن افراسیاب با هزار مرد [28] K — روشن دل I, IV — تیره دل [29] I, IV — درفش درفشان [30] K — نگه [31] IV — کرده [32] K — نماند [33] I, IV — وگردان [34] K — شایستهٔ کارزار [35] I, IV — ببرد آنکه بود از در [36] K — گزین کرد از لشکرش یک هزار

ببی راه بیابان گرفت   برنج تن از دشمنان جان گرفت
ز لشکر نیارا همی جست شاه   بیامد دمان تا بقلب سپاه[1]
ز هر سوی پویید[2] و چندی شتافت   نشان پی شاه توران[3] نیافت
سپه چون نگه کرد در[4] قلبگاه   ندیدند جایی درفش سیاه
ز شه خواستند آن زمان[5] زینهار   فرو ریختند آلت کارزار
چو خسرو چنان دید بنواختشان   ز لشکر جدا جایگه[6] ساختشان
بفرمود تا تخت زرّین نهند   بخیمه در[7] آرایش چین نهند
می آورد و رامشگران را بخواند   ز لشکر فراوان سرانرا بخواند
شبی کرد جشنی که تا روز پاک   همی مرده برخاست از تیره خاک
چو خورشید بر چرخ بنمود پشت[8]   شب تیره شد از نمودن درشت[9]
شهنشاه ایران سر و تن بشست   یکی جایگاه پرستش بجست[10]
کز[11] ایرانیان کس مر اورا ندید   نه دام و دد آوای ایشان[12] شنید
ز شبگیر تا ماه بر چرخ ساج   بسر بر نهاد آن دلفروز تاج
ستایش همی کرد بر کردگار   ازان شادمان گردش روزگار
فراوان بمالید بر خاک[13] روی   برخ بر نهاد از دو دیده[14] دو جوی
و زآنجا بیامد سوی تاج و تخت   خرامان و شادان دل و نیکبخت
از ایرانیان هرک[15] افگنده بود   اگر کشته بودند گر[16] زنده بود
ازان خاک آورد برداشتند   تن دشمنان خوار بگذاشتند
همه رزمگه دخمها[17] ساختند   ازان کشتگان چون بپرداختند
ز چیزی که بود[18] اندران رزمگاه   ببخشید شاه جهان[19] بر سپاه
و زآنجا بشد شاه[20] ببهشت[21] گنگ   همه لشکر[22] آباد[23] با ساز جنگ

[1] IV — бб. 1646—1647 оп. [2] K, I — رکیبش کران کرد و [3] K, I — ترکان [4] K — بر
[5] K, I, IV — ز شاه کیان [K — جهان] خواستند [6] I, IV — پایگه [7] K — اندر [8] K, I, IV — بنمود بر چرخ دست [9] K, I — رخرا بناخن بخست IV — رخ تیره شب را بناخن بخست
[10] K, I, IV — بجایی خرامید با زند و است [K — اندواست] [11] K — که [12] K, I, IV — آواز اورا
[13] K — بمالید بر خاک بسیار [14] K — بر نهاده ز دیده [15] K, I, IV — هر که [16] K — در خاک اگر I, IV — اگر [17] IV — خیمه ها [18] K, I, IV — دید [19] K — آن همه I, IV — پاک آن همه
[20] K — تا I, IV — شه [21] IV — ز بهشت [22] K — ساله [23] I — доб. و

چو آگاهی آمد بماچین و چین   ز ترکان وز[1] شاه ایران زمین
بپیچید فغفور و خاقان بدرد[2]   ز تخت مهی هر کسی یاد کرد
وزان[3] یاوریها پشیمان شدند   پر اندیشه دل سوی درمان شدند
همی گفت فغفور کافراسیاب   ازین پس نبیند بزرگی بخواب
ز لشکر فرستادن و خواسته   شود کار ما بی‌گمان[4] کاسته
پشیمانی آمد همه بهر ما   کزین کار ویران شود شهر ما
ز چین و ختن هدیه‌ها ساختند   بدان[5] کار گنجی بپرداختند
فرستاده‌ای نیک دل را بخواند   سخنهای شایسته چندی[6] براند[7]
یکی مرد بد نیک دل[8] نیک خواه   فرستاد[9] فغفور نزدیک شاه
طرایف[10] بچین اندرون آنچ[11] بود   ز دینار وز[12] گوهر نابسود
بپوزش فرستاد نزدیک شاه   فرستادگان برگرفتند راه
بزرگان چین بی درنگ آمدند   بیک هفته از چین بگنگ آمدند
جهاندار پیروز بنواختشان   چنان چون ببایست بنشاختشان
بپذرفت چیزی که آورده بود   طرایف[13] بد و[14] بدره و پرده بود
فرستاده را گفت کورا بگوی   که خیره بر ما مبر آب روی[15]
نباید[16] که نزد تو افراسیاب   بیاید شب تیره هنگام[17] خواب
فرستاده برگشت و آمد چو باد   بفغفور یکسر[18] پیامش بداد
چو بشنید فغفور هنگام خواب   فرستاد کس نزد افراسیاب
که از من ز چین[19] و ختن دور باش   ز بد کردن خویش رنجور باش
هر آنکس که او گم کند راه خویش   بد آید بداندیش را[20] کار پیش
چو بشنید افراسیاب این سخن   پشیمان شد از کرده‌های کهن

---

[1] K, I — و از [2] K — ز درد [3] K — ازان [4] K, I, IV — بی‌گمان کار ما [5] K — بران [6] I, IV — با وی [7] IV — доб. заголовок: پوزش نمودن فغفور و خاقان از شاه کیخسرو [8] Л — доб. و [9] Л — فرستاده [10] K, I, IV — ظرایف Б — والتحف ... [11] I, IV — هرچه [12] K — واز [13] I, IV — ظرایف [14] K — همه [15] Б — فقبل الملک هدایاه و آمنه و قال للرسول: قل لبغبور لاترق ماء وجهک عندنا و لا تمکن أفراسیاب من الاعتضاد بک والالتجاء الیک... [16] Л — بباید [17] I — که شب بهنگام [18] I — چینی [19] K, I, IV — مرزچین [20] I — بدانش از

بیفگند نام[1] مهی جان گرفت ‍ ‍ ‍ ‍ ببی راه بیابان گرفت[2]
چو با درد و با رنج و غم دید[3] روز ‍ ‍ ‍ ‍ بیامد دمان تا بکوه اسپروز
ز بدخواه روز و شب اندیشه کرد[4] ‍ ‍ ‍ ‍ شب و روز را دل یکی پیشه کرد[5]
بیامد ز چین[6] تا بآب زره ‍ ‍ ‍ ‍ میان سوده از رنج و بند گره[7]
چو نزدیک آن ژرف دریا رسید ‍ ‍ ‍ ‍ مر آنرا میان و کرانه[8] ندید
بدو گفت ملاح کای شهریار ‍ ‍ ‍ ‍ بدین ژرف دریا نیابی گذار
مرا سالیان هست هفتاد و هشت ‍ ‍ ‍ ‍ ندیدم که کشتی برو بر[9] گذشت
بدو گفت پرمایه افراسیاب ‍ ‍ ‍ ‍ که فرخ کسی کو بمیرد در آب[10]
مرا چون[11] بشمشیر دشمن نکشت ‍ ‍ ‍ ‍ چنان چون نکشتش نگیرد[12] بمشت
بفرمود تا مهتران هر کسی ‍ ‍ ‍ ‍ بآب اندر آرند[13] کشتی بسی
سوی گنگ دژ بادبان[14] برکشید ‍ ‍ ‍ ‍ بنیک و بدیها[15] سر اندر کشید
چو آن جایگه شد بخفت و بخورد[16] ‍ ‍ ‍ ‍ برآسود از روزگار نبرد[17]
چنین گفت کایدر بباشیم شاد ‍ ‍ ‍ ‍ ز کار گذشته نگیریم[18] یاد
چو روشن شود تیره گون اخترم ‍ ‍ ‍ ‍ بکشتی بر آب زره بگذرم
ز دشمن بخواهم همان کین خویش ‍ ‍ ‍ ‍ درفشان کنم راه و آیین خویش
چو کیخسرو آگاه شد زین[19] سخن ‍ ‍ ‍ ‍ که کار نو آورد[20] مرد کهن
برستم چنین گفت کافراسیاب ‍ ‍ ‍ ‍ سوی گنگ دژ شد ز[21] دریای آب
بکردار کرد آنچ با ما بگفت ‍ ‍ ‍ ‍ که مارا سپهر بلندست جفت
بکشتی بآب زره برگذشت ‍ ‍ ‍ ‍ همه رنج ما سربسر باد[22] گشت

---

[1] IV — تخت [2] K, I, IV — обратный порядок мисра. [3] K — بود [4] K, I, IV — آژیر بود [5] K — با ترکش و تیر بود I, IV — بهر جای خوردنش نخچیر بود [6] K, I, IV — چنین [7] IV — بند و رنج و گره [8] K — کناره [9] K — و زورق I — بدین سو IV — بریـن سـو [10] I — بآب [11] K, I, IV — مر اورا [12] K — جهان چون بکشتن بگیرد I — جهان چون بکشتنش نگیرد IV — جهان چون نگینش بگیرد [13] K — اندر انداخت [14] I — بادیان [15] I, IV — ببدها [16] K — جا شد ایمن بخورد و بخفت I, IV — جا شد ایمن بخفت و بخورد [17] K — نهفت I, IV — از آوردگاه و نبرد Б — ... الى أن حصل فى قلعة كنك دز فاستلقى فيها آمنا و أقام بها ساكنا [18] Л — دگیریم [19] K, I — زان [20] K — افگند [21] K — چو I, IV — به [22] IV — (!) باز

مرا با نیا جز بخنجر سخن ‌ ‌ ‌ نباشد نگردانم[1] این[2] کین کهن[3]
بنیروی یزدان پیروزگر ‌ ‌ ‌ ببندم بکین سیاوش کمر
همه چین و ماچین[4] سپه گسترم ‌ ‌ ‌ بدریای کیماک[5] بر بگذرم
چو گردد مرا راست ماچین و چین ‌ ‌ ‌ بخواهیم بازی[6] ز مکران زمین
بآب[7] زره بگذرانم سپاه ‌ ‌ ‌ اگر چرخ گردان بود نیک خواه
اگر چند جایی درنگ آیدم ‌ ‌ ‌ مگر مرد خونی بچنگ آیدم
شما رنج بسیار[8] برداشتید ‌ ‌ ‌ بر و[9] بوم[10] آباد بگذاشتید
همین رنج بر خویشتن برنهید ‌ ‌ ‌ ازان به که گیتی بدشمن دهید
بماند ز ما نام تا رستخیز ‌ ‌ ‌ بپیروزی و دشمن اندر گریز
شدند اندران پهلوانان دژم ‌ ‌ ‌ دهان[11] پر ز باد ابروان پر ز خم[12]
که دریای با موج و چندین سپاه ‌ ‌ ‌ سر و کار با بادو[13] شش ماه راه
که داند که بیرون که آید[14] ز آب ‌ ‌ ‌ بد آمد سپه را ز افراسیاب
چو خشکی بود ما بجنگ[15] اندریم ‌ ‌ ‌ بدریا بکام نهنگ[16] اندریم
همی گفت هر گونه‌ای هر کسی ‌ ‌ ‌ بدانگه که گفتارها شد بسی
چنین گفت رستم که ای مهتران ‌ ‌ ‌ جهان دیده و رنج‌برده[17] سران
نباید که این رنج بی بر شود ‌ ‌ ‌ بناز و[18] تن‌آسانی اندر شود
و دیگر که[19] این شاه پیروزگر ‌ ‌ ‌ بیابد همی ز اختر نیک بر
از ایران برفتیم تا پیش گنگ ‌ ‌ ‌ ندیدیم جز چنگ یازان[20] بچنگ
ز کاری که سازد همی بر خورد[21] ‌ ‌ ‌ بدین[22] آمد و هم بدین[22] بگذرد

---

1 Л— دگردانم 2 IV— نکردم ز 3 K—доб.:

نبینند ز من دشمن بدگمان * بجز روی شمشیر و پشت کمان

4 K, I, IV— مکران 5 Л, IV— کیمال Б— کیماک 6 IV— نخواهیم یاری 7 K, I— برآب
8 K, I, IV— فراوان شما رنج 9 Л— و оп. 10 IV—доб. و 11 I, IV— لبان 12 K— وروان پر ز غم
13 Л— و оп. 14 I— کی‌آید IV— که آمد 15 Л— برنج 16 Л— وگر چند با بوم و گنج
17 K— کاردیده 18 K, I, IV— بباد 19 K— آنک دگر 20 Л— حمک داران K— دشت دازان
I— جنگ یازان IV— جنک تازان Б—детали оп. 21 I— برخرد 22 K, I, IV— برین

چو بشنید لشکر ز رستم سخن   یکی پاسخ[1] نو فگندند بن[2]
که ما سربسر شاه را بنده‌ایم   ابا بندگی دوست دارنده[3] ایم
بخشکی و بر آب فرمان وراست[4]   همه کهترانیم و پیمان وراست[5]
ازان شاد شد شاه و بنواختشان   یکایک باندازه بنشاختشان
در گنجهای نیا برگشاد   ز پیوند و مهرش نکرد ایچ یاد
ز دینار و دیبای گوهر نگار[6]   هیونان شایسته کردند بار[7]
همیدون ز گنج درم صد[8] هزار   ببردند با آلت کارزار[9]
ز گاوان گردون کشان ده[10] هزار   ببردند تا خود کی آید بکار[11]
هیونان[12] ز گنج درم ده هزار[13]   بسی بار کردند[14] با شهریار[15]
بفرمود زان[16] پس بهنگام خواب   که پوشیده رویان افراسیاب
ز خویشان و[17] پیوند چندانک[18] هست   اگر دخترانند اگر[19] زیر دست
همه در عماری براه آورند   ز[20] ایوان بمیدان[21] شاه آورند
دو[22] از نامداران گردنکشان   که بودند هر یک[23] بمردی نشان
چو جهن و چو گرسیوز ارجمند[24]   بمهد اندرون پای کرده ببند[25]
همه خویش و پیوند افراسیاب   ز تیمارشان دیده کرده پر آب[26]
نواها که از شهرها یادگار   گروگان ستد[27] ترک چینی هزار[28]

---

1 K— پاسخی 2 K, I, IV—доб.:
بزرگان داننده برخاستند * بخوبی زبانرا بیاراستند
IV—доб. заголовок: پاسخ دادن ایرانیان رستم زال را 3 IV— دانندهایم 4 K, IV— تراست 5 K— کیهان تراست I— و او پادشاست IV— تراست 6 K, I, IV— ز دینار و دیبا و گوهر هزار 7 Л— شتر بار کردند با شهریار 8 K— دو 9 K— کمرهای زرّین و هم گوشوار I, IV—б. оп. 10 I, IV— هزاران VI— صد 11 K, I, IV— باآلت کارزار 12 I, IV— همیدون 13 I, IV— بیشمار 14 I, IV— شتربار کردند 15 K—б. оп.; Б— وأمر الملک ففتحوا أبواب خزائن افراسیاب فأوقر ألف جمل من الذهب و الفضة و الجواهر و الثیاب و ادخلوا عشرة آلاف ثور تحت العجل واوقروها بآلات الحرب 16 K, I, IV— ازان 17 K— ز خویش وز I, IV— همه خویش و 18 I, IV— اوهرکه 19 I— وگر IV— آیند آگر 20 K, I, IV— از 21 K— میدان 22 K, I, IV— صد Б— و مائة نفس 23 I, IV— هر کس 24 K— پرگزند 25 K, I, IV—б. находится после б. 1740. 26 K, I, IV— ز تیمار او دیدگان پر ز آب 27 VI— بشد 28 I, IV—б. оп.

سپرد آن زمان گیو را شهریار
گزین کرد ز[1] ایرانیان ده[2] هزار

بدو گفت کای مرد فرخنده پی
برو با سپه پیش[3] کاوس کی[4]

بفرمود تا پیش او شد دبیر
بیاورد قرطاس و چینی حریر[5]

یکی نامه از قیر و مشک و گلاب
بفرمود در[6] کار افراسیاب[7]

چو شد خامه[8] از مشک وز[9] قیر تر
نخست آفرین کرد بر دادگر

که دارنده و برسرآرنده[10] اوست
زمین و زمانرا نگارنده اوست

همو[11] آفریننده پیل و مور[12]
ز خاشاک تا آب دریای شور[13]

همه با توانایی او یکیست
خداوند هست و خداوند نیست[14]

کسی را که او پروراند بمهر
بر آنکس نگردد[15] بتندی سپهر

ازو[16] باد بر شاه گیتی درود
کزو خیزد آرام را تار و پود

رسیدم بدین[17] دژ که افراسیاب
همی داشت از بهر آرام و خواب

بدو[18] اندرون[19] بود تخت و کلاه
بزرگی[20] و دیهیم و گنج[21] و[22] سپاه[23]

چهل پیل زیشان همه بسته گشت[24]
هر آنکس که برگشت تن خسته گشت[25]

بگوید کنون گیو یک یک[26] بشاه
سخن هرچ[27] رفت اندرین رزمگاه

چو بر[28] پیش یزدان گشایی دو لب
نیایش کن از بهر من روز و شب

---

1 K, I, IV—از 2 I—دو IV—ایران ده و دو 3 K, I, IV—سوی 4 VI—здесь кончается лакуна; доб. заголовки: Л—فتح نامه شاه بکاوس بایران K—نامه شاه کیخسرو بفتح بهشت گنگ و رفتن گیو و بردن گرسیوز و جهن و پوشیده رویانرا و خواسته I—نامه کیخسرو بکاوس شاه بفیروزی IV—نامه کیخسرو بکاوس شاه با اسیران وخواسته 5 I, IV, VI—مشک و عبیر 6 IV—از 7 VI—б. переставлен со след. б. 8 K, I—نامه 9 K, I, VI—واز 10 IV—آینده 11 IV—همه 12 K, I, IV—مور و پیل 13 K, I, IV—ناچیز [K—تاریک] و دریای نیل VI—و زو دان توانایی و داد و زور 14 VI—обратный порядок мисра. 15 K—برو نگذرد بر I, IV—بروبر نگردد VI—بروبر نگیرد 16 I, IV—وزو 17 VI—بدان 18 K—بدوی 19 VI—(?) بدزندران 20 VI—بزرگان 21 K, I, IV—تاج 22 VI—و оп. 23 K—доб.:

چهل روز یکسان همی جنگ بود * جهان بر بداندیش بر تنگ بود

24 K—سرانجام از چنگ ما رسته گشت I, IV—چهل روز بر بارها گشت بست VI—چهل روز بازارها کرد پست 25 I, IV—بدان بد که دشمن نیامد بدست VI—بدگُرد و خسرو پرست 26 VI—یک بیک او 27 VI—آنچه 28 K, I, IV, VI—در

کشیدیم لشکر بماچین و چین و زآن روی رانم بمکران زمین
و زآن[1] پس[2] بر آب زره بگذرم اگر پاک یزدان بود یاورم
ز پیش شهنشاه برگشت گیو ابا لشکری[3] گشن و مردان نیو
چو باد هوا گشت و ببرید راه[4] بیامد[5] بنزدیک[6] کاوس شاه[7]
پس آگاهی آمد بکاوس کی ازان پهلوان زادهٔ نیک پی
پذیره فرستاد چندی[8] سپاه گرانمایگان برگرفتند راه
چو آمد بر شهر[9] گیو دلیر سپاهی ز گردان چو یک دشت[10] شیر
چو گیو اندر آمد بنزدیک شاه زمین را ببوسید بر[11] پیش گاه[12]
ورا دید کاوس بر پای جست[13] بخندید و بسترد رویش بدست[14]
بپرسیدش از شهریار و سپاه ز گردنده خورشید و تابنده[15] ماه
بگفت آن کجا دید گیو[16] سترگ ز گردان وز[17] شهریار بزرگ
جوان شد ز[18] گفتار او مرد[19] پیر پس آن نامه بنهاد پیش دبیر
چو آن نامه بر شاه ایران بخواند همه انجمن در شگفتی بماند
همه شاد گشتند و خرم شدند ز شادی دو دیده پر از نم شدند[20]
همه چیز دادند درویش را بنفریده کردند بدکیش را
فرود آمد از تخت کاوس شاه ز سر برگرفت آن کیانی[21] کلاه
بیامد بغلتید بر تیره خاک نیایش کنان پیش یزدان پاک
و ز[22] آنجایگه شد بجای نشست بگرد دژ آیین[23] شادی ببست
همی گفت با شاه گیو آنچ دید سخن کز لب[24] شاه ایران شنید[25]
می آورد و رامشگران را بخواند وز ایران[26] نبرده سرانرا بخواند

---

[1] K—ازان [2] VI—وزآنجا [3] K, IV—لشکر [4] I, IV—برشاه راه VI—رفت پویان براه
[5] I—رسیدش [6] VI—که نامه رساند به [7] K—вместо этого мисра дает второе мисра б. 1754.
[8] IV—چندین [9] K, I, IV, VI—شاه [10] VI—مشت (!) [11] K—در [12] VI—б. оп. [13] Л—خاست
[14] Л—بمالید بر روی او دست راست—Б و مسح وجهه بیده...
[15] I, IV—رخشنده [16] IV—دیو [17] K, I, VI—واز [18] VI—چو بشنید [19] K, IV, VI—شاه I—کاوس [20] K, I, IV, VI—бб. 1769—1770 оп.; Б—детали оп. [21] I, IV, VI—خجسته [22] K—از
[23] K, I, IV, VI—دل آذین [24] K, I, IV—نیزکز [25] VI—б. оп. [26] VI—ز هر جا

ز هر گونه‌ای گفت[1] و پاسخ شنید   چنین تا شب تیره اندر[2] چمید

برفتند با شمع یاران[3] ز پیش   دلی شاد و خرم بایوان[4] خویش

چو بر زد خور از چرخ[5] رخشان سنان   بپیچید شب گرد کرده عنان

تبیره بر آمد ز درگاه شاه   برفتند گردان بدان[6] بارگاه

جهاندار پس گیو را پیش خواند   بران[7] نامور تخت شاهی نشاند

بفرمود تا خواسته پیش برد   همان نامور سرفرازان گرد

همان بیگنه روی پوشیدگان   پس پرده اندر ستم دیدگان

همان جهن و گرسیوز بندسای   که او برد پای سیاوش ز جای

چو گرسیوز بدکنش را بدید   برو کرد نفرین که نفرین[8] سزید

همان جهن را پای کرده ببند   ببردند نزدیک[9] تخت[10] بلند

بدان[11] دختران رد افراسیاب   نگه کرد کاوس مژگان پر آب[12]

پس پردهٔ شاهشان جای کرد   همانگه[13] پرستنده بر پای کرد[14]

اسیران و آنکس که بود از نوا[15]   بیاراست مر هر یکی را جدا[16]

یکی را نگهبان یکی را ببند   ببردند از پیش شاه[17] بلند[18]

ازان[19] پس همه خواسته هرچ بود   ز دینار وز[20] گوهر نابسود[21]

بارزانیان[22] داد تا[23] آفرین   بخوانند بر شاه ایران[24] زمین

دگر بردگان مهترانرا سپرد   بایوان ببرد[25] از بزرگان و خرد

بیاراستند از در جهن جای   خورش با[26] پرستنده و رهنمای

---

[1] K, I, IV, VI—همه شب همی گفت [2] I—ازوی [3] I—نازان VI—شادان [4] VI—و نفرین [5] Л—سر از برج K—کوه I—چرخ [6] VI—بران [7] VI—بر [8] K—برآیین [9] K—از پیش [10] VI—چنان چون بود رسم شاه [11] VI—دران [12] I, IV—چنان چون

порядок бб.: 1785, 1788, 1789, 1786, 1787, 1790. [13] K—ولیکن I—بسرشان IV, VI—وکیل و

[14] K—б. стоит перед б. 1790. [15] K—(!)ارنوا [16] K—ازنوا I—سزا IV—نوا VI—бб. 1788—1789 оп.

[17] K—تخت I—در بارگاه [18] IV—نهاده بگردن درون غلّ و بند (без рифмы). [19] I, IV, VI—بند کردن کاوس شاه کرشیوز و جهن را

[20] K, I, VI—واز [21] IV—доб. заголовок: وزان

[22] I, IV, VI—با یرانیان [23] I, IV—با [24] K, I, IV, VI—شهریار [25] K—نماند I—نبرد VI—در ایوانشان [26] I—خور و مه

بدژ[1] بر یکی جای تاریک بود ز دل دور[2] با دخمه[3] نزدیک بود[4]
بگرسیوز آمد چنان جای بهر چنینست کردار گردنده دهر
خنک آنکسی کو بود پادشا کفی[5] راد دارد دلی[6] پارسا
بداند[7] که گیتی برو بگذرد نگردد بگرد در بی خرد
خرد چون شود از دو دیده سرشک[8] چنان هم که دیوانه خواهد[9] پزشک[10]
ازان[11] پس کزیشان بپردخت[12] شاه ز بیگانه مردم تهی کرد گاه[13]
نویسنده آهنگ قرطاس کرد سرخامه برسان الماس کرد
نبشتند[14] نامه بهر کشوری بهر نامداری و هر مهتری
که شد ترک و چین شاه را یکسره بآبشخور آمد[15] پلنگ[16] و بره
درم داد و دینار درویش را پراگنده[17] و مردم خویش را
بدو هفته در[18] پیش درگاه شاه از انبوه[19] بخشش ندیدند راه
سیم[20] هفته بر جایگاه مهی نشست اندر آرام با فرهی
ز بس نالهٔ[21] نای و بانگ سرود[22] همی داد گل[23] جام می را درود
بیک هفته از کاخ[24] کاوس کی همی موج بر خاست از جام[25] می
سر ماه نو خلعت گیو ساخت همی[26] زرّ و پیروزه اندر نشاخت
طبقهای زرّین و پیروزه جام کمرهای زرّین و زرّین[27] ستام
پرستار[28] با طوق و با گوشوار همان یاره[29] و تاج گوهر نگار[30]

---

[1] I— بدر [2] K, I, IV, VI—доб. و [3] VI— ووز جای [4] K—доб.:
بآیین شاهان مر اورا بناز * همی داشتندش برین گونه ساز
[5] IV—کفن [6] K, I—تنی IV—تن VI—دل [7] Л, I, VI—بدانگه [8] K, I, IV, VI—[K—کمتر] کهتر [9] K—ورا همچو دیوانه خواند و کام رشک I, IV—خواند VI—خوانند [10] K, I, IV, VI—б. переставлен со след. б. [11] I, IV, VI—وزان [12] K, I, IV, VI—بپرداخت [13] Доб. заголовки: Л—پاسخ نوشتن کاووس بکیخسرو VI—مژده فرستادن کاوس باطراف ایران [14] Л, VI—نوشتند [15] I, IV—آید [16] VI—آیند گرگ [17] K—پرستنده VI—ز بیگانه [18] I, IV—بر [19] IV—доб. و [20] K—سوم I, IV—سیوم [21] VI—ناله و [22] K—آوای رود [23] K, I, IV—دل [24] K—خان I, IV—جام VI—ماه از جام [25] I, IV, VI—سرخ [26] VI—بدو [27] I—بزرّین [28] I—فرستاد [29] K—باره [30] VI—کمرهای زرّین گوهر نگار

همان جامهٔ تخت[1] و افگندنی   ز رنگ و ز بو وز[2] پراگندنی[3]
فرستاد تا گیو را خواندند   بر اورنگ[4] زرّینش بنشاندند
ببردند[5] خلعت بنزدیک اوی   بمالید گیو اندران تخت روی
وزان پس بیامد خرامان دبیر   بیاورد قرطاس و مشک و عبیر[6]
نبشتند[7] نامه[8] که از کردگار   بدادیم[9] و[9] خشنود[10] از روزگار[11]
که فرزند ما گشت پیروز بخت   سزای مهی وز[12] در تاج و تخت
بدی را که گیتی همی[13] ننگ داشت   جهانرا پر از[14] غارت و جنگ داشت
ز دست تو آواره شد در جهان   نگویند نامش جز اندر نهان
همه ساله تا بود خونریز بود   ببد نامی و زشتی آویز[15] بود
بزد گردن نوذر تاجدار   ز شاهان وز[16] راستان[17] یادگار
برادرکش و[18] بدتن[19] و شاه کش   بداندیش و بد راه و آشفته هش[20]
پی او همان تا نهد بر زمین   بتوران[21] و مکران و دریای چین[22]
جهانرا مگر زو رهایی بود   سر بی بهایش بهایی[23] بود
اگر داور دادگر یک خدای   همی بود خواهد ترا[24] رهنمای
که گیتی بشویی ز رنج بدان   ز گفتار و کردار نابخردان
بداد جهان آفرین شاد باش   جهانرا یکی تازه بنیاد باش[25]

---

1 IV— جامه و تخت VI— تخت   2 K, IV— و VI— وز оп.   3 I— گستردنی   4 VI— بکرسی
5 K— بپردخت   6 K, I, IV— доб. заголовок: پاسخ نامه کیخسرو از کاوس شاه   7 Л, VI— نوشتند   8 K, I, IV, VI— پاسخ   9 K— و оп.; I, VI— شدم شاد و   10 K—доб. و VI— خشنودم
11 K—перед б. доб.:
بفرمود تا پاسخ نامه را * نبشتند مر شاه خود کامه را
12 I, IV— از   13 I— همه   14 I, IV— جهان از پی   15 K, I, IV— نامبردار [I, IV— خوی] چنان
که از تخم— VI ز شاهان پیشین بد او— I, IV 17   واز— K 16   نامداری با ستیز VI— پالیز
18 K— برادر که بد   19 VI— بد و هم   20 K, I, IV, VI— بدنام شاهان بد او   21 K, I, IV— بترکان   22 K— وزان سوی چین VI— б. оп.   23 K— بداد و دهش و شوریده هش
24 K, I, IV, VI— ترا   ورا با غمان آشنایی VI— چنان باغبان را بهایی I, IV— رهنمایی بود بود خواهد همی
25 VI — после этого б. частично восстанавливает содержащуюся выше лакуну (см. прим. к б. 1431): из 304 опущенных бейтов восстанавливает 223 бейта, соответствующие бб. 1486 по 1729 (20 бейтов в разных местах оп.).

مگر باز بینم ترا شادمان　　پر از درد گردد[1] دل بدگمان[2]
وزین[3] پس جز از[4] پیش یزدان پاک[5]　　نباشم[6] کزویست امید و باک[7]
بدان تا تو پیروز باشی و شاد　　سرت سبز باد و دلت پر ز داد
جهان آفرین رهنمای تو باد　　همیشه سر تخت جای تو باد
نهادند بر نامه بر مهر شاه　　بر ایوان شه[8] گیو بگزید راه
بره بر نبودش بجایی[9] درنگ　　بنزدیک کیخسرو آمد بگنگ[10]
برو[11] آفرین کرد و نامه بداد　　پیام نیا[12] پیش او کرد یاد
ز گفتار[13] او شاد شد شهریار　　می آورد و[14] رامشگر و میگسار
همی خورد[15] پیروز و شادان سه روز　　چهارم چو بفروخت گیتی فروز
سپه را همه ترک و جوشن بداد　　پیام نیا پیششان کرد یاد[16]
مر آنرا[17] بگستهم نوذر سپرد　　یکی لشکری نامبردار و[18] گرد
ز گنگ گزین راه چین برگرفت　　جهانرا[19] بشمشیر در بر گرفت
نبد[20] روز بیکار و تیره شبان　　طلایه بروز و بشب پاسبان
بدین[21] گونه تا شارستان[22] پدر　　همی رفت گریان و پرکینه[23] سر
همی گرد باغ سیاوش بگشت　　بجایی که بنهاد خون ریز تشت[24]
همی گفت کز داور یک[25] خدای　　بخواهم که باشد مرا[26] رهنمای
مگر همچنین[27] خون افراسیاب　　هم ایدر بریزم[28] بکردار آب

---

1 K—کرده 2 VI—с этого б. начинается новая лакуна, которая поглощает 47 бейтов. 3 K, I, IV—ازان 4 IV—بجز 5 I—بپای 6 K—بباشم (!) 7 I—فرّ همای 8 K, I, IV—او 9 IV—برآنجا 10 IV—چنین تا بنزدیک کیخسرو آمد بتنگ (мисра испорчено, метр нарушен). 11 IV—بدو 12 I, IV—پدر 13 K—بگفتار 14 I—بیاورد 15 I, IV—همی بود 16 K—بلشکرگه آمد دلفروز و شاد I, IV—چنان چون بود رسم شاهان داد K—доб.:

ازان نامداران آزاد مرد * که بودند با خسرو اندر نبرد

17 K, I, IV—جهانی 18 K, I, IV—و оп. 19 I, IV—جهانی 20 IV—ببد Б—детали оп. 21 K—برین I—بران 22 I—شارسان 23 I, IV—پرخاک 24 K, IV—طشت 25 K, I, IV—دادگر 26 IV—نخواهد شدن مر مرا (!) 27 K, I—که هم زین نشان IV—کزین هم نشان 28 K, I, IV—بریزم من ایدر

و زآن جایگه شد سوی تخت باز[1] / همی گفت با داور پاک راز[2]
ز لشکر فرستادگان بر گزید / که گویند و دانند گفت و شنید
فرستاد کس نزد[3] خاقان چین / بفغفور و[4] سالار مکران زمین
که گر داد گیرید و[5] فرمان کنید / ز کردار بد دل پشیمان کنید
خورشها فرستید نزد[6] سپاه / ببینید ناچار[7] ما را براه
کسی کو بتابد ز فرمان من[8] / و گر دور باشد[9] ز پیمان من[10]
بیاراست باید سپه را برزم / هر آنکس که بگریزد از راه بزم[11]
فرستاده آمد بهر[12] کشوری / بهر جا[13] که بد نامور مهتری
غمی گشت فغفور و خاقان چین / بزرگان هر کشوری همچنین
فرستاده را چند گفتند گرم / سخنهای شیرین بآواز[14] نرم
که ما شاهرا سربسر کهتریم / زمین جز بفرمان او نسپریم
گذرها که[15] راه دلیران بدست / ببینیم تا چند ویران شدست
کنیم از سر آباد[16] با خوردنی / بباشیم و آریمش[17] آوردنی
همی گفت هر کس که بودش خرد / که گر بی زیان او بما بگذرد
بدرویش بخشیم بسیار چیز / نثار و خورشها بسازیم[18] نیز
فرستاده را بی کران[19] هدیه داد / بیامد بدرگاه پیروز[20] و شاد
دگر نامور چون بمکران رسید / دل شاه مکران دگر گونه دید
بر تخت او رفت و نامه بداد[21] / بگفت از پیام[22] آنچ بودش بیاد
سبک مر[23] فرستاده را خوار کرد / دل[24] انجمن پر ز تیمار کرد
بدو گفت با شاه ایران بگوی / که نا دیده بر ما فزونی مجوی

---

[1] K— بجای نماز [2] IV—доб. заголовок: پیغام کیخسرو بنزد فغفور و خاقان و شاه مکران [3] K— نزدیک [4] K— و оп. [5] K— گیرند [6] K, I, IV— پیش [7] K— بیایید و بینید [8] I— ز گفتار ما IV— ز کردار ما [9] K— ماند [10] I, IV— ماند ز دیدار ما [11] I— و بزم IV— б. оп. [12] K — زهر [13] K, I, IV — بجایی [14] K, I— بآوای [15] Л— گذرهای [16] I — доб. و [17] K— بیاییم و آریم I— بیاریم چیزی که IV— بسازیم چیزی که [18] I, IV— خورشهای بسیار [19] I, IV— فرستادگانرا گران [20] K, I, IV— خشنود [21] IV— پیغام داد [22] K—(!) نیام [23] K, I, IV— سبک سر [24] I— سر

زمانه همه زیر تخت منست   جهان[1] روشن از فرّ بخت[2] منست[3]
چو خورشید تابان شود بر سپهر   نخستین برین بوم تابد بمهر
همم دانش و گنج آباد هست   بزرگی و مردی و نیروی دست
گر از من همی راه جوید[4] رواست   که هر جانور بر زمین پادشاست
نبندیم[5] اگر بگذری بر تو راه   زیانی[6] مکن برگذر با[7] سپاه
ور ایدونک با لشکر آیی بشهر   برین[8] پادشاهی ترا نیست بهر
نمانم که بر بوم[9] من[10] بگذری   وزین مرز جایی بپی بسپری[11]
نمانم[12] که مانی[13] تو پیروزگر   وگر یابی از اختر نیک بر
برین گونه چون[14] شاه پاسخ شنید   ازان[15] جایگه لشکر اندر کشید
بیامد گرازان بسوی[16] ختن   جهاندار[17] با نامدار انجمن
برفتند فغفور و خاقان چین   بر شاه با پوزش و آفرین[18]
سه منزل ز چین پیش[19] شاه آمدند   خود و نامداران براه آمدند
همه راه آباد کرده چو دست[20]   در و دشت چون جایگاه نشست[21]
همه بوم و بر[22] پوشش و[23] خوردنی   از آرایش بزم و[24] گستردنی
چو نزدیک شاه[25] اندر آمد سپاه   ببستند آذین[26] ببی راه و راه
بدیوار[27] دیبا بر آویختند[28]   ز بر زعفران و درم ریختند[29]
چو با شاه فغفور گستاخ شد   بپیش اندر آمد سوی کاخ شد
بدو گفت ما شاهرا کهتریم[30]   اگر[31] کهتری را[32] خود اندر خوریم

---

[1] K, I, IV—زمین [2] K, I, IV—تاج و تخت (без рифмы). [3] IV—доб. заголовок: پاسخ فرستادن شاه مکران کیخسرورا [4] K, I, IV—جویی [5] K—نبندم [6] I—زمانی [7] Л—زین درگذر [8] I, IV—ازین [9] K, I, IV—خاک [10] I—ما [11] K, IV—نسپری K—доб. заголовок: رفتن شاه کیخسرو بچین و پیش آمدن خاقان با هدیه‌ها [12] I—نه‌آنم [13] K, I, IV—باشی [14] I, IV—بر [15] IV—وزان [16] K—براه I—بشاه IV—بشهر VI—ازان پس بیامد براه [17] K, I, IV, VI—جهانگیر [18] K—обратный порядок мисра. [19] K, VI—زمین نزد I, IV—نزد [20] K—کردند و دشت IV—دشت (K и IV—без рифмы); VI—پل و راه آباد کردش چو دشت [21] VI—بدان تا تن آسان توان برگذشت [22] K, I, IV—راه پر [23] VI—راه پوشش بد آن (!) [24] K, VI—ز آرایش نرم و I, IV—از آسایش بزم و [25] K, I, IV—شهر [26] VI—آیین [27] I—بدینارو VI—زدیوار [28] VI—در آویختند [29] K, I, IV—مشک و عنبر همی بیختند [30] VI—کای شاه ما چاکریم [31] I, IV, VI—وگر [32] VI—چاکری را

جهانی ببخت[1] تو آباد گشت — دل دوستداران تو[2] شاد گشت
گر ایوان ما در خور شاه نیست — گمانم که هم بتّر[3] از راه نیست
بکاخ اندر آمد سرافراز شاه — نشست از بر[4] نامور پیشگاه[5]
ز دینار[6] چینی ز بهر نثار — بیاورد فغفور چین صد هزار
همی بود بر پیش او بر بپای — ابا مرزبانان فرخنده رای
بچین اندرون بود خسرو سه ماه — ابا نامداران ایران سپاه
پرستنده فغفور هر بامداد — همی نو بنو شاه را[7] هدیه داد[8]
چهارم زچین شاه ایران براند — بمکران شد و رستم آنجا بماند
بیامد چو نزدیک مکران رسید — ز لشکر جهاندیده‌ای بر گزید
بر شاه مکران فرستاد و گفت[9] — که باشهریاران خرد باد جفت[10]
خورش ساز راه[11] سپاه مرا — بخوبی بیارای گاه مرا[12]
نگه کن که ما[13] از کجا رفته‌ایم — نه مستیم و بیراه و نه خفته‌ایم[14]
جهان روشن از تاج و بخت[15] منست — سر مهتران زیر تخت[16] منست[17]
برند آنگهی دست چیز[18] کسان — مگر من نباشم بهر کس رسان
علف[19] چون نیابند جنگ آورند[20] — جهان بر[21] بداندیش تنگ آورند[22]
ور[23] ایدونک گفتار من نشنوی — بخون فراوان کس اندر شوی
همه شهر مکران تو ویران کنی — چو بر[24] کینه آهنگ شیران کنی

---

[1] VI— بتخت [2] K, I, IV, VI— بتو [3] K— بتر همی I, IV— هم کمتر VI— بداند که خود کمتر [4] K, I, IV, VI— اندران [5] K— بارگاه [6] K, VI— دیبای [7] K, I, IV, VI— شاه را نو بنو [8] Доб. заголовки: K— رفتن شاه کیخسرو بمکران و کشتن شاه مکران را I— رسیدن کیخسرو بمکران زمین [9] K— فرستاد کس [10] K— بس [11] K, I, IV— و شاه و VI— و доб. [12] K, I, IV, VI—б. стоит после б. 1894. [13] I, IV— تا [14] K, I, IV— بر آرزو خفته ایم VI— نی راه و نی خفته‌ایم [15] IV— فرّ تخت [16] IV— پای تخت [17] VI— бб. 1894—1895 оп.; K, I, IV—после этого б., VI—перед б. 1896 доб.:

چو لشکر شد از خوردنی بی نوا * کسی بینوایی ندارد روا

[18] I— بچیز (нарушен размер). [19] K— همان [20] I, IV— آورید VI— شما چون بیابید جنگ آورید [21] I— از [22] I, IV— آورید سپاهیست آندم که جنگ آورند [23] K, I, IV, VI— گر [24] K, I, IV, VI— بی

فرستاده آمد پیامش بداد　　نبد بر[1] دلش جای پیغام و[2] داد[3]
سر بی‌خرد زان[4] سخن خیره شد[5]　　بجوشید و مغزش ازان تیره شد[6]
پراگنده لشکر همه گرد کرد　　بیاراست بر[7] دشت جای نبرد
فرستاده را گفت بر گرد و رو　　بنزدیک آن بدگمان[8] باز شو
بگویش که از گردش تیره روز　　تو گشتی چنین شاد[9] و گیتی فروز
ببینی چو آیی ز ما[10] دستبرد　　بدانی که مردان کدامند و[11] گرد
فرستادهٔ شاه چون باز گشت　　همه شهر مکران[12] پر آواز گشت
زمین کوه تا کوه لشکر گرفت　　همه تیز و مکران[13] سپه برگرفت[14]
بیاورد پیلان جنگی دویست　　تو گفتی که اندر زمین جای[15] نیست
از[16] آواز اسبان[17] و جوش سپاه　　همی[18] ماه بر چرخ گم کرد راه
تو گفتی برآمد زمین بآسمان　　وگر گشت خورشید اندر نهان[19]
طلایه بیامد بنزدیک شاه　　که مکران سیه شد ز گرد سپاه[20]
همه روی کشور درفشست و پیل[21]　　ببینند کنون شهریار از[22] دو میل
بفرمود تا بر کشیدند صف　　گرفتند گوپال و خنجر بکف
ز مکران طلایه بیامد بدشت　　همه شب همی گرد لشکر بگشت
نگهبان لشکر از ایران تخوار[23]　　که بودی بنزدیک او رزم خوار[24]
بیامد برآویخت با او بهم　　چو پیل[25] سرافراز و شیر[26] دژم

---

[1] I, IV—در [2] K—و оп. [3] VI—ز پیغام در دل نیامدش یاد и доб. заголовок: جنگ کیخسرو با شاه مکران [4] I, IV—خردرا [5] K, I, IV, VI—تیزگشت [6] K, I, IV, VI—بدآمیز گشت [7] K—در [8] K—خسروت [9] K—چنین شاد گشتی [10] I—من [11] I, IV—و оп. [12] K—شهر و برزن [13] Л—تیر مکران K, I, IV—تیر و مکران T—مرز مکران Б—جمیع ممالک التیز و مکران [14] I, IV—درگرفت VI—ز لشکر زمین دست بر سر گرفت Доб. заголовки: Л—رزم کیخسرو با شاه مکران و گذشتن بر آب زره IV—رزم کیخسرو باشاه مکران و کشته شدن شاه مکران [15] I, IV—راه VI—که خود بر زمین راه [16] K—وز [17] K—اسب و خروش [18] VI—همه [19] K, I, IV, VI—б. оп. [20] VI—б. оп. [21] K—در و دشت و پیل VI—همه دشت بد لشکر و ساز و پیل [22] VI—که پیدا بدی سربسر تا [23] VI—نگهدار ایران که بودی تخار [24] VI—که جنگ بداندیش بودیش خار [25] K, I, IV—شیر [26] K, I, IV—پیل

بزد تیغ و اورا بدونیم کرد   دل شاه مکران پر از بیم کرد
دو[1] لشکر بران گونه صف برکشید   که از گرد شد آسمان ناپدید[2]
سپاه اندر آمد دو رویه[3] چو کوه   رده[4] بر کشیدند[5] هر دو گروه
بقلب[6] اندر آمد سپهدار طوس   جهان شد پر از نالۀ بوق و کوس
بپیش اندرون کاویانی درفش   پس پشت[7] گردان زرّینه کفش[8]
هوا پر ز پیکان شد و پرّ و تیر[9]   جهان[10] شد بکردار دریای قیر[11]
بقلب اندرون شاه مکران بخست   و زآن خستگی جان او[12] هم برست[13]
یکی گفت شاها سرش را بُریم   بدو[14] گفت شاه[15] اندرو ننگریم[16]
سر شهریاران نبُرّد[17] ز تن   مگر نیز از تخمۀ[18] اهرمن
برهنه نباید که گردد تنش   بران[19] هم نشان خسته در جوشنش[20]
یکی دخمه سازید[21] مشک و گلاب   چنان چون بود شاهرا جای خواب
بپوشید رویش بدیبای چین   که مرگ بزرگان بود همچنین
و زآن انجمن کشته شد ده[22] هزار   سواران و[23] گردان خنجر گزار
هزار و صد و چل گرفتار شد   سر زندگان[24] پر ز تیمار شد
ببردند پیلان و آن خواسته   سراپرده و گاه[25] آراسته[26]
بزرگان ایران توانگر شدند   بسی نیز با تخت و افسر شدند[27]
ازان[28] پس دلیران پرخاشجوی   بتاراج مکران نهادند روی

---

1 VI—ز 2 K, I, IV—چشم آسمان را ندید 3 K, I, IV—دو رویه سپاه اندر آمد 4 K, I, IV, VI—بهم 5 VI—شکستند 6 K, I, IV, VI—ز قلب 7 VI—شاه 8 I—доб. заголовок: رزم کیخسرو با شاه مکران زمین 9 K—زمین پر ز پیل I, IV—تیر و زمین پر ز پیل VI—پر ز تیر 10 I, VI—زمین 11 K, I, IV—نیل 12 K, I, IV, VI—بژوپین و زآن خستگی 13 I, IV—نرست VI—بخست (без рифмы). 14 IV—یکی 15 K, I, IV—زشت 16 I, IV—بنگریم VI—شه مه چنین ناوریم 17 I, IV—که برّد 18 K—بچّه I—بی خرد بچّه IV, VI—بدتر از بچه 19 K—بدان 20 K, I, IV, VI—б. переставлен со след. б. 21 K—доб. و 22 K, IV—دو VI—سی Б—و قتل صاحب مکران مع ألفی فارس 23 Л, I—و оп. 24 I—بدگمان IV—زیرکان 25 K—خیمه 26 VI—б. оп. 27 VI—б. оп. 28 I, IV, VI—وزان

خروش زنان خاست از دشت و شهر[1] … چشیدند زان رنج بسیار بهر[2]
بدرهای شهر[3] آتش اندر زدند … همی آسمان بر زمین بر زدند[4]
بخستند زیشان[5] فراوان بتیر … زن و کودک خرد کردند[6] اسیر
چو کم شد[7] ازان انجمن خشم شاه … بفرمود تا باز گردد سپاه[8]
بفرمود تا[9] اشکش تیز هوش … بیارامد از[10] غارت و[11] جنگ و جوش[12]
کسی را نماند که زشتی کند … وگر بانژندی[13] درشتی کند
ازان شهر هر کس که[14] بد پارسا[15] … بپوزش بیامد بر پادشا
که ما بی‌گناهیم و بیچاره‌ایم … همیشه برنج[16] ستمکاره‌ایم
گر ایدونک بیند سر بی گناه … ببخشد[17] سزاوار باشد ز شاه
ازیشان چو بشنید فرخنده شاه … بفرمود تا بانگ زد بر سپاه[18]
خروشی بر آمد ز پرده سرای … که ای پهلوانان فرخنده رای
ازین پس گر آید ز جایی خروش … ز بیدادی و[19] غارت و جنگ و جوش[20]
ستمکارگانرا کنم بدو[21] نیم … کسی کو ندارد[22] ز[23] دادار بیم
جهاندار[24] سالی بمکران بماند … ز هر جای کشتی‌گرانرا[25] بخواند
چو آمد بهار و زمین گشت سبز … همه کوه پر لاله و[26] دشت سبز
چراگاه اسبان و جای شکار … بیاراست باغ از گل و[27] میوه دار[28]
باشکش بفرمود تا با سپاه … بمکران بباشد[29] یکی[30] چند گاه[31]

---

[1] I, IV, VI—شهر و دشت [2] K, I—همه تیر و مکران پر آواز گشت (K—без рифмы); IV, VI—همه شهر مکران پر از رنج [IV—بیم] گشت [3] K—بدروازها VI—بدرهاهمه [4] I—б. оп. [5] K, I, IV, VI—ازیشان. [6] K, VI—بردند [7] K—گشت [8] K—براه IV—با قارن نیکخواه VI—سراسر بزنهار شاه آمدند * زدوده دل و نیکخواه آمدند [9] I, IV—همان نیز با [10] VI—شود مانع [11] IV—و оп. [12] Л—جنگجوش [13] Л—текст испорчен (دژی); I, IV—نژندان VI—اسیری [14] K—ازان شهرها آنک [15] VI—پادشا (без рифмы). [16] Л, K—доб. و VI—доб. از [17] I—نبرّد IV—ببرّد [18] K, I, IV, VI—б. оп. [19] VI—و оп. [20] Л—جنگجوش [21] K—من دو I, IV, VI—بردو [22] VI—کش نباشد [23] I—بیداد [24] VI—سپهدار [25] VI—گوان و یلانرا [26] K—همه لاله [27] Л—و оп. [28] VI—میوه‌زار [29] I, IV, VI—بماند [30] VI—مگر [31] K—بآیین شاه

نجوید جز از[1] خوبی و راستی   نیارد بکار[2] اندرون کاستی[3]
و زآن شهر راه بیابان گرفت   همه رنجها بر دل آسان گرفت
چنان شد بفرمان یزدان پاک   که اندر بیابان ندیدند[4] خاک
هوا پر ز ابر و زمین پر ز خوید[5]   جهانی پر از لاله و شنبلید[6]
خورشهای مردم ببردند[7] پیش   بگردون بزیر[8] اندرون گاومیش
بدشت[9] اندرون سبزه و جای خواب   هوا پر ز ابر و زمین پر ز آب[10]
چو آمد بنزدیک آب زره   گشادند گردان میان از گره[11]
همه چاره سازان[12] دریا براه   ز چین و ز مکران همی برد[13] شاه
بخشکی بکرد آنچ بایست کرد   چو کشتی بآب اندر افگند مرد
بفرمود تا توشه بر داشتند   بیک ساله ره راه[14] بگذاشتند
جهاندار نیک اختر و[15] راه جوی[16]   برفت از لب آب با[17] آب روی
بران بندگی بر نیایش[18] گرفت   جهان آفرین را ستایش[19] گرفت[20]
همی خواست از کردگار بلند   کز آبش[21] بخشکی برد بی گزند
همان ساز[22] جنگ و سپاه ورا[23]   بزرگان ایران و گاه ورا[23]
همی گفت کای[24] کردگار جهان   شناسندهٔ آشکار و نهان
نگهدار خشکی و دریا توی   خدای ثری و[25] ثریا توی
نگهدار جان و[26] سپاه مرا   همان تخت و گنج و کلاه مرا

---

1 VI—بجز 2 K, I, IV, VI—بداد 3 K—доб. заголовок: گذشتن شاه کیخسرو بدریای زره از عقب افراسیاب 4 VI—بدیدند 5 I—خون 6 I—لالهٔ نیلگون VI—
هوا پر از ابر و مرغان بجوش * جهانی پر از لاله و سبز پوش (!) (метр нарушен)
7 K, I, IV—همی رفت VI—خورشها زهرگونه میراند 8 K, I, IV, VI—وزیر 9 VI—بپیش
10 IV—доб. заголовок: گذشتن شاه کیخسرو از آب زره بسیستان 11 VI—میانرا گره
12 K, I, IV—کارسازان VI—کارداران 13 K—همه نزد VI—بیاورد 14 K, I, IV, VI—ز[VI—به] یک ساله تا آب 15 K, I, IV, VI—و оп. 16 K—نامجوی 17 K, I, IV—بر 18 K, I, IV—فزایش VI—بدان بندگیها فزایش 19 K, I—نیایش 20 VI—обратный порядок мисра.
21 K, I, IV, VI—که اورا 22 IV—همی ساز VI—доб. و 23 IV—مرا 24 K, VI—ای 25 IV—تا
26 K, I—و оп.; IV—جای و

پر آشوب دریا ازان[1] گونه بود — کزو کس نرستی بدان برشخود[2]
بشش ماه کشتی برفتی[3] بآب — کزو ساختی هر کسی جای خواب
بهفتم که[4] نیمی گذشتی ز سال — شدی کژّ و بی راه باد شمال
سر بادبان تیز[5] برگاشتی — چو برق درخشنده بگماشتی[6]
براهی کشیدیش موج مدد[7] — که ملاح خواندش[8] فم‌الاسد[9]
چنان خواست[10] یزدان که باد هوا — نشد کژّ با اختر پادشا
شگفت اندران آب مانده سپاه — نمودی بانگشت هر یک[11] بشاه
بآب اندرون شیر دیدند[12] و گاو — همی داشتی گاو با شیر[13] تاو
همان مردم و مویها چون کمند — همه تن پر از پشم چون گوسفند
گروهی سران چون سر گاومیش — دو دست از پس مردم[14] و پای پیش
یکی سر[15] چو ماهی و تن چون[16] نهنگ — یکی پای[17] چون گور و تن[18] چون پلنگ[19]
نمودی همی این بدان آن بدین — بدادار بر خواندند[20] آفرین
ببخشایش[21] کردگار سپهر — هوا شد خوش[22] و[23] باد ننمود[24] چهر

---

[1] K—بران [2] K—بدل ناشخود I, IV—نرفتی چنان کم شنود VI—بدل نابسود
[3] IV—نرفتی VI—پس ما بکشتی برفتی [4] K, VI—چو [5] VI—سر و بادپایان چو
[6] K, IV, VI—خله [IV—(метр нарушен) جمله] پیش ملاح بگذاشتی [VI—برداشتی] I—начиная с этого б. 93 бейта оп. (по б. 2062). [7] K—بجایی کشیدی سر و راه و حد IV—براهی کشیدی که خواندیش ملاح VI—ز راه جدد (!؟) [8] IV—خواندی VI—بجایی کشیدی ز روی خرد
[9] Б—وكان هذا البحر اذا سارت فيه لسفينة ستة أشهر ردّتها الرياح المختلفة و ألقتها الى موضع يسميه الملاحون فمّ الأسد [10] K, IV, VI—ساخت [11] K, VI—کس [12] K—گیرند
[13] K, VI—شیر با گاو [14] VI—و با دم [15] K—تن VI—رخ [16] K—سر VI—بر [17] VI—تنش [18] VI—سر [19] K—доб., а IV—вместо этого б. дает:
یکی را سر خرس [IV—خوک] و تن چون بره * همه آب ازینها بدی یکسره
Б—содержание этого эпизода дает так: و شاهدوا فی البحر عجائب كثيرة كالأسود و الثيران و إنس الماء بالشعور التهدلة كالحبال متسربلين بالأصواف و الأشعار لبعضهم رؤس كرؤس الجواميس و يدّان من خلف و رجلان من قدّام و آخرون رؤسهم كرؤس التماسيح و ابدانهم كأبدان النمور و أرجلهم كأرجل حُمُر الوحش [20] IV, VI—همی خواندندی بداد [VI—بدو]
[21] VI—چوبخشایش [22] IV—رام شد VI—ورا یار شد [23] IV, VI—و оп. [24] K, VI—بنمود

گذشتند بر آب بر هفت[1] ماه / که بادی نکرد اندریشان نگاه
چو خسرو ز دریا بخشکی رسید / نگه کرد هامون جهانرا بدید
بیامد بپیش جهان آفرین / بمالید بر خاک رخ بر زمین[2]
بر آورد کشتی و زورق ز[3] آب / شتاب آمدش بود جای شتاب
بیابانش پیش آمد و ریگ و[4] دشت / تن‌آسان بریگ روان برگذشت[5]
همه شهرها دید برسان چین / زبانها بکردار مکران زمین[6]
بدان شهرها در بیاسود شاه / خورش خواست چندی ز بهر سپاه
سپرد آن زمین[7] گیورا شهریار / بدو گفت بر خوردی[8] از روزگار
درشتی مکن باگنهکار نیز / که بی رنج شد مردم از گنج و چیز[9]
ازین پس ندارم کسی را[10] بکس / پرستش کنم پیش فریادرس[11]
ز لشکر یکی نامور برگزید / که گفتار هر کس بداند شنید
فرستاد نزدیک شاهان پیام[12] / که هر کس که او جوید[13] آرام و کام
بیایند خرم بدین بارگاه / برفتند یکسر بفرمان شاه[14]
یکی سر نپیچید زان[15] مهتران[16] / بدرگاه رفتند چون کهتران
چو دیدار بد[17] شاه بنواختشان[18] / بخورشید گردن برافراختشان[19]
پس از گنگ دژ باز جست آگهی / ز[20] افراسیاب و ز تخت مهی[21]
چنین گفت گوینده‌ای زان گروه / که ایدر نه آبست پیشت نه کوه

---

[1] VI—چند [2] K—доб.:

که بر آب و خشکی تویی رهنمای * ندانم جز از تو بهر دو سرای

[3] K—از IV—بر [4] K, VI—و оп. [5] VI—در گذشت [6] IV—б. оп. [7] Л, IV, VI—آن زمان که بی ارج شد بر دلم شهر و چیز [8] IV—شادان زی [9] K, IV—فقلد تلک الممالک جیوًا—Б که کس را که خوارست برچشم من شهر و چیز—VI [10] K—را оп. (текст испорчен); VI—که کس را بدل شاد و نیکی دهش—K, IV, VI [11] K—یزدان و بس [12] IV—شام [13] VI—که جوییم [14] K, IV, VI—بدل شاد و نیکی دهش نیکخواه и доб.:

هر آنکس که او زین سخن بگذرد * ز رای بد خویش کیفر برد

[15] K—ازان VI—از [16] IV—ازین بارگاه и доб. два мисра: کسی سر نگرداند ازان مهتران и برفتند یکسر بفرمان شاه [17] IV, VI—شد [18] K—بنواختش [19] K—برافراختش [20] K, IV, VI—از [21] VI—доб. б. 2002.

اگر بشمری سربسر نیک و بد فزون نیست تا[1] گنگ[2] فرسنگ صد[3]
کنون تا برآمد ز دریای آب بگنگست با مردم افراسیاب
ازان آگهی شاد شد شهریار شد آن رنجها بر دلش نیز[4] خوار
دران[5] مرزها[6] خلعت آراستند پس اسب جهاندیدگان خواستند[7]
بفرمود تا باز گشتند[8] شاه سوی گنگ دژ رفت با آن[9] سپاه[10]
بران سو که پور سیاوش براند[11] ز بیداد مردم فراوان نماند[12]
سپه را بیاراست و روزی[13] بداد ز یزدان نیکی دهش کرد یاد
همی گفت هر[14] کس که جوید بدی بپیچد[15] ز بادافره ایزدی
نباید که باشید[16] یک تن بشهر گر از رنج یابد پی مور[17] بهر
جهانجوی[18] چون گنگ دژ را بدید شد از آب دیده[19] رخش ناپدید
پیاده شد از اسب و رخ بر[20] زمین همی کرد[21] بر کردگار آفرین
همی گفت کای[22] داور داد و پاک یکی بندهام دل پر از ترس و باک
که این بارهٔ[23] شارستان[24] پدر بدیدم برآورده از ماه سر[25]
سیاوش که از[26] فرّ یزدان پاک چنین بارهای برکشید از مغاک
ستمگر بد آن کو ببد آخت[27] دست دل هر کس از کشتن او بخست
بران باره بگریست یکسر سپاه ز خون[28] سیاوش که بد[29] بی گناه

---

[1] K— فزونیست تا IV— با [2] VI— ازینجا بدآنجای [3] K, IV— доб. б. 2002. [4] K— پاک IV— زار و VI— شدش رنجهای کهن جمله [5] K— بدان IV, VI— بران [6] IV, VI— مردمان [7] Доб. заголовки: K— رسیدن شاه کیخسرو بگنگ دژ و ناپیدا شدن افراسیاب IV— رسیدن کیخسرو بگنگ دژ و گریختن افراسیاب [8] IV, VI— доб. و [9] VI— خود با [10] K— б. оп. [11] K, VI— بدان سو که خون سیاوش فشاند [12] K, IV, VI— б. помещен перед б. 1997. [13] VI— دلها [14] VI— آن [15] K— بیابند VI— بیابد [16] VI— مانند [17] VI— یکی رنج یابد یکی مهر [18] K, IV, VI— جهاندار [19] K, VI— رنگ [20] K, IV— سر بر VI— روی [21] VI— همیخواند [22] IV— با [23] K, VI— باره و [24] IV— شارسان [25] K— از درد سر IV— از خاک سر VI— بر چرخ سر IV, VI— доб.:

تو دادی مرا زور و آیین و فر * سپاه و دل و اختر و پای و سر

[26] K— سیاوخش کز [27] IV— بد آن کو ببد تاخت VI— ستمکن بران کو ببد آخت [28] IV— بر [29] IV— ز بهر VI— ز درد

بدست بداندیش بر کُشته شد / چنین تخم کین در جهان کِشته شد[1]
پس آگاهی آمد بافراسیاب / که شاه جهاندار[2] بگذاشت[3] آب[4]
شنیده همی داشت اندر نهفت / بیامد شب تیره با کس نگفت
جهاندیدگانرا هم آنجا بماند / دلی پر ز تیمار تنها براند
چو کیخسرو آمد بگنگ اندرون / سری پر ز تیمار[5] دل پر ز خون
بدید آن دلفروز باغ بهشت / شمرهای[6] او چون چراغ بهشت
بهر گوشه‌ای[7] چشمه و گلستان / زمین[8] سنبل و شاخ بلبلستان[9]
همی گفت هر کس که اینت نهاد / هم ایدر بباشیم تا[10] مرگ شاد
وزان پس بفرمود بیدار شاه / طلب[11] کردن شاه توران سپاه
بجستند بر دشت و باغ وسرای / گرفتند بر هر سوی رهنمای
همی رفت جوینده چون بیهشان / مگر زو بیابند جایی[12] نشان
چو بر جستنش تیز بشتافتند / فراوان ز کسهای او یافتند
بکشتند بسیار کس بی‌گناه / نشانی نیامد ز بیداد شاه
همی بود در گنگ دژ شهریار / یکی[13] سال با رامش و میگسار
جهان[14] چون بهشتی[15] دلاویز بود / پر از گلشن و باغ و پالیز بود[16]
برفتن همی شاهرا دل نداد / همی بود در گنگ پیروز و شاد
همه پهلوانان ایران سپاه / برفتند یکسر بنزدیک[17] شاه
که گر شاه را دل نجنبد ز جای / سوی شهر[18] ایران نیایدش[19] رای
همانا بد اندیش[20] افراسیاب / گذشتست زان سو بدریای[21] آب

---

1 VI— вместо б. 2013 доб.:

همی گفت هر کس که این کین فگند * بدست بلا باد اسیر و نژند
بجنگ بد اندیش بر کشته خوار * در آغشته در خون بزاری زار

2 K, IV, VI—جهانگیر 3 K—بگذشت از 4 Л—доб. заголовок: خبر یافتن افراسیاب از رسیدن کیخسرو 5 K, IV—доб. و VI—پیکارو 6 Л, K, IV—چمنهای 7 VI—ز هر گوشه‌ای 8 VI—ازین 9 VI—باغ و غلغلستان 10 IV—با 11 K, IV, VI—نگه Б—و فرّق العساکرفی طلب افراسیاب 12 K, VI—بیابد بجایی 13 K, VI—بیک IV—چو یک 14 K—کجا 15 K—بهشت او VI—بهشت 16 IV—б. оп. 17 K, IV, VI—یکروز نزدیک 18 K, IV, VI—تخت 19 VI—نباشدش 20 IV—نیای تو VI—مبادا نیای تو 21 K—سوی دریای IV—ازان روی دریای VI—گذارد بمکران زدریای

چنان پیر[1] بر گاه[2] کاوس شاه / نه اورنگ و فرّ[3] و نه گنج و سپاه[4]
گر او سوی ایران شود پر ز کین / که باشد نگهبان[5] ایران زمین
٭ گر او باز با تخت و افسر شود / همه[6] رنج ما پاک بی بر شود
ازان پس بایرانیان شاه گفت / که این پند با سودمندیست جفت
ازان شارستان[7] پس مهانرا[8] بخواند / وزان رنج بردن[9] فراوان براند[10]
ازیشان کسی را که شایسته‌تر[11] / گرامی تر از شهر و بایسته‌تر[12]
تنش را بخلعت بیاراستند / ز دژ بارهٔ[13] مرزبان خواستند
چنین[14] گفت کایدر بشادی بمان / ز دل برکن اندیشهٔ[15] بد گمان[16]
ببخشید چندانک بد خواسته / ز اسبان وز[17] گنج آراسته[18]
همه شهر زیشان[19] توانگر شدند / چه با یاره و تخت و افسر شدند
بدانگه که بیدار گردد خروس / ز درگاه بر خاست آوای کوس
سپاهی شتابنده و[20] راه جوی / بسوی بیابان نهادند روی[21]
همه[22] نامداران هر کشوری / برفتند هر جا که[23] بد مهتری[24]
خورشها ببردند نزدیک شاه[25] / که بود از در شهریار و سپاه
براهی که لشکر همی بر گذشت / در و دشت یکسر چو بازار گشت
بکوه[26] و بیابان و جای[27] نشست / کسی را نبد کس[28] که بگشاد دست[29]
بزرگان ابا[30] هدیه و با نثار / پذیره شدندی بر شهریار
چو خلعت فراز آمدیشان ز گنج / نهشتی[31] که با او برفتی برنج[32]

---

1 K— تخت 3 K— چنان تا بر تخت 2 VI— فان کیکاؤس قد طعن فی السن Б— نیز
8 VI — مهترانرا 7 IV— شارسان 6 VI— دگر 5 K — نگهدار 4 VI— ببند نه تخت و کلاه
11 K— شایسته بود 10 VI— بماند IV—б. переставлен со след. б. 9 K, IV— برده VI — دیدن
15 K— همی بر بد اندیش با 14 K, IV, VI— بدو 13 VI— مر آن شهر را 12 K— بایسته بود
IV— همیشه بر اندیشهٔ 16 VI— همیشه بزی شاد و روشن روان 17 K, VI— واز 18 Доб. заголовок: K, IV, VI [IV— وآمدن بتوران] باز گشتن کیخسرو از گنگ دژ 19 K, IV, VI— شارستان زو 20 IV— شتابندهٔ 21 VI—б. оп. 22 K— همان IV— ازان 23 K, IV— راه 27 Л— ز کوه 26 K— چندی براه 25 K, IV, VI— سروری 24 VI— جایی که
28 K, IV — دل 29 Л — دکشاد K, IV—обратный порядок мисра; VI—б. оп. 30 K, IV — کدبا
31 Л, IV— دهشتی 32 VI— ز رنج

پذیره شدش[1] گیو با لشکری   و زآن شهر هر کس[2] که بد مهتری[3]

چو دید آن سر و فرّهٔ سرفراز   پیاده شد و برد پیشش نماز[4]

جهاندار بسیار بنواختشان[5]   برسم کیان[6] جایگه ساختشان[7]

چو خسرو بنزدیک کشتی[8] رسید   فرود آمد و بادبان برکشید[9]

دو هفته بران[10] روی دریا بماند   ز گفتار[11] با گیو چندی براند

چنین[12] گفت هرکو ندیدست گنگ   نباید که خواهد[13] بگیتی[14] درنگ

بفرمود تا کار برساختند   دو[15] زورق بر آب اندر انداختند[16]

شناسای کشتی هر آنکس که بود   که بر[17] ژرف دریا دلیری نمود

بفرمود تا بادبان برکشید[18]   بدریای بی مایه[19] اندر کشید[20]

همان راه دریا بیک[21] ساله راه   چنان[22] تیز شد باد در[23] هفت ماه

که آن[24] شاه و لشکر بدین[25] سو گذشت   که از باد کژ آستی تر نگشت[26]

سپهدار لشکر بخشکی[27] کشید[28]   ببستند کشتی و هامون بدید[29]

---

1 K— شدی   2 VI— جا   3 VI—доб.:

خورشها بیاورد او هم براه * هم از یاره و طوق و زرین کلاه

4 VI—

چو دیدند آن بُرز و بالای شاه * پیاده شد و رفت پیش سپاه

5 K, IV— بنواختش   6 K— سران IV, VI— پدر   7 K, IV— ساختش   8 VI— دریا   9 K— بادبانها کشید IV, VI— بادبانها بدید   10 IV, VI— بدان   11 K— ز دیدار IV— پس از گنگ   12 K, IV, VI— همی   13 K— یابد   14 IV— نخواهد که یابد زمانی   15 IV— چو   16 VI—бб. 2056—2057 оп.   17 K— ابر   18 VI— برکشند   19 K— بی باره IV— بی‌پایه   20 VI— اندر کشند   21 K, IV— آب VI— نیز دریای یک   22 Л— چنین   23 K— تا IV, VI— بر   24 VI— چون   25 K— بدان   26 K— که در هفت مه باد او کژ نگشت IV— که از باد یکروز کشتی نگشت VI— ازین ژرف دریا تنی بر نگشت T— آستین بر نگشت Б— و عبر سالمًا الی هذا الجانب فی سبعة أشهر   27 K, IV, VI— چون سوی خشکی   28 VI— رسید   29 K, IV, VI—доб.:

بیامد بمالید رخ را بخاک * نیایش کنان پیش یزدان پاک

K—кроме этого б. перед ним доб.:

پس زورق اندر چو کشتی هزار * بآب اندرون راند پس شهریار

خورش کرد[1] و پوشش هم آنجا[2] یله   بملاح و آنکس که کردی[3] خله[4]
بفرمود دینار و خلعت[5] ز گنج   ز گیتی[6] کسی را که بردند[7] رنج
وزان آب راه[8] بیابان گرفت   جهانی ازو[9] مانده اندر شگفت
چو آگاه شد اشکش آمد براه   ابا لشکری ساخته پیش[10] شاه
پیاده شد از اسب و روی زمین   ببوسید و بر شاه کرد آفرین
همه تیز و مکران[11] بیاراستند   ز هر جای رامشگران[12] خواستند
همه راه و[13] بی راه آوای[14] رود   تو گفتی هوا تار شد رود[15] پود
بدیوار دیبا[16] بر آویختند[17]   درم با شکر[18] زیر پی ریختند
بمکران هر آنکس که بد مهتری   و گر نامداری و کنداوری
برفتند با هدیه و با نثار   بنزدیک پیروزگر شهریار
و زآن مرز چندانک بد خواسته   فراز آورید اشکش آراسته
ز اشکش پذیرفت شاه آنچ دید   و زآن نامداران یکی برگزید
ورا کرد مهتر بمکران زمین   بسی خلعتش داد و کرد آفرین[19]
چو آمد ز مکران و توران بچین[20]   خود و سر فرازان ایران زمین
پذیره شدش رستم زال سام   سپاهی[21] گشاده دل و[22] شاد کام
چو از دور کیخسرو آمد پدید[23]   سوار سرافراز چترش کشید[24]
پیاده شد از باره[25] بردش نماز   گرفتش ببر شاه گردن فراز
بگفت آن شگفتی که دید اندر آب   ز گم بودن[26] جادو افراسیاب

---

[1] VI— داد [2] K, IV, VI— فراوان [3] Л— بودی [4] I—здесь кончается лакуна из 93 бейтов.
[5] K— خلعت فراوان [6] K, VI— ز کشتی I, IV— بکشتی [7] K— بر داشت VI— کسانی که بردند
[8] Л— راه روی [9] I, VI— بدو [10] VI— نزد [11] Л— تیر و مکران K, I— تیر مکران IV, VI— شهر مکران в тексте по Б. [12] VI— بهر جای رامشگری [13] Л— و оп. [14] VI— آواز
[15] K—доб. و I, IV— بُد رود [16] I— بدینار و دیبا [17] VI— در آویختند [18] K, I, IV, VI— شکر با درم
[19] I—мисра оп. и вместо него дает второе мисра след. б. [20] K, VI— بنزدیک چین I— بتوران زمین IV— بمکران بتوران و چین (!) [21] VI— سپاه [22] VI— و оп. [23] VI— او را بدید
[24] K— بدید I, IV— رخشش بدید VI— پیشش دوید K—доб.:
چو رستم نگه کرد در روی شاه * که میتافت اندر میان سپاه
[25] K, VI— از اسب و I, IV— از دورو [26] VI— گشتن

بچین نیز مهمان رستم بماند / بیک هفته از چین بماچین[1] براند
همی رفت سوی سیاوش گرد[2] / بماه سفندارمذ روز ارد
چو آمد بدان[3] شارستان[4] پدر / دو رخساره پر آب و خسته جگر
بجایی که گرسیوز بدنشان / گروی[5] بنفرین مردم کشان
سر شاه ایران بریدند[6] خوار / بیامد بدان جایگه شهریار
همی ریخت بر سر ازان[7] تیره خاک / همی کرد روی و بر خویش چاک
بمالید رستم بران خاک روی / بنفرید بر جان ناکس[8] گروی
همی گفت کیخسرو ای شهریار / مرا ماندی در[9] جهان یادگار
نماندم[10] ز کین تو مانند[11] چیز / برنج اندرم[12] تا جهانست نیز
بپرداختم تخت[13] افراسیاب / ازین[14] پس نه آرام جویم نه خواب
بر امید آن کش بچنگ آورم / جهان پیش او تار و تنگ آورم
ازان[15] پس بدان گنج بنهاد سر / که مادر بدو یاد کرد از پدر[16]
در گنج بگشاد و روزی بداد / دو هفته دران[17] شارستان[18] بود شاد
برستم دو صد بدره دینار داد / همان گیو را چیز بسیار داد
چو بشنید گستهم نوذر که شاه / بدان شارستان پدر کرد راه
پذیره شدش با سپاهی گران / ز[19] ایران بزرگان و[20] کنداوران[21]
چو از دور دید افسرو[22] تاج شاه / پیاده فراوان بپیمود راه[23]
همه[24] یکسره خواندند آفرین / بران[25] دادگر شهریار زمین

[1] K, I, IV—چین و ماچین [2] K, VI—سیاوخش گرد Б—... حتی وصل الی‌مدینة سیاوخش کرد [3] Л—بران [4] IV—شارسان [5] Л—گرو آن [6] K—ببرید [7] K—بر سر [8] K, I, IV—بنفرین سیه کرد جان VI—بر نام زشت [9] K, IV—اندر VI—بر آن [10] K—نمانم IV—بماندم VI—ندیدم [11] I—مانند [12] IV—اندرون VI—بماندی مرا در [13] K—доб. از [14] K, I, IV, VI—وزین [15] I, IV, VI—وزان [16] VI—که بد برزم اندرون [17] I, IV—بدان [18] IV—здесь и всюду شارسان [19] K, I, IV—از [20] Л—و оп. [21] VI—مانده از یادگار پدر

بیامد بروی زمین داد بوس * فرو ماند بر جای پیلان و کوس

[22] Л—و оп.; K—آن سرو I, IV—دیدش سرو [23] VI—б. оп. [24] K, I, IV, VI—سپه [25] I, VI—بدان

بگستهم فرمود تا بر نشست   همه راه شادان و دستش[1] بدست
کشیدند زان[2] روی بهشت گنگ[3]   سپه را بنزدیک شاه[4] آب و رنگ
وفا چون درختی بود میوه‌دار   همی[5] هر زمانی نو آید[6] بهار
نیاسود یکه تن ز خورد و شکار   همان یک سواره همان[7] شهریار
ز ترکان هر آنکس که بد سرفراز   شدند از نوازش همه بی نیاز
برخشنده روز و بهنگام خواب   همی آگهی جست ز افراسیاب[8]
ازیشان کسی زو نشانی نداد   نکردند ازو در جهان نیز[9] یاد
جهاندار یک شب سر و تن بشست   بشد دور با دفتر زند و اُسْت[10]
همه شب بپیش جهان آفرین   همی بود گریان و سر[11] بر زمین
همی گفت کین بندهٔ ناتوان   همیشه پر از درد دارد روان
همه[12] کوه و رود[13] و بیابان و آب   نبیند[14] نشانی ز[15] افراسیاب
همی گفت کای داور دادگر   تو دادی مرا نازش و زور و فر[16]
که او راه تو دادگر[17] نسپرد   کسی را ز گیتی[18] بکس نشمرد
تو دانی که او نیست بر داد و راه   بسی ریخت خون سر بی گناه
مگر باشدم دادگر یک خدای   بنزدیک آن بدکنش رهنمای
تو دانی که من خود[19] سراینده‌ام   پرستندهٔ آفریننده‌ام
بگیتی ازو نام و آواز نیست   ز من راز باشد ز تو راز نیست
اگر زو تو خشنودی ای دادگر   مرا باز گردان ز پیکار سر
بکش در دل این آتش کین من   بآیین خویش آور آیین من
ز جای نیایش بیامد بتخت   جوان سرافراز و[20] پیروز[21] بخت

---

[1] K— همی راند شادان دو دستش I, IV— همی رفت شادان و دستش VI— همی راند شادان عنانش [2] K, I, IV— ازان [3] VI— ازان سوی یکراه جنگ [4] K, I, IV— شهِ VI— او [5] K, I, IV, VI— کجا [6] VI— نیاید [7] VI— چه از لشکری و چه از [8] VI—б. 2110 помещен после этого б. [9] VI— هیچ [10] VI— بشد دور با دختر زن درست [11] VI— همی سود روی ادب [12] I, IV, VI— جهان [13] K, I, IV— ریگ و کوه VI— ریگ [14] VI— ندیدم [15] K— همی آگهی جست از I, IV— همی پویم [IV— گویم] از بهر [16] K, I, IV, VI—б. оп. [17] VI— رابه بیدادگر [18] VI— یکی را بگیتی [19] K, I, IV— و گر نیز من نا VI— که تا من [20] K, I, IV, VI— و оп. [21] K, I, IV, VI— بیدار

همی بود یک سال در حصن[1] گنگ بر آسود از جنبش[2] و ساز جنگ[3]
چو بودن بگنگ اندرون شد[4] دراز بدیدار کاوسش[5] آمد نیاز
بگستهم نوذر سپرد آن زمین ز قچغار[6] تا پیش دریای چین
بی‌اندازه لشکر بگستهم داد بدو گفت بیدار دل باش و شاد
بچین و بمکران زمین دست یاز بهر سو[7] فرستاده و[8] نامه ساز
همی جوی ز[9] افراسیاب آگهی مگر زو شود روی گیتی[10] تهی
و زآن[11] جایگه خواسته هرچ بود ز دینار وز[12] گوهر نابسود
ز مشک و پرستار و زرّین ستام[13] همان جامه و اسپ و تخت و[14] غلام
ز گستردنیها و آلات[15] چین ز چیزی که خیزد ز[16] مکران زمین
ز گاوان گردونکشان چل[17] هزار همی راند پیش اندرون شهریار[18]
همی گفت هرگز کسی[19] پیش ازین ندید و نبد[20] خواسته بیش ازین
سپه بود چندانک بر[21] کوه و دشت همی ده[22] شب و روز[23] لشکر گذشت[24]
چو دمدار بر داشتی پیشرو بمنزل رسیدی همی نو بنو
بیامد بران[25] هم نشان تا بچاج بیاویخت تاج از بر تخت عاج[26]
بسغد[27] اندرون بود یک هفته شاه[28] همه سغد شد شاه را نیکخواه[29]

---

[1] K, I, IV—ببهشت [2] K—بر آسوده از کوشش [3] VI—б. оп. [4] I—چو در گنگ بسیار بود و [5] VI—کاوسی [6] Л, K, Б—قچغار I—قفچار IV—فغفار VI—فغفور [7] K, VI—کس [8] Л—و оп. [9] K, I, IV—از [10] I—کشور [11] K—ازان [12] K, IV—واز VI—و وز [13] I—نیام [14] IV—زرّین VI—جامهٔ تخت و اسپ و [15] K, I, IV—و از بزم [16] I, IV—به [17] K—ده
[18] K—доб.:

همی برد با خویشتن خوردنی * چه افگندنی و چه پوشیدنی

[19] K, I, IV—هر کس که کس VI—لشکر که کس [20] VI—نبیند دگر [21] IV—در [22] K, I, IV—در [23] VI—شباروز [24] I—доб. заголовок: آمدن کیخسرو بگنگ شهر پدرش и далее из 93 пропущенных выше бейтов восстанавливает 63 (с б. 2000 по б. 2062) с двумя заголовками: گریختن افراسیاب از گنگ دژ и باز گشتن کیخسرو از گنگ دژ [25] K, I, VI—برین IV—بدین [26] VI—мисра испорчено. [27] I—بشهر [28] K—یکماه شاه I, IV, VI—بیش [29] I, IV, VI—بلیمان و خوزان همی رفت پیش

وز آنجا بشهر بخارا رسید[1] ز لشکر هوا را همی کس ندید[2]
بخورد و بیاسود و یک هفته[3] بود دوم هفته[4] با جامهٔ نابسود
بیامد خروشان بآتشکده غمی بود زان اژدهای شده[5]
که تور فریدون برآورده بود بدو اندرون کاخها[6] کرده بود
بگسترد بر موبدان سیم و زر بر آتش پراگند چندی گهر
وزآن[7] جایگه سر برفتن نهاد همی رفت با کام دل شاه شاد[8]
بجیحون[9] گذر کرد بر سوی[10] بلخ چشیده ز گیتی بسی شور و تلخ
ببلخ اندرون بود یک ماه[11] شاه سر ماه[12] بر بلخ بگزید راه
بهر شهر در[13] نامور مهتری بماندی سرافراز با لشکری
ببستند آذین[14] ببی راه و راه بجایی که بگذشت شاه و سپاه[15]
همه بوم کشور[16] بیاراستند می و رود و رامشگران خواستند[17]
درم ریختند از بر و[18] زعفران چه[19] دینار و مشک از کران تا کران[20]
بشهر اندرون هرک درویش بود وگر سازش[21] از کوشش خویش بود
درم داد مر هر یکی را[22] ز گنج پراگنده شد بدره پنجاه و پنج[23]
سر[24] هفته را کرد آهنگ ری سوی پارس نزدیک کاوس کی[25]
دو هفته بری[26] نیز بخشید وخورد[27] سیم[28] هفته آهنگ بغداد کرد
هیونان فرستاد چندی ز ری بنزدیک کاوس فرخنده پی[29]

---

[1] K, I, IV—کشید [2] K, I, VI—زمین شد همی ناپدید IV—هوا شد همی نا پدید [3] VI—آن روز [4] VI—دویم روز [5] K—ازان دردهای شده I, IV—شد ازان روزهای شده I, IV, VI—обратный порядок мисра. [6] K, I, IV, VI—اندر ایوانها [7] K—ازان [8] Л—доб. заголовок: باز گشتن کیخسرو از ترکستان بایران [9] I, IV, VI—زجیحون [10] K—وازشهر [11] I, IV—هفته [12] I, IV—هفته [13] VI—سو که بد [14] IV—آیین [15] K, VI—после этого б. стоит б. 2157. [16] K, I, IV, VI—همه شهر یکسر [17] VI—б. стоит после б. 2144. [18] IV—و оп. [19] K, I—چو [20] K, VI—после этого б. стоит б. 2158. [21] I, IV, VI—خوردش [22] K, I, IV—هر برزنی را VI—هر مفلسی را [23] I, IV—هر جای پنج [24] K—پس [25] K, I, IV, VI—همه راه با رامش و جام [IV—دشت] و می [26] K, I, IV, VI—برین [27] Л, K, I, IV—مرد [28] K—سیوم I, IV—سوم [29] K, I, IV, VI—вместо этого мисра дает второе мисра б. 2147.

دل پیر[1] زان[2] آگهی تازه شد   تو گفتی که[3] بر دیگر اندازه شد
بایوانها تخت زرّین نهاد   بخانه در آرایش چین نهاد
ببستند آذین بشهر[4] و براه   همه برزن و کوی و بازارگاه
پذیره شدندش همه مهتران   بزرگان هر شهر و[5] کنداوران
همه راه و بی راه گنبد زده[6]   جهان شد چو دیبا[7] بزر آزده
همه[8] مشک باگوهر[9] آمیختند   ز گنبد بسرها فرو[10] ریختند
چو بیرون شد از شهر کاوس کی   ابا نامداران فرخنده پی
سوی طالقان آمد و مرو رود   جهان بود پر بانگ وآوای رود[11]
وزآن پس[12] براه نشاپور شاه   بدیدند مر یکدگر را براه[13]
نیارا چو دید[14] از کران شاه نو   برانگیخت آن بارهٔ تندرو[15]
بروبر نیا برگرفت آفرین   ستایش سزای جهان آفرین[16]
همی گفت بی تو مبادا جهان   نه[17] تخت بزرگی نه[18] تاج مهان
که خورشید چون تو ندیدست شاه   نه جوشن نه اسب و نه تخت و کلاه[19]

---

[1] K, I, IV—شاه [2] I, IV—ازان VI—ازین [3] VI—بخندیدو [4] K, I, IV, VI—بدشت [5] IV—بزرگان شهر و ز [6] VI—لشکر رده [7] K, IV—ز دیبا I—جهانی ز دیبا VI—چو دیبای [8] K, I—همی [9] I, VI—وگوهر IV—برگوهر [10] I—همی [11] K, VI—چنین شد پر از نای و آواز رود I, IV—бб. 2157—2158 оп.; Б—перевод бб. 2157—2158 после бб. 2142—2144. [12] K—سو [13] K, VI—بیاورد پیلان و گنج و سپاه [14] K, I, IV—بدید [15] K, IV—تیزرو K—перед б. доб.:

سپهبد چو نزدیک خسرو رسید * سر و تاج و اورنگ اورا بدید
برو بر همی نام یزدان بخواند * همان جایگه شاه ایران بماند

после б. доб.:

گرفتند مر یک دگر را ببر * بسی بوسه دادش بروی و بسر

K (далее), I, IV—доб.:

همی هر دوان زار بگریستند * چو یک چند با [بی—K, IV] آرزو زیستند
همی آفرین کرد کاوس کی * بران شاه نیک اختر نیک پی

I, IV—далее доб. заголовок: باز آمدن کیخسرو بایران زمین بفیروزی VI—бб. 2159—2160 оп.
[16] K, I, IV—б. оп. [17] I, IV—مه [18] K—بزرگی و [19] I—обратный порядок мисра и вместо второго мисра повторно дает второе мисра пред. б.; VI—رومی کلاه

ز جمشید تا با[1]فریدون رسید   سپهر و[2] زمین[3] چون تو شاهی ندید
نه زین[4] سان کسی رنج برد از مهان   نه دید[5] آشکارا[6] نهان جهان[7]
که روشن[8] جهان بر تو فرخنده باد   دل و جان بدخواه تو کنده باد[9]
سیاوش گرش روز[10] باز آمدی   بفرّ تو اورا[11] نیاز آمدی
بدو گفت شاه این ز بخت[12] تو بود   برومند شاخ درخت تو بود
زبرجد بیاورد و یاقوت و زر[13]   همی ریخت بر تارک شاه بر[14]
بدین[15] گونه تا تخت گوهر نگار   بشد[16] پایها ناپدید از نثار
بفرمود پس کانجمن را بخوان   بایوان[17] دیگر بیارای[18] خوان
نشستند در گلشن زرنگار   بزرگان پرمایه با شهریار[19]
همی گفت شاه آن شگفتی که دید   بدریا در و[20] نامداران شنید[21]
ز دریا و از[22] گنگ دژ[23] یاد کرد   لب نامداران پر از باد کرد
ازان خرمی دشت و آن شهر و راغ   شمرها و پالیز ها[24] چون چراغ
بدو[25] ماند کاوس کی در شگفت   ز کردارش اندازها برگرفت
بدو گفت روز نو و ماه نو   چو[26] گفتارهای نو و شاه نو
نه کس چون تو[27] اندر جهان شاه دید   نه این داستان گوش هر کس[28] شنید
کنون تا[29] بدین[30] اختری[31] نو کنیم   بمردی[32] همه یاد خسرو کنیم
بیاراست آن گلشن زرنگار   می آورد[33] یاقوت لب[34] میگسار
بیک هفته ز ایوان[35] کاوس کی   همی موج بر خاست از جام[36] می

[1] K, I, IV—بر [2] Л—و оп. [3] I, VI—زمان [4] K—بدین [5] K, VI—بدید [6] K—آشکارو [7] I, IV—جهان و نهان VI—جهانرا نهان [8] K, I, IV—گرو شد [9] I, IV—б. переставлен со след. б. [10] K, I, IV—سیاوخش روزی که VI—سیاوخش اگر روز [11] K, I, IV—بدیدار شاهش [12] K, I, IV, VI—ببخت [13] I—یاقوت زرد [14] I—شاهفرد VI—تاجور [15] K, VI—بریی I, IV—بران [16] I, IV—شدش [17] VI—در ایوان [18] I—بر آرای [19] VI—б. оп. [20] K, IV—واز I—در از [21] VI—ز دریا و هر کس از و میشنید [22] IV—وز (метр нарушен). [23] VI—چو از گنگ دژ سربسر [24] K, I, IV—او VI—شمرهای پالیز او [25] VI—ازو [26] K, I, IV—ز [27] I, IV, VI—نه چون تو کس [28] K, I, VI—هرگز [29] K, I, VI—ما [30] K, I—برین [31] K, VI—اختر [32] VI—بمی در [33] Л, K, I, IV—доб. و [34] Л, VI—با [35] I—از جام [36] I, VI—سرخ

بهشتم در گنج بگشاد شاه — همی ساخت آن[1] رنجرا پایگاه
بزرگان که بودند با او[2] بهم — برزم و ببزم و بشادی و غم
باندازه‌شان[3] خلعت آراستند — ز گنج آنچ پرمایه‌تر خواستند
برفتند هر کس سوی کشوری — سرافراز با نامور لشکری[4]
بپردخت زان[5] پس بکار[6] سپاه — درم داد یک ساله از گنج شاه
و زآن[7] پس نشستند بی انجمن — نیا و[8] جهانجوی با رای‌زن
چنین گفت خسرو بکاوس شاه — جز از[9] کردگار[10] از که جوییم راه
بیابان و یک ساله دریا[11] و کوه — برفتیم با داغ دل یک گروه[12]
بهامون و کوه و بدریای[13] آب — نشانی ندیدیم ز[14] افراسیاب
گرو یکزمان[15] اندر آید بگنگ — سپاه آرد از هر سویی بیدرنگ[16]
همه[17] رنج و سختی بپیش اندرست — اگر چندمان دادگر یاورست[18]
نیا چون شنید از نبیره سخن — یکی پند پیرانه افگند بن
بدو گفت ما همچنین بر[19] دو اسب — بتازیم تا خان آذرگشسب[20]
سر و تن بشوییم با پا و دست — چنان چون بود مرد یزدان پرست[21]
ابا باژ[22] با کردگار جهان — بدو بر کنیم آفرین نهان[23]
بباشیم بر پیش آتش[24] بپای — مگر پاک یزدان[25] بود رهنمای[26]
بجایی که او دارد آرامگاه — نماید نمایندهٔ داد راه[27]

---

[1] I, IV— این VI— از [2] K, IV— وی [3] IV— بر اندازه‌شان VI— سزاوارشان [4] K, IV— مهتری [5] K, I, VI— ازان [6] K— ز کار [7] K— ازان [8] VI— میان [9] K— بجز VI— که جز [10] I, IV— که جز از خدا [11] VI— درگاه [12] K— هم گروه VI— چنین داغ دل با گروه [13] I, IV— بکوه و بیابان و دریای VI— بغار و بهامون و دریای [14] K, I, IV, VI— از [15] K— گرایدون زمان I— گرو این زمان IV— گر ایدونکه او [16] Л—б. оп.; Б—содержание этого эпизода дает так: ... وقال له: إن هذا الظالم قد خفى أثره بعد تحمل المشاق العظيمة فى طلبه وإنه إن عاد الى كنك و أقام بها و لو ساعة واحدة ثابت اليه عساكره ... [17] K, IV— همین VI— چنین [18] IV— داورست [19] K— مر [20] Л—б. оп.; Б— فقال له کیکاوس: الرأی أن أرکب أنا و أنت معا نصیر الی بیت نار آذرکُشسب [21] I, IV—бб. 2194—2199 оп.; VI—бб. 2194—2195 оп. [22] K— همان راز [23] K— بخوانیم بس آفرین بر مهان [24] VI— در پیش یزدان [25] K— ایزد [26] VI— восстанавливает б. 2194. [27] K— بما داور داد و راه

برین باژ[1] گشتند هر دو یکی — نگردید[2] یک تن ز راه[3] اندکی
نشستند با باژ[4] هر دو بر اسب[5] — دوان تا سوی[6] خان آذرگشسب[7]
پر از بیم[8] دل یک بیک پر امید[9] — برفتند با جامه‌های سپید[10]
چو آتش بدیدند گریان شدند — چو بر آتش تیز بریان شدند[11]
بدان[12] جایگه زار و[13] گریان دو شاه — ببودند با درد و[14] فریاد خواه[15]
جهان آفرین را همی خواندند — بدان[16] موبدان[17] گوهر افشاندند
چو خسرو بآب مژه رخ بشست — بر افشاند دینار بر زند واسُت[18]
بیک هفته بر پیش یزدان بدند — مپندار کآتش پرستان بدند
که آتش بدان گاه محراب بود — پرستنده را دیده پر آب بود[19]
اگر چند[20] اندیشه گردد دراز — هم از پاک یزدان نه‌ای بی نیاز
بیک ماه در آذرابادگان — ببودند شاهان و آزادگان[21]
ازان[22] پس چنان بد که افراسیاب — همی بود[23] هر جای بی خورد و خواب
نه ایمن بجان و نه[24] تن سودمند — هراسان همیشه[25] ز بیم گزند
همی از جهان جایگاهی بجست[26] — که باشد بجان ایمن و تن درست
بنزدیک بردع یکی غار بود — سر کوه[27] غار از جهان ناپسود[28]

---

[1] Л — باژ K, VI — زار [K — بدان] [2] VI — نبردند [3] K — رای VI — نکردند یک تن ز رای براه [4] K — چون باد [5] VI — و رفتند بر پشت اسب [6] K — دمان تا در VI — دمان تاسوی [7] VI — б. переставлен со след. б. [8] K, I, IV — ترس [9] VI — ترس در دل که یابند امید [10] K, I, IV, VI — обратный порядок мисра. [11] VI — б. оп. [12] K — بران [13] VI — چو آتش بدیدند [14] K — خداوند VI — و оп. [15] I, IV — ببیش خداوند خورشید و ماه [16] K, IV, VI — بران [17] I — مهتران [18] VI — бб. 2204—2205 оп. [19] Б — содержание двух бейтов передает так: و زعم صاحب الكتاب أنهم لم يكونوا يعبدون النار و إنما يعبدون الله عز و جل و النار لهم كالقبلة [20] K, I, IV — اگر چندت [21] Л, I, IV, VI — доб. заголовок: گرفتار شدن افراسیاب [بر دست هوم [I, IV, VI — [22] K, I, IV, VI — وزان پس [23] K, I, IV, VI — همی گشت [24] K — به [25] K, I, IV, VI — همیشه هراسان [26] IV — نجست [27] IV — доб. و [28] K — که در غارش هوایی بسود VI — روز روشن چو شب تار بود K — доб.:

بنزدیک او کوهساری بلند * کز آنجا بگردون رسیدی کمند

ندید از برش جای پرواز باز[1] نه[2] زیرش پی شیر و آن[3] گراز
خورش برد وز بیم جان جای ساخت بغار اندرون جای بالای ساخت[4]
ز هر شهر دور و بنزدیک آب که خوانی ورا[5] هنگ[6] افراسیاب
همی بود چندی بهنگ اندرون[7] ز کرده پشیمان و دل پر ز خون
چو خونریز گردد سر[8] سرفراز[9] بتخت کیان بر نماند دراز[10]
یکی مرد نیک[11] اندران روزگار ز تخم فریدون آموزگار
پرستار[12] با فرّ و برز کیان بهر[13] کار با شاه بسته[14] میان
پرستشگهش[15] کوه بودی همه ز شادی شده دور و دور از رمه
کجا نام این[16] نامور هوم بود پرستنده دور از بر و بوم بود
یکی کاخ[17] بود اندران برز کوه بدو سخت نزدیک و دور از گروه
پرستشگهی کرده[18] پشمینه پوش ز کافش[19] یکی ناله[20] آمد بگوش
که شاها[21] سرا نامور[22] مهترا بزرگان[23] و بر داوران داورا
همه ترک و چین زیر فرمان تو رسیده بهر جای پیمان تو
یکی غار داری ببهره بچنگ کجات آن سر تاج[24] و مردان جنگ[25]
کجات آن همه زور[26] و مردانگی دلیری و نیروی و فرزانگی

---

[1] K— نبود آن خود آرام و جای نیاز [2] K— به [3] K— راه I, IV— جای VI— چنگ [4] I, IV— جای پیگاه ساخت (без рифмы); VI— بالا فراخت [5] K, VI— همی [6] I, VI— چو خانه همی کردی [IV— کندی] [7] I— بغار اندرون IV— بخانه درون [8] K, I, IV— دل [9] K— شهریار [10] K— بتخت کیی چون بود پایدار I— ز گیتی بباید کشیدش نیاز IV— کیی بر نگردد دراز K, I, IV, VI — доб.:

چنان شهریاری خداوند تخت * جهاندار نیک اختر و نیکبخت
چو خونریز شد دشمن آمد پدید * خنک شاه کو خون شاهان ندید [VI— بدید]

[11] K, I, IV, VI — نیک مرد [12] K— همی بود I, IV— بدایستاده [13] K, IV— بدین [14] I— ز بهر پرستش ببسته VI— بزنار کی شاه بسته [15] VI— پرستشگهی [16] K, I, IV, VI— آن [17] K— یک اشکاف I— جای IV— غار VI— شاخ [18] K, VI— کرد I, IV— همی کرد [19] I— ز غارش VI— ز کانش [20] I— نالش [21] K, I, IV— زارا VI— رادا [22] K— دلیران شها [23] K, I, IV— بزرگا [24] K— سر تاج و I, IV— بزرگان VI— سر و تاج [25] VI — бб. 2227—2228 оп [26] K— جنگ I, IV— گنج

کجات آن بزرگی و تخت و کلاه   کجات آن برو بوم و چندان سپاه[1]
که اکنون بدین تنگ غار اندری   گریزان[2] بسنگین[3] حصار اندری
بترکی چو این[4] ناله بشنید هوم   پرستش رها کرد و بگذاشت بوم
چنین گفت کین ناله هنگام خواب   نباشد مگر آن[5] افراسیاب[6]
چو اندیشه شد بر دلش بر[7] درست   در غار تاریک چندی بجست
ز کوه اندر آمد بهنگام خواب   بدید آن در هنگ افراسیاب[8]
بیامد بکردار شیر ژیان   ز پشمینه بگشاد گردی[9] میان
کمندی که بر جای زنار داشت   کجا[10] در پناه جهاندار داشت
بهنگ[11] اندرون شد گرفت آن[12] بدست   چو نزدیک شد بازوی او ببست[13]
همی رفت و اورا پس اندر[14] کشان   همی تاخت با رنج[15] چون بیهشان[16]

---

[1] K— доб.:

کجات آن همه مال و خیل و حشم * کجات آن همه لعل و درّ و درم
کجات آن سرگاه و جای نشست * کجات آن دلیران خسرو پرست
کجات آن ببزم اندرون ساز تو * کجات آن برزم اندر آواز تو

[2] VI — وزینسان [3] I — بسنگ [4] K — چنان IV, VI — آن [5] K, VI — بانگ [6] K — доб. заголовок: گرفتار شدن افراسیاب بردست هوم [7] VI — دل او [8] K, I, VI — обратный порядок мисра; IV — бб. 2232—2233 оп. [9] VI — زنار بسته [10] K, I, IV, VI — که آن [11] IV — نهنگ [12] VI — گرفتش [13] K — شاه بر پای جست I, IV — مر اورا بهنگ اندرون باز جست K— доб.:

برآویخت با هوم افراسیاب * همی کرد در چاره جستن شتاب
برآویخت با او سپهدار دیر * بآخر ورا هوم آورد زیر
چو زد بر زمین هوم بر پای جست * سبک بازوی ترک جادو ببست

I, IV—доб.:

برآویختند هر دوان سخت دیر * بآخر ورا هوم آورد زیر
ورا بر زمین هوم بفگند پست * چو افگنده شد بازوی او ببست

[14] VI — از آنجا [15] I — همی تاختش راست IV — همی تاخت او راست [16] VI — همی برد برسان مردم کشان

شگفت ار بمانی بدین در[1] رواست — هر آنکس که او بر جهان پادشاست
جز از نیک نامی[2] نباید گزید — بباید[3] چمید[4] و بباید چرید[5]
ز گیتی یکی غار بگزید راست — چه[6] دانست کان غار هنگ[7] بلاست
چو آن شاه را هوم بازو[8] ببست — همی بردش از جایگاه[9] نشست[10]
بدو گفت کای مرد با هوش و[11] پاک — پرستار دارنده[12] یزدان پاک
چه خواهی زمن من[13] کییم در جهان — نشسته بدین غار با اندهان[14]
بدو گفت هوم این نه آرام تست — جهانی سراسر پر از نام تست
ز شاهان گیتی برادر که کشت — که شد نیز با پاک یزدان درشت
چو اغریرث و نوذر نامدار — سیاوش که بد در جهان[15] یادگار
تو خون سر بی‌گناهان[16] مریز[17] — نه اندر بن[18] غار بی بن گریز
بدو گفت کاندر جهان بی‌گناه — کرا دانی ای مرد با دستگاه
چنین راند برسر[19] سپهر بلند — که آید ز من درد و رنج[20] و گزند[21]
ز فرمان یزدان کسی نگذرد — وگر دیدهٔ اژدها بسپرد[22]
ببخشای بر من که بیچاره‌ام — وگر چند بر خود[23] ستمکاره‌ام
نبیره فریدون فرخ منم — ز بند کمندت همی بگسلم[24]
کجا برد خواهی مرا بسته خوار[25] — نترسی ز یزدان بروز شمار

---

[1] K — بماند بدین در I, IV — بمانید ازین پس VI — بماند درین بد [2] I — نام نیکی VI — بجز نام نیکی [3] IV — نباید [4] IV — چرید [5] IV — نباید خمید [6] VI — که [7] K, VI — دام I, IV — هنگ جای [8] Л — بازوی [9] K, VI — از جای خواب و I, IV — همی برد اورا ز جای [10] IV — б. находится после б. 2237. [11] K, I — و оп. [12] I, IV — داننده VI — پرستندهٔ داد [13] I, IV — خود [14] K, I, IV — اندر نهان VI — وزین غار تاریک گشته نوان [15] I, IV — از کیان [16] K, I, VI — شهریاران Б — لا ترق دماء الملوک [17] VI — بریز [18] K, I, IV — در VI — مه آنگاه در پس [19] I, IV — رانده شد در [20] I, IV — این عنا [21] IV —

چو از هوم افراسیاب این شنید * بدو گفت بدبین که بد من رسید (!)

[22] K, I, IV — بشکرد VI — وگر گردن اژدها бб. 2248—2250 оп. [23] K, I, IV — تن [24] K, I, IV — کمند تو می بشکنم [25] I — خسته زار

بدو گفت هوم ای بد بدگمان — همانا فراوان نماندت زمان[1]

سخنهات چون[2] گلستان نوست[3] — ترا هوش بر دست کیخسروست[4]

بپیچید دل هوم را زان گزند — برو سست کرد آن کیانی[5] کمند

بدانست[6] کان مرد پرهیزگار — ببخشود برنالهٔ شهریار

بپیچید و زو[7] خویشتن در کشید — بدریا درون جست و شد[8] ناپدید

چنان بد که گودرز کشوادگان — همی رفت با گیو و آزادگان

گرازان و پویان[9] بنزدیک شاه — بدریا درون کرد چندی نگاه[10]

بچشم آمدش هوم با آن[11] کمند — نوان بر لب آب بر[12] مستمند[13]

همان گونهٔ آب را تیره دید — پرستنده را[14] دیدگان خیره دید

بدل گفت کین مرد پرهیزگار — ز دریای چیچست[15] گیرد شکار[16]

نهنگی مگر دمّ ماهی گرفت — بدیدار ازو مانده[17] اندر شگفت[18]

بدو گفت کای مرد پرهیزگار — نهانی چه داری بکن[19] آشکار[20]

ازین آب دریا چه جویی همی — مگر تیره تن را بشویی همی

بدو گفت هوم ای سرافراز مرد — نگه کن یکی اندرین کار کرد

یکی جای دارم بدین[21] تیغ کوه — پرستش گه بنده[22] دور از گروه[23]

---

1 VI—доб. б. 2247 и

همی کرد خواهش بهوم دلیر * که بخشایش آرد مگر نرّه شیر

2 K, I, IV—چون در 3 K—خوَست 4 VI—б. оп. 5 VI—گرداند بند 6 I, IV—چو دانست 7 K, I, IV—و از 8 K—بجست و بشد I, IV—بدریای پنجشت شد VI—بدریای خنجست شد 9 I, IV—گویان VI—خرامان و شادان Б—و کان یسیر علی ساحل بحر المعروف بنخجست 10 K, I, IV—نگه کرد چندان براه K—доб.:

نگه کرد گودرز زان سوی رود * همی داد نیکی دهش را درود

11 K, I—با IV—هوم را با بدید آنزمان هوم را 12 IV, VI—چون 13 IV—доб. заголовок: آمدن گودرز کشواد بنزدیک هوم زاهد 14 VI—پرستندهٔ 15 Л—خنجست K—همی زاب تیره چه I, IV—بنجشت VI—همی ز آب خنجست (متن بنا به تلفظ پهلوی این نام تصحیح شد. رداکتور) 16 VI—شمار 17 K, I, IV—ماند [I—بدو] ازان و بدید 18 VI—б. переставлен с пред. б. 19 K—بگو 20 VI—по б. 2280 оп. 21 IV—برین 22 K—پرستشگهی 23 IV—پرستش کنم دور ازهر گروه I—پرستش کنان نیز و نیزو

شب تیره بر[1] پیش یزدان بدم   همه شب ز یزدان پرستان[2] بدم
بدانگه که خیزد ز مرغان خروش[3]   یکی نالهٔ زارم[4] آمد بگوش
همانگه گمان برد روشن دلم   که من بیخ کین از جهان بگسلم
بدین گونه آواز[5] هنگام خواب   نشاید که باشد[6] جز[7] افراسیاب
بجستن گرفتم[8] همه کوه و غار   بدیدم در هنگ آن سوگوار[9]
دو دستش بزنار بستم چو سنگ   بدان[10] سان که خون ریز بودش[11] دو چنگ[12]
ز کوه اندر آوردمش تازیان   خروشان و نوحه زنان[13] چون زنان
ز بس ناله و بانگ[14] و سوگند اوی[15]   یکی سست کردم همی[16] بند اوی[17]
بدین جایگه در[18] ز چنگم بجست   دل و جانم از رستن[19] او بخست[20]
بدین آب چیچست[21] پنهان شدست[22]   بگفتم ترا راست چونانک هست[23]
چو گودرز بشنید این داستان   بیاد آمدش گفتهٔ راستان[24]
از آنجا بشد[25] سوی آتشکده   چنان چون بود مردم دل شده
نخستین بر آتش ستایش[26] گرفت   جهان آفرین را نیایش[27] گرفت[28]
بپردخت و بگشاد راز از نهفت   همان دیده بر[29] شهریاران بگفت

---

[1] K — در I, IV — شبی تیره در [2] K — ز کرده خروشان I, IV — از ایزد پرستان [3] K, IV — خروش خروس (без рифмы). [4] K, I, IV — خروشیدنی زارم [5] K, I, IV — برین گونه نوحه به [6] K, I — سازد [7] IV — نباشد مگر آن [8] I — برفتم بجستم IV — بجَستم بجستم [9] K — با هوشوار I, IV — آن نامدار K, I, IV — доб.:

بهنگ اندرون خفته آن شور بخت * همی زار بگریست بر تاج و تخت
چو در هنگ رفتم بجست او ز جای * همان سنگ خارا گرفتش دو پای

[10] K, IV — بدان I — بران [11] K — گشتش [12] IV — دیدم بچنگ [13] K, I, IV — کنان [14] K — بند I — نالهٔ زار [15] Л — او [16] K — سست‌تر کردم آن I, IV — من آن [17] Л — او [18] K — برین جایگه بر I, IV — بدین جایگه بر [19] K, I — جستن IV — رفتن [20] K — доб.:

برین آب گشتست پنهان کنون * مگر پاک یزدان بود رهنمون

[21] K — درین آب جست او و [22] K — ببود [23] K — بگفتمت این راز چونان که بود I, IV — б. оп. [24] K, I, IV — باستان [25] K, I, IV, VI — پر اندیشه شد [26] VI — نیایش [27] VI — ستایش [28] IV — доб. заголовок: آمدن کاؤس شاه و کیخسرو بنزد هوم زاهد [29] K, I, IV, VI — همه دیده با

همانگه نشستند شاهان[1] بر اسب   برفتند ز[2] ایوان آذرگشسب
پر اندیشه شد زان سخن شهریار[3]   بیامد بنزدیک پرهیزگار[4]
چو هوم آن سرو[5] تاج شاهان بدید   بریشان بداد آفرین گسترید
همه[6] شهریاران برو آفرین   همی خواندند از جهان آفرین[7]
چنین گفت با هوم کاوس شاه   به یزدان سپاس و بدویم پناه[8]
که دیدم رخ مرد یزدان پرست   توانا و بادانش و زور دست
چنین داد پاسخ پرستنده هوم   به آباد بادا بداد تو بوم
بدین[9] شاه نوروز[10] فرخنده باد   دل بدسگالان او[11] کنده باد
پرستنده بودم بدین[12] کوهسار   که بگذشت بر گنگ دژ شهریار[13]
همی خواستم تا[14] جهان آفرین   بدو دارد آباد[15] روی زمین
چو باز آمد او[16] شاد و خندان شدم   نیایش کنان پیش یزدان شدم
سروش خجسته شبی ناگهان   بکرد آشکارا بمن بر[17] نهان
ازین[18] غار بی بن برآمد خروش   شنیدم نهادم بآواز گوش
کسی[19] زار بگریست بر تخت عاج[20]   چه بر کشور و لشکر و تیغ و تاج[21]
ز تیغ[22] آمدم سوی آن غار تنگ   کمندی که[23] زنّار بودم[24] بچنگ
بدیدم سر و گوش افراسیاب   درو ساخته جای آرام و خواب[25]
ببند کمندش ببستم چو سنگ   کشیدمش بیچاره زان جای[26] تنگ
بخواهش بدو[27] سست کردم کمند   چو آمد بر آب بگشاد[28] بند

---

1 I — نشستند پس شهریاران 2 K, I, IV, VI — از 3 K, I, IV, VI — شهریار جهان 4 K — هوم از نهان I, IV — هوم آنزمان VI — خرّم مهان 5 Л — و оп. 6 IV, VI — همان 7 I — б. оп. 8 K — бб. 2286—2287 оп. 9 I, IV — برین 10 VI — مر این شاه را روز 11 I, IV — تو 12 K — برین I — بدان 13 VI — б. оп. 14 IV — با 15 I — برو دارد امّید 16 K — باز آمدی I — باز آمدم VI — چو با روی او 17 VI — بمن بر بکرد آشکارا 18 K, I, IV — ازان 19 VI — یکی 20 K — بر گنج و تاج 21 K — تخت عاج I, IV — گاه و تاج VI — طوق و تاج 22 Л — ز کوه 23 I — ز 24 K, I, IV — دارم VI — کمندم گشاده گرفته 25 K — در آنجایگه ساخته جای خواب 26 K, I, IV — از غار VI — بیرون ازان غار 27 K, I, IV — برو VI — ز خواهش برو 28 I — جست او ز VI — چو رفتم بر شاه بگشاد

بآب اندرست این زمان[1] ناپدید — پی[2] او ز گیتی بباید برید
ورا گر ببر[3] باز گیرد سپهر — بجنبد بگرسیوزش خون و[4] مهر
چو فرمان دهد شهریار بلند — برادرش را پای کرده ببند
بیارند بر کتف او خام[5] گاو — بدوزند[6] تا گم کند زور و تاو[7]
چو آواز او یابد افراسیاب — همانا بر آید ز دریای آب
بفرمود تا روزبانان در — برفتند با تیغ و گیلی سپر[8]
ببردند گرسیوز شوم را — که آشوب ازو بد بر و بوم را[9]
بدژخیم فرمود تا برکشید — ز رخ پردهٔ شرم را بردرید[10]
همی دوخت[11] بر کتف او خام[12] گاو — چنین[13] تا نماندش بتن هیچ تاو[14]
برو پوست بدرید و زنهار خواست — جهان آفرین را همی یار خواست
چو بشنید آوازش افراسیاب — پر از درد گریان بر آمد ز آب[15]
بدریا همی کرد پای[16] آشناه — بیامد بجایی[17] که بد پایگاه
ز خشکی چو بانگ برادر شنید — برو بتّر آمد[18] ز مرگ آنچ[19] دید
چو گرسیوز او را بدید اندر آب — دو دیده پر از خون و دل پر شتاب[20]

---

[1] K, I, IV — او کنون VI — بآب اندرون جست و شد [2] Л — بد [3] I — گر او را ز سر
[4] K — و оп. [5] K, IV — وبر گردنش خام I — و بر گردنش چرم [6] I — بیازند IV — بسازند
[7] K — چنان تا نماندش نیرو و تاو I — توش و تاو VI —

بدوزد سر کتف او را بخام * بدان تا ازو کم شود زور و نام

[8] K, IV — تبر VI — 5 бейтов до б. 2311 оп. и вместо них дает:

بیاورد او را شه رادمرد * برو آنچه او گفته بودش بکرد
زمی بر کشید از دویال گروی * که میسوخت دیوار را دل بروی
بنالید گرسیوز از درد آن * بر آورد از دل خروش و فغان

[9] I — б. оп. [10] I — شرم برتر کشید IV — شوم را بر درید [11] K, IV — همی ریخت I — بیازید
[12] I — چرم [13] I, IV — چنان [14] K, I — زور و تاو IV — نیز تاو [15] I, VI — همانگه بر آمد ز دریای آب
[16] T — بدستش همی‌کرد و پا [17] VI — بد آنجا [18] VI — برویش بیامد
[19] IV, VI — آنچه [20] I —

چو گرسیوز از دور اورا بدید * ببانگ بلند این سخن بر کشید

فغان کرد[1] کای شهریار جهان سر نامداران و تاج مهان
کجات آن همه رسم و[2] آیین و گاه[3] کجات آن سر تاج و چندان[4] سپاه
کجات آن همه دانش و زور دست کجات آن بزرگان خسرو پرست[5]
کجات آن برزم اندرون فرّ و نام[6] کجات آن ببزم اندرون کام[7] و جام
که اکنون بدریا نیاز آمدت چنین اختر دیرساز[8] آمدت
چو بشنید بگریست افراسیاب همی ریخت خونین[9] سرشک اندر آب
چنین داد پاسخ که گرد جهان بگشتم همی[10] آشکار و نهان
کزین[11] بخشش بد مگر بگذرم[12] ز بد بتّر آمد کنون[13] برسرم
مرا زندگانی کنون خوار گشت روانم پر از درد و[14] تیمار گشت
نبیرهٔ فریدون و پور پشنگ بر آویخته سر[15] بکام[16] نهنگ
همی پوست درّند بر وی بچرم[17] کسی را نبینم بچشم آب شرم[18]
زبان دو مهتر پر از گفت و گوی[19] روان پرستنده پر جست و جوی[20]
چو یزدان پرستنده او را بدید چنان نوحهٔ زار ایشان[21] شنید[22]
ز راه جزیره بر آمد[23] یکی چو دیدش مر اورا ز دور[24] اندکی
گشاد آن کیانی[25] کمند از میان دو تایی[26] بیامد چو شیر ژیان[27]
بینداخت[28] آن گرد کرده[29] کمند سر شهریار اندر آمد ببند
بخشکی کشیدش ز[30] دریای آب بشد توش و هوش از رد[31] افراسیاب

---

[1] VI— بدو گفت [2] Л— و оп. [3] K, I, IV— راه [4] K, I, IV, VI— سرو تاج و گنج و [5] VI— آن همه فرّ یزدان پرست [6] K— کام [7] K— نام [8] Л— باز [9] VI— خونی [10] VI— بسی [11] K, I, IV— ازین [12] K, I, IV— همی نگذرم [13] K, I, IV— بدتر آید همی [14] K, I, IV— ز تو پر ز [15] K, I, IV— برآویخت زینسان [16] VI— شده غرق دریا بسان [17] K— بزّند بر تو بچرم I, IV— درید بر تن بچرم VI— بر خون گرم [18] K, I, IV— نبینم کسی را بدل رای و شرم VI— همی آب و شرم [19] Л— گفت گوی [20] Л— جست جوی VI— در جست و جوی [21] K— بدان سان همی گفت و گویش [22] I, IV, VI— б. оп. [23] K, I, IV— درآمد [24] VI— همی دید از دور شاه [25] VI— که بگشاد گردی [26] K, VI— تاهی [27] K, IV— ببربیان [28] K— بیاورد [29] I, VI— تاب داده [30] IV— به [31] K— و هم هوش از I, IV— هوش و توش شه VI— هوش و توش از سر

گرفته ورا مرد دین‌دار دست[1] بخواری ز دریا کشید و ببست[2]
سپردش بدیشان[3] و خود باز گشت تو گفتی که با باد انباز گشت
بیامد جهاندار با تیغ تیز سری پر ز کینه[4] دلی[5] پر ستیز[6]
چنین گفت بی دولت[7] افراسیاب که این روز را[8] دیده بودم بخواب
سپهر بلند ار[9] فراوان کشید همان پردهٔ رازها بر درید[10]
بآواز گفت ای بدِ کینه‌جوی چرا کشت خواهی نیارا بگوی
چنین داد پاسخ که ای بدکنش سزاوار پیغاره و سرزنش
ز جان[11] برادرت گویم نخست که هرگز بلای مهانرا نجست[12]
دگر نوذر آن نامور شهریار که از تخم ایرج بد او[13] یادگار
زدی گردنش را بشمشیر تیز برانگیختی از جهان رستخیز[14]
سه دیگر سیاوش که چون او سوار نبندد کسی از مهان[15] یادگار[16]
بریدی سرش چون سر گوسفند همی برگذشتی ز چرخ بلند[17]
بکردار بد تیز[18] بشتافتی مکافات آن بد کنون[19] یافتی[20]

---

[1] K, I— یزدان پرست —VI دینپاک و پشت —IV مرد دین یال و شست [2] K, I, IV— ز دریا کشیدش بجای نشست —VI کشیدش بمشت [3] K, IV— بایشان —I, VI بشاهان [4] K— کشته شدن —IV کشتن کیخسرو افراسیابرا —I :Доб. заголовки [6] دل —VI [5] پر ز کین و

پاسخ دادن افراسیاب کیخسرو را — VI افراسیاب و کرشیوز ز دست کیخسرو [7] K, I, IV— بی دانش — VI با دانش [8] K — خود — I, IV چنین روز خود روز [9] VI— این [10] Л — б. оп.; Б — افراسیاب قال: إنی رأیت هذا الیوم فی المنام و الآن تحقق و إن تطاول مدی الأیام [11] K, I, IV — خون [12] Л, VI — که هر کو بخون یلان دست شست VI — доб.:

درین گیتیش شور بختی بود * وزان نیمه کارش بسختی بود

[13] K, I, IV, VI—[I, IV — او] از ایرج یکی [I, IV— جهاندار و از] جهانرا [14] I—бб. 2341—2342 оп. [15] K, IV — جهان [16] VI — ببند و کمر درصف کارزار [17] K — доб.:

نترسیدی از اختر بدکنش * ز دادار گیتی و از سرزنش

K — после этого б., I, IV — после след. б. доб.:

تو باب مرا از چه کردی تباه * چنین روز بد را نکردی نگاه

[18] K— یکباره چنین تیز —IV نیز [19] K— همه جستی آنچه کنون —I, IV مکافات بد را بدی
[20] VI — б. оп.

بدو گفت شاها ببود[1] آنچ بود   کنون داستانم بباید شنود[2]

بمان تا مگر مادرت را بجان[3]   ببینم پس این داستانها[4] بخوان

بدو گفت گر خواستی[5] مادرم   چرا آتش افروختی[6] بر سرم[7]

پدر بیگنه بود و من در نهان   چه رفت از گزند تو اندر جهان

سر شهریاری ربودی[8] که تاج[9]   بدو[10] زار گریان شد و تخت عاج[11]

کنون روز بادافره ایزدیست   مکافات بدرا ز یزدان بدیست[12]

بشمشیر هندی بزد گردنش   بخاک اندر افگند نازک[13] تنش

ز خون لعل شد ریش و موی[14] سپید   برادرش گشت از جهان[15] ناامید

تهی ماند زو گاه[16] شاهنشهی   سر آمد برو[17] روزگار مهی[18]

ز کردار بد بر تنش بد رسید   مجو ای پسر بند بدرا کلید

چو جویی بدانی[19] که از کار بد[20]   بفرجام بر بدکنش بد رسد

سپهبد که با فرّ یزدان بود   همه خشم او بند و زندان بود

چو خون ریز گردد بماند نژند   مکافات یابد ز[21] چرخ بلند

چنین گفت موبد ببهرام تیز   که خون سر بیگناهان[22] مریز

چو خواهی که تاج[23] تو ماند بجای   مبادی جز آهسته و پاک رای[24]

نگه کن که خود[25] تاج با سر چه گفت   که با مغزت ای سر خرد باد جفت[26]

---

1 IV, VI — ببد   2 VI —
چنین داد پاسخ که ای بدکنش * ندانی بجز کشتن و سرزنش
3 K, I, IV — ز جان   VI — فرنگیس را من ز جان   4 K, I — آن داستانرا   5 K, I, IV — کز خواهش   6 K, I, IV — نگر تا چه بد ساختی   7 VI — этот и след. бб. оп. и вместо них дает:
چنین گفت خسرو که ای دیوساز * ز شمشیر تیزم نیابی جواز
تو باب مرا از چه کردی تباه * چنین روز بدرا نکردی نگاه
8 K, I, IV, VI — بریدی   9 I — ز گاه   10 K, I, IV, VI — برو   11 I — بگریست تاج و کلاه   12 Доб. заголовки: Л — کشته شدن افراسیاب   K — کشتن شاه کیخسرو افراسیابرا   VI — восстанавливает б. 2347.   13 I — تاری   IV — تازی   14 K, VI — لعل گون گشت ریش   I, IV — گوش و ریش
15 VI — چو کرسیوز آن دید شد   16 K, I, IV — از و تخت   17 I, IV — همه   18 K, I, IV — بهی
VI — бб. 2353—2354 оп.   19 K — نگویی   VI — ندانی   20 K — کردار بد   21 K, I, IV, VI — بیابد مکافاتِ.   22 I — شهریاران   23 VI — نام   24 VI — مبادا بجز مرد پاکیزه رای   25 K, I, VI — تا
26 Л — نیست جفت, а затем зачеркивает и дает باد جفت   IV — б. оп.

بگرسیوز آمد ز کار نیا   دو رخ زرد و یک دل پر از کیمیا[1]
کشیدندش از پیش دژخیم زار[2]   ببستند گران و بد روزگار
ابا روزبانان[3] مردم کشان   چنان چون بود مردم بدنشان[4]
چو در پیش کیخسرو آمد بدرد[5]   بباریدخون بر رخ لاژورد[6]
شهنشاه ایران زبان برگشاد   و زآن تشت و خنجر بسی[7] کرد یاد
ز تور و[8] فریدون و سلم سترگ   ز[9] ایرج که بد پادشاه[10] بزرگ
بدژخیم فرمود تا تیغ تیز   کشید و بیامد دلی پر ستیز
میان سپهبد بدو نیم کرد   سپهرا همه دل پر از بیم کرد
بهم برفگندندشان همچو کوه[11]   ز هر سو بدور ایستاده[12] گروه
ز یزدان چو شاه آرزوها بیافت   ز دریا سوی خان آذر شتافت
بسی زر بر آتش بر افشاندند   بزمزم[13] همی آفرین خواندند[14]
ببودند یک روز و یک شب بپای   بپیش جهانداور رهنمای
چو گنجور کیخسرو آمد زرسپ   ببخشید گنجی بر[15] آذر گشسپ
بران[16] موبدان خلعت افگند نیز   درم داد و دینار و بسیار[17] چیز
بشهر اندرون هرک درویش بود   وگر خوردش[18] از کوشش خویش بود
بران[19] نیز گنجی پراگنده کرد   جهانی بداد و دهش بنده[20] کرد

---

1 VI— доб. заголовок: کشتن کیخسرو افراسیابرا 2 K, I, IV, VI—خوار 3 K, I, IV, VI— доб. و 4 IV—بی نشان 5 I, IV, VI—ز درد 6 K, I, IV, VI—لاجورد 7 K, I, IV, VI—همی 8 K, VI— و оп. 9 K, I, IV, VI—از 10 K—پادشاهی I—نامداری IV, VI—نامدار 11 I—هم ستوه 12 VI—بر ایشان ز هر سو نظاره 13 VI—بیزدان Б—و طفق یزمزم حول النار
14 I — доб.:

زدند آندر آتش تن کشتگان * بدان ناسزا بخت بر گشتگان
شدند آن بزرگان توران زمین * رهیدند از آوردگاه و ز کین
مکن تا توان تکیه بر روزگار * که او را سراسر تباهست کار
همه ساله بر بد ستاینده است * همان نیک و بد را رباینده است
نشاید کنون دل نهادن بروی * که او تیره رایست و دژخیم خوی

15 I—به 16 IV—بدان 17 K—بسیار و دینار و I, IV—هر گونه 18 VI—که هر چیزش
19 K, VI—همان 20 K, I, IV, VI—زنده

ازان پس بتخت کیان[1] بر نشست[2] — در بار بگشاد و لب را ببست[3]
نبشتند[4] نامه بهر کشوری[5] — بهر نامداری و هر مهتری[6]
ز خاور بشد نامه تا[7] باختر — بجایی[8] که بد مهتری با گهر[9]
که روی زمین از بد اژدها — بشمشیر کیخسرو آمد رها[10]
بنیروی یزدان پیروزگر — نیاسود و نگشاد هرگز کمر
روان سیاوش را[11] زنده کرد[12] — جهانرا بداد و دهش بنده کرد[13]
همی[14] چیز بخشید درویش را — پرستنده و مردم خویش را[15]
ازان پس چنین گفت شاه جهان — که ای نامداران فرخ مهان[16]
زن و کودک خرد[17] بیرون برید[18] — خورشها و رامش بهامون برید[19]
بپردخت زان پس[20] برامش نهاد — برفتند گردان خسرو نژاد
هر آنکس که بود از نژاد[21] زرسب — بیامد[22] بایوان آذرگشسب
چهل روز با شاه کاوس کی — همی بود با رامش[23] و رود و می[24]
چو رخشنده[25] شد برفلک ماه نو — ز[26] زر افسری بر سر[27] شاه نو
بزرگان سوی پارسی کردند روی[28] — برآسوده از رزم وز گفت و گوی[29]
بهر شهر[30] کاندر شدندی ز راه — شدی انجمن مرد بر پیشگاه[31]

---

[1] I, IV — کئی [2] K, VI — بیامد بتخت نشست (размер нарушен). [3] I — بگشاد دست [4] Л, VI — نوشتند [5] VI — مهتری [6] VI — کشوری [7] I, IV — بشد تا در [8] K, I, IV, VI — بهر جا که [9] K, I, IV, VI — نامور [10] IV — обратный порядок мисра бб. 2380, 2381 и 2382. [11] VI — سیاوخش را [12] K, I, IV — بدو زنده گشت [13] K, I, IV, VI — گیتی [VI — روی] همه بوم ورا بنده گشت [VI — کرد] [14] K, I, IV — همه [15] I, IV — порядок бб.: 2382, 2385, 2383 и оп. б. 2384; VI — бб. 2383—2386 оп. [16] K —

چنین گفت با بخردان و ردان * که ای نامور باگهر بخردان

[17] K, I, IV — از شهر [18] K, IV — برند [19] K, IV — برند K — б. переставлен со след. б. [20] K — ازان پس I, IV — ازان سر [21] I, IV, VI — او ز تخم [22] K — برآمد [23] K, VI — ببخشش [24] I — دست می [25] Л — خورشید [26] I, IV — چو [27] K — چو روز VI — نشست از بر تخت زر افسرش برسر [28] VI — رو [29] K, I, IV — و از گفت وگوی VI — بر آسود از جنگ و از گفت و گو [30] Л — کار [31] K — بی دستگاه VI — با دستگاه

گشادی سر بدرهها شهریار   توانگر شدی مرد پرهیزگار[1]
چو با ایمنی گشت کاوس جفت   همه راز دل پیش[2] یزدان بگفت
چنین گفت کای برتر از روزگار   تو باشی بهر نیکی آموزگار
ز تو یافتم فرّ و اورنگ[3] و بخت   بزرگی و دیهیم و هم[4] تاج و تخت
تو کردی[5] کسی را چو[6] من بهرمند   ز گنج و ز تخت و ز نام بلند
ز تو خواستم تا[7] یکی کینه ور[8]   بکین سیاوش ببندد کمر
نبیره بدیدم جهانبین خویش[9]   بفرهنگ و تدبیر و آیین خویش[10]
جهانجوی با فرّ و برز و خرد   ز شاهان پیشینگان بگذرد[11]
چو سالم سه پنجاه بر سر گذشت   سر موی مشکین چو کافور گشت
همان سرو یازنده[12] شد چون کمان   ندارم گران گر سر آید زمان
بسی[13] بر نیامد برین[14] روزگار   کزو ماند نام از[15] جهان یادگار
جهاندار کیخسرو آمد بگاه[16]   نشست از بر زیرگه با سپاه[17]
از ایرانیان هرک[18] بد نامجوی   پیاده برفتند بی رنگ و بوی
همه جامههاشان[19] کبود و سیاه   دو هفته ببودند[20] با سوگ شاه
ز بهر ستودانش کاخی بلند   بکردند بالای او ده کمند
ببردند پس نامداران[21] شاه   دبیقی[22] و دیبای رومی[23] سیاه
برو تافته[24] عود و کافور و مشک   تنش را بدو[25] در بکردند[26] خشک
نهادند زیر اندرش تخت عاج   بسربر ز کافور وز مشک[27] تاج

---

[1] VI—باپیشکار   Л, K, I, IV—доб. заголовок: [K, I—شاه] سپری شدن روزگار کاؤس   [2] K, I, IV, VI—یکسر به   [3] I, IV—اورند   [4] K, I, IV, VI—دیهیم با   [5] I, IV, VI—نکردی   [6] K—من IV—بتدبیرو راه و بآیین من   [7] K—من   [8] I—نامور   [9] I, IV—من   [10] I—بسی راز گیتی [VI—پیشین] همی بگذرد VI—کجا کین من خواست هم کین خویش   [11] K, I, IV, VI—همی بگذرد   [12] I, IV—نازنده VI—قد یازنده   [13] VI—برین   [14] K, I—بدین VI—بسی   [15] K, I, IV, VI—نام شد   [16] K—در گاه VI—ز گاه I, IV—از برگاه و پیشش سپاه   [17] K, VI—تیره خاک سیاه I, IV—از تخت و گاه   [18] K, I, IV, VI—هرکه   [19] K, I, IV—جامهای   [20] K—چهل روز بودند VI—بماندند   [21] K, I, IV—پایکاران VI—پیشکاران   [22] K—(!) دقیقی   [23] VI—دیبا ومشک   [24] K—بـافته I—آخته IV—ساخته VI—برآمیخته   [25] VI—بدان   [26] K, I, IV—ببستند   [27] K, I, IV, VI—مشک و ز کافور

چو بر گشت کیخسرو از پیش تخت | در خوابگه را ببستند سخت
کسی نیز کاوس کی را ندید | ز کین و ز آوردگاه آرمید
چنینست رسم سرای سپنج | نماند درو جاودانه مرنج[1]
نه دانا گذر یابد از چنگ مرگ | نه جنگ آوران زیر خفتان و ترگ
اگر شاه باشی وگر[2] زردهشت | نهالی[3] ز خاکست و بالین ز خشت[4]
چنان دان که گیتی ترا دشمنست | زمین بستر و گور پیراهنست
چهل روز سوگ نیا داشت شاه | ز شادی شده دور وز[5] تاج و گاه[6]
پس آنگه[7] نشست از بر تخت عاج | بسر بر نهاد آن دلفروز تاج[8]
سپاه انجمن شد بدرگاه شاه | ردان و بزرگان زرّین کلاه
بشاهی برو آفرین خواندند | بران تاج بر[9] گوهر افشاندند
یکی سور[10] بد در جهان سربسر | چو[11] بر تخت بنشست پیروزگر[12]
برین[13] گونه تا سالیان گشت شست | جهان شد همه شاه را زیر دست[14]
پر اندیشه شد مایه‌ور جان[15] شاه | ازان رفتن کار وآن[16] دستگاه
همی گفت ویران و[17] آباد بوم | ز چین و ز هند و ز توران و روم[18]
هم از خاوران تا در باختر | ز کوه و بیابان وز خشک و تر
سراسر ز بدخواه کردم تهی | مرا گشت فرمان و گاه[19] مهی[20]

---

[1] VI — درو جاودانی نماند برنج [2] K, I, IV, VI — باشیم اگر [3] IV, VI — نهالین
[4] K, I, IV, VI — доб.:
بباز و نباز و همه کام جوی * اگر کام دل یافتی نام جوی
K — далее доб.:
همه کارهای جهانرا درست * مگر مرگ را کان دری دیگرست
اگر عمر باشد هزار و دویست * بجز خاک تیره مرا جای نیست
[5] K, I — و از [6] IV — تخت گاه. Доб. заголовки: K — پادشاهی کیخسرو بعد از کاوس
IV — چل ویک [7] K, I — [IV — اندر] سیر شدن کیخسرو از پادشاهی — I, IV شست سال بود
[8] VI — б. оп. [9] IV, VI — تاج نو [10] VI — مور [11] K — چو оп.; I — که [12] IV — چهل یک
[13] I — بران [14] IV — бб. 2421—2423 оп. [15] K, VI — جان بیدار ز هند و زچین اندرون تاخزر
[16] K — وآن VI — شاه و آن فرّ ایزدی [17] Л, K — از جایی I — از هر جای [18] K, I, VI — ز هند و ز چین اندرون تا بروم
[19] K — مهر I, IV, VI — تخت [20] VI — доб. заголовок: نیایش کردن کیخسرو بخدای تعالی

جهان از بداندیش بی بیم شد[1] / دل اهرمن زین بدو نیم شد[2]
ز یزدان همه آرزو[3] یافتم / وگر[4] دل همه[5] سوی کین تافتم[6]
روانم نباید که آرد منی / بد اندیشی[7] و کیش آهرمنی
شوم همچو ضحاک تازی[8] و جم / که[9] با سلم و تور اندر آیم بزم[10]
بیک[11] سو چو[12] کاوس دارم نیا[13] / دگر سو چو توران پر از کیمیا[14]
چو کاوس و چون جادو افراسیاب / که جز روی کژّی[15] ندیدی بخواب[16]
بیزدان شوم یکزمان[17] ناسپاس / بروشن روان اندر آرم[18] هراس
ز من بگسلد فرّهٔ ایزدی / گر آیم بکژّی و راه بدی[19]
ازان[20] پس بران[21] تیرگی[22] بگذرم / بخاک اندر آید سر و افسرم
بگیتی بماند[23] ز من نام بد / همان پیش یزدان سرانجام بد
تبه گرددم چهر و[24] رنگ رخان / بریزد بخاک اندرون استخوان
هنرکم شود ناسپاسی بجای / روان تیره گردد[25] بدیگر سرای
گرفته کسی تاج و تخت[26] مرا / بپای[27] اندر آورده بخت[28] مرا
ز من نام ماند[29] بدی یادگار / گل[30] رنجهای کهن[31] گشته خار[32]
من اکنون چو کین پدر[33] خواستم / جهانی[34] بخوبی بیاراستم
بکشتم کسی را که بایست کشت / که بد کژّ و[35] با راه یزدان[36] درشت
بآباد و[37] ویران درختی[38] نماند / که منشور تخت[39] مرا برنخواند

---

[1] K, I, IV, VI — گشت [2] K, I, IV, VI — فراوان مرا روز بر سر گذشت [3] Л — آرزوی [4] K — اگر [5] I, IV — همی [6] VI — بکین پدر نیز نشتافتم [7] K, I — بداندیشه [8] K, I, IV, VI — بدکنش همچو ضحاک [9] Л — چو [10] Л, I, IV — برم K — آمدستم VI — بهم (متن تصحیح قیاسی. زم = تکبر ونخوت. رک برهان قاطع — رداکتور) [11] K, I, IV, VI — ز یک [12] K — ز [13] K — نژاد [14] K — ز توژ پر از کین و داد VI — دگر روی چون توژ پرکیمیا [15] Л — جور و [16] VI — б. оп. [17] VI — ناگهان [18] I — بدلم اندر آید ز هر سو [19] I, IV — نابخردی [20] I, IV, VI — وزان [21] K, I — بدان VI — دران [22] IV — بدتری [23] IV — نماند [24] Л, K, IV — گردد این گوشت و I — گونه [25] K, I, IV — ماند [26] IV, VI — بخت [27] Л — بپا [28] K — رخت [29] K, I, VI — مانده نام [30] Л — доб. و [31] K — همان گل چمنها همه رنج [32] IV — б. оп. [33] K — که کین کهن [34] K, I, IV, VI — جهانرا [35] K — (!) کژّی VI — کژّ بود [36] K — ایزد [37] Л — و оп.; IV — بر آباد و [38] I — ویرانه جایی [39] I, IV — تیغ

بزرگان گیتی مرا کهترند / وگر چند با گنج[1] و با افسرند[2]
سپاسم ز یزدان که او داد فر / همان[3] گردش اختر و پای و پر[4]
کنون آن به آید که من راه جوی / شوم پیش یزدان پر از آب روی[5]
مگر هم بدین خوبی اندر نهان[6] / پرستندهٔ کردگار[7] جهان[8]
روانم بدان جای نیکان برد / که این[9] تاج و تخت مهی[10] بگذرد
نیابد کسی زین فزون کام و نام[11] / بزرگی و خوبی و آرام و جام[12]
رسیدیم[13] و دیدیم راز جهان / بد و نیک هم[14] آشکار و نهان[15]
کشاورز دیدیم گر[16] تاجور / سرانجام بر مرگ باشد گذر
بسالارنوبت بفرمود شاه / که هر کس که آید بدین بارگاه
ورا[17] باز گردان بنیکو سخن / همه مردمی جوی و تندی مکن
ببست آن در بارگاه کیان / خروشان بیامد گشاده میان[18]
ز بهر پرستش سر و تن بشست / بشمع[19] خرد راه یزدان بجست
بپوشید پس جامهٔ نو[20] سپید / نیایش کنان رفت[21] دل پر[22] امید
بیامد خرامان بجای نماز / همی گفت با داور پاک راز[23]
همی گفت کای[24] برتر از جان پاک / بر آرندهٔ آتش از تیره[25] خاک
مرا بین و چندی[26] خرد ده مرا / هم اندیشهٔ نیک و بد ده مرا[27]
ترا تا بباشم نیایش[28] کنم / بدین[29] نیکویها فزایش کنم[30]
بیامرز رفته[31] گناه مرا / ز کژی بکش دستگاه مرا
بگردان ز جانم بد روزگار / همان چارهٔ دیو آموزگار

---

[1] K, I — تخت [2] VI — لشکرند IV — б. оп. [3] K — برین I, IV — بدین [4] K — سر VI — بماند ز من
[5] VI — ابا آبروی IV — б. оп. [6] I, IV — جهان [7] VI — و کامکار [8] I, IV — آشکار و نهان [9] K — چو زین [10] I — کیی [11] K, I, IV, VI — نام و کام [12] K — نام [13] I, IV — شنیدیم [14] K, I — او [15] VI — б. оп. [16] K — اگر I, IV — و هم VI — بینی اگر [17] K, I, IV, VI — سبک [18] K — زبان [19] IV — بسمع VI — بچشم [20] VI — جامه‌های [21] K — доб. و [22] I — بر دل VI — بیامد خرامان بجایِ [23] VI — б. оп. [24] K — ای [25] I — و آب و [26] K, IV — و چندین [27] I — б. оп. [28] IV — بآتش ستایش [29] K, I, IV — برین VI — نگه دار جان و نگه دار [30] VI — бб. 2459—2460 оп. [31] K, I, IV — کرده

بدان تا چو کاوس و ضحاک وجم　　نگیرد هوا بر روانم[1] ستم
چو بر من بپوشد در راستی　　بنیرو شود کژّی و کاستی[2]
بگردان ز من[3] دیورا دستگاه　　بدان تا ندارد[4] روانم تباه
نگه دار بر من همین راه[5] و سان　　روانم بدان جای نیکان رسان[6]
شب و روز یک هفته بر پای بود　　تن آنجا[7] و جانش دگر جای بود
سر هفته را گشت خسرو نوان　　بجای پرستش نماندش[8] توان
بهشتم ز جای پرستش برفت　　بر[9] تخت شاهی خرامید[10] تفت
همه پهلوانان ایران سپاه　　شگفتی فرو مانده از[11] کار شاه
ازان نامداران روز نبرد　　همی هر کسی[12] دیگر اندیشه کرد
چو[13] بر تخت شد نامور شهریار　　بیامد بدرگاه سالار بار
بفرمود تا پرده برداشتند　　سپه را ز درگاه بگذاشتند
برفتند با دست کرده بکش　　بزرگان پیل[14] افگن شیرفش[15]
چو طوس و چو گودرز و گیو دلیر　　چو گرگین و بیژن چو رهّام شیر
چو دیدند بردند پیشش نماز　　ازان[16] پس همه برگشادند راز
که شاها دلیرا گوا[17] داورا[18]　　جهاندار و بر مهتران[19] مهترا
چو تو شاه ننشست بر تخت عاج　　فروغ از تو گیرد همی[20] مهر[21] و تاج
فرازندهٔ نیزه و تیغ و اسب[22]　　فروزندهٔ[23] فرخ آذرگشسب
نترسی ز رنج و نیازی بگنج[24]　　بگیتی ز گنجت فزونست رنج[25]
همه پهلوانان ترا بنده‌ایم[26]　　سراسر بدیدار تو زنده‌ایم[27]

---

[1] I—نجوید روانم VI—روانم برانسان [2] VI—گریزان شود کژّی و راستی (без рифмы). [3] K—ز ما [4] IV—(!) بدارد [5] K—همان رای I—هم آیین VI—رای [6] K, I, IV, VI—обратный порядок мисра; Л—доб. заголовок: خواهش کردن ایرانیان از کیخسرو [7] VI—اینجا [8] K, I, IV—نبودش [9] VI—سوی [10] Л—доб. و [11] VI—نشگفتی بماند اندران [12] I, IV—یکی [13] K—چو оп. [14] I, IV—اسب [15] IV—شاه فش VI—بدرگاه کیخسرو شیرفش [16] IV, VI—وزان [17] K, I, IV, VI—سرا [18] K—سرورا [19] VI—بر سروران [20] I, VI—همه [21] K—فرّ VI—تخت [22] K, I, IV, VI—جوشن و تیغ و اسب [VI—فرازندهٔ [فروزندهٔ [23] K, I, IV—فرازندهٔ [24] VI—ز گنج [25] IV—б. сп. [26] VI—بنده‌اند [27] VI—زنده‌اند

همه دشمنانرا سپردی بخاک — نماندت بگیتی ز کس بیم[1] و باک
بهر کشوری لشکر و گنج تست — بجایی که پی بر نهی رنج تست
ندانیم[2] کاندیشهٔ شهریار — چرا تیره شد[3] اندرین روزگار
ترا زین جهان روز بر خوردنست — نه هنگام تیمار و پژمردنست
گر از ما بچیزی بیازرد[4] شاه — از[5] آزار او نیست[6] ما را گناه
بگوید بما تا[7] دلش خوش کنیم — پر از خون دل و رخ بر[8] آتش کنیم
وگر دشمنی دارد اندر نهان — بگوید بما شهریار جهان
همه تاجداران که بودند شاه — بدین[9] داشتند ارج[10] گنج و سپاه[11]
که گر[12] سر ستانند و گر[13] سر دهند — چو ترگ دلیران[14] بسر بر نهند
نهانی که[15] دارد بگوید بما — همان[16] چارهٔ آن[17] بجوید ز ما
بدیشان چنین گفت پس شهریار — که با کس ندارید کس کارزار[18]
بگیتی ز دشمن مرا نیست رنج — نشد نیز جایی[19] پراگنده[20] گنج
نه آزار دارم زکار[21] سپاه — نه اندر شما هست مرد[22] گناه
ز دشمن چو کین پدر خواستم — بداد و بدین گیتی آراستم
بگیتی پیٔ[23] خاک تیره نماند — که مهر نگین مرا بر نخواند
شما تیغها در[24] نیام آورید — می سرخ و سیمینه[25] جام آورید
بجای چرنگ[26] کمان نای و چنگ — بسازید با باده[27] و بوی و رنگ
بیک[28] هفته من[29] پیش یزدان بپای — ببودم باندیشه[30] و[31] پاک رای[32]

---

1 K, I, IV — ترس 2 I — ندانم IV — ندانیم 3 K, I, IV, VI — گشت 4 IV — نیازرد 5 K, I, IV — وز 6 I, IV — هست 7 K — که تا ما 8 K, I, IV — پر از شرم رخ دل VI — رخ و دل پر 9 K — بدان I — برین 10 VI — ارجه 11 I, VI — تخت و کلاه 12 K, I, IV — که تا VI — کهگه 13 K, I — ویا IV — اگر VI — وگه 14 VI — دلیری 15 K — چه 16 I — همه VI — همی 17 K, IV — او 18 K — نماند همی روزگار I, IV, VI — вместо этого б. дают, а K—доб.:
چنین داد پاسخ گرانمایه شاه * که ای پهلوانان جوینده راه
19 Л — حالم 20 VI — نشد تیز هوشم ز آگنده 21 Л — بکار 22 VI — کس را 23 K — دهیی (?!) VI — کف 24 K — با 25 K, I, IV — برآیین شمشیر VI — بمانید شمشیر و 26 Л, I, IV, VI — خروش 27 IV — باره 28 VI — یکی 29 K, I, IV — بر 30 K, I, IV, VI — پر اندیشه 31 IV — و оп. 32 I — رهنمای VI — نیک رای

یکی آرزو[1] دارم اندر نهان   همی خواهم از کردگار جهان
بگویم[2] گشاده چو پاسخ دهید   بپاسخ مرا روز فرخ نهید
شما پیش یزدان نیایش کنید   برین[3] کام و شادی[4] ستایش کنید
که او داد بر نیک و بد دستگاه   ستایش مر اورا که بنمود راه[5]
ازان[6] پس بمن شادمانی کنید   ز بدها روان بی‌گمانی[7] کنید
بدانید کین چرخ نا پایدار   ندانند همی کهتر از[8] شهریار[9]
همی بِدْرَوَدْ[10] پیر و برنا بهم   ازو داد بینیم و زو هم[11] ستم[12]
همه پهلوانان ز نزدیک شاه   برون آمدند از غمان جان[13] تباه[14]
بسالار بار آن زمان گفت شاه[15]   که بنشین پس پردهٔ بارگاه[16]
کسی را مده بار در پیش من   ز بیگانه و[17] مردم[18] خویش من
بیامد بجای پرستش بشب[19]   بدادار[20] دارنده بگشاد لب[21]
همی گفت کای[22] برتر از برتری   فزایندهٔ پاکی و مهتری[23]
تو باشی بمینو[24] مرا رهنمای   مگر بگذرم زین سپنجی سرای
نکردی[25] دلم هیچ نایافته   روان جای[26] روشن دلان تافته
چو یک هفته بگذشت[27] ننمود روی[28]   برآمد یکی[29] غلغل و گفت‌وگوی[30]
همه پهلوانان شدند انجمن   بزرگان فرزانه و[31] رای‌زن
چو گودرز و چون طوس نوذر نژاد   سخن رفت چندی ز بیداد و داد
ز کردار شاهان برترمنش   ز یزدان پرستان وز[32] بدکنش
همه داستانها زدند از مهان   بزرگان و فرزانگان جهان

---

1 Л— آرزوی
2 VI— بروی
3 I, IV, VI— بدین
4 K— رامش VI— کار مارا
5 VI—б. стоит после б. 2504.
6 K, I, IV, VI— وزان
7 VI— بدگمانی
8 K— لشکر و
9 I— نه پرورده داند نه پروردگار
10 K, I, IV— پرورد
11 K, I, IV— هم زو
12 VI—б. оп.
13 K— دل
14 I— برفتند پر درد و تاریک راه VI—б. оп.
15 VI— شاه گفت
16 K— برین پرده و بارگاه I— بر پرده و بارگاه VI— که دهلیز را برده اندر نهفت
17 VI— وز
18 I— ز بیگانگان مردم و
19 I— نشست
20 K— بدارای
21 I— دست
22 K— ای
23 K— بهتری
24 I— بنیرو
25 K, I, VI— بکژّی
26 K— وزان جای I— وگر جان
27 I, IV— доб. و VI— بنشست
28 VI— رو
29 I— بسی
30 Л— گفت گوی VI— گفت وگو
31 I, VI— و оп.
32 K, I— و از

پدر گیو را گفت کای نیکبخت / همیشه پرستندهٔ تاج و تخت
از[1] ایران بسی رنج برداشتی / بر و بوم و[2] پیوند بگذاشتی
بپیش آمد اکنون یکی تیره کار[3] / که آنرا نشاید که داریم[4] خوار
بباید شدن سوی زابلستان / سواری فرستی[5] بکابلستان
بزابل[6] برستم بگویی که شاه / ز یزدان بپیچید و گم کرد راه
در بار بر نامداران ببست / همانا که با دیو دارد نشست
بسی پوزش و خواهش آراستیم / همی زان[7] سخن کام[8] او خواستیم
فراوان شنید ایچ پاسخ نداد / دلش خیره[9] بینیم و سر[10] پر ز باد[11]
بترسیم کو[12] همچو کاوس شاه / شود کژّ و دیوش[13] بپیچد ز راه[14]
شما پهلوانید و داناترید / بهر بودنی بر تواناترید
کنون هرک او هست[15] پاکیزه رای / ز قنوج وز دنور و[16] مرغ و مای[17]
ستاره شناسان کابلستان / همه[18] پاکرایان[19] زابلستان
بیارید زین[20] در[21] یکی انجمن / بایران خرامید با خویشتن[22]
شد این پادشاهی پر از گفت وگوی[23] / چو پوشید[24] خسرو ز ما رای و روی[25]
فگندیم هر گونه رایی ز بن / ز دستان گشاید همی این سخن[26]
سخنهای گودرز بشنید گیو / ز لشکر گزین کرد مردان نیو
بر آشفت و اندیشه اندر گرفت / ز[27] ایران ره سیستان بر گرفت
چو نزدیک دستان و رستم رسید / بگفت آن شگفتی که دید و شنید

---

[1] I — ز [2] VI — و оп. [3] VI — تیزکار [4] VI — گیریم [5] K — بپیش سپهدار [6] K, I — بزال و VI — بزاول [7] K — از VI — زین [8] K — راز I, VI — داد [9] K — تیره [10] K — دیدیم و سر VI — بینم سرش [11] I — доб. заголовок: آگاهی دادن ایرانیان رستم را از کار کیخسرو [12] K, VI — بترسم که او I — کین [13] I — گردن [14] VI — ز یزدان بپیچد شود تیره راه [15] K, I, VI — هر که دارید [16] K — تا بربر و I — دنبرو VI — (?!) وزوپمر و وز [17] I — доб.: ستاره شناسان پاکیزه رای * هر آن کس که هستند اختر گرای [18] K — هم از [19] VI — همان نامداران [20] K, I — ازین [21] VI — هر یک [22] K, I, VI — обратный порядок мисра. [23] Л — گفت گوی VI — گفت وگو [24] VI — ننهفت [25] VI — راه و رو [26] K — доб. заголовок: رفتن گیو بزابلستان بطلب زال و رستم [27] K, VI — از

غمی گشت پس[1] نامور زال گفت * که گشتیم با رنج بسیار جفت
بپرسیم چنین گفت کز[2] بخردان * ستاره شناسان و هم موبدان
ز زابل بخوان و ز کابل[3] بخواه * بدان تا بیایند با ما براه[4]
شدند انجمن موبدان و ردان * ستاره شناسان و هم بخردان[5]
همه سوی دستان نهادند روی * ز زابل بایران نهادند روی[6]
جهاندار بر پای بد هفت[7] روز * بهشتم چو بفروخت گیتی فروز
ز در[8] پرده برداشت سالار بار * نشست از بر تخت زر شهریار
همه پهلوانان ابا موبدان[9] * برفتند نزدیک شاه جهان[10]
فراوان ببودند پیشش بپای * بزرگان با دانش[11] و رهنمای[12]
جهاندار چون دید[13] بنواختشان * برسم کیان[14] پایگه[15] ساختشان
ازان[16] نامداران خسرو پرست * کس از پای ننشست و نگشاد دست
گشادند لب کای سپهر روان[17] * جهاندار با داد و[18] روشن روان[19]
توانایی و فرّ شاهی تراست * ز خورشید تا پشت[20] ماهی تراست[21]
همه بودنیها بروشن روان * بدانی بکردار و دانش جوان[22]
همه بندگانیم در پیش شاه[23] * چه کردیم و بر ما چرا بست راه[24]

---

[1] K, I, VI — و با [2] VI — کای (!) [3] K, I — ز کابل بخوان و ز زابل VI — یکایک ازین مرز زابل [4] VI — بیاید شود نزد شاه [5] Л — ز هرگونهٔ دانشی موبدان K — بزرگان و پر دانش و بخردان [6] VI — شده پوی پوی [7] I — یک هفته [8] I — در [9] K, VI — و خرم نهان [10] I — ردان [11] I — پر دانش [12] K — نیک رای VI — б. оп. [13] VI — در حال [14] I — مهی VI — کهن [15] K, I — جایگه [16] K — وزان [17] VI — کای شه موبدان [18] K, I — و оп. [19] VI — وبگزیدهٔ بخردان [20] I — (?!) ز خور تا بی بخش VI — ز چرخ برین تا به [21] K — б. оп. [22] VI — که هستی بدانش جوان K, I — б. оп. [23] K, VI — بپیشت بپای и доб.:

تو ما را بدین آرزو رهنمای؛ که تا ما بدین نامور بارگاه

[24] I — б. оп. и вместо него доб.:

همه پهلوانانِ ترا بندهایم * بگفتار و رایت سر افگندهایم
بدان تا ز ما خود برین بارگاه * چه آمد که بر ما ببستی تو راه

K, I, VI—доб.:

کنون روزگاری برین برگذشت * دل ما پر آزار و تیمار گشت
گر ایدونک بگشاید این راز شاه * برین مرزبانان گم کرده راه

اگر غم ز دریاست خشکی کنیم — همه چادر خاک مشکی کنیم[1]
و گر کوه باشد ز بن بر کنیم[2] — بخنجر دل دشمنان[3] بشکنیم[4]
و گر چارهٔ این برآید بگنج[5] — نبینند ز گنج درم نیز[6] رنج
همه پاسبانان گنج تواییم — پر از درد[7] گریان ز رنج تواییم
چنین داد پاسخ جهاندار باز — که از پهلوانان نیم بی نیاز
و لیکن ندارم[8] همی دل برنج — ز نیروی دست و ز مردان و[9] گنج
نه در کشوری دشمن آمد پدید — که تیمار آن بد[10] بباید کشید[11]
یکی آرزو خواستم روشن دلم — همی بر دل آن آرزو نگسلم[12]
بدان[13] آرزو[14] دارم اکنون امید — شب تیره تا[15] گاه روز سپید[16]
چو یابم بگویم همه راز خویش — برآرم نهان کرده آواز خویش
شما باز گردید پیروز و شاد — بد[17] اندیشه بر دل مدارید[18] یاد
همه پهلوانان آزاد مرد — برو خواندند آفرینی[19] بدرد[20]
چو ایشان برفتند پیروز[21] شاه — بفرمود تا پردهٔ بارگاه
فرو هشت و بنشست گریان بدرد[22] — همی بود پیچان و رخ لاژورد[23]
جهاندار شد پیش برتر[24] خدای — همی خواست تا باشدش رهنمای
همی گفت کای[25] کردگار سپهر — فروزندهٔ نیکی و داد و[26] مهر
ازین شهریاری مرا سود نیست — گر از من خداوند[27] خشنود نیست[28]

---

[1] I — мисра оп.; VI—б. оп. [2] I—мисра оп. [3] K— اژدها [4] VI— بنیزه بدریای سبز افگنیم [5] K, VI — ز گنج [6] K, VI — شاه I— بگنج و درم نیز [7] VI — وزین درد [8] I— نه از درد دارم VI — و گریان ندارم [9] Л, K — و оп.; VI— نه نیروی دست و نه مرد و نه [10] K — آنرا [11] Л — этот и след. бб. оп. [12] I — بگسلم [13] Л — یکی K — وزان [14] Л— آرزوی [15] K, I— و VI— با [16] Б—содержание пяти пред. бейтов передает так: فقال لهم: إنه ليس بی شیء مما تذكرون ولكن فی نفسی أمنية أرجو أن ابلغها من الله عز و جل و هأنا اسألها ذلک طول الليل و النهار... [17] VI — وز [18] I, VI — مگیرید [19] K — آفرینها [20] I — этот и след. бб. оп. [21] K, VI — بیدار [22] K, I — بدر VI — فرو هشت بر در همی پرده‌دار [23] K, I — بنومیدی شاه پیروزگر VI— بنومیدی از شاه و بهروزگار [24] K — جهاندار از دادگر یک [25] K — یا [26] VI — و оп. [27] VI — جهاندار [28] Л — доб. заголовок: ستایش کردن خسرو بیزدان

ز من نیکوی گر پذیرفت[1] و زشت　　نشستن[2] مرا جای ده در بهشت
چنین پنج هفته خروشان بپای　　همی بود بر[3] پیش گیهان[4] خدای
شب تیره از رنج نغنود شاه　　بدانگه که برزد سر از برج ماه[5]
بخفت او و روشن روانش نخفت　　که اندر جهان با خرد بود جفت
چنان دید در خواب کو را بگوش　　نهفته بگفتی خجسته سروش
که ای شاه نیک اختر و[6] نیک بخت　　بسودی[7] بسی یاره و تاج و تخت[8]
اگر زین جهان تیز بشتافتی　　کنون آنچ[9] جستی همه یافتی[10]
بهمسایگی داور پاک جای[11]　　بیابی[12] بدین[13] تیرگی در مپای
چو بخشی بارزانیان بخش[14] گنج　　کسی را سپار این[15] سرای سپنج
توانگر شوی گر تو[16] درویش را　　کنی شادمان[17] مردم خویش را[18]
کسی گردد ایمن ز چنگ[19] بلا　　که یابد رها زین دم[20] اژدها
هر آنکس که از بهر تو رنج برد　　چنان دان که آن[21] از پی گنج برد
چو بخشی[22] بارزانیان بخش[23] چیز　　که ایدر نمانی تو بسیار نیز
سر تخت را پادشاهی گزین　　که ایمن بود مور ازو بر زمین
چو گیتی ببخشی میاسای هیچ　　که آمد ترا روزگار بسیج
چو بیدار شد رنج دیده ز خواب　　ز خوی دید[24] جای پرستش پر آب
همی بود گریان و رخ بر زمین　　همی خواند[25] بر کردگار آفرین
همی گفت گر[26] تیز بشتافتم　　ز یزدان همه کام دل[27] یافتم

---

[1] K, VI — بسیار رفت　I — در پذیری　[2] K, I, VI — نشست　[3] VI — در　[4] I, VI — برتر
[5] Доб. заголовки: K — خواب دیدن کیخسرو　VI — خواب دیدن شاه کیخسرو و ترتیب رفتن کردن
[6] K, I, VI — و оп.　[7] K, I — بسوده　[8] K — б. переставлен со след. б.　[9] VI — آنچه　[10] VI — обратный порядок мисра.　[11] VI — یک خدای　[12] VI — بیا و　[13] K — درین　[14] K — بر ایرانیان تخت و　I — ببخش آن سزاوار　VI — بایرانیان بخش　[15] K — سپاری　[16] Л — شود از تو　I — چونک　VI — کنی مرد　[17] K — شاد و هم　I — نوازی و هم　VI — شاد هم　[18] I — доб.:
که بیداد را بگسلد از جهان * یکی باشدش آشکار و نهان
[19] K — جنگ و　VI — گنج　[20] VI — رهایی ازین　[21] K — آن оп. (нарушен метр); I — رنج　[22] I — ببخش و　[23] K — ببخش و بایرانیان ده تو　VI — بباش و بایرانیان بخش　[24] VI — خون دیده　[25] K — همی کرد　[26] K, I, VI — اگر　[27] I — کنون آنچ جستم همه

بیامد بر تخت[1] شاهی نشست   یکی جامهٔ نابسوده بدست[2]
بپوشید و[3] بنشست بر تخت عاج   جهان دار بی‌یاره و گرز[4] و تاج[5]
سر هفته را[6] زال و رستم بهم   رسیدند بی‌کام[7] دل[8] پر ز غم
چو ایرانیان آگهی یافتند   همه داغ‌دل پیش[9] بشتافتند
چو رستم پدید آمد و زال زر   همان موبدان فراوان هنر
هر آنکس[10] که بود از نژاد زرسپ   پذیره شدنرا بیاراست[11] اسپ
همان طوس با کاویانی درفش   همه[12] نامداران زرینه کفش[13]
چو گودرز پیش تهمتن رسید   سرشکش ز مژگان برخ بر چکید[14]
سپاهی همی رفت رخساره زرد   ز خسرو همه دل پر از داغ و درد
بگفتند با زال و رستم که شاه   بگفتار[15] ابلیس گم کرد راه
همه بارگاهش سپاهست[16] و بس   شب و روز او را ندیدست کس
ازین هفته تا آن در بارگاه   گشایند و پوییم و یابیم راه[17]
جز آنست[18] کیخسرو ای پهلوان   که دیدی تو شاداب[19] و روشن روان
شده کوژ بالای سرو سهی   گرفته گل سرخ[20] رنگ بهی
ندانم چه چشم بد آمد بروی[21]   چرا پژمرید آن چو گلبرگ روی
مگر تیره شد بخت ایرانیان   وگر شاه را ز[22] اختر آمد زیان
بدیشان چنین گفت زال دلیر   که باشد[23] که شاه آمد[24] از گاه سیر
درستی و هم دردمندی[25] بود   گهی خوشی و گه نژندی بود
شما دل مدارید چندین بغم   که از غم شود جان خرّم دژم

---

[1] K — بران تخت I — سر تخت [2] I, VI — بجست [3] VI — و оп. [4] K, I, VI — طوق [5] I — доб. заголовок: آمدن زال و رستم بنزدیک کیخسرو [6] K — پس هفته ای I — پسین هفته را VI — پس از هفته را [7] K, I — доб. و [8] VI — از بهر او [9] VI — تیز [10] VI — همانکس [11] I, VI — برانگیخت [12] VI — همان [13] Л — бб. 2592—2593 оп. [14] Б — содержание бб. 2592—2593 передает так: ...ولما لقی طوس رستم أجهش الیه بالبکاء [15] VI — بفرمان [16] VI — تواش سپاهست [17] K — б. оп. [18] K — نه آنست VI — چنان نیست [19] K, I — شادان VI — شادو [20] VI — доб. و (!) [21] K — بدوی [22] K — ز оп. [23] VI — شاید [24] K, I — آید [25] VI — ابا دردمندی

بکوشیم و بسیار[1] پندش دهیم * بپند[2] اختر[3] سودمندش دهیم
وزان پس هر آنکس که آمد براه[4] * برفتند پویان[5] سوی[6] بارگاه
هم آنگه ز در پرده[7] برداشتند * بر اندازه‌شان شاد[8] بگذاشتند
چو دستان و چون رستم پیلتن * چو طوس و چو گودرز وآن[9] انجمن
چو گرگین و چون بیژن و گستهم * هر آنکس که رفتند[10] گردان بهم[11]
شهنشاه چون روی ایشان بدید * بپرده[12] در آوای[13] رستم شنید
پر اندیشه از تخت بر پای خاست[14] * چنان پشت خمیده‌را کرد راست[15]
ز دانندگان هرک[16] بد زابلی * ز قنوج و ز[17] دنبر و کابلی[18]
یکایک[19] بپرسید و بنواختشان * برسم مهی پایگه[20] ساختشان
همان نیز ز[21] ایرانیان هرک[22] بود * باندازه‌شان[23] پایگه برفزود
برو آفرین کرد بسیار زال * که شادان بدی[24] تا بود ماه و سال
ز گاه منوچهر تا کیقباد * ازان[25] نامداران که داریم یاد[26]
همان زو[27] طهماسب و کاوس کی * بزرگان و شاهان فرخنده پی
سیاوش مرا خود چو فرزند[28] بود * که با فرّ و با برز و اورند بود
ندیدم کسی‌را بدین بخردی * بدین برز[29] و این فرّه ایزدی
بپیروزی و مردی و مهر[30] و رای[31] * که شاهیت بادا همیشه بجای[32]

---

[1] K, I, VI — بگوییم بسیار و
[2] Л — بلند
[3] VI — بنیک اختری
[4] K, I — ز راه
[5] Л — هر کس
[6] VI — بدان
[7] VI — در بار
[8] K — یلانرا بر شاه
[9] VI — و چون
[10] K, I — ز رفتی
[11] VI — بودند از بیش و کم
[12] K, I — ز پرده
[13] K, VI — آواز
[14] K, I, VI — جست
[15] K, I — بپرسید بر پای و ببسود دست VI — (?) بپرسیدش از راه و ببسید دست
[16] K, VI — هرکه I — هرچه
[17] K, I — و از
[18] VI — و وز نیر (?!) کابلی
[19] I — ز کابل
[20] K, I — جایگه
[21] K, VI — از I — ز оп. (метр нарушен).
[22] K, I, VI — هرکه
[23] K, I, VI — بر اندازشان
[24] K, I, VI — بزی
[25] VI — و زان
[26] VI — دارم بیاد
[27] VI — (?!) زاو
[28] VI — پیوند
[29] I, VI — نام
[30] VI — فرّ
[31] K — داد
[32] K — که بادی همیشه تو پیروز و شاد

K, I — доб.:

بگشتی همه روی گیتی بداد * بباز آمدن باز [I — باد] پیروز و شاد

VI — доб.:

همه روی گیتی بگشتی بداد * شود بر همه کام پیروز و شاد

چه مهتر[1] که پای ترا خاک نیست   چه[2] زهر آنک[3] نام تو تریاک نیست
یکی ناسزا آگهی یافتم   بدان آگهی[4] تیز بشتافتم
ستاره‌شناسان و کنداوران[5]   ز هر کشوری آنک[6] دیدم سران[7]
ز قنوج وز[8] دنور[9] و مرغ و مای   برفتند با زیج هندی[10] ز جای
بدان تا بجویند راز سپهر   کز ایران چرا پاک[11] ببرید مهر
از ایران کس آمد که پیروز شاه   بفرمود تا پردهٔ[12] بارگاه
نه بردارد از پیش سالار بار   بپوشد ز ما چهرهٔ[13] شهریار[14]
من[15] از درد ایرانیان چون عقاب   همی تاختم همچو کشتی بر آب
بدان تا بپرسم ز[16] شاه جهان   ز چیزی که دارد همی در نهان
بسه چیز هر کار نیکو شود   همان[17] تخت شاهی بی آهو شود
بگنج و برنج و بمردان مرد   بجز این نشاید همی کار کرد[18]
چهارم بیزدان ستایش[19] کنیم[20]   شب و روز او را نیایش[21] کنیم[22]
که اویست فریادرس بنده را   همو باز دارد گراینده را
بدرویش بخشیم[23] بسیار چیز   اگر[24] چند چیز[25] ارجمندست نیز
بدان تا روان تو روشن کند   خرد پیش مغز تو جوشن کند
چو بشنید خسرو ز دستان سخن   یکی دانشی پاسخ[26] افگند بن
بدو گفت کای پیر پاکیزه مغز   همه رای و گفتارهای تو نغز
ز گاه منوچهر تا این زمان   نه‌ای جز بی آزار و نیکی گمان
همان نامور رستم پیلتن   ستون کیان نازش انجمن
سیاوش را[27] پرورانده[28] اوست[29]   بد و نیکویها رساننده[30] اوست[31]

---

[1] I — بهتر   [2] I — به   [3] VI — آنکه   [4] VI — چو خیره شدم   [5] VI — نام آوران   [6] VI — آنک بد مهتران   [7] K — هرکه   [8] I — و از   [9] Л — ددور K, I, VI — دنبر   [10] VI — رومی   [11] I, VI — وزان   [12] I — بارهٔ   [13] VI — چهر خود   [14] I — شاهوار   [15] I — پس   [16] Л — که   [17] I, VI — شاه   [18] K — جز این نیست آیین مردان مرد — I جز این نیست آیین ننک و نبرد — VI بتر (?) نیز نیکو همه کار کرد   [19] VI — نیایش   [20] I — کنم   [21] VI — ستایش   [22] I — کنم   [23] VI — بخشید   [24] VI — وگر   [25] K — نیز   [26] Л — یکی پاسخ دیگر   [27] K, VI — سیاوخش را   [28] K, I, VI — پرورانیده   [29] K, I — بود   [30] K, I, VI — رسانیده   [31] K, I — بود

سپاهی که دیدند گوپال او[1] — سر ترگ و برز و فر و یال او[2]
بسی جنگ ناکرده بگریختند — همه[3] دشت تیر[4] و کمان ریختند
بپیش نیاکان من کینه خواه[5] — چو دستور فرخ نماینده راه[6]
وگر[7] نام و[8] رنج تو گیرم بیاد[9] — بماند سخن تازه[10] تا صد نژاد
ز گفتار چرب ار[11] پژوهش کنم[12] — ترا این ستایش نکوهش کنم[12]
دگر هرچ[13] پرسیدی از کار من — ز نا دادن بار و آزار من[14]
بیزدان یکی آرزو[15] داشتم — جهانرا همه[16] خوار بگذاشتم
کنون پنج هفتست تا من بپای — همی خواهم از داور رهنمای
که بخشد[17] گذشته گناه مرا — درخشان کند تیره گاه[18] مرا
برد مر مرا زین سپنجی سرای[19] — بود در همه نیکوی رهنمای[20]
نماند[21] کزین راستی بگذرم — چو شاهان پیشین بپیچد سرم[22]
کنون یافتم هرچ[23] جستم ز[24] کام — بباید پسیچید کآمد[25] خرام
سحرگه مرا چشم بغنود[26] دوش — ز یزدان بیامد خجسته سروش
که برساز کآمد گه رفتنت — سر آمد نژندی و ناخفتنت
کنون بارگاه[27] من آمد بسر — غم لشکر و تاج و تخت و کمر[28]

---

[1] I — اوی [2] K — سر و مغز آن پیل‌فش یال او — I سر و مغفر و پیل‌فش پای اوی
— VI سر و پای و سفت (?) و پر و بال او (без рифмы); [3] I — درو [4] VI — گرز [5] I — بر بپای
[6] I — فرخندهٔ رهنمای [7] K, I, VI — اگر [8] Л, K, VI — و оп. [9] K — گیریم یـاد [10] VI — بـاز
[11] K — خوب ار — I ز کردار خوب ار — VI ز گفتارها چون [12] K, I, VI — بود [13] K, I, VI — هرچه [14] K — доб.:

بگویم ترا این سخن سربسر * بدان تا بدانی همه دربدر

[15] Л — آرزوی [16] K, I — همی — VI ازان [17] VI — ببخشد [18] K — ماه — I این — VI بیفروزد تیره ماه
راه [19] K, I, VI — سرای سپنج [20] K, VI — [بماند بگیتی نماند ز من در جهان
درد و رنج — VI مرا — I رنج و تیمار و درد بمن نماند] [21] VI — نبـایـد [22] Л — б. оп.;
Б — وأسأله أن يغفر ما سلف من ذنبى وينور قلبى وينقلنى من هذه الدنيا الغرّارة الى جواره الكريم قبل أن أعدل عن سنن السداد ويزيغنى الشيطان عن لَقَم الرشاد مثل من سبق من الملوك [23] K, VI — هرچه [24] K — به [25] I — راه — VI کآید [26] VI — نغنود [27] VI — گنج و تاج و گهر [28] VI — روزگار

غمی شد دل ایرانیان را[1] ز شاه   همه خیره گشتند و گم کرده راه
چو بشنید زال این سخن بردمید   یکی باد سرد از جگر بر کشید
بایرانیان گفت کین رای نیست   خرد را بمغز اندرش جای نیست
که تا من ببستم کمر بر میان   پرستنده‌ام پیش تخت کیان
ز شاهان ندیدم کسی کین[2] بگفت   چو او[3] گفت مارا نباید نهفت
نباید بدین بود[4] همداستان   که او هیچ راند چنین داستان[5]
مگر دیو با او هم آواز گشت   که از راه یزدان سرش باز گشت
فریدون و هوشنگ یزدان پرست   نبردند هرگز بدین کار[6] دست
بگویم بدو من همه راستی   گر آید بجان[7] اندرون کاستی
چنین یافت پاسخ ز[8] ایرانیان   کزین سان سخن کس نگفت از کیان
همه با تو ایم آنچ[9] گویی بشاه   مبادا که او گم کند رسم و راه[10]
شنید این سخن زال[11] بر پای خاست   چنین گفت کای خسرو[12] داد و[13] راست[14]
ز پیر جهاندیده بشنو سخن   چو کژ آورد[15] رای پاسخ[16] مکن
که گفتار تلخست با راستی   ببندد بتلخی در[17] کاستی
نشاید[18] که آزار گیری ز من   برین[19] راستی پیش این انجمن
بتوران زمین[20] زادی[21] از مادرت   همانجا بد آرام و آبشخورت[22]
ز یک سو نبیرهٔ رد افراسیاب   که جز جادوی را[23] ندیدی بخواب
چو کاوس دژخیم[24] دیگر نیا   پر از رنگ[25] رخ دل پر از کیمیا
ز خاور ورا بود تا[26] باختر   بزرگی و شاهی و تاج و کمر
همی خواست کز آسمان بگذرد   همه[27] گردش اختران بشمرد

---

[1] I — پهلوانان [2] I — که این کس [3] I — چنو [4] K — بدن پیش I — بدن هیچ [5] VI — б. оп. [6] K — شاخ I — بدین شاخ هرگز نبردند [7] VI — گر آرد بکار [8] K, I, VI — از [9] VI — آنچه [10] K — راه و گاه [11] VI — سخنها و [12] I — داور [13] I, VI — و оп. [14] Перед б. доб. заголовки: Л — سرزنش کردن زال کیخسرو را I — پند دادن زال سام کیخسرو را [15] VI — آورم [16] I, VI — فرمان [I — و] [17] I — دم VI — نبندد ز تلخی در [18] K, I, VI — نباید [19] K, I, VI — ازین [20] I — ز می [21] K — داری [22] I — б. переставлен со след. б. [23] K, I — جادویی VI — جادویی را شب [24] K, I — بدخیم [25] K, VI — پر آژنگ I — پر از ژنگ [26] VI — برو تا در [27] K — دگر VI — همان

بدان[1] بر بسی پندها دادمش　　همین تلخ گفتار بگشادمش[2]
بسی پند بشنید و سودی[3] نکرد　　ازو باز گشتم پر از داغ و درد[4]
چو بر شد نگون اندرآمد بخاک　　ببخشود بر جانش یزدان[5] پاک
بیامد بیزدان شده ناسپاس　　سری پر ز گرد[6] و دلی پر هراس
تو رفتی و شمشیر زن صد هزار　　زره‌دار با گرزهٔ گاوسار
چو شیر ژیان ساختی[7] رزم‌را　　بیاراستی دشت[8] خوارزم‌را
ز پیش سپه تیز رفتی[9] بجنگ　　پیاده[10] شدی پس بجنگ[11] پشنگ
گر اورا بدی برتوبر دستیاب　　بایران کشیدی رد افراسیاب
زن و کودک خرد[12] ایرانیان　　ببردی بکین کس نبستی[13] میان
ترا ایزد از دست او رسته کرد　　ببخشود و رای تو پیوسته کرد
بکشتی کسی را که زو بد[14] هراس　　بدادار دارنده بد[15] ناسپاس
چو گفتم که[16] هنگام آرام بود[17]　　گه بخشش و پوشش و[18] جام بود[19]
بایران[20] کنون کار دشوارتر　　فزونتر بدی[21] دل پر آزارتر
که تو[22] برنوشتی[23] ره ایزدی　　بکژّی گذشتی[24] و راه بدی
ازین بد[25] نباشد تنت سودمند　　نیاید جهان آفرین را[26] پسند
گر این باشد ای شاه سامان[27] تو　　نگردد کسی گرد پیمان[28] تو
پشیمانی آید ترا زین سخن　　براندیش و فرمان دیوان مکن
وگر نیز[29] جویی چنین کار[30] دیو　　ببرّد ز تو فر[31] کیهان خدیو

---

[1] K, I — بران [2] VI — б. оп. [3] K, I — سودش VI — دادیم و سودی [4] VI — دل پر ز درد (метр нарушен). [5] VI — بروی جهانبان [6] I — کین [7] K, I, VI — ساخته [8] VI — رزم [9] K — بآورد شیده برفتی [10] I — ببازی [11] K, I — پیش جنگی VI — در نبرد [12] K — доб. و I — доб. از [13] K — نبردی که بستی بکینه I — نرستی نبستی بکین کس VI — نرستی ز چنگال آن بدنشان [14] K — که بد زو [15] K — شد [16] I — گفتیم [17] VI — شد [18] K — و оп. [19] I — گه پوشش و کوشش و دام بود VI — کوشش و کام شد [20] K, VI — بر ایران [21] I, VI — فزونتر بدین [VI — برین] [22] K, I — کنون [23] VI — در نوشتی [24] I — رسیدی [25] K, I, VI — پس [26] VI — جهان آفرین را نباید [27] VI — پیمان [28] K, I, VI — فرمان [29] VI — ز آنکه [30] K, I — راه VI — همی راه [31] I — راه

بمانی پر از درد و دل[1] پر گناه   نخوانند ازین پس[2] ترا نیز شاه
بیزدان پناه و بیزدان گرای   که اویست بر نیک و بد رهنمای
گر این پند من یک بیک[3] نشنوی[4]   بآهرمن بدکنش[5] بگروی[6]
بماندت درد[7] و نماندت بخت   نه اورنگ شاهی نه تاج و نه تخت
خرد باد جان[8] ترا رهنمای[9]   بپاکی بماناد مغزت بجای
سخنهای دستان چو آمد ببن   یلان برگشادند یکسر سخن
که ما هم بر آنیم[10] کین پیر[11] گفت   نباید در راستی را نهفت
چو کیخسرو آن گفت[12] ایشان شنید   زمانی بیاسود و اندر شمید[13]
پر اندیشه[14] گفت ای[15] جهاندیده زال   بمردی بی اندازه پیموده[16] سال
اگر سرد گویمت[17] بر انجمن   جهاندار نپسندد[18] این بد ز من
دگر آنک[19] رستم شود دردمند   ز درد وی آید بایران[20] گزند
دگر آنک[21] گر بشمری[22] رنج اوی[23]   همانا فزون آید از[24] گنج اوی[25]
سپر کرد[26] پیش تن خویش را   نبد خواب و خوردن[27] بداندیش را
همان پاسخت را[28] بخوبی کنیم[29]   دلت را[30] بگفتار تو[31] نشکنیم[32]
چنین گفت زان پس[33] بآواز سخت   که ای سرفرازان پیروز[34] بخت
سخنهای دستان[35] شنیدم همه   که بیدار[36] بگشاد پیش[37] رمه
بدارنده یزدان[38] گیهان خدیو   که من دورم از راه و[39] فرمان دیو

---

[1] K, I, VI— تن [2] VI— نخواند کسی مر [3] K, I, VI— سر بسر [4] K— بشنوی [5] I— بدان [6] K— نگروی [7] VI— نماندست فرّ [8] VI— مغز [9] I— رهنمون и доб.: اهرمن همچو خم
که راهی درازست پیش اندرون. خردمند بادی و پیروز رای
[10] K— برینیم [11] I— گرد [12] VI— آواز [13] VI— نیاسود و دم در کشید I—доб. заголовок: پاسخ دادن کیخسرو زال را [14] K, I, VI— باندیشه [15] I— این [16] K— باندازه بشمرده [17] K, I— گویمش [18] VI—(!) بندند [19] VI— آنکه [20] VI— بر ایران [21] VI— آنکه [22] VI— بشنوی [23] Л, K, VI— او [24] K, I, VI— فزون باشد [K— آید] از نامور [25] Л, K, VI— او [26] K, I— کرده [27] I— خورد [28] K— پاسخش را I— پاسخ او VI— همه پاسخ تو [29] K, I, VI— کنم [30] K, I— دل او VI— دل تو [31] K— بد I— بگفتارها [32] K, VI— نشکنم I—
همه پاسخ او بچربی کنم * دل او بگفتارها نشکنم
[33] K— ازان پس I— خسرو VI— پس آنگاه گفتش [34] I— بیدار [35] K— سخنها شمارا [36] VI— امروز [37] I— که برخواند آنرا بپیش [38] VI— دارای [39] Л— و оп.

بیزدان گراید همی جان من — که آن دیدم از رنج[1] درمان من[2]
بدید آن جهانرا[3] دل روشنم — خرد شد ز بدهای او[4] جوشنم
بزال آنگهی گفت تندی مکن — بر اندازه باید که رانی سخن
نخست آنک[5] گفتی ز توران نژاد — خردمند و[6] بیدار[7] هرگز[8] نژاد[9]
جهاندار[10] پور سیاوش منم — ز تخم کیان راد[11] و با هش منم[12]
نبیرهٔ جهاندار کاوس کی — دلفروز و[13] با[14] دانش و نیک پی[15]
بمادر هم از تخم افراسیاب — که با خشم او گم شدی خورد و خواب
نبیرهٔ فریدون و پور پشنگ — ازین گوهران چنین[16] نیست ننگ
که شیران ایران[17] بدریای آب[18] — نشستی تن[19] از بیم افراسیاب
دگر آنک[20] کاوس صندوق ساخت — سر از پادشاهی همی برفراخت
چنان دان که اندر فزونی منش — نسازند بر پادشا سرزنش
کنون من چو کین پدر خواستم — جهانرا بپیروزی آراستم
بکشتم کسی را کزو بود کین — وزو جور و بیداد بد بر زمین
بگیتی مرا نیز کاری نماند — ز بد گوهران یادگاری[21] نماند
هر آنگه[22] که اندیشه گردد دراز — ز شادی[23] و از دولت دیریاز[24]
چو کاوس و جمشید باشم براه — چو ایشان[25] ز من[26] گم شود پایگاه
چو ضحاک ناپاک و تور دلیر — که از جور ایشان جهان گشت سیر
بترسم که چون روز نغ[27] بر کشد[28] — چو ایشان مرا سوی[29] دوزخ کشد
دگر آنک[30] گفتی که با شیده جنگ — بیاراستی[31] چون دلاور پلنگ[32]

---

[1] K — доб. و [2] VI — پرستش خداراست پیمان من [3] VI — جهاندار [4] VI — خرد بر بدیها شده [5] VI — آنکه [6] K — و оп. [7] VI — هشیار [8] I — هر کس [9] Л — порядок бб.: 2713, 2716, 2717, 2714, 2715, 2718; Б — соответствует тексту; VI — مباد [10] I — доб. و [11] VI — زاد [12] K — شاه روشن تنم I — شاه رویین تنم VI — خامش منم [13] Л — و оп. [14] K, VI — پر [15] I — б. оп. [16] I — خود مرا VI — گوهر اکنون مرا [17] K — شیر ژیان خود [18] I — ز دریای آب VI — ز جیحون بخواب [19] I — سر [20] VI — آنکه [21] K, I, VI — شهریاری [22] VI — هر آنکس [23] K, VI — ز شاهی [24] I — همی گشت باید سوی خاک باز VI — دیر باز [25] K — ز ایشان [26] VI — ورا [27] IV — یخ [28] K, I — بردغ کشد [I — بربغ] [29] VI — مرا همچو ایشان به [30] VI — آنکه [31] K, I — بر آراستی [32] VI — نهنگ

ازان بُد که از ایران ندیدم سوار نه اسب افگنی[1] از در کارزار[2]
که تنها بر او[3] بجنگ آمدی چو رفتی برزمش[4] درنگ آمدی
کسی را کجا فرّ یزدان نبود[5] وگر اختر نیک[6] خندان نبود[7]
همه خاک[8] بودی بجنگ پشنگ[9] از ایران بدین[10] سان شدم تیز چنگ[11]
بدین پنج هفته که من روز و شب همی بآفرین برگشادم[12] دو لب
بدان تا جهاندار یزدان پاک رهاند مرا زین غم[13] تیره خاک[14]
شدم سیر زین[15] لشکر و تاج و تخت سبک بار گشتیم[16] و بستیم رخت
تو ای پیر بیدار[17] دستان سام مرا دیو گویی که بنهاد دام
بتازّی و کژّی بگشتم[18] ز راه روان گشته بی مایه و دل تباه
ندانم[19] که باد افره[20] ایزدی کجا یابم و[21] روزگار بدی[22]
چو دستان شنید این سخن خیره شد[23] همی[24] چشمش[25] از روی او تیره شد[26]
خروشان شد از شاه[27] و بر پای خاست[28] چنین[29] گفت کای داور داد و راست[30]
ز من بود تیزی و نابخردی توی پاک[31] فرزانهٔ ایزدی
سزد گر ببخشی گناه مرا اگر دیو گم کرد راه مرا[32]
مرا سالیان شد فزون از شمار[33] کمر بسته‌ام پیش هر شهریار
ز شاهان ندیدم کزین گونه راه بجستی[34] ز دادار خورشید و ماه[35]

---

[1] I— باسب افگنی [2] VI — б. оп. [3] VI — مر او را [4] Л — بر او [5] VI — بود [6] I, VI — اخترش نیز [7] VI — خندان بود [8] I — همی خوار [9] VI — باشد مر اورا بجنگ [10] K— ازان I— بدان VI— بران [11] K, I— من بجنگ [12] VI — برگشایم [13] I — доб. و [14] VI — از غم و بیم و باک [15] K, I, VI— ازین [16] I, VI — سبک باز گشتیم [17] I — فرخنده [18] I — نگشتم [19] K— بدانم [20] K, I— با فرّهٔ [21] K, I— یابی آن [22] I—доб. заголовок: پوزش خواستن زال کیخسرورا [23] I— کشت [24] K, I— همه [25] VI— دو چشمش هم [26] I— گشت [27] VI — تخت [28] K, I, VI — جست [29] VI — بدو [30] K, I, VI — شاه یزدان پرست [31] I,VI — доб. و [32] K—обратный порядок мисра. [33] VI— هزار [34] VI— که جستی [35] K, I, VI—доб.:

کنون گشت کیخسرو آموزگار * کزو دور بادا بد روزگار
نخواهم که باشم ز خسرو جدا * خرد باد بر تیره جانم گوا
فرونست ازان گنج و کردار شاه * بایران بنزدیک هر کینه خواه

که ما را جدایی نبود[1] آرزوی[2] ازین دادگر خسرو نیک خوی[3]
سخنهای دستان چو بشنید شاه پسند آمدش پوزش نیک خواه
بیازید و بگرفت دستش بدست بر خویش بردش بجای[4] نشست
بدانست کو این[5] سخن جز بمهر نپیمود با[6] شاه خورشید چهر
چنین گفت پس شاه با زال زر که اکنون ببندید یکسر کمر[7]
تو و رستم و طوس و گودرز و گیو دگر هرک[8] او نامدارست نیو[9]
سراپرده از شهر بیرون برید درفش همایون بهامون برید
ز خرگاه وز[10] خیمه چندانک[11] هست بسازید بر دشت جای نشست
درفش بزرگان و پیل و سپاه بسازید روشن یکی رزمگاه[12]
چنان کرد رستم که خسرو بگفت ببردند پرده سرای از[13] نهفت[14]
بهامون کشیدند ایرانیان بفرمان ببستند یکسر میان
سپید و سیاه و بنفش و کبود زمین کوه تا کوه پر خیمه بود[15]
میان اندرون کاویانی درفش جهان زو شده سرخ و زرد و بنفش[16]
سراپردهٔ زال نزدیک شاه برافراخته زو درفش سیاه[17]
بدست چپش رستم پهلوان ز کابل بزرگان روشن‌روان
بپیش اندرون[18] طوس و گودرز و گیو چو رهّام و شاپور و گرگین[19] نیو
پس پشت او بیژن[20] و گستهم بزرگان که بودند با او بهم
شهنشاه بر تخت زرّین نشست یکی گرزهٔ گاو پیکر بدست
بیک دست او[21] زال و رستم بهم چو پیل سرافراز و شیر دژم
بدست دگر طوس و گودرز و گیو دگر بیژن گرد و رهّام[22] نیو[23]

[1] I — بود [2] K — آرزو [3] K — نیکخو VI — этот и след. бб. оп. [4] K — ز جای [5] K — زان VI — آن [6] K, VI — نپیمود بر [7] K — доб. заголовок: بیرون شدن شاه کیخسرو از شهر و بخش کردن ولایتها و خواستها بر بزرگان ایران [8] K, I — هرکه VI — آنکه [9] Л — порядок бб.: 2751, 2754, 2753 и 2752; VI — ونیو [10] K, I — واز [11] VI — چندانکه [12] K, VI — بزمگاه [13] VI — در [14] Л — бб. 2755—2757 оп. [15] K, VI — обратный порядок мисра. [16] I — порядок бб.: 2753, 2756, 2757, 2755, 2754 и 2758. [17] Л — б. оп. [18] VI — اندرش [19] K — گردان I — چو گرگین و فرهاد و شاپور VI — چو گرگین و خرادّ و رهام و [20] VI — رستم و [21] I — بد [22] I — گرگین VI — دگر نامداران و شیران [23] Л — б. оп.

نهاده همه چهر بر چشم شاه / بدان تا چه گوید ز کار[1] سپاه[2]
بآواز گفت آن زمان شهریار / که ای نامداران به روزگار[3]
هران کس که دارید راه[4] و خرد / بدانید کین نیک و بد بگذرد
همه[5] رفتنی‌ایم و گیتی سپنج / چرا باید این درد و اندوه و[6] رنج[7]
ز هر دست خوبی فراز آوریم[8] / بدشمن بمانیم[9] و خود بگذریم[10]
کنون گاو آن زیر چرم[11] اندرست / که پاداش و[12] باد افره[13] دیگرست
بترسید یکسر ز یزدان پاک / مباشید ایمن بدین تیره[14] خاک
که این روز بر ما همی[15] بگذرد / زمانه دم هر کسی[16] بشمرد
ز هوشنگ و جمشید و کاوس[17] شاه / که بودند با فرّ و تخت و کلاه
جز از نام از ایشان[18] بگیتی نماند / کسی نامهٔ رفتگان بر نخواند
از[19] ایشان بسی ناسپاسان[20] بدند[21] / بفرجام زان بد[22] هراسان بدند[23]
چو ایشان همان[24] من یکی بنده‌ام / وگر چند[25] با[26] رنج کوشنده‌ام
بکوشیدم و رنج بردم بسی / ندیدم[27] که ایدر بماند[28] کسی
کنون جان و دل زین سرای سپنج / بکندم سر آوردم[29] این[30] درد و رنج

---

[1] VI—زبهر [2] Б—содержание бб. 2750—2765 передает так: ثم أشار علیه بأن یبرز مع رستم و طوس و جوذرز و جیو و جمیع الملوک والأمراء و القواد بالسرادقات و الخیم و یخیموا فی الصحراء و یخرجوا معهم الألویة و الأعلام فامتثلوا أمره فی ذلک ثم خرج فجلس فی سرادقه علی تخت من الذهب و علی أحد جانبیه زال و رستم و علی جانب الآخر طوس و جوذرز و رهام و سابور و جرجین قد طأطأوا الأعناق مطرقین [3] I— وصیت کردن کیخسرو ایرانیانرا—VI پند دادن کیخسرو ایرانیانرا Доб. заголовки: Л— و مردان کار [4] K—رای VI—(!) دیدار و هوش [5] VI—همین [6] VI—و оп. [7] Л—б. оп.; Б—بماندید وقال لهم اعلموا أنه لابد لنا من مفارقة دار الفناء [8] VI—آورید [9] VI—بماندید [10] VI—بگذرید [11] K—کار و بختم بچرم I, VI—گاو رختم بچرم [12] Л—و оп. [13] K—پاداشن [14] K—شادان بدین توده VI—درین تیره I—شاد اندرین VI—مرا در دل اندیشهٔ و بهرهٔ [15] K, I, VI—ز هوشنگ رد تا [16] K, I, VI—دم ما همی [17] K, I, VI—که این روز بر هر کسی [18] K, VI—بجز نام ایشان [19] I—وز [20] K—پاسبانان [21] I, VI—شدند [22] K—ازان بکاوس [23] I, VI—شدند VI—б. переставлен со след. б. [24] VI—همی [25] K—بفرجام بدهم VI—پس اگرچند [26] Л—بی [27] I, VI—بدیدم [28] I, VI—نماند [29] I—بر آوردم [30] I—از

کنون آنچ[1] جستم همه یافتم ** ز تخت[2] کیی روی برتافتم
هر آن کس که در پیش من برد رنج[3] ** ببخشم بدو هرچ[4] خواهد ز گنج[5]
ز کردار[6] هر کس که دارم[7] سپاس ** بگویم بیزدان[8] نیکی شناس
بایرانیان بخشم این خواسته ** سلیح و در[9] گنج آراسته
هر آن کس که هست از شما مهتری ** ببخشم بهر مهتری کشوری
همان بدره[10] و برده و چارپای ** براندیشم آرم شمارش[11] بجای
ببخشم که من راه را ساختم ** وزین تیرگی دل بپرداختم
شما دست شادی بخوردن[12] برید ** بیک هفته ایدر[13] چمید و چرید
بخواهم که[14] تا زین سرای سپنج ** گذر یابم و دور مانم ز رنج
چو کیخسرو این پندها بر گرفت[15] ** بماندند گردان ایران[16] شگفت
یکی گفت کین شاه دیوانه شد ** خرد با دلش سخت[17] بیگانه شد
ندانم برو بر[18] چه خواهد رسید ** کجا خواهد این تاج و تخت آرمید
برفتند یکسر گروها گروه ** همه دشت لشکر بد و راغ[19] و کوه
غو نای و آوای[20] مستان ز دشت ** تو گفتی همی از هوا برگذشت[21]
ببودند یک هفته زین[22] گونه شاد ** کسی را نیامد غم و رنج یاد[23]
بهشتم نشست از بر گاه شاه ** ابی[24] یاره و گرز[25] و زرّین[26] کلاه
چو آمدش رفتن بتنگی[27] فراز ** یکی گنج را در گشادند باز
چو بگشاد آن[28] گنج[29] آباد را ** وصی[30] کرد گودرز[31] کشواد را

---

1 VI—دگر آنکه 2 VI—بخت 3 I—رنج برد 4 K, VI—بمانم بدو هرچه 5 I—چنان دان که رنج از پی گنج برد 6 K—ز گردان 7 Л—دارد VI—ز گردان ازین بیش دارم 8 VI—ز هر گرد و هر مرد 9 K—доб. و I—همان 10 VI—پرده 11 K—شمارا 12 K—و خوردن 13 K, I—اندر 14 I, VI—بخواهید 15 Л—پندهارا بگفت 16 I—ازو در 17 I—همچو 18 K—بدو در 19 Л—غار 20 VI—آواز 21 K—
غو نای و آوای رامشگران * شده در هوا از کران تا کران
а сам бейт помещен после б. 2794. 22 VI—ازین 23 Доб. заголовки: Л—بخش کردن گنج و ولایت‌ها بایرانیان I—وصی کردن کیخسرو گودرزرا 24 VI—ابا 25 VI—طوق 26 I—وزو دور تاج و کمر با 27 VI—چو تنگ آمدش گاه رفتن 28 Л—در 29 VI—گشاد آن در گنج و 30 VI—ودی (?!) 31 VI—доб. و

بدو گفت بنگر بکار[1] جهان   چه در آشکار و چه اندر[2] نهان
که هر گنج را روزی آگندنیست[3]   بسختی و روزی[4] پراگندنیست[5]
نگه کن رباطی که ویران بود   یکی کان بنزدیک ایران بود
دگر آبگیری که باشد خراب   از[6] ایران وز[7] رنج افراسیاب
دگر کودکانی که بی مادرند   زنانی که بی شوی[8] و بی چادرند[9]
دگر آنکش[10] آید[11] بچیزی نیاز   ز هر کس همی دارد آن[12] رنج راز[13]
بر ایشان در گنج[14] بسته مدار   ببخش و بترس از بد روزگار
دگر گنج کش نام باد آورست[15]   پر از افسر و زیور و گوهرست[16]
نگه کن بشهری که ویران شدست   کنام[17] پلنگان و شیران شدست
دگر هر کجا رسم آتشکدست   که بی هیربد جای[18] ویران شدست[19]
سه[20] دیگر کسی کو ز تن باز[21] ماند   بروز جوانی درم برفشاند[22]
دگر چاهساری که بی آب گشت   فراوان برو سالیان برگذشت[23]
بدین گنج باد آور[24] آباد کن[25]   درم خوار کن مرگ را یاد کن[25]
دگر گنج کش خواندندی عروس   که آگند[26] کاوس در شهر طوس[27]
بگودرز فرمود کانرا ببخش   بزال و بگیو و خداوند رخش
همه جامههای تنش[28] برشمرد   نگه کرد یکسر برستم[29] سپرد
همان یاره و طوق کنداوران   همان جوشن و گرزهای گران
ز[30] اسبان بجایی که بودش یله   بطوس سپهبد سپردش[31] گله

---

[1] K— ز کار   [2] K, I, VI— که با آشکارا چه دارد   [3] K— کهن گنج روز پراگندنست   پراگندنست — I, VI و روز پس آگندنست   [4] Л— سستی   [5] K— روز آگندنست — I, VI   [6] K— به   [7] K, I, VI— واز   [8] Л— بی شو   [9] I— بی یاورند   [10] VI— هرکش   [11] K, I— آمد   [12] I— او   [13] Л, I— باز   K—перед этим б. стоит б. 2807.   [14] VI— برافشان در گنج و   [15] I— نام داد آورست   [16] VI— که پر گوهر و زیور و افسرست   [17] VI— که نام   [18] Л— که بی بهره بد جای   K— هیرمندست   [19] VI— б. оп.   [20] I— و   [21] I— زبن باز   VI— کز در آز   [22] K—113 бейтов (с 2809 по 2924) оп.   [23] VI— بران سالیان در گذشت   [24] I— جامها پیش او   [28] I, VI— برین گنج بشتاب و   [25] VI— باش   [26] VI— بنهاد   [27] I, VI, Б— سوس   [29] Л— ببیژن (Б— الی رستم) I— بدیشان کرد و یکسر سپرد آن   [30] VI— از   [31] VI— آن

همه باغ و گلشن بگودرز داد — بگیتی ز مرزی که آمدش یاد[1]
سلیح تنش هرچ در گنج[2] بود — که اورا بدان خواسته رنج[3] بود
سپردند یکسر بگیو دلیر — بدانگه که خسرو شد از گنج[4] سیر
از ایوان و خرگاه و پرده سرای — همان خیمه و آخور و چارپای[5]
فریبرز کاوس را داد[6] شاه — بسی[7] جوشن و ترگ و رومی کلاه
یکی طوق روشن‌تر از مشتری — ز یاقوت رخشان دو انگشتری
نبشته[8] برو نام شاه جهان — که اندر جهان آن[9] نبودی نهان
ببیژن چنین گفت کین یادگار — همی دار و جز تخم نیکی مکار
بایرانیان گفت هنگام من — فراز آمد و تازه شد کام من
بخواهید چیزی که باید ز من — که آمد پراگندن انجمن
همه مهتران زار و گریان شدند — ز درد شهنشاه بریان[10] شدند
همی گفت هر کس که ای[11] شهریار — کرا مانی این تاجرا[12] یادگار[13]
چو بشنید دستان خسرو پرست — زمین را ببوسید و بر پای جست
چنین گفت کای شهریار جهان — سزد کارزوها ندارم[14] نهان
تو دانی که رستم بایران چه کرد — برزم و ببزم[15] و بننگ و نبرد
چو کاوس کی شد بمازندران — رهی[16] دور و فرسنگهای گران
چو[17] دیوان ببستند کاوس را — چو گودرز[18] گردنکش و طوس را
تهمتن چو بشنید تنها برفت — بمازندران روی بنهاد[19] تفت
بیابان و تاریکی و دیو و شیر — همان جادوی و[20] اژدهای دلیر
بدان رنج و تیمار ببرید راه — بمازندران شد بنزدیک شاه
بدرّید پهلوی دیو سپید — جگرگاه پولاد[21] غندی و بید

[1] I— ز ایوانهایی که او کرد یاد VI— کش آمد بیاد [2] I— ایچ در گنج VI— سلیحش همه هر چه رز رنج [3] VI— گنج [4] I, VI— گاه [5] I— آخُر چارپای Л—бб. 2819—2820 оп.; Б— و وهب سرادقه و خیمه ودوابه المربوطه عنده لفریبرز بن کیکاوس [6] VI— فریبرزرا داد با پیل [7] VI— یکی [8] Л, VI— نوشته [9] I, VI— او [10] VI— شهنشه بایران [11] I— با VI— تا [12] VI— کرا ماند این تاج زو [13] I— منشور دادن کیخسرو رستمرا [14] I— نماند VI— سزد گر نداریم چیزی [15] I— برنج [16] VI— زمین [17] VI— که [18] VI—доб. و [19] Л, IV—доб. و [20] I— چه جادوزن و VI— چه جادو و چه [21] Л— کولاد VI— اولاد

سر سنجه را ناگه از تن بکند … خروشش[1] برآمد بابر[2] بلند[3]
چو سهراب فرزند کاندر جهان … کسی را نبود از کهان و مهان
بکشت از پی کین کاوس شاه … ز دردش بگرید همی سال و ماه
وزان پس کجا رزم کاموس[4] کرد … بمردی بابر اندر آورد گرد[5]
ز کردار او چند رانم سخن … که هم داستانها نیاید ببن[6]
اگر شاه سیر آمد از تاج و گاه … چه ماند بدین شیر دل نیک خواه[7]
چنین داد پاسخ که کردار اوی[8] … بنزدیک ما رنج و تیمار اوی[9]
که داند مگر کردگار سپهر … نمایندهٔ کام[10] و آرام و مهر[11]
سخنهای او نیست اندر نهفت … ندادند[12] کس اورا بافاق[13] جفت
بفرمود تا رفت پیشش دبیر … بیاورد[14] قرطاس و مشک و عبیر
نبشتند[15] عهدی ز شاه زمین … سرافراز کیخسرو پاک دین[16]
ز بهر سپهبد گو پیلتن … ستوده بمردی[17] بهر انجمن
که او[18] باشد اندر جهان پیشرو … جهاندار بیدار و سالار و[19] گو[20]
هم اورا بود کشور نیمروز … سپهدار پیروز[21] لشکر فروز
نهادند بر عهد بر مهر[22] زر … بر آیین کیخسرو دادگر
بدو داد منشور و کرد آفرین … که آباد بادا برستم زمین
مهانی که با زال سام سوار … برفتند با زیجها بر[23] کنار

---

1 VI—خروشی 2 I—برابر 3 I—доб.:

چو کاوس شد سوی هاماوران * ببستند اورا ببندگران
ابا طوس و گودرز و با گیورا * دلیران و فرزانه نیورا
تهمتن بشد با سپاهی گران * از ایران و زابل گزیده سران
رها کرد از بند کاوسرا * چو گودرز و هم گیو و هم طوس را

4 I—کاؤس 5 Л—б. оп.; Б—... ثم ما فعل فی وقعة کاموس ... 6 VI—همانا شمارش نیاید ببن 7 I—کینه خواه VI—چه بخشد بدان نامور I—доб. заголовок: عهدنامه کیخسرو رستمرا 8 Л, VI—او کینه خواه 9 I—پیکار اوی 10 I—داد 11 VI—کزویست کین و ازویست مهر 12 VI—نباشد 13 VI—در آفاق 14 I—می آورد و 15 Л, VI—نوشتند 16 I, VI—بآفرین 17 I—ز مردی 18 VI—تا 19 I, VI—و оп. 20 VI—نو 21 VI—بیدار 22 VI—بر عهد مهری ز 23 I—در

ببخشیدشان خلعت[1] و سیم و زر — یکی جام مر هر یکی را گهر[2]
جهاندیده گودرز بر پای خاست — بیاراست با شاه گفتار[3] راست[4]
چنین[5] گفت کای شاه پیروز بخت — ندیدیم چون تو خداوند تخت
ز گاه منوچهر تا کیقباد — ز کاوس تا گاه فرّخ نژاد
بپیش بزرگان کمر بسته‌ام — بی آزار یک روز ننشسته‌ام
نبیره پسر بود هفتاد و هشت — کنون ماند هشت و دگر برگذشت[6]
همان گیو بیدار دل هفت سال — بتوران زمین بود بی خورد و هال[7]
بدشت اندرون گور بد خوردنش — هم از[8] چرم نخچیر پیراهنش
بایران رسید آنچ بد[9] شاه دید — که تیمار او گیو چندی کشید[10]
جهاندار سیر آمد از تاج و گاه — همو[11] چشم دارد بنیکی[12] ز شاه[13]
چنین داد پاسخ که بیشست ازین — که بر گیو بادا هزار آفرین
خداوند گیتی ورا یار باد — دل بدسگالانش پر خار[14] باد
کم و بیش ما[15] پاک بر دست[16] تست — که روشن روان بادی و[17] تن درست
بفرمود تا عهد قم و[18] اصفهان — نهاد بزرگان[19] و جای[20] مهان
نویسد ز مشک و ز عنبر دبیر[21] — یکی نامه[22] از پادشا[23] بر حریر
یکی مهر زرّین برو[24] بر نهاد — بران نامه[25] شاه آفرین کرد یاد
که یزدان ز گودرز خشنود باد — دل بدسگالانش پر[26] دود باد[27]
بایرانیان گفت گیو دلیر — مبادا که آید ز کردار[28] سیر

1 I—جامه VI—ببخشید با جامه 2 I—جام زر نیز تا سر گهر 3 I—چنین گفت 4 I—доб.: کای داور داد
جهانی سراسر بکام تو باد * همیشه بهر جای نام تو باد
5 I—دگر 6 I—هشت ازان ماند و دیگر گذشت VI—ماند ازان هشت و دیگر گذشت 7 VI—همی گشت آشفته حال 8 I—همان 9 VI—آنچه از 10 VI—شنید 11 I—همی 12 I, VI—بخوبی 13 VI—ز راه I—доб. заголовок: منشور دادن کیخسرو گودرزرا 14 I—بدسگالان پر از خار VI—بدسگالش به تیمار 15 I, VI—من 16 VI—جمله در دست 17 Л—و оп. 18 I—بوم 19 VI—بزرگی 20 I—تاج؛ 21 I—نبشتند نامه بمشک و عبیر 22 I—عهد 23 VI—عهد کیخسروی 24 VI—بران 25 I—ابر نام 26 I—بدسگالش پر از 27 VI—б. оп. 28 I—گفتار VI—پیکار

بدانید کو یادگار منست | بنزد شما زینهار منست
مر اورا همه پاک فرمان برید | ز گفتار گودرز بر مگذرید
ز گودرزیان هرک[1] بد پیش رو | یکی آفرینی بگسترد[2] نو
چو گودرز بنشست برخاست طوس | بشد پیش خسرو زمین داد بوس
بدو گفت شاها انوشه بدی[3] | همیشه ز تو دور دست بدی
منم زین بزرگان فریدون نژاد | ز ناماوران[4] تا بیامد قباد
کمر بسته‌ام پیش ایرانیان | که نگشادم از بند هرگز میان
بکوه هماون ز جوشن تنم | بخست و همان بود[5] پیراهنم
بکین سیاوش بران[6] رزمگاه | بدم هر شبی پاسبان سپاه
بلاون[7] سپه‌را نکردم[8] رها | همی بودم اندر دم اژدها
بمازندران[9] بسته کاوس بود | دگر بند بر گردن طوس بود
نکردم سپه را بجایی یله | نه از من کسی کرد هرگز گله
کنون شاه سیر آمد از تاج و گنج | همی بگذرد زین[10] سرای سپنج
چه فرمایدم چیست نیروی من | تو دانی[11] هنرها و آهوی من[12]
چنین داد پاسخ بدو[13] شهریار | که بیشست رنج تو[14] از روزگار
همی باش با کاویانی درفش | تو باشی سپهدار زرّینه کفش
بدین مرز[15] گیتی خراسان تراست | ازین نامداران تن‌آسان تراست
نبشتند[16] عهدی بران هم نشان[17] | بپیش بزرگان[18] گردنکشان[19]
نهادند بر عهد بر[20] مهر زر | یکی طوق زرّین و زرّین کمر
بدو داد و کردش بسی آفرین | که از تو مبادا دلی پر ز کین[21]
ز[22] کار بزرگان چو پردخته[23] شد | شهنشاه زان[24] رنجها رخته[25] شد[26]

---

[1] I—هرکه VI—آنکه [2] I, VI—آفرین گستریدند [3] VI—بزی (без рифмы). [4] I—ز ما فرخان [5] I, VI—بخست و نبود انچ [6] I—بدان VI—در آن [7] T—لادن [8] I—بکردم [9] I, VI—بهاماوران [10] VI—بخواهد گذشت از [11] VI—چه داند [12] I—доб. заголовок: منشور دادن کیخسرو طوس را [13] VI—ورا [14] I—ازین رنجت [15] I—سرز [16] Л, VI—نوشتند [17] I—بدان انجمن [18] VI—گردان و [19] I—که بودند گردان لشکر شکن [20] I, VI—نهاده بقرطاس‌بر [21] VI—б. оп. [22] VI—چو [23] VI—بپردخته [24] I, VI—ازان [25] I—سخته [26] Доб. заголовки: Л—ولی عهد کردن کیخسرو لهراسب‌را I—پادشاهی دادن کیخسرو بلهراسب را (!)

ازان مهتران نام لهراسب ماند که از دفتر شاه کس برنخواند
بپیژن بفرمود تا با کلاه بیاورد لهراسب را نزد شاه
چو دیدش جهاندار بر پای جست[1] برو آفرین کرد و بگشاد دست[2]
فرود آمد از نامور تخت عاج ز سر بر گرفت آن دلفروز[3] تاج[4]
بلهراسب بسپرد و کرد آفرین همه پادشاهی ایران زمین
همی کرد پدرود آن تخت عاج برو آفرین کرد و بر تخت و تاج[5]
که این تاج نو بر تو فرخنده باد جهان سربسر پیش تو بنده باد
سپردم بتو شاهی و تاج[6] و گنج ازان پس که دیدم بسی درد و رنج[7]
مگردان زبان زین سپس جز بداد که از داد باشی تو پیروز و شاد[8]
مکن دیو را آشنا با روان چو خواهی که بختت بماند جوان
خردمند باش و بی آزار باش همیشه روانرا[9] نگهدار باش
بایرانیان گفت کز بخت اوی بباشید شادان دل از[10] تخت اوی
شگفت اندرو[11] مانده ایرانیان برآشفته[12] هر یک چو شیر ژیان
همی هر کسی در شگفتی بماند که لهراسب را شاه بایست خواند[13]
ازان انجمن[14] زال بر پای خاست بگفت آنچ[15] بودش بدل رای[16] راست
چنین گفت کای شهریار بلند سزد گر کنی خاک را[17] ارجمند
سر بخت[18] آن کس پر از خاک باد روان ورا خاک[19] تریاک باد
که لهراسب را شاه خواند بداد[20] ز بیداد هرگز نگیریم یاد[21]
بایران چو آمد بنزد زرسب فرومایه‌ای دیدمش با یک[22] اسب[23]

[1] VI—خاست [2] VI—راست [3] I—(!) بهاگیر [4] VI—
بفرمود تا نامور تخت عاج * بیارند با افسر و طوق و عاج
[5] I, VI—б. оп. [6] I—ترا تاج شاهی VI—ترا پادشاهی و [7] VI—بردم درین کار رنج [8] VI—
که پیوسته از داد باشی تو شاد [9] I, VI—زبانرا [10] VI—نباشند شادان وز [11] I—فرو [12] VI—برآشفت [13] VI—обратный порядок мисра. [14] I—ز ایرانیان VI—ز پیش یلان [15] VI—آنچه [16] Л, K, VI—راه [17] VI—سزد اگر زان کنی [18] VI—تخت [19] I—مراورا همان خاک VI—روان ورا زهر [20] I—بایست خواند [21] I—بدل این چنین باد بایست راند VI—
بران انجمن خاک باید نشاند * که لهراسب بر تخت باید نشاند
[22] I—دو VI—بریک [23] VI—бб. 2911—2912 помещены после б. 2914.

بجنگ الانان فرستادیش   سپاه[1] و درفش و کمر دادیش
ز چندین بزرگان خسرو نژاد   نیامد کسی[2] بر دل شاه یاد
نژادش ندانم ندیدم هنر[3]   ازین[4] گونه ننشنیده‌ام تاجور[5]
خروشی برآمد ز[6] ایرانیان   کزین پس نبندیم شاها میان
نجوییم کس نام[7] در کارزار   چو لهراسب را کی کند[8] شهریار[9]
چو بشنید خسرو ز دستان سخن   بدو گفت مشتاب و تندی مکن
که هر کس که بیداد گوید همی   بجز دود ز[10] آتش نجوید همی
که نپسندد از ما بدی دادگر   نه هر کو بدی کرد بیند گهر[11]
که یزدان کسی را کند نیک بخت   سزاوار شاهی و زیبای تخت[12]
جهان آفرین بر روانم[13] گواست   که گشت این سخنها[14] بلهراسب راست
که دارد همی شرم و دین و خرد   ز کردار نیکی همی بر خورد[15]
نبیرهٔ جهاندار هوشنگ[16] هست   خردمند[17] و بینادل و پاکدست
پی[18] جادوان بگسلاند ز خاک   پدید آورد راه یزدان پاک[19]
زمانه جوان گردد از پند اوی   بدین[20] هم بود پاک فرزند اوی
بشاهی برو آفرین گسترید   وزین پند و اندرز[21] من مگذرید
هر آن کس کز اندرز[22] من درگذشت[23]   همه رنج او پیش من باد گشت
چنین[24] هم ز یزدان[25] بود ناسپاس   بدلش اندر آید ز هر سو هراس

---

1 VI—کلاه   2 VI—جز او   3 I—ندیدم ندانم گهر   4 VI—برین   5 I—доб.:

چو دستان سام این سخنها بگفت * شدند انجمن با سخنگوی جفت

VI—доб.:

ز بیداد هرگز نگیریم یاد * چو لهراسب‌را تخت بایست داد

6 I—ز   7 I, VI—رزم   8 I, VI—برکشد   9 I—روزگار   10 I, VI—از   11 I—بپیچد ز بدهای گیتی بسر VI—بپیچد سر از گردش ماه و خور   12 I, VI—доб.:

که دین [VI—خرد] دارد و شرم و فرّ و نژاد * بود راد و بیدار و آزاد و شاد

13 I—زبانم   14 I, VI—هنرها   15 I, VI—б. оп.   16 Л—نبیره پشین پور اوزرد Б—وهو حافد أو شهنج الملک الطاهر   17 I, VI—همان راد   18 K—تن   19 I—б. оп.   20 K, I, VI—برین
21 K, I—با مهر   22 VI—که از پند   23 I—بر گذشت   24 K—چنان   25 VI—بیزدان

چو بشنید زال این[1] سخنهای پاک بیازید انگشت و بر زد[2] بخاک
بیالود[3] لب را بخاک سیاه بآواز لهراسب را خواند شاه[4]
بشاه جهان گفت خرم بدی همیشه ز تو دور دست[5] بدی
که دانست جز[6] شاه پیروز و راد[7] که لهراسب دارد ز شاهان نژاد[8]
چو سوگند خوردم بخاک سیاه لب آلوده شد مشمر آن از گناه[9]
بایرانیان گفت پیروز[10] شاه که پدرود باد این دلفروز گاه[11]
چو من بگذرم زین فرومایه خاک[12] شمارا بخواهم ز یزدان پاک
بپدرود کردن رخ هر کسی ببوسید با[13] آب مژگان بسی
یلانرا همه پاک در برگرفت بزاری خروشیدن اندر گرفت
همی گفت کاجی[14] من این انجمن توانستمی برد با خویشتن
خروشی بر آمد ز[15] ایران سپاه که خورشید بر چرخ گم کرد راه
پس پردها کودک خرد[16] و زن بکوی و ببازار شد[17] انجمن
خروشیدن[18] ناله و آه خاست[19] بهر برزنی ماتم[20] شاه خاست[21]
بایرانیان آن زمان گفت شاه که فردا شمارا همینست راه[22]
هر آنکس که دارید[23] نام[24] و نژاد بدادار خورشید[25] باشید شاد[26]
من اکنون روانرا همی پرورم که بر نیک نامی مگر[27] بگذرم
نبستم دل اندر سپنجی سرای بدان تا سروش آمدم رهنمای

---

1 VI—آن 2 K—و انگشت برزد VI—بیالود انگشت خودرا 3 VI—بیندود 4 K—доб.:
بشاه جهان گفت دستان سام * که بادی بهر جای گسترده کام
5 Л—چشم 6 VI—داند بجز 7 K—داد VI—شاد 8 I—б. оп. 9 K, I, VI—
بزرگانش گوهر برافشاندند * بشاهی برو آفرین خواندند
I—далее доб.:
چو از کار لهراسب پرداخت شاه * ازان پس نگه کرد کار سپاه
10 I, K—فرخنده 11 I—که فردا شمارا همینست راه VI—شاه 12 I—بخاک 13 K—در 14 K, I—باری VI—کاج 15 K, I—از VI—برآورد 16 K, I, VI—و مرد 17 K, I—وبر VI—بکوه و بیابان و بر 18 K, I—доб. و 19 I, VI—بود 20 K—شیون 21 I, VI—بود 22 K—که اکنون شما را جز این نیست راه I—کنید اندرین پند یک یک نگاه VI—бб. 2942—2943 оп. 23 K—دارند 24 I—فرّ 25 I—بداد خداوند 26 K—بداد خداوند خرسند باد 27 K, I, VI—همی

بگفت این وز[1] پایگه[2] اسب خواست ز لشکرگه[3] آواز فریاد خاست
بیامد بایوان شاهی دژم بآزاد[4] سرو اندر آورده[5] خم
کنیزک بدش چار چون آفتاب ندیدی کسی چهر ایشان[6] بخواب
ز پرده بتانرا بر[7] خویش خواند همه راز دل پیش ایشان براند
که رفتیم اینک[8] ز جای سپنج شما دل مدارید با درد و رنج
نبینید جاوید زین[9] پس مرا کزین[10] خاک بیدادگر بس مرا
سوی داور پاک خواهم شدن نبینم همی راه باز آمدن[11]
بشد هوش زان چار خورشید چهر خروشان شدند از غم و درد و مهر
شخودند روی و بکندند[12] موی گسستند پیرایه و[13] رنگ و بوی
ازان[14] پس[15] هر آنکس که آمد بهوش چنین گفت با ناله و با خروش
که مارا ببر زین سرای سپنج[16] رها کن تو مارا ازین درد و رنج[17]
بدیشان[18] چنین گفت پرمایه شاه کزین پس[19] شمارا همینست راه
کجا خواهران جهاندار جم کجا تاجداران[20] با[21] باد و دم
کجا مادرم دخت افراسیاب که بگذشت زان سان بدریای آب[22]
کجا دختر تور[23] ماه آفرید که چون او کس اندر زمانه ندید
همه خاک دارند بالین و[24] خشت ندانم بدوزخ درند ار بهشت[25]
مجویید ازین[26] رفتن آزار من که آسان شود راه دشوار[27] من
خروشید و لهراسب را پیش خواند ازیشان[28] فراوان سخنها براند

[1] K, VI— واز [2] K— جایگه I— آن شه دادگر [3] I— وزان لشکر VI— بلشکرگه [4] K— بآزاده [5] K, I— اندر آورد [6] K, I, VI— یکی [K— کسی] جز مر اورا [7] K— سرانرا سوی [8] K, I, VI— که من رفتنی ام [9] I, VI— ازین [10] I— ازین [11] VI— ببینی همی رای رفتن زدن [12] K— رخسار و کندند [13] I— و оп. [14] K, I, VI— وزان [15] VI— مر (!) [16] K, I— سپنجی سرای [17] K, I— تو باش اندرین نیکویی رهنمای VI— تو باش اندرین نیکویی مثل گنج [18] K— بایشان [19] I— که فردا [20] I— نامداران [21] VI— ما [22] I, VI— ازان سوی جیحون برآب [23] K— توژ [24] I— ز وبالین [25] K—доб.:
چه افسر نهی بر سرت بر چه ترگ * برو بگذرد چنگ و دندان مرگ
بنیکی بباید تن آراستن * که نیکی نشاید ز کس خواستن
[26] K— مجویند از [27] K— کار رفتن بود I— دیدار [28] K, I, VI— وزیشان

بلهراسب گفت این بتان[1] منند / فروزندهٔ پاک جان[2] منند
برین[3] هم نشست اندرین[4] هم سرای[5] / همی دارشان تا تو باشی بجای[6]
نباید که یزدان چو خواندت[7] پیش / روان شرم دارد ز کردار[8] خویش
چو بینی مرا با سیاوش بهم / ز شرم دو خسرو بمانی دژم
پذیرفت[9] لهراسب زو هرچ[10] گفت / که با دیده‌شان[11] دارم اندر نهفت
وزان[12] جایگه تنگ بسته میان / بگردید بر گرد ایرانیان
کز ایدر بایوان[13] خرامید زود / مدارید در[14] دل مرا جز درود[15]
مباشید گستاخ با این جهان / که او بتّری[16] دارد اندر نهان
مباشید جاوید جز راد و شاد[17] / ز من جز بنیکی مگیرید[18] یاد
همه شاد و خرم بایوان شوید[19] / چو رفتن بود شاد و خندان شوید[20]
همه نامداران ایران سپاه / نهادند سر بر زمین پیش شاه
که ما پند اورا[21] بکردار جان[22] / بداریم تا جان بود[23] جاودان
بلهراسب فرمود تا باز گشت / بدو گفت روز من اندر گذشت
تو رو تخت شاهی بآیین بدار / بگیتی جز از[24] تخم نیکی[25] مکار[26]
هر آنگه[27] که باشی تن‌آسان ز رنج[28] / ننازی[29] بتاج و ننازی[30] بگنج
چنان دان که رفتنت نزدیک شد / بیزدان ترا راه باریک[31] شد
همه داد جوی[32] و همه داد کن / ز گیتی تن مهتر[33] آزاد کن
فرود آمد از باره[34] لهراسب زود / زمین را ببوسید و شادی[35] نمود[36]

---

[1] K—کنان [2] K—دل بتان I, VI—بوستان [3] I—بدین [4] I—و بدین [5] VI—سرا [6] VI—بجا [7] K, I, VI—بخواندت [8] K, I—ز گفتار [9] K, I, VI—بپذرفت [10] K, VI—هرچه [11] I, VI—که چون دیدشان [12] K—ازان [13] Л—بایران [14] I—مدارد بر [15] K, I—ز ما داغ و دود [16] VI—تیرگی [17] Л—دادشاد [18] I—مدارید [19] K, VI—بیزدان بوید I—بوید [20] K, VI—بوید I—خرّم بوید [21] I—شهرا [22] VI—که پند ترا تا بگردد جهان [23] K—ناچارتا [24] VI—بجز [25] I—شادی [26] I—бб. 2977—2979 оп. [27] VI—هر آنکس [28] K—ورنج VI—برنج [29] K—بنازی [30] K—بنازی [31] T—تاریک [32] VI—وجو [33] K, VI—ز بدها تن خویش [K—مهتر] [34] K, I, VI—اسب [35] I, VI—زاری [36] I—доб. заголовок: بیرون رفتن کیخسرو از پادشاهی

بدو گفت خسرو که پدرود[1] باش
بداد اندرون تارگر پود[2] باش

برفتند با او ز ایران[3] سران
بزرگان بیدار و کنداوران[4]

چو دستان و رستم چو گودرز و گیو
دگر بیژن گیو و[5] گستهم نیو

بهفتم فریبرز کاوس بود
بهشتم کجا[6] نامور طوس بود

همی رفت لشکر گروها گروه
ز هامون بشد تا سر تیغ کوه

ببودند[7] یک هفته دم برزدند
یکی بر لب خشک نم برزدند

خروشان و جوشان[8] ز کردار شاه
کسی‌را نبود اندر[9] آن رنج[10] راه

همی گفت هر موبدی در نهفت
کزین سان همی[11] در جهان کس[12] نگفت

چو خورشید برزد سر از تیره کوه
بیامد بپیشش[13] ز هر سو گروه[14]

زن و مرد ایرانیان صد هزار
خروشان برفتند با[15] شهریار

همه کوه پر[16] ناله و با[17] خروش
همی[18] سنگ خارا برآمد بجوش

همی گفت هر کس که شاها چه بود
که روشن دلت شد پر از داغ و دود

گر از لشکر آزار داری همی
مرین[19] تاج را خوار[20] داری همی

بگوی[21] و تو از گاه ایران مرو
جهان کهن را مکن[22] شاه نو[23]

همه خاک باشیم اسب ترا
پرستنده آذرگشسب ترا

کجا شد ترا دانش و رای و هوش
که نزد فریدون نیامد سروش

همه پیش یزدان ستایش[24] کنیم
بآتشکده در[25] نیایش[26] کنیم

مگر پاک یزدانت بخشد بما
دل موبدان[27] بر درخشد بما[28]

---

[1] I— بدروز (!) [2] K, VI— تار با پود I— بدادت همیشه تو پیروز [3] VI— ز پیران [4] VI— و گردان و نام آوران I—доб.:
همه پهلوانان ایران زمین * برفتند با انده و درد و کین
[5] K, I— بیژن گرد و VI— چو گرگین و بیژن چو [6] VI— سر [7] I—доб. و [8] K, I, VI— پیچان [9] K, I, VI— سوی [10] VI— زاد [11] K, I— سخن [12] VI— سخن هیچ شاهی [13] K— ز لشکر بیامد I— ز گیتی بیامد [14] VI— ز هر سو بیامد فراوان گروه и доб. заголовок: ناپدید شدن کیخسرو و ماندن پهلوانان در برف [15] K— بر [16] VI— با [17] K, I— پر [18] K, I— همه [19] K— بدین [20] VI— نشاید اگر خار [21] Л— بگو [22] VI— مده [23] I—б. оп. [24] K— نیایش [25] K— اندر I— بر [26] K— ستایش [27] K, I— موبدت [28] Л—доб. заголовок:
ناپیدا شدن کیخسرو از ایرانیان

شهنشاه زان[1] کار خیره بماند   ازان[2] انجمن موبدانرا بخواند
چنین گفت کایدر همه نیکویست   برین[3] نیکویها نباید گریست
ز یزدان شناسید یکسر سپاس   مباشید جز پاک[4] یزدان شناس
که گرد[5] آمدن زود باشد بهم   مباشید زین[6] رفتن من دژم
بدان مهتران گفت زین[7] کوهسار   همه باز گردید بی شهریار
که راهی[8] درازست و بی آب و[9] سخت   نباشد گیاه و نه برگ[10] درخت
ز با من شدن[11] راه کوته کنید   روانرا سوی روشنی ره کنید
برین[12] ریگ برنگذرد هر[13] کسی   مگر فرّه و برز[14] دارد بسی
سه مرد[15] گرانمایه و[16] سرافراز   شنیدند گفتار و[17] گشتند باز
چو دستان و رستم چو گودرز پیر   جهانجوی و بیننده[18] و یادگیر
نگشتند زو[19] باز چون طوس و گیو   همان بیژن و هم فریبرز[20] نیو
برفتند یک روز و یک شب بهم   شدند از بیابان و خشکی دژم
بره بر یکی چشمه آمد پدید[21]   جهانجوی کیخسرو[22] آنجا رسید
بدان[23] آب روشن فرود آمدند   بخوردند چیزی و[24] دم برزدند
بدان[25] مرزبانان چنین گفت شاه   که امشب نرانیم زین[26] جایگاه
بجوییم[27] کار گذشته بسی   کزین پس نبینند مارا کسی[28]
چو خورشید تابان برآرد درفش   چو زرّ آب گردد زمین بنفش
مرا روزگار جدایی بود   مگر[29] با سروش آشنایی بود

---

[1] K, I, VI—ازان [2] VI—وزان [3] K—بدین [4] K, VI—доб. و I—شاد و [5] VI—که چون [6] I—ازین VI—از [7] I—ازین VI—موبدان گفت ازین [8] VI—راه [9] K, I, VI—و оп. [10] Л—نه شاخ گیاه و نه برگ (метр нарушен); K—نباشد برین راه برگ VI—بمانا کی باسد برگ (!) Б—وقال: إن أمامنا طريقا صعبا لا ماء فيه و لاعشب [11] K—ابا من شدن I, VI—بآمد شدن [12] VI—ازین [13] I—بر [14] K—فرهٔ برز [15] K, I, VI—گرد [16] K, I, VI—و оп. [17] Л—و оп. [18] K—داننده I—گوینده VI—جهانگیر و گوینده [19] K, I—ازو VI—بگشتند ازان [20] K, I—فریبرز و گستهم و خرّاد VI—فریبرز با بیژن گرد [21] VI—چشمهٔ آب دید [22] VI—جهاندیده خسرو چو [23] I, VI—بران [24] VI—ببودند یک لحظه دم [25] I—بدین [26] I—ازین VI—نرانم [27] I—بگوییم VI—بگوئیم ز [28] K—бб. 3013—3015 оп. [29] VI—همان

ازین رای گر[1] تاب گیرد[2] دلم * دل تیره‌گشته ز تن بگسلم
چو بهری ز تیره شب اندر چمید * کی نامور پیش چشمه رسید[3]
بران[4] آب روشن سر و تن بشست * همی خواند اندر نهان[5] زند و است
چنین گفت با نامور بخردان * که باشید پدرود تا جاودان
کنون چون برآرد سنان[6] آفتاب * مبینید دیگر[7] مرا جز بخواب
شما باز گردید زین[8] ریگ خشک * مباشید[9] اگر بارد از ابر مشک
ز کوه اندر آید یکی باد سخت * کجا بشکند شاخ و برگ[10] درخت
ببارد بسی[11] برف ز ابر[12] سیاه * شما سوی ایران نیابید راه
سر مهتران زان سخن شد گران * بخفتند با درد[13] کنداوران[14]
چو از کوه خورشید سر برکشید * ز چشم مهان شاه شد ناپدید
ببودند ز[15] آنجایگه شاه‌جوی * بریگ[16] بیابان نهادند روی
ز خسرو ندیدند جایی نشان * ز ره بازگشتند چون بیهشان[17]
همه تنگ‌دل گشته و تافته * سپرده زمین شاه نایافته
خروشان بدان چشمه بازآمدند * پر از غم دل و با گداز[18] آمدند
بران[19] آب هر کس که آمد فرود * همی داد شاه جهان‌را درود
فریبرز[20] گفت آنچ خسرو بگفت * که با جان پاکش خرد باد جفت[21]

---

[1] I, IV — اگر [2] VI — راه اگر باز گردد [3] I, IV — یزدان رسید VI — оп. этот и следующие три бб. [4] I, IV — بدان [5] I, IV — او برزبان [6] VI — سپهر [7] I, IV — نبینید ازین پس [8] K, I, IV, VI — شما نیز فردا بدین [K — برین] [9] VI — مپایید [10] K — شاخ و برگ I, IV — کزو بگسلد برگ و شاخ [11] I, IV, VI — یکی [12] K, I, IV, VI — از ابر [13] VI — نخفتند (!) پر درد [14] K — доб.:
چو بهری ز تیره شب اندر چمید * کی نامور پیش یزدان چمید
[15] K, I, IV — از VI — بجستند از [16] K, I, IV — доб. و [17] Л, VI — گردنکشان [18] K, I, IV, VI — پرگداز [19] K — بدان I, IV — بیر [20] I, IV — همی باز [21] VI — همه پاک با راستی گشت جفت I, IV — доб.:
که ما شاهرا خود چنین در خوریم * نخستین ازین چشمه برنگذریم
فریبرز گفت آنچ خسرو بگفت * همی راز گردون ز ما می‌نهفت

چو آسوده باشیم[1] و چیزی خوریم   یک امشب ازین چشمه برنگذریم[2]
زمین گرم و نرمست و روشن هوا   بدین رنجگی[3] نیست رفتن روا[4]
بران[5] چشمه یکسر فرود آمدند   ز خسرو بسی[6] داستانها زدند
که چونین شگفتی نبینند کسی   وگر در زمانه[7] بماند بسی
کزین رفتن شاه ما[8] دیده‌ایم   ز گردنکشان نیز نشنیده‌ایم
دریغ آن بلند اختر و رای او[9]   بزرگی و دیدار و بالای او[10]
خردمند ازین[11] کار خندان شود   که زنده کسی پیش[12] یزدان شود
که داند بگیتی[13] که اورا[14] چه بود[15]   چه گوییم و گوش که یارد شنود[16]
بدان نامداران چنین گفت گیو   که هرگز چُنین[17] نشنود گوش[18] نیو[19]
بمردی و بخشش بداد[20] و هنر   بدیدار و بالا و فرّ[21] و گهر[22]
برزم[23] اندرون پیل بد با سپاه   ببزم اندرون ماه[24] بد با کلاه
و زآن پس بخوردند چیزی که بود   ز خوردن سوی[25] خواب رفتند زود[26]
هم آنگه برآمد یکی باد و ابر[27]   هوا گشت بر سان چشم هژبر[28]

---

¹ K, I, IV, VI — گردیم ² Л — (!) بربگدریم K — بربگذریم I, IV, VI — نخستین ازین چشمه بربگذریم بخسپیم بر چشمه پس بگذریم Б—содержание бб. 3026—3036 передает так: ولمّا طلعت الشمس رکب الملک و غاب عن أعینهم فهاموا علی وجوههم فی تلک الجبال و الرمال یطلبونه و یبکون علیه. فلما لم یروا منه أثرا عادوا إلی تلک العین فنزلوا ساعة و قالوا نستریح ثم نرتحل راجعین ³ K, VI — خستگی [VI — برین] بدین в тексте конъектура составителя. ⁴ I, IV — بدین راه رفتن نبینم روا и б. переставлен с пред. б. ⁵ K, I, IV — بر VI — چو بر ⁶ K, I, IV, VI — همی ⁷ K — با زمانه ⁸ I, IV — چنین رفتن شاه VI — (!) ماه ⁹ I, VI — اوی ¹⁰ I, VI — اوی I, IV — доб.:

دریغ آن شهنشاه والاگهر * بمردی ز شاهان برآورده سر

¹¹ K — زین ¹² I, IV — سوی ¹³ K, I, VI — ز گیتی ¹⁴ K — با او ¹⁵ VI — سود ¹⁶ Л, K — چنو I, IV — چه گوییم کین را نشاید شنود ز خوردن سوی خواب رفتند زود ¹⁷ I, IV — ¹⁸ VI — مرد ¹⁹ K — бб. 3041—3045 оп., доб. заголовок: ناپیدا شدن شاه کیخسرو از لشکر و آمدن برف و هلاک شدن چهار پهلوان ایران ²⁰ VI — برای ²¹ VI — نام ²² I, IV — б. оп. ²³ VI — بغرم ²⁴ I, IV — نیل ²⁵ VI — (!) بسی ²⁶ Л — доб. заголовок: مردن ایرانیان در برف ²⁷ VI — تیره ابر ²⁸ K — هوا خشک بر سان کام هژبر I, IV — چرم هژبر

چو برف از زمین بادبان برکشید   نبد نیزه نامداران پدید[1]
یکایک ببرف اندرون ماندند   ندانم بدآنجای چون[2] ماندند
زمانی تپیدند در زیر برف   یکی چاه شد کنده[3] هر جای ژرف
نماند ایچ کس را ازیشان[4] توان   برآمد بفرجام شیرین روان
همی بود رستم بران[5] کوهسار   همان زال و گودرز[6] و چندی سوار
بدان کوه[7] بودند یکسر سه روز   چهارم چو بفروخت گیتی فروز
بگفتند کین کار شد با درنگ   چنین چند باشیم بر کوه و[8] سنگ
اگر شاه شد[9] از جهان ناپدید   چو باد هوا از میان بردمید[10]
دگر نامداران کجا رفته اند   مگر پند خسرو نپذرفته اند
ببودند یک هفته بر پشت[11] کوه   سر هفته گشتند یکسر ستوه
بدیشان[12] همه زار و گریان شدند   بران آتش درد[13] بریان شدند
همی کند گودرز کشواد موی   همی ریخت آب و همی خست روی
همی‌گفت گودرز[14] کین کس ندید   که از تخم کاوس بر من رسید
نبیره پسر داشتم لشکری   جهاندار و بر هر سری افسری
بکین سیاوش همه کشته شد   همه دوده زیر و زبر گشته[15] شد
کنون دیگر از چشم شد ناپدید   که دید این شگفتی که بر من رسید
سخنهای دیرینه دستان بگفت   که با داد یزدان خرد باد جفت
چو از[16] برف پیدا شود راه شاه[17]   مگر باز گردند و یابند راه[18]
نشاید بدین[19] کوه سربر بدن   خورش نیست ز ایدر[20] بباید شدن

[1] K—شدند آن دلیران همه ناپدید I, IV—доб.:
برآمد یکی نیز برف گران * زمین راسته شد کران تا کران
نشسته بدان جای گردان نیو * چو طوس و چو بیژن فریبرز و گیو
[2] Л—بزاری بران جای خون [3] I, IV—کنندند [4] K—زمان و [5] I, IV—وزین روی رستم بدان VI—ببد زال و رستم [6] I, IV—همی بود با زال VI—همان نیز گودرز [7] K—برین گونه [8] Л—و оп.; K—با کوه و [9] I, IV—گشت [10] K—از میان یلان بربرید [11] I, IV—بربرز [12] K—بریشان I—بدان غم [13] Л—از درد I, IV—چو بر آتش تیز [14] K, I, IV, VI—هرگز [15] K, I, IV—دوده‌را روز برگشته [16] K—چو زین [17] I—شاهراه [18] I—گردید و یابید راه K, I—обратный порядок мисра. [19] I—برین [20] I—از ایدر

پیاده فرستیم چندی به راه　　بپایند روزی نشان سپاه[1]
برفتند زآن[2] کوه گریان بدرد　　همی هر کسی از کسی[3] یاد کرد
ز فرزند و خویشان وز[4] دوستان　　و زآن شاه چون سرو در بوستان[5]
جهاندرا چنینست آیین و دین　　نماندست همواره در به گزین
یکیرا ز خاک سیه برکشد[6]　　یکیرا ز تخت کیان درکشد[7]
نه زین شاد باشد نه زآن دردمند　　چنینست رسم سرای گزند[8]
کجا آن یلان و کیان جهان　　از اندیشه دل دور کن تا توان[9]

چو لهراسب آگه شد از کار شاه　　ز لشکر که بودند با او[10] به راه
نشست از بر تخت با تاج زر　　برفتند گردان زرّین کمر[11]
به آواز گفت ای سران سپاه　　شنیده همه پند و اندرز شاه
هر آنکس که از تخت من نیست شاد　　ندارد همی پند شاهان بیاد
مرا[12] هرچ فرمود و گفت آن کنم[13]　　بکوشم بنیکی[14] و فرمان کنم[15]

---

[1] I, IV—نشانی ز شاه [2] K, I, IV, VI—ازان [3] K, IV—یکی [4] K, I, IV—و از [5] K, VI—доб.:

سپهرا ترا شرم ناید همی * وزین کارت آزرم ناید همی
کیاندرا نشانی بجای کیان * برابر کنی باز با ماکیان
یکیرا ز تخت کیی درکشی * یکی را ز خاک سیه برکشی
تفو بر تو ای چرخ ناپایدار * فغان از تو ای گردش روزگار

I, IV—доб.:

برفتند و جستند ازیشان نشان * همه زیر برف اندرون دیدشان
بریشان همه زار و گریان شدند * بران آتش درد بریان شدند

[6] K—آورد سوی گاه [7] K—ز گاه افکند سوی چاه [8] I, IV—سپهر بلند
[9] Доб. заголовки: Л—عهد بستن لهراسب با ایرانیان I, IV, VI—نشستن لهراسب بر تخت و سخن گفتن [10] K—با وی [11] K, I, IV—б. оп. и вместо него дают:

نشستند هر کس که پرمایه بود * و زآن نامداران گران پایه بود
نگه کرد لهراسب بر پای خاست * بخوبی بیاراست گفتار راست

[12] I, IV—بما [13] I, IV—کنیم [14] I, IV—و نیکی [15] I, IV—کنیم

شما نیز از اندرز او دست باز / مدارید وز[1] من مدارید راز[2]
گنهکار باشد بیزدان کسی / که اندرز شاهان ندارد[3] بسی
بد و نیک ازین[4] هرچ دارید یاد / سراسر بمن بر بباید گشاد
چنین داد پاسخ ورا پور سام / که خسرو ترا شاه بردست نام[5]
پذیرفته ام پند و اندرز او[6] / نیابد[7] گذر پای از[8] مرز او[9]
تو شاهی و ما یکسره کهتریم / ز رای و ز فرمان او[10] نگذریم
من و رستم زابلی هرک هست / ز مهر تو برنگسلانیم[11] دست
هر آنکس که او نه برین[12] ره بود / ز نیکی ورا[13] دست کوته بود
چو لهراسب گفتار دستان شنید / بدو آفرین کرد و دم درکشید[14]
چنین گفت کز داور[15] راستی / شمارا مبادا کم[16] و کاستی[17]
که یزدان[18] شمارا بدان آفرید / که روی[19] بدیها شود ناپدید
جهاندار نیک اختر و شاد روز[20] / شمارا سپرد آن زمان نیمروز
کنون پادشاهی جز آن هرچ هست / بگیرید چندانک باید بدست
مرا با شما گنج بخشیده نیست / تن و دوده و پادشاهی یکیست
بگودرز گفت آنچ داری نهان[21] / بگوی[22] از دل ای پهلوان جهان
بدو گفت گودرز من یک تنم / چو[23] بی گیو و رهّام[24] و بی بیژنم[25]

---

[1] K, I, IV— و از [2] K— یاز(!) [3] K— نماند— I— نخواند [4] K— از [5] K— تاج دادست و نام [6] K— اوی [7] K, VI— نباید [8] Л— با— K— گذر کردن— I, IV— بر [9] K— اوی [10] K, I, IV— تو [11] K— ز مهر تو برمانگیریم— I, IV— جانرا نگیریم [12] K— جز برین— I, IV— جز بدین [13] K— مرا— I, IV— و آن [14] K, I, IV— سر برکشید [15] K— داور و از [16] K— بد [17] I, IV— مبادا شمارا بدل کاستی [18] K— جهانبان [19] K, I, IV— رنج و [20] I, IV— نیک اختر نیک روز [21] I, IV— نشان [22] Л— بگو [23] K, I, IV— که [24] K, I, IV— بهرام [25] K, I, IV—доб.:

بگفت آن و جامه ز سر تا بپای * بدرّید رومی و چینی قبای
بآزادگان پیر گودرز گفت * که خرّم کسی کش بود خال و جفت
دریغا گوا گیو رویین تنا * جهانجوی شمشیرزن بیژنا
چو از درد آمد سپهبد بهوش * چنین گفت با ناله و با خروش

Б— فقال ماذا أقول و أنا رجل وحيد؟ فذكر أولاده بهرام و جيوا و بيژن و مزق ثيابه و بقى ساعة يندبهم و ينوح عليهم

برآنم سراسر که[1] دستان بگفت — جزین[2] من ندارم سخن در نهفت
چنانم[3] که با شاه گفتم نخست — بدین مایه نشکست عهد[4] درست[5]
تو شاهی و ما سربسر کهتریم — ز پیمان و فرمان تو نگذریم
همه مهتران خواندند آفرین — بفرمان نهادند سر بر زمین
ز گفتار ایشان دلش تازه گشت — ببالید و بر دیگر اندازه گشت[6]
بران نامداران گرفت آفرین — که آباد بادا بگردان زمین
گزیدش یکی روز فرخنده‌تر — که تا[7] برنهد تاج شاهی بسر
چنان چون فریدون فرخ نژاد[8] — برین مهرگان تاج بر سر نهاد
بدان مهرگان[9] گزین او ز مهر[10] — کزان راستی رفت مهر سپهر
بیاراست ایوان کیخسروی — بپیراست دیوان او[11] از نوی
چنینست گیتی فراز و نشیب — یکی آورد دیگری‌را نهیب[12]
ازین کار خسرو ببیرون[13] شدیم — سوی کار[14] لهراسب بازآمدیم[15]
بپیروزی شهریار بلند — کزویست امّید نیک[16] و گزند
بنیکی رساند دل دوستان — گزند آید از وی بناراستان[17]

---

[1] K— که من هم برآنم که   [2] K, I, IV— ازو   [3] K— چنان هم   [4] K— عهدی   [5] I, IV— этот и след. бб. оп.   [6] K—доб.:

جهانرا چنین است آیین و سان * بگردد همی زان بدین زین بدان
داش و داش (!) همه نامجوی * درین جای خودرا سرانجام جوی
سخنهای لهراسب چون باز گشت * ز مجموع شهنامه نصفی گذشت
دل زنگ خورده ز تلخی سخن * ببرّد ازو زنگ باده کهن
چو پیری درآید ز ناگه بمرد * جوانش کند باده سال خورد
بباده درون گوهر آید پدید * که فرزانه گوهر بود یا پلید
چو بد دل خورد مرد گردد دلیر * چو روبه خورد گردد او تند شیر
آبا آنکه گوهر تو آری پدید * در بسته‌را خود تو باشی کلید

[7] I, IV, VI— کجا   [8] I, IV— فرخ نهاد   [9] I, IV— ماه مهر   [10] I, IV— روز مهر   [11] I, IV— برافروخت ایران بدان   [12] I, IV— یکی را ز درد و یکی با نهیب и доб. б.:

ازو شادمانی وزو دردمند * نماند بکس تاج و تخت بلند

[13] I, IV— چو بیرون   [14] I, IV— گاه   [15] I, IV—доб.:

کنون تاج و اورنگ لهراسب شاه * بیارایم و برنشانم بگاه

[16] I, IV— امّید و بیم   [17] I, IV, VI—доб.:

برین نیز بادا دلش مهربان * که بر آفرینش گشاید زبان

ملحقات

I

(داستان بیژن و منیژه, K, VI после б. 142)

دگر گونه کردش برو آفرین   پس آنگه بگفت ای سوار گزین
بپرسم حدیثی ترا[1] راست گوی   بدو گفت بیژن مرادت بجوی[2]
بگفتش که دندان این دشمنان   چرا کندی ای راد مرد جوان
بدین در چه جستی (تو) ای نامدار   بگو کین ز بهر چه آید بکار[3]
بگفتش بدان کندم ای پر هنر   که گیرم من این را سراسر بزر
ابر گردن اسب بندم بلاف   بدین نام جویم بروز مصاف
که نیزم بود قدر نزدیک[4] شاه   مرا زو فزاید بسی قدر و جاه
بدین کار زی[5] شاه والا شوم   بقدر و شرف[6] بر ثریا شوم
چو باشد مرا قدر[7] نزدیک شاه   بخوبی کند شاه با[8] من نگاه
چو گرگین شنید این سخن شد دژم   جهان گشت بروی چو نیل و ظلم[9]
بگفت ار برد این بنزدیک شاه   مر اورا فزاید بسی آب و جاه[10]
ازین کار باشد مرا[11] ننگ و عار   بنزدیک آن خسرو کامکار
مرا[12] ننگم از مرگ صد ره بتر   نباشد مرا نیز قدر و خطر[13]

---

[1] VI— ز تو [2] VI— بگوی [3] VI—б. оп. [4] VI— و دیگر که قدرم بود نزد [5] VI— روم پیش آن [6] VI— ز تخت ثری [7] VI— جو افزایدم جاه [8] VI— در [9] VI— ز زانو سرش بر نیامد ز غم [10] VI— مرا گم شود مردی و پایگاه [11] VI— مرا باشد از وی بسی [12] VI— وگر [13] VI— که گردد همه نام زیر و زبر

ازین نام من در جهان کم شود — چو[1] دشمن درین کار خرم شود
ملامت کنندم همه کس برین — شوم خوارتر من ز خاک زمین
مرا حیلتی کرد باید کنون — که بیژن بر آن کشته آید کنون[2]

II

(داستان بیژن و منیژه, K после б. 349)

بگردان ایران رسانم خبر — وزآنجا شوی سیستان در بدر
برستم رسان زود از من خبر — بدان تا بخونم ببندد کمر
بگودرز کشواد از من بگوی — که از کار گرگین شدم آبروی
بگرگین بگو کای یل سست رای — چه گویی تو با من بدیگر سرای
مرا در بلایی فگندی که کس — نبینم همی هیچ فریاد رس
دریغ بود بیژن که پیران ز راه — بیامد بسر بر نهاده کلاه
قضارا فراز آمد آنگه وزیر — همی خواست رفتن بنزد امیر
بتوران کریمی بد از جمله فرد — بگویم ترا نام آن راد مرد
که پیران ویسه ورا نام بود — بباب سواری عجب کام بود

III

(داستان بیژن و منیژه, K, VI после б. 375)

هم از پادشاهیت آباد ما — بزرگان فرخنده بنیاد ما
همی غم خورم ای سزاوار گاه — نه از بهر گنج و سپاه و کلاه
پس آنگه بگفت ای شه شیرگیر — یکی پند نیک از من ایدر پذیر
که این بیژن گیو را تو مکش — که هستش یکی شاه با رای و هش
که کین سیاوخش تازه کنی — بتوران دگر جنگ و کین افگنی

---

[1] VI—که   [2] VI—که گردد سر تخت بیژن نگون

27—3395

IV

(داستان بیژن و منیژه, K после б. 620)

بنامه چنین گفت کای پهلوان
هنرمند و بیدار و روشن روان
یکی کار پیش آمده با زیان
که هرگز نیامد بگودرزیان
ز ارمانیان چند فریاد خواه
بدرگاه ما آمده دادخواه
که کشور شدست از گرازان چو دشت
دل من ز گفتار ایشان بخست
ز گردان کسی پای بنهاد پیش
مگر بیژن گیو پاکیزه کیش
فرستاده اورا بجنگ گراز
از ایدر بشد شاد با یوز و باز
چو گرگین میلاد با او بهم
که با او نباشد ز پیش و ز کم
بیامد کنون این ستمکاره مرد
ندانم که با بیژن از بن چه کرد
بدستان مرورا بافراسیاب
سپردست و افگنده در چاه و آب
بتوران زمین او بچاه اندرست
بدان چاه ژرف سیاه اندرست
بدست تو کارش برآید کنون
که اورا بنیکی تویی رهنمون

V

(داستان بیژن و منیژه, K, VI после б. 731)

برین گونه رستم بسازید بزم
که سازندهٔ بزم بد روز رزم
پس آنگاه برخاست[1] بگرفت جام
پر از سرخ می رستم زال سام
بگفتا که بر[2] دولت شهریار
کنم دشمنانرا همه سوکوار
بکوشم که بر کینهٔ بیژنا
بتوران در افتد یکی شیونا
چو گفت این سخن خوردش آن جام می
بگیو آنگهی گفت کای نیکپی
بخور باده و غم فراموش کن
مر آزاده را بس بود یک سخن
ببودند شادان سه روز و سه شب
ابا شادمانی و لهو و طرب

[1] K—доб. و [2] VI—از

VI

(داستان بیژنِ و منیژه, I, IV после б. 1261)

گسارندهٔ جام ده من شراب / خورنده یکی گور کرده کباب
ستانندهٔ شهر مازندران / گشاینده گنگ[1] هاماوران
کشنده چنان اژدهای دژم / که هشتاد گز بد ز دم تا بدم[2]
درانندهٔ چرم دیو سپید / همی جان ارژنگ و غندی و بید
برآرندهٔ بیژن از چاه تنگ / کننده سر چاه خالی ز سنگ
گرفته بشمشیر ده[3] بار چین / سه ره روم و ده بار توران زمین[4]
زهی پهلوان و زهی رستمم / ز کار تو شادان دل و بی غمم
هزار آفرین باد بر پهلوان / همیشه بماناد روشن روان

VII

(داستان بیژن و منیژه, I после б. 1312)

چنین گفت دهقان که در داستان / نوشته چنین دیدم از باستان
که افراسیاب آن شه نام دار / ز تخم فریدون با گوشوار
نبود بار از مرز توران و چین / بتازید و آمد بایران زمین[5]
بسی مرد از ایرانِ زمین شد تباه / ز گردان آن نامور کینه خواه[5]
سه بار از بر تخت ایران نشست / بشادی کمر بست و بگشاد دست
بفرجام از رزم زال سوار / هم از نامور رستم نام دار[5]
گریزان برفتی از ایران زمین / ابا غارت و برده هنگام کین
اگر نه تهمتن بدی در میان / نماندی یکی تن از ایرانیان
همه سال بسته میانرا بکین / نیاسود یک دم ز رزم و ز کین

---

[1] IV—بند [2] IV—мисра оп. [3] IV—شش [4] IV—б. переставлен с пред. б. [5] Нарушен размер.

VIII

(داستان دوازده رخ, I, IV после б. 1835)

سپهدار پیران بدانست راز   که روز بد آمد بتنگی فراز
چنین گفت کای داور کردگار[1]   بگردان ز من این بد روزگار
مگر باز بینم بر و بوم را   بمانم بسنگ اختر شوم را
چنین است کار سپهر بلند   ازو شادمانی وزو مستمند[2]
همی دید پیران شمار سپهر   بدانست کز وی ببرید مهر
بجز جنگ را هیچ چاره ندید   ستم برستمکاره آمد پدید
رسیدند گودرز و پیران بهم   سخن رفت هر گونه بر بیش و کم
[ازین نامداران توران سپاه   برون شد فریبرز کاوس شاه][3]
فراز آمد آن روزگار دژم   ز ایران بترکان رسید آن ستم

IX

(جنگ بزرگ کیخسرو با افراسیاب, K после б. 1063)

بپیران و شیده چه آمد ز شاه   بدین نامداران توران سپاه
چه گویم ازین خسرو شوم پی   که آمد بتوران چو آتش به نی
همانا که داند سپهدار چین   که چون من نباشد بمیدان کین
زبیمم نخفتی به کُه بر پلنگ   چنین خوار گشتم بدین یک دو جنگ
گریزان و دشمن پس اندر دوان   تو گویی نماندم بتن در روان
امیدم چنانست که فغفور چین   بیاید بیاری بتوران زمین

---

[1] I—کام کار   [2] I—
چنین است کردار این چرخ پیر * گهی چون کمانست و گاهی چو تیر
[3] I—б. оп.

خواهشمندیم در جلد چهارم این نادرستی‌هارا، که در غلطنامه‌ی آن جلد نیامده‌است، درست کنید:

صفحه	بیت	بجای	بگذارید
۳۱	۳۷۳	سلم و تور فریدون	سلم و تور و فریدون
۳۷	٤۵۵	فسلیه	فسیله
۷۸	۱۰۹۹	بخورد و بداد	بخواب و بیاد
۱۰۸	۱۵٤۸	خنجرگذار	خنجرگزار
۲۱۰	۲۸	خنجرگذاران	خنجرگزاران
۲۵۸	۷٦۵	دورنگ	درنگی
۲٦۸	۹۲۲	زرمگاه	رزمگاه
۲۸۷	۱۱۹۸	براغار	برآغال
۲۸۸	۱۲۱۵	برآنگیخت	برانگیخت
۲۹۳	۱۳۰۱	که پیمان	به پیمان
۲۹٤	۱۳۱۳	پولاوندست	پولادوندست
۳۰۲	۱۵	مهر	چهر

ТЕКСТ

و

ویسه (Вӣса) и ویسه‌گرد (Вӣса-гурд)
Бӣжан ва Манӣжа 353, 361, 912, 913; Давāздах рух̮ 212, 452, 459, 585, 816, 886, 1132, 1329, 1534, 1766, 1806, 1837, 1905, 2145, 2110, 2296; Джанг-и бузург 98.

ه

هاروت (Хāрӯт)
Бӣжан ва Манӣжа 25.

هجیر (Хаджӣр)
Давāздах рух̮ 322, 945, 958, 961, 962, 968, 972, 975, 1047, 1063, 1078, 1496, 1501, 1521, 1594, 1813, 1917, 1922, 1926; Джанг-и бузург 148, 962.

هرمزد (Хурмузд)
Джанг-и бузург 851.

هماوند (Хамāванд)
Джанг-и бузург 2879.

هند (Хинд) и هندوستان (Хиндӯстāн)
Давāздах рух̮ 95, 110, 185, 268, 1136, 1274, 2501; Джанг-и бузург 54, 1051, 1279, 2423.

هنگ افراسیاب (Ханг-и Афрāсиййāб)
Джанг-и бузург 2215, 2216, 2233, 2237, 2240, 2273.

هوشنگ (Хӯшанг)
Давāздах рух̮ 2497; Джанг-и бузург 2663, 2774, 2923.

هوم (Хӯм)
Джанг-и бузург 2221, 2230, 2241, 2244, 2254, 2256, 2261, 2267, 2285, 2287, 2289.

هومان (Хӯмāн)
Бӣжан ва Манӣжа 1192; Давāздах рух̮ 334, 402, 414, 437, 446, 450, 452, 459, 463, 466, 469, 470, 489, 514, 538, 553, 560, 570, 579, 585, 588, 593, 616, 637, 645, 650, 686, 692, 695, 708, 719, 734, 739, 743, 794, 803, 815, 816, 824, 830, 832, 849, 851, 865, 910, 932, 1036, 1345, 1372, 1374, 1678, 2202; Джанг-и бузург 391.

هیرمند (Хӣрманд)
Бӣжан ва Манӣжа 651.

ی

یمن (Йаман)
Джанг-и бузург 132.

گیوه (Гӣва)
Джанг-и бузург 136.

ل

لاون (Лāван)
Давāздах руӽ 367, 541, 1658, 2248; Джанг-и бузург 2881.
لشکرستان (Лашкаристāн)
Джанг-и бузург 172,
لهاک (Лаххāк)
Давāздах руӽ 337, 1266, 1482, 1487, 1492, 1552, 1560, 1561, 1565, 1571, 1575, 1761, 2096, 2117, 2121, 2158, 2173, 2186, 2194, 2196, 2263, 2272, 2276, 2277, 2297, 2359, 2481, 2486; Джанг-и бузург 233, 243, 391, 422.
لهراسب (Лухрāсб)
Давāздах руӽ 116, 941, 1018, 1023, 1138, 1271; Джанг-и бузург 108, 2894, 2897, 2906, 2910, 2916, 2921, 2930, 2932, 2963 2964, 2968, 2976, 2981, 3073, 3086, 3105.

م

ماچین (Мāчӣн)
Джанг-и бузург 213, 1191, 1666, 1708, 1756, 2080.
مازندران (Мāзандāрāн)
Бӣжан ва Манӣжа 625, 709, 815;
Джанг-и бузург 2831, 2833, 2835, 2882.
ماه آفرید (Мāх-Āфарӣд)
Джанг-и бузург 2960.
مای (Мāй)
Джанг-и бузург 2528, 2624.
محمود (Маḥмӯд)
Джанг-и бузург 25.
مرغ (Мурғ)
Джанг-и бузург 2528, 2624.
مروروذ (Марврӯд)
Джанг-и бузург 2157.
مکران زمین (Мукрāн-замӣн)
Джанг-и бузург 1192, 1709, 1756, 1822, 1846, 1860, 1890, 1891, 1898, 1905, 1906, 1910, 1913, 1916, 1922, 1932, 1946, 1957, 1985, 2067, 2070, 2074, 2075, 2122, 2126.
منوچهر (Манӯчихр)
Давāздах руӽ 27, 1123, 1235, 1366; Джанг-и бузург 175, 179, 782, 964, 1237, 2616, 2638, 2857.
منوشان خوزان (Манӯшāн-и Ӽӯзāн)
Джанг-и бузург 126, 767, 773, 961, 1131.
منیژه (Манӣжа)
Бӣжан ва Манӣжа 167, 192, 204, 215, 223, 237, 249, 264, 317, 418, 431, 436, 943, 971, 993, 998, 1010, 1019, 1035, 1044, 1065, 1070, 1119, 1155, 1175.
مولیان (Мӯлийāн)
Давāздах руӽ 1130.
میلاد (Мӣлāд)
Бӣжан ва Манӣжа 48, 107, 116, 1095, 1097; Джанг-и бузург 142.

ن

نستوه (Настӯх)
Джанг-и бузург 168, 171, 319.
نستیهن (Настӣхан)
Давāздах руӽ 861, 867, 870, 886, 889, 900, 902, 911, 932, 1036, 1346, 1378.
نشاپور (Нишāпӯр)
Джанг-и бузург 2158.
نصر ابن احمد (Наṣр ибн Аḥмад) см. محمود (Маḥмӯд)
Джанг-и бузург 31.
نوذر (Наузар)
Бӣжан ва Манӣжа 49, 155, 757; Давāздах руӽ 1051, 1235; Джанг-и бузург 267, 335, 712, 961, 994, 1240, 1274, 1820, 1837, 2094, 2120, 2246, 2340, 2515.
نیمروز (Нӣмрӯз)
Бӣжан ва Манӣжа 617; Давāздах руӽ 1134; Джанг-и бузург 329, 784, 913, 2850, 3089.

گژدهم (Гуждахм)
Бӣжан ва Манӣжа 155; Даваздах рух 84, 307; Джанг-и бузург 192.
گستهم (Густахм)
Бӣжан ва Манӣжа 47, 155, 676, 885, 1185; Даваздах рух 84, 123, 306, 475, 1521, 1589, 1592, 1593, 1705, 1708, 1712, 2073, 2075, 2092, 2179, 2187, 2189, 2194, 2203, 2208, 2215, 2216, 2220, 2232, 2249, 2262, 2274, 2286, 2289, 2290, 2292, 2295, 2301, 2306, 2336, 2355, 2365, 2370, 2482, 2486, 2487, 2488, 2490, 2492, 2499, 2500, 2502, 2508, 2513; Джанг-и бузург 192, 267, 335, 712, 912, 994, 1023, 1274, 1837, 2094, 2098, 2120, 2121, 2609, 2984.
گلزریون (Гулзар[р]ийӯн)
Джанг-и бузург 885, 888, 889, 939, 954, 1469, 1488.
گلگله (Гулгула)
Джанг-и бузург 904.
گنگ (Ганг) и گنگدژ (Гангдиж)
Джанг-и бузург 429, 886, 890, 903, 946, 948, 953, 1044, 1069, 1168, 1185, 1270, 1467, 1506, 1530, 1532, 1665, 1677, 1697, 1703, 1723, 1832, 1838, 1995, 1997, 1998, 2001, 2006, 2017, 2026, 2028, 2055, 2099, 2118, 2119, 2173, 2190, 2291.
گودرز (Гӯдарз)
Бӣжан ва Манӣжа 48, 209, 284, 394, 496, 564, 636, 676, 683, 747, 757, 783, 802, 823, 851, 952, 958, 967, 981, 1240, 1246, 1249, 1312; Даваздах рух 82, 122, 126, 127, 128, 144, 148, 211, 220, 225, 231, 253, 257, 269, 278, 316, 324, 351, 357, 365, 372, 418, 452, 464, 488, 508, 518, 531, 538, 539, 546, 576, 579, 588, 599, 609, 617, 632, 647, 662, 670, 678, 851, 872, 964, 1061, 1072, 1102, 1183, 1188, 1192, 1193, 1202, 1322, 1328, 1330, 1340, 1365, 1432, 1442, 1491, 1495, 1497, 1549, 1612, 1617, 1623, 1698, 1724, 1745, 1770, 1785, 1807, 1814, 1821, 1844, 1884, 1919, 1989, 1994, 1996, 2011, 2016, 2024, 2026, 2028, 2038, 2057, 2075, 2107, 2112, 2129, 2153, 2173, 2184, 2197, 2205, 2210, 2213, 2225, 2377, 2381, 2389, 2407, 2410, 2433; Джанг-и бузург 113, 148, 150, 183, 186, 255, 347, 587, 594, 685, 772, 961, 965, 1104, 1251, 1274, 1501, 1614, 1636, 2259, 2279, 2474, 2515, 2533, 2593, 2608, 2751, 2761, 2765, 2797, 2812, 2816, 2832, 2855, 2870, 2873, 2875, 2984, 3009, 3051, 3059, 3092, 3093.
گوران شه (Гӯран-шах)
Джанг-и бузург 128.
گوزگانان (Гӯзганан)
Даваздах рух 1129.
گیلان (Гӣлан)
Джанг-и бузург 291.
گیو (Гӣв)
Бӣжан ва Манӣжа 48, 91, 185, 207, 209, 232, 236, 284, 348, 393, 425, 442, 453, 454, 458, 511, 512, 537, 538, 539, 546, 548, 569, 581, 585, 590, 605, 636, 640, 643, 648, 658, 659, 670, 671, 673, 700, 706, 722, 726, 728, 738, 743, 747, 748, 753, 804, 819, 823, 851, 950, 958, 967, 982, 1187, 1240, 1249, 1273; Даваздах рух 37, 82, 84, 124, 151, 210, 215, 220, 231, 238, 248, 250, 252, 257, 260, 308, 310, 359, 382, 522, 598, 608, 630, 648, 653, 655, 658, 678, 721, 735, 748, 841, 928, 929, 991, 1225, 1374, 1497, 1499, 1503, 1532, 1535, 1543, 1544, 1545, 1550, 1560, 1561, 1563, 1564, 1566, 1571, 1572, 1578, 1582, 1617, 1650, 1671, 1678, 1803, 1844, 1848, 1851, 1900, 1902, 2231, 2233, 2253, 2260, 2313, 2384, 2509; Джанг-и бузург 141, 183, 184, 188, 255, 347, 685, 965, 1565, 1614, 1636, 1741, 1754, 1758, 1762, 1763, 1766, 1774, 1780, 1808, 1812, 1813, 1831, 2050, 2054, 2093, 2259, 2474, 2518, 2533, 2751, 2761, 2765, 2812, 2818, 2860, 2862, 2864, 2984, 3010, 3042, 3093.

کرمان (Кирма̄н)
Джанг-и бузург 131.
کروشان زمین (Крӯша̄н-замӣн)
Джанг-и бузург 210, 213.
کشمیر (Қашмӣр)
Дава̄здах рӯҳ 114, 1020, 1137.
کشواد (Қишва̄д)
Бӣжан ва Манӣжа 48, 284, 287, 394, 457, 757, 981; Дава̄здах рӯҳ 126, 225, 452, 508, 518, 1814; Джанг-и бузург 148, 186, 640, 772, 1499, 2259, 2797.
کلباد (Калба̄д)
Дава̄здах рӯҳ 339, 1806, 1837, 1841.
کنابد (Қана̄бад)
Дава̄здах рӯҳ 251, 266, 273, 555, 752, 756, 820, 930, 1364, 1611, 2085.
کندز (Кундуз)
Джанг-и бузург 215, 216, 217, 218, 219, 220.
کوهیار (Кӯхийа̄р)
Джанг-и бузург 187.
کهرم (Қахрум)
Дава̄здах рӯҳ 1811, 1963, 1967, 1970.
کهیلا (Кухайла̄)
Джанг-и бузург 308, 782.
کی (Қай)
Джанг-и бузург 142, 659, 1466, 1742, 1760, 1807, 2156, 2175, 2180, 2217, 2219, 2256, 2329, 2388, 2453, 2639, 2659, 2665, 2715, 2716, 2780, 2831, 2916.
کیخسرو (Қай-Ҳусрау)
Бӣжан ва Манӣжа 38, 185, 552, 675, 693, 746, 809, 966; Дава̄здах рӯҳ 234, 416, 417, 1125, 1360, 1387, 1413, 1417, 1434, 1466, 1652, 1898, 2150; Джанг-и бузург 1, 77, 94, 117, 235, 250, 251, 406, 418, 683, 756, 884, 896, 909, 921, 976, 1015, 1017, 1031, 1086, 1360, 1376, 1382, 1497, 1498, 1518, 1635, 1702, 1832, 2017, 2087, 2255, 2364, 2380, 2403, 2410, 2598, 2701, 2789, 2847, 2851, 3012, 3103.
کی قباد (Қай-Қуба̄д)
Дава̄здах рӯҳ 507, 1235; Джанг-и бузург 134, 176, 2616.
کیماک (Қӣма̄к)
Джанг-и бузург 1184, 1708.

گ

گرازه (Гура̄за)
Бӣжан ва Манӣжа 886; Дава̄здах рӯҳ 124, 300, 501, 1521, 1582, 1584, 1586, 1808, 1859, 1865, 1867.
گرد گیر (Гурдгӣр)
Джанг-и бузург 316.
گرسیوز (Гарсӣваз)
Бӣжан ва Манӣжа 268, 272, 275, 295, 333, 356, 410, 424, 429, 1193, 1224; Дава̄здах рӯҳ 23; Джанг-и бузург 323, 791, 795, 799, 807, 1315, 1333, 1363, 1411, 1738, 1783, 1784, 1795, 2083, 2302, 2314, 2361.
گرسیون (Гарсӣван)
Дава̄здах рӯҳ 23.
گرگان (Гурга̄н)
Дава̄здах рӯҳ 1033.
گرگین (Гургӣн)
Бӣжан ва Манӣжа 48, 104, 107, 116, 119, 136, 147, 172, 177, 179, 247, 439, 452, 453, 461, 463, 470, 471, 479, 484, 509, 517, 530, 534, 537, 538, 547, 551, 558, 697, 826, 836, 855, 858, 885, 1095, 1097, 1103, 1112, 1223; Дава̄здах рӯҳ 84, 123, 231, 310, 1507, 1809, 1950, 1955, 1958; Джанг-и бузург 142, 962, 1499, 2474, 2609, 2761.
گروخان (Гирауҳа̄н)
Джанг-и бузург 176.
گروی (Гуруй)
Дава̄здах рӯҳ 1804, 1844, 2071, 2384, 2421, 2428; Джанг-и бузург 2083, 2086.

فرشیدورد (Фаршӣдвард)
Давāздах рух̮ 337, 1482, 1488, 1492, 1506, 1552, 1560, 1565, 1575, 1582, 1587, 1761, 2096, 2107, 2117, 2121, 2158, 2173, 2196, 2231, 2263, 2272, 2277, 2294, 2359, 2481, 2486; Джанг-и бузург 233, 243, 254, 259, 391, 422.

فروهل (Фарӯхил)
Бӣжан ва Манӣжа 886; Давāздах рух̮ 307, 475, 1812, 1871, 1872, 1879.

فرهاد (Фархāд)
Бӣжан ва Манӣжа 48, 496, 677, 757, 823, 887, 1223; Давāздах рух̮ 82, 124, 231, 321, 655, 1504, 1701; Джанг-и бузург 148, 1499.

فریبرز (Фарӣбурз)
Давāздах рух̮ 83, 124, 299, 301, 492, 503, 544, 1691, 1702, 1806, 1836; Джанг-и бузург 164, 168, 783, 963, 1103, 2820, 2985, 3010, 3033.

فریدون (Фарӣдӯн)
Давāздах рух̮ 158, 1152, 1233, 1644, 1688; Джанг-и бузург 46, 181, 216, 220, 543, 635, 645, 1190, 1208, 1537, 1553, 2136, 2163, 2218, 2252, 2324, 2366, 2663, 2877, 2997, 3101.

فغفور (Фағфӯр)
Давāздах рух̮ 42; Джанг-и бузург 1062, 1065, 1068, 1487, 1667, 1669, 1674, 1682, 1683, 1846, 1852, 1874, 1880, 1885.

ق

قارن (Ḳāрин)
Джанг-и бузург 190, 192, 480, 482, 486, 546, 568, 710, 718.

قاف (Ḳāф)
Давāздах рух̮ 1139; Джанг-и бузург 180.

قباد (Ḳубāд)
Джанг-и бузург 543, 2877.

قچغار (Ḳачғāр)
Джанг-и бузург 2120.

قراخان (Ḳарāх̮ āн)
Бӣжан ва Манӣжа 264, 266; Давāздах рух̮ 23; Джанг-и бузург 275, 312, 870, 999, 1006, 1011.

قلزم (Ḳилзим)
Джанг-и бузург 1534.

قم (Ḳум)
Джанг-и бузург 2867.

قندهار (Ḳандахāр)
Давāздах рух̮ 1137.

قنوج (Ḳаннӯдж)
Джанг-и бузург 2528, 2612.

ک

کابل (Ḳāбул)
Давāздах рух̮ 114, 1020, 1137; Джанг-и бузург 2538, 2612.

کابلستان (Ḳāбулистāн)
Джанг-и бузург 2521, 2529.

کاسه رود (Ḳāса-рӯд)
Давāздах рух̮ 1657.

کاموس (Ḳāмӯс)
Джанг-и бузург 2840.

کاوس (Ḳāвус)
Бӣжан ва Манӣжа 47, 81, 88, 379, 759; Давāздах рух̮ 1045, 1236, 1806, 2424; Джанг-и бузург 426, 520, 544, 551, 783, 856, 963, 1103, 1119, 1153, 1193, 1466, 1742, 1759, 1760, 1764, 1771, 1786, 1807, 2032, 2119, 2147, 2149, 2156, 2175, 2180, 2187, 2287, 2388, 2393, 2411, 2430, 2431, 2462, 2526, 2617, 2673, 2716, 2720, 2726, 2774, 2811, 2820, 2831, 2832, 2839, 2857, 2882, 2985, 3059.

کاویانی (Ḳавӣāнӣ)
Давāздах рух̮ 296, 324, 494, 916, 988, 1704, 2080, 2094; Джанг-и бузург 114, 480, 769, 1615, 1920, 2592, 2758, 2887.

کتماره (Ḳатмāра)
Давāздах рух̮ 322, 1702.

کرخ (Ḳарх̮)
Джанг-и бузург 166.

ش

شاپور (Шāпӯр)
Бӣжан ва Манӣжа 48, 677, 823; Давāздах руẖ 83; Джанг-и бузург 2761.

شگنان (Шугнāн)
Давāздах руẖ 1132.

شماخ или شماخ سوری (Шаммāẖ или Шаммāẖ-и Сӯрӣ)
Давāздах руẖ 957; Джанг-и бузург 135, 760.

شهریار (Шахрӣāр)
Джанг-и бузург 182.

شیدوش (Шӣдӯш)
Давāздах руẖ 82, 321; Джанг-и бузург 148, 685, 962.

شیده (Шӣда)
Бӣжан ва Манӣжа 1193; Давāздах руẖ 23, 52, 73, 121, 1022, 1277; Джанг-и бузург 304, 413, 468, 470, 471, 473, 477, 479, 483, 499, 502, 533, 537, 559, 563, 570, 575, 625, 647, 650, 658, 665, 687, 1552, 2729.

ص

صیاع (Саййā‘)
Джанг-и бузург 132.

ض

ضحاک (Заẖẖāк)
Давāздах руẖ 1639, 1646; Джанг-и бузург 1246, 2429, 2462, 2727.

ط

طالقان (Тāлиķāн)
Давāздах руẖ 1127; Джанг-и бузург 2157.

طبرد (Табард)
Джанг-и бузург 755.

طراز (Тарāз)
Джанг-и бузург 314, 1400, 1482.

طورگ (Тивург)
Джанг-и бузург 907.

طوس (Тӯс)
Бӣжан ва Манӣжа 49, 155, 379, 676, 757, 783, 1246; Давāздах руẖ 83, 133, 1032, 1034, 1045, 1054, 1059, 1432, 1691; Джанг-и бузург 114, 126. 193, 347, 768, 961, 1576, 1582, 1614, 1636, 1919, 2474, 2515, 2592, 2608, 2751, 2761, 2765, 2811, 2815, 2832, 2875, 2882, 2985, 3010.

طهماسب (Тахмāсб)
Джанг-и бузург 2617.

طهمورث (Тахмӯрас)
Бӣжан ва Манӣжа 111, 909; Давāздах руẖ 2497.

ع

[گنج] عروس ([Гандж-и] ‘Арӯс)
Джанг-и бузург 2811.

غ

غر (Гар)
Давāздах руẖ 1024, 1138.

غرچگان (Гарчагāн)
Давāздах руẖ 1126; Джанг-и бузург 178.

غز (Гуз)
Джанг-и бузург 314.

غزدژ (Гуздиж)
Давāздах руẖ 116.

غزنین (Газнӣн)
Давāздах руẖ 111.

ف

فاریاب (Фāрйāб)
Давāздах руẖ 1127.

فرامرز (Фарāмарз)
Бӣжан ва Манӣжа 728, 739, 780; Давāздах руẖ 113.

فرب (Фараб)
Джанг-и бузург 860.

ز

زابلستان (Зāбулистāн) или زابل (Зāбул)
Бйжан ва Манйжа 653, 1040, 1130, 1267, 1289; Джанг-и бузург 145, 2521, 2522, 2529, 2538, 2540, 2612, 3084.

زادشم (Зāдшам)
Джанг-и бузург 181, 439, 509, 729, 1180.

زال (Зāл)
Бйжан ва Манйжа 739, 1130, 1266, 1274; Джанг-и бузург 2076, 2536, 2588, 2590, 2595, 2602, 2615, 2657, 2667, 2702, 2713, 2750, 2759, 2764, 2812, 2853, 2907, 2929, 3051.

زرسب (Зарасб)
Джанг-и бузург 140, 773, 2373, 2387, 2591, 2911.

زره (آب) ([Āб-и] Зара)
Джанг-и бузург 1690, 1700, 1705, 1710, 1956.

زنگهٔ شاوران (Занга-йи Шāварāн)
Бйжан ва Манйжа 885, 891, 1186; Давāздах рух̌ 84, 123, 310, 1505, 1811, 1930, 1942; Джанг-и бузург 155.

زم (Зам)
Давāздах рух̌ 1131; Джанг-и бузург 336, 2429.

زند وستا (Занди вистā)
Джанг-и бузург 217, 2105, 2204, 3020.

زنگله (Зангала)
Давāздах рух̌ 1812, 1871, 1875, 1877, 1878.

زنگوله (Зангӯла)
Давāздах рух̌ 339.

زواره (Завāра)
Давāздах рух̌ 124, 300, 501; Джанг-и бузург 189, 771.

زهیر (Захйр)
Джанг-и бузург 170.

زیبد (Зйбад)
Давāздах рух̌ 148, 155, 269, 273, 752, 920, 1367, 1611, 2076, 2093, 2516.

س

سام (Сāм)
Бйжан ва Манйжа 385, 656 (см. دستان), 661,662, 663, 668, 728, 780; Давāздах рух̌ 82, 857; Джанг-и бузург 2076, 2737, 2853, 3081.

سپهرم (Сипахрум)
Давāздах рух̌ 339, 1813, 1922.

سغد (Сугд)
Давāздах рух̌ 1133; Джанг-и бузург 900, 915, 920, 2132.

سلم (Салм)
Давāздах рух̌ 1151, 1232; Джанг-и бузург 2366, 2429.

سمکنان (Самакнāн)
Джанг-и бузург 757.

سنجه (Санджа)
Джанг-и бузург 2837.

سند (Синд)
Давāздах рух̌ 1272.

سوریان (Сӯрийāн)
Джанг-и бузург 135.

سهراب (Сухрāб)
Джанг-и бузург 2838.

سیامک (Сийāмак)
Давāздах рух̌ 1808, 1859, 1868.

سیاوش (Сийāвуш)
Бйжан ва Манйжа 197, 199, 206, 381, 382, 543, 709, 1133; Давāздах рух̌ 163, 178, 497, 606, 630, 665, 676, 694, 700, 707, 809, 1237, 1251, 1254, 1263, 1293, 1649, 1657, 1772, 1788, 1791, 1805, 1893, 2030, 2064, 2258, 2399, 2425, 2427, 2440; Джанг-и бузург 250, 365, 370, 421, 435, 515, 522, 601, 608, 1153, 1159, 1212, 1227, 1230, 1407, 1412, 1539, 1707, 1783, 1841, 2002, 2012, 2081, 2166, 2246, 2342, 2382, 2397, 2618, 2640, 2715, 2880, 2967, 3061.

سیستان (Сиcтāн)
Бйжан ва Манйжа 1291; Давāздах рух̌ 110; Джанг-и бузург 2534.

ختن (Ҳутан)
Бӣжан ва Манӣжа 911; Давāздах руҳ 42, 45, 341; Джанг-и бузург 1486, 1492, 1495, 1672, 1684, 1873.

خراسان (Ҳурāсāн)
Джанг-и бузург 174, 1192, 2888.

خزر (Ҳазар)
Давāздах руҳ 1271.

خلّخ (Ҳаллаҳ)
Давāздах руҳ 21; Джанг-и бузург 209, 314.

خوارزم (Ҳвāразм)
Давāздах руҳ 53, 54, 72, 120, 121, 1021, 1052, 1275; Джанг-и бузург 341, 616, 865, 2681.

خوزیان (Ҳӯзӣāн)
Джанг-и бузург 127.

د

داور (Дāвар)
Джанг-и бузург 137.

دستان (Дастāн)
Давāздах руҳ 82; Джанг-и бузург 145, 1549, 2532, 2535, 2608, 2636, 2699, 2709, 2737, 2740, 2747, 2828, 2917, 2984, 3009, 3063, 3094.

دغو (Дағау)
Давāздах руҳ 2191, 2195.

دمور (Дамӯр)
Джанг-и бузург 317.

دنبر или دنور (Данбар или Данвар)
Джанг-и бузург 2528, 2612, 2624.

دهستان (Дахистāн)
Давāздах руҳ 1033, 1052, 1275; Джанг-и бузург 165, 342.

دیو سپید (Дӣв-и сапӣд)
Джанг-и бузург 2836.

ر

رخش (Раҳш)
Бӣжан ва Манӣжа 735, 737. 744. 1034, 1039, 1071, 1084, 1100, 1133, 1143, 1181, 1218; Джанг-и бузург 2812.

رستم (Рустам)
Бӣжан ва Манӣжа 155, 379, 386, 393, 616, 618, 620, 665, 666, 669, 673, 679, 697, 700, 703, 704, 722, 726, 733, 741, 742, 743, 745, 747, 753, 761, 764, 775, 781, 798, 799, 809, 823, 827, 860, 867, 868, 873, 879, 883, 914, 920, 935, 944, 956, 959, 963, 982, 991, 1007, 1035, 1037, 1072, 1093, 1099, 1101, 1105, 1108, 1115, 1119, 1123, 1128, 1130, 1148, 1150, 1173, 1184, 1189, 1218, 1231, 1259, 1272, 1274, 1283, 1289; Давāздах руҳ 20, 37, 83, 109, 365, 411, 941, 1018, 1020, 1134, 1273, 1274; Джанг-и бузург 109, 113, 144, 347, 514, 515, 685, 767, 771, 773, 913, 1001, 1003, 1006, 1014, 1023, 1024, 1028, 1030, 1036, 1039, 1041, 1091, 1102, 1109, 1273, 1313, 1322, 1327, 1332, 1554, 1560, 1580, 1613, 1637, 1703, 1720, 1725, 2076, 2080, 2086, 2093, 2522, 2535, 2537, 2588, 2590, 2595, 2608, 2610, 2639, 2704, 2751, 2755, 2760, 2764, 2813, 2830, 2852, 2984, 3009, 3051, 3084.

روم (Рӯм)
Давāздах руҳ 95, 399, 2501; Джанг-и бузург 172, 1051, 1279, 2423.

رویین (Рӯйӣн)
Давāздах руҳ 341, 345, 1182, 1184, 1186, 1191, 1196, 1209, 1266, 1322, 1329, 1527, 1671, 1810, 1900, 1902, 1908; Джанг-и бузург 242, 254, 259, 338, 422.

رهّام (Руххāм)
Бӣжан ва Манӣжа 49, 677, 887, 1186, 1223; Давāздах руҳ 82, 124, 231, 302, 470, 479, 544, 1701, 1807, 1884, 1888, 2047, 2050; Джанг-и бузург 141, 587, 594, 638, 642, 662, 672, 962, 2474, 2761, 2765, 3093,

ری (Рай)
Джанг-и бузург 142, 2147, 2148, 2149.

تور (Тӯр)

Давāздах руx̣ 48, 347, 582, 753, 827, 848, 1151, 1231, 1232, 1411, 1819, 2014, 2256, 2348; Джанг-и бузург 466, 509, 521, 905, 1190, 1238, 2136, 2366, 2727, 2960.

توران (Тӯрāн)

Бӣжан ва Манӣжа 39, 55, 61, 65, 104, 150, 158, 168, 256, 292, 293, 305, 339, 388, 396, 542, 587, 608, 646, 692, 702, 807, 899, 903, 906, 910, 912, 917, 921, 999, 1030, 1040, 1141, 1146, 1158, 1162, 1169, 1171, 1207, 1223, 1227, 1228, 1230, 1233, 1238, 1264; Давāздах руx̣ 27, 62, 71, 125, 132, 157, 201, 232, 278, 315, 522, 587, 624, 753, 821, 834, 883, 897, 902, 933, 998, 1015, 1108, 1173, 1260, 1262, 1366, 1413, 1464, 1489, 1515, 1522, 1590, 1591, 1600, 1618, 1650, 1662, 1678, 1693, 1718, 1720, 1721, 1727, 1762, 1765, 1769, 1772, 1781, 1802, 1819, 1859, 1950, 1977, 1979, 1983, 2089, 2118, 2131, 2146, 2175, 2180, 2201, 2232, 2262, 2274, 2315, 2390, 2410, 2436, 2441, 2479; Джанг-и бузург 54, 207, 225, 310, 373, 395, 435, 476, 507, 602, 606, 716, 740, 889, 983, 1007, 1012, 1143, 1331, 1339, 1363, 1404, 1439, 1442, 1457, 1522, 1578, 1618, 1630, 1633, 1647, 1822, 2021, 2075, 2423. 2430, 2671, 2714.

تهمتن (Тахамтан)

Джанг-и бузург 1005, 1565, 1583, 2593, 2833.

تیز (Тӣз)

Джанг-и бузург 1906, 2067.

ج

جاثلیق (Джāс̱алӣк̣)

Джанг-и бузург 1073.

جبرییل (Джабрӣӣл)

Джанг-и бузург 19.

جرنجاش (Джаранджāш)

Джанг-и бузург 317, 783.

جمشید (Джамшӣд) и جم (Джам)

Давāздах руx̣ 2497; Джанг-и бузург 181, 1180, 1246, 2163, 2429, 2462, 2726, 2774, 2958.

جهن (Джахн)

Джанг-и бузург 306, 317, 436, 709, 711, 718, 733, 753, 807, 959, 1129, 1131, 1133, 1140, 1198, 1265, 1315, 1333, 1363, 1411, 1738, 1783, 1785, 1793.

جیحون (Джайх̣ӯн)

Давāздах руx̣ 35, 66, 67, 219, 220, 863, 867, 936, 1013, 1016, 1025, 1431; Джанг-и бузург 252, 269, 275, 281, 284, 292, 332, 777, 829, 869, 881, 1016, 2139.

چ

چاج (Чāдж)

Давāздах руx̣ 201; Джанг-и бузург 206, 883, 2131.

چگل (Чигил)

Джанг-и бузург 313.

چین (Чӣн)

Бӣжан ва Манӣжа 212, 415, 630, 1086; Давāздах руx̣ 32, 45, 55, 1014, 1092, 1409, 2501; Джанг-и бузург 54, 213, 474, 507, 577, 682, 842, 1022, 1062, 1065, 1067, 1147, 1177, 1191, 1279, 1486, 1487, 1488, 1490, 1497, 1522, 1532, 1651, 1666, 1672, 1675, 1677, 1684, 1690, 1708, 1740, 1743, 1756, 1802, 1822, 1875, 1885, 1887, 1927, 1957, 1985, 2075, 2080, 2120 (دریای چین), 2122, 2126, 2151, 2225, 2423.

خ

خاقان چین (X̣āк̣āн-и Чӣн)

Джанг-и бузург 1488, 1490, 1667, 1846, 1852, 1874.

ختلان (X̣ут[т]алāн)

Давāздах руx̣ 1131.

Джанг-и бузург 1049, 1055, 1473, 1665, 2099.

بیابان بزرگ (Бийа̄ба̄н-и бузург)

Джанг-и бузург 907.

بید (Бӣд)

Джанг-и бузург 2836.

بیژن (Бӣжан)

Бӣжан ва Манӣжа 49, 85, 91, 92, 100, 101, 104, 106, 111, 114, 115, 119, 121, 127, 130, 139, 146, 147, 151, 152, 172, 178, 179, 203, 204, 205, 207, 215, 232, 234, 236, 237, 243, 245, 279, 281, 287, 324, 332, 341, 350, 356, 357, 360, 388, 396, 415, 425, 438, 439, 442, 445, 450, 452, 456, 460, 462, 483, 497, 499, 500, 504, 516, 532, 536, 544, 548, 557, 571, 580, 587, 606, 608, 677, 678, 687, 699, 701, 711, 714, 716, 807, 835, 847, 858, 870, 951, 978, 983, 995, 1004, 1015, 1021, 1024, 1026, 1035, 1037, 1047, 1054, 1074, 1087, 1089, 1096, 1110, 1114, 1119, 1122, 1129, 1132, 1134, 1165, 1187, 1225, 1237, 1262, 1295, 1301, 1312; Дава̄здах рух̮ 44, 84, 359. 382, 398, 593, 594, 615, 641. 653, 659, 663, 682, 694, 708, 711, 726, 735, 737, 739, 740, 751, 789, 799, 804, 817, 818, 820, 821, 833, 836, 840, 843, 850, 852, 876, 880, 886, 889, 890, 892, 933, 1375, 1379, 1511, 1521, 1586, 1589, 1621, 1678, 1810, 1900, 1907, 2194, 2195, 2206, 2210, 2218, 2228, 2231, 2246, 2255, 2262, 2313, 2323, 2328, 2336, 2337, 2348, 2349, 2362, 2370, 2480, 2483, 2486, 2509, 2514; Джанг-и бузург 141, 2474, 2609, 2765, 2894, 2984, 3010, 3093.

بیستون (Бӣсутӯн)

Бӣжан ва Манӣжа 1188; Дава̄здах рух̮ 1965.

بیکند (Байканд)

Джанг-и бузург 212, 219, 281.

پ

پارس (Па̄рс)

Джанг-и бузург 2147, 2390.

I پشنگ (Пашанг)

Дава̄здах рух̮ 366, 540, 643, 1658; Джанг-и бузург 1250.

II پشنگ (Пашанг)

Дава̄здах рух̮ 1411; Джанг-и бузург 223, 300, 304, 307, 319, 359, 436, 451, 556, 581, 635, 643, 663, 703, 1253, 1553, 1555, 1576, 2324, 2682, 2718, 2733.

پنجهیر (Панджхӣр)

Дава̄здах рух̮ 1128.

پور (Пӯр)

Джанг-и бузург 139.

پولاد غندی (Пӯла̄д-и Ғандӣ)

Джанг-и бузург 2836.

پیران (Пӣра̄н)

Бӣжан ва Манӣжа 352, 353, 361, 367, 371, 402, 912, 913, 916, 918, 929, 941, 1168, 1192, 1312; Дава̄здах рух̮ 23, 55, 71, 134, 146, 154, 155, 209, 213, 214, 216, 222, 224, 235, 250, 260, 265, 266, 325, 328, 357, 369, 414, 445, 521, 524, 569, 626, 734, 829, 835, 860, 898, 904, 922, 927, 939, 992, 996, 998, 1010, 1028, 1038, 1095, 1186, 1190, 1195, 1327, 1329, 1334, 1335, 1393, 1397, 1401, 1448, 1449, 1482, 1513, 1527, 1532, 1533, 1534, 1536, 1541, 1544, 1545, 1547, 1551, 1557, 1599, 1619, 1622, 1654, 1658, 1668, 1671, 1681, 1693, 1730, 1785, 1787, 1823, 1905, 1977, 1985, 1991, 2006, 2014, 2017, 2038, 2044, 2090, 2100, 2106, 2107, 2125, 2138, 2146, 2192, 2202, 2384, 2392, 2435; Джанг-и бузург 98, 229, 230, 233, 253, 259, 374, 375, 388, 396, 422, 1219, 1225, 1250, 1491.

پیروز (Пӣрӯз)

Джанг-и бузург 177.

ت

تخوار (Тух̮ва̄р)

Джанг-и бузург 165, 1914.

ترمذ (Тармаз)

Дава̄здах рух̮ 1132.

Давāздах рух̮ 335, 1591, 1594, 1809, 1950, 1958.

اندمان (Андмāн)

Джанг-и бузург 193

اوخواست (Авх̮вāст)

Давāздах рух̮ 335, 1811, 1931, 1932.

آ (Āва)

Джанг-и бузург 757

اهرمن (Ахриман)

Бӣжан ва Манӣжа 127, 139, 245, 314, 512, 515, 544, 557, 566, 593, 872, 963; Давāздах рух̮ 637, 651, 664, 695, 703, 726, 1645, 1907, 2334, 2401, 2440; Джанг-и бузург 424, 443, 1242, 1924, 2426, 2428.

ایران (Ӣрāн)

Бӣжан ва Манӣжа 40, 55, 61, 66, 68, 134, 206, 207, 259, 269, 305, 321, 333, 343, 349, 356, 359, 380, 390, 396, 447, 451, 494, 542, 674, 721, 733, 740, 741, 778, 800, 801, 903, 917, 921, 939, 949, 951, 962, 970, 981, 999, 1040, 1166, 1168, 1255, 1258, 1268; Давāздах рух̮ 27, 28, 33, 56, 62, 65, 70, 77, 81, 93, 123, 159, 169, 200, 213, 223, 284, 343, 365, 405, 438, 441, 454, 472, 495, 534, 574, 753, 837, 859, 870, 915, 920, 936, 956, 1010, 1037, 1059, 1095, 1108, 1120, 1124, 1126, 1128, 1176, 1225, 1236, 1239, 1257, 1267, 1268, 1366, 1371, 1373, 1390, 1392, 1409, 1413, 1433, 1470, 1493, 1589, 1600, 1648, 1649, 1650, 1654, 1699, 1737, 1790, 1799, 1802, 1819, 1858, 1872, 1979, 1983, 2055, 2092, 2111, 2143, 2163, 2264, 2282, 2314, 2400, 2409, 2441, 2478, 2501; Джанг-и бузург 54, 232, 256, 270, 334, 337, 373, 377, 437, 474, 475, 487, 500, 504, 505, 512, 513, 517, 527, 533, 545, 558, 584, 606, 609, 684, 724, 740, 760, 823, 845, 853, 860, 1089, 1329, 1330, 1439, 1530, 1532, 1542, 1551, 1655, 1666, 1723, 1768, 1774, 1775, 1791, 1863, 1887, 1914, 1931, 1963, 2030, 2033, 2075, 2084, 2095, 2365, 2469, 2519, 2530, 2534, 2540, 2625, 2626, 2683, 2704, 2719, 2730, 2733, 2789, 2800, 2801, 2830, 2862, 2897, 2911, 2939, 2974, 2983, 2995.

ایرج (Ӣрадж)

Давāздах рух̮ 159, 1152, 1231; Джанг-и бузург 132, 521, 1190, 1622, 2340, 2366.

ایلا или برز ایلا (Айлā или Бурзи-Айлā)

Джанг-и бузург 308, 810, 813, 814.

ب

بارمان (Бāрмāн)

Давāздах рух̮ 1807, 1884.

بامیان (Бāмӣāн)

Давāздах рух̮ 1128.

بخارا (Бух̮āрā)

Давāздах рух̮ 1132; Джанг-и бузург 279, 874, 2133.

بدخشان (Бадах̮шāн)

Давāздах рух̮ 1130; Джанг-и бузург 992.

بربرستان (Барбаристāн)

Джанг-и бузург 172.

برته (Бартах)

Давāздах рух̮ 1811, 1963, 1966, 1967; Джанг-и бузург 187.

بردع (Барда‘)

Джанг-и бузург 149, 910, 2212.

بست (Буст)

Давāздах рух̮ 1126.

بغداد (Баг̣дāд)

Джанг-и бузург 155, 166, 2148.

بلخ (Балх̮)

Давāздах рух̮ 210, 212, 215, 1127; Джанг-и бузург 156, 2139, 2140.

بلخ بامی (Балх̮-и Бāмӣ)

Джанг-и бузург 266.

بهرام (Бахрāм)

Джанг-и бузург 2358.

بهزاد (Бихзāд)

Джанг-и бузург 598.

بهشت گنگ (Бихишт-ганг) и گنگ بهشت (Ганг-и бихӣшт)

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН И ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

ا

ابوالقاسم (Абӯ-л-Ḳāсим), султан Маҳмӯд Газневидский
Джанг-и бузург 24
آذرابادگان (Āзарāбāдгāн)
Джанг-и бузург 2208
آذرگشسب (Āзар-гушасб)
Бӣжан ва Манӣжа 764; Давāздах рух 1867; Джанг-и бузург 140, 662, 2193, 2199, 2283, 2370, 2387, 2478, 2996.
اردبیل (Ардабӣл)
Джанг-и бузург 149, 910.
ارژنگ (Аржанг)
Бӣжан ва Манӣжа 416.
آرش (Āриш)
Джанг-и бузург 129, 175.
ارمان (Армāн) и خان ارمان (Хāн-и Армāн)
Бӣжан ва Манӣжа 55, 62, 70, 176, 456, 487, 489, 587.
اسپروز (Аспарӯз)
Джанг-и бузург 1688.
استقیلا (Астаḳӣлā)
Джанг-и бузург 809.
اشکش (Ашкаш)
Бӣжан ва Манӣжа 887, 1118, 1119, 1123, 1185, 1224; Давāздах рух 119, 941, 1018, 1021, 1140, 1277; Джанг-и бузург 108, 336, 1937, 2065, 2072, 2073.
اغریرث (Агрӣрас)
Джанг-и бузург 321, 1241, 2246.
افراسیاب (Афрāсийāб)
Бӣжан ва Манӣжа 167, 211, 244, 273, 320, 340, 365, 395, 448, 630, 698, 870, 944, 974, 1120, 1125, 1138, 1152, 1160, 1189; Давāздах рух 39, 60, 63, 68, 115, 168, 174, 199, 202, 224, 258, 332, 403, 713, 935, 981, 999, 1009, 1025, 1039, 1049, 1121, 1234, 1352, 1395, 1464, 1518, 1647, 1733, 1752, 1788, 1918, 2002, 2058, 2104, 2156, 2403, 2412, 2427, 2430; Джанг-и бузург 1, 118, 215, 241, 257, 286, 309, 331, 342, 351, 362, 386, 396, 474. 485, 490, 497, 519, 528, 565, 570, 689, 694, 714, 733, 743, 748, 817, 828, 830, 861, 869, 894, 903, 933, 946, 958, 959, 984, 991, 996, 1010, 1025, 1036, 1067, 1069, 1110, 1139, 1142, 1159, 1201, 1266, 1269, 1314, 1315, 1342, 1349, 1371, 1408, 1413, 1419, 1453, 1467, 1495, 1514, 1569, 1586, 1605, 1641, 1669, 1681, 1683, 1686, 1694, 1703, 1717, 1734, 1739, 1744, 1751, 1786, 1995, 1998, 2014, 2031, 2079, 2089, 2103, 2108, 2123, 2189, 2209, 2215, 2231, 2233, 2272, 2298, 2305, 2311, 2320, 2331, 2431, 2672, 2683, 2717, 2719, 2801, 2959.
اکوان دیو (Аквāн-дӣв)
Бӣжан ва Манӣжа 414.
الانان (Алāнāн)
Давāздах рух 116, 1024, 1138; Джанг-и бузург 2912.
آموی (Āмӯй)
Давāздах рух 36, 1131; Джанг-и бузург 808, 830, 1253.
اندریمان (Андарӣмāн)

УКАЗАТЕЛЬ

СОДЕРЖАНИЕ

Указатель 7

Текст ۱–۴۲۴

7—3—4
154—65

ФИРДОУСӢ

ШАХ-НАМЕ

Том V

На персидском языке

Утверждено к печати
Институтом народов Азии Академии наук СССР

Редактор издательства *М. М. Хасман* Технический редактор *С. В. Цветкова*
Художник *А. М. Олевский* Корректор *О.Л.Щигорева*

Сдано в набор 30/IV 1964г. Подписано к печати 24/IX 1966г. Формат 84×108 1/16
Печ. л. 27,75. Усл. п. л. 46,62 Уч.-изд. л. 31,47 Тираж 3600 экз. Изд. № 1105 Зак. 3395
Цена 2р.19к.

Главная редакция восточной литературы издательства «Наука». Москва, Центр,
Армянский пер. 2
Московская типография № 7 Главполиграфпрома Комитета по печати
при Совете Министров СССР
Москва Г-19, ул. Аксакова, 13

ИНСТИТУТ НАРОДОВ АЗИИ

ФИРДОУСӢ

ШĀХ-НĀМЕ

Критический текст

Том V

Составитель текста Р. М. Алиев

Под редакцией А. Нушина

МОСКВА · 1967

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ НАРОДОВ ВОСТОКА

ТЕКСТЫ

Большая серия

II

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

غلطنامهٔ جلد پنجم

(A — مصراع اول و B — مصراع دوم‌است)

صفحه	بیت	نادرست	درست
۲۲	B 237	پرستنده‌گانرا	پرستندگانرا
۲۸	B 351	کمانیش را	گمانیش را
۳۲	B 403	ننگ	نیک
۳۳	A 425	گیورا	گیو از
۳۷	489 متن و حاشیه	کراز	کزاز
۴۲	B 584	فرازد	برازد
۴۶	B 654	تیز	نیز
۵۰	A 718	بند تاریک و چاه	بند و تاریک چاه
۶۷	A 1012	نزد	بزد
۷۰	B 1058	بمانم	نمانم
۹۸	B 218	جهاندیده‌گانرا	جهاندیدگانرا
۱۰۴	B 331	جنگ	چنگ
۱۲۱	B 637	باورد جنگ	بآورد و جنگ
۱۴۴	A 1024	غر	غز
۱۵۵	B 1222	دل گماشت	لب گذاشت
۱۶۰	B 1319	دیده‌گانرا	دیدگانرا
۱۶۸	A 1459	راد	آز
۱۸۷	B 1780	نشنید	نشیند
۱۹۰	B 1831	بجوشید	بخوشید
۲۲۶	B 2397	تیزجنگ	تیز چنگ
۲۴۳	B 142	برفنتد	برفتند
۲۶۴	B 478	دیده‌گان	دیدگان
۲۶۸	B 541	جنگ	چنگ
۲۷۲	A 620	آخته	اخته
۲۸۳	A 806	دو شاه و	دو شاه
۳۰۹	A 1243	کز	گر
۴۱۴	A 3038	ما دیده‌ایم	نادیده‌ایم

ФИРДОУСИ

ШАХ-НАМЕ

V